

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TEKİRDAĞ
(1919-1922)

DOKTORA TEZİ

Burçin IŞIM

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa BUDAK

İstanbul 2024

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TEKİRDAĞ
(1919-1922)

DOKTORA TEZİ

Burçin IŞIM

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa BUDAK

İstanbul 2024

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum “Milli M¼cadele D¼neminde Tekirdağ (1919-1922)” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı d¼řecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada g¼sterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Burçin IşIM

ÖZ

Osmanlı Devleti I.Dünya Savaşı'nda yenilmiş, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Kısa bir süre sonra Fransızlar 4 Kasım 1918'de Doğu Trakya demir yollarını zaptetmişti. Daha sonra bu demir yoluna 14 Ocak 1919'da bir Yunan taburu yerleşmişti. Tekirdağ'da mülki ve askeri hakimiyet her ne kadar Osmanlı Devleti'nde olsa da bundan böyle Rum nüfusun koruyucusu da olacak başka bir askeri birlik ortaya çıkmıştı. Bu iki hakimiyet arasında müttefiklerin Yunan taburuna karşı kayıtsız davranışları Doğu Trakya ve Tekirdağ Müslümanları için oldukça zor bir dönemi başlatmıştı. Yunanistan, senelerdir hayalini süslediği Doğu Trakya topraklarına ilk adımını atmıştı. Çok geçmeden de 22-26 Nisan 1920 tarihleri arasından yapılan San-Remo Konferansı ile Doğu Trakya Yunanistan'a verilmiş ve 20 Temmuz'da Yunan askeri harekâtı başlamıştı. Aynı gün Tekirdağ Yunanistan tarafından işgal edilmişti. Ancak, iki seneden fazla sürecek olan Yunan hakimiyeti, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra imzalanan Mudanya Mütarekesi ile son bulmuş ve Tekirdağ, Türk yönetimine geçmişti.

Bu araştırma herşeyden önce şehir merkezli bir yakın tarih incelemesidir. Tezimizin amacı Türk Milli Mücadelesinde Tekirdağ'ın siyasi ve askerî durumunu tetkik etmektir. Bu çerçevede Mondros Mütarekesi'nden sonra Tekirdağ ve civarındaki milli direniş faaliyetleri, Tekirdağ'ın Yunanistan tarafından işgali ve kurtuluşu ile bu dönemde bölgedeki kültürel, idari ve ekonomik durum incelendi. Araştırmamızın ana kaynakları Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi, Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi ile Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi'dir. Ayrıca, TBMM gizli ve açık zabıt cerideleri ile Türk, Amerikan ve Kanada basınından da istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tekirdağ, Trakya, Milli Mücadele, Cafer Tayyar, I. Kolordu, Osmanlı Devleti, Yunanistan.

ABSTRACT

The Ottoman State was defeated in World War I and signed the Armistice of Mudros on October 30, 1918. Shortly after, the French captured the Eastern Thrace railways on November 4, 1918. Later, a Greek battalion settled on this railway on January 14, 1919. Although the civil and military dominance in Tekirdağ was in the Ottoman State, another military unit emerged that would also be the protector of the Greek population from now on. Between these two dominations, the indifferent behavior of the allies towards the Greek battalion started a very difficult period for the Muslims of Eastern Thrace and Tekirdağ. Greece had taken its first step into the Eastern Thrace lands, which it had been dreaming of for years. Soon after, Eastern Thrace was given to Greece with the San-Remo Conference held between 22-26 April 1920, and the Greek military operation began on 20 July. On the same day, Tekirdağ was occupied by Greece. However, the Greek domination, which would last for more than two years, ended with the Mudanya Armistice signed after the victory of the Commander-in-Chief Square Battle, and Tekirdağ came under Turkish rule.

This research is, first and foremost, a city-centered recent history review. The aim of our thesis is to examine the political, military, socio-economic situation of Tekirdağ in the Turkish War of Independence. In this context, the national resistance activities in Tekirdağ and its surroundings after the Armistice of Mudros, the occupation and liberation of Tekirdağ by Greece, and the cultural, administrative and economic situation in the region during this period were examined. The main sources of our research are the Presidential State Archives Ottoman Archive, Ministry of National Defense Archives and Military History Department Archive and the Ankara University Turkish Revolution History Institute Archive. In addition, secret and open minutes of the Grand National Assembly of Turkey and the Turkish, American and Canadian press were also used.

Key Words: Rodosto, Thrace, War of Independence, Cafer Tayyar, I. Corps, Ottoman State, Greece

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖNSÖZ.....	IX
TABLolar VE RESİMLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
METOT VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRLMESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	1

A. Coğrafi Konumu.....	1
B. Kökeni.....	2
C.Tarihi.....	3
D. Sosyo-Ekonomik Durumu/Hayatı.....	8

I. BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİ SONRASINDA TEKİRDAĞ

Mondros Mütarekesi Sonrasında Tekirdağ'ın Siyasi ve Asayiş Durumu.....	20
1.Doğu Trakya Demir Yollarının İşgali ve Tekirdağ.....	20
a.Fransız İşgali.....	20
b.Yunan İşgali ve Yunan Kuvvetlerinin Demir Yolu Üzerindeki Faaliyetleri.....	22
2.Yunanistan, Rum Patrikhanesi ve Rum Çeteler.....	33
a.Yunanistan ve Metropolitler.....	33
b.Meyhaneci Aleko Olayı.....	46
c.Rumların Saldırıları.....	48
d.Karabıyık Dimitri Çetesi ve Eylemleri.....	53
3.Ermenilerin Faaliyetleri ve Tekfurdağı Divan-ı Örfisi.....	55
4.İngilizlerin Tekirdağ'da ki Faaliyetleri.....	59
5.Fransızların Tekirdağ'daki Faaliyetleri.....	66
6.Tekirdağ'ın İtalyan Kuvvetleri Tarafından İşgali.....	71
7.İstanbul Hükûmeti, 14. Kolordu ve Türklerin Faaliyetleri.....	78
8.Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Tekirdağ Milletvekilleri.....	89

II. BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TEKİRDAĞ YÖRESİNDE MİLLİ DİRENİŞ FAALİYETLERİ VE HEYET-İ NASİHA

A.Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ ve Yöresinde Milli Direniş Faaliyetleri....	94
1.Tekirdağ ve Yöresinde Milli Örgütler.....	94
a.Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	94
b.Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Heyet-i Osmaniyesi Tekirdağ Şubesinin Kuruluşu.....	105
c.Trakya Paşaeli Cemiyetinin İlk Kongresi.....	110
d.Lüleburgaz Kongresi.....	112
e.Edirne Kongresi (9-13 Mayıs) ve Tekirdağ Üyelerinin Tavırları..	117
2.İzmir'in İşgalinin Tekirdağ ve Yöresindeki Tepkileri.....	124
3.İstanbul'un İşgalinin Tekirdağ ve Yöresindeki Tepkileri.....	129
B.Heyet-i Nasiha Tekirdağ'da.....	133

III. BÖLÜM

TEKİRDAĞ'IN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİ VE KURTULUŞU

A.Tekirdağ ve Yöresinin Yunanlılar Tarafından İşgali.....	141
1.I.Kolordu'nun Seferberlik İlanı ve Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in Seferberliğe Uymaması.....	141
2.Kolordu'nun Savunma Düzeni, Yunan Ordusu'nun Askeri Harekatı ve Tekirdağ'ın İşgali.....	156
3.I.Kolordu'nun Bulgaristan'a Geçmesi ve Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Bulgaristan'da Faaliyetleri.....	181
4.Doğu Trakya'daki Türk Müfrezeler ve Çeteler.....	185
5.Yunan İdaresinin Kurulması.....	188
6.Tekirdağ'dan İstanbul'a Göçler.....	194
7.İşgal Devrinde, Yunan Parlamentosu İçin Tekirdağ'da Seçimler	197
8. İşgal Sonrası Ortaya Çıkan Bazı Meseleler.....	201
9.Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı Elde Tutma Çabaları.....	203
10.Yunan İşbirlikçisi Türkler ve Yaptıkları Zulümler.....	206
11. Batı Anadolu Muharebelerinde Yunan Ordusunun Durumu ve Tekirdağ (Ocak 1921- Eylül 1922).....	210

12. İşgal Devrinde Siyasi ve Askeri Gelişmeler.....	219
B.Tekirdağ Yöresinin Yunan İşgalinden Kurtuluşu.....	222
1. Tekirdağ ve Yöresinin Büyük Taarruzdan Önce ve Sonraki Durumu....	222
a. Yunanistan'ın İstanbul'u İşgal Etme Teşebbüsü ve Tekirdağ'da Yapılan Askeri Yığınak.....	222
b.Büyük Taarruz'un Başlaması ve Tekirdağ.....	228
c.Yunanistan'ın Doğu Trakya'da Tutunma Çabası ve Askeri Darbe.....	235
d.Büyük Taarruz'dan Sonra Tekirdağ'da Mülteci Krizi, Yunan Askerinin Kaçışı.....	239
e.Büyük Taarruzdan Sonra Tekirdağ Bölgesinde Asayiş ve Müttefik Heyetler.....	244
2. Mudanya Ateşkes Antlaşmasına Göre Tekirdağ ve Yöresinin Türk Egemenliğine Geçmesi	250
3.Tekirdağ Yöresinin Devir Teslimi.....	270
4.Tekirdağ ve Yöresinde Yunan Mezalimi.....	292
SONUÇ.....	309
BİBLİYOGRAFYA.....	315
EKLER.....	334

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti 1914 yılı sonlarına doğru katıldığı I. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak ayrılmıştı. 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi ile bu yenilgiyi kabul etmişti. Mütarekeden sonra İtilaf Devletleri hızlıca ülkeyi işgale başlamıştı. Doğu Trakya demir yolunu Fransızlar işgal etmişti. Ancak çok geçmeden Ocak 1919 ortalarında bu hattın muhafazası Yunan askerlerine teslim edilmişti. Bu büyük bir Rum nüfusu barındıran Doğu Trakya için oldukça tehlikeli bir eylemdi. Rumlar tarihi bir fırsat elde etmişti. Bir taraftan Yunanistan ileri gelenleri diğer taraftan Trakya Rumları, Doğu Trakya'yı Yunanistan'a bağlamak için ellerinden geleni yapacaktı. Rumların hedef şehirlerinden biri de Tekirdağ idi. Sonunda Yunan ordusu, 20 Temmuz 1920'de Tekirdağ'ı işgal etti ve iki yıldan fazla süren Yunan egemenliği Mudanya Mütarekesi'nden sonra 13 Kasım 1922'de, Türk ordusunun şehre girmesiyle son buldu.

Trakyalılar ise mütareke ile birlikte hızlı bir şekilde örgütlenmiş, Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'ni kurmuştu. Amacı, bütün Trakya'nın (Doğu ve Batı) istiklalini sağlamaktı. Edirne'de bulunan I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey bu cemiyeti desteklemişti. Ancak, gelişen olaylar, sadece Doğu Trakya'nın savunulmasını gerekli kılmış ve Cafer Tayyar Paşa da bütün dikkatini bu bölgeye vererek savunulması için gerekli önlemleri almaya çalışmıştı. Ne var ki tüm bu çabalar Yunanlıların 26 Temmuz 1920'de Doğu Trakya'yı tamamen işgalini önleyememiş ve bu işgal, Mudanya Mütarekesi'nden sonra 25 Kasım 1922'de Edirne'nin Türklere teslimiyle sona ermişti.

Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ (1919-1922) isimli tezimizde, Tekirdağ'ın Milli Mücadele Döneminde yaşadığı siyasi, askeri ve sosyo-ekonomik süreçleri incelemeye çalıştık. Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Mondros Mütarekesi sonrasında Tekirdağ'ın durumunu, ikinci bölümde Trakya Paşaeli Cemiyeti ve faaliyetlerini, üçüncü bölümde Yunan işgalini ve şehrin kurtuluşunu incelemeye gayret ettik.

Akademik yönde ilerlemek isteyen her tarihçinin zihninde mutlaka bir konu vardır diye düşünüyorum. Ben de daha yüksek lisans dönemimde doktora yaparsam bu konuyu çalışmak arzusunda idim. Yüksek lisans döneminde danışman hocam Prof. Dr. V. Türkan Doğruöz'ün doktora tezi olan **Milli Mücadele Döneminde Kırklareli** çalışması kuşkusuz bana ilham kaynağı olmuştu. Doktoraya başlamadan

belki üç sene önce kendi konum ile ilgili belgeleri toplamaya, tetkik etmeye ve araştırmaya başlamıştım. Sıra doktora programına kayıt olmaya gelmişti. Nitekim o da oldu ve İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü öğrencisi olarak bu yolculuğa başladık. Burada hemen şunu belirtmek isterim ki, enstitü ile ilk tanışmam da mülakat aracılığı ile olmuştu. O gün mülakat salonuna girdiğimde ilk defa gördüğüm Danışman Hocam Prof. Dr. Mustafa Budak sıcak bir ifade ile “Hoş geldin canım” demişti. Buradan bir kez daha hoşbulduk hocam diyorum. Hocam, o gün hem soruyor, hem zorluyor, hem de arada satır arası ders niteliğinde nasihatler veriyordu. Sonra dersler başladı ve danışman hoca belirlenmesi istendiğinde hocama gittim ve kabul etti. O günden sonra tezle ilgili ne zaman arasam, bir konu da çıkmaza girsem hep yol gösterici oldu ve yönlendirdi. Bu vesile ile tezin olgunlaşmasında en büyük desteği ve yardımı veren çok değerli Sayın Hocam Prof. Dr. Mustafa Budak’a teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Yüksek lisans döneminde tez danışmanım olan, her türlü yardımı ve desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. V. Türkan Doğruöz’e, tez komite üyesi ve enstitü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Nilüfer Erdem’e yine enstitüdeki diğer öğretim üyesi hocalarıma da ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

Kuşkusuz en büyük desteklerden birisini eşim Sertap Uçar Işım’dan gördüm. Kendisine buradan bir kez daha teşekkür ediyorum. Doktora yaparken size küçük de olsa karşılıksız yardım edecek dostlarınız varsa bence çok şanslısınız. O yüzden buradan dostlarım Fulya Mert’e, Kıvanç Kaya’ya ve Mustafa Sarıpınar’a teşekkürü bir borç biliyorum.

Burçin IŞIM
İSTANBUL, 2024

TABLolar VE RESİMLER LİSTESİ

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: Ağustos 1919'da Tekirdağ'da işlenen suçlar	50
Tablo 1.2: 1919 Kasım Aralık vukuat listesi.....	50
Tablo 1.3: Doğu Trakya'da 1919 Ağustos ayında bakaya ve firari asker durumu... 86	
Tablo 2.1: Balkan Savaşından önce Trakya'nın Türk ve Bulgar nüfusu	101
Tablo 2.2: Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından İtilaf devletlerine gönderilen nüfus istatistiği	116
Tablo3.1: Yunan işgalinden sonra Tekirdağ ve bölgesindeki şehirlerin Yunanca olarak değiştirilen isimleri.....	192
Tablo: 3.2: Tekirdağ'ın ilçelerine atanan Kaymakamlar.....	273
Tablo 3.3: Tekirdağ'ın kazalarına atanan jandarma zabıtları.....	280
Tablo 3.4: 1920 yılı Ocak ayında Tekirdağ'a yapılan askeri sevkıyat.....	291
Tablo 3.5: Büyük Taarruzdan sonra Çorlu ve Çerkezköy'de tutuklanan bazı isimler.....	303
Tablo 3.6: Tekfurdağı Cemaat-i İslamiyesinin tasarrufunda olan ve tahliye esnasında Yunanlılar tarafından ıka edilen zarar ve ziyana ait cetvel.....	306

TABLO LİSTESİ-EK

Tablo A.1: Tekirdağ iskelesinde batırılan kayıklar.....	334
Tablo B.1: Trakya Paşaeli Gazetesi tarafından yayımlanan Trakya nüfusu.....	335
Tablo C.1: Tekirdağ'ın İşgali sırasında el konulan mektupların listesi.....	337
Tablo C.2: İşgalden sonra Tekirdağ'dan ayrılan bazı memurların listesi.....	338

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1: İstanbul'dan Çatalca'ya kadar olan bölgeyi, Sevr Antlaşması gereğince Yunan mıntikasını ve Çatalca hududunu gösteren harita.....	193
Şekil 3.2: Trakya'yı teslim almak üzere hareket eden trenden bir görüntü.....	278
Şekil 3.3: Tekirdağ'ın bir fotoğrafı.....	287
Şekil 3.4: Tekirdağ ve havalisinin bir haritası.....	287

ŞEKİL LİSTESİ-EK

Şekil A.1: Tekfurdağ İtalyan Kumandanlığının Osmanlıca ve İtalyanca ilanı.....	342
Şekil A.2: Tekfurdağ İtalyan Kumandanlığının Osmanlıca ve İtalyanca ilanın tercümesi.....	343
Şekil A.3: Tekirdağ Mebusu Rahmi (Ertin) Bey'in fotoğrafı.....	344
Şekil A.4: Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey'in bir fotoğrafı.....	344
Şekil A.5: Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey'in bir fotoğrafı.....	345
Şekil A.6: Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey'in bir fotoğrafı.....	345
Şekil A.7: Tekirdağ Mebusu Süleyman Faik (Özkan) Bey'in bir fotoğrafı.....	346
Şekil B.1: Faik (Kaltakkıran) Bey'in bir fotoğrafı.....	346
Şekil B.2: Kasım (Yolageldili) Bey'in bir fotoğrafı.....	346
Şekil C.1: Adil Bey Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen zarf.....	347
Şekil C.2: Adil Bey Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen Cemaati İslamiyeye ait mağazaların fotoğrafı.....	347

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.g.	Adı Geçen Gazete
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
Agu:	Ağustos
ATASE:	Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi
Bkz:	Bakınız
BOA:	Başkanlık Osmanlı Arşivi
BCA:	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
C:	Cilt
Çev:	Çeviren
D:	Devre
Eyl:	Eylül
Eki.	Ekim
Haz:	Hazırlayan
İçt:	İçtima
nr.	Numara
S:	Sayı
s:	Sayfa
Sen:	Sene
t.y.	Tarih yok
Tem:	Temmuz
TİTEA:	Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi
Ves:	Vesika

METOT VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRLMESİ

Bu tezin amacı, Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ'ı siyasi, askeri ve sosyo-ekonomik yönden incelemektir. Bütün bilimsel çalışmalarda aranan esas gaye, nesnelliği ve objektifliği sağlamaktır. Doğal olarak bu doktora çalışmasında da amaç bu temel üzerine inşa edilmiştir.

Söz konusu tezde, nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve doküman analizi yapılmıştır. Daha açık deyimle, arşiv ve literatürdeki eserlerden derlenen yeni bilgi ve yorumlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle yeni arşiv belgelerinin kullanılması tezin en orijinal ve alana katkı sunan kısmıdır.

Buradan hareketle söyleyebiliriz ki, tezimizin amacı, Milli Mücadele Döneminde bir şehrin yaşamış olduğu olayları yeni arşiv belgeleri ışığında gün yüzüne çıkarmaktır. Çalışmamızın temel sorunsalı şudur: Milli Mücadele döneminde Tekirdağ'da Yunan işgali nasıl gerçekleşmiş ve hangi faktörlerin etkisiyle sona ermiştir? İkincil sorularımız da şunlardır: Bu işgal sırasında Yunanlılar, Türklere zulüm yaptı mı? Söz konusu süreçte işbirlikçi Türkler var mıydı? İşgal sürecinde İstanbul'daki Osmanlı yönetimi ile Ankara'daki TBMM Hükümeti'nin Tekirdağ'daki işgale karşı ne gibi tepkileri oldu? En önemlisi, yaklaşık iki yıl süren Yunan işgali nasıl sona erdi?

Hiç şüphesiz, Tekirdağ, sıradan bir şehir gibi görünse de, siyasi, askeri ve ekonomik açılardan son derece stratejik bir yerdi. Öyle ki, Tekirdağsız bir İstanbul'un, bir top mevzisi kadar düşman tehlikesine yakın olması Türkler için her zaman tehdit unsuru olacaktı. Yunanlılar için ise işgalden sonra oldukça önemli bir ikmal merkezi olan bu şehrin önemi her geçen gün bir kat daha artacak; hatta, kendisinden beklenen büyük görevleri üstlenecekti. Anlaşılan o ki, Tekirdağ her iki taraf için de son derece önemli bir şehirdi.

Bu bağlamda, Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ'ın önemi şu üç temel olgudan dolayı artmış olup tezimizde de bu olgular araştırılmaya çalışılacaktır:

1- Konumu: Mondros Mütarekesi'nden sonra bu konumun önemi daha da artmıştı. Tekirdağ merkez, mütareke sonrası fiili bir işgal görmese de siyasi haritası dâhilindeki bazı ilçelerinden geçen Doğu Trakya demir yolu Fransızlar tarafından işgal edilmişti. Buraya kadar her şey mütareke dönem ve şartlarında gerçekleşen

olaylardan ibaretti. Ancak kısa bir süre sonrada bu hattı Yunan taburu işgal etmişti. Bu bölge için son derece tehlikeli günlerin başlangıcı olmuştu. Çünkü Yunan taburlarını bekleyen ve büyük bir sevinçle karşılayan azımsanamayacak derece de kalabalık bir Rum nüfus vardı. Bölge her ne kadar Osmanlı hakimiyetinde olsa da artık başka bir askeri güç kendinden olanın koruyuculuğunu üstlenecekti. İngilizler baş aktördü. Arada bir şehir merkezine gelip donanmalarının gücünü gösterip tehditler savuracaktı. Tüm bunlarla birlikte bilinenin aksine Tekirdağ merkez ve civarı neredeyse dört ay kadar İtalyan işgaline maruz kalacaktı. Bu ana konular tezimizin ilk bölümünde ki esas başlıklardı ve bu konulara açıklık getirilerek bilim dünyasına sunulması planlandı.

2. Milli direniş örgütlenmeleri: Burada önümüze çıkan oldukça önemli ve tek cemiyet Trakya Paşaeli Cemiyetiydi. Bu cemiyetin şubeleri oldukça aktif ve girişken bir rol oynamış olmalarına rağmen Tekirdağ şubesi en zayıf halka olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bunun birçok sebebi vardı. En önemlisi kuşkusuz İstanbul hükûmetinin atadığı dirayetsiz, Milli Mücadelenin zorunlu icaplarını kavrayamamış Firüzan Bey gibi idarecilerin Tekirdağ'a gönderilmiş olması idi. Yine de mütareke şartları altında zor günler geçiren Müslüman ahali için umut verici bazı gelişmeler meydana gelmekteydi. Heyet-i Nasiha ile devletin ileri gelenlerinin bölgeyi ziyareti Müslümanlarda olumlu bir hava yaratmıştı. Ancak bu da kısa sürecekti. Çünkü San-Remo Konferansı Trakya'yı Yunanistan'a bırakmıştı.

3. Yunanistan tarafından işgali ve kurtuluşu: En önemli ve kapsamlı olanı bu olguydu. Venizelos'un Avrupa'da yürüttüğü Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması konusundaki ısrarlı diplomasisi zaten Trakya'yı Türklerden almak için fırsat kollayan galip İtilaf Devletleri'nin de işine geliyordu. San-Remo Konferansı Yunanistan'a bu fırsatı vermişti. 20 Temmuz 1920'de Tekirdağ'dan başlayan işgal kısa sürede Yunanistan'ın lehine sonuçlanmıştı. Ne yazık ki Tekirdağ'da istenen savunma yapılamamıştı. Yüzyıllardır devam eden Türk hakimiyeti yerine iki yıldan fazla sürecek Yunan hakimiyet dönemi başlamıştı. Bu bölümde arşiv kaynaklarından ziyade Amerikan ve Kanada basınından da yararlanıldı. Amerikan ve Kanada basını Trakya konusunda heyecanlı idi. Yunan ordusunu yere göğe sığdıramıyordu. İlk sayfalarda Yunan Kralının, Yunan ordusunun Tekirdağ'ı işgal ettiği ilk güne şahitlik ettiği yazılıyordu. Yunan hakimiyet dönemi Türkler için oldukça ızdırıplı geçti. Mustafa Kemal Paşa'nın (Atatürk) başlattığı Milli Mücadelenin kazanılması ile

Trakya, Mudanya Mütarekesi ile tekrar Türklere kavuştu. Amerikan basını benzer bir şekilde bu tarihi olaylarla yakından ilgileniyordu. Ancak Yunan tarafgirliğini açıkça belli ediyorlardı. Yunanlılar mazlum ve mağdur gösteriliyordu. İşte tüm bu meseleleri ve konuları bu olgu içerisinde çözümlemeye çalıştık.

Bugüne kadar **Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ** adlı bilimsel nitelikli doğrudan bir esere rastlamadık. Çoğu çalışma, amatör nitelikli çalışmalardı. Ancak, dönemle ilgili Doğu Trakya üzerine yapılmış çeşitli çalışmalar vardı. Bunlardan iki eseri kenara ayırmak gerekmektedir. Bu eserlerden birincisi Tevfik Bıyıklıoğlu'nun **Trakya'da Milli Mücadele** adlı iki ciltlik eseri idi. Açıkçası diğer eserlerin bu esere atıfta bulunarak bazı konuları geçıştirdikleri gerçeği vardı. Her kitaba baktığımızda bir olayla ilgili farklı bir kaynak elde edebilir miyiz sorusuna çoğu zaman Tevfik Bıyıklıoğlu'nun kitabı olarak cevap alıyorduk. Gerçekten de alanla ilgili sorulara cevap vermesi bakımından başucu bir eser niteliğinde idi. Diğer bir eserimiz ise V. Türkan Doğruöz'ün **Milli Mücadele'de Kırklareli** kitabı idi. Öncelikle tezimizin öznesi olan Tekirdağ, Kırklareli ile komşuydu ve genel bir perspektiften bakıldığında aynı akıbetlere uğramışlardı. Bu bize bir ilham kaynağı oldu. T. Doğruöz eserinde birçok ana kaynaktan istifade etmişti. O ana kaynaklar Tekirdağ için bir kez daha gözden geçirilmeli idi. Kısacası bu açılardan bakıldığında bu iki kitap, Milli Mücadele'de Trakya ve çevresi alanında araştırma yapacaklar için iki başucu eseri idi. Bu eserlerin dışında dikkati çeken ilk eser İbrahim Kamil'in **Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Anadolu'da ve Trakya'da Milli Mücadele (1919-1922)**, kitabı idi. Bu eser isminden de anlaşıldığı gibi Bulgaristan diplomatik belgelerine dayanılarak yazılmıştı ve önemi de bundan dolayı idi.

Diğer taraftan konumuzla ilgili bir başka eser de Mehmet Şeref Aykut'un **Trakya'da Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler**, isimli hatıratı idi. Söz konusu eser, Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin kuruluşuyla ilgili önemli bilgiler sunmaktaydı. Edip Başer'in, **Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları** isimli eseri İstanbul hükümetinin Trakya'ya yönelik siyaseti ile ilgili bize ipuçları vermekteydi.

Görüldüğü üzere Milli Mücadele döneminde Tekirdağ'ı anlatan bir eser doğrudan doğruya mevcut değildi. Mehmet Serez'e ait **Atatürk ve Milli Mücadelede Tekirdağ** adlı kitap ise akademik bir eser olmaktan daha ziyade

Tevfik Bıyıklıoğlu'nun eserinin Tekirdağ kısımlarının kopyalanmış halinden başka bir şey değildi. Bununla birlikte dönemle ilgili bazı görgü şahitleri ile yaptığı röportajlar oldukça kıymetli idi.

Görüldüğü gibi, Milli Mücadele devrinde Tekirdağ konulu müstakil bir bilimsel çalışma yapılmamıştı. Böylece, Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ adlı bir doktora tezi hazırlamaya karar verdik. Bu bağlamda birinci kaynaklara ulaşmak gerekiyordu. Bu konuda, asıl kaynağımız Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) idi. Bu arşivde binlerce belge incelendi. Genellikle belgeler, Milli Mücadele devrinde Tekirdağ'da olup biten bütün gelişmelerle ilgili bilgi sunmaktaydı.

İkinci olarak başvurduğumuz arşiv ise Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı (ATASE Arşivi) idi. Yine bu dönem için yapılan araştırmaların tamamı I. Kolordunun faaliyetlerinden ibaretti. I.Kolordunun bu kadar ön planda olması tabi ki çalışılan konuya yakınlıkla alakalı idi. Ancak, Doğu Trakya'da bu dönemde iki adet kolordu vardı: I. ve 14. Kolordular. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Edirne her zaman ön planda yer aldığı için sadece bu şehirde bulunan kolordu ve faaliyetleri çalışılmıştı. Oysa mütarekeden kısa bir süre sonra Tekirdağ'a nakledilen 14. Kolordu İzmir'in işgaline kadar bu şehirdeki varlığını devam ettirmişti. ATASE Arşivi'nden temin ettiğimiz belgeler 55. Tümen ve 14. Kolordu Komutanlığı'nın konum ve faaliyetlerini içermekteydi. Bu husus, tezimize orijinallik katan bir özellik idi.

Birinci el kaynak olarak üçüncü arşiv ise Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTEA) Arşivi idi. Bilhassa Edirne Kongresinin tutanaklarının orijinal nüshalarına ulaşmak bizi ziyadesiyle sevindirdi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Atatürk Kitaplığı ise bazı Osmanlıca belgelere ulaşılması bakımından son derece değerli idi. Bu çerçevede Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey ile ilgili belgeler önemli idi. İlk defa bu belgelerin tarafımızdan kullanılacak olması, tezimizin orijinalliğini artıracak bir faktördü.

Basın, tarihi olayları müşahade eden, bir tarihçi için vazgeçilmez bir tarihi kaynaktır. Türk basını, Milli Mücadele Döneminde oldukça aktifti ve Trakya meselesini yakından takip ediyordu. İster İstanbul hükûmeti ister Ankara hükûmeti

yanlısı olsun Trakya konusunda Alemdar, İleri, İkdam, Akşam gazeteleri gibi Türk basını ortak kaygılar taşıyordu. Onlara göre Trakya, Türk vatanının ayrılmaz bir parçasıydı. Şüphesiz bölgenin İstanbul'a yakın olması onların bölgeye olan ilgisini daha çok arttırıyordu. Konumuza ait birçok haber yayınlanmıştı. Bize de bunları okuyup tasnif ve tahlil etmek kalmıştı. Ancak biz Trakya'da yaşanan olayları bir başka gözle anlamak için Amerikan ve Kanada basınına da baktık. Her iki basında Trakya konusunda bilhassa hem Yunan işgali hem de işgalden kurtuluş zamanlarında meseleye uzak kalmamışlardı. Tekirdağ'a çıkarma yapan Yunan birlikleri ile birlikte gelen Yunan Kralının haberi birçok gazetede yerini almıştı. Yunan işgalinden kurtuluşa da basın ilgiliydi. Ancak tarafgir haberler dikkatimizden kaçmadı. Sürekli Rum mültecilerin mağduriyetinden bahsedilirken hiçbir şekilde Türklerin yaşamış oldukları acılara yer verilmemişti. Amerikan ve Kanada basını kaynaklarının tezimizde değerlendirilmesinin bizim açımızdan bir başka önemi vardı. O da bu kaynaklara daha önce bu konu için bakılmamış olması ve ilk defa kullanılacak olması idi.

Tüm bunlarla birlikte okuduğumuz bazı kitaplarda maddi hatalar tespit ettik. Bu hatalarında belirtilmesinin doğru olacağını düşünüyoruz:

1-Genelkurmay Başkanlığının yayınladığı **Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I** adlı eserde, 14. Kolordu Karargâhının 1919 Eylül ayı başlarında Tekirdağ'da olduğu belirtilse de (age I, s.260) Yine Genelkurmay Başkanlığının **Türk İstiklal Harbinin II. Cildinin Batı Cephesi I. Kısım** adlı eserde 14. Kolordunun karargâhının 1919 Haziran başında Bandırma Balıkesir yöresine sevk edildiği yazılmıştır (age, s.54). Doğrusu Haziran başı gibi kolordu karargâhı Balıkesir yöresine sevk edilmişti. Ancak sevkiyatın ne zaman tamamlandığı tam olarak belli değildi. 13 Haziran 1919 tarihli Alemdar gazetesi bunu okuyucularına “Tekfurdağı’nda bulunan 14.Kolordu Kumandan ve Karargâhının Bandırma’ya nakli ile nefsi-i İzmir’de bulunan ve bilahare hareket eden elli altıncı fırkanın on yedinci kolordudan irtibatının katiyle mezkur on dördüncü kolorduya rabtı hususu harbiye nezaretince takarrür ederek keyfiyet icab edenlere bildirilmiştir” şeklinde duyurmuştu. Yine Harbiye Nezareti Hariciye Nezaretine gönderdiği 5 Haziran 1919 tarihli tezkirede Yusuf İzzet Paşa’nın 14.Kolordu karargâhının bir kısmıyla Balıkesir’e geçtiğini bildirilmişti.

2-Nagihan Ebru Cambaz, **İtilaf Devletlerinin Doğu Trakya’da İşgal Uygulamaları (1918-1920)** adlı Yüksek lisans tezinde “...14. Kolordunun komutanı mütareke imzalandığında Kazım (Karabekir)Paşa...” olarak yazmıştı(agt,s.22). Ancak Kazım Karabekir, 14.Kolordu Komutanlığına mütarekenin imzasından neredeyse iki ay sonra Aralık 1918’de atanmıştı. Kazım Karabekir 14.Kolorduya atandığını 23 Aralık 1918’de öğrenmişti.(Kazım Karabekir Günlükleri, s. 569).

3-Selahattin Tansel, **Mondrostan Mudanya’ya Kadar** isimli eserinin I. cildinde “Kazım Karabekir Paşa ile Trakya’daki kolordunun komutanı Cafer Tayyar Bey, 26 Aralık 1918’de Tekirdağ’da görüşmüş, durumu tartışmış, birisi Anadolu’da öteki de Trakya’da gerekli faaliyetleri göstermeyi kararlaştırmışlardı.” Yazmıştır(age, s.132). Kazım Karabekir günlüklerinde bu görüşmenin yapıldığı tarihi 28 Ocak 1919 olarak belirtmiştir (Kazım Karabekir Günlükleri, s.576). Yine günlüklerinde 26 Aralık 1918’de İstanbul’daki evinde olduğu ve evden dışarı çıkmadığını yazmıştı.

4-Ahmet Demirel, **Meclisin İlk Milletvekilleri** adlı eserinde “işgal ve olağanüstü koşullar nedeniyle Trakya’da seçim yapılamamıştır” dese de işgalin hangi ülke veya kim tarafından yapıldığı tam olarak belirtilmemiştir(s.78). Kaldı ki eğer bahsi geçen Yunan işgali ise Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920’de açılmış Trakya’daki Yunan işgali ise 20 Temmuz 1920’de başlamıştı.

5-Kübra Erhan **Humanitas** dergisinde yayınlanan “İdari Coğrafya Açısından Bir İnceleme: Tekirdağ İli” makalesinin 160. sayfasında 20 Ocak 1921 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunun 10. Maddesi gereğince Tekirdağ’ın il statüsü kazandığını belirtilmiş fakat “savaş güçlükleri neticesinde teşkilat hemen kurulamamıştır” denmiştir(s.60). Ancak Tekirdağ 20 Temmuz 1920 tarihinden itibaren Yunanistan tarafından işgal edilmişti. Bundan dolayı savaş güçlüğü ifadesi doğru bir ifade olarak görülmemektedir. İşgal altında olmasından dolayı ifadesi daha yerinde olur diye düşünmekteyiz.

6- Edip Başer, **Mütarekeden Sonra İstanbul Hükûmetleri ve Trakya Politikaları** adlı eserinde Yunan komutan tarafından imzalanan beyannameyi Doğu Trakya’ya dağıtılmış bir beyanname olarak tanıtsa da beyanname Sofulu’da(Batı Trakya’da) dağıtılan bir belgedir(age, s.229). Yine aynı eserde, Yunan taburunun

Doğu Trakya demir yolunu işgal tarihi 4 Kasım 1918 olarak belirtilse de bu işgal Fransız taburlarının işgal tarihidir(age, s.48).

7-Besim Darkot (**MEB İslam Ansiklopedisi**) ile Hacer Ateş (TDV, **İslam Ansiklopedisi**), iki ayrı ansiklopediye yazdıkları “**Tekirdağ**” maddesinde şehrin işgalini Haziran 1920 olarak vermişlerdir. Oysa işgal 20 Temmuz 1920 tarihinde gerçekleşmiştir.

8-Hikmet Çevik, **Tekirdağ Araştırmaları** adlı kitabında 1918-1922 arasında Tekirdağ’da görev yapan mutasarrıf sayısını üç olarak belirtmiştir(age, s.200). Ancak bu dönemde altı adet mutasarrıf görev yapmıştır.

11-Hikmet Çevik, **Tekirdağ Araştırmaları** kitabının 216. sayfasında, Efkalidis Efendinin milletvekilliği bitişi tarihini “21 Aralık 1334: 1920” olarak yazmıştır. Doğrusunun 1918 olması gerekmektedir.

12-Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya’da Milli Mücadele I kitabında bekçi korucu sisteminin Tekirdağ Paşaeli Şubesi ile 55. Fırka Kumandanı Alaaddin Bey’in isteksizliği dolayısıyla iyi bir randıman alınamadığını yazmıştır(age, s.210). Ancak: İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Atatürk Kitaplığında bulunan İBBAKSA, Bel_Mtf_047752, s. 2. kodlu arşiv belgesinde Alaaddin Bey’in bu sistemi yürütmek için Tekirdağ temsilcileri ile toplantı yaptığı ve onları bu konuda ikna etmeye çalıştığı yazılıdır.

13-İsmet Görgülü **On Yıllık Harbin Kadrosu** kitabında, 14.Kolordunun 28 Mayıs 1919’da lağvedildiğini söylese de (age, s.276) Mayıs 1919 tarihinde Trakya’daki askeri kuvvetlerin dağılımı şu şekilde idi: 1. Kolordu Karargâhı Edirne’deydi. Bu Kolordu’ya Kırklareli’de bulunan 49. ve Keşan’da bulunan 60. Tümenler bağlıydı. 14.Kolordu Karargâhı ise Tekirdağ’da bulunmaktaydı. Tekirdağ’daki 55. Tümen ile Bandırma-Balıkesir arasındaki 61. Tümen de bu kolorduya bağlıydı. İzmir’e Yunan birliklerinin çıkarma yapması ile birlikte 17. Kolordu birlikleri dağılmıştı. Yeniden teşkilatlanması için çalışmalara başlansa da kolordunun durumu netleşinceye kadar Tekirdağ’daki 14.Kolordunun Balıkesir-Bandırma bölgesine sevki planlanmış, 56. Tümen de bu kolorduya bağlanmıştı. Nihayetinde 14.Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa ve karargâhın bir kısmıyla 5 Haziran 1919’da Bandırma’ya, 6 Haziran’da ise Balıkesir’e ulaşmıştı. 8 Haziran’da Yusuf İzzet Paşa verdiği emirle 14. Kolordu’yu, 55. Tümen Tekirdağ’da, 56. Tümen Bursa’da, 61. Tümen Bandırmada olacak şekilde tertip etmişti. 1919 Eylül’üne kadar

14. Kolordu Karargâhı Bandırma'da olmak üzere Tekirdağ'daki 55. Tümen bu kolorduya bağlı olarak vazifesine devam etmişti. Daha sonra bu tümen Trakya'daki asayişin sağlanması hususunda geçici olarak I. Kolordu'ya bağlanmıştı. Ancak Sivas Kongresini takip eden günlerde 14. Kolordu'nun emrinden alınarak 1. Kolordunun emrine verilmişti.

Muhtemelen burada bahsedilen Kolordu 17.Kolordudur. Bu Kolordu İzmir'in işgalinden sonra dağılmıştı. Keza yine İsmet Görgülü'nün kendi kitabının 326. sayfasında Batı Anadolu'da Yunan İşgaline karşı mücadeleyi başlatanların arasında Mayıs-Haziran döneminde 14.Kolordu Kumandanlığı da vardır. Yine aynı kitabın 335. Sayfasında Haziran Temmuz ayında 14.Kolordu faal olarak görevini yapmaktadır.

Genel olarak incelendiğinde, diğer çalışmalardan bizim tezimizi ayıran en önemli özellik bizzat Tekirdağ'ın kendisini özne olarak ele alması idi. Bugüne kadar yapılan çalışmalar Doğu Trakya'yı ve Edirne'yi merkez alarak yapılmıştı. Bu gayet doğaldı. Çünkü Edirne Türkler için mukaddes bir şehirdi. Bir zamanlar Osmanlı Devleti'nin başkenti idi. Doğal olarak bölgede tarihi bir olay olduğu zaman bütün gözler Edirne'ye çevriliyordu. Tekirdağ bu durumdan dolayı biraz daha arka planda kalmış gibi gözükse de Milli Mücadele döneminde hem Türkler hem de Yunanlılar için çok önemli bir konumda idi. Herşeyden önce İstanbul ile sınır şehri idi. Tekirdağ yoksa İstanbul tehlike de idi. Marmara Denizi'ne komşu olan bu şehir mütareke ile İngiliz donamasının tehditi altında idi. Bu Edirne ve Kırklareli'ne göre büyük bir dezavantajdı. Yunan ordusu denizden çıkarma hareketına Tekirdağ'dan başlamıştı. İşgalden sonra Yunanistan'da yapılan seçimlerde Trakya'dan en çok vekil çıkartan yer yine Tekirdağ idi. Yunanistan 1922 yazında İstanbul'u almak için Tekirdağ'ı üs seçmişti. Yunanistan'ın Anadolu'da bozguna uğramasından sonra hem Yunan ordusunun hem de Rumların sığındığı en önemli şehir yine Tekirdağ idi. Bunun gibi birçok önemli roller üstlenen bu şehrin siyasi ve askeri açılarından incelenmesi tezimize ayrı bir önem katmakta idi.

GİRİŞ

A. Coğrafi Konumu

Tekirdağ, Türkiye Trakya'sında ve ülkenin kuzey batısında yer almaktadır.¹ 40 derece 36 dakika ve 41 derece 31 dakika kuzey enlemleri ile 26 derece 43 dakika ve 28 derece 8 dakika doğu boylamları arasındadır. 6.333 km'lik alanı ile batısında Edirne ve Çanakkale, doğusunda İstanbul, kuzeyinde Kırklareli, güneyinde ise Marmara Denizi bulunmaktadır.² Merkez, Marmara Denizi'nin kıyısındadır. Şehir, Marmara kıyılarının doğu-batı istikametinden kuzey-güney istikametine döndüğü yerde yarım daire şeklinde bir koy kenarında ve bu koya hâkim yarlar üzerinde yaklaşık 12.25 ve 45 m. irtifada sıralanmış basamak şeklindeki düzlüklerde kurulmuştur. Tekirdağ'ın kuzey tarafları daha çok düzlüklerden oluşurken güneyi ise gittikçe yükselen dağ kütesinden oluşmakta olup bu kütle Barbaros ile Gaziköy arasında denize iyice sokulup sarp bir kıyı ile sona ermektedir.³ Günümüz Tekirdağ'ında şehrin kurulduğu yerin topografya durumundan dolayı ulaşım doğu batı doğrultusunda veya kıyıya paralel biçimde uzanmaktadır.⁴

Tekirdağ, coğrafi konumuyla Marmara'nın kuzey kıyılarında yer almasıyla beraber Karadeniz'e kadar uzanan topraklarıyla stratejik bir geçit bölgesidir. Osmanlıların Balkanları fethetmesinde bir köprü vazifesi gören bu şehirden Yahya Kemal "Fetihler ufku Tekirdağ" olarak bahsetmektedir.⁵ Bununla birlikte Osmanlıların son yıllarında yaşanan toprak kayıpları ile şehir bir savunma alanı, sınır kesimi olmuştur.⁶

¹ Balkan Yarımadasının güney doğusunda bulunan Trakya, kuzey doğusunda Karadeniz, güneyinde Marmara, Ege ve Çanakkale, kuzeyinde Rodop Dağları, batısında Mesta Karasu Nehri ile çevrilidir. Bkz. Abidin Özmen, **Trakya**, İçişleri Bakanlığı Yayını, 1948, s. 3.

² Mehmet Serez, **Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları**, Ankara 2007, s. 12; **Cumhuriyetin 75. Yılında Tekirdağ'da Eğitim**, Tekirdağ Valiliği Yayını, 1998, s. 11; "Tekirdağ Coğrafyası Araştırmaları", **Yeni İnan**, 24 Şubat 1967 Cuma, s. 2; Kübra Erhan, "İdari Coğrafya Açısından Bir İnceleme: Tekirdağ İli", **Humanitas**, VIII, S. 15, s. 155.

³ Besim Darkot, "Tekirdağ", **İslam Ansiklopedisi İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnoğrafya ve Biyografya Lügati**, Milli Eğitim Yayınları, XII/I, Eskişehir 2001, s. 133.

⁴ Metin Tuncel, "Tekirdağ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, XL, İstanbul 2011, s. 362.

⁵ Bu nitelikleme Yahya Kemal tarafından "Yol Düşüncesi" adlı şiirinde yapılmıştır. Bu şiir şairin Kendi Gökkuşak isimli şiir kitabında yer almıştır.

⁶ **Cumhuriyetin 50. Yılında Tekirdağ**, 1973 İl Yıllığı, TEM OFSET Matbaası, İstanbul Ekim 1973, s. 20.

B. Kökeni

Herodot'un tarih haritaları üzerinde yazılmış olan Bisanthe (Visanthe) Tekirdağ'ın bilinen en eski adıydı. Granikos Muharebesine (M.Ö 334)⁷ kadar kullanılmıştı.⁸ Bu ismin şehri kurduğu düşünülen Struma Nehri batısındaki Bisaltia'dan ya da Trakya'nın güneyinde yerleşen Biston Traklarından gelmiş olma ihtimali yüksektir. Herşeye rağmen Bisaltlar tarafından kurulup Bisanthe adını alması daha yüksek bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir.⁹ Bisanthe, Tekirdağ ile Barbaros¹⁰ arasında bulunan madenler tepesinin denize bakan tarafındaydı. Ayrıca Barbaros ile Topağaç mesire yeri arasındaki yerleşim yerleri de şehre dâhildi. Tekirdağ için kullanılan diğer bir isim ise Rhaedestus'tur. Muhtemelen Latin-Roma kaynaklı bir kelimedir ve büyük olasılıkla bölge Roma idaresine geçtikten sonra bu isim kullanılmaya başlanmıştır.¹¹

Bizans döneminde şehre verilen isim Rodosto'dur. Rodosto'nun, gül diyarı, gül ülkesi anlamına geldiği ileri sürülmektedir.¹² Bu isim günümüze kadar geldiği gibi Avrupa kaynaklarında bugün hala aynı isimle anılmaktadır. Osmanlılar ise şehri aldıkları 1357 tarihinden itibaren Rodosçuk ismini vermişlerdi. Ancak 1732 yılından itibaren Tekfurdağı ismi kullanılmaya başlanmıştı.¹³ Bu isimle birlikte Tengridağı, Tanridağı, Tekridağı isimlerinin de kullanıldığı görülmüştür.¹⁴ Tekfurdağı isminin neden verildiği tam olarak belli değildir. Bununla beraber Tekfur kelimesi Bizans döneminde imparatora bağlı feodal beyler için kullanılırdı. Ayrıca Tekfur kelimesinin Ermenice melik, hâkim anlamına gelen takavur kelimesinden türediği de ifade edilmiştir. Üstelik bugün bile Tekirdağ'da bu isim ile anılan Takavur ağız denilen bir yer mevcuttur.¹⁵

⁷ Büyük İskender ile Persler arasında yapılan ilk savaş. Ayrıntılı bilgi için bkz. Reyhan Körpe, "Büyük İskender'in Troas'ta İzlediği Rota ve Granikos Savaşı", **Çanakkale Araştırması Türk Yıllığı**, C. X, S. X. Çanakkale 2011.

⁸ Hikmet Çevik, **Tekirdağ Tarihi Araştırmaları**, İstanbul 1949, s. 4-5; **Cumhuriyetin 50. Yılında...** s. 20; Hacer Ateş, "Tekirdağ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, XL, İstanbul 2011, s. 359.

⁹ "Tekirdağ Tarih Araştırmaları", **Yeni İnan**, 3 Ağustos 1965 Salı, s. 2.

¹⁰ Heinrich Kiepert'in haritasında Barbaros'un yerinde Panium yazılmıştı. Cumhuriyetle birlikte Barbaros olarak adlandırılan bu köyün Rumca adı Panados, Banadostur. Bkz. "Tekirdağ Tarih Araştırmaları-Yunan Mitolojisinde Trakya ve Traklar", **Yeni İnan**, 3 Mart 1965 Çarşamba, s. 2.

¹¹ Serez, **Tekirdağ Tarihi...** s. 12-13.

¹² Aydın Oy, **Tekirdağ İli Yer Adları-1 Merkez İlçesinin Toponimisi**, Tekirdağ Halkevi Yayınları, Nr. 1, Ekin Basımevi, İstanbul 1964, s. 75.

¹³ Serez, **Tekirdağ Tarihi...**, 13; Çevik, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁴ Oy, **a.g.e.**, s. 79

¹⁵ Serez, **Tekirdağ Tarihi...** s. 14.

Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra, 10 Kasım 1924'de, dönemin İçişleri Bakanı olan Cemil UYBADIN ve arkadaşları tarafından TBMM'de verilen bir karar ile ismi Tekirdağ olarak değiştirilmiştir.¹⁶

C. Tarihi

Tekirdağ'ın tarihi, bölgede yapılan arkeolojik kazılar sonucunda M.Ö 4.300 yıllarına kadar uzanmaktadır. Toptepe kültürüne ait kalıntıların bulunduğu bu ilk kazılardan sonra sırasıyla İlk Tunç Çağı (M.Ö 3.200-3000), Troya (M.Ö 3.000-2.400) ve Trakların ilk dönemlerine (12-11. Yüzyıllar) ait arkeolojik bazı kalıntılar bulunmuştur.¹⁷

Şehir, jeopolitik konumu itibarıyla de önemlidir. Özellikle Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan İstanbul ile Çanakkale boğazlarının arasında kalması ve verimli toprakları olmasından dolayı birçok kavmin egemenliğine geçmiştir.¹⁸

Tarih öncesi ve tarihi çağlardan itibaren Tekirdağ'da yoğun bir yerleşim vardı.¹⁹ Bu topraklarda ilk yerleşenler savaşçı bir kavim olarak da bilinen Traklardı.²⁰ Tarih öncesi zamanlarda farklı aralıklarla Orta Asya'dan gelip buraya yerleşmişlerdi. M.Ö 4.000'li yıllarda gelenler Taş Devrini, M.Ö. 2.000 yıllarında gelenler Maden Devrini geliştirmişlerdi. Yaşam tarzları olarak örf ve adetleri bakımından Türklere oldukça benzeyen Traklar, Truva savaşlarına katılmışlar, aynı zamanda Yunanlıların Trakya'ya yerleşmesine engel olmuşlardı.²¹ Ancak; Traklar ile Yunanlılar M.Ö (750-550) yılları arasında anlaşmışlardı. Böylece Yunanlılar Tekirdağ'ın kıyılarında koloniler kurarak Yunan kültürünü bölgeye taşımışlardı.²²

¹⁶ a.g.e., s. 12.

¹⁷ Mehmet Akif Işın, "Tekirdağ'da Tarih Öncesi Yerleşmelerden Menekşe Çatağı ve Trak Tümülüsleri", **Tekirdağ İli Değerleri Sempozyumu**, Tekirdağ 2010, s. 109.

¹⁸ **Cumhuriyetin 50. Yılında...** s. 20.

¹⁹ Münir Satkın, **Tekirdağ Eski Ahşap Evleri**, Tek Ofset Matbaacılık, Tekirdağ, 1996, s. 11.

²⁰ Traklar, son derece kültürlü, kuvvetli, tabiata oldukça bağlı, vahşi ve kaba bir yaşayış tarzına sahipti. Onların en önemli özelliği cesaret ve savaşçılıktaki kabiliyetiydi. Bundan dolayı hem Atinalılar hemde Romalılar Traklardan ücretli asker olarak istifade etmişlerdi. Bkz. Arif Erzen, **İlkçağ Tarihinde Trakya Başlangıçtan Roma Çağı'na Kadar**, Haz: Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1944, s. 27.

²¹ Traklar, ata oldukça düşkün bir kavimdir. At üzerinde savaşmaları, savaşta her birinin birden fazla ata sahip olması onların Türklerle yakınlıkları bakımından oldukça önemli bir noktadır. "Tekirdağ Tarih Araştırmaları", **Yeni İnan**, 8 Mayıs 1965 Cumartesi, s. 2.

²² **Cumhuriyetin 50. Yılında...**, s. 20; Bölgede kurulan koloniler şunlardı: Ganus-Visanti-Rhaedethus Tekirdağ, Heraeum-Perinthos-M.Ereğlisi, Selymbria-Silivri, Mocasura-Değirmenaltı, Heraeume-Karaevli plajı, Miryefton-Mürefte, Hora-Hoşköy, Herakka-Eski Ereğli (Gümüşyaka), Trislasios-Agora-Şarköy, Ganos-Gaziköy, Bedizum-Penium-Banados-Barbaros. **Cumhuriyetin 50.Yılında...**, s. 20.

M.Ö. 168 ile M.S. 395 yılları arasında bölgede Roma hâkimiyeti egemen olmuştu. Perinthos (M.Ereğlisi) il merkezi olmuş kara ve deniz yoluyla Roma ile bağlantısı sağlanmıştı.²³ Roma hâkimiyetinden sonra 962 yıl sürecektir Bizans hâkimiyeti başlamıştı. Bu süre zarfında bölge Avarların, Slavların, Arapların Peçeneklerin, Bulgarların ve Haçlıların saldırılarına uğramıştı.²⁴

Bizans egemenliğinden sonra bölgede Türk egemenliği başlayacaktı. Türklerin Rumeli'ye geçişi ve buraları yurt edinişi Türk tarihinin en önemli olaylarından. Türklere Rumeli'nin fethini hazırlayan birçok sebep vardı. Bir kere halk Bizans idaresinden memnun değildi. Katalanların Trakya'yı yağmalaması ile birlikte Gelibolu üssü Türklere karşı kendini savunamayacak duruma gelmişti.²⁵ Türklerin Rumeli'ye geçişini kolaylaştıran başka bir etmen de 2 Mart 1354'te meydana gelen deprem. Birçok şehrin surları yıkılmıştı. Surlarda meydana gelen yarıklar Osmanlıların işini kolaylaştırmış, Gelibolu, Ece Bey ve Gazi Fazıl Bey tarafından ele geçirilmişti. Böylece Avrupa'da ilerlemenin yolu açılmıştı. Nihayetinde 1357 senesinde Gazi Süleyman Paşa, İpsala, Malkara ve Tekirdağ'ı Osmanlı hâkimiyetine almıştı.²⁶

Tekirdağ, Osmanlı egemenliği ile birlikte gelişme göstermeye başlamıştı. XV. yüzyılın ikinci yarısının başlarında Çirmen'e bağlı nahiye merkezi iken XVI. yüzyılın ilk yarısında kaza merkezi haline gelmişti.²⁷ Bu dönemde nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktaydı.²⁸ Tekirdağ, özellikle Fatih döneminde hızlı bir gelişme göstermiş ve önemli gelir getiren liman kasabası evkafına dâhil olmuştu. Canlanan ticaret hayatı sayesinde şehir bir cazibe merkezi haline gelmişti.

²³ Roma döneminde büyük şehirler o zaman tanrı da sayılan Roma İmparatorları adına tapınaklar yaptırarak itibar kazanırlar ve Neokoros adı ile anılırlardı. Perinthos, 1952 yılında açılan bir temel çalışmasında bulunan Grekçe kitabeli mil taşının üzerinde bulunan yazıya göre, üç imparatora tapınak yaptırmış ve üç kez ünlenmişti. Konstantinus'un İstanbul'u başkent yaptığı tarihe kadar Trakya'nın en önemli ve en büyük şehri olarak kalmıştı. Bkz. Hikmet Çevik, **Tekirdağ Müzesine Doğru**, Tekirdağ Halkevi Yayınları. Nr. 3, Ekin Basımevi, İstanbul 1966, s. 7-8.

²⁴ **Cumhuriyetin 50. Yılında...**, s. 20; Serez, **Tekirdağ Tarihi...**, s. 18-19.

²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 123; Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994, I, s. 53-55.

²⁶ Uzunçarşılı, **a.g.e** s. 143; Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, I, s. 161; İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2011, I; Hammer (Baron Joseph Von Hammer Purqstall), **Büyük Osmanlı Tarihi**, Haz: Mümin Çevik, Milliyet, İstanbul I, s. 81; Nicola Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, I, s. 193.

²⁷ Kaya Göktepe, **Tekirdağ Sancağında Tarımsal Yapı (1840-1914)** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 25-26; Sevgi Akın, "Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556", **T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2014, s. 104; Ümit Ekin, Hümmet Kanal, "Tekirdağ Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)", **Humanitas**, II, S. 4, s. 111.

²⁸ Akın, **a.g.t**, s. 104.

Nihayetinde XVII. yüzyıl başlarından itibaren bölgeye birçok yerden göçler gelmeye başlamıştı. Ayrıca Anadolu’da başlayan Celali isyanları sonucunda Ermeni nüfus da şehre dâhil olmuştu. Böylece XVII. yüzyılda Tekirdağ, Türkler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerle meskûn bir yerleşim yeri haline gelmişti.²⁹ XVII. yüzyıl başlarında Tekirdağ’a gelen Polonyalı Seyyah Simeon, şehri şöyle tanıtmıştı:

“...Burasıda küçük bir liman şehri idi. Denize nazır bir mevkide, Zeytunlu Hagop adlı bir vardapetin büyük gayret sarfederek yaptırdığı ve kendisininde metfun bulunduğu metin bir kilise vardı. Tekirdağ’da ikiyüz haneden fazla Ermeni, bir papaz ve iki keşiş vardı...”³⁰

19.yüzyıl Osmanlı-Rus savaşlarından Tekirdağ da etkilenmişti. Nitekim 1828-1829 savaşında, Ruslar, Edirne’yi (19 Ağustos 1829) aldıktan³¹ sonra 20 Ağustos’ta ise Kazak süvarileri Tekirdağ önlerine kadar gelmişlerdi.³² 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Ruslar Edirne’yi ele geçirmek³³ suretiyle İstanbul üzerine yürümeyi kararlaştırmışlardı. Rusların hareket planına göre, General Gurko kumandasındaki Rus ordusunun sağ kanadı Tekirdağ’a gelecekti. 29 Ocak’ta Çorlu’ya giren Rus orduları Kırklareli ve Lüleburgazı’da ele geçirmişti. General Gurko’nun birlikleri ise yeni hareket etmişti. Osmanlılar çaresizce mütareke şartlarını kabul etmişlerdi. Rus ordusu Çatalca önlerine doğru ilerlemiş, General Gurko’da Çorlu ve Tekirdağ’a ulaşmıştı.³⁴ Böylece 31 Ocak’ta şehir Ruslar tarafından işgal edilmişti.³⁵ 3 Mart 1878’te imzalanan Ayastefanos Antlaşması gereğince Tekirdağ tekrar Osmanlı hâkimiyetine geçmişti.³⁶

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra kısa süreli de olsa bir özgürlük ortamı oluşmuştu.³⁷ Bunun sonucunda Tekirdağ’da dışarıdan gelen tiyatro, tuluat ve bale kumpanyaları ile sosyal hayat canlanmıştı.³⁸ Bu dönemde Tekirdağ’da bulunan konsolosluk sayısı 21’e kadar yükselmişti. Bunlar arasında İngiltere, Fransa,

²⁹ Hacer Ateş, **Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci XVI. XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 277-278.

³⁰ Hrand Der Andreasyan, **Polonyalı Simeon’un Seyahatnamesi (1608-1619)**, Everest Yayınları, İstanbul 2013, s. 29.

³¹ Danişmend, **a.g.e.**, IV, s. 158.Öztuna, **a.g.e.**, s. 140;

³² Jorga, **a.g.e.**, V, s. 291-292.

³³ Öztuna, **a.g.e.**, s. 295-305.

³⁴ Francis Vinton Greene, **93 Harbi Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı**, Çev: Sebahattin Şenol-Muhammet Şeviker, İz Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 495-498.

³⁵ **Cumhuriyetin 50. Yılında...** s. 25.

³⁶ M. Serez, **Tekirdağ Tarihi...** s. 21.

³⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurunu Basımevi, Ankara 2011, S. 16, s. 39-40.

³⁸ “Eski Tekirdağ Hatıraları”, **Şafak**, nr. 469, 23 Ağustos 1965, s. 1; “Eski Tekirdağ Hatıraları”, **Şafak**, nr. 469, 26 Ağustos 1965, s. 1.

Almanya, İtalya, Rusya, Avusturya, İspanya, Portekiz, Felemenk, Belçika, Yunanistan ve İran gibi ülkelerin temsilcileri vardı.³⁹

İmparatorluğun başkentine komşu olmanın avantajları kadar dezavantajları da vardı. Başkenti ele geçirmek isteyen düşman öncelikle Tekirdağ topraklarını işgal etmek zorundaydı. Bu da şehrin sürekli işgal edilmesine ya da yabancı saldırılara maruz kalmasına neden oluyordu. Sonucu itibarıyla Tekirdağ'ın işgal edilmesine sebep olacak olan I.Balkan Savaşı 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle başlamıştı.⁴⁰ Karadağ, Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan kendi aralarında yaptıkları bir dizi antlaşmalarla Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak yapmışlardı. Bu ittifakın temel amacı Osmanlı Devleti'nden toprak koparmaktı.⁴¹ Savaş, Osmanlı açısından beklendiği gibi gitmemiş, ordu Çatalca'ya kadar geri çekilmek zorunda kalmıştı. Yapılan Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913) ile Tekirdağ, Osmanlı Devletinde kalmış Midye-İnöz/Enez hattı Bulgaristan ile sınır olmuştu.⁴² Edirne'nin kaybedilmesinden sonra elde kalan topraklarda yeni teşkilatlanmaya gidilmişti. Tekirdağ, Tekfurdağı vilayeti adını almıştı. Çatalca ve Gelibolu sancakları da Tekirdağ'a bağlanmıştı. Polis ve jandarma kadrosu tertip edilmiş, ataması yapılan kolluk güçleri bölgeye gönderilmişti.⁴³ Çorlu, Hayrabolu ve Malkara Tekirdağ'a; Keşan, Mürefte, Şarköy ve Eceabad Gelibolu'ya; Silivri ile Büyükçekmece ise Çatalca'ya bağlanmıştı.⁴⁴

I. Balkan Savaşı sonrası yapılan Londra Antlaşması Balkanlı müttefiklerin toprak paylaşımı konusunu tam olarak çözememişti. Çok geçmeden de II. Balkan Savaşı başlamıştı. Her ne kadar Londra Antlaşması imzalanmış olsa da Bulgar-Osmanlı sınırı tam olarak çizilmediği için Bulgar ve Osmanlı orduları Çatalca hattında beklemekteydi. II. Balkan Savaşı'nda Bulgarlar, diğer cephelerde yenilmiş,

³⁹ "Eski Tekirdağ Hatıraları", *Şafak*, nr. 469, 26 Ağustos 1965, s. 1.

⁴⁰ **Balkan Harbi (1912-1913)**, Genelkurmay Yayınevi, Ankara 1979, s. 38.

⁴¹ **a.g.e.** s. 11-15; Karal, **a.g.e.**, IX, 294-301; Balkan devletlerinin paylaşma konusu olan Osmanlı Devleti'nin Rumeli toprakları altı vilayetten meydana gelmekteydi. Arnavutluk bölgesi Yanya ve İşkodra vilayetinden meydana gelirken Edirne vilayetinde çoğunluk Türklerdeydi. Balkan devletlerinin gözünü diktiği ve onları heveslendiren yer Selanik, Kosova ve Manastır vilayetlerinin olduğu Makedonya bölgesiydi. Bkz. Levent Şarлак, **The Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları**, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara 2020, s. 10

⁴² Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, C. II, Kısım: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 313; s. Karal, **a.g.e.**, IX, 337-342.

⁴³ Sadareten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 13 Temmuz 1913 tarihli tezkire, *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi*, (BOA), *Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH.İD.) 183/1-11*, Lef, 2; Sadaret Dairesi Tahrirat Kaleminden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 12 Temmuz 1913 tarihli tezkire, *BOA, Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO)*, 4194-314534, Lef, 1.

⁴⁴ Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 17 Haziran 1913 tarihli tezkire, *BOA, DH.İD. 183/1-11*, Lef, 3.

bu da Osmanlı Devleti'ne tekrar Edirne'yi alma fırsatı vermişti. İlk başta Midye-İnöz (Enez) hattına ilerleyen Osmanlı kuvvetleri daha sonra Edirne'yi herhangi bir direniş olmadan geri almıştı (21 Temmuz 1913).⁴⁵

Balkan Savaşları'ndan iki yıl gibi kısa bir süre sonra daha önce benzerine rastlanmamış olan bir dünya savaşı başlamıştı. Osmanlı Devleti, 1914 yılının son aylarında savaşa Almanya'nın müttefiki olarak dâhil olmuştu. Birçok bölgede savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti'nin en önemli cephelerinden birisi Çanakkale cephesiydi.⁴⁶ Çanakkale Savaşı sırasında asker ve cephane sevkiyatı genel olarak İstanbul-Çanakkale üzerinden deniz yoluyla ve İstanbul-Uzunköprü üzerinden demir yolu ile yapılmaktaydı. Bununla beraber Tekirdağ, Çanakkale ile İstanbul arasında kalan stratejik ve coğrafi konumu ile savaş boyunca ikmal merkezi haline gelmişti. Bu çerçevede yaralı askerlerin Tekirdağ ve bölgesindeki hastanelerde tedavi görmesi, Yarbay Mustafa Kemal'in (Atatürk) emrinde 19. Tümenin Tekirdağ'da oluşturulması⁴⁷ ve 3. Kolordunun bazı imalathanelerinin Tekirdağ'da olması bölgenin savaş boyunca ne derece önemli bir konumda olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemliydi.⁴⁸

İtilaf Devletleri, Çanakkale cephesine yapılan lojistik desteği engellemek amacıyla Marmara Denizi'ndeki denizaltıları ile birçok deniz aracına zarar vermişti. Çanakkale-İstanbul arasındaki bu su yolu Çanakkale cephesinde savaşan Osmanlı 5.Ordusu için oldukça önemliydi. Bu kapsamda kıyılarda gözetleme istasyonu kurulması, deniz uçakları gibi birçok önleyici askeri tedbirler alınmıştı. Buna rağmen 17 Temmuz 1915'te Tekirdağ iskelesine, İngiliz denizaltıları tarafından saldırı gerçekleşmişti. Bunun üzerine 20 Temmuz 1915'te Tekirdağ, Mürefte ve Şarköy iskelelerine çeşitli toplar yerleştirilmişti. Ayrıca aynı ay içinde deniz uçakları için

⁴⁵“Edirne ve Kırkkilise'nin İstirdadı”, **İkdam**, nr. 5899, 23 Temmuz 1913, s. 1; “Edirne ve Kırkkilise'nin İşgali, **Azim**, nr. 70, 24 Temmuz 1913, s. 1; Sezai Özataş, Şenol Koçan, “II. Balkan Savaşı'nda Doğu Trakya'nın Bulgar İşgalinden Kurtarılması”, C. XI, **Humanitas, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 294; Karal, **a.g.e**, IX, 337-342.

⁴⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Kronik Kitap, 27. Baskı, İstanbul 2020, s. 89-92.

⁴⁷ Yarbay Mustafa Kemal (Atatürk), emir subayı üsteğmen ve bir koruma mangasıyla birlikte 2 Şubat 1915 günü Tekirdağ'a geldi. İlk geceyi Çınarlı Çeşme'ye bakan sokaktaki verem savaş dispanserinin karşısında bulunan Salih (Okan) Bey'e ait bir evde geçirdi. 19. Fırka'yı kurma çalışmalarına Orta Cami Mahallesi Kolordu Caddesi yolu üzerindeki kolordu binasında başladı. Kuruluşu tamamlanan fırka Çanakkale Cephesi Karargahına gönderildi. Bkz. Mehmet Serez, “Atatürk ve Tekirdağ”, **Tekirdağ İli Değerleri Sempozyumu**, Tekirdağ 2010, s. 101-102.

⁴⁸ Ali Ata Yiğit, “Çanakkale Savaşları Dolayısıyla Tekirdağ ve Çevresinde Meydana Gelen Nüfus Hareketleri”, **100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşlarında Tekirdağ Sempozyumu**, Toprak Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 2015, s. 137.

Tekirdağ'da bir hava istasyonu tesis edilmişti.⁴⁹ Temmuz ayında İtilaf Devletleri tarafından Tekirdağ iskelesi ve civarında birçok kayık batırılmıştı.⁵⁰

İnsan kaynağı bakımından da il genelinden birçok kişi Çanakkale Savaşına katılmak üzere askere alınmıştı. Savaş sırasında Tekirdağ'dan 646 kişi şehit düşmüştü. En çok şehidi 161 kişi ile Malkara vermiş, 124 kişi ile Hayrabolu onu takip etmişti.⁵¹

1.Dünya Savaşı Osmanlı Devleti'nin istediği gibi gitmemişti. Nitekim cephelerden hem müttefikleri hem de kendisi için çok ta iyi olmayan haberler gelmekteydi. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi ile İngilizler ve Fransızlar Trakya bölgesinde 7 tümenlik bir kuvvet oluşturup İstanbul üzerine yürümeye hazırlanıyorlardı. Bu da tehlikeyi daha da artırmıştı. Sonuç olarak Osmanlı Devleti mütareke yapılması gerektiğine inanıyordu ve 30 Ekim 1918'te Mondros Mütarekesi imzalanmıştı. Böylece Osmanlı Devleti savaştan mağlup olarak ayrılmayı da kabullenmişti.⁵²

D .Sosyo-Ekonomik Durumu/Hayatı

1876 yılında Tekirdağ'ın demografik yapısında çoğunluk gayr-i müslimlerin elindeydi. Tekirdağ merkezin nüfusu 20.858'di ve bu nüfusu 3/4'ü gayri müslim'di.⁵³ 1877 yılından önce gayr-i müslimler lehine olan bu demografik yapı 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinden sonra Rumeli'den gerçekleşen göçler ile Müslümanlar lehine değişmeye başlamıştı. Ancak gayr-i müslim nüfus hala çoğunluğu elinde bulunduruyordu.⁵⁴

1905 yılında yapılan nüfus sayımında gayr-i müslimler ile Müslümanların nüfusunun birbirine çok yaklaştığı görülmektedir. 1910 yılına gelindiğinde Tekirdağ

⁴⁹ İslam Özdemir, "Müttefik Denizaltılarının Tekirdağ Sahillerindeki Faaliyetleri ve Batırılan Gemiler", **100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşlarında Tekirdağ Sempozyumu**, Toprak Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 2015, s. 334-335.

⁵⁰ Bkz. Ekler Tablo-A.1, s. 336.

⁵¹ Necati Çetin, "Resmi Belgelere Göre Tekirdağ'dan Çanakkale Harbinde Şehit olanların Kayıtları Üzerine Analitik İstatiki İnceleme", **100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşlarında Tekirdağ Sempozyumu**, Toprak Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 2015, s. 328.

⁵² Armaoğlu, a.g.e., 115.

⁵³ **Edirne Vilayet Salnamesi**, 1293 [1876] C. 7, s. 114.

⁵⁴ Hümmet Kanal, "20 Yüzyıl Başlarında Tekfurdağı Sancağı", **T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi**, 2015, s. 104-106.

merkez de hala gayr-i müslimler çoğunlukta iken ilçelerdeki nüfus ile Müslümanlar çoğunluğu ele geçirmişti.⁵⁵

Balkan Savaşları sonrasında Balkanlardan Doğu Trakya'ya yoğun bir Müslüman göçü olmuştu. Bu savaştan sonra Tekirdağ'da bulunan Bulgar nüfus burayı terk etmişti.⁵⁶ Rumların bir kısmı ise yapılan mübadele ile Yunanistan'a gitmişti.⁵⁷ Bunun sonucunda, 1914'de, Tekirdağ'da Müslümanların nüfusu, Müslüman olmayanların sayısını geçmişti.⁵⁸ 1919 yılı başlarında ise Tekirdağ ve çevresindeki Müslüman nüfus, Rum nüfusunun yaklaşık iki katı olmuştu.⁵⁹

Görüldüğü üzere Tekirdağ, nüfus yapısı itibarıyla birbirinden farklı birçok etnik unsurun bir arada bulunduğu bir şehirdi. Türkler, Rumlar, Bulgarlar, Yahudiler ve Ermeniler uzun yıllar beraber yaşadılar. Doğal olarak bu durum, çok kültürlü bir yaşamı da beraberinde getirmişti. 1920 yılına geldiğimizde ise bundan bir eser kalmamıştı. Mütarekeden sonra her kesim farklı düşünceler içinde idi. Türkler siyasi belirsizliğin hâkim olduğu bu dönemde kendilerini yalnız ve sahipsiz hissediyorlardı. Museviler de başlangıçta Rum propagandasından etkilense de daha sonra Osmanlılık hissi tekrar oluşmuştu. Bulgarlar ise Rumlardan ziyade Osmanlı taraftarıydı. Rumlar ve Ermenilerde ise bilhassa tehcirin verdiği kin ve intikam hırsı vardı.⁶⁰

Mütarekeden sonra Doğu Trakya'da ahali arasındaki durum böyle iken eğitim ve okulların durumunda hiç iç acıcı değildi. Ülke genelinde öğretmen ve okullara büyük bir baskı vardı. İstanbul'da bazı öğretmenler İttihat ve Terakki Fırkasına mensup oldukları gerekçesiyle azlediliyordu. Diğer taraftan da İtilaf Devletleri okullara ve öğretmenlere karşı yıldırma politikası izliyordu.⁶¹ Doğu Trakya'da ve Tekirdağ'da da durum iyi değildi. Bir kere mütareke sonrası eğitim yetersizdi. Bilhassa köylerde ilk mektebe ihtiyaç vardı. Birçok öğretmen yeterli mesleki kabiliyete sahip değildi.⁶²

Eğitim gibi adalet sistemi de aksıyordu. Adli meseleler, mahkemelerde yeterli kadro görevlendirilmediği için çözüme kavuşturulamıyordu. Ufak tefek arazi

⁵⁵ Edirne Vilayetine bağlı 1328 senesi nüfus cetveli, *BOA, Satın Alınan Hacı Adil Bey Evrakı (HSDHADB)*, 5-50.

⁵⁶ Kanal, *a.g.t.* 114.

⁵⁷ Nurten Çetin, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 24, 2010, s. 156-157

⁵⁸ Kanal, *a.g.t.* s.114.

⁵⁹ "Türk Trakya-Rum Trakya", *Trakya Paşaeli*, nr. 15, 10 Mart 1919 Pazartesi, s. 1.

⁶⁰ Heyet-i Nasihanın Raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*.

⁶¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö 1.000 M.S. 2019*, Pegem Akademi, 31. Baskı, Ankara 2019, s. 319-320.

⁶² Heyet-i Nasihanın Raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*.

meseleleri dahi çözüm bekliyordu. Üstelik bazı yerlerde tehcir de vazife almış adliye çalışanlarının hala görevde olması Hristiyan unsurlar arasında hoşnutsuzluk yaratıyordu. Hapishanelerin durumu da iyi değildi. Bir an önce ıslah edilmesi gerekiyordu. Tevkif edilenlere hüküm verilmediği için tutukluluk süresi çok uzuyordu.⁶³ Hâkimler mesleki anlamda yeterli vasfa sahip değildi. Malkara ve Hayrabolu'daki adli kadrolara atama yapılmamıştı.⁶⁴

Mütareke sonrasında Doğu Trakya genelinde sağlık hizmetleri yok denecek kadar azdı. Köylerde sağlık teşkilatı yoktu. Kazalarda doktor dahi bulmak imkânsızdı. Frengi ve uyuz ciddi bir sağlık sorununa dönüşmüştü. Bilhassa muhacirler arasında salgın hastalık tehlikesi vardı. İlaçlar yetersiz, olanlar da pahalı idi.⁶⁵ Herşeye rağmen bölgeye hükümet tabibi⁶⁶ olarak adlandırılan hekimlerin görevlendirilmeleri yapılmaya devam ediyordu.⁶⁷

Diğer taraftan, yıllarca süren uzun savaş ve mütarekenin getirdiği zor şartlara rağmen günlük hayat devam etmekteydi. Bu kapsamda 28 Haziran 1919'da Malkara'da rüyet-i hilal görünmesi sebebiyle Tekirdağ civarında Ramazan bayramı kutlamaları başlamıştı.⁶⁸ Tüm bunlarla birlikte zaman zaman doğa olayları da

⁶³ Heyet-i Nasihanın Raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*.

⁶⁴ Edirne Vilayetinden Dahiliye Nezaretine gönderilen 6 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 6-1.

⁶⁵ Heyet-i Nasihanın Raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*.

⁶⁶ Osmanlı Devleti 1874 yılından itibaren Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olan sivil hekimleri memleket tabibi olarak belediyelerde görevlendirmeye başlamıştı. Bu taşradaki halka sağlık hizmetleri götürülmesi açısından oldukça önemli bir gelişmeydi. 1913 yılında yürürlüğe giren bir nizamname ile bu hekimler hükümet tabibi olarak anılmaya başlamıştı. Bkz. Elif Gültekin, Gazi Doğan, "Osmanlı Dönemi Belediye Tabipliği Uygulamasına Karamürsel Örneğinde Bir Bakış", *Lokman Hekim Dergisi*, 2018, s. 218.

⁶⁷ 27 Ocak 1919'ta İzmit Merkez Hükümet Tabibi Salih Rahmi Bey, Tekirdağ Hükümet Tababetine nakledilmişti. Aynı tarihte Malkara'da görev yapan Doktor Mehmet İzzet Mümtaz Bey, Kırklareli Sancağı Hükümet Tababetine gönderilerek terfi ettirilmiş, Çorlu Hükümet Tababeti Vekâletinde bulunan Doktor Mustafa Kamil Efendi ise Çorlu Hükümet Tababeti görevine asaleten atanmıştı. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, nr. 3456, 27 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1; Boş kalan Malkara Hükümet Tababetine 6 Şubat 1919'da Doktor Kigork Kasbar gönderilmişti. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, nr. 3465, 6 Şubat 1919 Perşembe, s. 1; 15 Şubat'ta Mürefte Kazasına Doktor İsrail Yoda atanmıştı. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, nr. 3472, 15 Şubat 1919 Cumartesi, s. 1; Hayrabolu'da görevini icra eden Doktor Mehmet Akif Bey, 27 Mart 1919'da Bolu Seyyar Frengi Tababetine tayin edilmiş. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, nr. 3507, 27 Mart 1919 Perşembe, s. 1; Bunun üzerine Babaeski Kazası Hükümet tabibi Doktor Minelaos Efendi, 14 Nisan'da Hayrabolu Hükümet Tababetine gönderilmişti. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, nr. 3522, 14 Nisan 1919 Pazartesi, s. 1; 7 Mayıs'ta Emekli Askeri Tabip Binbaşı Doktor Zati Bey, Çorlu Belediye Tababetine atanmıştı. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, nr. 3542, 7 Mayıs 1919, Çarşamba, s. 1; 15 Ocak 1920'de ise Şarköy Kazası Hükümet Tababetine Doktor Hüseyin Bey tayin edilmişti. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekayi*, 15 Ocak 1920 Perşembe, nr. 375, s. 1; 1918 yılı Kasım ayında Doğu Trakya'da, sıtma, tifo ve İspanyol sıtması gibi hastalıklar görülmüyordu. Edirne'de 279, Tekirdağ'da 11, Kırklareli'nde 6, Hayrabolu'da 17, Babaeski'de 10, Çorlu'da 34 vefat olayı tespit edilmişti. Bkz. "Vilayetimizde Ahval-i Sıhhiye", *Trakya Paşaeli*, nr. 2, 11 Aralık 1918, s. 2.

⁶⁸ "Malkara'da Rüyet-i Hilal" *Alemdar*, nr. 1499-189, 30 Haziran 1919 Pazartesi, s. 2.

gerçekleşmekteydi. Kasım 1919'da Tekirdağ ve Gelibolu civarında bir deprem olmuştu.⁶⁹ Aradan iki ay geçmişti ki 9 Ocak 1920'de Gelibolu ve Şarköy'de oldukça şiddetli bir deprem daha olmuş herhangi bir can ve mal kaybı yaşanmamıştı.⁷⁰ Ancak depremler bitecek gibi değildi. Bölge adeta beşik gibi sallanıyordu. 16 Ocak 1920'de Tekirdağ bir kez daha depremle sarsılmıştı.⁷¹ 28 Ocak 1920'de meydana gelen başka bir deprem daha korkuya sebep olsada herhangi bir hasar tespit edilmemişti.⁷²

Tekirdağ, konumu itibarıyla payitaht İstanbul'a komşu bir şehirdi. İstanbul ile Tekirdağ arasındaki en önemli ulaşım ağı demir yoluydu. Bu hattın Muratlı, Çorlu ve Çerkezköy'de istasyonları vardı. Buradan İstanbul'a ulaşmak birkaç saatlik mesafeden ibaretti. Tekirdağ merkeze en yakın istasyon 25 km mesafede bulunan Muratlı istasyonuydu.⁷³

Merkezden İstanbul'a gitmek için tercih edilecek tek seçenek demir yolu değildi. Tekirdağ limanından İstanbul'a yolcu ve eşya taşıyan vapurlar vardı. İstanbul'dan Tekirdağ'a gidecek yolcular Galata Merkez Rıhtım Han karşısında 70 numarada bulunan Acente Abdullah Efendi'nin yazıhanesine giderdi. Bu vapurların güzergâhı 1919 Nisanın'da Sirkeci limanından başlayıp, Tekirdağ, Şarköy, Mürefte, Gelibolu, Çanakkale, Karabiga'da sona ermekteydi.⁷⁴

⁶⁹ “Gelibolu ve Tekfurdağı'nda Zelzele, **Yenigün**, nr. 249, 25 Kasım 1919 Salı, s. 3.

⁷⁰ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK, 118-8*.

⁷¹ “Tekfurdağı'nda Hareket-i Arazi, **İleri**, 18 Ocak 1920 Pazar, s. 4.

⁷² Edirne Vilayeti tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen 28 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK, 58-1, Lef, 1*.

⁷³ İstanbul Edirne arasındaki hattın ilk etabı Yedikule Küçükçekmece arasında inşa edilmiş 1871 yılında hat işlemeye başlamıştı. geri kalan İstanbul-Edirne-Sarımbey-Belova hattı ise 1873 yılında tamamlanmıştı. Bkz. Vahdettin Engin, “Rumeli Demiryolu”, **DİA**, C.XXXV, İstanbul 2008, s. 236.

⁷⁴ “Tekfurdağı, Mürefte, Gelibolu ve Çanakkale Postası”, **Alemdar**, nr. 1413-103, 3 Nisan 1919, Perşembe, s. 2; “Gelibolu ve Kale-i Sultaniye Vapuru”, **Alemdar**, nr. 1426-116, 17 Nisan 1919, Perşembe, s. 2; “Gelibolu ve Kale-i Sultaniye Vapuru”, **Alemdar**, nr. 1427-117, 18 Nisan 1919 Cuma, s. 2; Tüm bunlarla birlikte farklı vapurlarında bu hat arasında gidip geldiği görülmektedir. Mesela 6 Temmuz 1919'da Gelibolu vapuru Tekirdağ'dan İstanbul'a gelmiş Nimet vapuru ise 20 kadar yolcusuyla Tekirdağ'a gitmişti. Bkz. Dersaadet İsttilaat Memurluğu'ndan Dersaadet Emniyet Müfettişliği'ne gönderilen 6 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.SSM, 37-49*; 19 Temmuz'da Bandırma Vapuru Tekirdağ'dan İstanbul'a gelmişti. Bkz. Dersaadet İsttilaat Memurluğu'ndan Dersaadet Emniyet Müfettişliği'ne gönderilen 19 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.SSM, 37-68*; 19 Ağustos 1919'da Galata rıhtımına gelen 12 vapurdan ikisi Tekirdağ'dan gelmişti. Bunlar Osmanlı bandıralı Nimet vapuru ile Yunan bandıralı Makedon vapuruydu. Bkz. İsttilaat Başmemurluğu tarafından İstanbul Emniyet Müfettişliği'ne gönderilen 30 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *DH.EUM.SSM, 37-114*; 1 Eylül'de ise İtalyan bandıralı Ana vapuru Tekirdağ'dan İstanbul'a gelmişti. Bkz. İstanbul Emniyet Müfettişliği'ne gönderilen 1 Eylül 1919 tarihli yazı, *DH.EUM.SSM, 37-119*.

Ayrıca kara yolu ulaşımı da vardı. Mütareke döneminde Tekirdağ'da oturan İtalyan vatandaşı Zanardi biraderler Tekirdağ Keşan arasında yolcu ve eşya taşıyan otomobil seferleri düzenlemekteydi.⁷⁵

Yunan İşgali ile Trakya'da yeni bir dönem başlamıştı. Yunanlılar başlangıçta Doğu Trakya'da sükûneti sağlamak ve Anadolu'ya daha fazla birlik göndermek amacıyla bölgedeki asayişe ve güven ortamına önem verdiler. Ancak Anadolu'da askeri hareket neticesinde verdikleri kayıplar onların gerçek yüzünü göstermişti. Her geçen gün Doğu Trakya'daki baskılarını ve zulûmlerini arttırmaya başlamışlardı. I. İnönü Muharebesi'nin kaybedilmesinden sonra tutuklamalar ve sürgünler artmıştı.⁷⁶

Yunanlılar, 1921 sonlarına doğru Doğu Trakya'nın Türklere teslim edileceği ile ilgili rivayetleri duyduktan sonra buradaki Müslüman ahaliye karşı baskılarını daha da arttırdılar. Bütün ahaliye Yunan hükûmetinden memnun olduklarına dair zorla bir miting düzenlettirilerek ahaliden aldıkları resmi vesikaları İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderdiler. Aynı muameleyi pasaport alan Müslüman ahaliye de yaptılar ve kendilerinden memnun olduklarına dair ilmühaber aldılar. Bunu kabul etmeyenlere ise pasaport vermediler.⁷⁷

Yukarıda bahsettiğimiz İstanbul-Edirne tren hattı işgal ile birlikte Yunanlılar tarafından işletilmeye başlanmıştı. Ancak Edirne ile Urla arasındaki hattın 11. kilometresinde 11 Ağustos 1921'de meydana gelen patlama üzerine Edirne'den İstanbul'a gitmekte olan bir marşandiz treninin makinası ve bir vagonu raydan çıkmıştı. Bunun üzerine tren yolu ulaşımı durmuş; posta ve yolcu trenleri dokuz saat sonra İstanbul'a ulaşabilmişti. Bombanın bir iki dakika geç patlaması can kaybını önlemişti. Demir yolu tamir edilene kadar bu gecikmeler devam etmişti.⁷⁸ Bir daha böyle bir olay yaşanmaması için demir yolunun tel örgü ile çevrilmesi ve istasyonlardaki asker sayısının arttırılmasına karar verilmişti.⁷⁹

⁷⁵ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 21 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 34-13, Lef, 7; Hariciye Nezaretinden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 34-13, Lef, 8; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 4 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 34-13, Lef, 10.

⁷⁶ Çatalca Mutasarrıflığı'nın oluşturduğu 10 Mart 1921 tarihli cetvel, *BOA, DH.KMS*, 60/1-65.

⁷⁷ Harbiye Nezareti tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen 6 Aralık 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS*, 2541-6, Lef, 18; Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 21 Kasım 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS*, 2541-7.

⁷⁸ Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nden varid olan 18 Ağustos 1921 tarih ve 3059 numaralı tezkire sureti, *BOA, HR.SYS*, 2541-2, Lef, 20; "Edirne İstanbul Trenine Tecavüz", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3098, 20 Ağustos 1921 Cumartesi, s. 3.

⁷⁹ Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 28 Ağustos 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS*, 2541-3, Lef, 1.

Görüldüğü üzere Mütareke dönemi ve Yunan işgalinden sonra Tekirdağ'daki hayat koşulları savaşın ve savaş sonrasının getirdiği zorlu şartlardan ibaretti. Kısacası Eğitim yetersiz, sağlık yok denecek kadar az, hukuk işlemez bir halde idi. Bir de üstüne Yunan işgali gerçekleşince Türkler için ızdıraplı bir dönem başlamıştı.

Savaş sonrası ekonomik şartlar ve koşullar da pek iyi değildi. Aslında, Osmanlı Devleti, 17. yüzyılın sonuna kadar iktisadi anlamda dünya ekonomisinde önemli bir konuma sahipti. Ancak sanayi inkılâbı bu durumu değiştirmişti. I.Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti tam manasıyla bir tarım memleketi mevkiinde ve batıya nazaran ekonomik bakımdan oldukça geri bir pozisyondaydı.⁸⁰ 1920'li yılların başında Türkiye'nin birçok yerinde tarım ilkel teknikler kullanılarak yapılmaktaydı. Yapay gübre kullanılmıyordu. Tohum ekme ve hasat işleri hala elle yapılıyordu.⁸¹ Doğu Trakya için en önemli Pazar İstanbul'du. 1913 yılında bu şehrin kasaplık hayvan ihtiyacının yüzde 42'si Trakya ve Rumeli'den karşılanmaktaydı.⁸²

1890'lı yıllarda Tekirdağ ekonomisinin temelini ülke ekonomisi gibi ziraat oluşturmaktaydı. Halkın geneli tarım işiyle geçimini sağlamaktaydı. Buğday, yulaf, çavdar, susam, kızılca arpa, mısır, burçak, nohut, fasulye, mercimek, keten, pamuk, yetiştirilen başlıca ürünlerdi.⁸³ Bunun dışında özellikle kıyı kesimlerde Rum nüfusunun yoğun olduğu yerlerde üzüm üretimi ve buna bağlı olarak oldukça önemli miktarda şarap üretimi yapılırdı. Üretim fazlası Tekirdağ limandan başta İstanbul olmak üzere diğer Osmanlı şehirlerine ihraç edilirdi.⁸⁴ Tarımın önemli olduğu bu bölgede Osmanlı Devleti, 1900'lü yılların başlarından itibaren Tekirdağ merkez, Malkara, Hayrabolu, Şarköy, Mürefte ve Çorlu'da Ziraat Bankası şubelerini açmıştı.⁸⁵

⁸⁰ Vedat Eldem, **Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 2.

⁸¹ Yahya S. Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015, s. 120.

⁸² Eldem, **a.g.e.** s. 8.

⁸³ **Edirne Vilayet Salnamesi**, 1310 [1893], C. 20, s. 664

⁸⁴ **Edirne Vilayet Salnamesi**, 1309 [1892], C. 18, s. 358; **Edirne Vilayet Salnamesi** 1317 [1901], C. 27, s. 495.

⁸⁵ 27 Haziran 1905 tarihli Şura-yı Devlet tezkiresi, *BOA, İrade Ticaret ve Nafia (İ..TNF)*, 14-20, Lef, 1, 3; Sadaret-i Uzma Mektubi Kalemi'nden Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderilen 11 Mayıs 1903 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 2066-154895*; Sadaret-i Uzma Mektubi Kalemi'nden Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderilen 4 Haziran 1903 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 2085-156301*; Sadaret-i Uzma Mektubi Kalemi'nden Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderilen 26 Kasım 1906 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 2949-221152*, Ziraat Bankası tezkire sureti, *BOA, Paris Sefareti Belgeleri (HR.SFR.04..)* 421-35; Şura-yı Devlet-i Mülkiye Mahkemesine gönderilen 17 Şubat 1912 tarihli tezkire, *BOA, ŞD, 3097-71*.

Mütarekenin yürürlüğe girmesi ile 1919 senesinde bir önceki seneye göre tarımdaki verim 1/3 oranında azalmıştı. Bunun en önemli sebebi gelecek kaygısı ile siyasi belirsizlikti.⁸⁶ Bununla birlikte özellikle tren hattı boyuna yerleşen Yunan askerlerinin yarattığı huzursuzluk çiftçiyi olumsuz etkiliyordu.⁸⁷ Benzer bir durum Malkara'da vardı. Özellikle eşkiyanın bölgeye dadanması ile tarım yapılamaz hale gelmişti.⁸⁸

Hayvancılık da tarım gibi benzer sıkıntılar içerisindeydi. Mütarekeden bir yıl önce 1917 Ekim ayında, Edirne vilayetinde bulunan koyunlarda çiçek hastalığı çok yaygın bir şekilde görülmekteydi. Kırklareli, Enez ve Malkara'da humma, Tekirdağ bölgesinde ise sığır vebası vardı. Üstelik tekâlif-i harbiye komisyonlarınca bölgenin hayvan ihtiyacından fazlasına da el konulmuştu. Bunun üzerine vilayet dahilinden başka bir bölgeye hayvan ihracı yasaklanmıştı.⁸⁹

I.Dünya Savaşı ve sonrasında iyice çıkmaza giren ülke ekonomisindeki sıkıntılar Tekirdağ'ın ileri gelenlerini harekete geçirmişti. En azından Tekirdağ'da ekonomik sıkıntıların azaltılması için Tekirdağ muhtar ve ihtiyar heyeti ile ahalisinden bazıları mütarekeden iki ay sonra Tekirdağ Cemaat-i İslamiyesinin tekrar kurulması için Dâhiliye Nezaretine müracaat etmişlerdi. Onlar, Cemiyetin fakir çocuklarına yardım eli uzattığını, bazı çeşmeleri tamir ettirdiğini, ibtidai mekteplerindeki durumu iyi olmayan talebelere kitap temin ettiğini, islam ahalisi tek vücut haline getirebileceğini belirterek tekrardan bu cemiyetin kurulması için izin istemişlerdi.⁹⁰

Ülke ekonomisi büyük bir buhran içinde idi. Halk, fakir ve sefalet içinde idi. Amerikan yardım heyetleri Marmara, Karadeniz ve doğu illerindeki Müslüman, gayr-i müslim ve muhacirlere yardım etmek niyetinde idiler. Bu kapsamda Dâhiliye Nezareti, içlerinde Tekirdağ'ın da olduğu birçok mutasarrıflığa 20 Nisan 1919'da yazı göndererek islam ahaliden muhtaç durumda olanların miktarı ve hangi ihtiyaçları olduğunu bildirmesini istedi.⁹¹ Gelibolu Mutasarrıflığı Şarköy'deki ihtiyaç

⁸⁶ Heyet-i Nasihanın Raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*.

⁸⁷ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 15 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2538-9*, Lef, 6.

⁸⁸ Dahiliye Vekaleti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 15 Ocak 1919 tarihli şifre, *BOA, DH.ŞFR. 95-134*.

⁸⁹ Edirne Vilayeti tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Ekim 1917 tarihli telgrafname, *BOA, DH.İ.UM.EK, 39-75*.

⁹⁰ Dahiliye Nezareti'ne gönderilen Tekirdağ ahalisinden ve muhtarlarında bazılarının mühürlerini içeren dilekçe, *BOA, DH.UMVM, 1-72*.

⁹¹ Dahiliye Nezareti'nden Çatalca, Tekfurdağı, Gelibolu, Kale-i Sultaniye, İzmit, Karesi Mutasarrıflarına gönderdiği tezkire, *BOA, DH.KMS 51/2-28*, Lef, 3.

sahibi insan sayısının 2.000 kişi olduğunu bildirdi ve en çok ihtiyaç duyulan malzemeleri sıraladı. Bunlar, ayakkabı, elbise, fes, dakik (un), şeker, pirinç ve gazdı.⁹² Tekirdağ'da ihtiyaç sahibi olanların araştırması belediye tarafından yapılmış, sonuçları 29 Nisan'da mutasarrıflığa teslim edilmişti.⁹³ Aynı gün ihtiyaç listesi Dâhiliye Nezaretine gönderilmişti. Tekirdağ merkez ve sahil köylerdeki ihtiyaç sahibi sayısı 4.010 kişiydi. Bunların 2.297'si muhacir, 1.713'ü ise yerliydi. Mürefte'deki muhtaç sayısı 400'dü.⁹⁴

Yine 1919 yılı ortalarına doğru Dr. Richard başkanlığında bir Amerikan Heyeti Doğu Trakya'ya ziyarette bulunmuştu. Burada yapılan ziyaretten sonra merkez heyetine haziran ayında bir rapor gönderilmişti.⁹⁵ Buna göre, Trakya'daki durum Anadolu'ya göre daha vahimdi. Eğer zamanında yardım yapılmaz ise Yunan mültecilerin kıtlıkla karşılaşacağı bildiriliyordu. Yunanlı mültecilerin evlerini ve mallarını geri alamaması konusunda Osmanlı hükûmeti sorumlu tutuluyordu. Ayrıca Doğu Trakya köylüleri son derece muhtaç bir halde idi.⁹⁶

Görülüyor ki, Doğu Trakya'da Müslim-gayr-i müslim halk fark etmeksizin yardıma muhtaç idiler. Tekirdağ Mutasarrıflığı bunun farkında idi ki, 1919 Haziran'ında Ramazan ayı memur ve fakir ailelerin yumurta, yağ, peynir gibi zaruri ve bazı temel gıda maddelerine daha kolay ulaşabilmelerini sağlamak maksadıyla bir hafta boyunca Tekirdağ iskelesinden bu malların çıkışını yasaklamıştı.⁹⁷

Bu dönemde ortaya çıkan sorunlardan biri de tehcirden dönenler idi. Öyle ki, I.Dünya Savaşı'nda tehcire tabi tutulan unsurların savaş sonrasında geriye dönmesi birçok sorunu da beraberinde getirmişti. Mütarekenin de vermiş olduğu karışıklıktan istifade etmek isteyen fırsatçılara gün doğmuştu. Bunlardan birisi de Rusya vatandaşı olan Flemilo Mavrokordato idi. O, Ereğli'de İskele Caddesinde kendi tasarrufunda bulunan bir adet hane, bir adet kahvehane ve iki adet mağaza olduğunu, bunların Ereğli eski Kaymakamı İbrahim Efendi tarafından 1916 yılında yıktırılarak

⁹² Gelibolu'dan gönderilen telgrafname, *BOA, DH.KMS 51/2-28*, Lef, 4.

⁹³ Tekirdağ Belediye Reisi Vekili tarafından Tekfurdag Mutasarrıflığı'na gönderilen 29 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS 51/2-28*, Lef, 15.

⁹⁴ Tekfurdagi Mutasarrıflığı'ndan gönderilen 29 Nisan 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.KMS 51/2-28*, Lef, 17.

⁹⁵ Metin Ayışığı, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004, s. 143.

⁹⁶ "Amerika Heyetlerinin Raporları", *Vakit*, nr. 591, 19 Haziran 1919 Perşembe, s. 2; 20 Ağustos 1919'da İstanbul'a Amerikan Yardım heyetine mensup Buenos Aires vapuru yanaşmıştı. İçinde Trakya ve Rum muhacir ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere kundura, elbise ve bazı eşyalar vardı. Bkz. "Amerika'dan Gelen Eşya", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2819, 21 Ağustos 1919 Perşembe, s. 2.

⁹⁷ Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA, DH.KMS. 53/1-86*, Lef, 4.

müzayede yöntemi ile Meclis-i Mebusan eski Reisi Hacı Adil Bey'in kardeşi Süleyman Efendi'ye verildiğini, bu binaların kıymeti olan 600 liranın kendisine ödenmesini istemişti.⁹⁸ Bunun üzerine Tekirdağ Mutasarrıflığı olayın doğruluğunu araştırmış, Mavrokordato'ya ait bir adet hane, iki mağaza ve bir dükkan olmadığını tespit etmişti. Tehcirden geriye dönen Rumlar, Mavrokordato'ya ait büyük ve harap bir halde bir mağazanın varlığını teyit etmişler ancak onun da yıkılmak üzere olan bir bina olduğunu söylemişlerdi.⁹⁹

Savaş sonrası oluşan ekonomik darlık kamu hizmetlerinde alınan tasarrufla kendini açıkça göstermekteydi. Edirne'de toplanan meclis 1920 bütçesinde özel idare nafia bütçesinin müzakeresi esnasında yeni zam kanunu gereğince çalışanlara ödenecek maaşlara karşılık bulmak amacıyla Nafia Bakanlığınca kabul edilen kadrodan merkezde yalnız bir mühendis, bir kondüktör¹⁰⁰ ile devam edilmesine, Kırkkilise'de (Kırklareli)¹⁰¹ bir liva mühendisi bırakılmasına, Tekirdağ ve Gelibolu Sancaklarında birer mühendis yardımcısı ile işlerin idare olunmasına karar vermiş ve bunu Nafia Nezaretine bildirmişti. Ancak bu durum Nafia Nezaretini oldukça rahatsız etmiş, duruma bir çare bulunması için Dahiliye Nezaretine yazı göndermişti. Buna göre, Edirne Vilayeti'nde, toplam 526 km uzunluğunda yol vardı. Bunların tamir ve bakımlarının yapılması gerekiyordu. Kadroların tamamına her yerde lüzum ve ihtiyaç olduğundan tenkisi kesinlikle uygun değildi. Üstelik ehemmiyetleri bakımından oldukça önemli bir konumda olan Tekirdağ ve Gelibolu sancaklarının birer mühendis yardımcısı ile idare edilmesi imkansızdı. Nezaret bu uygulamanın durdurulmasını istemişti.¹⁰²

Memur maaşlarının ödenememesi başka bir sorundu. 1919 Temmuz ayında maaşlarını alamayan Edirne memurlarına erzak ve zeytinyağı verilmişti.¹⁰³ Edirne Valisi, 21 Ocak 1920'de gönderdiği telgrafta Tekirdağ'da askeriye'nin taleplerine para yetiştirilemediğini, memura aralık maaşının dahi ödenemediğini, bunun üzücü

⁹⁸ Rusya Devleti tebaasından Flemilo Mavrokordato tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen dilekçe, *BOA, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH.İ.UM)*, 7/5-1/28, Lef, 4.

⁹⁹ Edirne Vilayeti tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 11 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM*, 7/5-1/28, Lef, 10.

¹⁰⁰ Yolcu trenlerinde biletleri denetleyen, yolcuların yerleşmelerine yardımcı olan, vagon işlerine bakan görevli.

¹⁰¹ Kırkkilise ismi bundan sonra Kırklareli olarak yazılacaktır.

¹⁰² Nafia Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Şubat 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.UMVM*, 72-51, Lef, 1; "Edirne Bütçesinde Tasarruf", *Alemdar*, nr. 2717, 18 Ocak 1920 Pazar, s. 2.

¹⁰³ "Edirne Memurları", *Alemdar*, nr. 1520-120, 23 Temmuz 1919 Çarşamba, s. 2.

olaylara sebebiyet verebileceğini, bu yüzden Tekirdağ'a 20.000 lira gönderilmesini talep etmişti¹⁰⁴.

Herşeye rağmen mütareke döneminde Tekirdağ'a kamu yatırımları devam etmekteydi. Bunlardan birisi de Tekirdağ hapishanesi idi. Buranın yapım ihalesi Müteahhit Doktor Ali Bey ile Mösyö Rayzer'e verilmişti. Yapım ihalesinin ilk taksiti müteahhitlere ödenmişti. Ancak kısa bir süre sonra Tekirdağ, Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Müteahhitlere de bundan sonra herhangi bir ödeme yapılmamıştı. Onlar da bu durum karşısında İstanbul Bidayet Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesine 14.000 liralık zarar ve ziyan tazminat davası açmışlardı.¹⁰⁵ Mahkeme devam ederken Müteahhit Doktor Ali Bey, 3 Haziran 1921'de Dahiliye Nezaretine verdiği dilekçede kendi hissesine düşen kar payı mahkemede beyan edilirse o payı nezarete terk edeceğini, kendisine sadece depozito ve o ana kadar yapmış olduğu harcama miktarının ödenmesini istemişti.¹⁰⁶

İlgi çekicidir ki; Tekirdağ'da, bugün uygulanmakta olan kiralama yöntemine benzer bir yöntemle, birçok polis karakolu tesis edildiğini görmekteyiz. 1 Mayıs 1919'dan itibaren aylık 500 kuruş kira ile İskele, 15 Mayıs 1919'dan itibaren 300 kuruş kira ile Çiftlikönü, yine 1 Haziran 1919 tarihinden itibaren 500 kuruş kira ile Çukurçeşme karakolları yeni hizmet binalarında faaliyete başlamıştı.¹⁰⁷

Bundan başka, Yunan işgalinden sonra birçok yeni sorunlar ortaya çıkmıştı. Tekirdağ'ın Yunanistan'a bağlanması ile Osmanlı idaresi zamanında gerçekleşen olaylarda hangi devletin muhatap alınacağı konusunda sıkıntılar zuhura geliyordu. Nitekim Osmanlı idaresi zamanında Tekirdağ ahalisinden Şeyh Ahmet Efendi'nin mirası eytam idaresince nakit olarak emaneten Tekirdağ Ziraat Bankası şubesine tevdi edilmişti. Maliye Nezareti ise barış antlaşması gereğince Tekirdağ'ın Osmanlı hudutları dışarısında kaldığını, oradaki banka hesaplarına Yunanlılar tarafından el konulduğunu, Ziraat Bankası Müdüriyet-i Umumiyesince de bu paraların ödenmesinin mümkün olmadığını bildirmişti. Adliye Nezareti durumu Sadarete bildirerek şahısların eytam hukuklarının zayi edilmemesi için gerekli girişimlere

¹⁰⁴ Edirne Valisi tarafından gönderilen 21 Ocak 1920 tarihli telgraf, *BOA, DH.İ.UM, 3/1-1/43*, Lef, 2.

¹⁰⁵ Bab-ı Ali Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği Dava Vekaleti tarafından 8 Haziran 1922 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri (DH.MB.HPS.M)*, 49-59, Lef, 2.

¹⁰⁶ Tekfurdağı Hapishanesi Müteahhitleri tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 3 Haziran 1921 tarihli dilekçe, *BOA, DH.MB.HPS.M, 49-59*, Lef, 1.

¹⁰⁷ Edirne Vilayeti Polis Müdüriyet-i Tahrirat Kaleminden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 1 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti Muhasebe Kalem Belgeleri (DH.EUM.MH)*, 192-96, Lef, 1-3.

başlanmasının doğru olacağını yazmıştı.¹⁰⁸ Sadarette, Hariciye Nezaretine durumu anlatarak gerekli teşebbüslerde bulunmasını istemişti.¹⁰⁹

Yunan işgali ekonomik problemlere herhangi bir çözüm getiremediği gibi daha büyük sıkıntıları da beraberinde getirmişti. Aldıkları önlemler ile problemleri çözmeye çalışsalar da bunlar yetersizdi. İşgalden iki ay sonra Trakya Yunan Valisi Sahtoris, Trakya'dan bazı erzakın ihraç edilmesine yasak getirmişti. Savaşın olduğu bölgede doğal olarak üretimin de yeterli vaziyette olması beklenemezdi. Bundan dolayıdır ki Trakya'da hasılat son derece düşük olmuştu. Vali, en azından bir iki ay içinde erzak durumunun netleşmesi, tarım ürünlerinin temini ve yeterli miktarda çift hayvanatının bulunmasına kadar bu yasağın sürdürülmesini düşünmüştü. Buna rağmen yiyecek yokluğu son derece hissedilir bir hale gelmişti. Unun fiyatı hayli yükselmışti. Buğday için dışarıdan ithal etmekten başka bir çare yoktu. Yağ, piyasada oldukça az kalmıştı.¹¹⁰

İşgal ile birlikte Doğu Trakya'dan İstanbul'a yapılan hayvan ihracı başka bir problemdi. Doğu Trakya'dan İstanbul'a gönderilecek hayvanların kontrolsüz şekilde İstanbul'a girmesi engellenmişti. 1920 yılı sonunda Ticaret ve Ziraat Nezareti, Çatalca ve Sinekli hududunda iki muayene istasyonu tesis ederek hayvanların burada muayeneye tutulmalarına karar vermiş ve başka bir mahalden İstanbul'a hayvan geçişini yasaklamıştı.¹¹¹

Yunan ekonomisindeki darboğaz Doğu Trakya'daki ekonomik piyasayı altüst etmişti. 1921 yılı Mayıs ayında Yunan parası drahmi değer kaybetmekteydi. Bu düşüş Tekirdağ'daki ticareti etkilemişti. Tüccarlar 1 drahmiyi 7-8 kuruşa aldıklarından ahali ile tüccar arasında alışveriş durma noktasına gelmişti.¹¹²

Yunan işgali, Müslüman unsurlara bazı zorunluluklar getirmişti. 1922 yılı başlarında Doğu Trakya'da bulunan 26-29 yaşlarındaki Müslüman unsurlardan en az 400 en fazla 1.000 drahmi askerlik hizmetlerine karşılık para toplanıyordu.¹¹³ Aynı yılın ortalarına doğru Müslüman unsurların küçükbaş hayvanlarının bir kısmına

¹⁰⁸ Adliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 27 Ekim 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4661-349524*, Lef, 2.

¹⁰⁹ Sadaret'ten, Hariciye Nezareti'ne gönderilen 30 Ekim 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4661-349524*, Lef, 1.

¹¹⁰ "Trakya Men-i İhracat-Erzak Gelmeyecek", *İleri*, nr. 962, 22 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2.

¹¹¹ "Trakya'dan Gelecek Hayvanat Hakkında", *İleri*, 30 Aralık 1920, s. 3.

¹¹² "Tekfurdağı'nda", *Tasvir-i Efkar*, nr. 3029, 2 Haziran 1921 Perşembe, s. 3.

¹¹³ 2 Ocak 1922 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-33*, Lef, 2.

bedelsiz olarak zorla el konuluyordu. Yunan askerlerinin iâşesi de Müslümanlardan temin ediliyordu.¹¹⁴

Ekonomik sorunlara çözüm üretemeyen Yunanistan haksız ve usulsüz yöntemlere başvurarak Müslümanlar üzerinde büyük bir baskı oluşturunuyordu. Büyük Taarruzun başladığı tarihlerde Yunan hükûmeti Türk ve Müslümanların buğday mahsulâtını ucuz fiyatla almaya teşebbüs etmişti. Bu hususta ki muamelata bakmak üzere Yunan Milli Banka Müdürü Maksimos Edirne'ye gönderilmişti. Maksimos ile Trakya Valisi Vuzukis'in bütün teşebbüsâtına rağmen Doğu Trakya köylüleri parasız mahsulât vermeyeceklerini beyan etmişlerdi. Köylülere yönelik tehdit artmış çok geçmeden de isyan çıkmıştı. Vali, Trakya ahalisinin memnuniyetsizliği ve isyanını Atina hükûmetine bildirmişti. Yunan Meclisi de sırf bu mesele için olağanüstü surette toplanmış ve müzakerelere başlamıştı.¹¹⁵

Görüldüğü üzere, hem mütareke hem de Yunan hakimiyeti döneminde ekonomi iyi bir vaziyette değildi. Bilhassa bölgenin geçim kaynağı olan tarım hasılatı yetersizdi. Üretim düşüktü. Asayiş bozuk olduğu için tarım ve ziraat istenildiği gibi yapılamıyordu. Zaman zaman ihracata sınırlamalar getirilse de bunlar kısa süreli çözümlerden ibaretti.

¹¹⁴ “Yunanlılardan Çeldiklerimiz”, **Akşam**, nr. 1302, 6 Mayıs 1922 Cumartesi, s. 2; “Şehrimiz Civarında Asayiş”, **Akşam**, nr. 1317, 21 Mayıs 1922 Pazar, s. 2.

¹¹⁵ “Bütün Yunanistan’da Halk “Açız” Diyor”, **Akşam**, nr. 1412, 29 Ağustos 1922, Salı, s. 2; “Trakya’da Kıyam-ı Umumi”, **Akşam**, nr 1403, 20 Ağustos 1922 Pazar, s. 1.

I. BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİ SONRASINDA TEKİRDAĞ

Mondros Mütarekesi Sonrasında Tekirdağ'ın Siyasi ve Asayiş Durumu

1. Doğu Trakya Demir Yollarının İşgali ve Tekirdağ

a. Fransız İşgali

Osmanlı Devleti 1914 yılının sonlarına doğru I. Dünya Savaşı'na katılmıştı. 1918 yılına gelindiğinde savaş hem müttefikleri hem de kendisi için hiç iyi gitmiyordu. Sınır komşusu ve müttefiki Bulgaristan, İngiliz, Fransız ve Sırp kuvvetlerinin 14 Eylül 1918'de başlattığı genel taarruz karşısında daha fazla dayanamamış, 29 Eylül'de Selanik Mütarekesini imzalayıp savaştan çekilmişti.¹¹⁶ Bu Osmanlı Devleti için son derece tehlikeli bir durum oluşturmuştu. Çünkü İngiliz ve Fransızlar Bulgar Trakya'sında yedi tümenlik bir kuvvet kurup İstanbul ve Boğazlar üzerine yürümeye hazırlanıyordu. Diğer cephelerde de durum iyi gitmediği için Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nden mütareke istemek zorunda kalmış ve yapılan müzakereler sonucunda 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Böylece Osmanlı Devleti için I. Dünya Savaşı sona ermişti.¹¹⁷

Mütarekeden sonra İtilaf Devletleri'nin ilk işi, Osmanlı Devleti'nin önemli şehirlerini işgale başlamak oldu. İngilizler, 3 Kasım 1918'de Musul'u,¹¹⁸ 9 Kasım'da İskenderun'u işgal ettiler.¹¹⁹ İngilizler bir taraftan bu işgalleri yaparken diğer taraftanda Fransızlar, Doğu Trakya'yı kontrol altına almak istiyorlardı. Bunun yolu

¹¹⁶ “Mütareke Akd Edilmiştir”, **Atı**, nr. 265, 2 Ekim 1918, s. 1; Bulgarların İmzaladıkları Mütareke, **Atı**, nr. 267, 4 Ekim 1918, s. 1; “Bulgaristan Mütarekesi Akd Edilmiştir”, **İkdam**, 3 Ekim 1918, nr. 7773, s. 2; “Sobraniyenin Küşadı-Mütareke İmza Edildi”, **Vakit**, 3 Ekim 1918, nr. 339, s. 2.

¹¹⁷ Âli Türkgeldi, **Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi**, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1948, s. 70; Seha L. Meray, Osman Olcay, **Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri, Sevr Antlaşması Mondros Bırakışması İlgili Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 6; Ahmet Eyicil, “30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi”, **Mondros Mütarekesinin 100. Yılı: I.Dünya Savaşının Sonu Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, I, Ankara 2009, 35-40; Armaoğlu, a.g.e. s. 114-115.

¹¹⁸ **Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Genelkurmay Basımevi, I, 3. Baskı, Ankara 1999, s. 119

¹¹⁹ Bilge Yavuz, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşivleri Açısından 1919-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 7; Kemal Çelik, **Milli Mücadele'de Adana Havalisi (1918-1922)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 9.

demir yollarını işgal etmekten geçiyordu. Zaten Mondros Mütarekesinin on beşinci maddesi, İtilaf devletlerine bu hakkı veriyordu.¹²⁰

Doğu Trakya’da bulunan demir yollarının bir kısmı Tekirdağ’dan geçmekteydi. Hat üzerinde Muratlı, Çorlu ve Çerkezköy istasyon binaları bulunmaktaydı. Çok geçmeden de mütarekeden beş gün sonra 4 Kasım 1918’de bir Fransız alayı mütarekenin bu maddesine dayanarak Doğu Trakya demir yolunu işgal etmiş ve hattın işletmesine el koymuştu.¹²¹

Bununla yetinmeyen Fransızlar, bölgeye peyderpey asker göndermeye devam ettiler. 6 Kasım’da Bulgaristan’da bulunan Fransız ordusundan birkaç zabıt Uzunköprü’ye gelmiş ve 122. Fransız Tümeni’nin bazı ihtiyaçlarının giderilmesi için Uzunköprü’deki müfreze komutanına müracaat etmişlerdi. Fransızların Uzunköprü üzerinden İstanbul’u işgal etme riskinin ortaya çıkması üzerine dönemin Sadrazamı ve Genelkurmay Başkanı Ahmet İzzet Paşa Fransızların bölgeye gelmelerinin engellenmesi hususunda 7 Kasım 1918’de 3. Ordu’ya emir vermişti. Bu emre göre, Fransız kuvvetlerinin Uzunköprü’ye gelmeleri hususunda hükûmetin herhangi bir bilgisi yoktu. Hatta, Fransa’nın mütareke şartlarına göre böyle bir hakkı da bulunmuyordu. Ancak mütarekenin yedinci maddesine dayanarak işgal olabilirdi. O’da İtilaf Devletleri’nin güvenliğini tehlikeye düşürecek herhangi bir tehlikeli durum karşısında gerçekleşebilirdi. Bundan dolayı yeni emir gelinceye kadar Fransızların bölgeye gelmesinin engellenmesi istenmişti. Tabiatıyla bu engelleme sadece protesto ile yapılmalıydı. Buna rağmen Fransızların bölgeye yerleşmesi engellenememiş; kısa bir süre sonra Fransızların 45. Piyade Alayı Uzunköprü’ye gelmişti.¹²² Böylece, Fransızların Doğu Trakya demir yollarını işgal etmesi ve Uzunköprü’ye yerleşmesi, Yunanistan’ın bölgeye yerleşmesini sağlayacak ilk adım olmuştu.

¹²⁰ Mondros Mütarekesinin on beşinci maddesi şöyle idi: “Kafkasya ötesi demir yollarının şu sırada Türk denetimi altında bulunan bölümleri de içermek üzere, halkın gereksinimleri gereği gibi göz önünde tutulmak koşuluyla, tüm olarak müttefik makamlarının diledikleri gibi kullanımları altına konulması gereken bütün demir yolları üzerinde müttefik demir yolları görevlilerinin yerleştirilmesi. Bu hüküm Batum’un müttefiklerce de işgalini kapsar. Türkiye, Bakü’nün müttefiklerce işgaline hiçbir karşı çıkışta bulunmayacaktır. Bkz. Seha L. Meray, Osman Olcay, **a.g.e.** s. 6.

¹²¹ Tevfik Bıyıklıoğlu, **Trakya’da Milli Mücadele**, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 145; V. Türkan Doğruöz, **Milli Mücadele Yıllarında Kırklareli (1918-1922)**, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021, s. 71; Tolga Başak, **Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim-30 Kasım 1918)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 400.

¹²² **Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, I, Genelkurmay Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1999, s. 177-179; Başak, **a.g.e.**, s. 401-402.

b.Yunan İşgali ve Yunan Kuvvetlerinin Demir Yolu Üzerindeki Faaliyetleri

Fransızların Doğu Trakya demir yollarını işgalinden sonra Yunan askerinin Trakya'ya geleceği haberleri duyulmaya başlamıştı. Gerçekten de Fransızlar, 14 Ocak 1919 yılında hattın muhafazasını Yunan taburuna teslim etmişti. Yunanistan, bu hattın muhafazasını teslim almak için deniz tümenini görevlendirmişti. Bu tümene mensup 4. Alayın 2. Taburu Kuleliburgaz'dan Hadımköyü'ne kadar bütün istasyonları işgal etmişti.¹²³ Bu işgal bölgede gerçekleşecek felaketlerin ilk habercisiydi. Buraya yerleşen Yunan taburları azınlıklara cesaret vermiş, Rumların taşkınlıkları had safhaya ulaşmıştı. Görünüşte demir yolunu muhafaza etmek için gelmişlerdi. Zamanla gerçek niyetleri olan Trakya'nın Yunanistan'a bağlanması ve yerli Rumların koruyuculuğu görevleri için orada bulundukları daha iyi anlaşılacaktı.

Rum basını, Yunan taburlarının Doğu Trakya'ya gireceğini büyük bir sevinçle karşılamıştı. Patris gazetesine göre, Trakya, Paris Barış Konferansı'ndan önce Yunanistan'a bırakılmıştı. General Desprey ile Venizelos arasında gerçekleşen görüşme sonucunda Yunan ordusuna Kırklareli, Edirne ve Tekirdağ'ın işgal emri verilmişti. Hatta Yunan hükûmeti Doğu Trakya'ya görevlendirilecek memurlar üzerinde çalışıyordu.¹²⁴ Aynı şekilde, Neologos gazetesi de Yunanistan'ın memur tayini ile meşgul olduğunu yazıyor ve Doğu Trakya'nın barış antlaşması imzalanana kadar bir vilayet olarak tanımlanacağını, valiliğine de Rum bürokratlarından oldukça önemli bir zatın tayin edileceğini ilave ediyordu.¹²⁵ Yunan halkı da Yunan askerinin Doğu Trakya'ya dâhil olmasından dolayı oldukça mutluydu. Bu kapsamda Atina'da sevinç gösterileri dahi yapılmıştı.¹²⁶ Muvakkit gazetesi muhabirinin işgal haberleri ile ilgili sorusuna dönemin Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa umursamaz bir tavırla adeta başından savuştururcasına şu cevabı vermişti:

“Trakya işgal olunmamıştır. El-yevm Edirne'de memurlarımız mevkilerini muhafaza etmektedir. Esasen bu havadis Patris gazetesi tarafından ilk önce yazılmıştı. Fakat hakikate

¹²³ “Trakya'da Yunan Asâkiri”, **Muvakkit**, nr. 446, 19 Ocak 1919 Pazar, s. 1; “Trakya'da Yunan Askeri”, **Yenigün**, nr. 139, 21 Ocak 1919 Salı, s. 2; Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 145.

¹²⁴ “Trakya ve Yunanistan”, **Muvakkit**, nr. 445, 18 Ocak 1919 Cumartesi, s. 2; “Hakiki Milli Ordu”, **Yenigün**, nr. 139, 21 Ocak 1919 Salı, s. 1.

¹²⁵ “Trakya'nın İşgali”, **Muvakkit**, nr. 446, 19 Ocak Pazar, 1919, s. 1; “Trakya'nın İdaresi”, **Alemdar**, nr. 1347-37, 20 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1.

¹²⁶ “Trakya'nın İşgali”, **Muvakkit**, nr. 446, 19 Ocak 1919 Pazar, s. 1; “Atina'da Nümayişler”, **Alemdar**, nr. 1347-37, 20 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1.

mukarin değildir. O civarın kumandanı olan General Franşe Desprey tarafından Trakya civarına asker sevk edilmiş olabilir. Fakat bu hal hiçbir zaman işgal mahiyetini haiz değildir.”¹²⁷

Hariciye Nazırının bu açıklamalarına rağmen, Yunan askeri birlikleri, hattın işgali için 13 Ocak'ta otuz iki vagon asker, on iki vagon top ve cephane taşıyan bir tren ile Uzunköprü'ye gelmişti. Tren daha sonra Çorlu'ya hareket etmişti. Müslümanlar tarafından tedirginlikle karşılanan bu taburların zabitleri, askerlerine dini ve tatil günlerinde Çorlu kasabasında serbestçe dolaşabilecekleri talimatını vermişlerdi.¹²⁸ Çorlu'da bulunan Rumlar, Ermeniler ve Museviler, Yunan taburunu coşkuyla karşılamışlardı. Yunan askerleri ve gayr-i müslimler ellerine aldıkları Yunan bayraklarıyla sokaklarda dolaşarak: “*Yaşasın Yunanistan, Yaşasın Venizelos, Kahrolsun Türkiye ve Türkler*” sloganları atmışlardı. Ancak onlar zafer sarhoşluğu içinde idiler. Durmak istemiyorlardı. Taşkınlıklarında sınır tanımayan bu Yunan askerleri ve Rumlar, Müslüman mahallelerine yürümüşler ve buralarda silah atarak: “*Kahrolsun Türkler! Kadınlar sizin değil! bizimdir*” şeklinde bağırıyorlardı. Yunan taburları coşkulu karşılamadan hemen sonra keyfi müdahalelere başlamıştı. Çorlu eşrafından Galip Bey, İstanbul'a gitmek üzere trene bindiği sırada Yunan askerleri tarafından trenden indirilmiş ve tutuklanmıştı.¹²⁹ Ancak, bu keyfi hareketler ve Rumların taşkınlıkları Edirne Vali Vekili Cemal Bey'i rahatsız etmişti. O, 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Çorlu'ya muktedir bir zabıt kumandasında 100 neferlik bir kuvvet göndermesini istemişti. Tekirdağ mutasarrıfına¹³⁰ da liva jandarma

¹²⁷ “Trakya İşgal Edilmemiş”, **Muvakkit**, nr. 448, 21 Ocak 1919 Salı, s. 1.

¹²⁸ Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye Dâhiliye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 22 Ocak 1919 tarihli tezkire, *BOA, Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS). 2537-8*, Lef, 3; Yunanistan, Babaeski'ye de Yunan askerlerinin geleceğini bu kapsamda Rumlar tarafından taburların karşılanması ve gösterilerin yapılmasını istemişti. Bkz. Sadaret Dairesi Umur-ı Mühimme Kalemi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 23 Ocak 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS. 2537-9*, Lef, 1.

¹²⁹ Edirne Vilayeti'nde İka Olunan Havadis başlıklı on dört maddelik liste, *BOA, HR. SYS. 2537-9*, Lef, 25; Yunanlılar Galip Bey'in üç sene önce bir Rum'dan iki tanesi bir liraya koyun satın almasından dolayı tutuklandığını söylemişlerdi. Bkz. Edirne Vilayeti'nde İka Olunan Havadis başlıklı 14 maddelik liste, *BOA, HR. SYS. 2537-9*, Lef, 25; Bu taburların subayları mahkemelere müracaat ederek bir takım taleplerde bulunuyorlardı: 27 Ocak 1919'da bir Yunan zabiti beraberinde yerli bir Rum ile Çorlu Bidayet [Asliye] Hukuk Mahkemesine müracaat etmişti. Yunan zabiti, mahkemesi sonuçlanmış olmasına rağmen yanındaki yerli Rum'un bir çift öküzün sahibi olduğunu iddia etmiş ve kendisine verilmesini talep etmişti. Bu konuda oldukça ısrar etmesine rağmen kendisine bunun mümkün olmadığı münasip bir dille anlatılmış ve mahkemeye müdahalesi engellenmişti. Bkz. Dahiliye Nezaret-i Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 2 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2537-10*, Lef, 10.

¹³⁰ Bu dönemde Tekirdağ Mutasarrıfı Süleyman Fethi Bey'di. (1 Kasım 1917-1 Şubat 1919) Süleyman Fethi Bey, 1868 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Mülkiye ve Askeriye Tekait Sandıkları Nazırı ve Meclis-i Maliye Reisi Nuri Bey'dir. Bkz. *BOA, Dahiliye Nezareti Sicil-i Ahval Defterleri (DH.SAİDd)*, 96-471; Uzun yıllar Yıldız Sarayı'ndaki görevine devam ettikten sonra 11 Temmuz

kumandanını Çorlu'ya göndermesi ve olayı araştırması emrini vermişti. Ayrıca Yunanlıların kasabadan hat boyuna çekilmesi içinde Edirne'deki İngiliz Askeri Temsilcisi Mösyö Samson'a¹³¹ ricada bulunmuştu.¹³²

1909'da Argir (Yanya Vilayeti) Mutasarrıflığına atandı. Bkz. *BOA, DH.SAİDd*, 96-471; Sadaret-i Uzma Mektubi Kalemî, Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 12 Temmuz 1909 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 3596-269688; Dahiliye Mektubi Kalemî'nden Yanya vilayetine gönderilen 12 Temmuz 1909 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT)*, 2873-25; Fethi Bey, Argir'de, dört ay kadar görev yaptı. Bu sırada birtakım şikayetlere maruz kaldı. Bkz. Dahiliye Nezareti'nden Yanya vilayetine gönderilen 24 Ekim 1909 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH. MUI)* 25/1-11.) Bkz. Bu şikayetlerin bir etkisi olup olmadığı bilinmez ama, Fethi Bey, 18 Kasım 1909'da Nablus Mutasarrıflığına gönderildi. Bkz. Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 18 Kasım 1909 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 3664-274798, *BOA, DH.SAİDd*, 96-471. 14 Kasım 1912'de Çankırı Mutasarrıflığına atandı. Bkz. Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 8 Ekim 1912 tarihli tezkire, *BOA, İrade Dahiliyesi (İ.DH)* 1495-74, Lef, 1-2; Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 10 Ekim 1912 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4097-307216; *BOA, DH.SAİDd*, 96-471. 2 Ocak 1914'te Erzincan Mutasarrıflığına tayin edildi. Bkz. Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 6 Ekim 1913 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4236-317675, *BOA, DH.SAİDd*, 96-471. 6 Şubat 1915'te Cebel-i Bereket (Osmaniye) Mutasarrıflığına tayin oldu. Bkz. Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 5 Şubat 1915 tarihli tezkire, *BOA, İ.DH*, 1512-57, Lef, 1-2; Daire-i Sadaret Umur-ı Mühimme Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 7 Şubat 1915 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4336-325171, Lef, 1. 10 Ocak 1917 yılında Çorum Mutasarrıflığına atandı. Bkz. "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 2772, 23 Ocak 1917 Salı, s. 1. Kasım 1917'de Tekirdağ'a atandı. Bkz. *BOA, İ.DUİT*, 42-76; Sadaret Umur-u Mühimme Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 3 Aralık 1917 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4494-336976; "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3086, 10 Aralık 1917 Pazartesi, s. 1. 1 Şubat 1919'de ise Tekirdağ mutasarrıflığı görevinden azledildi. Bkz. *BOA, İ.DUİT*, 42-123; Daire-i Sadaret Umur-u Mühimme Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 2 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4553-341468; "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3462, 3 Şubat 1919 Salı, s. 1; "Tekfurdağı Mutasarrıfı", **Akşam**, 30 Ocak 1919, Perşembe, s. 2.

¹³¹ Samson, mütarekeden sonra İngilizler tarafından Edirne'de görevlendirilmişti. Bu Trakya Paşaeli gazetesince memnuniyetle karşılanmıştı: "İngiliz Ordusu Miralaylarından Mister Samson cenapları memuriyet-i mahsusa ile on gün evvel şehrimize gelmiştir. Mister Samson cenapları, bütün Edirne vilayeti ahalisinin pek samimi bir sevgi ile tanıdıkları necip ve insaniyet muhibbi bir zattır. Müşarünileyh harb-i umuminin bidayetine kadar Edirne konsolosluğu vazifesini cidden dost ve samimi bir devlet memur-ı siyasiyesine layık düşen bir tarzda idare etmeğe muvaffak olarak mevcut tarihi İngiliz muhibliği hislerini takviye eylemiştir... İngiltere Hükûmeti Edirne muhiti ile mütareke irtibatını temin için hakikaten büyük bir isabetle Mister Samson hazretlerini buraya i'zam eylemişlerdir. Mister Samson hazretlerini Edirne halkı arasında sevgili ve hayırhah bir aile rüknü olarak selamlar ve beyan-ı hoş amedi eyleriz. Bkz. "Muhterem ve Necib Misafirimiz", **Trakya Paşaeli**, nr.1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 1.

¹³² Edirne Vali Vekili Cemal Bey'in 29 Ocak 1919 tarihli şifre telgrafnamesi, *BOA, HR.SYS*, 2537-8, Lef, 6; Yunan taburları sadece Tekirdağ ve bölgesinde değil bir çok yerde taşkınlık yapmıştı. Hadım köyündeki istasyona da bayraklarını asmışlardı. Bunun üzerine bu tarz faaliyetlerde bulunulmasının önüne geçebilmek amacıyla gerekli girişimlerde bulunulmuştu. Bkz. Hariciye Nezaretinden Harbiye Nezaretine gönderilen 10 Şubat 1919 tarihli tezkire ile Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Harbiye Nezareti'ne gönderilen 5 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS*, 2537-9, Lef, 16-17; Benzer bir durumda Çatalca'da yaşanmıştı. Yunan askerleri burada oldukça coşkulu bir şekilde karşılanmıştı. Metropolit ve Yüzbaşı Papa Garigorakis son derece hararetle nutuklarını icra etmişlerdi. Yüzbaşı orada bulunanlara Rum ahalinin hürriyetini vermek için geldiklerini söylemişti. Neologos gazetesine ise "Halaskar Yunan hürriyetinin ilkbaharının ilk kırlangıcı olan Yunan efradının muvasalatını bekleyen Çatalca'nın Rum sekenesi Çatalca Metropolit başta olmak üzere Yunan askerlerini kucaklamak, öpmek suretiyle İstikbal etmişlerdir. "Zito Yunanistan" sadalarıyla ortalığı mesret tufanlarına gark etmişlerdir." Diyordu. Bkz. "Çatalca'da Yunanlıların Merasim-i Mahsûsası", **Yenigün**, nr. 140, 23 Ocak 1919 Çarşamba, s. 2.

Ancak, Yunan taburları bu konuda rahat durmayacaklardı. 1919 Şubat başında beş yüz askerle Hayrabolu'ya gelmişlerdi. Silahlı bir vaziyette gece ve gündüz devriye atmaya başlamışlardı. Doğal olarak bu Müslüman ahalide korkuya sebep olmuştu.¹³³

Hat boyundaki taburlar devlet otoritesinin sarsılmasına sebep oluyordu. Adeta Türk idaresi yokmuş gibi hareket ediyorlardı. 18 Mart 1919'da Malkara'ya bağlı Paşalı köyünden asker firarisi iki Rum'un Türk makamlarına teslim edilmesi esnasında Türk ve Yunan askerleri karşı karşıya gelmiş; firarilerin Muratlı hükûmet konağına teslimi esnasında yirmi kadar Yunan askerinin müdahalesiyle firariler Yunan karakoluna götürülmüştü. Kargaşa içerisinde Türk askerine tokat atılmıştı. Daha sonra Muratlı Jandarma Takımından Onbaşı Ferhat, Yunan zabıtine müracaat etmiş, elindeki sevk evrakını göstererek firarilerin kendilerine teslim edilmelerini istemişti. Kendisine verilen talimatı yerine getirdiğini söyleyen Yunan zabıt güya hattı muhafaza için geldiği söylenen Yunan taburlarının gerçek görevini de verdiği cevapla açıklamış oluyordu: *“Türk Jandarması elinde Rum görüldüğü takdirde derhal istirdat olunması hakkında emir aldıklarını ve istenilen mahalle müracaat olunabileceği”* şeklinde cevap vererek firarileri teslim etmemişti.¹³⁴

Muratlı'daki Yunan askerleri kışkırtıcı tavırlarına devam etmekteydi. Yunan taburu Muratlı'daki istasyona yerleşmişti. Ancak 1919 Mart ayında istasyon binasının bir Rum tarafından büfe olarak kullanılmasına karar verildiğinden binanın tahliye edilmesi gerekmektedir. Bunun üzerine Nahiye Müdürüne müracaat edilmişti. Kendisine uygun yerler gösterilmesine rağmen Yunan zabiti, bir kısmı

¹³³Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 11 Şubat 1919 tarihli tezkire ile Edirne Vilayeti'nden gönderilen 5 Şubat 1919 tarihli telgrafname sureti, *BOA, HR.SYS. 2537-9*, Lef, 19-20.

¹³⁴ Dahiliye Nezaret-i Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 8 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2602-50*, Lef, 6; Edirne Vilayeti Mektupçu Kaleminden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 14 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemî Evrakı (DH.EUM.AYŞ), 65-41*, Lef, 15; Edirne Alayı Mıntıkası Teftişatı Havi Dersaadet Mıntika Müfettişi Miralay Şevki Bey tarafından yazılan 23 Mayıs 1919 tarih ve 182 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2538-3*, Lef, 7; Asker firarisi olan Rumların isimleri Kırklareli'nde bulunan 9. Tüme'ne teslim edilecekti. Muratlı'da Yunan askerlerinin müdahalesi sırasında Jandarma neferi Mustafa'ya tokat atılmıştı. Bir tokat olayı da Muratlı'da gerçekleşmişti. Nitekim 24 Ağustos 1919'da Muratlı istasyonunda bulunan kahvede oturan Vize'nin Sulucak köyünden Hüseyin oğlu Ali'nin Yunan askerleri tarafından sebepsiz bir şekilde dövülüp yaralandığını gören Polis memuru Hüseyin Efendi *“Seni bunlar nereye götürmek isterlerse git ben şimdi meseleyi Yunan zabıtine anlatır seni kurtarırım”* demişti. Ancak bunu duyan Yunan askerlerinden Mihal isminde bir onbaşı Hüseyin Efendi'yi tokat atarak darp etmişti. Bkz. Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 21 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH. EUM.AYŞ, 20-46*.

hükûmet konağı bir kısmı okul olarak kullanılan iki odası Nahiye Müdürüne tahsis edilmiş olan binayı silahlı askerlerle kuşatmıştı. Binanın kapısı zorla kırılmış ve mektep kısmı işgal edilmişti. Yaptığı bu cüretkâr hareketten gururla bahseden bu zabıt, Muratlı'da sarhoş olarak dolaşıp davul zurna çaldırarak hiçbir makamdan korkmadığını ifade etmekteydi. Bu durum ise Muratlı'da yaşayan Müslüman ahaliyi tedirgin etmekteydi.¹³⁵ Olayların daha da büyümemesi ve üzücü olayların yaşanmaması için İngiliz Askeri Temsilcisi Samson'a yazı yazılmıştı. İngiliz temsilci bunun üzerine bölgeye gelmişti. Durum kendisine anlatılmıştı. Daha sonra Yunan zabiti olaylar için özür dilemeye mecbur kalmış ve mektebi de tahliye etmek için emir aldığını söylemişti. Ayrıca İngiliz temsilcisi de bu gibi olayların yaşanmayacağı konusunda teminat vermişti.¹³⁶ Buna rağmen Muratlı'da bulunan Yunan askerleri bildiklerini yapmaktan vazgeçmeyecekti.¹³⁷

Bu taburların taşkınlıklarından en fazla hat boyundaki yerleşimler etkilense de diğer yerleşim yerleri de bundan nasibini alıyordu. Tekirdağ'a gelen silahlı Yunan askerleri buradaki meyhanelerde alkol aldıktan sonra rastgele silah atışı yapıyorlardı. Doğal olarak bu taşkınlıklar gayr-i müslim gençlere de cesaret veriyordu. 19 Şubat 1919'da Çiftlikönü'nde bulunan Soyter'in meyhanesine gelen üç Yunan askeri alkol aldıktan sonra dört el silah atışı yapmıştı.¹³⁸ Çok geçmeden 25 Şubat'ta, yine Tekirdağ'a bağlı Çiftlikönü'nde bulunan bir meyhaneye giren silahlı bir Yunan askeri içki içtikten sonra meyhane içinde üç el silah atmıştı. Daha sonra herhangi bir

¹³⁵ Sadece zabitleri değil askerleri de benzer zorbalıkları yapıyordu. Nitekim Yunan askerleri ile Türk askerleri çatışmanın eşiğine gelmişti. Dört Yunan askeri yırtık paraları bakkallara kabul ettirmek için Muratlı jandarma takım kumandanına başvurmuştu. Ancak askerlerden biri süngü çekerek kumandanın üzerine saldırmıştı. Kumandanın askerlere silah başı emri vermesi üzerine Yunan askerleri geri çekilmişti. Bkz. Edirne Vilayeti Mektupçu Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire H.26.07.1337, *BOA, DH. EUM.AYŞ*, 65-41.

¹³⁶ Edirne Vilayeti'nden gönderilen 1 Nisan 1919 tarih ve 42114/559 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS. 2602-50*, Lef, 9-1; Lef, 12; Edirne Alayı Mıntıkası Teftişatı Havi Dersaadet Mıntika Müfettişi Miralay Şevki Bey tarafından yazılan 23 Mayıs 1919 tarih ve 182 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS. 2538-3*, Lef, 7.

¹³⁷ Yunan askerleri, Muratlı'da ezan okumakta olan müezzine ateş açacak kadar ileri gideceklerdi. Bunların yaptığı zorbalık o kadar dehşet verici bir boyuta ulaşmıştı ki Muratlı'da Ayşe isminde bir bayanın evine zorla girip ırzına tecavüz etmek istemişlerdi. Ayşe kaçarak komşusu Haşim Efendi'nin evine sığınmıştı. Sokakta yürüyen biçare Müslüman kadınlarına saldırmaktan dahi çekinmiyorlardı. Muratlı'nın ileri gelenlerinden biri olan Mehmet Bey'in yengesi olan Emine Hanım'a: "*Hala mı çarşaf giyersin?*" hitabıyla sokakta saldırmışlardı. Süngü ile çarşaf ve elbiselerini parçalamışlardı. Emine Hanım yaşanan bu olayın verdiği üzüntünün tesiriyle yataktan kalkamayacak derecede hastalanmıştı. Taşkınlıklarında durmak bilmeyen Yunan askerleri Mestan Ağa'nın evine girerek Sebile Hanımı darp etmişler ve ırzına tecavüz etmek istemişlerdi. Bkz. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 14 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2538-8*, Lef, 1.

¹³⁸ Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 2 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2537-11*, Lef, 10.

olay çıkarmadan bölgeden uzaklaşmıştı. Durum İngiliz temsilcisine de aktarılmış bu gibi olayların engellenmesi istenmişti.¹³⁹

İngilizler bunca olan vukuata rağmen hiçbir şey yapmadılar. Açıkçası bu göz yumma, görmezden gelme Yunan askerlerinin yapacakları serseriliklere zemin hazırlıyordu. Kendilerine bir şey olmayacağını bilen bu askerler en sonunda adam öldürmeye varacak kadar insaniyetlerini kaybetmişlerdi. Nitekim, 11 Mayıs 1919 Pazar günü gece saat 10.00 sıralarında Rüşumat Muhafaza Memurlarından Ahmet Münir, Muhasebe-i Liva Aşar Kâtibi Hilmi Efendi, Tekirdağlı Hüseyin ve Nuri Tekirdağ Balıkpazarında Çapkın Nikoli meyhanesinden dışarı çıktıkları esnada Muratlı Yunan müfrezesine mensup üç asker tarafından üzerlerine silahla ateş edilmişti. Hilmi Efendi omuz ve boyun kısmından, Nuri ise baldırından yaralanmıştı. Fakat Nuri saldırıdan on dakika sonra vefat etmişti. Durumdan haberi olan İngiliz temsilcisi ile İtalyan kumandanı durumu ilgililere bildirdiklerini söylemişti. İngilizlere nazaran İtalyan kumandan bu tarz olaylar karşısında Yunanlılara taviz vermek istemiyordu. İtalyan kumandan Muratlı'daki Yunan kumandanına Muratlı'dan Tekirdağ'a asker göndermemelerini istemişti. Olur da asker göndermek zorunda kalırlarsa önce kendilerine başvurmalarını ve vereceği evrak ile askerlerin kasabada dolaşmalarına müsaade edeceğini söylemişti. Bu tedbirden dolayı İtalyan kumandana teşekkür edilmişti.¹⁴⁰ Her şeye rağmen cinayeti işlediği sabit olan bu katiller, ellerini kollarını sallayarak askerlik vazifelerini yapmaya devam etmişti.¹⁴¹

¹³⁹Edirne Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 3 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH. EUM.5Şb*, 77-24,

¹⁴⁰ Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 13 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2538-9*, Lef, 5; Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 24 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2603-33*, Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesinin Hariciye Nezaretine gönderdiği 25 Mayıs 1919 ve 10 Haziran 1919 tarihli yazılarına ek cetvel, *BOA, HR.SYS. 2538-4*, Lef, 22; Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen tezkire, H. 20.08.1337, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 9-2*, Lef, 1; Yapılan soruşturma neticesinde faillerden birinin isminin Koço diğerinin Midillili Lefter olduğu tespit edilmişti. Diğerinin ise ismi öğrenilememişti. Bu üç neferin olay sabahı araba ile Muratlı'ya gittikleri anlaşılmıştı. Bkz. Dâhiliye Nezareti Umur-ı Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 16 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2603-46*.

¹⁴¹ Dâhiliye Nezareti Umur-ı Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 16 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2603-46*; Bu durum bazı rahatsızlıklara sebep olmuştu. Umum Jandarma Kumandanlığı, Hariciye Nezaretine yazı yazarak failler hakkında hiçbir işlem yapılmadığını hatta hala aynı görev yerinde görevlerine devam ettiklerini bildirmişti. Haklarında gerekli işlemin başlatılmasını hiç olmazsa görev mahallinden başka bir yere gönderilmesi için gerekli girişimlerin yapılmasını istemişti. Bkz. Dâhiliye Nezareti Umur-ı Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 16 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2603-46*.

Bu taburlar sadece Müslümanlara değil gayr-i müslim unsurları da hedef alıyordu. 7 Nisan 1919'da Yunanistan'ın kurtuluş günü olarak kutlamaları vardı. Çerkezköy'de ki eğlenceler sırasında istasyonda bulunan Yunan askerleri, İsviçreli makinist Çoleri'yi yaralamış, ateşçi Artin'i darp etmişlerdi. Polis Memuru Nuri Efendi'yi ise tehdit etmişlerdi. Olaylar daha fazla büyümeden engellenmişti.¹⁴²

Nisan 1919'da 14.Kolordu Kumandanlığı bölgedeki asayişci derecede bozan, yerli Rumlara silah ve elbise dağıtan Uzunköprü-Hadımköy hattında bulunan Yunan taburunun denize düşen yılanı sarılır misali bir İngiliz veya İtalyan taburu ile değiştirilmesini istemişti.¹⁴³

Yunan taburlarının bu faaliyetleri dolayısıyla İtilaf Devletleri nezdinde birçok teşebbüs gerçekleşmişti. Ancak herhangi bir netice elde edilememişti. 25 Mayıs'ta Harbiye Nazırı, Hariciye Nezaretine yazı yazarak bu duruma değinmişti. Hadımköy-Uzunköprü tren hattı boyundaki Yunan taburu zabıt ve efradının taşkınlıklarının tahammül edilemez boyutlara ulaştığı anlatılmıştı. Hatta daha önce defalarca General Franşe Desprey'e durumun yazıldığı, kendisinin de bu durumu dikkate alacağı şeklindeki cevabına rağmen herhangi bir netice elde edilemediği, Yunan zulümlerinin devam ettiği bildirilmişti.¹⁴⁴ Çok geçmeden Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa 10 Haziran 1919'da Hariciye Nezaretine bir yazı daha yazmıştı. Trakya'daki Yunanlıların hükûmet işlerine müdahaleleri hakkında General Milne'ye durumu bildirdiğini ve bir vukuat cetveli gönderdiğini belirtmişti. Ancak General Milne olayları araştırmak için gönderdiği komisyondan aldığı rapora göre Trakya'daki Yunan taburuna atfedilen hususların abartıldığını ve birçoğunun da

¹⁴² Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 20 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2603-11*, Lef, 1; Hariciye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Nisan 1919 tarihli tezkire ile Edirne Vali Vekili Salim Paşa tarafından gönderilen 9 Nisan 1919 tarihli telgraf, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 12-10*, Lef, 2, 8. Aynı gün bir taraftan bunlar olurken diğer taraftan da günün anlamına atfen Edirne ile bazı metropolithane ve kiliselerde Edirne ve havalisinin Yunanistan'a bağlı olduğu, paskalyadan önce Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgal edileceği propagandası yapıyordu. Ayrıca işgal esnasında Türklere ve diğer milletlere herhangi saldırıda bulunulmaması tavsiye ediliyordu. Bkz. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 20 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2603-11*, Lef, 1; Hariciye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Nisan 1919 tarihli tezkire ile Edirne Vali Vekili Salim Paşa tarafından gönderilen 9 Nisan 1919 tarihli telgraf, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 12-10*, Lef, 2, 8.

¹⁴³ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 5 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2537-12*, Lef, 18.

¹⁴⁴ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 25 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2538-4*, Lef, 19; **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD)**, S. 36, Haziran 1961, Ves. Nr. 882.

gerçekleşmediğini beyan etmişti.¹⁴⁵ Bu da bize bir kez daha göstermektedir ki Yunan kuvvetlerinin bu faaliyetleri İtilaf Devletleri tarafından görmezden geliniyordu. Bu durumun Yunan kuvvetlerine cesaret verdiği aşikârdı. İtilaf Devletlerinin istemediği bir durumun burada yaşanması o dönemin şartlarında çok mümkün değildi. Dolayısıyla Yunan taburlarının bu faaliyetlerinin arkasında ki gizli güç başta İngilizler olmak üzere İtilaf Devletleri idi.

Her ne kadar İngilizler gerçekleri örtbas etmeye çalışsa da bölgedeki karışıklık mülkiye müfettişlerinin tahkikatı ile de doğrulanmıştı. Haziran 1919'da bölgeye gönderilen Jandarma Müfettişi Albay Kolon Edirne vilayetindeki asayişin son derece bozuk olduğunu görmüştü. Tren istasyonlarına yerleşen Yunan taburlarının yerli Rumları cesaretlendirdiğini tespit etmişti. Yunan askerlerinin Türk jandarmalarının görevlerini yapmasına engel olduğunu ve birçok Rum gencinin de Yunan askeri birliğine katıldığını bildirmişti. Bu durumun da devletin geleceği adına oldukça tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini değerlendirmişti. O, jandarma kadrosunun tamamlanmasını, sayıca yeterli seyyar müfrezelerin meydana getirilmesini tavsiye etmişti.¹⁴⁶ Bu rapora istinaden Dâhiliye Nezareti, Hariciye Nezaretine yazı yazarak Yunan taburlarının buradan alınması için İtilaf Devletleri nezdinde girişimlere başlamasını istemişti.¹⁴⁷

Hat boyundaki taburlar Türk memurların görevlerini yapmasına engel oluyordu. Tekirdağ Muhacirin Kâtibi Mehmet Efendi görevi icabı Çorlu'ya gittiği sırada silahlı bir Yunan askeri tarafından komite teşkil ettiği iddiasından dolayı Muratlı istasyonunda gözaltına alınmıştı. Yunan zabiti nezdine götürülerek üzeri ve eşyaları aranmıştı. Hatta üzerindeki evraklar dahi tercüme edilip tetkik edilmişti. Nahiye Müdürünün yapmış olduğu birçok başvurudan sonra serbest bırakılmıştı. Bu gibi olayların engellenmesi için İngiliz askeri temsilcisi nezdinde teşebbüste bulunulmuştu.¹⁴⁸ Bu, Türk memurlara karşı yapılan ilk saldırı değildi. Özellikle 1919

¹⁴⁵Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 10 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2538-4*, Lef, 23.

¹⁴⁶Dahiliye Nezareti Emniyet-i Teftişine Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Sadaret'e gönderilen 26 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti Dahiliye Kalem-i Mahsus Evrakı (DH.KMS) 52/3-3*, Lef, 1-2.

¹⁴⁷Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin 31 Temmuz 1919 tarihli yazısı, *BOA, HR. SYS, 2538-10*, Lef, 1.

¹⁴⁸Edirne Alayı Mıntıkası Teftişatı Havi Dersaadet Mıntika Müfettişi Miralay Şevki Bey tarafından yazılan 23 Mayıs 1919 tarih ve 182 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS. 2538-3*, Lef, 7; Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 30 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2602-64*, Lef, 3; Muratlı nahiyesinden (Bugünkü Muratlı ilçesi) Mehmet ve

Temmuz başlarında Çorlu'da saldırılar ardı ardına gelmeye başlamıştı. 3 Temmuz'da Muratlı ve Çorlu telgraf hattında bazı yerlerin tamir edilmesi için telgraf çavuşlarından Mehmet Ali Efendi görevlendirilmişti. Vazifesini tamamladıktan sonra Çorlu istasyonuna giden Mehmet Ali Efendi Yunan askerleri tarafından gözaltına alınmıştı. Beraberindeki av tüfeğiyle beraber Çorlu'da bulunan Yunan taburuna götürülmüştü. Dört saat gözaltında kaldıktan sonra tüfeğine el konularak sabaha karşı serbest bırakılmıştı. 4 Temmuzda ise Çorlu Telgraf/Muhabere Memurlarından Neşet Efendi evinden telgrafhaneye gittiği esnada, Silahtarağa mevkiinde silahlı olarak beklemekte olan yedi Yunan askeri tarafından sebepsiz yere tüfek dipçikleriyle darp edilmişti. Yoluna devam eden Neşet Efendi biraz ilerledikten sonra karşısına üç Yunan askeri daha çıkmıştı. Bunlar da tüfek dipçikleriyle Neşet Efendi'yi tekrar darp etmişler ve kendisine bir takım hakaretlerde bulunmuşlardı. Olay sonrası Neşet Efendi göz kapağı, göğsü ve omuzlarından yaralanmıştı. Bu olaydan bir gün sonra 5 Temmuz'da Çorlu'dan sevk olunan Osmanlı posta arabasının önü Çorlu istasyonuna geldiğinde Yunan askerleri tarafından kesilmişti. Posta muhafızı olan jandarmanın silahı alınmıştı. Olay yerine gelen Yunan zabiti jandarmaya silahlı olarak istasyona girmenin yasak olduğunu beyan etmiş, silahı iade edilmiş ancak istasyona girmesine müsaade edilmemişti.¹⁴⁹ Bir taraftan memurlara karşı bu saldırılar olurken diğer taraftan da 3-4 Temmuz gecesi Rum mahalleri abluka altına alınmıştı. Geçişler yasaklanmıştı. Bunun üzerine Türk güvenlik güçleri bölgeye sevk edilmişti. Ortamın gerilmesi üzerine Yunan askerleri tarafından ateş açılmıştı. Türk kıtaatının almış olduğu önlemler sayesinde herhangi bir can kaybı yaşanmamıştı. 4 Temmuz'da Değirmen köyünden Çorlu'ya gelen Korucu İbrahim Yunan askeri tarafından arkasından süngülenmişti. Adil isminde biri ise süngülenerek şehit edilmişti. Aynı gün Çorlu'ya dönemin şartlarına göre yarım saat mesafede bulunan bir yerde Yunan askeri elbisesi giymiş bazı eşkıyalar yol kesmişti. Bunun üzerine bölgeye gönderilen müfreze ile eşkıya arasında çatışma çıkmıştı. Eşkıyadan 2 kişi öldürülmüştü. Artan olaylar karşısında galeyana gelen Müslüman ahali sükûneti kendi yöntemleri ile

refikası tarafından çekilen 25 Mart 1919 tarihli telgraf sureti, *BOA, HR.SYS, 2537-12*, Lef, 16; Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 7 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2537-12*, Lef, 17; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 65-41*, Lef, 2.

¹⁴⁹Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 28 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2538-12*, Lef, 18.

sağlamak üzere jandarma karakolundaki fazla silahları almak istemişti. Olaylar daha fazla büyümeden yatıştırılmıştı.¹⁵⁰

Bölgedeki her türlü hukuksuzluğun baş mimarı olan bu Yunan taburlarının askeri hareketi zaman zaman dikkat çekici şekilde artıyordu. Yunan taburları asker sevkıyatı ile takviye ediliyordu. 30 Mayıs 1919'da Çorlu'daki Yunan askeri sayısı 250 kadardı. Aynı tarihte Lüleburgaz'da 400, Uzunköprü'de 100, Babaeski'de 150 kadar Yunan askeri mevcuttu.¹⁵¹ Ancak Temmuz sonu Ağustos başında Edirne'ye çok sayıda Yunan askeri gelmişti.¹⁵² 26 Temmuz'da 74, 27 Temmuz'da 32, 28 Temmuz'da 38 toplamda 144 silahlı Yunan askeri hat boyundaki karakollara yerleştirilmişti.¹⁵³ Bu kuvvetlerden ayrı olarak 29 Temmuz'da Muratlı'ya 20, Çorlu'ya 80 kuvvet daha nakledilmişti.¹⁵⁴ Dâhiliye Nezaretinde Hariciye Nezaretinden bu taburların geri aldırılması hiç olmazsa oraya yeni asker sevkının önlenmesi için gerekli girişimlerde bulunmasını istemişti.¹⁵⁵

Görünüşte Yunan askerlerinin resmi vazifeleri hattın muhafazasından ibaretti. Fakat gerçekte durum hiçte böyle değildi. Çerkezköy'e yerleşen Yunan askerleri üçer beşer kişilik gruplar halinde Müslüman köylerine giderek tarlalarında çalışan kişilere saldırıp darp ve işkence ediyorlardı. Üstelik bunların üzeri aranıp paralı alınıyordu. Bundan dolayı civardaki köylüler tarlalarına gidemiyorlardı.¹⁵⁶ Yunan taburları

¹⁵⁰I. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen suret, *BOA, HR.SYS, 2603-51*, Lef, 3.

¹⁵¹14. Kolordu Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), A:5-1455, D:152(14), F:22-10*.

¹⁵² Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 3 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 1; Edirne Valisi'nin gönderdiği 22 Temmuz 1919 tarihli şifre telgrafname, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 2; Edirne Valisi'nin gönderdiği 29 Temmuz 1919 tarihli şifre telgrafname, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 3; Edirne Valisi'nin gönderdiği 1 Ağustos 1919 tarihli şifre telgrafname, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 5.

¹⁵³ Erkan-ı Harbiye Dairesi'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 2 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 10.

¹⁵⁴ Tekfurdağı Mutasarrıfı Hasan Vassaf Bey'in gönderdiği 31 Temmuz 1919 tarihli şifre telgrafname, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 4; Bu taburlar Yunan zabıtları tarafından zaman zaman denetleniyordu. 16 Ağustos'ta İstanbul'dan gelen Binbaşı Kanikakis Çorlu Yunan Karargâhını teftiş etmişti. Bkz. Edirne Vilayeti'nden gönderilen 17 Ağustos 1919 tarihli şifre telgrafname *BOA, HR.SYS 2539-1*.

¹⁵⁵ Dahiliye Nezaret-i Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 4 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 52/3-76*, Lef, 11.

¹⁵⁶ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 15 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2538-9*, Lef, 6; Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 10 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2538-12*, Lef, 14; 26 Temmuz'da Dağ Beyi köyü çiftliğine giden İbrahim Nüzhet Efendi'nin önüne iki Yunan neferi çıkmış ve 170 kuruş parası, saati ve kösteğini alıp gasp etmişlerdi. Daha sonra bu askerlerin Çerkezköy istasyonundaki Yunan taburuna mensup olduğu anlaşılmıştı. Bkz. Edirne

bölgede adeta kendi ülkelerinin kolluk kuvveti gibi faaliyet icra ediyorlardı. Bu çerçevede Çorlu kasabasında üçü kolları bağlı şekilde, sekiz Müslüman tutuklanarak yirmi Yunan askeri nezaretinde İstanbul'a sevk edilmişti.¹⁵⁷

Birçok kez kendi yetki alanı dışında hareket etmeyi alışkanlık haline getiren Yunan taburlarının zaman zaman İstanbul bölgesine cephaneye sevkiyatı yaptığı iddia ediliyordu. Yine böyle bir iddiadan sonra Çorlu Yunan karargâhından marşandiz trenine yüklenerek İstanbul'a gönderildiği ileri sürülen on dört sandık cephaneye için polis soruşturma başlatmıştı. Ancak Yedikule'den Sirkeci'ye kadar olan istasyonlardan böyle bir cephanenin dışarıya çıkarılmadığı tespit edilmişti. Cephanenin Makriköy¹⁵⁸ istasyonundan Litros¹⁵⁹ isimli Rum köyüne sevk edilmesi ihtimaline karşı İstanbul Jandarma Alay Kumandanlığına yazı yazılmıştı. Köyde yapılan aramada herhangi bir cephaneye rastlanmamıştı. Bununla birlikte bu cephanenin Sirkeci istasyonuna sevkiyatı sırasında trenden indirildiği ve vapurlarla başka bölgeye sevk edilmiş olduğu ihtimali üzerinde durulmuştu.¹⁶⁰

Müslümanlar üzerindeki baskılarını her gün daha da arttıran Yunan taburları alenen tehditkâr davranış ve söylemlerde bulunmaktan çekinmiyorlardı. Çorlu'daki Yunan taburları 1920 Şubat sonundan itibaren her gün kasaba kenarında mitralyöz ve bomba talimleri yapmaya başlamıştı. Ayrıca Çorlu sokaklarında silahlı bir şekilde “*Türkü ve Bulgar’ı keseriz*” şeklinde marşlar söyleyerek dolaşmaya başlamışlardı.¹⁶¹

1920 yılı Ocak ayında hat boyundaki Yunan taburlarında dikkat çekici bir askeri hareketlilik görülmüştü. Çorlu ve Lüleburgaz'daki Yunan müfrezeleri harekete hazır hale getirilmişti. Askerlerin birliklerinden dışarı çıkmadıkları, Burgaz'daki istasyonda bulunan kırk vagonun hazır hale getirildiği ayrıca otuz vagon daha talep edildiği anlaşılmıştı. 18 Ocak'ta Muratlı'daki kuvvetler Lüleburgaz'a intikal etmişti. Aynı gece Uzunköprü'deki müfreze ise Selanik'e gitmişti. O günlerde bu hareketliliğin sebebi olarak Fransızların hat boyunu yeniden işgal edeceği haberleri

Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 27 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 19-84.

¹⁵⁷Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2538-12*, Lef, 20.

¹⁵⁸ İstanbul-Bakırköy

¹⁵⁹ İstanbul-Esenler

¹⁶⁰ Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 19-1*, Lef, 1.

¹⁶¹Cemaat-i İslamiye Reisi Zihni imzasıyla Çorlu'dan çekilen 9 Mart 1920 tarihli telgrafname sureti, *BOA, HR.SYS. 2539-7*, Lef, 15.

duyulmuştu.¹⁶² Bu hareketlilik Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın da dikkatini çekmişti. O, Yunanlıların Trakya demir yolunu İngilizlere teslim etmekte olduğunu, kuvvetlerini Hadımköy, Çorlu ve Lüleburgaz'da topladıklarının anlaşıldığını bildiriyordu. Bu harekâtın sebebi henüz anlaşılamamış olsa da Yunan askerinin terhislerini talep ettiklerini, İzmir'in Yunan mezarı olduğunu söylediklerini, askerlerin bu durumdan memnun olmadıkları hakkında söylenen haberlerle alakalı bir hareket olduğunu düşünüyordu.¹⁶³

Görüldüğü üzere Yunan taburları demir yoluna yerleştikten sonra bölgede huzur adına bir şey kalmamıştı. Rumlar, taburlardan aldıkları cesaretle asayiş bozuyordu. Taburlar, demir yolu hattının muhafazası için gelmiş gibi görünse de kolluk gücü gibi hareket ediyordu. Birçok kez Türk askeri ile çatışmanın eşiğine gelinmişti. Varlığı devam eden bir devlet içinde bu cesareti gösterebilmelerinin arkasındaki en büyük güç başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri idi. Türk makamları tarafından bilhassa İngiliz temsilciliğine yapılan birçok müracaata kayda değer bir işlem yapılmamıştı. Verilen bazı cevaplarda Rumlar ve Yunan taburları ile yapılan şikayetlere karşı inceleme yapıldığını ve iddiaların asılsız olduğu yönünde geri dönüşler yapılmıştı. Açıkçası bu Yunanistan'a verilen desteğin ne kadar korkutucu bir boyuta ulaştığını gösteriyordu.

2. Yunanistan, Rum Patrikhanesi ve Rum Çeteler

a. Yunanistan ve Metropolitler

Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşı'nda yenilmesi ve Mondros Mütarekesi'ni imzalaması Yunanlılara asırlardır hayalini kurdukları Megali İdea'nın gerçekleşmesi için çok önemli bir fırsat sunmuştu. “*Büyük Fikir*” anlamına gelen Megali İdea, Yunanistan'ın doğusunda kalan Rumların yaşadıkları yerlerin Yunanistan'a katılmasını amaçlamaktaydı. Ana fikri, Bizans ve Pontus Rum Devletinin tekrar canlandırılmasıydı.¹⁶⁴ Başka bir ifade ile Yedi Adaları, Teselya, Epir, Makedonya, Trakya, Girit Adası, On İki Adalar, Kıbrıs, İstanbul dâhil olmak üzere Sakarya nehrine kadar olan Batı Anadolu kısmını zaptederek oradan Karadeniz

¹⁶² 23 Ocak 1920 tarihli yazı sureti; T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTEA), Kutu: 18, Gömlek: 52, Belge 52; 3. Sivas Vilayet-i Aliyyesine gönderilen 23 Ocak 1920 tarihli tezkire, TİTEA, Kutu: 20, Gömlek: 11, Belge: 11.

¹⁶³ Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal Paşa tarafından Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Sivas Heyet-i Merkeziyesi'ne gönderilen 31 Ocak 1920 tarihli tezkire, TİTEA, Kutu: 19, Gömlek: 5, Belge, 5.

¹⁶⁴ Emrullah Yalçın, “Yunanlıların Bitmeyen İdeali”: Megali İdea”, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, IV, S. 7, 2017, s. 34.

kıyılarına kadar uzanarak Pontus Rum Devletini tekrar kurmaktı.¹⁶⁵ Öyle ki daha Mondros Mütarekesi imzalandığı gibi Yunan basını milliyetçi bir tavır sergilemiş, manşetlerini Türklerin Avrupa'dan uzaklaştırılması ile doldurmuşlardı. Nea Ellas gazetesi 2 Kasım 1918'de Trakya'nın Rumlara ait olduğunu, barış antlaşmasını beklemeden Trakya ve Anadolu'da evlerini terk etmiş Rumların evlerine dönmelerinin sağlanmasının ulusal bir mesele olduğunu yazmıştı.¹⁶⁶

Yunanistan, daha Paris Barış Konferansı başlamadan Kasım 1918'den itibaren Yunan talepleri üzerinde çalışmalara başlamıştı. Bu konuda hazırladıkları muhtırayı 30 Aralık 1918'de konferans sekreteriyasına sunmuştu. Buna göre Trakya'nın tamamı, Kuzey Epir, Batı Anadolu, Oniki Ada ve Kıbrıs Yunanistan'a verilmeliydi.¹⁶⁷

Bunların gerçekleşmesi için Avrupa kamuoyu, diplomat ve siyasetçilerinin ikna edilmesi lazımdı. Yunanistan son derece yoğun bir propagandaya başlamıştı. Bunun için Avrupa'nın önemli merkezlerinde bürolar kurdular. Propaganda sürecinde yer alacak Yunanlılar kişisel bağlantılarını kullanarak konferanslar tertip ettiler. Gazetelerde bu süreçleri destekleyecek mektuplar yayınlandı. Avrupa'nın önemli şehirlerinde broşürler basıldı. Yine Avrupa başkentlerinde dernekler ve komiteler kurarak siyasetçiler üzerinde etkin olmaya çalıştılar.¹⁶⁸ İngiltere'nin dünya siyasetindeki ağırlığı düşünülerek Yunan propagandası için merkez olarak seçilen yer Londra idi. 1919-1920 yılları arasında Yunanlıların dış propaganda çalışmalarını yönlendiren en etkili ismi ise Venizelos'tu.¹⁶⁹

Yunanistan dışarıda oldukça güçlü bir propaganda yaparken Osmanlı Rumlarının içeride ki en büyük hamisi Rum Patrikhanesiydi. Mütareke sonrasında başta siyasi faaliyetler olmak üzere çetelerin teşkilatlandırılmasından kültürel faaliyetlere kadar bütün Rumların eylemlerini ve icraatlarını kontrol eden baş aktördü. Avrupa kamuoyuna Rumların sorunlarını iletmek üzere bir komisyon dahi

¹⁶⁵ Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliği Gözüyle Yunan Harekâtı 1919-1923**, Derlem Yayınları, İstanbul 2010, s. 37.

¹⁶⁶ Nilüfer Erdem, "Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Yunan Basınındaki Yankıları", **Mondros Mütarekesinin 100. Yılı: I. Dünya Savaşı'nın Sonu Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, II, Ankara 2019, s. 1175, 1180.

¹⁶⁷ Mustafa Budak, "Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansına Davet Edilmesi ve Muhtıralar Sunması ile İlgili Tartışmalar", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi**, LXXI, 2020, s. 447.

¹⁶⁸ Hasan Demirhan, "Paris Barış Konferansında (1919) Yunanistan'ın Toprak Talepleri ve Batı Anadolu'nun İşgal Kararının Alınması", **Asia Minor Studies**, 2019, VII, s. 203.

¹⁶⁹ Erdem, **a.g.e.** s. 128.

kurmuştu. Bu faaliyetlerinde patrikhane Yunan hükûmeti ile işbirliği içinde hareket etmiş Yunanistan, Rusya ve Amerika'dan gelen birçok Rum'u Anadolu ve Trakya'ya yerleştirmişti.¹⁷⁰

Bu dönemde Osmanlı Devlet yöneticileri Osmanlı'yı bu duruma düşürenleri cezalandırmak suretiyle ülkeyi kurtarabileceklerini düşünüyordu. Mütarekenin akabinde galip devletlerin Türklere karşı olan kötü davranışları Rumların cesaretlerini arttırmıştı. Venizelos'un İstanbul'a geleceği iddiası Rumları son derece sevindirmişti. Rum çocukları Türk çocuklarına saldırmaya, Yunan askerleri Türk kadınlarına sataşmaya ve müdahale etmek isteyen Türk polislerini öldürmeye başlamıştı.¹⁷¹

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Rumlar ve ileri gelenleri teşebbüslerinde daha cesaretli olacaklardı. 2 Kasım 1918'de Osmanlı Mebusan Meclisine sunulmak üzere Rum mebusları¹⁷² sekiz maddelik bir takrir vermişti. Güya Ermeni ve Rumlara karşı zulmedildiğini, dünya savaşına hiçbir amaç olmadan girildiğini hatta Bulgaristan'a bu uğurda toprak verildiğini bildirmişlerdi. Hükûmetin bu konudaki fikri sorulmuştu.¹⁷³ Aralık ayında Meclis'te Trakya'yı temsil eden Rum ve Türk mebuslarının karşılıklı iddia ve söylemleri ile ortalık son derece gerilmişti. 11 Aralık 1918'de Çatalca Mebusu Tokinidis ile Tekirdağ Mebusu Efkalidis Efendi¹⁷⁴, tehcir edilen Rumlar hakkındaki 23 Kasım 1918'de meclise sundukları takririnin okunmasını teklif etmiş ve takrir okunmuştu. 300.000 Rum'un mallarının yağma edildiğini ve çetelerin baskısıyla Yunanistan'a göçe zorlandığını ileri sürmüşlerdi.¹⁷⁵ İddialarına devam eden Tekirdağ Mebusu Efkalidis Efendi'nin konuşmaları sık sık kesilmişti. Ertuğrul Mebusu Şemsettin Bey: "...*Osmanlı Mebusanı'nda Yunan menafî müdafaa edilemez demişti.*" Lazistan Mebusu Süleyman Sudi Bey ise: "*Bu mecliste Yunan amalane hizmet eden Osmanlı mebusları*

¹⁷⁰ Bülent Atalay, **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s. 122-123; Mehmet Okur, Milli Mücadele Döneminde Fener Rum Patrikhanesinin ve Metropolitlerin Pontus Rum Devleti Kuruluşuna Yönelik Girişimleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. 8, S. 29, 2002, s. 103.

¹⁷¹ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019, I, s. 79-80.

¹⁷² Bu Mebuslar, Aydın Mebusu Emanuelidi, Çatalca Mebusu Tokinidis, İzmir Mebusu Vargel'dir. Bkz. **Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri (MMZC)**, D: 3, Cilt: 3, İkt. Sen: 5, İnikad: 11, s. 109.

¹⁷³ **Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri (MMZC)**, D: 3, Cilt: 3, İkt. Sen: 5, İnikad: 11, s. 109; "Rum Mebusların Sekiz Maddelik Takriri", **Vakit**, nr. 371, 4 Kasım 1918 Çarşamba, , s. 1.

¹⁷⁴ Dimostikli Efkalidis/İfkalidis Efendi: Aslen Kırklarelilidir. Hukuk mezunu olup Tekirdağ Ticaret Mahkemesi Başkanlığı görevini yapmıştı. 1913-1918 yıllarında Tekirdağ milletvekili olarak görev yapmıştır. Bkz. Çevik, **a.g.e.** 218.

¹⁷⁵ **MMZC**, D: 3, Cilt: 1, İkt. Sen: 5, İnikad: 24 , s. 285-286

bulunmasına teessüf ederim” sözleriyle mukabele etmişti.¹⁷⁶ Edirne Mebusu Faik Bey ise bu takriri oldukça sert bir karşılık vermişti. O, Bulgar ve Yunan meclisindeki Müslümanların söz söylemek hakkından mahrum olduğunu söylemişti. Efkalidis Efendi’nin söylediklerinin kesinlikle doğru olmadığını, tehcir edildiği söylenen Rumların Balkan Harbinde firar edip Yunan ordusuna dâhil olanlar olduğunu, bunlarında öyle yüz binlerce değil yirmi sekiz bin kişi olduğunu eklemişti.¹⁷⁷ En nihayetinde Faik Bey son noktayı oldukça çarpıcı sözler ile koymuştu:

“...Fakat Efendiler, düşününüz ki biz bu tehciri komşularımızdan öğrendik. Kendimiz yapmadık. Yunan hükûmeti Siroz’dan Drama’dan Demirhisar’dan Selanik ve havalisinden 450.000 Müslümanın emval ve eşyasını bıraktıracak, komitecilere yağma ettirerek, Selanik limanına getirdi. Avuçlarındaki yiyecek ekmek paralarını aldı ve şuraya buraya kaptansız vapurlar ile döktü. Bunu İzmirli de, Uralı da ve sair sevail halkı da bilirler. Efendiler, demin arz ettiğim gibi biz tehciri kendimiz icra etmedik, komşularımızdan öğrendik...”¹⁷⁸

Efkalidis Efendi ise bu konudaki suçlamalarına bir müddet daha devam etti.¹⁷⁹ Osmanlı Meclisi’nde bunlar olurken Rum basını da İngiltere, Fransa ve Amerika’nın muvaffakiyeti ile Tekirdağ ve Çatalca’yı da kapsayacak şekilde Trakya’nın kendilerine verildiğini iddia ediyordu.¹⁸⁰ Venizelos ise şubat ayında Atina basınına verdiği beyanatta Trakya’nın Rum olduğunu ispat etmeye çalışıyordu. Buna delil olarak Trakya’daki Rum nüfusun 731.000 olduğunu, 1912 yılında Trakya’dan yedi Rum milletvekilinin seçildiğini gösteriyordu.¹⁸¹ Bir taraftan da Yunan hükûmeti Doğu Trakya Rumlarına erzak yardımı yapıyordu. Bu kapsamda Selanik İaşe Müdürlüğü Edirne ve Lüleburgaz’a çeşitli erzak göndermiş, bunlarında metropolitler aracılığıyla Rum ahaliye dağıtılmasına karar vermişti.¹⁸² Rönesans gazetesinin yazdığına göre, daha önce Doğu Trakya’dan göç edip geri dönen Rumların zarar gören köylerinin tamiri için Yunan hükûmeti İstanbul Rum Patrikliğine 25.000.000 drahmi göndermişti. Bu hususun icrası içinde Enez

¹⁷⁶MMZC, D: 3, Cilt: 1, İkt. Sen: 5, İnikad: 24, s. 288.

¹⁷⁷MMZC, D: 3, Cilt: 1, İkt. Sen: 5, İnikad: 24, s. 296.

¹⁷⁸MMZC, D: 3, Cilt: 1, İkt. Sen: 5, İnikad: 24, s. 298; Yenigün gazetesi ise Faik Bey’in ifadelerini şu şekilde yazmıştı: “...hem biz tehciri komşularımızdan öğrendik efendiler, Yunan Hükûmeti Balkan Harbinden sonra 150.000 kişiyi çırıl çıplak soyup soğana çevirdikten sonra Anadolu’ya yolladı...” Bkz. “Meclis-i Mebusan”, *Yenigün*, nr. 99, 12 Kânunuevvel 1918 Perşembe, s. 2.

¹⁷⁹MMZC, D: 3, Cilt: 1, İkt. Sen: 5, İnikad: 25, s. 313-324; “Meclis-i Mebusan”, *Yenigün*, nr. 100, 13 Kânunuevvel 1918 Cuma, s. 2.

¹⁸⁰ “Trakya’nın Akıbeti ve Ecnebi Propagandaları”, *Yenigün*, nr. 139, 21 Ocak 1919 Salı, s. 1.

¹⁸¹ “Venizelos’un Beyanatı”, *Alemdar*, nr. 1367-57, 15 Şubat 1919 Cumartesi, s. 2.

¹⁸² “Trakya Rumlarına Erzak”, *Alemdar*, nr. 1370-60, 18 Şubat 1919 Salı, s. 2.

Metropoliti başkanlığında bir komisyon kurulmuştu.¹⁸³ Doğu Trakya Rumları da kurdukları heyetler ile Paris Barış Konferansı'ndaki Yunanistan hükûmet yetkilileri ile görüşüp bazı isteklerde bulunuyordu. Bu kapsamda eski Osmanlı Mebusu Vamvakas ve Edirneli Mühendis Antoniyadis'ten müteşekkil bir heyet Yunan Umur-ı Komisyonunu¹⁸⁴ ziyaret etmişti. Bu ziyarette Avrupa sermaye ve sanayisi için oldukça yararlı ve kazançlı bir mevkide olan Doğu Trakya'ya bu konuda yatırım yapılması istenmişti. Hatta Doğu Trakya'nın zirai mahsulâtı istatistiklerine göre burasının hububat ve hayvan ihraç edebilecek bir konuma getirilebileceği iddia edilmişti.¹⁸⁵ Ayrıca Edirne vilayetinde sanayi, ticaret ve ziraat hususunda Rumların % 60-70'lere varan oranlar ile Türklerden daha fazla etkin olduğu bildirilmişti.¹⁸⁶ Tek kurulan heyet bu değildi. Yunan hükûmetinin desteği ile Yunanistan'da bulunan Trakyalı Rumlar, Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasını isteyen bir muhtıra hazırlamışlardı. Bu muhtırayı Amerikan hükûmetine sunmak üzere Yunanistan Hariciye Nezareti'nde beş kişilik bir heyet meydana getirilmişti.¹⁸⁷

Doğu Trakya Rumlarının bu dönemdeki en önemli destekçileri Yardım Komitesi ile Trakya Komitesiydi. İkisinin de merkezi İstanbul'daydı. Bunlardan Trakya Komitesi çeteler kurarak asayiş bozuyor, bölgeyi yabancı bir müdahaleye hazırlıyordu. En önemli merkezleri Gelibolu, Keşan ve Çorlu idi. Tekirdağ'daki merkezleri ise Rum Silogos kulübüydü.¹⁸⁸ Yardım Komitesi ise bölgeye geri dönen

¹⁸³ "Rum Muhacirinin Avdeti", **Alemdar**, nr. 1501-191, 4 Temmuz 1919 Cuma, s. 2.

¹⁸⁴ Yunan İşleri Komisyonu.

¹⁸⁵ "Trakya Rum Heyeti Konferansta", **Yenigün**, nr. 189, 13 Mart 1919 Perşembe, s. 1; "Trakya Rum Heyetinin İstimâr", **Alemdar**, nr. 1391-81, 12 Mart 1919 Çarşamba, s. 2.

¹⁸⁶ "Trakya Garben, Şarken Baştan Aşağı İliklerine Kadar Türktür, Müslümandır", **Trakya Paşaeli**, nr. 16, 17 Mart 1919 Pazartesi, s. 1; Bu iddialar karşısında Trakya Paşaeli gazetesi oldukça sert ifadeler kullanmıştı: "...Trakya davası bir Türk davasıdır. Biz bu davanın Vamvakis, Antonyadi ve daha bilmem ne yellus ve girus gibi kazib müdafî değil bütün müddeatımız erkamın ferman-ı sukut ısdar eyleyen belagât-ı katiyyesiyle münevver ve bütün delillerimiz canlı, maddi ve katidir. Geçen nüshamızda Edirne Vilayetinin liva ve kaza itibarıyla bütün nüfusunu göstermiş idik. Artık bu kesafet-i nüfus karşısında Yunan hayalperestliğinin ne dereceye kadar küstah olduğunu başka bir sözle ilama hacet kalmaz. Yunanlılığa has bir farfaracılıkla Edirne vilayetinin iktisaden Yunan olduğunu iddia etmek isteyenlere şu makalemizle en müsakit ve kati cevabı vermek isteriz ve artık küfür inadı ashabını bile iknaa kafi olan bu delail karşısında hala Edirne Vilayeti'nin iktisaden Yunan olduğu iddiasında ısrar edenler bulunursa onlar için başka diyecek bir söz yoktur..." Bkz. "Trakya Garben, Şarken Baştan Aşağı İliklerine Kadar Türktür, Müslümandır", **Trakya Paşaeli**, nr. 16, 17 Mart 1919 Pazartesi, s. 1.

¹⁸⁷ "Trakyalı Rumların Muhtırası", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2860, 4 Ekim 1919 Cumartesi, s. 2; "Trakyalı Rumların Muhtırası", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2867, 11 Ekim 1919 Cumartesi, s. 2.

¹⁸⁸ Bugün bu bina, Tekirdağ Atatürk Bulvarı üzerinde olup Astsubay Orduevi olarak kullanılmaktadır. Mehmet Serez bu binanın tadilatı sırasında şahit olduğu olayı şöyle nakletmektedir: "Kemal Balıkesir Paşa, eskiden Türk ocağı olan bu binayı tamir ve tadil ettirdiği zaman yalnız bir kuyusundan 13 kelle çıkmıştı. Ben o zaman ilkokula gidiyordum. Kellelerin bir tepsiye konup teşhir edildiğini gözlerimle gördüm. O zaman konuşan Kemal Balıkesir Paşa: Bu kelleler soruşturma bahanesiyle Rumların

Rum köylülerinin evlerini tamir etmek, çift hayvanı ile ziraat aletlerini almalarını sağlamak için uzun vadeli para yardımında bulunuyordu.¹⁸⁹

Mütarekenin imzalanmasından sonra Doğu Trakya demir yollarının Yunanistan tarafından işgal edilmesi Rumların siyasi, askeri veya bireysel emellerini gerçekleştirebilmesi için oldukça önemli bir fırsat sunmuştu. Özellikle bölgenin Yunanistan'a katılması için Rum ahalinin baskı altında olduğunu ispatlamaya yönelik birçok propaganda yapılıyordu. Bunu da daha çok bölgedeki din adamları yani metropolitleri aracılığıyla sağlıyorlardı. 1919 yılının Şubat ayında Patrikhane, İttihatçı Nazmi isminde birinin Malkara ve köylerindeki Müslümanlara silah dağıtımını yaptığını ayrıca Malkaralı Arnavut Mustafa isimli birinin de İstanbul'a giderek yirmi kişiyi silahlandırıp Malkara'ya gönderdiğini bildirmişti. Bundan dolayı da kasabada bulunan Hristiyanların korku içinde olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti valiliğe gerekli araştırmanın hızlıca yapılması talimatını vermişti.¹⁹⁰ Çok geçmeden Patrikhane bu sefer Mürefte de dâhil olmak üzere yine Malkara kazasında yaşananları şikâyet etmişti. Mürefte'nin Sarrafiye köyüne gelen iki jandarmanın köy muhtarı ve ihtiyar heyetini alıp Malkara ve Bukruva'ya¹⁹¹ götürdüklerini ve bunların geriye dönmediklerini iddia etmişti. İddialar karşısında Mürefte Kaymakamlığı olayla ilgili soruşturma başlatmıştı. Yapılan araştırma neticesinde Mürefte'ye bağlı böyle bir köy olmadığı, ancak yine de araştırmaya devam edildiği bildirilmişti. Ayrıca Malkara'da tehcirden dönen Hristiyanlara zorluk çıkartıldığı belirtilse de kaymakamlık tam aksine son derece kolaylık gösterildiğini, para yardımı dahi yapıldığını eklemişti.¹⁹² İddialar peşi sıra gelmeye devam ediyordu. Nisan sonunda Dâhiliye Nezaretine Malkara, Şarköy ve Keşan ahalisinin silahlandırıldığı ihbarı

kulübe getirip kafasını kestiği Türk kelleleridir. Görün ibret alın demişti. Bkz. Serez, **Atatürk ve Milli Mücadele'de...** s. 39

¹⁸⁹ Sabahattin Selek, **Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul 2020, s. 106; Serez, **Atatürk ve Milli Mücadele...** s. 39

¹⁹⁰ Dahiliye Nazırı İzzet Bey Efendi'den Vali Salim Paşa'ya gönderilen 20 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 27-51*, Lef, 1.

¹⁹¹ Malkara'ya bağlı Sağlamtaş Beldesi.

¹⁹² Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 28 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 51/1-82*, Lef, 2, 4; Edirne Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 27 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH.İ.UM)*. 19/6-1/36, Lef, 3; Patrikhane şikâyetinde sadece Malkara ve Mürefte'den bahsetmemişti. Edirne'de Hristiyanların yok edilmesi amacıyla faaliyet gösteren kişiler olduğunu söylüyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti Müfettişlerinden Avni, Telgraf Müdürü Aziz, Ziraat Müdürü Avni Bey, Havsa'da tehcirde görev yapan Hasan Mehmet Pehlivan, Babaeski'de Sultan Efendi, Lüleburgaz'da Yusuf Bey ve tapu kâtibi şikâyet edilen kişiler arasındaydı. Bkz. Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti-Nazır Mehmet Ali Bey tarafından Edirne Valisi Salim Paşa'ya gönderilen telgraf sureti, *BOA, DH.KMS. 51/1-82*, Lef, 5.

yapılmıştı. Ancak bu ihbarın da asılsız olduğu anlaşılmıştı.¹⁹³ Haziran ayında ise bu kez Türkleri tedirgin edecek bazı rivayetler duyulmuştu. Keşan ve Malkara taraflarının Yunanistan'a bırakıldığı, İbrice iskelesinden¹⁹⁴ Yunan askerlerinin çıkarma yapacağı, bunların bölgedeki eşkıya ile birleşerek kasabalara dâhil olacağı söylentileri yayılmaya başlamıştı.¹⁹⁵

Eylül 1919'da Malkara Rum Metropolit Vekili Kiryanos, Teberrük köyüne¹⁹⁶ yakın bir mesafede jandarma ile eşkıya arasında çatışma yaşandığını, Teberrük köyünün Rum sakinlerinin korkularından köyü terk ettiklerini, kilise ve evlerin Şahin Nahiye müdürü emrinde Malkara, Uzunköprü ve Keşan müfrezeleri tarafından yağma edildiğini ve köylünün hala geri dönemediklerini belirten telgrafı İstanbul Rum Patrikhanesine göndererek şikâyetle bulunmuştu.¹⁹⁷ 12 Eylül'de çektiği başka bir telgrafta ise Dolu köyünden¹⁹⁸ Rum Cemaati mütevelliyelerinden Hristaki Zaharyadi ile Hristaki Trakyalı'nın Çavuşköy civarında katledildiğini, civardaki Hristiyan köyleri ahalisinin evlerinden dışarı çıkamadıklarını, çünkü bölgede her gün insan katledildiğini, durumun böyle devam etmesi durumunda Malkara'da bulunan Hristiyanların göç etmek zorunda kalacaklarını bildirmişti.¹⁹⁹ Malkara kaymakamı şikâyet üzerine yaptığı inceleme neticesinde oldukça çarpıcı ifadeler kullanmış, Yunan yalan ve propagandalarına karşı son derece önemli tespitlerde bulunmuştu. Her şeyden önce öldürülen Hristiyanların faillerinin yapılan adli tahkikat neticesinde üç Hristiyan olduğunun ortaya çıktığını belirtmişti. Yine Metropolit vekilinin “*bütün Hristiyan civar köyleri ahalisi karyelerinden değil, hatta hanelerinden dışarı çıkmaya korktukları*” yolundaki ifadesi için metropolit vekilinin ifadelerinin kesinlikle hakikati yansıtmadığını, amacının memlekette asayişin bozulmuş olduğu izlenimini verip hükûmeti idaresizlik ve acz içinde göstermek olduğunu bildirmişti. Üstelik Rumlardan meydana gelen siyasi çetelerin

¹⁹³Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 28 Nisan 1919 tarihli tezkire, BOA, DH.KMS. 50/2-6, Lef, 1; Edirne Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 4 Mayıs 1919 tarihli telgrafname, BOA, DH.KMS. 50/2-6, Lef, 2; Edirne Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 30 Nisan 1919 tarihli telgrafname, BOA, DH.KMS. 50/2-6, Lef, 3.

¹⁹⁴ Saroz Körfezinde bulunmaktadır.

¹⁹⁵Edirne Vilayeti'nden gönderilen 8 Haziran 1919 tarihli telgrafname, BOA, DH.EUM.AYŞ, 11-97; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 8 Haziran 1919 tarihli telgrafname, Lef, 1; BOA, Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR), 633-110.

¹⁹⁶ Malkara'ya bağlı Bayramtepe köyü.

¹⁹⁷ Rum Metropolit Vekili Kiryanos tarafından Dersaadet Fener Rum Patrikhanesine gönderilen telgrafname H.20.01.1338, BOA, DH.KMS 51/2-30, Lef, 2.

¹⁹⁸ Malkara'ya bağlı bir köy.

¹⁹⁹ Metropolit Vekili Kiryanos tarafından Dersaadet Rum Patrikhanesine gönderilen 13 Eylül 1919 tarihli telgrafname, BOA, DH.KMS, 51/2-29, Lef, 1, 2.

asayışı ihlal ettiklerini, bunların mevcut kuvvetlerle yakalanmasına çalışılsa da metropolit vekilinin bir taraftan asayişsizlikten şikâyet maksadıyla birçok yere telgraflar çektiğini, diğer taraftan ise eşkıyayı saklamakta olduğunu, hatta eşkıyayı teşvik ettiğini ifade etmişti.²⁰⁰ Açıkçası metropolitler ya da din adamları Doğu Trakya’da Yunanistan adına çalışan propaganda görevlisi gibiydiler. Tek amaçları Doğu Trakya’nın Yunanistan’a bağlanması idi. Bu amaç uğruna çeteler kurdurup Müslümanları katlediyorlar hemen arkasından kendilerini mağdur gösterip güya Müslüman zulmünden dayanacak güçlerinin kalmadığını söylüyorlardı.

Metropolitler, dini toplantılar altında adeta istihbarat görevlileri gibi Yunanistan adına hizmet ediyordu. 1919 Mart ayında Mürefte Metropolitinden gönderilen papazlar Eriklice’de²⁰¹ gizli olarak toplanmış, bu kapsamda Şarköy, Mürefte ve Kalaycı Rum ileri gelenlerine özel davetnameler gönderilmişti. Eriklice kilisesindeki dini tören sonrasında davetli olanların kilisede kalıp gizli toplantı yapacakları duyulmuştu.²⁰²

Şüphe yok ki Metropolitleri bu yönde teşvik edip yönlendiren ve destekleyen Yunanistan, Osmanlı topraklarında siyasi ve askeri emellerini gerçekleştirmek için her türlü yola başvuruyordu. Bunun içinde Rum nüfusun yaşadığı Osmanlı topraklarından da asker toplamaya çalışıyordu. 19-20 yaşlarında olan Rum gençleri orduya çağırılıyordu. Bunun dışında kalan Rumlar ise gönüllü olarak kayıt ediliyordu. Ancak kendilerince güvenilir olmayan Rumların, Osmanlı hükûmetine durumu bildirmesi ile Osmanlı hükûmeti tarafından haber alınma ve İtilaf Devleti temsilcilerine şikâyet edilmesi ihtimaline karşın kayıtları yapılmıyordu. Silâh altına alınan gençler Yunan subayları tarafından eğitime alınıyordu. Gençlerin orduya

²⁰⁰Malkara Kazası Kaymakamlığı’nın 30 Eylül 1919 tarihli ve 607 numaralı tahrirat sureti, Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 8 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 51/2-29*, Lef, 3, 4, 5.

²⁰¹ Şarköy’ün bir köyü.

²⁰² Hariciye Nezareti Mühimme Kalemi tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 15 Mart 1919 tarihli tezkire; *BOA, DH.EUM.AYŞ, 1-28*, 60. Fırka Kumandanı Miralay Kazım tarafından Harbiye Nezareti’ne gönderilen 24 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2602-12*, Lef, 3; Bir taraftan bunlar olurken diğer taraftan güvenlik güçleri de şüpheli gördükleri Rum gençlerini takip ediyordu. 18 Şubat 1919’da 18 yaşındaki Rumların gece saat dörde kadar toplantı yaptıkları anlaşılmıştı. Yapılan tahkikatta bunun tiyatro piyesi provasının için toplanan kalabalık olduğu tespit edilmişti. Bkz. Edirne Valisi’nden gönderilen 24 Şubat 1919 tarihli telgrafname, Dâhiliye Nezaret-i Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nden Edirne Vali Vekili Salim Paşa’ya gönderilen tezkire, Edirne Valiliği’nden gönderilen 16 Şubat 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.EUM.5-Şb. 77-55*, Lef, 1, 2, 3.

davet işi ise oldukça gizli bir şekilde “Patrikhane Merkez Milli Komitesi” tarafından yapılıyordu.²⁰³

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Patrikhane, ayrılıkçı faaliyetlerin yürütüldüğü merkez haline gelmişti. Haziran 1919 yılında Rum Patrikhanesi, Yorgi Kalavasi ve Dorokaoğlu Nikola isimlerinde iki papazı Malkara’ya göndermişti. Dâhiliye Nezareti bu iki papazın memleket asayişini tehlikeye düşürebilecek bazı propaganda ve tavsiyelerde bulunmalarının muhtemel olduğunu, o yüzden bunların gözlem altında bulundurulmasını istemişti.²⁰⁴ Yunanlılar, 1919 yılı Ekim ayında tahrik propagandalarına bir kat daha hız vermişlerdi. Yunan sefarethaneden Patrikhane’ye bir miktar para gönderilmişti. Olağanüstü surette Patrikhane’de yapılan toplantı sonucunda Sen-Sinod Meclisi, Metropolit Vekili Episkopos Panediyus ismindeki rahibin Tekirdağ ve Malkara’ya gönderilmesine karar vermişti. Metropolitin görevi Doğu Trakya’nın Yunanistan’a ilhakı için ahaliye gerekli nasihatleri vermek, ilgili kişilere sefarethaneden gönderilen paraları teslim etmektir. Ayrıca Sen-Sinod Meclisince alınan kararı içeren zarf vapura bindikten sonra açmak üzere kendisine teslim edilmişti. Ancak polis bu olayın istihbaratını almıştı. Dâhiliye Nezareti de Hariciye Nezareti’nden metropolitin bölgeye ulaşmaması için gerekli önlemleri almasını istemişti.²⁰⁵

Metropolitler, İtilaf Devletleri temsilcileri ile görüşüp onlardan bazı sözler alıyordu. Bu kapsamda Keşan Metropolit Vekili Yovakim, Tekirdağ Ereğli Metropolithanesine 1919 Mayıs’ında gönderdiği telgrafta Mösyö Etkinson’un²⁰⁶ ziyaret edildiğini verilen vaatlerden memnun kaldıklarını bildiriyordu.²⁰⁷

Bölgeye zaman zaman yardım paraları da gönderiliyor, bunlar yine din adamları vasıtasıyla dağıtılıyordu. 1919 yılı Haziran ayı başlarında Kayseri’den yola

²⁰³ Polis Müdüriyet-i Umumiyesi’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 18 Haziran 1919 tarihli tezkire, Sadrazam Vekili Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 25 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 49/2-34*, Lef, 4, 6.

²⁰⁴ Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Dairesi’nden Edirne Vilayeti’ne gönderilen 25 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH. ŞFR. 100-184*; Polis Müdür-i Umumisinden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 16 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 49/2-37*, Lef, 3.

²⁰⁵ Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 7 Ekim 1919 tarihli tezkire, Polis Müdüriyet-i Umumiyesi’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 6 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 49/2-53*, Lef, 1, 2; Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden Edirne Vilayeti’ne gönderilen 7 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR, 104-13*.

²⁰⁶ Edirne İngiliz Temsilcisi.

²⁰⁷ Metropolit Vekili Yovakim tarafından Tekfurdağı Ereğli Metropolithanesine gönderilen 13 Mayıs 1919 tarihli telgrafname, Edirne Vilayeti Polis Müdüriyeti Tahrirat Kalem-i Mahsus tarafından Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden gönderilen 17 Mayıs 1919 tarihli tezkire, Dahiliye Nazırı Ali Kemal Bey Efendi tarafından Hariciye Nazırı Ferit Paşa Hazretlerine gönderilen 22 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 9-16*, Lef, 1, 2, 3.

çıkan Kayseri eski Metropolit Amuş ve Papa Kostantin isimli şahıslar önce İstanbul'a ardından bölgeye ulaşmışlardı. Uzunköprü, Keşan, Enez ve Malkara'daki Rumlara her bir hane için 50 liralık Amerikan tahsisatı adıyla para dağıtmışlardı.²⁰⁸ Ayrıca Keşan'da bulunan Rum tüccarları ile beraber çift hayvanı satın almak isteyenlere 150 ile 180 lira arasında değişen % 1 faizle altı senede ödemek şartıyla borç para vermişlerdi.²⁰⁹

Rumlar, bir taraftan metropolitler eliyle kışkırtılırken diğer taraftan da insani yardımlar altında silahlandırılıyordu. Nitekim Mart 1919'da Tekirdağ, Mürefte ve Gelibolu limanlarına bir Yunan torpidosu yanaşmıştı. Tabip olduklarını söyleyerek karaya çıkan bazı şahıslar Rum köylerini dolaşarak silah ve Yunan ordusuna mahsus askeri elbiseler dağıtmıştı. Bu kapsamda dağıtılan silahlarla Yunanistan'ın kurtuluş günü olarak kutlanması planlanan 7 Nisan'da bazı yerlerin Yunanistan'a katıldığını ilan edecekleri duyulmuştu. Bunun üzerine 14. Kolordu Kumandanı Mirliya Yusuf İzzet Paşa Mürefte'ye bir zabıt kumandasında yirmi asker göndermişti. Ayrıca Yusuf İzzet Paşa, Harbiye Nezaretine taşkınlıklarını arttıran Rumların bir hükûmet darbesine girişebileceği ve bu durumun da Müslümanları galeyana getirebileceği tehlikesinden söz etmişti. Bundan dolayı Yusuf İzzet Paşa, Yunan taburlarının İngiliz veya İtalyan taburları ile değiştirilmesini, Yunan memurlarının hiç olmazsa barış antlaşmasına kadar Rumların olduğu bölgeden çıkarılmasını, Tekirdağ, Mürefte ve Şarköy'de barış antlaşmasına kadar müşterek bir şekilde asayişin muhafazası için üç-dört gün içinde bir İngiliz veya İtalyan zabiti kumandasında beş-on asker gönderilmesini, her türlü gösterinin yasaklanması hususunda Rumlara İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından bildirimde bulunulmasını ve Marmara sahillerinde meydana gelebilecek her türlü olaya en hızlı şekilde müdahale için emrine bir torpidonun verilmesini Harbiye Nezareti'nden talep etmişti.²¹⁰

²⁰⁸Edirne Vilayeti tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 30 Eylül 1919 tarihli tezkire; *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 23-28, Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 29-27, Lef, 4; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Aralık 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 29-27, Lef, 2.

²⁰⁹Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 29-27, Lef, 2; Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 17 Nisan 1919 tarihli tezkire, Edirne Vilayeti'nden Varid Olan 1 Nisan 1919 ve 42097/566 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS*, 2603-9, Lef, 1-2.

²¹⁰Tekfurdağı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 3 Nisan 1919 tarihli şifre sureti, *BOA, HR.SYS*, 2537-12, Lef, 25; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden gönderilen 5 Nisan 1919 tarihli tezkire, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen şifre sureti, *BOA, HR.SYS*, 2602-53, Lef, 1, 3-1, 3-2; Ancak bu torpidonun aradan uzun süre geçmesine rağmen bölgeye gönderilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Mürefte Kaymakamlığı Marmara sahillerindeki köylerde oturan, hal ve hareketlerinde şüphe görülen Rumların faaliyetlerini gözetlemek, kaçakçılığı önlemek

Tekirdağ'a Yunan torpidolarının biri gidiyor biri geliyordu. 22 Mart 1919'da saat iki buçuk sıralarında Tekirdağ iskelesine yanaşan Yunan torpidosundan Yunan Salib-i Ahmer reislerinden olan bir miralay, bir yüzbaşı, bir mülazım rütbesinde üç Yunan zabiti ve beş kadar sivil inmişti.²¹¹ Rumlar gelen Yunan sivil ve askeri heyeti sevinçle karşılamıştı. Bu esnada Rum kilisesi tarafından oldukça şiddetli bir surette kampana çalmaya başlamıştı. Salib-i Ahmer heyeti, Hristiyan ahali tarafından ellerinde Yunan ve İtilaf Devletleri'nin bayraklarıyla karşılanmıştı. Aynı zamanda Rumların büyük çoğunluğu da bu gelişi kutlamak üzere evlerini Yunan bayrakları ile donatmıştı. Hatta kilisenin çan kulesine dahi Yunan bayrakları asılmıştı. Heyet, gayr-i müslim unsurların coşkulu tezahüratları eşliğinde Ayayorgi Kilisesine geçmişti. 400 kişinin toplandığı dini törenden sonra metropolitin hanesine geçilmişti. Akabinde verilecek yemek için silogoza gitmişlerdi. Bununla beraber gayr-i müslimlerin taşkınlıklarının önüne geçebilmek amacıyla hem mutasarrıflık hem de kolordu kumandanlığı tarafından devriyeler Tekirdağ sokaklarında gezmeye başlamıştı. Gecesinde ise silahlı Yunan neferleri Tekirdağ'daki meyhanelerde görülmüş, herhangi bir olaya meydan verilmeksizin meyhaneler kapatılmıştı. Ertesi gün heyet, Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'yı ziyaret etmişti. Ziyarete

ve her şeyden önemlisi Yunan siyasi emellerinin gerçekleşmesi için gelmesi muhtemel heyetlerin maksatlarını akim bırakmak için ufak bir motor botun kendilerine gönderilmesini istemişti. Dâhiliye Nezareti bu talebi uygun görmüştü. Bu talebin yerine getirilmesi için Bahriye Nezaretine yazı yazılmıştı. Bkz. Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 7 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 54/3-5, Lef, 1-2*; Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Bahriye Nezareti'ne gönderilen 7 Ağustos 1919 tarihli tezkire; Ancak Bahriye Nezareti talebin yerine getirilmesinin mümkün olmadığını sebep olarak Marmara'daki karakol botların geri çekilme talebinin müttefik devletler komiserliği tarafından istendiğini bildirmişti. Bkz.; Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Bahriye Nezareti'ne gönderilen 7 Ağustos 1919 tarihli tezkire, Bahriye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 25 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 54/3-5, Lef, 1, 6*.

²¹¹ Yunan Salib-i Ahmeri'nin mütareke döneminde Tekirdağ'da bir hastanesi bulunmaktaydı. Bu kapsamda 15 Şubat 1920 sabahı İstanbul'dan Yunan bandıralı Angelo vapuru ile bir askeri tabip ve silahlı bir Yunan neferi Tekirdağ'a gelmişti. Bu zamana kadar sivil bir Yunan tabip tarafından idare edilen hastanenin idaresini devralan bu askeri tabip 21 Şubat 1920'de İngiliz askeri temsilci refakatinde 55. Tümen Kumandanlığı'na gelerek kendisini tanıtmıştı. Bkz. Birinci Kolordu Kumandanı namına Mehmet Cemil tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 24 Şubat 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A:1-2, D:188, F:13*; 55. Tümen Kumandanı tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 22 Şubat 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D: 115(18), F: 35-1*; 55. Tümen Kumandanı tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 19 Şubat 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D: 115(18), F: 35-3*; Harbiye Nezareti'ne gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:115(18), F:35*, Atese belgelerine göre, bir taraftan Yunan salib-i Ahmer heyeti Tekirdağ'a gelirken diğer taraftan İtalyanlar aynı günlerde Uzunköprü'de kendilerine angar arıyorlardı. 22 Şubat 1920 sabahı 55. Tümen ve Jandarma Alay Kumandanlıklarının raporuna göre, İstanbul'dan Uzunköprü'ye gelen bir trenden bir İtalyan Yüzbaşı ve tercümanı inmişti. Yüzbaşı kendisinin tayyare kumandanı olduğunu, tayyare angarı için bir yer hazırlanması için geldiğini belirtmişti. Bkz. Birinci Kolordu Kumandanı namına Mehmet Cemil tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 24 Şubat 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A:1-2, D:188, F:13*.

Tekirdağ İngiliz askeri temsilcisi de gelmişti. Daha sonra jandarma tabur ve bölük kumandanları hükûmet tabibi de dâhil olmak üzere hep beraber Tekirdağ hapishanesine geçilmişti. Teftiş amacı taşıyan bu ziyaret esnasında hapishanede bulunan altı cinayet mahkûmu ile Rum mahkûmların hangi gerekçelerle tutuklandıkları, mahkûmiyet süreleri ve işeleri hakkında sorular sorulmuştu. Rum mahkûmlara Rumca “*biz sizi yakında kurtaracağız*” şeklinde ifadeler kullanılmıştı. Mahkûmların ihtiyaçlarının yerine getirilmiş olmasından dolayı teşekkür edilmişti. Salib-i Ahmer heyeti daha sonra hapishaneden ayrılmıştı. İskeleye bulunan torpido sadece Salib-i Ahmer heyetinden miralayı alarak Mürefte’ye doğru hareket etmişti. Ancak İngiliz temsilci hapishaneden ayrılmamış, hapishane kayıtlarını incelemeye devam etmişti. O, adı vukuat ve cinayet suçundan dolayı beş aydır tutuklu bulunan ve henüz mahkemeleri görülmemiş olan yirmi bir mahkûmun isimlerini istemiş ve bunların yirmi dört saate kadar tahliyelerini talep etmişti.²¹²

Mütareke ile birlikte Rumlar bilhassa çoğunlukta olduğu bölgelerde Türk askerinin bulunmasını istemiyordu. 1918’in Aralık ayında Mürefte ve civarına asker geleceğini duyan Mürefte metropoliti ve muhtarlar Sadaret, Meclis-i Vükela, Harbiye ile Adliye Nezareti ve Patrikhane’ye telgraf göndererek askerlerin buraya yerleştirilmemesini talep etmişlerdi. Buna karşın İslam ahalide bu durumdan oldukça memnun olduklarını belirten telgraflar göndermişti. Tekirdağ’da bulunan 14.Kolordu kumandan vekili, Harbiye Nezaretine konu ile ilgili malumat vermişti. 60. Tümenin tamamının bölgeye geleceğini zanneden metropolitin ortalığı ayağa kaldırdığını, bu tümene mensup 175. Piyade Alayı’nın bölgede olduğunu bildirmişti. Bu alayın da mevcudunun 940 olduğunu, nekahethane [Şifa Yurdu] olarak kullanılan büyük bir handa ve belediye tarafından tahsis edilen metruk bir İslam mektebine yerleşmiş olduğunu, başka da hiç bir mahallin işgal edilmediğini yazmıştı. Ayrıca bağ ve bahçelere dokunulmaması için gerekli emirlerin verildiği, ahalinin herhangi bir zarara uğramaması için inzibat karakollarının oluşturulduğu ilave edilmişti.²¹³

²¹² Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 25 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.5.Şb. 79-21*, Lef, 2; 14.Kolordu Kumandanlığı tarafından Harbiye Nezareti’ne gönderilen 22 Mart 1919 tarihli şifre telgrafname sureti, *BOA, HR.SYS. 2538/1*, Lef, 21; Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 13 Nisan 1919 tarihli tezkiresi, *BOA, HR.SYS. 2538/1*, Lef, 24; 14.Kolordu Kumandanlığı tarafından Harbiye Nezareti’ne gönderilen 22 Mart 1919 tarihli şifre telgrafname sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 12-10*, Lef, 21.

²¹³ Harbiye Nezareti Ordu Dairesi’nin 29 Aralık 1918 tarihli yazısı, *BOA, BEO, 4547-341005*, Lef, 2; Tekfurdağı’nda bulunan 14. Kolordu Kumandanlığı’ndan Harbiye Nezareti’ne gönderilen 1476 numaralı şifre, *BOA, BEO, 4547-341005*, Lef, 3,4.

Rumlar arasında teşkilat yapmak için çaba sarf eden en önemli kuruluşlardan biri Kordos Komitesiydi. İstanbul Galata'da Minerva Hanının²¹⁴ üçüncü-dördüncü katlarında faaliyetlerini yürüten bu komite görünüşte Rum muhacirleri sevk etme işiyle meşguldü. Fakat gerçekte Yunanistan'dan gönderilen çeteleri ve burada kaydedilen efradı sevk etmek işiyle uğraşıyordu. Komitenin Reisi Manol Sozokastı. Polis Müdüriyeti, Dâhiliye Nezaretine emir verilmesi durumunda binanın araştırılacağını ve sonucunda birçok evrakın bulunacağını yazmıştı.²¹⁵ Polisin bu tespitleri oldukça dikkat çekmiş ve komite Meclis-i Vükela'da görüşülmüştü. Yunan hükûmetinin İstanbul'daki temsilcileri, memurları, Patrikhane ve Kordos Cemiyetiyle Rumları silahlandığı, çeteler teşkil ettiği, Anadolu'ya gelen Amerika ve Avrupa heyetlerine Rum nüfusunun fazla olduğunu göstermek amacıyla Doğu Trakya'ya muhacir adı altında birçok kişi sevk ettiği anlaşılmıştı. Sadrazam Vekili Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Dâhiliye Nezaretine gönderdiği 25 Haziran 1919 tarihli yazı ile Doğu Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin Rumları cesaretlendirdiğini, Yunan taburlarının kaldırılmasının önemli olduğunu, bununla beraber Rumlar tarafından İstanbul'da yapılan faaliyetlerin durdurulması için İtilaf Devletleri nezdinde gerekli girişimlere başlanılmasını istemişti.²¹⁶

Görüldüğü üzere Yunanistan ve Rumlar amaçlarına ulaşabilmek için her yolu deniyordu. Bilhassa Türklerden intikam almak isteyen bazı şahıslar vardı. Bunlardan biriside Uzunköprü İngiliz Temsilcisi Tercümanı Dimitraki idi. Şubat 1920'de Tekirdağ İngiliz temsilci ve tercümanı ile Uzunköprü İngiliz temsilci ve tercümanın becayiş yapacakları duyulmuştu.²¹⁷ Ancak bu Tekirdağ'da tedirginlikle karşılanmıştı. 55. Tümen Kumandanı Alâeddin Bey, I.Kolordu Kumandanlığı'na Dimitraki'nin oldukça müfsit bir adam olduğunu, daha önce Tekirdağ'da mahkeme üyeliği yaparken Yunanistan'a kaçarak firar ettiğini, Tekirdağ'a gönderilmemesi için gerekli girişimlerin yapılmasını istemişti.²¹⁸

²¹⁴ 1913 Yılında Atina Bankası olarak hizmet sunulan bina.

²¹⁵ Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 18 Haziran 1919 tarihli tezkire *BOA, DH.KMS. 49/2-34, Lef, 4.*

²¹⁶ Sadrazam Vekili Şeyhülislam Sabri Efendi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 25 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 49/2-34, Lef, 6.*

²¹⁷ 60. Fırka Kumandanı Erkan-ı Harbiye Reisi Vekili Ali Rıza tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 29 Şubat 1920 tarihli tezkire; *ATASE, A:5-1455, D:115(18), F:50-8*; Harbiye Nezareti celilesine gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:115(18), F:50-7.*

²¹⁸ 55. Tümen Kumandanlığı tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 1 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:115(18), F:50-2.*

b.Meyhaneci Aleko Olayı

Bir taraftan Yunanistan, bir taraftan Patrikhane, bir taraftan demir yoluna yerleşen Yunan taburları, bir taraftan Yunanistan adına çalışan cemiyetlerin faaliyetleri Doğu Trakya'daki son durumu vahim ve ibretlik bir vaziyete getirmişti. O kadar ki Rumlar, 1919 yılının sonlarına doğru Tekirdağ'da polis ve asker şehit edecek kadar taşkınlıklarını arttırmıştı. 27 Ekim 1919'da Tekirdağ Kurnalı'da bulunan Hristo ve Aleko'ya ait bir meyhanede silah sesi duyulmuştu. Bunun üzerine devriye görevi icra eden Polis Hüseyin Efendi meyhaneye girmişti. Yunan Salib-i Ahmerine mensup Onbaşı Koço polise ateş etmiş, olay yerindekilerin müdahalesi ile kurşun isabet almamıştı. Koço, çevredekiilerin yardımıyla bölgeden uzaklaşmıştı. Ancak akşam saatlerinde devriye askerlerine karşı bir saldırı daha olmuş, saldırı sonucunda Bigalı Ali isminde bir asker ile Polis Hüseyin Efendi şehit düşmüştü. Olayla ilgili geniş çaplı soruşturma başlatılmıştı.²¹⁹ Polis Hüseyin Efendi ve Nefer Bigalı Ali'ye olay sonrasında cenaze merasimi düzenlenmişti. Merasime, mutasarrıf, 55. Tümen Kumandanı Kaymakam (Yarbay) Alâeddin Bey, memurlar, askerler bölgenin ileri gelenleri ve halktan birçok kimse ile toplamda iki bine yakın kişi iştirak etmişti. Oldukça sessiz bir şekilde defin işlemi tamamlanmış, Müslümanlar sükûnetlerini muhafaza ederek hiçbir gösteri yapmamışlardı.²²⁰ Olay hakkında yapılan tahkikat neticesinde Meyhaneci Aleko ve Kalfa Leonida isimli şahıslar ise gözaltına alınmıştı.²²¹ Ancak Aleko'nun gözaltına alınması Fransız ve İngiliz temsilcilerini rahatsız etmişti. Türlü bahaneler uydurarak Aleko'nun serbest bırakılmasını istiyorlardı. Bu kapsamda bir Fransız yüzbaşısı 55. Tümen Kumandanına müracaat ederek Aleko'nun Yunan tabiiyetinde bulunduğundan dolayı

²¹⁹55. Fırka Kumandanlığı'ndan 14. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 13-14 Haziran 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5/1456, D:25, F:56-38*; Harbiye Nezareti'ne gönderilen 29 Ekim 1919 tarihli tezkire; *ATASE, A:5/1456, D:25, F:56-35*, Harbiye Nezareti'ne gönderilen 29 Ekim 1919 tarihli tezkire; *ATASE, A:5/1456, D:25, F:56-36*; Kolordu Kumandanlığı [muhtemelen I. Kolordu] tarafından Edirne'de bulunan İngiliz Temsilci Mister Lister Bey'e gönderilen 29 Ekim 1919 tarihli tezkire; *ATASE, A:5/1456, D:25, F:56-34*, Tekfurdağı Merkez Müdde-i Umumiye [Savcı] tarafından Mutasarrıf Ekrem Bey'e gönderilen 25 Kasım 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2539-3, Lef, 4-1, 4-2*, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen 23 Aralık 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2539-3, Lef, 6*.

²²⁰ 55. Tümen Kumandanı tarafından I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 28 Ekim 1919 tarihli tezkire; *ATASE, A:5/1456, D:25, F:56-37*, Harbiye Nezareti'ne gönderilen 30 Ekim 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-33*.

²²¹ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 2 Kasım 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-29*; Harbiye Nezareti Celilesine gönderilen 5 Kasım 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-28*.

kendisine teslim edilmesini istemişti.²²² Bunun üzerine kolordu kumandanlığı Harbiye Nezaretine durumu bildirmiş, kişi hakkında mahkemenin görülmeye başlamadığını ekleyerek izleyecekleri yol hakkında bir emir vermelerini istemişti.²²³ 55. Tümen Kumandanlığı'na da kişinin tahliye edilmemesini, Fransız yüzbaşıya da gelecek cevaba göre hareket edileceği şeklinde cevap vermesi emredilmişti.²²⁴ Harbiye Nezareti de Aleko'nun divan-ı harp tarafından muhakeme edilmesini ve mahkemenin hızlandırılmasını aksi takdirde adliyece gerekli işlemlere başlanmasını istemişti.²²⁵ Ancak Fransız yüzbaşı Aleko'nun serbest bırakılması talebinde ısrarcı olacaktı. Buna rağmen 21 Aralık 1919'da Aleko'nun mahkemesine divan-ı harbi örfi tarafından başlanmasına karar verilmişti.²²⁶ Mahkeme saat 9.00'da başlayacağı esnada Fransız yüzbaşının tercümanı Başçavuş Salane mahkemeye müracaat ederek Yunan tebaasının kapitülasyonlardan istifade etmesi gerektiğini belirtmişti.²²⁷ İstedikini almakta muvaffak olamayan Fransız yüzbaşidan sonra bu sefer de Tekirdağ İngiliz Temsilcisi Sukut benzer bir taleple 55. Tümen Kumandanına müracaat etmişti. Aleko'nun Yunan tabiiyetinde sivil bir şahıs olmadığını, Selanik'te "Arhipelagos" Ada Fırkası Karargâhı efradından bulunduğunu ve halen de Yunan neferi olduğundan mahkemenin ertelenmesini ve kendi mahkemelerinde yargılanmasına devam etmek üzere teslim edilmesini istemişti.²²⁸ İngiliz temsilcinin mutasarrıfa başvuracağını anlayan tümen kumandanı mutasarrıfı bu yönde

²²² I. Kolordu Erkan-ı Harbiye Reisi Vekilinden Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar Bey Efendi'ye gönderilen 3 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-26*.

²²³ Birinci Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 4 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-22*; Birinci Kolordu Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Karargah Riyasetine gönderilen 4 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-23*; Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar Bey tarafından Birinci Kolordu Erkan-ı Harbiye Riyasetine gönderilen 4 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-24*; Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e gönderilen 3 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-25*.

²²⁴ I. Kolordu Kumandanlığı'ndan 55. Fırka Kumandanlığı'na gönderilen 4 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-21*.

²²⁵ Harbiye Nezareti'nden Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 18 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-20*.

²²⁶ 55. Tümen Kumandanlığı tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 23 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F: 56-16*.

²²⁷ Tekfurdağı İdare-i Örfiye Divan-ı Adliyesi tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 22 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5,-1456, D: 25, F:56-17*.

²²⁸ 55. Tümen Kumandanlığı tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 28 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-14*; Harbiye Nezareti'ne gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-11*; Harbiye Nezareti Adliye-i Askeriye Dairesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 13 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2539-5, Lef, 3*.

bilgilendirmişti. Ancak mutasarrıf İngiliz temsilcisinin müracaatından sonra Aleko'yu teslim etmişti.²²⁹

c.Rumların Saldırıları

Tüm bunlarla birlikte Rumların bölgede asayiş bozan birçok bireysel eylemi olmuştu. Nisan 1919'da Malkara'nın Kalivia²³⁰ köyünde ikamet eden Şehzade Yusuf İzzettin'in otuz sene hizmetinde bulunmuş olan Vangel isimli birisi öldürülmüştü. Yapılan soruşturma neticesinde cinayeti işleyen Varsam isimli bir Rum olduğu anlaşılmıştı.²³¹

Bölgedeki tedirginlik gün geçtikçe daha da artıyordu. Ekim 1919'da Tekirdağ'a bağlı Hora köyünde bulunan jandarma karakolunun önünden sarhoş üç Rum geçtiği esnada karakolun baskına uğradığını zanneden jandarma neferi Rıza ateş etmiş, kurşunlardan biri Nikolaki Efendi'nin kapısını delerek evde bulunan hizmetçi kızın bacağına isabet etmişti.²³²

Tekirdağ'da 1919 Ekim ayında işlenen bir cinayetin faillerinin Yunan askeri tarafından desteklenen Rumlar olduğu anlaşılmış, nihayetinde üç kişi tutuklanmıştı.²³³ 5 Ocak 1920'de Malkara'nın Şahin nahiyesine bağlı Hemit köyü korucusu olan Hristo oğlu Panayot aynı köyden Soyter oğlu Haralambo'yu öldürüp kaçmıştı.²³⁴ 13 Şubat 1920'de Bakkallık yapan Malkaralı Vangel isiminde bir Rum'un öldürüldüğü anlaşılmıştı.²³⁵

Rumlar, belli ki olayların tamamen kontrolden çıktığını ispatlamak istiyordu. İşgale zemin hazırlamak amacıyla eylemlerinin şiddetini her geçen gün daha da

²²⁹ 55. Tümen Kumandanlığı tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 28-29 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-12*; Harbiye Nezareti'ne gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-8*; Edirne Vilayetine gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25 F:56-7*; Tekfurdağı İdare-i Örfiye Divan-ı Harp Riyasetinden 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 30 Aralık 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1456, D:25, F:56-4*; Harbiye Nezareti Adliye-i Askeriye Dairesi'nden 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 11 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2539-5, Lef, 1*; Polis Hüseyin Efendi ve Bigalı Nefer Ali'nin şehit edilmesi hadisesi ile ayrıntılı bilgi için bkz. Burçin Işım, "Mütareke Sonrası Tekirdağ: Polis Hüseyin Efendi ve Bigalı Nefer Ali'nin Şehit Edilmesi Olayı", **Milli Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923**, C. X, Ankara 2023, s. 359-374.

²³⁰ Bugün Malkara'ya bağlı Gönence Köyü.

²³¹ Edirne Vilayeti'nin 19 Mayıs 1919 tarihli ve 44041/928 numaralı tahrirat sureti ve ekleri, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 73-59, Lef, 1, 2* (Lef, 1'in arşiv kodunda 73-39 yazsa da aynı dosya ve gömlek numaralarına ait evrakların tamamı 73-59'dur. Muhtemelen yanlış yazılmıştır.)

²³² Edirne Vilayeti Mektubi Kaleminden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 25 Kasım 1919 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ, 26-86*; Hizmetçi kız tedavi için İstanbul'a gönderilmişti. Üç Rum ve Jandarmalardan Rıza ve Hamdi hakkında ise kanuni işlem başlatılmıştı.

²³³ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 30 Kasım 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 26-17, Lef, 1, 3*.

²³⁴ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 15 Ocak 1920 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ, 30-47, Lef, 1*.

²³⁵ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Şubat 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 31-52, Lef, 2*.

arttırıyorlardı. Malkara ve Keşan bölgesinde 21 Aralık 1919'dan 6 Ocak 1920 tarihine kadar on beş gün boyunca on iki yaralama, on iki cinayet vakası yaşanmıştı.²³⁶

1920 yılının Şubat ayında Malkara'ya bağlı Hemit köyünden Teodoş oğlu Panayot evinde ölü bulunmuştu. Yapılan tahkikat neticesinde maktulün Kuyruklu Lambro oğlu Kostandi ile Kula isimli şahıslar tarafından öldürüldüğü anlaşılmıştı. Kostandi yakalanmasına rağmen Kula bulunamamıştı.²³⁷ 1920 Mart sonunda Malkara'nın Deveci köyünden Terzi oğlu Tanaş ormanda odun kestiği sırada küçük çaplı mavzer tüfeği ile katledilmişti. Olayla ilgili aynı köyden Apostol oğlu Todori, Yani oğlu Tanaşo, Tanaşo oğlu Nikola şüpheli görülmüş ve ikisi gözaltına alınıp adliyeye sevk edilmişti. 29/30 Mart gecesi Malkara'nın Şahin Nahiyesinden Yorgaki oğlu Tanaş arkadaşı Panayot oğlu Hristaki ile Babası Yorgaki ve abisi Kostandi'yi Tatar köyü merasında öldürmüştü.²³⁸ 29 Nisan akşamı Mürefte kazası Kalaycı köyünden Yorgi oğlu Sava bahçesinden evine gittiği esnada köye dönemin şartlarına göre yirmi dakikalık mesafede öldürülmüştü. Faillerin aynı köyden Andon Makri ve Todaraki olduğu tespit edilmiş, her ikisi de yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdi.²³⁹ Mayıs'ın 11. günü saat 06.00 sıralarında Malkara'nın Kalivya²⁴⁰ köyünden Ligor oğlu Yorgaki'nin evine kimlikleri tespit edilemeyen birkaç şahıs girmiş ve evdeki parayı gasp etmişlerdi. Yorgaki'yi de göğsünden yaralayıp kaçırmışlardı.²⁴¹

Bölgede asayiş, mütareke sonrasında ciddi derece bozulmuştu. Bu durumun en önemli sebebi Rumlardı. 1919 Ağustos ayında Tekirdağ'da işlenen suçların istatistiği bize mütareke sonrasında ki gerçeği aynen yansıtmaktadır.

²³⁶ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 21 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2539-4*, Lef, 16; Zaman zaman yol kesen Rumlar gasp olaylarına da karışıyorlardı. Mayıs 1919'da Tekirdağ-Muratlı yolunun 12. kilometresinde Edremitli Yani ile Tekfurdağlı Yani Sirt köylü Hanife isminde bir kadının 90 lirasını gasp edip kaçırmışlardı. Ancak her ikisi de yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişlerdi. Bkz Edirne Vilayeti'ne varid olan 26 Mayıs 1919 tarih ve 44309/987 numaralı tahrirat sureti, *BOA, DH. EUM.AYŞ, 13-20*, Lef, 6.

²³⁷ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 16 Şubat 1920 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ, 32-31*, Lef, 4.

²³⁸ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 15 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 38-34*, Lef, 1.

²³⁹ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 16 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 40-54*, Lef, 2.

²⁴⁰ Malkara'ya bağlı Gönence köyü.

²⁴¹ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 16 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 40-54*, Lef, 3.

Tablo-1.1:Ağustos 1919'da Tekirdağ'da işlenen suçlar

Suç Türü	Adedi	Suç Türü	Adedi
Darp ve Cerh	18	Adiyen Hayvan Hırsızlığı	16
Ahz ü Gasb	11	Sirkat-i Adiye	11
Ceraim-i Mütevenni	11	Cinayet	10
Teşhir-i Silah	3	Fiil-i şeni	2
Memur-ı Zabıtaya Hakaret	2		

Kaynak: BOA, DH.EUM.AYŞ, 23-105, Lef, 3.

1919 Kasım ayı ile Aralık aylarında Edirne Vilayetinde birçok olay meydana gelmişti. Bu olayların faillerinin Rumlar olduğu görülmektedir:

Tablo-1.2: 1919 Kasım-Aralık ayı vukuat listesi

No	Tarih	Mütearrızın Milliyeti	Taarruza Uğrayan	Mahall-i Vakua	Vukuatın Mahiyeti ve Nev'i
1	15/16-11-335	Rum	Türk	Beğendik-Yeniçiftlik arasında	Mustafa Bey ile Muammer Çavuş eski hali olarak mezkur yol üzerinde hanelerine avdet ederken beğendik bağları yakınından atılan İngiliz Tüfenki mermileriyle maktul düşmüşlerdir.
2	10/11-11-335	Rum	Türk	Ermişer Çiftliği	Çatalca ve Silivri Kazalarında ki Rumların müşteril Jandarma elbisesi labis çete Korucu Osman Vedahi Efendileri dağa kaldırmışlar Vedahi Efendilerin 5.000 lira fidye-i necat talep etmişlerdir.
3	14-11-335	Rum	Türk	Kırkkilise'nin Tevkifhane Nahiyesi	Bir Rum çetesi İslam Ağa ile çocuğu Süleyman'ı dağa kaldırmışlar ve 150 Lira evrak-ı nakdiye olarak salıvermişlerdir.
4	30/1-12-335	Rum	Türk	Uzunköprü	Hayrabolulu Bahçıvan Petro ve (...) Dimestos namında ki eski bir Rum tarafından Rüsumat muhafaza memurlarından Hasan Efendiyi katletmişlerdir.

5	30/1-12-335	Rum	Türk	Uzunköprü şark cephesinde Çöpköy yolunda Kumluca nam-ı mahallede	Mültezim Halis Efendi beş süvari Rum şakisi tarafında katledilmiştir.
6	8-11-335	Rum	Türk	Çatalca'da	İki Yunan neferle yerli Rumlardan biri tarafında Kopçu oğlu Mustafa'nın yetmiş kuruşu gasp edilmiş ve merkum baş ve sair mutasaddır? mahallerinden süngü ile cerh edilmiştir.
7	14-11-335	Meçhul	Türk	Edirne Mustafa Paşa yolunda	Yüzleri örtülü müsella üç şahıs Arabacı Veysi oğlu Recebin otuz lirasını gasp ederek firar etmiştir.
8	8/9-11-335	“	Türk	Malkara civarında	Üç şahs-ı meçhule tarafından Sadık ve Samarcaya ait yüz otuz üç rey koyun gasp edilmiştir.
9		“	Türk	Tekfurdağı'nda	Banar karyesinden Bakkal Recep Efendi karyesine avdet ederken yolda dört müsella şahıs karşısına çıkıp 4-5 bin kuruşluk eşya-yı bakkaliyesini alıp firar etmiştir.
10	16/17-11-335	“	Türk	Keşan	Çavuş oğlu Mustafa'ya ait elli rey koyun eşhas-ı müsella tarafından gasp edilmiştir.
11	19-11-335	Ermeni	Türk	Çorlu	Artin oğlu Nikohozî? tarafından Emin oğlu Ahmet cerh edilmiştir.
12	26-11-335	Rum	Türk	Tekfurdağı	Birkaç Rum şakisi tarafından Mehmet Efendi'nin eşya ve nüfuzu? gasp edilmişse de cümlesi derdest edilmiştir.
13	30-10-333	Meçhul	Türk	Koçhisar	Müsella iki şahıs arasında müsademe olmuş vakıanın cinsi ve mahiyeti anlaşılamamış
14	1/2-11-335	“	Türk	Kokarca	Mavzer ile müsella on iki şaki ile bekçiler arasında müsademe olmuştur.
15	9-15-335	“	Türk ve Rum	Lülebergos'un Hamidabad nahiyesi	Bir islam kadınıyla otuz beş yaşında ki bir Rum (...) meçhule tarafından katledilmiştir.
16	10 Kânunuev vel 335	Rum	Türk	Faraş karyesi	Firari Faraş karyeli Vangel ve biraderi takip ve taharriye memur iki Jandarma neferini bacaklarından cerh etmişlerdir
17	31 Kânunuev vel- 335	Rum	Türk	Keşan	Bir jandarma neferiyle Hasan namında ki bir şahıs ve müdde-i umumi muavini bir Rum çetesi tarafından katledilmişlerdir.
18	28/29-335	Erme	Türk	Tekfurdağı	Bir Ermeni tarafından Rençber Tatar Ahmet katl

		ni			ve refiki Salih cerh edilmiştir.
19	20 Kânunuev vel 335	Rum	Türk	Çatalca	Çatalca Telefon Memuru Sadi Efendi iki Yunan neferinin taarruzuna uğramıştır.
20	24 Kânunuev vel 335	Rum	Türk	Keşan	Bir Rum çetesi tarafından postaya taarruz olunarak posta muhafızlarından biri şehit ve diğer biri mecruh düşmüş ve bir Jandarma neferi gaip olmuştur.
21	3 Kânunusan i 336	Meçhul	Türk	Uzunköprü	Kadı karyesi korucusu Arnavut Yusuf katlolunmuş elbise ve (...) gasp edilmiş
22	26-10-335	“	“		Mustafa oğlu Mehmed Hevacenin yüz yetmiş liralık evrak-ı nakdiyesi beş şahs-ı meçhule tarafından gasp edilmiştir.

Kaynak: BOA, DH.EUM.AYŞ, 30-36, Lef, 3; BOA, HR.SYS. 2539-4, Lef, 7.

Görüldüğü gibi Yunanlılar, Doğu Trakya'nın Yunanistan'a katılmasını sağlamak için her yolu deniyordu. Bu kapsamda bazı Rumlar silahlandırılmış ve bölgede birçok Rum çetesi türemişti. 1919 Haziran ayı gibi bilhassa Çorlu ve Silivri tarafında Rumlardan meydana gelen çeteler saldırılarını artmıştı.²⁴² 3 Haziran 1919'da Çorlulu Mehmet Bey'in Silivri'de bulunan çiftliğindeki bütün hayvanları Çanta köyü Rumları tarafından oluşturulan 60 kişilik bir çete tarafından gasp edilmişti. Askeri müfrezenin bölgeye gelmesi ile çatışma çıkmıştı. Çanta ve Fener köyü Rumları müfrezeyle karşı eşkıyaya yardım etmişti.²⁴³ 29 Haziran'da Malkara'nın Deveci nahiyesine bağlı Paşarum köyünde oturan Muhacir Recep Ağa'nın hanesine eşkıya tarafından saldırı düzenlenmişti. Köylü ve korucuların yetişmesi üzerine eşkıya ile çatışma başlamıştı. Üç saat süren çatışmada Hüseyin oğlu Şahbaz yaralanmıştı. Paşa ve Hacıköy Rumlarından olduğu düşünülen çete kaçmak zorunda kalmıştı.²⁴⁴

²⁴² 3. Ordu Müfettişliği'nin 18 Haziran 1919 tarihli ve bila-numro [numarasız] şifresi, *TİTEA, Kutu: 23, Gömlek: 18, Belge: 18*.

²⁴³ Edirne Vilayeti'nden gönderilen 19 Haziran 1919 Tarihli ve 45030/1125 numaralı tahrirat sureti, BOA, DH.EUM.AYŞ, 12-85; Edirne Vilayeti'nden gönderilen 19 Haziran 1919 tarihli ve 1125 numaralı tahrirat, BOA, DH.EUM.AYŞ, 14-60, Lef, 1; Muhtemelen Çorlulu Mehmet Bey'in çiftliğine ekim ayında bir saldırı daha gerçekleşmişti. Bu saldırı haberi Çorlulu Yeğenzade Mehmet Bey çiftliği olarak kayıtlara geçmişti. Bu eylemde çeteye karşı çiftlik çalışanları karşılık vermiş bir saate yakın devam eden çatışmadan sonra eşkıya Çanta köyü istikametine kaçmıştı. Bkz. Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 2 Ekim 1919 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ, 25-35, Lef, 1.

²⁴⁴ Edirne Vilayeti'nden gönderilen 19 Temmuz 1919 tarihli ve 45926/1310 numaralı tahrirat sureti, BOA, DH.EUM.AYŞ, 15-114, Lef, 1.

21 Eylül 1919'da Hayrabolu pazarından Karabürçek köyüne geri dönen Hacı Halil ve yedi arkadaşının önlerine on kişilik Rum eşkıyası çıkmıştı. Hacı Halil ve arkadaşları eşkıyadan kurtulmayı başarmıştı. Olayın haber alınması üzerine bölgeye jandarma gelmişti. Eşkıyayı takip sonucu çatışma çıkmıştı. Neticesinde eşkıya üyelerinden Nikola oğlu Hristo yaralı bir şekilde yakalanmıştı. Nikola'nın ifadesine göre eşkıyanın civardaki Rum köylerinden ve Yunan askerliğinden terhis edilmiş kişilerden olduğu anlaşılmıştı.²⁴⁵

d. Karabıyık Dimitri Çetesi ve Eylemleri

Bu dönemde en etkili ve en önemli çete Karabıyık Dimitri çetesi idi. Bu çetenin diğer çete veya bireysel eylemlerden en büyük farkı bizzat devlete ve onun temsilcilerine yönelik düzenlediği saldırılardı. Ayrıca oldukça büyük kapsamlı soygun eylemleri gerçekleştiriyorlardı. 6 Mart 1919'da Mülazım-ı evvel Sadık Efendi ve bir asker bu çete tarafından şehit edilmişti.²⁴⁶ 28 Mart'ta Uzunköprü pazarından evlerine dönen iki yüz kişilik yolcu grubunun önlerini kesen çete, yolcuların paraları ve eşyalarını almış, özellikle grup içindeki Müslümanları darp etmişti. Çetenin yakalanması için takiplerine yirmi beş kişilik bir müfreze gönderilmişti. Yapılan takip sonucunda çetenin Teberrük köyüne²⁴⁷ kaçtığı anlaşılmıştı. Teberrük köyünde yapılan arama esnasında çete üyelerinin müfrezeyle silahla karşılık vermesi üzerine üç asker yaralanmış, Çete'nin lideri Dimitri ise kaçmıştı.²⁴⁸ 18 Temmuz'da Maksudlu nahiyesi²⁴⁹ civarında otuz kadar yolcunun eşyaları ile paraları gasp edilmiş ve yolcular darp edilmişti. Olayı haber alan müfrezenin bölgeye ulaşması ile takip başlamıştı. Teberrük köyü civarındaki

²⁴⁵ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 30 Eylül 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 23-23, Lef, 4.

²⁴⁶ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 27 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR*, 97-302; Dahiliye Nezaret-i Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Dahiliye Nazırına gönderilen 25 Mart 1919 tarihli tezkire, Harbiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 22 Mart 1919 tarihli tezkire, Birinci Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen şifre, Lef, 1-2-3, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 2-21; Edirne Vilayeti Mektubi Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 6 Temmuz 1919 tarihli tezkire, Alay mülhak muavini tarafından hazırlanan 1 Temmuz 1919 tarihli suret, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 14-52, Lef, 1-2.

²⁴⁷ Tekirdağ, Malkara'ya bağlı Bayramtepe köyü.

²⁴⁸ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 12-41, Lef, 6; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 30 Mart 1919 tarihli telgraf, *BOA, DH.ŞFR*, 623-49, Lef, 1-2; Edirne Vilayeti Mektubi Kalemî'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 12-41, Lef, 5.

²⁴⁹ Edirne Uzunköprü'ye bağlı bir köy.

çatışmada iki asker şehit düşmüştü.²⁵⁰ 8 Kasım 1919'da Şahin Nahiye Müdürü Hilmi Efendi emrindeki jandarmalarla beraber bazı adli evrakların işlemlerini yapmak üzere Teberrük köyüne gitmişti. Nahiye müdürünün köye geldiğini haber alan Karabıyık Dimitri çetesi yola pusu atmıştı. Ancak nahiye müdürü geceyi Davuteli köyünde geçirmişti. Ertesi gün tekrar pusu atan çete, nahiye müdürüne ve beraberindeki jandarmalara ateş açmıştı. Yarım saat süren çatışmadan sonra Hilmi Efendi köye geri dönmek mecburiyetinde kalmış ve Katolik kilisesine sığınmıştı. Burada da devam eden çatışma sırasında çete üyeleri nahiye müdürüne bir şey yapmayacağı konusunda teminat vermişti. Yanındaki jandarmaların gitmemesi yönündeki tavsiyelerine rağmen dışarı çıkan Nahiye müdürü çete tarafından feci surette şehit edilmişti.²⁵¹ 20 Aralık 1919'da Keşan'dan İpsala'ya giden Telgraf Çavuşu Derviş Ağa'nın önü bu çete tarafından kesilmiş ve Derviş Ağa da şehadet mertebesine ulaşmıştı.²⁵² Bu olayın üzerinden on gün geçmişti ki aynı yol üzerinde 31 Aralık 1919'da İpsala'ya atanan ve görev yerine giden Müdde-i Umumi (savcı) Asım Bey pusuya düşürülmüştü. Asım Bey ve yanında ona refakat eden jandarma neferi Mehmet Ali, İpsalalı Hüsnü ve Avni Efendi şehit edilmişti.²⁵³

Karabıyık Dimitri'nin bu ses getiren büyük eylemlerine karşı askeri birlikler teyakkuza geçmişti. Esasında daha önce küçük çaplı takip faaliyetlerine rağmen Karabıyık Dimitri çetesi bir türlü ele geçirilememişti. En nihayetinde 4 Şubat 1920 tarihinde Şahin Nahiye Müdürü İbrahim Efendi'nin emrinde bir müfreze, Şahin jandarma takım kumandanının emrinde bir müfreze, Çorlu, Uzunköprü ve Malkara jandarmalarına ait birer müfreze ile oldukça geniş kapsamlı bir arama-tarama faaliyeti başlatılmıştı. Müfrezeler ile çete Doluköy ile Davuteli arasında karşılaşmış

²⁵⁰ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 29 Temmuz 1919 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ, 16-119*, Lef, 1, 2.

²⁵¹ Edirne Valiliği'nden gönderilen 11 Ekim 1919 tarihli telgrafname, Şahin Nahiye Müdürü Hilmi Efendi'nin eşkıya ile bil-müsademe keyfiyet-i katl ve şahadeti hakkındaki tahkikat hülasası takrir-i asayiş hakkında 22 Kasım 1919 tarihli rapor sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 27-150*, Lef, 3,5; Edirne Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 11 Kasım 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.ŞFR. 650-137*, Lef, 1, 2.

²⁵² Devlet-i Aliyye Posta ve Telefon ve Telgraf Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 33-40*, Lef, 4.

²⁵³ Adliye ve Mezahib Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Kanunusani 335 (tarihin sehven 335 yazıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim hicri takvimde 13 Rebiyülahır 338 olarak yazılmıştır) 5 Ocak 1920 tarihli tezkiresi, Edirne Vilayeti'nden gönderilen 3 Ocak 1920 tarihli telgrafname, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 32-10*, Lef, 8, 10; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 13 Ocak 1920 tarihli 1919 Kasım ve Aralık aylarında Trakya'da muhtelif unsurlar tarafından işlenen ceraim (suç) cetveli, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 30-36*, Lef, 3.

ve çatışma başlamıştı. Saatlerce süren çatışma neticesinde Karabıyık Dimitri ölü olarak ele geçirilmişti.²⁵⁴

Karabıyık Dimitri gibi Parmaksız Çolak Vangel'in çetesi de bu dönemin önemli çetelerinden birisiydi. 1919 yılının Aralık ayının 28. Günü Mehmet oğlu Ali isminde bir şahıs Varsam Çetesi tarafından pusuya düşürülmüştü. Önce kurşunla daha sonra başına taşla vurularak öldürüldüğü tespit edilmişti.²⁵⁵

Daha önce birçok cinayet olayı işlediği sabit olan çete lideri Malkaralı Parmaksız Çolak Vangel ve Mahmut köylü Sava oğlu Tanaş 18 Şubat 1920'de jandarmalar tarafından Malkara'nın Deveci nahiyesine bağlı bir köyde yakalanmıştı. Daha sonra üç jandarma eşliğinde Keşan'a sevk edilmelerine karar verilmişti. Ancak yolda firar etmişlerdi. Akabinde yapılan takip neticesinde ölü olarak ele geçirilmişlerdi. Bu çeteye yapılan soruşturma derinleştirilmiş, bunlara yardım ve yataklık eden Kadıköylü İstirati ile Sotir, Mahmud köylü İstirati, Hacıköylü Kosta, Graboneli Anagnosti isimli beş kişi gözaltına alınmıştı.²⁵⁶

3. Ermenilerin Faaliyetleri ve Tekfurdağı Divan-ı Harbi Örfisi

Ermeniler, tehcirin vermiş olduğu etki ve nüfus olarak sayılarının az olması gibi nedenlerle sosyal ve siyasi gelişmeler karşısında Rumlara göre daha sessiz kalmayı tercih ediyorlardı. Her ne kadar mütarekenin vermiş olduğu gerginlik mevcut olsa da günlük ve rutin işler devam ediyordu. Bu çerçevede boş olan Tekirdağ Ermeni Murahhaslığına 1918 yılı Aralık başı gibi Ser Papas Camcıyan Horen Efendi seçilmişti.²⁵⁷

Mart 1919'da Ermeni Patrikliği, Tekirdağ eski Mebusu Adil, Dava Vekili Rahmi Bey, Tekirdağ Tahrirat Müdürü,²⁵⁸ Tüccardan Refik oğlu İbrahim ve Dava Vekili Hilmi Efendi'nin İttihat ve Terakki Fırkasına üye olduklarını, Müslümanları

²⁵⁴ Mülazım-ı Sani Salih, Mülazım-ı evvel İsmail Hakkı, Hükûmet Tabibi Kigork, Nahiye Müdürü İbrahim, Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Nazım Cemal, Müdde-i Umumi Mehmet Ali ve Malkara Kazası Kaymakamı Hakkı tarafından imzalanan 9 Şubat 1920 tarihli zabıt varakası, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 41-35, Lef, 11.

²⁵⁵ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire, H.15.05.1338, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 31-76, Lef, 1.

²⁵⁶ Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 22 Şubat 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 33-38,

²⁵⁷ Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Tekfurdağı Mutasarrıflığı'na gönderilen 7 Aralık 1918 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.2.Şb*. 66-12.

²⁵⁸ Yazı İşleri Müdürü.

Hristiyanlar aleyhine kışkırttıkları yönünde şikâyetle bulunmuştu.²⁵⁹ Ancak Edirne valisi yapılan gizli tahkikat neticesinde böyle bir durumun söz konusu olmadığını hatta Adil Bey, Rahmi Bey ve Hilmi Efendi'nin ayırım yapmadan bütün ahalinin dava vekâletini alarak işlerini yaptıklarını, tüccardan Refik Efendi'nin de böyle bir oluşum içinde bulunmadığının anlaşıldığını bildirmişti.²⁶⁰

Ermeni Patrikliği şikâyetlerine devam ediyordu. Tekirdağ Murahhaslığından gönderilen mektuba göre, bölgede asayiş yoktu. Ermeniler darp ediliyordu. 1919'un Mart ayında Tekirdağ'da çıkan yangında Ermenilerin yangını söndürdükleri, mükâfat olarak da süngülü askerler tarafından engellenerek kadın erkek ayırmaksızın soyulduklarını bildiriyordu. Ayrıca bir tulumbacının asker tarafından vurularak öldürüldüğü, yüzbaşının bu olanları gördüğü halde askeri cesaretlendirdiği, tulumbacıların tamamına kurşun atıldığını eklemişti.²⁶¹ Dahiliye Nezareti Tekirdağ Mutasarrıfına²⁶² yazdığı yazı ile olayları araştırmasını istemişti.²⁶³ Ancak tüm bu iddialar Tekirdağ Polis Komiserliği tarafından yalanlanmıştı. Komiserliğe göre, Mart ayının 8/9'uncu gecesi Tekirdağ iskelesinde Bakkal Çorlulu Tanaş'ın dükkânında yangın çıkmıştı. Hem itfaiye hem asker hem de ahalinin gayretleriyle yangın başka

²⁵⁹ Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Dâhiliye Nazırı Cemal Bey Efendiden Edirne Valisi'ne gönderilen 12 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 50/1-54*, Lef, 1.

²⁶⁰ Edirne Valiliği'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 18 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 50/1-54*, Lef, 2.

²⁶¹ Ermeni Milleti Patrikliği Dersaadet Kaleminin 22 Mart 1919 tarihli yazısı, *BOA, DH.KMS. 50/1-55*, Lef, 3.

²⁶² Bu dönemde Tekirdağ Mutasarrıfı Mehmet Salih (Güngör) Bey'di. (1 Şubat 1919-20 Mart 1919). Müftüzade Salih Bey, 1866 yılında Gönen'de doğdu. Babası Gönen müftülerinden Mehmet Efendi, Annesi Şefika Hanımdır. 1889'da Nafia Nezareti Demir Yolu İdaresi 2. Kâtipliğine atandı. 27 Ocak 1891'de İzmir Vilayeti Maiyyet Memurluğuna gönderildi. 1892-1893'te Foça, 1893-1894'te Çal, 1894 yılında Karaağaç (Isparta), 1895 yılında ise Menemen Kazaları Kaymakamlık Vekilliği görevinde bulundu. 1895'te Keşan, 1897'te Eceabat, 1901'de Darıdere, 1902'de Edirne merkez kazaları kaymakamlıkları görevini icra etti. 1909'ta Elbasan, 1910'da Ergani, 1915'te Kozan, 1916'ta Siverek Mutasarrıflığına atandı. Siverek'te iken emekliye sevk edildi. Ancak daha sonra emekliliği kaldırıldı ve 31 Ağustos 1918'de Ertuğrul (Bilecik) Mutasarrıflığına atandı. Bkz. Ali Çankaya, **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları İle Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı) 1859-1968**", Mars Matbaası, Ankara 1968-1969, s. 402. 403; 1 Şubat 1919'da Tekirdağ Mutasarrıflığına atandı. Bkz. Daire-i Sadaret Umur-u Mühimme Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 2 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4553-341468*; "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3462, 3 Şubat 1919 Salı, s. 1; "Tekfurdağı Mutasarrıfı", **Akşam**, 30 Ocak 1919, Perşembe, s. 2; Tekirdağ Mutasarrıflığı görevinde iken İngiliz Sefareti, Salih Bey'in İngiliz Subaylarına hakaret ettiğini iddia etmişti. bkz. Dahiliye Nezareti'nden gönderilen 15 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, İ.DUİT, 42-118*, Lef, 2; Bu iddialardan dolayı 20 Mart 1919 tarihinde mutasarrıflık görevinden azledilmişti. Bkz. Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4560-341956*; Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3505, 25 Mart 1919 Salı, s. 1; 9 Kasım 1919'da Ertuğrul(Bilecik) Mutasarrıflığına atandı. Bkz. Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 10 Kasım 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4599-344916*; Ancak bu görevde iken TBMM İdaresine geçti. 3 Ağustos 1921'de Ankara Hükümeti tarafından Zatişleri Umum Müdürlüğüne atandı. Bkz. Çankaya, **a.g.e.**, s. 403.

²⁶³ Nazır Cemal Bey Efendi'den Tekfurdağı Mutasarrıfına gönderilen 18 Mart 1919 tarihli şifre, *BOA, DH.KMS. 50/1-55*, Lef, 4.

bir yere sıçramadan iki saat zarfında söndürülmüştü. Yangının duyurulması amacıyla birçok Ermeni ve Rum gencinin sokaklarda ve pencerelerden tehlike oluşturacak şekilde silah attıkları görülmüştü. Bu durumun engellenmesi için bölgeye güvenlik güçleri gönderilmişti. Gerekli önlemler alınmış ve herhangi bir Ermeni tutuklanmamıştı. Bununla beraber yangının söndürülmesinden bir iki saat sonra Çiftlikönü denilen mevkide silah atılması üzerine jandarma derhal bölgeye intikal etmek üzere yola çıkmıştı. Ancak intikal sırasında üç şahsın şüpheli hareketleri jandarmanın dikkatini çekmişti. Şahıslara dur ikazı yapılmıştı. Şahıslar ise dur ikazına uymayarak Jandarma'ya karşı dört el silah atışı yapmıştı. Jandarmaların da karşılık vermesiyle çatışma çıkmıştı. Nihayetinde Simakoğlu Tatyos isminde bir şahıs öldürülmüştü. Tekirdağ'da bulunan Ermenilerin taşkınlık yaparak sürekli devriyelere silahla taciz ateşi yaptığı bu olaydan önce de polis devriyesine yapılan saldırıda bir neferin ayağından üç kurşunla yaralandığı bildirilmişti.²⁶⁴ Zaman zaman Ermenilerin askerlere yönelik silahlı saldırıları devam etmişti. Haziran ayında iki Ermeni bir askeri silahla yaralanmıştı. 168. Alayın yaverine de benzer bir saldırı gerçekleşmişti.²⁶⁵

Bilindiği üzere mütarekeden sonra seferberlik sırasında yaşanan Ermeni tehciri ile ilgili suistimali olan şahısların yargılanması için Divan-ı Harbi Örfilerin kurulmasına karar verilmişti.²⁶⁶ Meclis-i Vükela, 14 Aralık 1918'de kurulan bu mahkemelerin teşkilat ve çalışma esaslarını 1 Eylül 1910 tarihli "Silahlı Çetelerin Cezalandırılması" hakkındaki kararnameye göre düzenlemişti.²⁶⁷ 20 Ocak 1919'da İstanbul ile birlikte sekiz yerde Divan-ı Harb-i Örfi kurulmuştu. Bu mahkemelerden biri de Tekfurdağı Divan-ı Harbi idi. Yetki alanı, Edirne vilayeti ile Kale-i Sultaniye kazası²⁶⁸ olarak belirlenmişti.²⁶⁹

²⁶⁴ Tekfurdağı Polis Komiserliği'nin 15 Mart 1919 tarihli ve 114 numaralı müzekkere sureti, *BOA, DH.KMS. 50/1-55*, Lef, 2.

²⁶⁵ Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekaleti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 11 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS.2538-8*, Lef, 4; Bazen siviller de Ermenilerin saldırılarına uğruyordu: Tekirdağ'ın Gazioğlu köyünden Feyzullah isminde bir şahıs Tekirdağ'a gittiği esnada bir buğday tarlasında ensesinden bıçaklanarak öldürülmüştü. Yapılan tahkikat neticesinde Tekirdağlı Aga İsminde bir Ermeni gözaltına alınıp adliye sevk edilmişti. Bkz. Edirne Vilayeti'nin 16 Haziran 1919 tarih ve 44946/1105 numaralı tahrirat sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 12-47*, Lef, 1.

²⁶⁶ Harbiye Nezareti'nin 7 Ocak 1919 tarihli tezkiresi, *BOA, İrade Dosya Usulü (İ.DUİT), 175-81*, Lef, 2; Aynı tarihlerde Divan-ı Harp Mahkemesinin Edirne'de de kurulacağı yönünde basında bazı haberler yayınlanmaya başlamıştı. Bkz. "Edirne Divan-ı Harbi", *Alemdar*, nr. 1352-42, 25 Ocak 1919 Cumartesi, s. 2; "Divan-ı Harb", *Yenigün*, nr. 142, 25 Ocak 1919 Cuma, s. 2.

²⁶⁷ Feridun Ata, *İşgal İstanbul'unda Tehcir Yargılamaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3.Baskı, Ankara 2017, s. 75.

²⁶⁸ Çanakkale.

Tekfurdağı Divan-ı Harbi Örfi'sinin başkanı Emekli Ferik Osman Rıfat Paşa idi. Üyeler ise Selimiye redif fırkası kumandanlığından emekli Mirliva İdris Paşa, mülga Batum Divan-ı Harp başkanı emekli Miralay Celal Bey, Tekfurdağı İstinaf Mahkemesi üyesinden Süleyman Akif Efendi ve Tekfurdağı İstinaf Mahkemesi eski üyesinden Artin Şinasi Efendiden oluşuyordu. Müddeî-i Umumiliğine Tekfurdağı İstinaf Mahkemesi Müddeî-i Umumi Vasıf Efendi atanmıştı. Müstantikler ise Tekfurdağı Bidayet Mahkemesi yardımcı hakimi Ragıp Efendi, Tekfurdağı İstinaf Mahkemesi üye mülazımı Agah ve Tevfik Efendiler ile Tekfurdağı Bidayet Mahkemesi müstantiği Sadık Necati Efendi idi.²⁷⁰

Ancak divan-ı harbin kurulması Tekirdağ'daki Müslüman ahaliyi rahatsız etmişti. 17 Şubat 1919'da Dâhiliye Nezaretine bir telgraf çekilmişti. Telgrafta eski mebuslardan Adil Bey, Tekirdağ Müftüsü Ömer Efendi gibi şehrin önde gelen isimleri ile birlikte bir çok kişinin imzası vardı. Önceki hükûmet döneminde alınan karar gereğince bazı cemaatlerin müreffeh bir şekilde uzak memleketlere nakledilmiş olduğu, ahalinin kesinlikle tehcir işine karışmadığı, hükûmet tarafından da herhangi bir cebir kullanma yada düşmanca bir tavır gösterilmediği bildirilmişti. Buna rağmen burada bir divan-ı harp kurulduğu, bundan cesaret alan cinayet veya başka suçlardan firar edip geri gelmiş şahısların her akşam çete tarzında hareket ederek Müslüman ahaliyi öldürdükleri, yaraladıkları, eşya ve hayvan hırsızlığı yaptıkları görüldüğünden, ahalinin de tehciire dâhil ve tesiri olmadığından, Tekfurdağı Divan-ı Harbinin buradan kaldırılmasını talep etmişlerdi.²⁷¹

Müslümanlar mahkemenin kurulmasından ne kadar rahatsız olsalar da gayr-i müslimler bir an önce yargılamaların yapılmasını istiyordu. Nitekim tehcir meselesinden dolayı eski mutasarrıflardan Celal Bey ile Yüzbaşı Yusuf Efendi Kırklareli'de²⁷² tutuklu bulunuyordu. Ancak bölge Rumlarının hükûmete saldırıp bu iki kişiyi öldürecekleri şeklinde bir ihbar alınmıştı. Bunun üzerine bu şahısların İstanbul veya Tekfurdağı Divan-ı Harplerinden birine sevk edilmesi istenmişti.²⁷³

²⁶⁹ Tekirdağ'ında dahil olduğu divan-ı harplerin hudut ve salahiyetlerine dair 5 Şubat 1919 tarihli Meclis-i Vükela kararı, *BOA, Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*. 214-59; Ata, *a.g.e.*, s. 81.

²⁷⁰ Pınar Taşer, "Mütareke Dönemi'nde Divan-ı Harbi Örfiler (1918-1922)", *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir İstanbul, s. 51.

²⁷¹ Serhat, Emin, Hacı Mehmet Tayyip, Meclis-i Umumi Vilayet Reisi Sanisi Mebus-ı Esbak Adil, Tekfurdağı Müftüsü Ömer, İbrahim, Hilmi, Adil, Fazıl Hüseyin eşraf ve muteberan-ı memleket, Refik, Ali, Ahmet ve Mehmet isimleriyle Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 17 Şubat 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.EUM.2.Şb. 66-51*, Lef, 1-5.

²⁷² Bugünkü Kırklareli.

²⁷³ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 12 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR, 631-73*, Lef, 1, 1-2, 1-3.

Nihayetinde ikisinin de Tekfurdağı Divan-ı Harbine gönderilmesine karar verilmişti.²⁷⁴

Tekirdağ'da Divan- Harb-i Örfün kurulmasından sonra birçok tayin işlemi gerçekleşmişti. 1919 Mayıs'ında Kaymakam Mustafa Asım Bey Divan-ı Harb-i Örfi üyeliğine atanmıştı.²⁷⁵ Ekim 1919'da Divan-ı Harb-i Örfi Müdde-i Umumiliğine Halep İstinaf Mahkemesi Ceza Reisi Osman Tevhid'in, Müstantıklığına ise Kırkkilise İstinaf Mahkemesi Azası Asıf Bey'in görevlendirilmesi uygun görülmüştü. Kasım ayında ise Divan-ı Harb-i Örfi Başkanlığına Piyade Miralay Abdülvahid Seyfi Bey tayin edilmişti.²⁷⁶

Ancak; bütün araştırmalarımıza rağmen Tekfurdağı Divan-ı Harbi'nin uygulamaları hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadık. Kanaatimizce bunun sebebi bölgenin Yunan işgaline uğramasından dolayı mahkeme kayıtlarına Yunanlılarca el konulmasıdır.²⁷⁷

4. İngilizlerin Tekirdağ'daki Faaliyetleri

İngiltere, mütarekeden hemen sonra Osmanlı topraklarını işgal etmeye başlamıştı. İlk işgal mütareke hükümlerine aykırı olarak Musul'da gerçekleşmişti.²⁷⁸ Daha öncede bahsettiğimiz üzere Fransızlar ise 4 Kasım 1918'de Uzunköprü Sirkeci demir yolunu ele geçirmişti.²⁷⁹ Osmanlı Hükûmeti ise mütareke şartlarının uygulanmasını kontrol etmek amacıyla bölgelerine gelen İtilaf Devletleri subaylarına her türlü kolaylığın sağlanmasını istemişti.²⁸⁰ Edirne, Kırklareli, Uzunköprü ve Tekirdağ'a askeri temsilci sıfatıyla İngiliz subayları atanmıştı.²⁸¹ Bunun yanı sıra

²⁷⁴ Dahiliye Nezareti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 24 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR*, 99-320.

²⁷⁵ Sadrazam ve Harbiye Nazırı Vekili Damat Ferit tarafından yazılan 10 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *BOA, İ.DUİT*, 175-91.

²⁷⁶ Adliye ve Mezahib Nezareti Umur-ı Cezaiye Müdüriyeti'nden Sadaret'e gönderilen 19 Kasım 1919 tarihli tezkire, *BOA, İ.DUİT*, 175-88, Lef, 2.

²⁷⁷ Tekirdağ'ın İşgalinden sonra bazı belgeler Dedeoğlu'na gönderilmişti. Bkz. "Trakya'da Son Vaziyet Hakkında-İngilizler ve Fransızlar Tarafından Verilen Malumat, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

²⁷⁸ **Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Genelkurmay Basımevi, I, 3. Baskı, Ankara 1999, s. 119; M. Tayyib Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisinin Açılmasına**, Kronik Kitap, 4. Baskı, İstanbul 2019, s. 25.

²⁷⁹ Bkz. I.Bölüm, Doğu Trakya Demir Yollarının İşgali ve Tekirdağ, Fransız İşgali, s. 20

²⁸⁰ Mustafa Budak, **Misak-ı Milliden Lozan'a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası**, Küre Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2014, s. 24.

²⁸¹ Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 16 Aralık 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS*, 2563-8, Lef, 68; Mütarekeden sonra İngiltere, Edirne eski Konsolosu İhtiyat Kaymakamı Mösyö Samson'u, Edirne'ye İngiliz temsilcisi olarak görevlendirmişti. Samson, Vali Zekeriya ve Cemal Beyler döneminde vilayet makamı ile doğrudan doğruya muhabere etmemiş Kolordu Kumandanlığını bu konuda aracı kılmıştı. Vali Salim Paşa'nın Edirne'ye atanması

yüksek rütbeli İngiliz subaylar, Tekirdağ ve civarına bazı ziyaretlerde bulunuyordu. Bu ziyaretlerden en çok memnun olanlar gayr-i müslimlerdi. Mütarekeden birkaç ay sonra Rum ve Ermeniler Çorlu istasyonundan geçeceğini haber aldıkları İngiliz Generali Wilson ile Yunan Miralayı Kategaki/Katehaki'yi karşılamışlar ve kendilerine birer muhtıra vermişlerdi.²⁸²

İngilizler, bölgede gerçekleşen olayları çok yakından takip ediyordu. 1919 Mart ayında İngiltere Fevkalade Komiseri, Dâhiliye Nezaretine bir yazı göndererek, İpsala, Keşan ve Malkara civarındaki son durumun endişe verici bir boyuta ulaştığını, bölgede bulunan memurların başka bir bölgeye nakledilme işlemleri hakkında İttihat ve Terakki hükûmetine taraftar olanların teşvikiyle bölge ahalisinin kışkırtıldığını, bunun da kısmen İtilaf Devletleri aleyhine yöneldiğini bildirmişti. Nezarete, vilayete konu hakkında tahkikat yapmasını ve iddiaları araştırmasını istemişti.²⁸³

Bu dönemde İngilizler, hapishaneleri teftiş ediyor, bazı tutukluların tahliye edilmesini kendilerine hak görüyorlardı. İngiltere Edirne askeri temsilcisi 1919 yılının ilk aylarında Tekirdağ hapishanesinde bulunan cinayet ve fiil-i şen'i²⁸⁴ suçlarından tutuklu bulunan 6 şahsın tahliyesini talep etmiş ve bu talepleri yerine getirilmişti.²⁸⁵

ile Samson vilayet ile doğrudan temas kurmaya başlamıştı. Bkz. Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 16 Aralık 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2563-8*, Lef, 68.

²⁸²Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 2 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS. 2537-9*, Lef, 7.

²⁸³ Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye Vilayet Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 27 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR. 97-290*, Lef, 1; Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye Vilayet Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 28 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti Umur Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Evrakı (DH.UMVM)*, 158-67, Lef, 1-3.

²⁸⁴ Irza geçme (Mutlaka ırza geçme anlamı taşımaz), (Bugünkü anlamda cinsel suç kategorisinde değerlendirilebilir) Bkz. Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat-Eski ve Yeni Harflerle**, Haz: Aydın Sami Güneyçal, 11.Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları Ankara 1993, s. 267.

²⁸⁵ Dahiliye Nezareti Heyet-i Teftiş-iye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Sadaret'e gönderilen 11 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 7-122*, Lef, 1; Dahiliye Nezareti'ne hitaben Mülkiye Müfettişi Espro Bey tarafından hazırlanan 5 Mayıs 1919 tarihli rapor sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 7-122*, Lef, 2; Edirne Vilayeti'nin 26 Nisan 1919 tarihli telgrafname suretinin Tekfurdağı Mutasarrıflığına gönderilmesi yazısı, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 7-122*, Lef, 4; Edirne Vilayeti'nin 7 Nisan 1919 tarihli telgrafname sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 7-122*, Lef, 5; Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Beyefendi'ye ve Hariciye Nazırı Ferit Paşa'ya gönderilen 14 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 40-53*, Lef, 1; Bu altı kişiden Mümin oğlu Yusuf ve Yusuf Oğlu Şaban cinayet, Tahir Rifat ise fiil-i şen'i suçundan ceza almış, mahkemeleri sonuçlanmıştı. Geriye kalan üç kişi ise fiil-i şen'i veya cinayet suçundan zanlı olup mahkemeleri devam eden Abdülhamid İbrahim, Abdi Mehmed ve Mehmed İbrahim idi. Bkz. İstinaf Müdde-i Umumiği'nin 27 Nisan 1919 tarihli derkenarı H.10.08.1337, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 7-122*, Lef, 3.

Yüksek rütbeli İngiliz subaylardan bazıları şehri yerinde görmeyi tercih ediyorlardı. İngiliz General Wilson, kurmay heyeti ile 13 Haziran 1919'da bir torpido vasıtasıyla Tekirdağ'a gelmiş ve buradaki İtalyan taburunu teftiş etmişti. Teftiş bir saat kadar sürmüştü ve daha sonra İstanbul'a geri dönmüştü. Generalin Tekirdağ'a geleceği haberi şehirde bulunan İtalyan kumandanlığı tarafından ilgililere tebliğ edilmişti. Karşılama merasimi yapılması için hazırlıklar başlamıştı. İki saat öncesinden haber verilmesine rağmen Darüleytam müzik grubu dışında Tekirdağ Belediyesinden ve Müslüman ahaliden hiç kimse karşılama törenine katılmamıştı. Rum Metropolit ve Ermeni cemaati ise hızlı bir şekilde öğrencilerini de toplayarak tören alanında hazır bulunmuşlardı. Karşılamada Müslümanlardan kimsenin bulunmaması generalin dikkatini çekmiş, nazik bir ifade ile: "*Tekfurdağı'nın bir Türk şehri mi? Yoksa Rum kasabası mı?*" olduğunu sormuştu. Ayrıca tümenin mevcudu ve nerde konuşlandığı konusunda bilgi istemiş, 55. Tümen Kumandanı tarafından gerekli cevap verilmişti.²⁸⁶

Diğer taraftan da mütarekenin işleyişi ve gayr-i müslimlerin hukukunu korumak maksadı ile Tekirdağ'a bir takım ziyaretler gerçekleştiriyorlardı. Bu kapsamda, mütarekenin icrası, Rum ve Ermenilere ait muamelelerin kontrol ve iyileştirilmesi için İngiliz temsilciliğinden Alvin Hatkinson ile hükûmet tarafından görevlendirilen İhsan Bey'in 21 Ağustos 1919'da Tekirdağ'a geleceği ve bu konuda kendilerine gerekli kolaylığın gösterilmesi istenmişti.²⁸⁷ Bu tarz denetimlerin ara ara sürdüğü görülmekteydi. Nitekim Yunanistan'dan gelmekte olan Rumlar ile diğer gayr-i müslimlerin emval ve emlakına ait tetkikatın yapılması için İngiliz Zabıtlarından Charles Hatkinson ile Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi Sevkıyat Şubesi Müdürü Maruf Bey'in 7 Ekim 1919'da Tekirdağ'a gelmesi öngörülmüştü. Tekirdağ mutasarrıflığına gönderilen yazı ile de kendilerine gerekli kolaylığın sağlanması istenmişti.²⁸⁸ Yine benzer sebeplerle görevlendirilen Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi Müdürü Talat Bey ile İngiliz temsilciliğinden görevlendirilen Hatkinson'un 16 Kasım akşamı Tekirdağ'a geleceği oradan da Malkara, Keşan, Hayrabolu, Çorlu ve Kırklareli'ne geçecekleri kararlaştırıldığından

²⁸⁶ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 13 Haziran 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:1-2, D:56, F:25-1*.

²⁸⁷ Dahiliye Nezareti Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Tekfurdağı Mutasarrıflığına gönderilen 21 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR. 102-209*.

²⁸⁸ Dahiliye Nezareti Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Tekfurdağı Mutasarrıflığına gönderilen 6 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR, 104-12*.

gerekli yardım ve kolaylığın sağlanması hususunda Edirne valiliği ile Tekirdağ ve Kırklareli mutasarrıflığına bilgi verilmişti.²⁸⁹

Rumların en büyük destekçisi İngilizlerdi. Şüphesiz bu onlara cesaret veriyordu. 6 Temmuz 1919'da Uzunköprü İngiliz Kontrol Zabiti Gavit Keşan'a gelmişti. Beraberinde daha önce Türk yöneticileri tarafından asayiş tedbirleri kapsamında Uzunköprü'ye sevk edilen Rumları da getirmişti. Rumlar bu durumu fırsata çevirmişler, kendi okullarında toplanarak: "*İstanbul Rumlarıdır. Yaşasın Yunanistan*" nidaları ile sevinçlerini göstermişlerdi.²⁹⁰

İngilizler, bölgeyi daha iyi tanıyabilmek için bazı stratejik bilgilere ihtiyaç duyuyordu. Tekirdağ İngiliz Askeri Temsilcisi Mösyö Macfayned Mutasarrıf Vassaf Bey'e²⁹¹ müracaat ederek Tekirdağ kasabesindeki silahlı ve silahsız nüfus sayılarının

²⁸⁹ Dahiliye Nezareti Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Edirne Vilayeti ile Tekfurdağı ve Kırklareli Mutasarrıflığına gönderilen 16 Ekim 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR, 104-231*.

²⁹⁰ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 10 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2538-8, Lef, 18*.

²⁹¹ Hasan Vassaf Bey Mütareke döneminde Tekirdağ'a atanan 4. Mutasarrıftır. (5 Nisan 1919-28 Temmuz 1919). Hasan Vassaf Bey Yenişehir-i Fener doğumludur. (Yunanistan'da bulunan tarihi bir şehirdir. Günümüzdeki ismi Larissa'dır. Teselya Ovasında yer almaktadır. 1386-1881 yılları arasında Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Bu dönemde elliden fazla camisi ve önemli bazı medreseleri ile Osmanlı'nın Avrupa'daki en büyük on şehirden birisiydi. Bkz. Machiel Kiel, "Yenişehir", *DİA, C. 43, s. 473*.) Bkz. "Yenişehir", *DİA, C. 43, s. 473*; Babası Raif Efendidir. (Yunan Sefaretinden gönderilen bir yazıda babasının ismi Raif Abdullah olarak belirtilmiştir. Bkz. *BOA, Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalifa Müdüriyeti (HR.UHM), 183-25, Lef, 1-3*; 16 Temmuz 1859'da doğmuştur. 14 Haziran 1884'te, Şura-yı Devlet Muhâkemât Dairesi Kalemine memur olarak atanmıştı. Bkz. Şura-yı Devlet'ten Sadaret'e gönderilen 3 Eylül 1894 tarihli tezkire, *BOA, İrade Taltifat (İ.TAL), 67-8, Lef, 1-2*; 21 Eylül 1899'da Muhacirin-i İslamiye Komisyonu Umur-ı Tahririye Memurluğuna tayin edildi. Bkz. Sadaretin 10 Şubat 1906 tarihli yazısı, *BOA, İ.TAL, 309-39, Lef, 1*; 15 Nisan 1908 tarihli irade-i seniyye ile Şura-yı Devlet azalığına getirildi. Bkz. Dahiliye Mektubi Kalemi'nden Sadaret'e gönderilen 28 Nisan 1908 tarihli tezkire, *BOA, DH.MKT, 1251-49*; Yıldız Saray-ı Hümayunu Baş Kitabet Dairesi'nin 15 Nisan 1908 tarihli yazısı, *BOA, İ.DH. 1465-7*; 3 Eylül 1908'de icra kılınan tensikatta kadro dışı bırakıldı. *BOA, DH.SAİDd, 62-37, Lef, 62*; Hasan Vassaf Bey, Şura-yı Devlet kadrosu dışında kalıp emekliye sevk edildikten sonra tekrar devlet memuriyeti kadrolarında yer alabilmek amacı ile birçok kez talepte bulunmuştu. Bkz. Hasan Vassaf Bey tarafından Meclis-i Mebusan Riyaseti'ne verilen 2 Aralık 1909 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3069-74*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 16 Nisan 1910 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3069-51*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 13 Mart 1912 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3099-83*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 11 Nisan 1913 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3116-33*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 25 Mart 1914 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3124-24*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 20 Mart 1916 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3139-54*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 18 Aralık 1916 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3142-13*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 7 Mart 1917 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3144-48*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 3 Mart 1918 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3150-12*; Hasan Vassaf Bey tarafından Şura-yı Devlet Riyaseti'ne verilen 2 Eylül 1918 tarihli dilekçe, *BOA, Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD), 3151-42*; 10 yıla yakın kendisine bir görev verilmeyen Hasan Vassaf Bey 22 Şubat 1919'da Balıkesir Mutasarrıflığına atandı. Bkz. "Tevcihat", *Takvim-i Vekâyi*, nr. 3478, 22 Şubat 1919 Cumartesi, s. 1; 5 Nisan 1919'da Tekirdağ

harp öncesi ve harp sonrası bilgilerini istemişti. Ayrıca kasabada oturanların sayısı, hane sayısı ve her türlü arabaların adetini belirten bir cetvel talep etmişti.²⁹²

İngilizler, askeri birlikleri de teftiş ediyordu. 7 Eylül 1919'da bir İngiliz vapuru ile Çanakkale'den Şarköy'e üç İngiliz zabiti gelmişti. Şarköy'de bulundukları müddetçe kendilerine oldukça misafirperver bir tavır sergilenmişti. Heyet, buradan Keşan'a hareket etmişti. Orada 60. Tümen'in cephane deposunu kontrol ettikten bir gün sonra geri dönmüştü.²⁹³

5 Mart 1920'de öğleden sonra İngiliz savaş gemisi maiyetinde bulunan bir torpido ile Tekirdağ limanına gelmişti. Gemiden inen bir İngiliz zabiti beraberinde iki neferle birlikte Tekirdağ İngiliz askeri temsilcisinin ikametgâhına gitmişti. Ertesi gün sabah saat 7.30'da 250 neferlik bir müfreze ile bando takımı karaya çıkmış, bir saat kadar Hristiyan mahallelerini dolaşmış sonra saat 11.30 gibi herhangi bir olay yaşanmadığını görerek gemiye geri dönmüşlerdi.²⁹⁴ Dikkat çekicidir ki bu ziyaret sırasında Hristiyanlar tarafından hiçbir şekilde gösteri yapılmamıştı.²⁹⁵

İngiliz gemisinin limana yanaşması üzerine Tekirdağ Belediye heyeti, Ermeni Murahhası ve Rum Metropolitleri yanlarında Ermeni bir tercüman ile gemiye gidip Tekirdağ kasabası adına gemi kaptanı ile görüşmek talebinde bulunmuşlardı. Gemiye gidildiğinde geminin ikinci kaptanı heyeti oldukça nazik bir şekilde karşılamıştı. İkinci kaptan amiralin önce murahhas efendi ile metropolit kabul edeceğini bu sırada diğer heyetin gemiyi gezebileceklerini bildirmişti. Daha sonra belediye heyeti, konsolos vekilleri, murahhas, metropolit hep birlikte amiralin makamına kabul edilmişlerdi. Amiral tarafından oldukça nazik bir şekilde karşılanan heyetler ziyaret maksatlarını açıklamıştı. Heyet namına Tekirdağ Belediye Reisi ziyaret amaçlarının

Mutasarrıflığına tayin edilmişti. Bkz. Daire-i Sadaret Umur-ı Mühimme Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 7 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4564-342276*; "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3520, 12 Nisan 1919 Cumartesi, s. 1; 28 Temmuz 1919'da Tekirdağ Mutasarrıflığı görevinden azledildi. Bkz. 28 Temmuz 1919 tarihli İrade-i Seniyye, *BOA, İ.DUİT, 43-15*; "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3611, 31 Temmuz 1919 Perşembe, s. 1.

²⁹² Tekfurdağı Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 26 Temmuz 1919 tarihli tezkire *BOA, DH.ŞFR. 639-1*, Lef, 1-1, 1-2.

²⁹³ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Eylül 1919 tarihli tezkire, H.28.12.1337, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 22-71*.

²⁹⁴ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 6 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:66*; 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 6 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:66-1*; 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 6 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:66-2*; 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen [t.y] tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:66-3*.

²⁹⁵ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 7-8 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:86*, (Bu belgede karaya çıkan İngiliz askerlerinin sayısı 100 olarak belirtilmiş ayrıca silahlı olarak dolaştıkları bildirilmiştir.)

hoş geldiniz demekten ibaret olduğunu bildirmiş, amiralde teşekkür ederek ayrıca bir arzularının olup olmadığını sorumuştur. Belediye reisi de başka bir arzularının olmadığını beyan etmişti. Amiral, geminin sürati, çeşitli özellikleri ve kabiliyeti ile bilgi vermişti. Bu gemilerin gerektiğinde İstanbul'dan iki saat içinde Tekirdağ'a gelebileceğini belirtmişti. Amiral üstü kapalı bir şekilde İngiliz hükûmetinin Marmara sahilinde vuku bulacak her olaya çok kısa bir zaman içinde müdahale edebileceğini söylemişti. Daha sonra heyetin tamamı gemiden ayrılmıştı.

Amiralin metropolit efendi ve murahhas efendi ile özel görüşmesinde neler konuştuğu daha sonra Balkıyan Efendi'den öğrenilmişti. Amiral, Hristiyanların Müslümanlar tarafından katledileceği yönünde ihbar aldıklarını bunun üzerine de İstanbul'dan Tekirdağ'a geldiklerini söylemişti. Bu konuda ilk önce Ermeni murahhasından bilgi vermesini istemişti. Murahhas Efendi de şehirde böyle bir rivayet duyulsa da bunun kesinlikle yalan olduğunu ve tümen kumandanlığınca kendilerine teminat verildiğini bildirmişti. Ayrıca Müslümanların ve Hristiyanların Tekirdağ'da kardeş gibi geçinmekte olduğunu ilave etmişti. Rum Metropolit de Murahhas Efendi'nin beyanını teyit etmişti. Amiral de meselenin anlaşıldığını belirterek görüşmeyi sonlandırmıştı.

Gerçekten de amiralin ziyaretinden dört beş gün önce Tekirdağ'da Müslümanların Hristiyanları ve hasta Ermenileri katledeceği yönünde bir rivayet duyulmuştu. Bunun kasıtlı olarak Rumlar tarafından veya Ermenilerin bu mıntıkadan göç etmelerini arzu eden komite tarafından yapıldığından şüphe duyulmaktaydı. Daha sonra bu rivayetin doğru olmadığı anlaşılmıştı. İngiliz gemisi 8 Mart'ta saat dokuzdan önce Tekirdağ'dan Marmara adası istikametine doğru açılmıştı. Ufak toplarıyla da büyük ihtimalle namlu boşaltmak amacıyla top atışı yapmıştı.²⁹⁶ Herşeyden önce bu ziyaret sırasında amiralin Türk yetkililere geminin savaş yeteneklerini göstermesi, bir olay durumunda iki saat içinde müdahale edebileceklerini söylemesi oldukça dikkat çekicidir. Geminin Tekirdağ'a geliş tarihi oldukça manidardır. İstanbul'un işgalinden kısa bir süre önce buraya gelip üstü kapalı bir şekilde tehditler savurması akıllara İstanbul'un işgali sonrası çıkabilecek

²⁹⁶ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 15 Mart 1920 tarihli tezkire, Birinci Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrud 9 Mart 1920 tarihli müş'ire sureti, *BOA, DH. EUM.AYŞ*, 35-32, Lef, 1, 2, 3; 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 7-8 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:86; 55*. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 8 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:115(18), F:86-1*; Birinci Kolordu Kumandanlığı tarafından İkinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 10 Mart 1920 tarihli tezkire, *TİTEA, Kutu: 316, Gömlek: 40, Belge: 40*.

muhtemel olayların önünün alınmasına yönelik bir girişim olduğunu getirmektedir. Kaldı ki İngilizler, şüphelerinde haklıydı. Çünkü İstanbul'un işgal edilmesi Doğu Trakya'daki I. Kolordu tarafından büyük bir tepki ile karşılanmış ve Doğu Trakya ile İstanbul'un bağlantısı kesilerek sıkıyönetim ilan edilmişti.

16 Mart 1920'de İngilizlerin İstanbul'u işgal etmelerinden sonraki en önemli gelişme Meclis-i Mebusana baskın yapılmasıydı. Bu baskında birçok mebus tutuklanarak Malta'ya sürülmüştü.²⁹⁷ Tutuklananlar arasında Edirne mebusları Faik Kaltakkıran ve Mehmet Şeref Aykut da vardı. Bu durum karşısında I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey, Doğu Trakya ile İstanbul hükûmeti arasındaki münasebeti kesmiş ve Doğu Trakya'da sıkıyönetim ilan etmişti.²⁹⁸ Aynı gün Tekirdağ iskelesinden az açık bir mevkiye on gün önce de şehre gelmiş olan yukarıda da bahsettiğimiz 47 numaralı İngiliz savaş gemisi demir atmıştı. Gemi kumandanı ufak bir sandal ile bir çavuş ve silahlı dört askeri İngiliz temsilcinin hanesine göndermişti. İngiliz temsilci hanesinde bulunamamıştı. Bundan dolayı gemi kumandanı askerlerin gemiye dönmesinden on dakika sonra tercümanını mutasarrıfa, 55. Tümen Kumandanına, jandarma kumandanına ve polis komiserliğine göndererek öğlenden sonra görüşmeye davet etmişti.²⁹⁹ Ancak mutasarrıf vekili Tekirdağ'ın müstakil bir liva olmadığını, vilayetten izin almadıkça gidilemeyeceği cevabını vermişti. Gemi kumandanına bu cevap bildirildikten bir müddet sonra gemi kumandanı beraberinde bir yüzbaşı ve bir silahlı askerle mutasarrıfa ziyarete gitmişti. Bunun üzerine mutasarrıf vekili beraberinde Tekirdağ belediye reisi ile gemiye giderek iade-i ziyarette bulunmuştu. Gemi kumandanı burada güya Müslümanların Rumlara yaptığı zulmün dayanılmaz bir hale geldiğini bildirmiş ve onların hukukunun korunmasını istemişti.³⁰⁰ Amiralin Tekirdağ'ın önde gelen yöneticilerini gemiye davet ederek adeta emrivaki yapması bölgedeki tek hakimın kendileri olduğunu göstermekten başka bir şey değildi. Türk idarecileri ise bu emrivaki karşısında gemiye gitmeyi uygun bulmamışlardı. Bu da İngiliz komutanına gerekli dersi vermiş olmalı ki bu sefer de kendince oluşturduğu bir heyet ile Türk yetkililerle konuşmaya mecbur kalmıştı. Türk yöneticiler de bu ziyaretten sonra usulü gereğince

²⁹⁷ Sina AKŞİN, *İstanbul Hükûmetleri ve Milli Mücadele Son Meşrutiyet*, II, İşbankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul 2021, s. 352.

²⁹⁸ Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, I, s. 211.

²⁹⁹ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan gönderilen 16 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE*, A: 5-1455, D:(7)41, F: 9; 16 Mart 1920 tarihli telgrafname, *ATASE*, A: 5-1455, D:7, F: 9-1.

³⁰⁰ Edirne Polis Müdüriyeti Kısım-ı Adli Riyaseti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 12 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.EUM.AYŞ*, 38-18.

gemi komutanına giderek iade-i ziyarette bulunmuştu. Böylece eşitlik sağlanmış İngiliz komutana adeta usul dersi verilmişti.

Doğu Trakya'da Yunan harekâtının başlamasına az bir zaman kala bölgeden İstanbul'a gidenlere karşı İngilizler baskılarını giderek arttırıyordu. Tekirdağ'a bağlı Husunlu köyünden Ahmet oğlu Ali yanında bulunan yüklü miktarda para ile 9 Temmuz'da Yunan bandıralı Anekleki vapuruyla İstanbul'a gitmişti. 10 Temmuz sabahında vapur İstanbul'a ulaşmıştı. İstanbul'da İtilaf Devletleri kontrol memurları tarafından yapılan kontrolde tutuklanmıştı. Bunun üzerine Tekfurdağ Cemaat-i İslamiye Başkanlığı, Tekirdağ mutasarrıflığına başvurarak Ahmet oğlu Ali'den haber alınamadığını, kendisinin namuslu ve dürüst bir şahıs olduğunu bildirmişti. Dâhiliye Nezareti'nden de şahsın kurtulması için gerekli teşebbüslerde bulunulması istenmişti.³⁰¹ Açıkçası İngilizler, mütarekeden sonra Tekirdağ'da en etkili İtilaf Devleti konumundaydı. Şehir merkezinin Doğu Trakya'nın diğer şehirlerine nazaran Marmara kıyısında olması onu coğrafi olarak dezavantajlı bir konumda bırakıyordu. İngilizler dönemin en güçlü donanmasına ait savaş gemileri ile sık sık Tekirdağ'a geliyorlardı. Keza İstanbul işgal edildiğinde Doğu Trakya'da sıkıyönetim ilan edilmesinin akabinde hemen bir savaş gemisi şehrin kıyısına gelmişti. Bu açıkça bir tehditti.

Ermenilerin özellikle Rumların bu taşkınlıklarının arkasında katıyetle İngilizlerden aldığı destek vardı. Yunanistan'ın Anadolu ve Doğu Trakya'ya asker sevk etmesine öncülük eden İngilizlerdi. Keza ilerde de değineceğimiz üzere Tekirdağ'a Yunan kuvvetleri çıkartma yaptığında İngiliz donanması Yunan donanmasına eşlik edecekti.

5.Fransızların Tekirdağ'daki Faaliyetleri

Bilindiği üzere Fransızlar mütarekeden hemen sonra Doğu Trakya demir yollarını işgal etmişlerdi.³⁰² Fakat bu hattı daha sonra Yunanlılara devrederek büyük bir fitne ateşi yakmışlardı. Fransızlar, Tekirdağ merkez ile yakından ilgilenmişlerdi. Yine de onlar İngilizlere nazaran daha farklı amaçlar ile bölgede bulunmak istiyorlardı. Bilhassa askeri birliklerini yerleştirecek alanlara ihtiyaçları vardı ve Tekirdağ bu konuda onların ihtiyaçlarını karşılayabilirdi.

³⁰¹ Edirne Vali Vekili Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 13 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 75-120*.

³⁰²Bkz I. Bölüm. Doğu Trakya Demir Yolunun İşgali, s. 20.

Bu kapsamda Fransızlar, Romanya ve Bulgaristan'da bulunan birliklerine kışla aramak için Ağustos 1919'da Tekirdağ'a bir askeri heyet göndermişti. Bu heyete İrtibat Zabiti Yüzbaşı Hikmet Efendi refakat etmişti. Harbiye Nazırı, bu heyetle temas kuracak olan kumandanların durumun nezaketine uygun ifadeler kullanmasını rica etmişti.³⁰³ Bu heyete sivil binaları göstermek üzere Polis Müdürü Fuat Bey tayin olunmuştu. Heyetin Uzunköprü, Babaeski, Lüleburgaz, Muratlı, Çorlu ve Tekirdağ'ı gezmesi planlanmıştı.³⁰⁴ Bir Fransız Binbaşısı, tabip ve Türk zabitanından oluşan bu heyet 3 Eylül 1919 akşamı Çorlu'dan otomobille Tekirdağ'a gelmişti. Heyet o gece bir otelde misafir edilmiş, gerekli ihtiyaçları karşılanmıştı. Sabah saat 9.00'da 55. Tümen Kumandanı Kaymakam Alâeddin Bey'in makamına geçmişlerdi. Tekirdağ'a mühim miktarda Fransız askeri getireceklerini ve bunun için yer lazım olduğunu, görevlerinin bundan ibaret olduğunu söyleyen heyet, kendilerine bu konuda yardım edilmesini istemişti. Alâeddin Bey ise gelecek kuvvetin miktarı bilinmeden esaslı bir şey yapılamayacağı cevabını vermişti. Bunun üzerine 3.000 mevcutlu bir alay olabileceği bildirilmişti. Heyete, bu kadar büyük miktarda bir kuvvet için yer bulmanın oldukça zor olduğu söylenmişti. Heyet, yarım kışla ile barakaları görmek istediklerini ve şehir içinde de yer arayacaklarını söyleyerek tümenden ayrılmışlardı. Kaymakam (Yarbay) Alâeddin Bey I.Kolordu Kumandanlığı'na durumu arz etmiş ve böyle bir vaziyet karşısında 55.Tümenin tamamını hastane olarak kullanılan pavyonlara naklederek yarım kışladaki darüleytamı, imarethane karşısında bulunan istihkâm kışlasına yerleştirme fikrinde olduğunu bildirmişti. Barakalarda zabitan aileleri ve depolar mevcut olduğundan buranın tahliyesinin oldukça güç olduğu ilave edilmiş, bu durumda heyete bildirildiği yazılmıştı.³⁰⁵

15 Eylül 1919 akşamı ise Hadım köyündeki Fransız kıtaatına mensup bir yüzbaşı, aldığı emir üzerine Tekirdağ'daki askeri binaları ve kaç nefer alabileceğinin acele olarak keşfetmesi için Tekirdağ'a gönderilmişti. 16 Eylül sabahı mutasarrıflığa müracaat eden yüzbaşı daha sonra özel arabasıyla barakalara ve hastaneye giderek keşif yapmış, kasabadaki boş evlerin listesini istemişti. Saat 3.00 sıralarında 55.

³⁰³ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 28 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:128(47), F:3-12*; 49, 55. Çatalca Mevki Kumandanlıklarına gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:128(47), F:3-11*.

³⁰⁴ Edirne Vilayeti'nden Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 31 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:128(47), F:3-9*; 49, 55. Çatalca Mevki Kumandanlıklarına gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:128(47), F:3-11*.

³⁰⁵ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 4 Eylül 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:128(47), F:3-4*.

Tümen Kumandanlığı'na müracaat ederek aldığı emiri beyan etmişti. Ayrıca barakalara 3.000, hastanelere ve 55. Tümenin tamamen tahliyesi suretiyle sahil pavyonlarına 2.000, yarım kışlaya 1.000, toplamda 6.000 askerin yerleştirilebileceğini üstlerine bildireceğini söylemişti. Bunun üzerine 55. Tümen Kumandanı Alâeddin Bey, I. Kolordu Kumandanlığı'na durumu arz etmişti. Eğer böyle bir durum olursa tümene yer kalmayacağından bütün tümen kıtaatını sahil pavyonlarına toplamak istediğini bildirmişti. Hatta barakaların bazı eksikliklerinin giderilmesi ile yeni alanların açılabilirliğini eklenmişti.³⁰⁶ Kolordu kumandanlığı da 55. Tümen Kumandanlığı'na Tekirdağ'a Fransız kıtaatı sevk edileceği anlaşılırsa görüşlerinin değerlendireceği cevabını vermişti.³⁰⁷

Askeri birliklerine yer arayan Fransız heyetlerin biri gidiyor biri geliyordu. Bu seferde Tekirdağ'da bulunan Fransız Komisyon Reisi Yüzbaşı Andre Dokler 21 Ekim 1919'da 55. Tümen Kumandanlığı'na Tekirdağ'a gelmesi planlanan bir Fransız piyade alayının ihtiyaçlarını araştırmak için görevlendirildiğini söylemişti. Ancak bundan dört gün sonra 25 Ekim'de çok daha farklı isteklerle tümen kumandanlığına müracaat etmişti. Tekirdağ'da Fransız hükûmeti namına kontrol subayı sıfatıyla görevlendirildiğini ve Tekirdağ hududu dışına çıkacak şahıslar ve malzemelere ait kontrolü yapacağını ve vesika düzenleyeceğini bildirmişti. Ayrıca 30 Ekim'de Malkara'ya gitmiş, orada bazı incelemelerde bulunmuştu. Kolordu kumandanlığı ise Harbiye Nezaretine yüzbaşının görevi hakkında bilgi sormuş nasıl muamele etmek gerektiği konusunda emir verilmesini istemişti.³⁰⁸ Bunun üzerine Harbiye Nezareti, Fransız yüzbaşıya hükûmet işlerine karışmaması konusunda ihtar yapmış, görevi ve yetkisi hakkında bilgi vermesi için Fransız irtibat zabıtlığı nezdinde gerekli girişimlerde bulunmuştu.³⁰⁹ Bu girişimde seyahatleri esnasında bir yanlış anlama olayına mani olabilmek için bu zabıtlar hakkında daha önce hükûmete haber verileceği kararlaştırılmış olsa da kendilerine bir malumat verilmediği, merkeze

³⁰⁶ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 16 Eylül 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D: 128(47), F: 3-2; ATASE, A:5-1455, D: 128(47), F: 3-3.*

³⁰⁷ 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 16 Eylül 1919 tarihli ve 1972/2862 şifreye cevap, *ATASE, A:5-1455, D: 128(47), F: 3.*

³⁰⁸ Birinci Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 31 Ekim 1919 tarihli şifre, *ATASE, A:1/2, D:80, F:22-4.*

³⁰⁹ Harbiye Nezareti'nden Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 5 Kasım 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/2, D:80, F:22.*

malumat verilmeden taşraya zabıt gönderilmemesi konusunda kendilerine yardımcı olunması istenmişti.³¹⁰

Fransızların Tekirdağ'daki tek faaliyeti askeri birliklerine yer bulmak değildi. Onlar, savaştan galip çıkmanın vermiş olduğu güçle kendi vatandaşlarının Tekirdağ'da harp sırasında uğradığı haksızlıklar varsa bunları da araştırmak niyetinde idiler. Bu çerçevede I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile Fransa'nın savaş halinde bulunmasından dolayı Fransız tebaasından Mühendis Luterinlihiçr'in oğlu ailesi ile birlikte Hayrabolu'ya nakledilmişlerdi. Daha sonra memleketine gitmek üzere mübadele suretiyle İstanbul'a gönderilmişlerdi. Ancak mütarekenin üzerinden daha birkaç ay geçmişti ki Luterinlihiçr'in yanına aldığı beş Yunan askeri ile Hayrabolu'ya gelerek kendince bunun hesabını sormaya çalışmıştı. Burada Fransız sefaretı adına soruşturma yapmak için görevlendirildiğini bu amaçla da Vize ve Saray kazalarına da uğradığını beyan etmişti. İki gün Rum ileri gelenlerinin evinde kalarak kendileriyle görüşmüştü. Polisin yaptığı soruşturmada Loterinlihiçrin'e Yunan kumandanı tarafından güya bu gibi mezalimi soruşturmaya görevli olduğu ve bu amaçla kendisine beş nefer verildiğine dair bir yazı verildiği anlaşılmıştı.³¹¹

Yine bölgede kendi tebaalarına ait emlak ve müessesat üzerinde oluşan zararların tespiti için 21 Haziran 1919'da bir zabıt ve mühendisten oluşan bir heyet göndermişlerdi. Heyetin görevine Gelibolu'dan yada Tekirdağ'dan başlaması planlanmıştı. Heyet daha sonra sırasıyla Malkara, İnöz, Edirne ve Kırklareli'ye gidecekti. Dâhiliye Nezareti Edirne valisine heyete kolaylık göstermesi, araç tahsis etmesi ve komisyonun Gelibolu'ya ulaşmasından itibaren yapılacak tahkikat sırasında bir Osmanlı memurunun görevlendirmesi hususunda emir vermişti. Tekirdağ'da heyete katılması hususunda Liva Mühendisi Şükrü Bey görevlendirilmişti.³¹²

³¹⁰ Harbiye Nezareti'nden Fransız İrtibat Zabiti Kaymakam Mösyö Möjen Cenaplarına gönderilen 2 Kasım 1919 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/2, D:80, F:22-2; Birinci Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 1 Kasım 1919 tarihli şıfre, *ATASE*, A:1/2, D:80, F:22-3.

³¹¹ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 11 Şubat 1919 tarihli tezkire, *BOA*, *HR.SYS*. 2537-9, Lef, 15.

³¹² Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti ve Tekfurdağı Mutasarrıflığı'na gönderilen 19 Haziran 1919 tarihli tezkire, Hariciye Nezareti Umur-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Haziran 1919 tarihli tezkire, Tekfurdağı Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 16 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.KMS*, 53/2-33, Lef, 1, 2, 3, 4.

Tüm bunlarla birlikte zaman zaman güzel şeylerde olmaktadır. 19 Kasım 1919'da yarım kışla yakınında bir mevkiye üç-dört ay önce konulan bir Fransız tayyaresinin hava muhalefetinden dolayı zarar görmekte olduğu Tekirdağ'da bulunan Fransız yüzbaşıya bildirilmişti. Ayrıca üç-dört aydan beri de nöbetçi bir nefer tarafından da korunduğu belirtilmişti. Bunun üzerine 22 Kasım 1919'da Fransız yüzbaşı 55. Tümen Kumandanlığı'na gelmişti. Bu nazik hareketten dolayı tümen kumandanına teşekkür etmişti. Aynı zamanda Malkara civarındaki olaylardan dolayı yapılan şikâyetlerden bahsetmiş ve malumat verilmesini istemişti. Tümen kumandanı Malkara mıntikasından kendisinin sorumlu olmadığını bununla beraber olayları çıkaranların Rum olduğunu, siyasi bir maksatla hareket ettiklerini, civardaki Rum köylerinden kendilerine yardım edildiği cevabını vermişti. Fransız yüzbaşı, İstanbul'daki Fransız karargâhında irtibat zabiti olarak bulunan Türk zabitanın Tekirdağ'daki tümenin mevcut ve teşkilatını bilmediğinden tümenin teşkilat ve kuvveti hakkında bilgi almak istemişse de Tekirdağ'da itilaf temsilcisi olarak bulunan İngiliz zabitanine müracaat ederek arzu edilen malumatın oradan alınacağı kendisine nazik bir şekilde bildirilmişti. Kendisi de teşekkür ederek tümeninden ayrılmıştı. Ancak bu bilgi alma isteği İngiliz Temsilci Macfayned'in hoşuna gitmemişti. Nitekim Fransız yüzbaşının tümeninden ayrılmasından yarım saat sonra İngiliz Temsilci Yüzbaşı Macfayned ve beraberinde bir Mülazım-ı evvelle tümen kumandanlığına gelmişti. Tümen kumandanı, Macfayned'e Fransız yüzbaşının tümen hakkında malumat almak üzere geldiğini, ancak kendisine mütareke şartları gereğince İngiliz yüzbaşının kontrol zabiti olarak tanındığı şeklinde cevap verildiğini, bildirmişti. İngiliz yüzbaşı ise bu durumun olağan akışa aykırı olduğu bir daha yaşanmaması için İstanbul'a yazacağını bildirmişti.³¹³ Anlaşılmaktadır ki İngilizler, Tekirdağ'da kendisinden daha yetkili bir makam görmek istemiyorlardı.

Fransız heyetleri ve subayları birçok kez Tekirdağ'a gelmişti. Ancak bunlardan bir tanesinin amacı anlaşılamamıştı. 1919 Ekim'inde bir Fransız yüzbaşı İstanbul'dan Tekirdağ'a gelmiş birkaç gün kaldıktan sonra tekrar İstanbul'a

³¹³ Harbiye Nezareti'ne gönderilen 24 Kasım 1919 tarihli tezkire *ATASE, A:5-1465, D: 113(16), F: 3; 55. Tümen Kumandanlığından Birinci Kolordu Kumandanlığına gönderilen 22 Kasım 1919 tarihli tezkire, ATASE, A:5-1465, D:113(16), F:3-1.*

dönmüştü. Bu yüzbaşı beraberinde kırk kadar Fransız bayrağı getirmişti.³¹⁴ Dâhiliye Nezaretide Hariciye Nezaretine durum hakkında bilgi vermişti.³¹⁵

Fransızların bölgedeki askeri ve siyasi faaliyetlerinin dışında bazı sıradan olaylar da yaşanmaktaydı. 2 Şubat 1920’de Mürefte kazasının Ganoz sahilinde Fransız bandıralı içinde bin kadar Arap askeri taşıyan bir nakliye gemisinin kazanı patlamıştı. Gemi, bölgede bulunan bir İngiliz gemisinin arkasına bağlanmak üzere Marmara sahillerindeki limanlardan birine doğru çekilmişti.³¹⁶ 25 Haziran 1920’de ise Tekirdağ limanına Fransız bandıralı Galabeyir isimli bir savaş gemisi yanaşmıştı. Gemiden iki zabıt ve dört nefer karaya çıkarak Tekirdağ’dan çeşitli malzemeler satın almıştı. Gemi, akşamüzeri Mürefte istikametine doğru hareket ederek Panados³¹⁷ önlerinde bir yelken sefinesini de beraberine alarak İstanbul’a gitmişti.³¹⁸ Bundan beş gün sonra 30 Haziran’da Marmara bölgesinde görevli olup ara sıra Tekirdağ’a gelen bir Fransız torpidosu Tekirdağ limanına demir atmıştı. Görevliler, 1 Temmuz’da hükûmet ve askeri daireleri ziyaret etmişti.³¹⁹

Görüldüğü üzere Fransızların bölgedeki faaliyetleri İngilizlere nispeten daha azdı. Başka bir deyişle İngiltere, Fransızlara göre daha baskındı. İngilizler açık ve net bir şekilde başta Rumlar olmak üzere gayr-i müslimlerin arkasındaki en büyük güçtü. Fransızları da zaman zaman gayr-i müslimlerin savunucusu olarak görsek de onlar daha çok I. Dünya Savaşı sırasındaki kendi vatandaşlarının hak kayıplarını telafi etmek ya da askeri birliklerine yer bulmak amacıyla Tekirdağ’a geliyorlardı.

6-Tekirdağ’ın İtalyan Kuvvetleri Tarafından İşgali

I.Dünya Savaşı başlarında İtalya tarafsız kalmayı tercih etmişti. 1915 yılına gelindiğinde İtalya’nın hangi tarafta savaşa gireceği netleşmişti. İtalya için önemli olan savaştan sonra elde edeceği kazanımlardı. O yüzden savaşa kimin tarafında gireleceğinin çok bir önemi yoktu. Artık savaşa kendi menfaatleri doğrultusunda

³¹⁴ Edirne Vilayetinden gönderilen 15 Kasım 1919 tarihli şifre telgrafname, *BOA, DH.KMS. 57/1-19*, Lef, 1.

³¹⁵ Dahiliye Nezaret-i Kalem-i Mahsus Müdüriyetinden Hariciye Nezaretine gönderilen 16 Kasım 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 57/1-19*, Lef, 2.

³¹⁶ Edirne Vilayetinden Dahiliye Nezaretine gönderilen 14 Şubat 1920 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ, 32-24*.

³¹⁷ Barbaros.

³¹⁸ Edirne Vali Vekili Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 28 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 42-36*, , Lef, 1.

³¹⁹ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nden Sadaret ve Bahriye Nezareti’ne gönderilen 7 Temmuz 1920 tarihli tezkire, Edirne Vali Vekili Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 6 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 43-20*, Lef, 1-2.

dâhil olma zamanı gelmişti. Nihayet 26 Nisan 1915'te İtalya ve İtilaf Devletleri arasında Londra Anlaşması imzalanmıştı. Avusturya'ya karşı istediklerini alan ve dokuzuncu maddesi Anadolu'da elde edeceği kazanımlarla alakalı olan bu anlaşmanın ardından İtalya, Avusturya'ya karşı savaş ilan ederek harbe dahil olmuştu. Savaş sırasında İngiltere ve Fransa'nın kendi aralarında yaptıkları Sykes-Picot anlaşması ile Ortadoğu Bölgesi bu iki devlet tarafından gizlice paylaşılmıştı. İtalya iki devletin kendi aralarındaki görüşmelerinden şüpheleniyordu. İngiltere, İtalya'ya müttefikler arasında olup bitenleri öğrenebilmesi için Almanya'ya karşı savaş ilan etmesi gerektiğini önermişti. Böylece İtalya 1916 Ağustos'unda Almanya'ya savaş ilan etmişti. Aradan çok zaman geçmeden İtalya müttefiklere iki adet nota vererek kendisine Anadolu'dan daha fazla pay verilmesini talep etmişti. Bunun üzerine Fransa'da St. Jean de Maurienne'de görüşmeler başlamıştı. Bir takım istekleri kabul edilen İtalya bunu yazılı hale getirmek istiyordu. Londra'da bir kez daha bir araya gelindi ve St. Jean Maurienne görüşmeleri esas alınarak Rus hükûmetinin de onaylaması şartıyla İzmir İtalya'ya vaat edildi. Bunun yanı sıra İzmir'in kuzeyi, Afyon'un güneyi gibi Güneybatı Anadolu İtalya'ya bırakıldı. Ayvalık körfezinden başlamak üzere Balıkesir-Bursa'nın güneyinden Afyon'a varan dairenin içinde kalan yerlerde İtalyan nüfuz sahası olarak belirlendi.³²⁰

Savaşın bitmesinden sonra yenilen devletlerle barış yapılabilmesi için İtilaf Devletleri 18 Ocak 1919'da Paris'te toplanmışlardı. Ancak İtalya'nın savaş sırasında yaptığı antlaşmalar neticesinde Anadolu'da elde ettiği hâkimiyet alanıyla Yunanlıların Anadolu'da hak iddia ettikleri alanlar aynıydı. Böylece iki devlet konferansta karşı karşıya gelmişti. Yunanlıların istekleri karşısında konferansta İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerikalı yetkililerden oluşan bir "Yunan işleri Komisyonu" kurulmuş ve bu komisyon 6 Mart 1919'da büyük ölçekte Yunan isteklerini kabul etmişti. Buna karşın İtalya da 19 Nisan 1919'da kendi taleplerinden bahsetmişti. Ancak ABD Başkanı Wilson bu taleplerin on dört maddeye aykırı olduğu gerekçesiyle kabul edilemeyeceğini açıklamıştı. Wilson'un kendilerine karşı olumsuz tutumu ve kendi taleplerinin kabul edilmeyeceğini anlayan İtalya, 24 Nisan 1919'da konferansı terk etmişti. Bu siyasi davranışla konferansın kilitleneceğini düşünen İtalya bu konuda yanılmış, tam aksine İzmir'in Yunanlılara verilmesi ile ilgili kararlar bundan sonra verilmişti. İtalyanlar ise müttefiklerine rağmen 11

³²⁰ Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s. 19-23.

Mayıs'ta Fethiye, Bodrum, Marmaris'i 14 Mayıs'ta ise Kuşadası ve Selçuk'u işgal etmişlerdi.³²¹

Esasında İtalyanlar, 24 Nisan'da Batı Anadolu kıyılarının işgaline kesin olarak karar vermişti. İç Anadolu'da da askeri faaliyetlerini arttıran İtalya 26 Nisan 1919'da Konya'yı işgal etmişti. Konya'nın işgal edilmesinden sonra Doğu Trakya'da bulunan İtalyan birliklerinde de hareketlenmeler başlamıştı.³²² Ocak 1919'dan itibaren Doğu Trakya demir yollarının muhafazası için Edirne'de bir İtalyan müfrezesi bulunmaktaydı.³²³ Bununla birlikte 1919 Nisan sonlarına doğru Tekirdağ'a 62. İtalyan Taburunu sevk etme kararı almışlar ve Tekirdağ'ı işgal etmişlerdi.³²⁴

³²¹ Çelebi, **Milli Mücadele'de...**, s. 46-75; Mevlüt Çelebi, **İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi, (1919-1922) Greek Massacre In Anatolia On Italian Archives Documents (1919-1922)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s. 4; Volkan Aksoy, "Paris Barış Konferansı'nda İtalyanlar", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2020, S. 32, s. 637-647.

³²² Çelebi, **Milli Mücadele...**, s. 75-89; HTVD, S. 44, Haziran 1963, Ves. Nr. 1026.

³²³ Bir Yüzbaşı komutasında ki bu 220 kişilik İtalyan birliği Edirne'deki İtalyan konsolosluk binası ile Pomak okuluna yerleşmişti. Bkz. Çelebi, **a.g.e.**, s. 89.

³²⁴ **Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Genelkurmay Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1999, s. 219; **İstiklal Harbi II, Batı Cephesi**, Genelkurmay Basımevi, I. Kısım 2. Baskı, Ankara, 1994, s. 84; "İtalyanlar Anadolu'da, Tekirdağ'ın İşgali" **L'Idée Nazionale**, 7 Maggio 1919 (7 Mayıs 1919), "Askerlerimiz Tekirdağ'da", **La Tribuna**, 8 Maggio 1919. (8 Mayıs 1919); Tekirdağ'ın İtalyanlar tarafından işgali oldukça ilginç bir meseledir. Çünkü İtalyanların Anadolu'daki işgal ettiği bölgeler daha çok Güneybatı Anadolu bölgesi olarak bilinmektedir. Ancak bulduğumuz evraklar Tekirdağ'ında İtalyanlar tarafından işgal edildiğini göstermektedir. Tüm bunlarla birlikte bulduğumuz evraklar işgalin hangi sebeple yapıldığı ve bölgenin hangi sebeple terk edildiğine dair bilgilerden uzaktı. Öncelikle danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa Budak'a konuyu açtım. Onun değerli fikir ve görüşlerini aldıktan sonra hocamın da yönlendirmesi ile Türk-İtalyan ilişkileri konusunda son derece önemli çalışmaları olan değerli hocamızı Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Mevlüt Çelebi hocamıza danışıp değerli fikirlerinden istifade etmeyi uygun bulduk. 07.04.2022'de 23 dakikalık ve 11.04.2022'de 9 dakikalık bir telefon görüşmesi yaptık. Bu görüşmede hocama Tekirdağ'ın İtalyanlar tarafından işgalinden ve İtalyanların bölgedeki faaliyetlerden bahsettim. İtalyanların Anadolu'nun aksine daha sert bir tavır sergilemeleri karşısında hocamız "*hiç de İtalyan tarzı olmayan tavırlar*" dedi. İşgalin sebebi hakkında bazı fikirler ortaya atmakla beraber kaynakları ve arşivini bir kez daha kontrol edip döneceğini söyledi. İkinci görüşmemizde hocamız İtalyan Genelkurmay Başkanlığının yayınlarına baktığını, ancak İtalyanların Tekirdağ'daki işgali ile herhangi bir duruma rastlamadığını bildirmekle beraber İtalyan basınında Tekirdağ'ın işgal edildiğine dair çok önemli iki İtalyanca gazetenin tercümelerini bize gönderdi. Hocamız bu işgalin sebebi ile ilgili sunmuş olduğu fikir bizim için oldukça önemliydi. Hocamıza göre bu işgal "*bir emrivaki*" olabilirdi. Gerçekten de İtalya Paris Barış Konferansı'nı 24 Nisan 1919'da terk etmişti. Aynı günlerde ve devamında İtalyanlar hızlı bir şekilde Güneybatı Anadolu sahillerini işgal etmişti. Aynı tarihlerde Tekirdağ da işgal edilmişti. Tüm bunlardan dolayı Tekirdağ'ın da Güneybatı Anadolu işgalleriyle aynı kapsamda olması yüksek ihtimal olarak değerlendirilmektedir. İşgal sadece Tekirdağ merkezden ibaret değildi. İşgalden sonra yayınladıkları ilana göre işgal Tekirdağ ve ilçeleri ile Edirne'nin güneyinde kalan ilçeleri kapsamaktaydı. Bu ilçeler Keşan, Uzunköprü İpsala ve Enez'di. Mevlüt hocamızın gönderdiği İtalyan gazetelerin tercümeleri şu şekildedir: "İtalyanlar Anadolu'da, Tekirdağ'ın İşgali-Torino 6. Taormina gemisi Selanik'ten Tekirdağ'ı işgal etmek üzere getirdiği bir taburla İzmit körfezine geri döndü. Tekirdağ Marmara Denizinde Gelibolu yarımadasında Türkiye'nin en önemli stratejik noktalarından birisidir. Çünkü Tekirdağ, İstanbul'un kapısı olan Çanakkale boğazına hâkim bir kara parçasıdır. Denilebilir ki İtalya'nın imparatorluğu nihai gücü olan ölümcül boğazi koruyan askerleri var. **L'Idée Nazionale**, 7 Maggio 1919. (7 Mayıs 1919); Askerlerimiz Tekirdağ'da-Zürich 7. İstanbul'dan bildiriliyor. Taormina gemisi, Selanik'ten, Tekirdağ'ı işgal etmek üzere getirdiği bir taburla İzmit körfezine geri döndü. **La Tribuna**, 8 Maggio 1919. (8 Mayıs 1919)

30 Nisan'da Taormina isimli bir İtalyan gemisi Selanik'ten Tekirdağ'a ulaşmıştı. Gemide 12 İtalyan zabiti, 750 nefer ve 90 hayvan kuvvetinde bir İtalyan taburu bulunmaktaydı. İtalyanlar, Tekirdağ'a ulaştığında 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan kendilerine bir ordugâh ve münasip bir yer tahsis edilmesini istemişlerdi. Ayrıca iki aylık erzak konulabilecek bir ambar talep edilmişti.³²⁵ Tabur Tekirdağ'a yerleştikten bir müddet sonra bir bölüğünü Muratlı'ya göndermiş ancak daha sonra bu bölük geri çağırılmıştı.³²⁶ Bir bölüğü de bir yüzbaşı komutasında dört zabıt ve 150 neferle Malkara'yı işgal etmişti.³²⁷

İtalyanların Tekirdağ'ı işgalinden bir hafta sonra talihsiz bir olay yaşanmıştı. 7 Mayıs 1919 Çarşamba günü akşamüzeri Tekirdağ Çukurçeşme Caddesinde fabrikalar tarafı olarak adlandırılan mahalle oldukça hızlı giden şoför Magrit Franço yönetiminde 11.801 numaralı bir İtalyan otomobili, Tekirdağ'da ikamet eden Recep Efendi'nin kızı Faika'ya çarpmış ve Faika olay yerinde vefat etmişti. Olayın duyulması üzerine o sırada rahatsız bulunan İtalyan taburu kumandanının yerine bir İtalyan zabiti Tekirdağ mutasarrıflığına giderek olay hakkındaki üzüntülerini iletmişti.³²⁸

İşgalin üzerinden daha iki hafta geçmeden İtalyan 62. Alayı 1. Taburu Tekirdağ ve mülhakatında, daha geniş bir ifade ile Ergene Nehri güneyinde bulunan ahalinin silahlarını teslim etmesi konusunda bir ilan yayınlamıştı.³²⁹ İtalyan Taburu Kumandanı Maggiore J. Galli imzasını taşıyan bu ilanın başlığında "Kraliyet-i İtalyan Askerinin Tekfurdağı Kumandanlığı Riyaseti"³³⁰ yazıyordu. İlanın

³²⁵ Edirne Valiliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 1 Mayıs 1919 tarihli tezkire, Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Mayıs 1919 tarihli tezkire, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen Mayıs 1919 tarihli tezkire, Dahiliye Nazırı Mehmed Ali Bey tarafından Hariciye Nazırı Ferit Paşa'ya gönderilen [t.y.] tezkire, *BOA, DH.EUM.ECB*, 24-6, *H.03.08.1337*, Lef, 1-4; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR*, 628-8, Lef, 1-1, 1-2; 60. Fırka Kumandanlığı'ndan Birinci Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:152(14), F:22-7*; 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:152(14), F:22-10*; **L'Idée Nationale**, 7 Maggio 1919. (7 Mayıs 1919); **La Tribuna**, 8 Maggio 1919. (8 Mayıs 1919).

³²⁶ Edirne Valiliği'ne gönderilen [t.y.] yazı, *ATASE, A:5-1455, D:152(14), F:22-7*; 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:152(14), F:22-10*.

³²⁷ Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 2 Haziran 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.ŞFR*. 633-22, Lef, 1, 1-3, 1-4.

³²⁸ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 11 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 73-58.

³²⁹ *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 10-46, Lef, 5; İlanın İtalyancası, Osmanlıcası ve tercümesi için bkz. Ek. Şekil A.1-A.2, s. 344-345.

³³⁰ Belgede "Ziyaset" yazılsa da bunun yazım hatası olduğu düşünülmektedir. Doğrusunun Riyaset olması gerekmektedir.

duyurulmasından sonra beş gün içinde ahalinin silahlarını kendilerine teslimi istenmişti. Fakat görülen lüzum üzerine bu süre bir müddet daha uzatılmıştı. İlan, kanunen silah taşıma hakkına sahip olmayan kişilerin kendi nezdlerinde veya evlerinde hiçbir şekilde silah ve cephane bulunduramayacağını bildiriyordu. Belirtilen süre içinde silah veya cephanesi bulunanların İtalyan kumandanlığına müracaat ederek silahlarını kayıt ettirmesinin zorunlu olduğu belirtiliyordu. İlanda yazılan sürenin bitiminde şahısların üzerlerinde veya evlerinde silah olup olmadığı Osmanlı jandarmalarının refakatinde İtalyan askerleri tarafından aranacağı, üzerinde veya evinde silah bulunduranların şiddetli bir şekilde cezalandırılacağı bildirilmişti. İlk başta silahları toplamak üzere Keşan'a iki bölük asker sevk edilmesine karar verilse de daha sonra bu sevkten vazgeçilmişti. Türkçe, İtalyanca ve Fransızca olarak yayımlanan bu ilanlara göre silah taşıma hakkına sahip olanların listesi Osmanlı Hükûmeti tarafından kendilerine verilirse o kişilere de ayrıca bir vesika verileceği belirtilmişti.³³¹ Bu arama teşebbüsü Edirne valiliğini harekete geçirmişti. Dâhiliye ve Hariciye Nezaretine İtalyanların böyle bir arama yapmaya veya ilannameler yayınlamaya hakkı olduğuna dair resmi bir malumatlarının olmadığını, bu aramanın da İstanbul'da olduğu gibi ara sıra yapılan şeylerden ibaret olduğunu düşündüklerini bundan dolayı da valilik olarak herhangi bir şekilde bunu engelleyemediklerini bildiren bir yazı gönderilmişti.³³²

Tekirdağ, Çorlu, Muratlı, Hayrabolu, Malkara, Keşan, Uzunköprü, İpsala, İnöz ve köylerindeki sivil ahalinin silah taşımalarını yasaklayan bu ilandan sonra Tekirdağ'da bulunan İtalyan askeri zabitanından müteşekkil bir heyet oluşturulmuştu. Mutasarrıflığa heyetin oluşturulduğu bildirildikten sonra Tekirdağ'ın Hristiyan mahallerinde silah aranmasına başlanmıştı. Arama sırasında bir Rum tercüman da bulunmuştu. Ancak bu tercüman şahsi hislerine kapılmış, yaptığı yönlendirmelerle Türk zabitlerin ve memurların evleri dahi aranmıştı. Bu kapsamda Tekirdağ Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Halit Memduh Efendi'nin evi

³³¹ Kolordu Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 13 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/2, D:97, F:34, 14; 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 12 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/2, D:97, F:34-1; 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE*, A:5-1455, D:152(14), F:22-7; 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE*, A:5-1455, D:152(14), F:22-10; Keşan'da Bulunan 60 Fırka Kumandanlığı'na Kırkkilise'de Bulunan Fırka Kumandanlığı'na Hadımköy Çatalca Mevki-i Müstahkem Kumandanlıklarına gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE*, A:5-1455, D:152(14), F:22-5.

³³² Dahiliye Nezaret-i Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 29 Mayıs 1919 tarihli tezkire, Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.EUM.AYŞ.* 10-46, Lef, 1, 3.

kendisinin de evde bulunduğu sırada aramaya tabi tutulmuş, ufak bir tabancaya el konulmuştu. Yastık yüzleri dahi yırtılmış, içlerinde arama yapılmıştı. Yüzbaşıya ait iki adet resmi kılıçtan biri teslim alınmış ancak daha sonra iade edilmişti. Gündüzlü nahiye müdürünün de evi aranmış, İtalyanlarca iki adet yasaklı olarak kabul edilen silaha el konulmuştu. Mutasarrıflığa haber verilmesi üzerine mutasarrıflık gerek zabitan gerek ileri gelen komutan ve idarecilerin makamlarına hürmeten bu aramadan istisna tutulmasını talep etmişti. Ayrıca İtalyan Kumandanlığı'ndan Müslümanların evleri arandığı esnada heyetin yanında bir Türk tercüman ve polis bulundurulması istenmişti. Kumandanlıktan gelen olumlu cevap üzerine aramaya bu talepler doğrultusunda devam edilmişti. Arama neticesinde yasaklanmış silahlardan sayılmayan ufak tabancaların, antika sayılabilecek silahların, ekmek bıçaklarının dahi toplandığı görülmüştü. İtalyanlar, arama faaliyetlerini tamamlanmasını beklemeden bir müddet sonra durdurmuştu.³³³

Bir taraftan ilan yayımlayıp sivillerin elindeki silahları toplama işine girişen 62.İtalyan taburu diğer taraftan da 14.Kolordu emrindeki silahların muhteviyatı ile uğraşıyordu. Bu konuda Tekirdağ İngiliz askeri temsilcisi İtalyan taburu kumandanına gerekli malumatı vermişti. Bunun üzerine İtalyanlar, Tekirdağ İlga Komisyonu emrinde olan, içinde sadece Rus silahları ve cephanesi bulunan ambarın içindeki silahların ve mühimmatların kendilerine teslim edilmesini istemişti. Ayrıca 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan ambar anahtarlarının kendilerine verilmesini talep etmişlerdi. Silahların İngilizlere teslim edilmesi konusunda daha önce verilmiş bir emir olmasına rağmen İtalyanların bu müracaatı kolorduca yerine getirilmiş ve 10 Mayıs 1919'da İtalyan taburu tarafından sayıma başlanmıştı. Sayım bitiminde ambarın muhteviyatı konusunda 14. Kolordu Kumandanlığı'na makbuz vereceklerini bildirmişlerdi.³³⁴

İtalyanların Tekirdağ'ı işgalinden kısa bir süre sonra 15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunan askeri tarafından işgal edilmişti.³³⁵ Bu işgal esnasında Tekirdağ'da bulunan İtalyan tabur kumandanı beraberinde Tekirdağ İngiliz temsilcisi olduğu sırada 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya Yunan işgalinin İzmir ile sınırlı kalacağını,

³³³ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 22 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 10-46*, Lef, 4; Edirne Vilayeti'nden gönderilen 25 Mayıs 1919 tarihli şifre telgrafname, *BOA, DH.KMS.52/2-13*, Lef, 4.

³³⁴ 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 13 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/2, D:97, F:34*, 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 12 Mayıs 1919 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/2, D:97, F:34-1*.

³³⁵ Selek, *a.g.e.*, s. 137.

Yunan askerinin Tekirdağ'a gelmesinin mümkün olmadığını, Selanik-Edirne tren hattının İtalyanların muhafazası altında olduğunu bildirmişti. Ayrıca Sofya ve Filibe'de de bir taburlarının olduğunu, Usturumca'da Bulgarlar ile Yunanlılar arasında meydana gelen bir olay üzerine bölgeye Selanik'ten de bir İtalyan taburu gönderildiğini söylemişlerdi.³³⁶ Ancak İtalyan tabur kumandanının bu söylemleri bir temenniden boş bir vaatten ibaretti. Onlar, kendi payına düşen İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi karşısında bile hiçbir askeri hamle geliştirememişti.

İtalyanlar, kısa bir süre sonra bölgedeki asayiş meseleleri ile ilgilenmeye, hatta Türk yöneticilere karşı bu konuda tehditvari söylemlere başlamıştı. Tekirdağ İtalyan Kumandanı Kaymakam Ferrar Bey, 28 Haziran 1919'da Keşan'da bulunan 60. Tümen Kumandanı Vekili Kaymakam Süreyya Bey'e 26 Haziran 1919 tarihli bir mektup göndermişti. Bu mektupta Keşan ve civar köylerde özellikle Keşan-İnöz yollarında gerçekleşen soygun olaylarından bahsetmiş, bu olaylarda Türk jandarmalarının suistimali olduğunu bildirmişti. Bunlardan dolayı tümen kumandanının bu olayları dikkate almasını, bu meseleleri tahkik etmek için de Uzunköprü'de bulunan İngiliz zabıtine emir verdiğini eklemişti. Aynı tarihlerde Malkara'da bulunan İtalyan Mülazım-ı Sanisi Mösyö Kasniye Valerinyo Keşan kaymakamlığına müracaat ederek usule aykırı bazı isteklerde bulunmuştu. İsteklerine yönelik gerekli cevaplar verilse de Kasniye Valerinyo Keşan kaymakamlığı binasına giderek kaymakamın kapısına iki silahlı İtalyan askeri koymuştu. Müteakiben bölgeye Tekirdağ İtalyan Kumandanı Ferrar Bey gelmişti. Maiyetindeki İtalyan yüzbaşısı tümen karargâhına göndererek Keşan'da bulunan İtalyan Fabrikatör Alberto'nun hanesinde görüşme talebinde bulunmuştu. Tümen kumandanı, kaymakam ve jandarma kumandanı davete icabet etmişti. Ancak buradaki görüşmeler oldukça sert geçmiş, İtalyan kumandanı Türk tarafını tehdit etmişti. Kaymakam'a: *"Siz gönderdiğiniz beş Rum'u yarına kadar iade ettireceksiniz. Ben emrediyorum. Eğer infaz etmezsen seni hapis ederim"* demişti. Kaymakam da eğer *"İadeleri icap ediyorsa merciime müracaat ediniz"* şeklinde cevap vermişti. İtalyan kumandanı bunun üzerine daha da sertleşerek *"Hiçbir taraf tanımam"* demişti. Akabinde tümen kumandanına: *"Siz buranın en büyük kumandanısınız. Cihet-i mülkiyenin hiç hükmü olamaz. Kaymakamı tanıma. Ben öyle yaparım. Badema*

³³⁶ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 29 Mayıs 1919 tarihli tezkire, BOA, HR.SYS. 2603-39; 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan I. Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 29 Mayıs 1919 tarihli tezkire, ATASE, A:5-1455, D:152(14), F: 22.

seninle muhabere edeceğim.” Demesi üzerine tümen kumandanı: “*Silsile-i meratibe riayet lazım olduğunu, telakki edilen emre göre hareket edebileceklerini ve hükûmeti tanıdıklarını, memurin-i aidesinin vazifelerine müdahaleye salahiyeti bulunmadığını*” söylemişti. İtalyan kumandanının: “*Buraların kumandanı benim el-yevm sizinle hal-i harpteyiz benim emrim altındasınız.*” tarzındaki söylemlerine Türk hükûmetinin halen görevde olduğu ve mevcut kanunlara göre hareket edileceği belirtilmiş ve görüşme orada sonlandırılmıştı. Çok geçmeden 30 Haziran 1919 günü bayram münasebetiyle tümen kumandanlığında bayramlaşma töreni gerçekleştirilmişti. Törenden sonra İtalyan kumandan tümen kumandanı nezdine gelerek tebriklerini iletmiş bu vesile ile de aynı mevzuyu tekrar gündeme getirmişti. Daha sonra İtalyan kumandanı tekrar Tekirdağ’a geri dönmüştü.³³⁷ Görüldüğü üzere İtalyanlar da tıpkı İngilizler ve Fransızlar gibi menfaatleri birbirine ters düşse dahi gayrimüslimlerin bilhassa Rumların koruyuculuğunu yapmaktan vazgeçemeyeceklerdi.

Tekirdağ ve bölgesindeki bu İtalyan işgali üç aydan fazla sürmüştü. Malkara’da bulunan 120 İtalyan askeri Ağustos 1919’da bölgeyi terk edip Tekirdağ’a gitmişti.³³⁸ Nihayetinde Tekirdağ İtalyan taburu Selanik yolu ile İtalya’ya gitmek üzere 16 Ağustos’ta tüm birlikleri ile Tekirdağ’dan ayrılmıştı.³³⁹

7-İstanbul Hükûmeti, 14. Kolordu ve Türklerin Faaliyetleri

Osmanlı genelkurmayı, I.Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru 28 Eylül 1918 tarihli emriyle Doğu Orduları grubundan 10. ve 15. Tümenlerin tertip olunmasını, bunların da Tekirdağ, Şarköy ve Keşan bölgesinde toplanmasını planlamıştı. Akabinde verilen başka bir emirle Doğu Trakya’ya iki tümen daha sevk edilmesi kararlaştırılmıştı. Bölgede toplamda 8 tümenlik kuvvet toplanması hedeflenmişti. Ancak Mondros Mütarekesi’nin imzalanması ile bu plan gerçekleşmemişti. Mütareke ile birlikte Doğu Trakya’da 545. Hudut Taburu ve 10. Kafkas Tümeninin 31. Alayı birliklerinden başka askeri bir birlik bulunmuyordu. Harbiye Nezareti Gelibolu Yarımadasındaki birliklerin 20 Kasım 1918 tarihine kadar mevkilerini boşaltması emrini vermişti. Yarımadaadaki 14. Kolordu Karargâhı ve 55. Tümen Tekirdağ’ına,

³³⁷ Harbiye Nezareti Celilesine gönderilen [t.y.] tezkire, *ATASE, A:5-1455, D:21, F:45-3*; Nezaretten [hangi nezaret belirtilmemiş] Hariciye Nezareti’ne gönderilen 15 Temmuz 1919 tarihli tezkire, Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 15 Temmuz 1919 tarihli tezkire, Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 16-69, Lef, 1, 2, 3, 5.*

³³⁸ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 13 Ağustos 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.ŞFR. 641-100.*

³³⁹ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 17 Ağustos 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.ŞFR. 642-46.*

49. Tümen Kırklareli'ne, 60. Tümen Keşan'a sevk edilmişti. Keşan'da bulunan I. Kolordu ise Edirne'ye nakledilmişti. Böylece Doğu Trakya üç tümenle kendini savunabilecek bir kuvvete sahip olmuştu.³⁴⁰ Mütareke şartlarına göre birlikler yeni yerlerine geldiği gibi yedek subay ve erlerinin büyük kısmı terhis edilmişti. Her piyade taburunda sadece 80 asker kalmıştı.³⁴¹ Mayıs 1919'da Doğu Trakya'daki askeri kuvvetlerin dağılımı şu şekilde idi: I. Kolordu Karargâhı Edirne'deydi. Bu kolorduya Kırklareli'de bulunan 49. ve Keşan'da bulunan 60. Tümenler bağlıydı. 14.Kolordu karargâhı ise Tekirdağ'da bulunmaktaydı. Tekirdağ'daki 55. Tümen ile Bandırma-Balıkesir arasındaki 61. Tümen de bu kolorduya bağlıydı.³⁴²

İzmir'e Yunan birliklerinin çıkarma yapması ile birlikte 17. Kolordu birlikleri dağılmıştı. Yeniden teşkilatlanması için çalışmalara başlansa da kolordunun durumu netleşinceye kadar Tekirdağ'daki 14.Kolordunun Balıkesir-Bandırma bölgesine sevk planlanmış, 56. Tümen de bu kolorduya bağlanmıştı. Nihayetinde 14.Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa ve karargâhın bir kısmıyla 5 Haziran 1919'da Bandırma'ya, 6 Haziran'da ise Balıkesir'e ulaşmıştı.³⁴³ 8 Haziran'da Yusuf İzzet Paşa verdiği emirle 14. Kolordu'yu, 55. Tümen Tekirdağ'da, 56. Tümen Bursa'da, 61. Tümen Bandırma'da olacak şekilde tertip etmişti.³⁴⁴ Kolordunun Tekirdağ'da bulunan silah ve cephaneleri gizli bir şekilde küçük partiler halinde Bandırma'ya sevk ediliyordu.³⁴⁵ 1919 Eylülüne kadar 14. Kolordu karargâhı Bandırma'da olmak üzere Tekirdağ'daki 55. Tümen bu kolorduya bağlı olarak vazifesine devam etmişti.³⁴⁶ Daha sonra bu tümen Doğu Trakya'daki asayişin sağlanması hususunda geçici olarak I. Kolordu'ya bağlanmıştı. Ancak Sivas Kongresini takip eden günlerde Harbiye Nezareti'nin 30 Eylül 1919 tarihli emriyle 14. Kolordunun emrinden alınarak I. Kolordunun emrine verilmişti.³⁴⁷

Esasında mütarekenin imzalanmasından iki ay sonra kadar Kazım Karabekir 14. Kolordu Kumandanlığı'na atanmıştı. Bunu 23 Aralık 1918 tarihinde kabine

³⁴⁰ **Türk İstiklal Harbi**, I, s. 161-162.

³⁴¹ **a.g.e.**, s. 169.

³⁴² **Türk İstiklal Harbi**, II, s. 26-27, 85.

³⁴³ **a.g.e.**, s. 54; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 5 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2603-25*, Lef, 1; "Tahvil-i İrtibat", **Alemdar**, nr.1481-171, 13 Haziran 1919 Cuma, s.1; **HTVD**, S. 36, Haziran 1961, Ves. Nr. 892; Yusuf İzzet Paşa, Balıkesir'e ulaştıktan bir gün sonra kolordunun Rumeli mıntıkasında önemli bir olay olmadığını Harbiye Nezareti'ne bildirmişti. Bkz. 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 7 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2603-25*, Lef, 4.

³⁴⁴ **Türk İstiklal Harbi**, II, s. 129.

³⁴⁵ **a.g.e.**, s. 134.

³⁴⁶ **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, Genelkurmay Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1999, II, s. 32.

³⁴⁷ **a.g.e.**, s. 139; **HTVD**, S. 44, Haziran 1963, Ves. Nr. 1031.

değişikliğinden sonra Harbiye Nazırı olan Cevat Paşa'yı tebrik ettiği sırada öğrenmişti.³⁴⁸ 2 Ocak 1919'da Tekirdağ'a ulaşan Kazım Karabekir ilk iki hafta kolorduyu teftiş etmekle meşgul olmuştu. Tekirdağ'daki asayişten çok memnun olmayan Kazım Karabekir şu tespitte bulunmuştu:

“...Geceleri kasabada silahlar atılıyordu. Ne yazık ki Türkler de Rum ve Ermenilere uyarak evlerinden Rover atıyorlardı. Hâlbuki Hristiyanları İngiliz zabiti teşvik ediyordu. Çünkü asayiş yok diye mütareke ahkâmı mucibince İtilaf kuvvetleri Tekirdağ'ı [böyle!] işgal edeceklerdi.”³⁴⁹

Bu konuda hükûmeti ve icap edenleri uyaran Kazım Karabekir Doğu Trakya ile ilgili kendi birliklerine: “...bir karış yer vermeyeceğiz diye aleni nutuklar söyledim ve hükûmet erkânına da anlattım. Halka da duyurdum” diyordu. 14 Kolordu'nun Anadolu'ya nakli işlemleri Kazım Karabekir döneminde teklif edilmiş ve bu teklifi de kabul edilmişti.³⁵⁰ Ancak Kazım Karabekir bir an önce doğuya tayin olmak arzusundaydı.³⁵¹ O, 1 Aralık 1918'de İzzet Paşa ile görüşmesinde milletin kurtuluşunun doğudan olabileceğini söylemişti.³⁵² 24 Şubat 1919'da Erzurum'da bulunan 15. Kolordu'ya tayin olduğunu öğrendiğinde: “Hayatımın en sevinçli günü bugün oldu!!!” demişti.³⁵³ Kazım Karabekir'in tayini sonrası yerine Yusuf İzzet Paşa tayin olmuştu.³⁵⁴ Kazım Karabekir Tekirdağ konusunda şu ifadeleri kullanmıştı:

“2 Ocak 1919'da Tekirdağ'ına gittiğimde orada kalmak hususundaki beyhudeliği görerek biran evvel kolordunun Balıkesir'e nakli için teşebbüsatta bulundum. Ve müsaade almaya muvaffak oldum.”³⁵⁵

Görüldüğü üzere Tekirdağ için mütareke sonrasının en önemli gelişmelerinden birisi İstiklal Mücadelesinin önde gelen komutanlarından olacak Kazım Karabekir'in Tekirdağ'a atanması hadisesiydi. Onun Tekirdağ'da kalmayacağı belli idi. Çünkü, o mücadelesine başlangıçtan beri hep doğuda devam

³⁴⁸ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimizin Esasları**, Haz: Faruk Özerengin, Truva Yayınları, İstanbul 2019, s. 40; Muhammet Erat, “Milli Mücadele Döneminde Kazım Karabekir Paşa'nın Faaliyetleri (1919-1922)”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi**, İstanbul 2000, s. 18; Suat Zeyrek, “Kafkasya'dan Trakya'ya I. Kafkas Kolordu Komutanlığı ve XIV. Kolordu Komutanlığı”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S. 18, 2010, s. 126

³⁴⁹ Kazım Karabekir, **Günlükler (1906-1948)**, Çev: Budak Kayabek, Haz: Yücel Demirel, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2020, C. I, s. 575.

³⁵⁰ a.g.e. s. 576.

³⁵¹ 28 Ocakta I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Paşa ile Tekirdağ'da ki görüşmesinde durumu tartışmışlar birisi Anadolu'da diğeri Trakya'da mücadele etmeye karar vermişlerdi. Bkz. Tansel a.g.e., I, s. 132.

³⁵² a.g.e. s. 566.

³⁵³ a.g.e. s. 579.

³⁵⁴ Daire-i Sadaret Umur-ı Mühimme Kaleminden Harbiye Nezaretine gönderilen 3 Mart 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4558-341831*.

³⁵⁵ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimizin...** s. 40.

etmek istemişti. İstedigini de elde etmişti. Şurası kesin ki Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu'nun Anadolu'ya nakli uzun vadede Tekirdağ için hiç de iyi sonuçlar doğurmamıştı. Nitekim bu kolordudan sonra Edirne merkezde kalan I.Kolordu az sayıda mevcudu ile Trakya'yı savunmaya çalışsa da Trakya altı gün gibi kısa sürede Yunan ordusunun eline geçmişti. 14.Kolordu Tekirdağ'da kalsaydı farklı sonuçlar ortaya çıkabilirdi. Ancak, Kolordunun Anadolu'da olması, daha uygun görüldü. Şu da bir gerçek ki, Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması Osmanlı Devleti'nin payitahtı İstanbul'u büyük bir tehlikeye atmıştı. Trakya'nın düşmesi ile İstanbul ve Yunanistan komşu olmuştu. Nitekim Türkler bundan sonra sürekli İstanbul'la tehdit edilecek hatta Yunanlılar 1922 Temmuzunda İstanbul'u işgal etmek için ciddi bir askeri hazırlık içine dahi gireceklerdi.

14.Kolordunun Tekirdağ'dan tamamen ayrılması ile bölgeye I.Kolordunun hâkim olduğunu belirtmiştik. İleride bu kolordunun faaliyetlerinden bahsedeceğiz.³⁵⁶ Ancak bundan önce İstanbul hükûmetinin Doğu Trakya politikalarına bakmak gerekmektedir. Ahmet İzzet Paşa mütarekeden kısa bir süre sonra istifa etmişti.³⁵⁷ Onun sadrazamlığı devrinde Uzunköprü'ye Fransız askerlerinin yerleşme isteği olmuştu. İstanbul hükûmetine ne yönde karşılık verileceği sorulduğunda 7 Kasım'da verilen cevap her şeyi özetliyor ve çaresizliğin geldiği nokta görülüyordu. Cevapta Fransızlara yer verilmemesi ancak ısrar ederlerse protesto ile yetinilmesi bildirilmişti.³⁵⁸ Ahmet İzzet Paşa'dan sonra hükûmeti kuran Ahmet Tevfik Paşa Hükûmeti'nin³⁵⁹ ilk aylarında, Doğu Trakya demir yollarının muhafazası Fransızlar tarafından Yunan taburuna teslim edilmişti. Bölgeden birçok rapor hükûmete gönderilse de hükûmet üyelerinin bazıları bu duruma karşı oldukça serinkanlı bir şekilde yaklaşım sergilemeyi tercih etmişti. Hariciye Nazırı Reşit Paşa Yunan taburlarının Doğu Trakya'yı işgal etmediğini, bu durumun geçici olduğunu belirtip iyimser bir tablo çiziyordu.³⁶⁰

³⁵⁶ Bkz. III. Bölüm I.Kolordunun Seferberlik İlanı ve Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in Seferberliğe Uymaması, s. 141.

³⁵⁷ Metin Ayışığı, **Mareşal Ahmet İzzet Paşa Askeri ve Siyasi Hayatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013 s. 234.

³⁵⁸ 7 Kasım 1918 tarihli suret, *ATASE, A: 2-2, D: 9, F:17-1*; Edip Başer, **Mütareke'den Sonra İstanbul Hükûmetleri ve Trakya Politikaları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 119-120

³⁵⁹ Necati Çavdar, Son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doktora Tezi**, Samsun 2010, s. 155.

³⁶⁰ "Trakya İşgal Edilmemiş", **Muvakkit**, nr. 448, 21 Kânunusani 1919 Salı, s. 1.

Mütareke döneminin en önemli sadrazamlarından biri olan ve beş kez hükûmet kuran Damat Ferit Paşa'nın politikaları ise anti-milliyetçi konumdaydı.³⁶¹ Bu konuda yapması gereken ne varsa da yapmaktan geri durmuyordu. “*Zamanın icaplarına göre hareket etmedikleri ve bu nazik dönemde memleketi zor durumda bıraktıkları*” iddiasıyla İstiklal Mücadelesini engellemek için olağanca çaba sarf ediyordu. Damat Ferit Paşa'nın herkesle iyi geçinip memleketi kurtarabileceği ilkesine dayanan politikası İtilaf Devletlerine her türlü keyfi uygulama için kapı aralamaktaydı.³⁶² Damat Ferit Paşa Mart 1919'dan Ekim 1919'a kadar üç kez hükûmet kurmuştu. Bu dönemde Doğu Trakya'ya dair net bir politikası olmadığı görülen Damat Ferit'in gelişmeler karşısında yeni politikalar belirleyemediği görülmektedir. Böyle bir siyasi ortamda Yunan taşkınlıkları son derece artmıştı. Yunanlılar bölgeye Rum nüfus getirip Wilson ilkelerine göre bölgede hak iddia etmek istiyorlardı. Patrikhane ve Yunanistan'ın işbirliği ile bölgede Rumlar teşkilatlanıyorlardı. Osmanlı Hükûmeti bu durum karşısında kendi başkentinde, Doğu Trakya'da yaşanan gelişmelere karşı seyirci kalmaktan başka bir irade gösteremiyordu.³⁶³ Osmanlı hükûmetinin çaresiz ve kayıtsız politikalarının Ali Rıza Paşa, Salih Paşa ve 4.Damat Ferit Paşa Hükûmeti döneminde de devam ettiği görülmektedir.³⁶⁴

Tüm bunlarla birlikte Türklerin bölgede bireysel eylem ve faaliyetleri de mevcuttu. Herşeye rağmen günlük hayat devam etmekteydi. I.Dünya Savaşı esnasında tehciye tabi tutulanların Dahiliye Nezaretinin 22 Ekim 1918 tarihinde vilayetlere gönderdiği telgraf ile geri dönmesine müsaade edilmişti.³⁶⁵ Ancak geri dönenlerin eski hanelerine yerleştirme işlemleri o hanelere yerleşmiş ya da yerleştirilmiş Müslümanları sıkıntıya sokmaktaydı. Bu kapsamda Tekirdağ'da oturan Yenipazar muhacirlerinden Nezir imzası ile Sadaret'e çekilen telgraf ile Ermenilerin geri dönmesi üzerine emval-i metrukeden çıkarıldıklarını, mahalli idare tarafından da herhangi bir girişim olmadığından kendilerine yardım ve merhamet edilmesi

³⁶¹ Ş. Can Erdem, Sadrazam Damat Ferit Paşa, **Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi**, İstanbul 2002, s. 219-220.

³⁶² Osman Akandere-Hasan Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükûmetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011, s. 1-8.

³⁶³ Başer, **a.g.e.**, s. 158-159.

³⁶⁴ **a.g.e.** 159-217

³⁶⁵ **Osmanlı Belgelerinde Ermeniler, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları**, Ankara 1995. s. 210; Üç maddeden ibaret olan bu telgrafta Meclis-i Vükelaca karar alındığı askeri bir karar gereğince savaş sırasında mahallerinden başka bölgeye sevk edilenlerin geri dönmesine müsaade edildiği bu hususta geri dönenlerin iskan ve işlerinin sağlanması ve çok dikkatli olunmasının son derece önemli olduğu vurgulanmıştı. Bkz. **a.g.e.** s. 210.

istenmişti. Yapılan tahkikat neticesinde bu durumun gerçek olmadığı anlaşılmış, ilgili makamlara gerekli yazılar gönderilmişti.³⁶⁶ Ermenilerin geri dönüşü sivilleri etkilediği kadar kamu kurumlarının hizmetini de aksatmaktaydı. Tekirdağ'da bulunan karakolların bir kısmı Ermenilerden boşalan binalarda tesis edilmişti. Ancak karakolların bazıları Ermenilerin dönüşü ile tahliye edilmişti. Kiralık olarak bakılan binaların aylık kira bedelinin 1.000 kuruş olmasından dolayı karakollara yer bulma sorunu ortaya çıkmıştı. Karakolların her birinin görülen lüzum üzerine kurulması ve herhangi birisinin lağv edilmesi de asayişin muhafazasını olumsuz etkileyeceği için uygun görülmemişti. Çünkü karakolların yeniden kurulmaması ile memurların vilayet merkezinde görevlendirilme ihtimali doğmuştu. Tüm bunlardan dolayı yeni kiralık karakol binaları aranmasına başlanılmıştı. Nitekim 1 Mayıs 1919'dan itibaren ödenmek üzere 500 kuruş kira bedeli ile iskele, 15 Mayıs 1919'dan sonra ödenmek üzere 300 kuruş kira bedeli ile Çiftlikönü, yine 1 Haziran 1919 tarihinden itibaren ödenmek üzere 500 kuruş kira bedeli ile Çukurçeşme karakolları tekrar faaliyete geçmişti. Kira bedellerinin havale edilmesi talepleri de uygun görülmüştü.³⁶⁷

Mondros Mütarekesi'nden sonra asayiş oldukça bozulmuştu. Rum çetelerin şahsi ve siyasi faaliyetlerinden daha önce bahsetmiştik. Ne yazık ki bu dönemde Türklerinde asayiş bozan eylemleri olmuştu. 12 Haziran 1919'da Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta Müsteceb nahiyesiyle Şarköy kazası arasında birçok olaya karışmış bir çetenin yakalandığı bildirilmişti. Yapılan tahkikat neticesinde çetenin Şarköy bölgesinde İshaklı civarında birçok gasp olayını işlediği tespit edilmişti. Bununla beraber 1919 başlarında Ballı köyle Kavakçeşme arasında işlenen bir cinayet, Müsteceb ve İncik kazasına bağlı Ağaçlı'da gerçekleşen hayvan hırsızlığı olaylarının da faillerinin bu çete üyeleri olduğu anlaşılmıştı. Yapılan kimlik

³⁶⁶ Daire-i Sadaret Umur-ı Mühimme Kaleminden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 3 Aralık 1918 tarihli tezkire, Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 19 Ocak 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4545/340807*, Lef, 1-2; Bu şikâyet kapsamında ilgili adrese Çiftlikönü karakolu komiser yardımcısı ve polis memurları gönderilmişti. Dilan Mahallesinde kalan evin içinde Sinçe muhacirlerinden Zeynel oğlu Nezir'in oturmakta olduğu tespit edilmiş ayrıca yine bölgede ikamet ettiği anlaşılan Sinçe Muhacirlerinden Bayram, Şakir, Salih, Derviş Ağa, Peştamalcı taraflarında ikamet eden Şaban, Bosnalı Ali, Mustafa oğlu Hüseyin, Kolaşıklı Mustafa, Ahmet oğlu Osman, Arif, Murtaza, Hüseyin zevcesi Dervişe, Raşit zevcesi Fatma, Kolaşıklı Sinan, Mürsel oğlu Abidin ve biraderi Kazım, Bosnalı Cemal, Tahir oğlu Salih Çavuş, Fettah zevcesi Sabire, Beşir Ağa, Şemseddin, Bosnalı Rasim Bey kerimesi Kamile olduğu anlaşılan şahısların birçoğunun hanelerinde meskûn bulunduğu anlaşılmıştı. Telgrafın hangi sebeple gönderildiği ile ilgili sorulara Ermenilerin peyderpey geri dönmekte olduklarını gördüklerini bundan dolayı sokakta kalma endişesi yaşadıklarından böyle bir müracaatta bulunduklarını beyan etmişlerdi. Bkz. 29 Aralık 1918 tarihli zabıt varakası, *BOA, BEO, 4545/340807*, Lef, 3.

³⁶⁷ Edirne Vilayeti Polis Müdüriyet-i Tahrirat Kaleminden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 1 Haziran 1919 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Emniyet-i Umumiye Muhasebe Kalemî Evrakı (DH.EUM.MH)*, 192-96, Lef, 3.

tespitinde Ballı köyünden Necip, Aksakal'dan Laz Mustafa, Mürefte'den Kanlı Süleyman ve Ballı köyünden Hacı Abdullah'ın Anadolu'nun çeşitli yerlerinden olduğu görülmüştü. Çete üyelerinden Ahmet ve Parmaksız Necip yakalanamamıştı. Diğer üyeler yakalandıktan sonra Şarköy ve Malkara mahkemelerine sevk edilmişti. Çete üyeleri nezdinde bulunan dört adet İngiliz bir adet Henry Martini tüfeğe el konulmuştu. Soruşturmanın derinleştirilmesi üzerine Müsteceb nahiye müdürünün kardeşinin de bu olaylarla alakadar olduğu yönünde şüphe duyulsa da herhangi bir delil bulunamadığından şahıs hakkında bir işlem yapılamamıştı. Bunun üzerine Nahiye müdürünün de olaylarla alakası olma ihtimali düşünülmüş, nahiyede birçok olay gerçekleşmesine rağmen müdürün olaylardan haberdar olmamasının imkansız olduğu değerlendirilmiş ve tahkikatın bu yönde derinleştirilmesine karar verilmişti.³⁶⁸

Görüldüğü gibi mütareke sonrasında oluşan bu güvensiz ortam dirayetsiz ve beceriksiz yöneticilere de hainliklerini yapma fırsatını doğurmuştu. Aynı şekilde Yunan taburlarının demir yolunu işgal etmesi işbirlikçi Türkleri de meydana çıkarmaya başlamıştı. 1919 Temmuz'unda Muratlı'da faytonculuk işi yapan Köprülü muhacirlerinden Ali, kardeşi Ahmet ve hizmetkârı Yaşar yanlarında bulunan birkaç Yunan askeri ile Arif Ağa'nın evinin önüne gelmişti. Ali, Arif Ağa'nın hanesine girmiş, Arif Ağa'nın eşini dövmüş, silahla tehdit etmiş ve 15 yaşındaki kızını kaçırmıştı. Bu esnada yoldan geçmekte olan Hafız Halil, Yunan askerleri tarafından darp edilmişti. Bunun üzerine olayla ilgi soruşturma başlatılmıştı. Aynı tarihlerde Malkara Hacısungur köyünde bulunan bir evde hırsızlık yapan İbribey-Generli arasında bir arabacıyı soyan dört kişilik bir çetenin üyesi olan Çavuşköylü Ali ile Kermiyanlı Mustafa isimdeki şahıslar güvenlik güçleri tarafından yakalanmıştı. Hacısungur köyünde gerçekleşen tek olay bu değildi. Hanım namında bir bayanın evini basıp paralarını gasp eden şaki Ali Bey ve beş arkadaşı silah ve çalıntı parayla birlikte yakalanmışlardı.³⁶⁹

³⁶⁸BOA, DH.EUM.AYŞ, 14-40, Edirne Vilayeti'nden gönderilen 28 Haziran 28 Haziran 1919 tarihli ve 45244 numaralı tahrirat suretinin eki, Lef, 2; Çete'nin Ballı köyünden aynı zamanda çeteye yataklık eden Süleyman, İpsalalı Halil, Ballı köyünden Kara Mustafa, Parmaksız Necip, biraderi Şerif, Süleyman oğlu Mehmed, Adalı Mehmet, Anadolulu Ahmet, Hacı Abdullah, İbrahim, Karabovadan Kara Ahmet, Yunak köyünden Ali Haşim, Molla Osman, Aksaldan Laz Mustafa, Mürefte'den Kanlı Süleyman, Şarköy'e bağlı İshaklı köyünden Ahmet ve Rasim, Bulgurlu köyünden Yunus oğlu Mehmet adlı kişilerden oluştuğu anlaşılmıştı. Bkz. BOA, DH.EUM.AYŞ, 14-40, Edirne Vilayeti'nden gönderilen 28 Haziran 1919 tarihli ve 45244 numaralı tahrirat suretinin eki, Lef, 2.

³⁶⁹ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Ağustos 1919 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ, 17-47, Lef, 1-5.

Hapishanelerde de devlet otoritesi kaybolmuştu. 1-2 Temmuz 1919 gecesinde Mürefte hapishanesinden yedi mahkûm firar etmişti.³⁷⁰ Aynı tarihlerde bir firar olayı ise Malkara hapishanesinde gerçekleşmişti.³⁷¹ Firar olaylarında bazı jandarma erleri mahkûmlar ile işbirliği yapıyorlardı. 20/21 Ocak 1920 gecesine Hayrabolu hapishanesinde nöbet tutan jandarma gönüllü askerlerinden Çerkezmüşellim köyünden Mehmet Ali oğlu Mahmut tarafından hapishanenin kapısı açılmıştı. Birçok mahkûm fırsattan istifade ederek firar etmişti. Bunun üzerine Jandarma, firarileri takip için bölgeye asker göndermişti. Çıkan çatışmada firarilerden Selim yaralanmış, Süleyman ise öldürülmüştü. Firari asker Mahmut ise silahı ile birlikte yakalanmıştı. Diğer firarilerin yakalanması için jandarma takibe devam etmişti.³⁷²

Görüldüğü gibi bazı jandarma erleri bir taraftan hapishanelerdeki mahkûmların firarlarına kolaylık sağlarken diğer taraftan da adi vukuatların üstünü örtmeye çalışıyorlardı. Bu kapsamda Malkara jandarma bölüğü askerlerinden Küçük Hıdırlı Hasan'ın, hayvan hırsızlarıyla işbirliği yaptığı anlaşılmıştı. Bunun üzerine kendisi nizamiye birliklerine teslim edilmek üzere Tekirdağ'a sevk edilmişti. Ancak bu sevk sırasında firar etmişti. Firardan sonra jandarma görevini ifa ederken tanıştığı şaki Necip ve Şerif ile birleşerek çete faaliyetlerine başlamış ve Işıklar köylü Rasim oğlu Bekir'i öldürmüştü. Tekrar yakalansa da yine firar etmişti. Jandarmanın takibi sonucunda Küçük Hıdırlı Hasan'ın, Ballı köylü Şerif ve kardeşi Necip ile Küçük Hıdır köyünde Küçük Fatma isimli bir kadının evinde saklandıkları anlaşılmıştı. Gece saatlerinde başlayan operasyon sonucunda jandarma ile eşkiyalar arasında çatışma çıkmış, Hasan ölü olarak ele geçirilmişti. Diğerleri ise firar etmişti. Çatışma

³⁷⁰ Bu firarilerden Yünak köyünden Emin oğlu Haşim jandarma tarafından yakalanmıştı. Bulgur köylü Yunus oğlu Mehmet ise pişman olarak teslim olmuştu. Diğer firarilerin yakalanması için operasyon başlatılmıştı. Yakalanamayan firarilerden Sarıca Ali köylü Arnavut Adem oğlu Halil ve arkadaşı 21 Temmuz 1919'da Tevfikiye ile Sultan köyü arasında Kuruköy korucusu Emin ile Sultan köylü Mehmet'in önünü kesmişler, korucunun hayvan ve tüfeğini, Mehmet'in de hayvan ve bazı eşyalarını alıp kaçmışlardı. Bkz. Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 17-47*, Lef, 1-5.

³⁷¹ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 17-47*, Lef, 1-5; Çeşitli hapishanelerden firar etmiş olanlara yönelik jandarmanın takipleri devam etmekteydi. Ekim 1919'da firarilerden Hayrabolu'nun Karakavak köyünden Beyazıt Halil oğlu Mustafa ve biraderi Ali ile firarilere yataklık eden Ahmet oğlu Halim yakalanmıştı. Bkz. Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Kasım 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 26-70*.

³⁷² Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Şubat 1920 tarihli tezkire, Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Şubat 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 32-55*, Lef, 1,3; Hapishane kapılarının açılması ile birlikte hayvan hırsızlığı yapmaktan mahkûm olan Kılıçlar köylü Selim ve Danişment köylü Muhacir Süleyman, Babaeski kazasının Minnetler köyünden Mehmet oğlu Mehmet Pehlivan ile zahire hırsızlığından mahkûm olan Tatar Bajdar korucusu Hakkı ve refiki Tekirdağlı Salih ve kardeşi Ali isimli mahkûmlar ve gönüllü jandarma neferi Mahmut silahı ile birlikte firar etmişlerdi.

sırasında jandarma askerilerinden Karacakılavuzlu Ali oğlu Ali ağır bir şekilde yaralanmış, bunun sonucunda vefat etmişti.³⁷³

Bu dönemde Doğu Trakya’da birçok asker kaçağı veya bakaya kalmış asker adayları bulunmaktaydı. Tekirdağ firari ve kaçak sayısında önde gelen yerlerdendi. Ağustos 1919 tarihindeki durum şu şekildeydi:

Tablo-1.3: Doğu Trakya’da 1919 Ağustos ayında bakaya ve firari asker durumu

Sancak ve Kaza İsmi	Firari Efrad		Bakaya Efrad	
	Derdest edilen	Derdest edilemeyen	Derdest edilen	Derdest edilemeyen
Tekfurdağı Sancağı	96	23	0	32
Gelibolu Sancağı	12	19	12	9
Kırkkilise Sancağı	4	21	.	.
Uzunköprü Kazası	15	10	2	0
Lalapaşa Kazası	2	9	.	.
Havsa Kazası	2	217	.	.
Merkez Kazası	1	3	.	.
	132	302	14	41

Kaynak: BOA, DH.EUM.AYŞ, 18-118, Lef, 1-3.

3 Ağustos 1919 gecesi Tekirdağ’da Soğuk Kapı isimli mahalde bir şahsın öldürüldüğü görülmüştü. Bunun üzerine soruşturma başlatılmıştı. Yapılan tahkikat neticesinde maktulün Üsküp muhacirlerinden Berber Mehmet olduğu anlaşılmıştı. Yirmi sekiz yerinden bıçaklanan maktulün kafasının da taşla ezildiği tespit edilmişti. Olayı işlediği iddia olunan maktulün ortağı Hüsnü ile evinde ikamet eden kişiler yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişti. Evde yapılan aramada iki kanlı bıçak ve bir kanlı yatak çarşafı bulunmuştu. Bunlar gerekli tahlillerin yapılması için İstanbul’a gönderilmek üzere Bidayet Müdde-i Umumiliğine³⁷⁴ teslim edilmişti.³⁷⁵ Yine aynı tarihlerde Hayrabolu’nun Arzulu köyünde sığırtmaçlık yapan Kıpti Hüsnü

³⁷³ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 16 Aralık 1919 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ. 28-15; Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 27 Eylül 1919 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ. 23-05.

³⁷⁴ Asliye Savcılığı.

³⁷⁵ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 23 Ağustos 1919 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ. 19-34, Lef, 1-3.

Lüleburgaz'ın Davutlu köyünden Buzcu Mehmet oğlu Hüseyin ile Hayrabolulu Ömer oğlu İsmail'i darp ederek öldürmüştü. Adı geçen şahıs yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişti.³⁷⁶

1919 Kasım'ında Çorlu'ya bağlı eski Ereğli çiftliği bazı eşkıyalar tarafından iki kez basılmıştı. Çiftlik sorumlusu Vahan Efendi bu baskın sırasında kaçırılmış ve serbest bırakılması için karşılığında fidye istenmişti. Fidyeye eşkıyaya verilmiş böylece Vahan Efendi kurtarılmıştı. Bu durum çiftlik işletmecisi Mihalaki Papadopoulos tarafından şikâyet edilmişti. Olay hakkında soruşturma başlatılmıştı. Bu olayları yapanların Çatalca ve Silivri civarında dolaşan Kabak İsmail çetesi olarak adlandırılan Şaban isimli birinin idaresindeki eşkıyalar olduğu anlaşılmıştı. Bu eşkıyaların yakalanması için Silivri kolluk güçleri tarafından takip edilmesi gerektiği aksi taktirde Çorlu kazasında bu tür olayların devam edeceği değerlendirilmişti. Çorlu kazasının bu konuda yapacak bir şeyi olmadığı bildirilmişti. Silivri jandarmaları tarafından yapılan takip neticesinde suçlulardan Yapağcılı Emin, İbrahim, Arif, Rüstem oğlu Mustafa ve Ahmet yakalanmış ve Çorlu'ya gönderilmek üzere ilgili makama teslim edilmişlerdi.³⁷⁷

Türk çeteleri yolcu arabalarına da saldırıyordu. Tekirdağ eski İtalyan Konsolosu Mösyö Edmon Dosi'ye³⁷⁸ ait, Keşan ile Tekirdağ arasında yolcu ve eşya taşıyan bir otomobil³⁷⁹ 28 Aralık 1919'da İncecik'ten 15 km mesafede Kınıklar Köprüsü civarında silahlı bir çetenin saldırısına uğramıştı. Eşkıya yolculardan bin liraya yakın bir para gasp etmişti. Açılan ateş neticesinde otomobil sürücüsü³⁸⁰ yaralanmış İncecik'e getirilerek ilk tedavisi burada yapılmıştı. Olaydan haberi olan İncecik'teki Topçu 18. Alay kumandanı İncecik jandarma takım kumandanı emrine on atlı asker vererek zanlıların yakalanması için gerekli takip çalışmalarını başlatmıştı.³⁸¹ Ancak bu olay İtalyan Fevkaalade Komiserliğinin dikkatini çekmiş,

³⁷⁶ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 11 Eylül 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 21-28, Lef, 1.

³⁷⁷ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 16 Aralık 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 28-13.

³⁷⁸ Başka bir belgede İtalyan tebaasından Zanardi biraderlere ait olduğu belirtilmektedir. Bkz. Hariciye Nezareti Mühimme Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 34-13, Lef, 8.

³⁷⁹ Kimi belgede otomobil kimi belgede Kamyon olarak yazılmıştır. Kamyon yazımı için Bkz. Hariciye Nezareti Mühimme Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 34-13, Lef, 8.

³⁸⁰ Belgede otomobil katibi olarak yazılmış, bunun otomobil sürücüsü olduğu değerlendirilmiştir.

³⁸¹ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 7 Ocak 1920 tarihli tezkire, I. Kolordu Kumandanı Namına Erkan-ı Harbiye Reisi Vekili Binbaşı İsmail Hakkı tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 26 Aralık 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 34-13, Lef, 9, 17.

Hariciye Nezaretine Tekirdağ ve havalisinde asayişin son derece bozuk olduğu belirtilerek hükûmetin bu meseleye önem vermesini istemişti. Ayrıca zarara uğrayanların hukuklarının korunmasını, saldırganların da yakalanıp cezalandırılmasını talep etmişti.³⁸² Nitekim 4 Ocak 1920’de Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafname ile olayı gerçekleştiren zanlılardan ikisinin yakalandığı bildirilmişti.³⁸³ 28 Ocak tarihli yazı ile Edirne valisi saldırganların tamamının yakalandığını ve adliyeye teslim edildiğini yazmıştı.³⁸⁴

Jandarmanın takibi neticesinde bölgede türeyen birçok çete üyesi yakalanmaya devam etmekteydi. 1920 Ocak-Şubat ayında daha önce birçok kez hırsızlık vakasına karışmış olan Karacakılavuz köyünden Yüzbaşıoğullarından Ziya’nın Halil adıyla meşhur eşkiya ile refiki İbrahim oğlu Muhacir Raşit üstlerinde bulunan bir İngiliz bir Osmanlı mavzer tüfeği ile yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişlerdi. Ayrıca bu kişilere yataklık yapanların da yakalanması için tahkikat derinleştirilmişti.³⁸⁵ Yine aynı tarihlerde Tekirdağ’ın Mengen Kolu isimli mevkiinde işlenen cinayetin failleri olduğu anlaşılan Kemal, Hüseyin ve Barbaroslu Mustafa isimli zanlılar yakalanmış ve evrakları ile birlikte adliyeye teslim edilmişlerdi.³⁸⁶

Tüm bu asayiş olaylarına rağmen özellikle Padişaha olan bağlılık devam etmekteydi. Sultan Vahdettin’in tahta çıkış yıl dönümü 4 Temmuz 1920 Pazar günü kutlanmıştı. Bu vesile ile Tekirdağ’da bulunan bütün ulema, eşraf, bölgenin ileri gelenleri, dini liderler takım takım hükûmet dairesine gelerek padişaha tebriklerini iletmişlerdi. Ayrıca millet ve memleketin saadeti padişahın sağlığının devamı için

³⁸² Hariciye Nezareti Mühimme Kalemî’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 20 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 34-13*, Lef, 8.

³⁸³ Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 21 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 34-13*, Lef, 7; Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 4 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 34-1*, Lef, 10.

³⁸⁴ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 28 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 34-13*, Lef, 6; Zanlıların Malkara’nın Kermiyan köyünden Hüseyin oğlu Hasan, Yörük nahiyesinden Ömer oğlu Tavukçu Hüseyin, hizmetkârı Ömer, Hacısungur köyünden Koyun Hasan ve Ahmet Pehlivan olduğu anlaşılmıştı. Tekirdağ Adliyesi İstintak Dairesince yapılan soruşturma sırasında zanlıların Malkara kazasında Ali Çavuş isminde birinin öldürülmesi hadisesine karıştıkları, Ahievren köyünden Hacı Ali isminde birine tehditname gönderdiklerinden dolayı Malkara Adliyesi İstintak Dairesi tarafından soruşturma yapıldığı Malkara Müdde-i Umumiyesi tarafından Tekirdağ adliyesine bildirilmişti. Soruşturmanın tek elden yapılması için müdde-i umumiyeğin talebi üzerine otomobil soygunu olayına ait evrak diğer mesele ile ilgili evraklarla birleştirilmek üzere Malkara Müdde-i Umumiyesine gönderilmişti. Bkz. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 3 Mart 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 34-13*, Lef, 1; Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 26 Şubat 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 34-13*, Lef, 3.

³⁸⁵ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 9 Şubat 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 42-26*, Lef, 3.

³⁸⁶ Edirne Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 31 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 42-26*, Lef, 6.

dualar edilmiş, merasim düzenlenmişti. Akabinde aynı merasim askeri makamlar tarafından da yapılmıştı.³⁸⁷

Görüldüğü üzere, Doğu Trakya’da otorite yok denecek kadar azdı. Ülkenin geleceğine yönelik büyük bir belirsizlik vardı. İstanbul hükümetlerinin günlük politikalarla olayları geçiştirme dışında Doğu Trakya konusunda belirledikleri bir yol haritaları yoktu. Ordu birliklerinin sayısı yetersizdi. Devlet gücünün istenilen düzeyde olmaması art niyetli bir çok unsuru harekete geçirmişti. Çünkü onlar için bundan daha iyi bir fırsat olamazdı. Başta Rumlar olmak üzere birçok unsur oluşan güvenlik açısından istifade ederek cinayet, hırsızlık, gasp olaylarına karışıyordu. Türklerin içinden de bir takım çeteler türemişti. Ancak bunların eylemleri daha çok bireysel nitelikte idi ve devlet görevlilerine karşı herhangi bir eylemleri olmamıştı. Buna karşın Rumların eylemleri daha çok siyasi nitelikte idi. Onların bu eylemlerinin arkasındaki genel amaç Doğu Trakya’nın Yunanistan’a katılmasını sağlamaktı.

8-Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Tekirdağ Milletvekilleri

21 Aralık 1918’de Padişah Vahdettin Osmanlı Mebusan Meclisini Kanun-ı Esasinin yedinci maddesine³⁸⁸ göre feshetmişti.³⁸⁹ Böylece Padişah ve hükûmet üzerindeki önemli bir kontrol ve denetim mekanizması ortadan kalkmıştı. 1916 yılında yapılan değişiklik ile Kanun-ı Esasînin yedinci maddesine göre seçimlerin dört ay içinde yenilenmesi gerekiyordu.³⁹⁰ Ancak bu süre zarfında seçimler yenilenmemişti. Hükûmetler bu konuda gönülsüz davranıyordu. Anadolu hareketinin hızlı bir şekilde büyümesi İstanbul hükûmetlerini seçimleri askıya alma düşüncesinden vazgeçirmek zorunda bırakmıştı. Nihayetinde Erzurum Kongresi’nin devam ettiği günlerde 27 Temmuz 1919’da, Damat Ferit Paşa, gayr-i resmi olarak

³⁸⁷ Edirne Vali Vekili Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin Bey’den Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 14 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 59/1-46*, Lef, 5.

³⁸⁸ Kanunu Esasinin 7. Maddesi şu şekilde idi: Vükelanın azl ve nasbı ve rütbe ve menasıp tevcihi ve nişan itası eyalâtı mümtazenin şeraiti imtiyaziyelerine tevfikân icrayı tevcihatı ve meskûkât darbı ve hutbelerde namının zikri ve düvel-i ecnebiye ile muahedât akdi ve harb ve sulh ilanı ve kuvvei berriye ve bahriyenin kumandası ve hareket-ı askeriye ve ahkamı şeriye ve kanuniyenin icrası ve devairi idarenin muamelatına müteallik nizamnamelerin tanzimi ve mücazaatı kanuniyenin tahfifi veya affı ve meclisi umuminin akt ve tatili ve ledel iktiza heyeti mebusanın azası yeniden intihab olunmak şartıyla feshi hukuku mukadesei cümlesindedir. Bkz. A. Şeref Gözübüyük-Suna Kili, **Türk Anayasa Metinleri 1839-1980**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, nr. 96, Ankara 1982, s. 27-28.

³⁸⁹ “İrade-i Seniyye”, **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3425, 22 Aralık 1918 Pazar, s. 1. “Kelâmü’l Mülûk Mülûkü’l Kelâm”, **Alemdar**, nr. 1318-8, 22 Aralık 1918 Pazar, s. 1; “Meclis-i Mebusan Dün Bâ-İrade-i Seniyye Fesh Olundu”, **Atı**, nr. 243, 22 Aralık 1918 Pazar, s. 1.

³⁹⁰ 31 Mart vakasından sonra Kanunuesasîde yapılan değişikliklerle birlikte meclisin feshedilmesi durumunda seçimlerin üç ay içinde yenilenmesini öngörmüştü. Bkz. Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, Yapı Kredi Yayınları, 32. Baskı, İstanbul 2019, s. 195.

seçim kararı almış; 30 Temmuz’da ise bu karar resmîyet kazanmıştı³⁹¹. Tüm bunlara rağmen iktidarda bulunan 3. Damat Ferit Paşa Hükûmeti seçim kararı almasından sonra iki ay daha yönetimde kalsa da seçimlerin yapılması konusunda oldukça ağırdan bir tavır sergilemiş kayda değer bir adım atmamıştı.³⁹² Damat Ferit Paşa’nın istifa etmesi sonucu yerine 2 Ekim 1919’da Ali Rıza Paşa tarafından yeni bir hükûmet tesis edilmişti.³⁹³ Bu hükûmet Damat Ferit hükûmetlerinin aksine Anadolu hareketine karşı oldukça iyimser bir tavırla yaklaşmıştı. İşbaşına geçtikten sonra Anadolu hareketi ile karşılıklı taleplerin iletildiği telgraflaşmalar başlamıştı. Nitekim Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa yayınladığı tamimle seçimlerin yapılacağını duyurmuştu. Hürriyet ve İtilafçıların seçimleri önleme girişimlerine rağmen seçimler 1919 yılı Ekim-Aralık ayında yapılmıştı.³⁹⁴

Ülkenin birçok yerinde başlayan seçimler gibi Tekirdağ’da da mebus seçim işlemleri başlamıştı.³⁹⁵ 3 Kasım 1919’da Tekirdağ merkezdeki seçimler sonlanmıştı. Seçimin galipleri Trakya Paşaeli Cemiyeti’nin gösterdiği adaylar³⁹⁶ olmuştu. Mürefte, Saray ve Çorlu kazalarının mazbataları merkeze ulaşsa da diğer kazaların sonuçları ulaşmadığından seçim sonuçları hemen açıklanamamıştı.³⁹⁷ Tekirdağ’da yapılan seçimleri adaylardan Rahmi Bey³⁹⁸ (Ertin) elli üç (53) ve Süleyman Faik Bey³⁹⁹

³⁹¹ Taha Niyazi Karaca, **Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004, s.100; Ahmet Demirel, **İlk Meclis’in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017, s. 13-14.

³⁹² Karaca, **a.g.e.**, s.222; Demirel, **a.g.e.**, s. 14.

³⁹³ “Heyet-i Vükelanın Tebeddülü”, **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3662, 4 Ekim 1919 Cumartesi, s. 1; İhsan Güneş, **Meşrutiyetten Cumhuriyet’e Türkiye’de Hükûmetler, Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)**, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 245-246.

³⁹⁴ Karaca, **a.g.e.**, s. 298-307; Akandere, **a.g.e.** 94-95.

³⁹⁵ Seçimler devam ederken Edirne vilayeti seçimlerinin suistimal edildiği yönünde şikâyetler olmuştu. Bu durumu tahkik etmek üzere Nedim Bey bölgeye gönderilmişti. Raporunu hazırlayan Nedim Bey bunu Dâhiliye Nezaretine takdim etmiş neticesinde suistimali olan memurların görevden alınması için durum Edirne’ye bildirilmişti. Bkz. “Öyle Olacağı Belliydi”, **Alemdar**, nr. 2640-340, 20 Teşrin-i Sani 1919 Perşembe, s. 2; “Edirne İntihabatı Hakkında”, **Peyam-ı Sabah**, nr. 363-121, 3 Aralık 1919 Çarşamba, s. 3; “Edirne İntihabatı Etrafında” **Yenigün**, nr. 364, 10 Kânunuevvel 1919 Çarşamba, s. 2.

³⁹⁶ Trakya Paşaeli Cemiyeti’nin adayları şunlardı: Faik Bey (Eski Mebus), Galip Bahtiyar Bey (Trakya Cemiyeti’nin İstanbul Murahhaslarından), Şerif Bey (Dava Vekillerinden), Mustafa Arif Bey, (Eski Dahiliye Nazırı), Refik İsmail Bey (Dava Vekillerinden), Faik Bey (Tekirdağ adayı) (Dava Vekili ve Eski Edirne Bidayet (Asliye) Hakimi, Rahmi Bey (Tekirdağ Adayı) (Tekirdağ eşrafından ve Dava Vekili), Şakir Bey (Edirne Eski Mektupçusu), Faik Bey (Denizli Mutasarrıfı). Bkz. “Trakyalıların Protestosu”, **Vakit**, nr. 723, 6 Kasım 1919 Perşembe, s. 1; “Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesinin, Milli Kongreye Cevabı”, **Paşaeli**, nr. 43, 10 Kasım 1919 Pazartesi, s. 1.

³⁹⁷ Edirne Valisi Cemal tarafından gönderilen 22 Kasım 1919 tarihli telgrafname, *BOA, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri (DH.İ.UM.EK.)* 115-28, Lef, 1-1, 1-2.

³⁹⁸ Rahmi Ertin: 1889’da yılında Tekirdağ’da doğdu. Babası eski mebuslardan Adil Bey, Annesi Şahver Hanımdır. İlk ve rüştiye mektebini Tekirdağ’da, idadiyi ise Edirne bitirdi. 1909 yılında Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Avukatlık, çiftçilik ve ticaret işleriyle meşgul oldu. Bununla birlikte çevresinde gerçekleşen siyasi ve sosyal olaylarla yakından ilgilendi. Son Osmanlı Mebusan

(Özkan) kırk bir (41) oyla kazanmıştı.⁴⁰⁰ Seçilen mebusların durumu merkeze iletilmiş, bu kapsamda Faik Bey'in İstanbul'da olduğu Rahmi Bey'in ise 1920 Ocak ayı başında Tekirdağ'dan İstanbul'a hareket edeceği telgrafla bildirilmişti.⁴⁰¹ Meclisin İstanbul'da toplanmasıyla milletvekillerinin hangi şubede yer alacakları belirlenmişti. Buna göre, Tekirdağ Mebusu Faik Bey 4. Şubede, Rahmi Bey ise içinde Mustafa Kemal Paşa'nın da bulunduğu 5. şubede yer almıştı.⁴⁰² Tekirdağ mebusları göreve başladıktan sonra zaman zaman hükûmet üyelerini de ziyaret etmekteydi. Bu kapsamda 19 Ocak 1919'da Konya mebusları ile Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa'yı ziyaret etmişlerdi.⁴⁰³

İstanbul'da toplanan bu meclisin almış olduğu en önemli kararlardan biri Misak-ı Milli'nin kabul edilmesi idi. Misak-ı Milli, 28 Ocak 1920'de Meclis-i Mebusanın resmi olmayan bir toplantısında kabul, 17 Şubat 1920'de ise açık birleşimin ikinci oturumunda oy birliğiyle dünyaya ilanı kararlaştırılmıştı. Misak-ı Milli'nin üçüncü maddesi Batı Trakya ile ilgiliydi.⁴⁰⁴ Doğu Trakya'yı doğrudan ilgilendiren bir madde yoktu. Ancak bu madde ile Doğu Trakya'nın ülkenin sınırları içinde kaldığı, doğal bir sınır olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Meclisine Tekirdağ mebusu olarak seçildi. Bu meclisin dağıtılmasından sonra Ankara'ya gitmedi. Trakya Paşaeli Cemiyeti'ndeki faaliyetlerini sürdürdü. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasında çalıştı. 1946 yılında hastalanarak vefat etti. Bkz. Çevik, **a.g.e.**, s. 218; Rahmi Bey'in Fotoğrafları için Bkz. Ek-Şekil A.3; A.4; A.5; A.6. s. 346-347.

³⁹⁹ Süleyman Faik Özkan: 1881 yılında doğdu. Kosova Vilayeti Nüfus Nazırı Nişli Selim Sami Bey'in oğludur. İlk, orta ve idadi eğitimini Üsküp'te tamamladı. 1906 yılında pekiyi bir derece ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 1907 yılında devlet kadrolarında çalışmaya başladı ve sırasıyla Kalkandelen Ceza Başkanlığı, Kala-ı Sultaniye savcı yardımcılığı, Çorum Ceza Başkanlığı, Gelibolu, Tekirdağ, Edirne Bidayet (asliye) Hâkimliği görevlerini ifa etti. 1919'da istifa ederek avukatlığa başladı. Son Osmanlı Mebusan Meclisine Tekirdağ Mebusu olarak seçildi. Meclisin dağılması üzerine bu işten ayrıldı. 1921'den sonra Adana ve Edirne taraflarında Adliye müfettişi ve Beyoğlu savcı yardımcılığı görevini yaptı. Ancak 1923 yılında istifa edip tekrar İzmir'de avukatlığa başladı. 15 yıl kadar bu mesleği yaptıktan sonra 1939 yılında Maliye Bakanlığı Hukuk Müşaviri oldu. 1947 yılında yaş haddinden emekliye ayrılıp Ankara'da avukatlığa başladı. Çevik, **a.g.e.**, s. 218. Süleyman Faik Özkan'ın fotoğrafı için bkz. Ek-Şekil A.7, s. 348.

⁴⁰⁰ Edirne Valisi Celal Bey tarafından gönderilen 26 Kasım 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.İ.UM.EK. 115-60*; "Tekfurdağı Mebusları", **Alemdar**, nr. 2652-252, 3 Aralık 1919 Çarşamba, s. 1; "Tekfurdağı Mebusları", **Peyam-ı Sabah**, nr. 361-119, 1 Aralık 1919 Pazartesi, s. 1; "Tekfurdağı Mebusları", **Yeniğün**, nr. 257, 3 Aralık 1919 Çarşamba, s. 2; Doğu Trakya bölgesinden seçilen diğer mebuslar şunlardır: Kırklareli'nden, eski Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif Bey ve Müftü Bahattin Efendi, Edirne'den, Dava Vekili Şeref Bey, Eski Mebus Faik Bey, Galip Bahtiyar Bey, Gelibolu'dan Celal Nuri Bey ve Şakir Bey. Bkz. "Kırkkilise'de", **Yeniğün**, nr.240, 16 Kasım 1919 Pazar, s. 2; "İntihabat Faaliyetleri", **Alemdar**, nr. 2659-259, 10 Aralık 1919 Çarşamba, s. 1.

⁴⁰¹ Edirne Vilayeti tarafından 4 Ocak 1920 tarihinde gönderilen telgraf, *BOA, DH.İ.UM.EK. 116-68*.

⁴⁰² "Yeni Meclis-i Mebusanın Merasim-i Küşadiyesi", **Alemdar**, nr. 2693-393, 13 Ocak 1920 Salı, s. 2.

⁴⁰³ "Ziyaret", **Alemdar**, nr. 2699-399, 20 Ocak 1920 Salı, s. 1.

⁴⁰⁴ Budak, **a.g.e.** s. 155-157

O günün şartlarında Misak-ı Milli'yi kabul etmek oldukça cesur bir karardı. Misak-ı Milli, esas olarak Osmanlı Devleti'nin barış şartlarıydı. Aynı zamanda Kuvayı milliyecilerin gerçekleştirmeye çalıştıkları esaslardan (hedef program) ibaretti. Bundan dolayı İtilaf Devletleri, meclisi “çok millici” olarak nitelendirmişti.⁴⁰⁵ Açıkçası bu karar İtilaf Devletlerine karşı bir meydan okumaydı. Nihayetinde 16 Mart 1920'de İstanbul, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiş, mebusan meclisi basılmış ve bazı milletvekilleri de tutuklanmıştı.⁴⁰⁶ Şu bir gerçek ki İstanbul'un işgalinin en önemli sonucu Anadolu'da milli bir meclisin toplanmasına vesile olmasıydı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart'da yayınladığı bir genelgeyle “olağanüstü şartları haiz bir meclis” için seçim kararını almıştı.⁴⁰⁷

Heyet-i Temsiliye, Ankara'da toplanacak milli meclise gönderilecek mebusların seçim yapılmasını istiyordu. Bu kapsamda 31 Mart 1920'de Heyet-i Temsiliye Üyesi Hüsrev Sami Edirne'de bulunan I.Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar'a bir telgraf göndermişti. Milli Meclise ya mebus ya da bir heyet gönderilmesi istenmişti. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın eski yaveri Emekli Yüzbaşı Selanikli Salih Bey'in Edirne'den aza tayin edilmesi rica edilmişti.⁴⁰⁸ 3 Nisan 1920'de Trakya Müdafaa-ı Hukuk Edirne Heyet-i Merkeziyesi namına Şevket imzasıyla Heyet-i Temsiliye'ye bu konuda cevap verilmişti. Seçimlerin şuan için yapılmasının mümkün olmadığı bildirilmekle beraber bu göreve Ankara'da vekâlet edebilecek ve bunu kabul edecek bir zat varsa taraflarına bildirilmesi istenmişti.⁴⁰⁹ Nihayetinde 23 Nisan 1920'de Ankara'da meclis açılmıştı.⁴¹⁰

Doğu Trakya'daki olağanüstü koşullar nedeniyle bazı sorunlar yaşanmıştı. Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Gelibolu ve Çatalca'da seçim yapılamamıştı. 1919'da yapılan son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde ikişer milletvekili ile temsil edilen Tekirdağ, Kırklareli ve bir milletvekili ile temsil edilen Çatalca mebuslarından hiçbirisi Ankara'ya gitmemişti. Böylece bu livaların TBMM'de hiçbir temsilcisi olmamıştı. Gelibolu livasından 1919'daki seçime katılan bir mebus ise Ankara'ya

⁴⁰⁵ Budak, **a.g.e.**, s. 159; Tansel, **a.g.e.** III, s. 15.

⁴⁰⁶ **a.g.e.** 43-44.

⁴⁰⁷ Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Haz: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, s. 287-289.

⁴⁰⁸ Heyet-i Temsiliye azasından Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e gönderilen 31 Mart 1920 tarihli tezkire, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşivi (İBBAKSA)*, *Bel_Mtf_047749*, s. 1.

⁴⁰⁹ Trakya Müdafaa-ı Hukuk Edirne Merkez Heyeti tarafından Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesine gönderilen 3 Nisan 1920 tarihli telgraf, *İBBAKSA*, *Bel_Mtf_047730*, s. 1.

⁴¹⁰ Güneş, **a.g.e.** 289.

gelmiş ve burası bir milletvekili ile temsil edilmişti. Alternatif bir çözümle Edirne vilayetinin tamamını ve Çatalca livasını Kazım (Karabekir), Cafer Tayyar (Eğilmez) ve İsmet (İnönü) temsil etmişti.⁴¹¹ Ayrıca 1919 yılındaki seçimlerde Edirne'den mebus seçilen ancak İstanbul'un işgalinden sonra Malta'ya sürgün edilen Faik (Kaltakkıran), Mehmet Şeref (Aykut) sürgünden döndükten sonra TBMM'ye katılmıştı. Böylece 25 Nisan 1921'den itibaren Edirne vilayetinin temsilci sayısı beş olmuştu.⁴¹²

⁴¹¹ 1. Kolordu Kumandanlığına gönderilen 21 Nisan 1920 tarihli şifre, *ATASE, D: 1336/3-6, F: 1/159*.

⁴¹² Demirel, **a.g.e.** s. 78.

II. BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TEKİRDAĞ YÖRESİNDE MİLLİ DİRENİŞ FAALİYETLERİ VE HEYET-İ NASİHA

A. Milli Mücadele Döneminde Tekirdağ ve Yöresinde Milli Direniş Faaliyetleri

1. Tekirdağ ve Yöresinde Milli Örgütler

a. Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

1918 yılı sonlarına doğru I. Dünya Savaşı İtilaf Devletleri lehine dönmeye başlamıştı. Özellikle Bulgar cephesinin beklenilmeyen bir şekilde hızlıca çökmesi Osmanlı devlet adamlarını ve kamuoyunu endişeye düşürmüştü. Talat Paşa 1918 Eylül'ünde Berlin'den dönerken Edirne istasyonunda Vali Zekeriya Bey ile görüşmüş, Doğu Trakya'nın geleceği hakkında vahim ifadelerde bulunmuş ve bir halk teşkilatı kurulmasını önermişti.⁴¹³ Bunun yanı sıra Teşkilat-ı mahsusa üyeleri Batı Trakyalılara da kendi bölgelerinin geleceği için uğraşacak bir cemiyet kurulması yönünde telkinlerde bulunuyordu. Muhtemelen bu telkinlerin fikir babası Talat Paşaydı.⁴¹⁴ Bununla birlikte Osmanlı Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Edirne Mebusu Faik Bey ile yaptığı telefon görüşmesinde Faik Bey'e: Bulgarların, Doğu ve Batı Trakya'nın Bulgarlara verilmesi için barış konferansına müracaat edeceklerini, hatta gerekirse zor kullanmak üzere Makedonya Komitesi ve diğer komitecilerin ileri gelenleri ile "Trakya Komitesi" adlı bir cemiyet kurduklarını, vaziyetin çok vahim olduğunu söylemişti. Faik Bey'e, hemen Edirnelilerle bir cemiyet kurmasını, Trakya'nın Doğu ve Batı şeklinde bir ayırım olmadan bütün olduğunu, Trakya'nın Türk yurdu olduğunu ispat etmek üzere nüfus, emlak, arazi kayıtları ve Bulgar komitecilerin daha önceden yaptıkları zulme dair evrakları toplamasını tavsiye etmişti. Ayrıca Reşit Bey kendisinde bunlara dair bir çok evrak olduğunu, devlet arşivlerinden de gerekli yardımların yapılacağını vaat etmişti.⁴¹⁵

⁴¹³ Talat Paşa, Berlin'den dönerken Sofya'da Kral Ferdinand ve Bulgaristan Başbakanı Malinof ile görüşmüştü. Bu görüşmede Malinof Talat Paşa'ya: "11. Tümen dağıldı ve Bulgaristan'ın işi bitti. Biz de ateşkes istedik." demişti. Talat Paşa Kral Ferdinand ile yaptığı görüşmede ise "Olup bitenlerden haberim var şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sormuştu. Kral iki kollarını yana açarak çaresizliğini ifade etmişti. Bkz. **Talat Paşa'nın Anıları**, Haz: Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 19. Basım İstanbul 2024, s. 148.

⁴¹⁴ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** s. I, s. 123.

⁴¹⁵ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 127-128; Zekai Güner, **Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 12.

Bu bilgi Talat Paşa'ya anlatılmış o da Faik Bey'e “*Bu gece Edirne'ye git, arkadaşlarla görüş ve böyle bir cemiyetin kurulmasını temin et*” talimatını vermişti.⁴¹⁶ Doğu Trakya'da yaşayan Türkler ise 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Rus işgalini, Balkan Harbi'nden sonra da Bulgar işgalini acı tecrübelerle öğrenmişti. Bölgenin geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktı. Bundan dolayı da bölgenin ileri gelenlerinin ekonomik olarak güçlü pozisyonları yoktu. Savaş sonrasında içinde bulundukları durumun farkında olan vatanperver Türkler kendi aralarında örgütlenme kararı aldılar.⁴¹⁷ İşte tüm bu şartlar altında İstanbul Meydancık'ta, 2 Kasım 1918'de Yolageldili Kasım Efendi'nin Küçük Kınacıyan Hanındaki yazıhanesinde, Edirne Mebusu Faik (Kaltakkıran)'ın⁴¹⁸ reisliğinde Edirne Belediye Reisi Mustafa Şevket Bey⁴¹⁹, Avukat Şeref (Aykut)⁴²⁰, Kasım Efendi⁴²¹ ve

⁴¹⁶ Bıyıklıoğlu, a.g.e. I, s. 128.

⁴¹⁷ Doğruöz, a.g.e. s. 72

⁴¹⁸ Faik Kaltakkıran 1870 yılında Edirne'de doğmuştur. Kastamonu ve Trabzon Lisesi mezunudur. Çeşitli devlet memurluğu kadrolarında bulunmuştur. Başkan Savaşı sonrasında Edirne ve Trakya'nın Türk idaresinde kalması için Edirne Vilayeti tarafından oluşturulan içinde Türk, Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşan Edirne Heyetinde yer almıştır. Bu daha sonra kurulacak olan Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin öncü modeli olarak görülmüştür. Osmanlı Meclisi Mebusanında I. II. III. Ve IV Dönem Edirne Milletvekili olarak görev yaptı. 18 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinin ardından tutuklanarak Malta adasına sürgün edildi. TBMM'DE I. II. III. IV. V. ve VI. Dönem Edirne Milletvekilliği yaptı. Kırmızı Yeşil şeritli İstiklal Madalyası vardır. 2 Ocak 1948'de vefat etmiştir. Bkz. B. Cem Altınal, **Kuruluşunun 100. Yılında Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Yöneticilerinin Yaşam Öyküleri**, Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, Edirne 2018, s. 35-39; Faik Kaltakkıran'ın Fotoğrafı için bkz. EK-Şekil B.1, s. 348.

⁴¹⁹ Mustafa Şevket Dağdeviren: Edirne'nin önde gelen varlıklı ailelerinden olan Şevket Bey, 1863 yılında Edirne'de doğdu. Annesi Hacı Ayşe Hanım babası Dağdevirenzade Arif Bey'dir. İlkokul ve ortaokulu Edirne'de tamamladı. 14 yaşında (1877) memur oldu. İki yıl Edirne Maliye Yazı işlerinde ve Edirne İstinaf Mahkemesinde çalıştı. 4 Temmuz 1880'de adı geçen mahkemede muhasebe memuru olan Şevket Bey, daha sonra Vilayet Yazı İşleri Bürosunda mübeyyiz olarak görev yaptı. 25 Mayıs 1897'de Yunan Muhabere Madalyası aldı. 1898 yılına İskeçe Kazası Kaymakam Vekili oldu. Aynı yıl Dedeoğlu Sancağı Mutasarrıf Vekili oldu. 1902'de Gümülcine Sancağı Mutasarrıf Vekili olarak atandı. 1908 yılında Yeni Edirne Gazetesini kurdu ve imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürlüğünü üstlendi. Balkan Savaşlarında esir düştü. 1918-1920 yılları arasında Edirne Belediye Başkanlığı görevini üstlendi. 25 Temmuz 1920'de Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgalinde Edirne'de kalarak Vali Vekili sıfatıyla yapılan antlaşmayı imzaladı. Yunanistan'da iktidara kralcılarının geçmesi ile 4 kez sürgüne gönderildi. İşgalin sona ermesi ile Edirne'ye geri dönen Şevket Bey, Trakya Tayyare Cemiyeti'nin başına getirildi. Ancak bu dernekte Başmüfettiş görevini icra ederken rahatsızlanan Şevket Bey, 9 Şubat 1931 yılında tedavi için gittiği İstanbul'da vefat etti. Bkz. Altınal, a.g.e. s. 25-31.

⁴²⁰ Avukat Mehmet Şeref Aykut: 1874 yılında Edirne'de dünyaya geldi. Babası Miralay Arif Bey annesi Fatma Hanımdır. İlkokula Edirne'de başlamasına rağmen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı nedeniyle ailesi ile birlikte İstanbul'a yerleşti. Galatasaray Lisesine devam etse de Mercan Lisesine geçerek 1891 yılında buradan mezun oldu. 1895 yılında İstanbul Hukuk okulunu bitirerek Avukatlığa başladı. Türkçülük, Türk dilini Osmanlıcadan arındırma ve Abdülhamit yönetimine karşı çıkan görüşleri nedeni ile gizli cemiyet kurma suçundan tutuklandı ve sekiz yıl sürgün cezası alarak 1897'de siyasi tutuklu olarak Trablusgarp'a sürüldü. Yirmi dokuz ay sonra kaçarak 1899'da İzmir'e geldi. İzmir'de bir süre gazetecilik faaliyetlerinde bulundu. 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı ile Şevket Dağdeviren'in “Yeni Edirne” gazetesinde başyazar olarak çalıştı. Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Misak-ı Milli Beyannamesi mebusan kürsüsünde kendisi tarafından okundu. 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürgüne gönderildi. 25 Nisan 1921'de Ankara'ya geldi ve Edirne Milletvekili olarak TBMM'ye katıldı. Lozan Barış Antlaşmasının mecliste görüşmeleri

davet edilen yirmi kadar⁴²² Trakyalı bir araya gelerek “Trakya Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti” adlı bir cemiyetin kurulmasına karar verdiler.⁴²³ Ancak bu isim Avukat Şeref Bey’in teklifiyle “Trakya-Paşaeli⁴²⁴ Müdafaa Hukuk Cemiyeti” olarak değiştirilmişti.⁴²⁵ Cemiyet fiilen kurulduktan sonra da bir isim değişikliğine gitmiş, Edirne valiliğine verilen resmi beyannamesinde adı “Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi” olarak yazılmıştı.⁴²⁶

esnasında Batı Trakya’nın Yunanlılara bırakılmasına karşı İsmet Paşa’ya muhalefet etti. TBMM’de IV, V. ve VI. Dönem milletvekilliği görevini icra etti. 18 Mayıs 1939’da İstanbul’da vefat etti ve 21 Mayıs 1939’da Edirne’ye defnedildi. Bkz. Altınel, **a.g.e.**, s. 49-53.

⁴²¹ Nurettin Kasım Yolageldili, 1874 yılında Bulgaristan Selvi’de doğdu. Babası Hacı İbrahim Ağa, annesi Hacı Ayşe Hanımdır. 1878 yılında Edirne’ye göç eden Yolageldili ailesi Havsa ilçesine bağlı Yolageldili köyünü kurdurdu. Orta öğrenimini Edirne’de tamamlayan Kasım Bey daha sonra ticarete atıldı. 1904 yılında Havsa Belediye Başkanı oldu. 1908 yılında meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu. Balkan Savaşı boyunca ordunun işesini temin etti. Trakya Paşaeli Cemiyeti’nin dört kurucusundan biri oldu. Edirne’nin işgali üzerine Bulgaristan’a geçti. Kızanlık ve Eski Zağra’da oluşturduğu çetelerle Yunan işgali altındaki Edirne ve çevresindeki Yunan birliklerine baskınlar yapılmasını sağladı. Trakya’nın işgal atından kurtulması için hiçbir maddi karşılık beklemeden faaliyetlerini sürdürdü. Edirne’nin kurtuluş gününde Bulgaristan’dan gelerek 25 Kasım 1922’de Selimiye Caminin iki minaresi arasına diktirdiği büyük Türk bayrağını çekti. Cumhuriyetin ilanı ile Edirne Belediye Başkanı oldu. Beyaz Şeritli İstiklal madalyasına sahiptir. 22 Haziran 1936 yılında vefat etmiş, Havsa İlçesinin Yolageldili köyüne defnedilmiştir. Bkz. Altınel, **a.g.e.** s. 43-46; Kasım Yolageldili’nin fotoğrafı için bkz. Ek-Şekil B.2, s. 348.

⁴²² Mehmet Şeref Aykut hatıratlarında Faik Bey’in başkanlığında 42 kişinin toplandığını yazmaktadır. Bkz. Mehmet Şeref Aykut, **Trakya’da Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta’da Türkler**, Haz: Hasan Berke Dilan, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s. 36.

⁴²³ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 128; Güner, **a.g.e.** s. 13; Serez, **Atatürk ve Milli Mücadelede**, s. 28; Doğruöz, **a.g.e.**, s. 74; Başer, **a.g.e.** s. 43; Esasında Reşat Hikmet Bey’in bilgilendirmesinden sonra İstanbul’daki toplantıdan önce Edirne ile Babaeski arasında bulunan Kuleli köyünde Şevket Bey, Mehmet Şeref ve Yolageldili Kasım arasında bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bu küçük toplantıda kurulacak cemiyetin ismi dahi tespit edilmişti. Bu anları Mehmet Şeref Aykut hatıratında şöyle yazmaktadır. “...Edirne ile Babaeski arasında Kuleli köyünde bir samanlığın içinde, bütün dünyaya yayılacak kararı verdik: Trakya-Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti...” Bkz. Aykut, **a.g.e.**, s. 23, 34-35.

⁴²⁴ Cemiyete verilen Paşaeli ismi tarihi bir isim olup Trakya Paşaeli gazetesinde bu ismin tarihsel süreci anlatılmıştı. Türklerin Rumeli’ye geçmesinin akabinde bölgeye bu isim verilmişti: “...Bu suretle Gelibolu’dan geçmişlerdi. Süleyman Paşa’nın buraya gelmesiyle bilahare hakan-ı mağfur Orhan Gazi’nin yazdığı ferman-ı hümayunda şu yerleri (Paşaeli) olarak tevsim eylemiştir. İşte vech-i tesmiye bundan ibarettir.” Bkz. “Paşaeli”, **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 1.

⁴²⁵ Mehmet Şeref Aykut hatıratında cemiyete isim verme konusunu şu şekilde anlatmıştı: “...Cemiyetin oluşturulmasına karar verildi. Buna bir ad takmak lazımdı. Ben o sırada Selimiye Camii’ne karşı gelen pencerenin önünde idim. Verilen kararı deftere yazıyordum. Gözlerim elinde olmaksızın Arasta mektebinin üstünden, arastanın kubbeleri arasından Selimiye minarelerine, kubbelerine doğru kaydı. Sinan’ın bu şaheseri bana bir an içinde milletimin şerefli tarihini yaşattı. Ben Aykut oğlu, Kara Ali’nin oğlu, Timurtaş’ın oğlu, Oruç’un bana kadar gelen katıksız saf, temiz neslinin oğlu idim. Meriç sularında çağlayan sesler nameler dedelerimin yanık sazından kopan koşmalara dem tutuyordu. Ve şimdi karşımda yükselen şu Türk abidesi şerefli babalarımın muhafazasını bana bıraktığı muhteşem bir eserdi. Bunun üstünde yabancı bir bayrağın dalgalandığını görmek! Allah’ım bu ne felakettir! O zaman Niğbolu Varna, Kosova, Bizans, Mısır, İran surları önünde gürleyen sesler Budapeşte’de ve Niğbolu’da ki at kişnemeleri kulağımda çınladı. Bir dakika, bir tek dakika benliğimden sıyrılarak bütün bu olayları düşündüm. Yüzümü arkadaşlara çevirdiğim vakit zannedirim ki heyecandan biraz daha sararmış titriyordum. O zaman haykırdım: “Bu vatani müdafaa için kurulan bu cemiyetin adı: “Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyetidir.” İstisnasız herkes bu tarihi isimlendirmeyi kabul etti. Bkz. Aykut, **a.g.e.**, s. 37-38.

⁴²⁶ Güner, **a.g.e.**, s. 13.

Trakya Türklerinin haklarını korumak ve bu hakların savunmasını bizzat kendi eliyle yapmak üzere kurulan bu cemiyetin kurulması çok ümit verici bir gelişme olmuştu. Özellikle bölgenin vatansever aydınları tarafından memnuniyetle karşılanmıştı.⁴²⁷ Bu cemiyet, ülke genelinde mütareke sonrasında Türklerin direniş gücünü arttırmak ve teşkilatlandırmak amacıyla kurulan müdafaa-ı hukuk gayesi taşıyan ilk cemiyetti.⁴²⁸

Cemiyetin yayın organı Trakya Paşaeli gazetesiydi ve ilk sayısı 2 Aralık 1918’de yayınlanmıştı.⁴²⁹ Bunun yanı sıra Yeni Edirne ve Ahali gazetesi de cemiyete yardımcı yayın olarak kabul edilmişti.⁴³⁰ Cemiyetin programı Trakya Paşaeli gazetesinde yayınlanmıştı.⁴³¹

1-Trakya’nın Osmanlı padişahlığına bağlılığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacı ile “Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi” namında bir cemiyet kurulmuştur..

2-Cemiyetin idare merkezi Edirne şehridir.

3- İdare heyetinin itimatnamesine sahip kişilerden oluşturulan ve görevlendireceği/göndereceği sorumlu delegeler vasıtasıyla yabancı memleketlerde ve İstanbul’da maksadını müdafaa edecektir.

⁴²⁷ Gökbilgin, **a.g.e.**, s. 75; “Kavaklıdan Trakya Cemiyetine Telgrafname”, **Trakya Paşaeli**, nr. 2, 11 Aralık 1918 Çarşamba, s. 2; “Trakya”, **Trakya Paşaeli**, nr. 2, 11 Aralık 1918 Çarşamba, s. 2; “Teşekkür”, **Trakya Paşaeli**, nr. 2, 11 Aralık 1918 Çarşamba, s. 2; “Trakya Paşaeli Müdafaa Heyetinin Bir Haftalık Faaliyeti”, **Trakya Paşaeli**, nr. 3, 16 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; “Adapazarı”, **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1918 Pazartesi, s. 2.

⁴²⁸ Doğruöz, **a.g.e.**, s. 42.

⁴²⁹ Gazetenin başlığı altında “Trakya Müdafaa Heyetinin naşir-i efkârı” yazmaktadır. Bundan dolayı gazetenin cemiyetin yayın organı olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 1; İstanbul’da yayımlanan Yenigün gazetesi bu gazetenin yayın hayatına başlamasını şöyle duyurmuştu: “Geçen nüshalarımızdan birinde programını teşhir ve maksat ve mesleklerini müdafaa ettiğimiz Trakya Paşaeli Heyet-i Osmaniyesi naşir-i efkâr olmak üzere Edirne’de Paşaeli namıyla bir gazete neşrine başlamıştır. Bu muhterem refikimizin birinci nüshasını büyük bir hazla okuduk...” Bkz. “Trakya Paşaeli Gazetesi”, **Yenigün**, nr. 94, 7 Aralık 1918 Cumartesi, s. 2.

⁴³⁰ Doğruöz, **a.g.e.**, s. 75; Burçin IŞİM, “Milli Mücadele Döneminde Bulgaristan’da Çıkan Ahali gazetesi (1920-1922)”, **T.C. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Kırklareli 2013, s. 4; Ahali gazetesinin Edirne’deki ilk nüshası 9 Eylül 1919’da yayımlanmış, Edirne’nin işgali olan 25 Temmuz 1920’ye kadar yayın hayatına devam etmiştir. Bkz. **a.g.t.**, s. 13.

⁴³¹ Bu program sadeleştirilerek verilmiştir. Orijinal metin için bkz. “Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin Programıdır”, **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; Aynı gün İstanbul’da yayımlanan Muvakkit gazetesi: “Merkezi Edirne’de olmak üzere (Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Heyet-i Osmaniyesi) unvanı altında bir cemiyet teşkil edilmiştir. Cemiyetin maksadı Edirne Vilayeti ahalisinin ekseriyet-i azimesini teşkil eden Türk ve Müslümanların hukukunu müdafaa etmektir. Cemiyetin heyet-i idaresi Edirne Müftüsü Mestan Efendidir. Edirne Mebusu Faik Bey’de cemiyetin heyet-i idare azasındandır. Şeklinde bir haber yayınlamıştı. Bkz. “Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Heyeti Osmaniyesi”, **Vakit**, nr. 399, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2.

4-Cemiyetin amacı: Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) nazariyesinin kurucusu (fikir babası) olan Wilson prensiplerine riayetle memleketin hakimiyet hakkını ve bütünlüğünü kanun dairesinde müdafaa ve elde etmektir.

5-Cemiyet bir başkan ve on iki üyeden oluşan bir idare heyeti ile yönetilir.

6-Cemiyetin bütün girişimleri senetler⁴³² ve belgeler üzerine inşa edilerek içeride ve dışarıda yayınlar ve fikirler ile haklı ve davasını ve tarihe müstenid olan hakkını savunmak ve elde etmektir.

7-Cemiyetin Osmanlı Devleti'ndeki mevcut fırkalardan hiçbirisiyle alakası yoktur.

8-Cemiyet: Kanunun verdiği yetki ile kendi menfaat ve yararına göre idare edilecektir.

9-Cemiyetin amacı olan Trakya birliği ve bütünlüğünün sağlanması ile cemiyet kendisini feshedecektir.

10-Cemiyet Osmanlı Devleti kanunlarına tabi bir manevi şahsiyettir.(topluluk)

Cemiyetin ilan edilen programın beşinci maddesinde belirtildiği üzere 12 kişilik bir heyet tarafından idare edilmesine karar verilmişti. Bu heyetin imzaladığı kuruluş beyannamesinde şu isimler vardı: Reis Edirne Müftüsü Mestan Efendi, Edirne Belediye Reisi Mustafa Şevket Bey, Maksut-Beyzade Derviş Bey, Müftüzade Cemal Bey, Nazmibeyzade İsmail Bey, Faik Bey, Doktor Rıfat Osman Bey, Mustafa Paşazade Fethi Bey, Kumanlızade Ömer Efendi, Mustafa Beyzade Neyyir Bey, Yolageldili Kasım Efendi ve Ali Seyfettin Efendi.⁴³³ Beyanname Mehmet Şeref Aykut tarafından kaleme alınmış⁴³⁴ ve burada cemiyetin kuruluş amacına yer verilmişti: Batı ve doğu eski Edirne vilayetini teşkil eden Trakya'nın toplam nüfusunun 1.094.371 olduğu, bunun 615.720'sinin Müslüman ve Türklerden oluştuğu, bundan dolayı da nüfusun yarısından fazlasını oluşturan Türklerin ve Müslümanların davasını dünyadaki bütün medeni milletlere duyurmak ve bunların haklarını korumak olarak açıklanmıştı.⁴³⁵ Daha sonra yayınlanan ikinci beyannamede ise cemiyetin amacı, Trakya'nın bir Türk memleketi olduğunu, savaştan galibiyetle

⁴³² Belge, dayanak, vesika.

⁴³³ Güner, **a.g.e.**, s. 16.

⁴³⁴ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 130.

⁴³⁵ Güner, **a.g.e.**, s. 17.

ayrılmış olan batılı devletlere evrak veya belgelerle anlatmak ve böylece Türklerin haklarını korumak olarak bildirilmişti.⁴³⁶

Cemiyetin gerçekleştirmek istediği en önemli gaye Batı ve Doğu Trakya'nın birlikte kurtuluşunu sağlamaktı. Buradan da anlaşılmaktadır ki cemiyet Doğu Trakya için ciddi bir tehlike görmemekteydi. Daha doğrusu Doğu Trakya üzerindeki Yunan emelleri ve tehlikesini tam olarak öngörememişti. Doğu Trakya demir yolları Yunan taburları tarafından işgal edildiğinde bile bu amaçtan vazgeçmiş değillerdi.⁴³⁷ Hatta cemiyet üyelerinden bazıları Mustafa Kemal Paşa ile de görüşmüş o da cemiyetin amacını benzer yönde tasvir etmişti:

...Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin ileri gelenlerinden bazıları ile daha İstanbul'da iken görüşmüştüm. Bunlar Osmanlı Devleti'nin çökeceğini bir ihtimal olarak görüyorlardı. Osmanlı vatanının parçalanma tehlikesi karşısında, Trakya'yı, mümkün olursa buna Batı Trakya'yı da ekleyerek ve bir bütün olarak İslam ve Türk topluluğu halinde kurtarmayı düşünüyorlardı... Amaçlarının bir Trakya Cumhuriyeti kurmak olduğu anlaşılıyordu...⁴³⁸

Cemiyet, bölgenin savunmasını daha çok siyasi yollarla yapmayı planlıyordu. Başlangıçta savunma düşünceleri arasında silahlı mukavemet fikri yoktu. Zaten faaliyetlerini yürüttükleri bölgeler işgal altındaydı. Böyle bir düşünceleri olsa da bunu açıkça dile getirmeleri çok mümkün değildi. Silahlı mukavemet kararı cemiyetin kuruluşundan ancak bir buçuk yıl sonra alınmıştı.⁴³⁹ Esasında mütarekeden sonra ülkeyi veya kendi bölgelerini kurtarmak için siyasi yollarla çözüm arama fikri sadece Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin görüşü değildi. Belirsizliğin hâkim olduğu, siyasi bağımsızlığını kaybetmiş bir devletin hüküm sürdüğü ve yıllardır süren savaşta yorgun düşmüş sivil veya asker birçok kişinin siyasi çözümden yana olmaları son derece doğaldı. Mustafa Kemal Paşa dahi İstanbul'a döndükten sonra Minber gazetesine verdiği beyanatta İngilizlerin Osmanlı Devleti'nin en hayırlı dostu olduğunu ifade etmişti. Kısacası mütareke sonrasında Mustafa Kemal Paşa'nın da içinde bulunduğu sivil veya asker bürokratların zihninde siyasi çözüme dair ümitlerinin hala kaybolmadığı görülmektedir.⁴⁴⁰

Cemiyetin ilk merkez heyetini kurucular oluşturmuştu. Edirne Müftüsü İskeçeli Mestan Efendi cemiyetin ilk reisiydi. Ancak yabancılarla ilişkileri

⁴³⁶ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 130; Güner, **a.g.e.**, s. 18.

⁴³⁷ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 132.

⁴³⁸ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 2-3.

⁴³⁹ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 133

⁴⁴⁰ Budak, **a.g.e.**, s. 28-29.

kolaylaştırabileceği düşüncesiyle kuruluştan birkaç ay sonra Dedeoğaç Konsolosu Şükrü Bey reis yapılmıştı. Ferit Paşa'nın ikinci hükûmeti döneminde ise Müftü Hilmi Efendi bu vazifeye getirilmişti. Son olarak 16 Ekim 1919 Edirne Kongresi kararıyla Edirne Belediye Reisi Mustafa Şevket Bey cemiyetin reisi oldu ve bu görevine Yunanlıların Edirne'yi işgal ettiği 25 Temmuz 1920 tarihine kadar devam etti.⁴⁴¹

Cemiyet üyeleri, Yunanlıların Doğu Trakya'daki emelleri hakkında yeterli bilgiye sahip olamadıklarından başlangıçta Gümülcine ve yöresinde yapılan Bulgar zulümleri ile ilgilendi.⁴⁴² Trakya Paşaeli gazetesi daha ilk nüshasında Bulgarların Edirne üzerindeki iddialarına cevap vererek yayın hayatına başlamıştı.⁴⁴³ Gazete, Sofya'da kurulan "Edirne Komitesinin" Edirne'yi Bulgarlara mal etmek amacıyla kurulduğunu ancak bunun bir hayal ürünü olduğu yazmıştı. Wilson prensiplerine göre nüfus yönünden ekseriyeti oluşturan Türklerin buranın hâkimi olması gerektiği bildirilmişti.⁴⁴⁴ Buna da delil olarak Balkan Harbi'nden önce bölgenin nüfus istatistiği gösterilmişti.⁴⁴⁵

⁴⁴¹ Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 135.

⁴⁴² "Tansel, a.g.e., s. 138.

⁴⁴³ "Edirne Taze Hayat Buluyor", **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 1-2; İstanbul basınında da Bulgar zulümleri konusunda bir çok haber yapılmaktaydı: "Balkan Türklerinin Bulgaristan idaresi altında çektikleri mezalim-hem din hem ırkımız olan kardeşlerimiz ne istiyorlar-Tarihi haklar ve deliller..." Bkz. "Trakya Türklerinin Medeniyet Âlemine Bir Müracaatı", **Vakit**, nr. 423, 26 Aralık 1918 Perşembe s. 2; "...Edirne ile Trakya aksamının Bulgaristan'a ilhakı için Bulgaristan'da teşekkül ettiği evvelce yazılan Trakya Komitesinin Edirne ve havalisinde çete faaliyetine başladığı görülmektedir. Ahiren Edirne civarında zuhur eden Bulgar çetesi ile kıtaat-ı Osmaniye müsademe etmiş ve çeteler firara mecbur kalmıştır." Bkz. Edirne'deki Bulgar Çeteleri", **Yenigün**, nr. 120, 2 Ocak 1919 Perşembe, s. 2; "...Edirne'nin Karaağaç İstasyonun da Toplanan 40-50 serseri Bulgar Sofya Merkez Komitesinin teşebbüsü üzerine bir miting akdini tasavvur etmişlerdi..." Bkz. Bulgarların Miting Teşebbüsü", **Yenigün**, nr. 122, 4 Ocak 1919 Cumartesi, s. 2; Diğer haberler için bkz. "Bulgar Çeteciliği", **Yenigün**, nr. 123, 5 Ocak 1919 Pazar, s. 2; "Karaağaç'ta Bulgarlar", **Yenigün**, nr. 124, 6 Ocak 1919 Pazartesi.

⁴⁴⁴ "Hak ve Hakikat Devrindeyiz-Sofya'daki Edirne Komitesi", **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; "Hayal Arkasında", **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2.

⁴⁴⁵ Hak ve Hakikat Devrindeyiz-Sofya'daki Edirne Komitesi", **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; Aynı nüfus istatistiği Yenigün gazetesinde de yayımlanmıştı. Gazete Trakya'nın Türk çoğunluğu ile ilgili şöyle diyordu: "...Biz Trakya'nın kâmilin Türklerle meskun olduğunu buralarda Bulgarlık namına hiçbir iddia bulunulamayacağını söylemiştik. İşte Edirne Vilayetine ait Balkanlar harbinden evvel tanzim edilen bir cetvel ki buna dünya da tek bir ferdin bile itiraz etmesine ihtimal verilemez..." Bkz. "Her Deresi Türk Olan Topraklar", **Yenigün**, nr. 94, 7 Aralık 1918 Cumartesi, s. 1.

Tablo 2.1: Balkan Savaşından Önce Trakya'nın Türk ve Bulgar Nüfusu

	Türk Ahali	Bulgar Ahali
Edirne Sancağı	173.643	29.330
Kırkkilise Sancağı	77.942	29.749
Gümülcine Sancağı	233.942	17.679
Gelibolu Sancağı	34.506	4.253
Tekfurdağı Sancağı	51.109	3.618
Dedeoğlu Sancağı	44.570	16.803

Kaynak: “Hak ve Hakikat Devrindeyiz-Sofya’daki Edirne Komitesi”, **Trakya Paşaeli**, nr. 1, 2
Kânunuevvel 1918 Pazartesi, s. 2.

Trakya Paşaeli Cemiyeti, Bulgarların kurduğu Edirne Komitesinin faaliyetlerine karşı Amerika Başkanı Wilson’a izahname göndermişti.⁴⁴⁶ Cemiyet, kuruluşundan itibaren yaklaşık bir buçuk aylık süre içerisinde Bulgaristan’ın emellerini engellemeye çabalamıştı.⁴⁴⁷ Fakat, Paris Barış Konferansı’nda

⁴⁴⁶ “Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin Amerika Reis-i Cumhuru Mösyö Wilson’a Gönderdiği İzahname” **Trakya Paşaeli**, nr. 2, 11 Aralık 1918 Çarşamba, s. 1; Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin Amerika Reis-i Cumhuru Mösyö Wilson’a Gönderdiği İzahnameden Mâba’d”, **Trakya Paşaeli**, nr. 3, 16 Aralık 1918 Pazartesi, s. 1; Sadece Amerika Başkanı Wilson nezdinde teşebbüste bulunulmamış aynı zamanda İngiltere, Fransa ve İtalya’nın İstanbul’da bulunan temsilcileri nezdinde girişimlerde bulunulması için hazırlıklar yapılmıştı: “Trakya Paşaeli’nin hukuk-ı örfiye ve tarihiyesini müdafaa maksadıyla teşekkül eden bu kere vesaik-i lâzıme havi mufassalla bir muhtıra ihzar etmekte olup iki güne kadar bu muhtırayı Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya düvel-i fehimesinin şehrimizde ki siyasi mümessillerine ita edeceğini haber aldık. Bundan başka Trakya’nın bir tarihçesi ile vilayetin eski hudutlarından Türk, Rum Bulgar nüfusunu gösterir mevsuk ihsaiyat cetvellerini coğrafi, etnografik haritalarının Balkan Harbi esnasında Bulgarlar tarafından yapılan mezalim hakkında muhabirin-i ecnebiyenin ve mahal hükümetlerinin raporlarını Trakya’da yetişen ekabirin teracim ahvalini havi büyük bir kitap neşretmek üzere istihzaratta bulunmaktadır. Bkz. Trakya Müdafaa Cemiyetinin Faaliyetleri”, **Yenigün**, nr. 123, 5 Ocak 1919 Pazar, s. 1.

⁴⁴⁷ “Şuun”, Muhik Bir Talep”, **Trakya Paşaeli**, nr. 2, 11 Aralık 1918 Çarşamba, s. 2; “Türk Trakya Bulgar Trakya”, **Trakya Paşaeli**, nr. 3, 16 Aralık 1918 Pazartesi, s. 1; “Trakya Zincir Altında”, **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1; “Bulgar Zulümleri”, **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1; “Bulgar Zulümleri”, **Trakya Paşaeli**, nr. 7, 13 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1; “Bulgarların Muhtırası”, **Trakya Paşaeli**, nr. 7, 13 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2; “Trakya Paşaeli Heyetinin Muhtırası”, **Trakya Paşaeli**, nr. 7, 13 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2; “Bulgar Zulümleri-Edeköy Katliamı”, **Trakya Paşaeli**, nr. 8, 20 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1; “Edirne İngiliz Murahhas-ı Askeriyesi Miralay Mister Samson Cenablarının Nazar-ı Dikkatlerine”, **Trakya Paşaeli**, nr. 8, 20 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2; “Garbi Trakya Mebuslarının Muhtırası”, **Trakya Paşaeli**, nr. 9, 27 Ocak 1919 Pazartesi, s. 1; “Bulgar Mugalâtası”, **Trakya Paşaeli**, nr. 9 27 Ocak Pazartesi, 1919, s. 1-2; “Bir Sual”, **Trakya Paşaeli**, nr. 10, 3 Şubat 1919 Pazartesi, s. 2; “Muzâ’af Bir Tehlike”, **Trakya Paşaeli**,

Venizelos'un Doğu Trakya'daki emellerinin ortaya çıkması, diğer bir deyişle Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi talebi ve Yunan taburlarının Doğu Trakya demir yollarını işgali bir dönüm noktası olmuştu.⁴⁴⁸ Artık cemiyet Rum emellerini çürütmek için çaba sarf edecekti.⁴⁴⁹ Bunun için yapılacak en önemli teşebbüs bölgenin Türk ve Müslümanlığını ispat etmektir. Venizelos'un Trakya'nın Yunanistan'a ait olması gerektiği, Trakya'daki nüfusun beşte üçünün Rum olduğu hakkındaki iddiasına karşı cemiyetin yayın organı olan Trakya Paşaeli gazetesinden cevap gecikmeyecekti.⁴⁵⁰

Venizelos haksız bir davayı yalancı şahitler ikamesiyle kazanmaya çalışan bir kötü avukat menzilesinde kalıyor, hâlbuki elindeki senedin çürüklüğünü anlamak için o kadar ileriye varmakta da mana yoktur" diyordu.

Akabinde Trakya'nın Türklüğünü ispata yarayacak nüfus sayıları yayınlamıştı. Buna göre Tekirdağ'da 28.339 Müslüman 4.486 Rum, Çorlu'da 15.280 Müslüman 3.071 Rum, Hayrabolu'da 21.246 Müslüman 2.681 Rum, Malkara'da 21.310 Müslüman 11.619 Rum, Şarköy'de 6.389 Müslüman 6.368 Rum, Mürefte'de 3.570 Müslüman 17.754 Rum vardı. Anlaşılmaktadır ki Tekirdağ ve havalisinde Müslümanlar Mürefte hariç her yerde çoğunlukta idi.⁴⁵¹

Cemiyet kurulduktan sonra toplamda beş kongre yapmıştı. Bu kongreler şunlardı:

- 1.10 Temmuz 1919 Trakya Kongresi (Edirne)
2. 16 Ekim 1919 Edirne Kongresi (Edirne)
3. 15 Ocak 1920 Kongresi (Edirne)
4. 31 Mart-2 Nisan 1920 Lüleburgaz Kongresi (Lüleburgaz)
5. 9-13 Mayıs 1920 Büyük Edirne Kongresi (Edirne)

nr. 11, 10 Şubat 1919 Pazartesi, s. 1-2; "Hala o Terâne", **Trakya Paşaeli**, nr. 19, 7 Nisan 1919 Pazartesi, s. 2.

⁴⁴⁸ "Demands Made By Nations at Peace Conference at Bared to Whole World-Greece", **The Bakersfield Californian**, V, XXIX, nr. 160, 3 February (Şubat) 1919 s. 2; Başer, **a.g.e.**, s. 48;

⁴⁴⁹ "Çorlu'daki Vaka Münasebetiyle", **Trakya Paşaeli**, nr. 10, 3 Şubat 1919 Pazartesi s. 1; "Hak mı Kuvvet mi", **Trakya Paşaeli**, nr. 11, 10 Şubat 1919 Pazartesi, s. 1; "Muzâ'af Bir Tehlike", **Trakya Paşaeli**, nr. 11, 10 Şubat 1919 Pazartesi, s. 1-2; "Trakya Paşaeli Cemiyetinden:", **Trakya Paşaeli**, nr. 11, 10 Şubat 1919 Pazartesi, s. 1; "Yaşamak Hakkı", **Trakya Paşaeli**, nr. 13, 24 Şubat 1919 Pazartesi, s. 1; "Türk Trakya-Rum Trakya", **Trakya Paşaeli**, nr. 17, 24 Mart 1919 Pazartesi s. 1; "Edirne Osmanlıdır", **Trakya Paşaeli**, nr. 18, 31 Mart 1919 Pazartesi, s. 1.

⁴⁵⁰ "Türk Trakya – Rum Trakya", **Trakya Paşaeli**, nr.15, 10 Mart 1919 Pazartesi, s. 1.

⁴⁵¹ "Türk Trakya – Rum Trakya", **Trakya Paşaeli**, nr.15, 10 Mart 1919 Pazartesi, s. 1; Nüfus sayıları için bkz. Ek-Tablo B.1, s. 337.

İlk iki kongre daha çok idari işler için toplanmıştı.⁴⁵² Bununla birlikte ikinci kongrede Sivas Kongresi'nde alınan milli cemiyetlerin birleştirilmesi kararı⁴⁵³ görüşülmüş ve Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin Anadolu'ya bağlanması kararı alınmıştı.⁴⁵⁴ Üçüncü kongrede ise bölgenin silahlı olarak savunulması amacıyla silahlı müfrezeler kurulmasına karar verilmiş, bu kapsamda *Müdafaa-ı Hukuk Heyeti-i Muvakkatesi* isimli ayrı bir teşkilat oluşturulmuştu.⁴⁵⁵ 31 Mart 1920'de başlayıp 2 Nisan 1920'de tamamlanan Lüleburgaz Kongresi'nde de oybirliği ile Trakya'nın her türlü işgale karşı savunulmasına karar verilmişti. Bunun yanı sıra bu kongrede Trakya Müdafaa-ı Hukuk Merkez heyeti Doğu Trakya üzerine yapılacak bir saldırı karşısında savunmayı yapmak üzere yetkilendirilmişti. Anlaşılmaktadır ki bu karar ile artık kolordu komutanlığı Doğu Trakya üzerinde karar veren tek merci olmaktan çıkarılmıştı. Sorumluluğu alınan emirleri yerine getirmekten ibaret olmuş böylece kolordu komutanlığına da daha elverişli şartlar sağlanmıştı.⁴⁵⁶

Lüleburgaz Kongresi'nde oluşturulan Trakya Müdafaa-ı Hukuk Heyeti Edirne de büyük bir kongre tertip etmek için uğraşırken San-Remo Konferansı'nda Trakya'nın Yunanistan'a verildiği söylentileri yayılmaya başlamıştı. Bu durum karşısında heyet Doğu Trakya'nın silahlı savunulması için halkın desteğini kazanmayı uygun bulmuştu. Bunun içinde Lüleburgaz Kongresi'nde alınan: *"Fevkalade haller karşısında yeniden davet edilecek kongrenin, kongremiz azasıyla müntehib-i sanilerinden ve umumi meclis azalarından mürekkep olarak teşmili kararlaştırılmıştır."* maddesi gereğince kongreyi toplayıp gerekli tedbirleri almak istemişti. Kongrenin toplanmasından bir gün önce 8 Mayıs 1920'de Sultan Selim Camiinde büyük bir miting düzenlenmişti. Nihayetinde kongre 9 Mayıs'ta toplanmış ve beş gün boyunca devam etmişti. Kongre Doğu Trakya'nın silahla savunulması kararını almıştı.⁴⁵⁷

⁴⁵² Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 137; Veysi Akın, "Trakya Kongreleri ve Trakya Paşaeli Müdafa'a-ı Hukuk Cemiyet'inde Gerçekleşen Yapısal Değişiklikler", *Milli Mücadele'nin 100.Yılı Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçiş ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2021, s. 933.

⁴⁵³ **Milli Egemenlik Belgeleri**, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Daire Başkanlığı, TBMM Basımevi, 2015, s. 29.

⁴⁵⁴ Akın, **a.g.m.**, s. 933.

⁴⁵⁵ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 137; Serez, **a.g.e.**, s. 53.

⁴⁵⁶ Akif Çevik, "Trakya Paşaeli Cemiyeti ve Lüleburgaz-Edirne Kongreleri", **T.C Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Edirne 2015, s. 93-96.

⁴⁵⁷ Güner, **a.g.e.**, 124-137.

Tüm bunlarla birlikte cemiyetin faaliyetlerini engellemek hatta cemiyetin kapatılması yönünde bazı girişimler de görülmüyordu. Dâhiliye Nezareti'nden Edirne vilayetine 5 Ocak 1920'de gönderilen bir yazıda Edirne eşrafından birçok kişinin Trakya Cemiyeti'nin kapatılmasını isteyen dilekçelerinin kendilerine gönderildiğini, bu durumun tahkik edilmesi istenmişti.⁴⁵⁸ Bunun üzerine Edirne valisi 27 Ocak 1920'de oldukça çarpıcı ifadeler ile Dâhiliye Nezaretine bir cevap yazısı göndermişti. Valiye göre, Edirne'deki ahali ikiye ayrılıyordu. Bunlardan birisi Cemaat-i İslamiye Reisi Müftü Hilmi Efendi'nin başkanlığında bulunan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, diğeri ise Trakya Cemiyetiydi. Bu gruplar önceden bir birbirini çekemeyen eşraftan meydana geliyordu. Meşrutiyetin ilanı ile bireysel husumetler siyasi husumetlere dönüşmüştü. Her grup kendi emel ve menfaatlerine hizmet etmeyen memurlar hakkında fırsat buldukça iftiralar atıyor veya kendi taraflarına çekmek için tehditler savuruyordu. Trakya Paşaeli Cemiyeti ilk kurulduğunda İngiliz mandası için İstanbul'da bulunan İngiliz temsilcisine takrir vermiş ancak daha sonra bu fikirden vazgeçerek Osmanlı Hükûmeti idaresinde bulunmaya kesin olarak karar vermişti. Şu kadar ki Osmanlı Hükûmeti siyaseten mağlup olur ve Doğu Trakya başka bir devletin himayesine geçerse o anda bağımsızlıklarını talep edecekler bu olmazsa isyan ederek cebren bağımsızlıklarını ilan edeceklerdi. Yapılan soruşturma neticesinde teşkilatları bu noktadan yürütülmüştü. Vali, cemiyet hakkında bu bilgileri sıralarken cemiyetin gerek merkez ve gerekse mülhakatta gizli surette para topladıkları doğruysa da iddia edildiği gibi zorla jandarma ve polis aracılığı ile yapılmadığını bildirmişti.

Valiye göre, vilayette bulunan cemiyet üyeleri arasında müthiş bir anlaşmazlık vardı. Mülhakat teşkilatı mükemmeldi. Anadolu'daki Kuvayı milliyeye esası üzerine tertip olunmuştu. Buna rağmen merkez vilayette şahsi rekabet ve ahlak yozlaşması yüzünden muntazam bir heyet oluşturulamıyordu.⁴⁵⁹

Bu cemiyetin ilgasına gelince böyle bir teşebbüs kesinlikle doğru değil ve tehlikeli diyordu. Hükûmet böyle bir teşebbüste bulunursa Anadolu'daki gibi hemen İstanbul ile muhabere kesilecek böylece hükûmet oldukça nazık bir vaziyette kalacaktı. Vali müstedilerle yani dilekçe sahipleriyle ilgili de oldukça dikkat çekici

⁴⁵⁸Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 5 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 57/2-37*, Lef, 1.

⁴⁵⁹ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 27 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 57/2-37*, Lef, 2-1.

ifadeler kullanmıştı. Ona göre, cemiyetin kaldırılmasını isteyen müstediler Trakya Cemiyetini kendi idarelerinde bulunan Cemaat-i İslamiye'ye katmak niyetindeydiler. Ancak Cemaat-i İslamiye daha tehlikeliydi. Çünkü onlar Fransız taraftarı ve Fransızlarla temas halinde diyordu.

Vali, silahlanma meselesi ile ilgili şunları arz etmişti: Daha önce Yunan taburu adına birçok silah ve cephane geldiği esnada Trakya Cemiyeti de Rumların bu silahlanmasına karşı bazı tedbirlerin alınması konusunu müzakere etmiş Müslümanların da silahlandırılması meselesi mevzubahis olsa da bir neticeye varılamamıştı.⁴⁶⁰

b. Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Heyet-i Osmaniyesi Tekirdağ Şubesinin Kuruluşu

Hemen belirtelim ki Tekirdağ şubesi diğer şubelere nazaran biraz daha arka planda kalmıştı. Edirne ve Kırklareli'ne göre alınan kararların uygulanmasına sürekli ayak direyen veya çekimser kalan bu şube, yeterli etkinliği gösterememişti. Bunda tabii ki birçok etmen vardı. Başta Mutasarrıf Firuzan Bey'in faaliyetleri olmak üzere 55. Tümen kumandanının da gerekli çabayı gösterememesinden dolayı Paşaeli Cemiyeti'nin en zayıf halkası burası olmuştu.

Doğu Trakya'nın altı gün gibi oldukça kısa bir süre içinde Yunanlıların eline geçmesindeki en önemli nedenlerden biri, Tekirdağ'ın önde gelenlerinin direniş konusundaki isteksizliği veya yeterli cesareti gösterememeleriydi. İleride değineceğimiz gibi kolordu tarafından alınan seferberlik kararına tam olarak riayet edilememiş, en az asker toplayan bölge Tekirdağ olmuştu. Halk direnme konusunda istekli olsa da Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ şubesi yeterli etkinliği gösterememiş bu da tüm bölgeyi etkilemişti. Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin seçilmesine destek verdiği vekiller daha sonra Ankara'da açılacak Büyük Millet Meclisine gitmemiş, Tekirdağ temsil edilmekten yoksun bırakılmıştı. Bulunan ara formülle Edirne milletvekilleri tarafından temsil edilmişti. Herşeye rağmen azımsanamayacak derecede direnme dirayeti gösteren vatanperver insanlar vardı. Her ne kadar Tekirdağ şubesinin etkili olamadığından bahsetsek de o dönemin şartlarında böyle milli bir cemiyete üye olmak ve onun faaliyetlerini desteklemek bile başlı başına büyük bir sorumluluktuk.

⁴⁶⁰ Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 27 Ocak 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 57/2-37*, Lef, 2-2.

Bu başlıkta bir önceki konuda değindiğimiz Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin kuruluşunda Tekirdağ şubesini, bu şubenin kongrelerdeki durumu ve kararlara etkisini değerlendirmeye ve açıklamaya çalışacağız. Öncelikle Trakya Paşaeli Cemiyeti kurulduğunda teşkilatını nahiye ve köylere kadar genişletmiş ancak kuvvetlendirememişti. Kazalarda cemiyetin idaresine sahip çıkılmadığı için bu iş kaza müftülerine bırakılmıştı.⁴⁶¹ Cemiyetin kuruluş döneminde her liva için ikisi asıl altısı yedek olmak üzere sekiz kişilik merkez heyetleri oluşturulmuştu.⁴⁶² 1918 yılının Aralık ayında Tekirdağ şubesi kuruluş çalışmalarına başlamıştı.⁴⁶³ Buna göre Tekirdağ şubesi şu şekilde idi:⁴⁶⁴

Tekirdağ: Mümessil: Eşraftan Adil Beyefendi, Reis: Müftü Ömer Râci Efendi, Azalar Belediye Reisi Halis Bey⁴⁶⁵, Emin Bey, Hacı Hüseyin Ağazade Mehmed Efendi.

Çorlu: Mümessil İhsan Bey, Reis: Müftü Şaban Sırrı Efendi, Azalar: Müderris Hafız Şükrü Efendi, Müfti-i Sabık Hafız Aşur Efendi, Eşraftan Münib Bey, Eşraftan Hulusi Beyzade Ali Bey, Bakkal Mustafa Mazhar Efendi, Sandık Efendi: Uncu Ahmet Efendi, Kâtip: Rüştüye Mektebi Başmuallimi Hüsnü Efendi.

Malkara:⁴⁶⁶ Mümessil Ali Bey, Heyet-i Maliye ve Reisi: Eşraftan Hacı Rakım Beyzade Ali Bey, Azalar: Şeyh Ali Efendi, Müftü Kazım Efendi, Sandık Emni: Şakir Efendi.

⁴⁶¹ Güner, **a.g.e.**, s. 20

⁴⁶² İbrahim Kamil, **Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Anadolu'da ve Trakya'da Milli Mücadele (1919-1922)**, Nobel Yayınları, Ankara 2020, s. 180; Güner, **a.g.e.**, s. 20.

⁴⁶³ Trakya Paşaeli Müdafaa Heyetinin Bir Haftalık Faaliyeti", **Trakya Paşaeli**, nr. 3, 16 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; "Bir Haftalık Cemiyet Faaliyeti", **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2.

⁴⁶⁴ Tekirdağ Şubesinin kuruluş tarihi tam olarak belli değildir. Bununla birlikte bu şubenin üyelerinin 1918 Aralık ayında seçilme işlemlerine başladığı görüldüğünden bu ay içinde kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Bkz. "Trakya Paşaeli Müdafaa Heyetinin Bir Haftalık Faaliyeti", **Trakya Paşaeli**, nr. 3, 16 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; "Bir Haftalık Cemiyet Faaliyeti", **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2; Kamil, **a.g.e.**, 181-182; Güner, **a.g.e.**, 21-23; Konumuz gereği sadece Tekirdağ ve çevresindeki şubelerin bilgileri verilmiştir. Trakya Paşaeli Cemiyeti Trakya'nın birçok yerinde şube açmıştı. Bununla birlikte İstanbul ve Adapazarı'nda da bir şube vardı. İstanbul şubesi için Trakya Paşaeli gazetesi şu şekilde bir haber yayınlamıştı: "İstanbul'da Cağaloğlu'nda Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi heyeti teşekkül eylemiştir. Umum Trakya ahalisinin İstanbul'da mümessil-i siyasileri olmak üzere esamisi aşağıda yazılan zevat-ı muhtereme intihab buyurularak hemen faaliyete başlamışlardır..." Bkz. "Trakya Paşaeli Müdafaa Heyetinin Bir Haftalık Faaliyeti", **Trakya Paşaeli**, nr. 3, 16 Aralık 1918 Pazartesi, s. 2; Adapazarı Şubesi Reisi Hüseyin Hilmi Bey ise Trakya Paşaeli gazetesine bir mektup göndermişti. Bkz. "Trakya Gazetesi Müdüriyet-i Aliyyesine", **Trakya Paşaeli**, 27 Ocak 1919, s. 2; "Adapazarı", **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2; Trakya Müdafaa Cemiyetinin Faaliyeti", **Yenigün**, nr. 123, 5 Ocak 1919 Pazar, s. 1.

⁴⁶⁵ Halis Bey hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla torunlarından birine telefonla ulaşılmış 21.04.2022 tarihinde telefonla görüşülmüş ancak torun, dedeleri hakkında malumatları olmadığı bilgisini vermiştir. Halis Bey, 1920-1922 yıllarında Yunan işgali yıllarında Tekirdağ Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Bkz. www.Tekirdag.bel.tr/eski_baskanlarimiz

Saray: Mümessil: Emirzade Sadık Bey, Reis: Müftü Ahmet Nuri Efendi, Azalar: Saatçızade Hüseyin Basri Efendi, Veznedar: Kırımîzade Kamil Efendi, Murat Giray ve Süleyman Beyler.

Hayrabolu: Hafız Hasan Efendi, Osman Efendi, Zeynel Bey, Mehmet Tevfik Bey, İsmail Efendi.

Çerkezköy: Molla Mehmet Efendi

Venizelos'un Paris Barış Konferansı'ndaki istekleri ve Yunan taburunun Doğu Trakya demir yolunu işgali üzerine cemiyet alınacak tedbirlerin konuşulması için İstanbul murahhaslık binasında 22 Ocak 1919 tarihinde toplanılacağını duyurmuştu. Toplantıda şu kararlar alınmıştı:

-Trakyalılara, Trakya'nın geçirmekte olduğu kötü durum karşısında birleşmeleri lüzumunun anlatılması

-Trakya'nın parçalanmaz bir bütün olduğu, gerekirse nüfusunun yüzde yetmiş beşinden fazlasının Türk olduğundan bu alanda Wilson prensiplerine göre plebisit yapılması

-Doğu Trakya'ya yerleşen Yunan taburlarının çıkarılması için gerekli teşebbüslerde bulunulması⁴⁶⁷

Üçüncü maddenin gereğini yapmak üzere geçici bir heyet oluşturuldu. Edirne Belediye Reisi Mustafa Şevket Bey ve Cemiyetin Reisi Müftü Mestan Efendi'nin de bulunduğu bu heyette Çorlu'dan İhsan Bey de dâhil edildi.⁴⁶⁸ Heyet, Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa, Müşir Ahmet İzzet Paşa, Çürüksulu Ahmet Paşa, Ayan Reisi Ahmet Rıza, Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet ve Mütareke Komisyonu Reisi Galip Kemali (Söylemezoğlu) Beylerle görüşmüştü. Ayrıca İngiltere ve Amerika yüksek

⁴⁶⁶ Malkara'da ki Trakya Paşaeli Cemiyeti şubesi kurucularının ismini veren Trakya Paşaeli gazetesi Malkara'ya ayrı bir parantez açmış ve şu şekilde bir haber yayımlamıştı: "Malkara'yı yad edince hatıra-ı beşer bir nale-i suzan ile tutuşur. Bu bedbaht ve güzel memleketin kitabe-i hayatında öyle derin zulümler vardır ki insaniyet-i mütehassise haşre kadar işkabe-i teessür dökse yine şüheda-yı masumenin revan-ı pakine bir mersiye-i kâfi teşkil edemez. Dava-yı milliye de Bulgar mezalimine canlı şahit Malkara'dır ve işte Malkara'nın pak ve necip halkı başta hepsi bütün hamiyetle kaynaşan müdafaa heyetinin arkasında hakk-ı sarihimizi müdafaa için şitâb eylemişlerdir. Teşekkür ederiz. Bkz. Bir Haftalık Cemiyet Faaliyeti", **Trakya Paşaeli**, nr. 6, 6 Ocak 1919 Pazartesi, s. 2.

⁴⁶⁷ Selek, **a.g.e.**, s. 104-105.

⁴⁶⁸ Heyette bu üç kişi haricinde Nevrekoplu Celal Perin, Salim Nuri (Dağlı), Avukat Şeref (Aykut), Kırklarelili Şevket (Dingiloğlu), Mahmut Nedim, Hasan Tahsin (Argun) ve Hüseyin Sabri (Tüten) vardı. Bkz. Güner, **a.g.e.**, s. 63.

komiserlikleri de ziyaret edilmişti.⁴⁶⁹ Ancak heyet İstanbul temasları sonunda Doğu Trakya için çokta iyi neticeler elde edememiş Doğu Trakya için endişeler biraz daha artmıştı. Bunun üzerine cemiyet, daha son kararını vermemiş olan Paris Barış Konferansı'na Trakya davasını savunmak için bir heyet gönderilmesine karar vermişti. Kocabaş Arif, Mahmud Nedim, Celal Perin ve İskeçeli Hüseyin Sabri'den oluşan heyette Tekirdağ şubesinden herhangi biri yer almamıştı.⁴⁷⁰

Heyet Roma'ya vardığında vize alamamış ve bundan dolayı konferansa katılamamışlardı. Bunun üzerine cemiyetin kasaba ve nahiye temsilciliklerinden özellikle Tekirdağ civarından İtilaf Devletleri yüksek komiserliklerine birçok protesto telgrafi çekilmişti.⁴⁷¹ Bu kapsamda 20 Haziran 1919 Cuma günü Muratlı nahiyesinde⁴⁷² Baş Camide bir miting düzenlenmişti. Alınan kararlar İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilmişti. Buna göre, Trakyalıların İtilaf Devletlerinin adalet duygularına güvendiklerini, Tarih, coğrafya, etnoğrafya noktalarından bakıldığında Trakya'nın tam anlamı ile Türk olduğunu bildirmişlerdi. Devamında Büyük çoğunluğu Müslüman olan bu coğrafyanın Osmanlı hâkimiyetinde kalma arzularının devam ettiği, Trakyalıların hukuklarını müdafaa eylemek için gönderilen delegelerin

⁴⁶⁹ Paris Barış Konferansı tarafından Suriye, Filistin ve Anadolu'da bazı incelemelerde bulunmak üzere bir Amerikan heyeti bölgeye gönderilmiş incelemelerini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmişti. Heyetin bazı görevlileri çeşitli fırka ve İslam cemiyetlerine giderek ileri gelen bazı kişileri Amerikan Sefarethanesine davet etmişti. Çürüksulu Mahmut Paşa, Ahmet Rıza Bey, Nabi Bey, Milli Ahrardan Cami, Sulhu Selametden Mustafa Arif Beylerle Trakya Cemiyeti adına Faik Bey davete icabet etmişti. Heyetin huzuruna birer birer giren fırka temsilcilerine Ermenistan'ın suret-i teşekkülü hakkında fikriniz nedir? Sorusu yöneltilmişti. Ancak temsilciler bu suale maruz kalacakları söylenilmediğinden hazırlanmaları gerektiğini ve daha sonra cevap vereceklerini bildirmişti. Bkz. "Amerikan Heyeti", **Alemdar**, nr. 1529-129, 1 Ağustos 1919 Cuma, s. 1; Faik Bey'den başka heyette Bulgar Sobraniyesi Gümülcine Mebusu Mehmet Celal ve Kemal Beyler Trakya Komitesinin İstanbul temsilcilerinden Hasan Tahsin ve Galip Bahtiyar Beylerde bulunuyordu. Halide Edip Efendi ise Komisyon nezdinde tercümanlık vazifesini yapmıştı. Trakya temsilcileri heyete Trakya hakkında tarihi, etnoğrafi ve coğrafi malumat ile Bulgar ve Yunan mezaliminden uzunca bir süre bahsederek bir muhtıra takdim etmişlerdi. Bkz. "Trakya Ahalisi Namına", **Alemdar**, nr. 1529-129, 1 Ağustos 1919 Cuma, s. 1; Amerikalılar aynı zamanda Rumlarında taleplerini dinlemişlerdi. Bu meyanda dört Rum heyet Amerikalılar nezdine gönderilirken bunlardan biri Trakya Rumlarından ibaretti. Bkz. "Amerikan Heyeti-Rum ve Ermeniler", **Alemdar**, nr. 1531-131, 3 Ağustos 1919 Pazar, s. 1.

⁴⁷⁰ "Trakya Cemiyetinin Muhtırası", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2823, 25 Ağustos 1919 Pazartesi, s. 2; "Trakya Türktür", **Alemdar**, nr. 1556-156, 28 Ağustos 1919 Perşembe, s. 2; Güner, **a.g.e.**, 62-65.

⁴⁷¹ "Türkiye'nin Trakya Heyet-i Murahhassası", **Alemdar**, 23 Temmuz 1919 Çarşamba, nr. 1520-120, s. 1; Güner, **a.g.e.**, s. 67; Paris Barış Konferansına Trakyalılar aynı zamanda telgraflar göndermiştir. Venizelos'un Trakya ile ilgili iddialarını yalanlayan muhtıra ile Trakya'nın Türk vatanının bir parçası olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır. Bkz. "Trakyalıların Muhtırası", **Alemdar**, nr.1569-169, 10 Eylül 1919 Çarşamba, s. 1; "Trakyalıların Muhtırası", **Alemdar**, nr. 1570-170, 11 Eylül 1919 Perşembe, s. 1.

⁴⁷² Bugün Muratlı İlçesi.

Paris'e gelmelerine izin verilmemesini şiddetle protesto ettiklerini beyan etmişlerdi. Son olarak delegelerin sulh kongresine kabulünü istemişlerdi.⁴⁷³

21 Haziran'da Şarköy'den gönderilen protesto telgrafında da benzer ifadeler vardı: Şarköylüler, %80'i Müslümanlar ile meskun olan vatanlarının hukukunun Paris Konferansı'nın dikkate alarak adaleti temin edeceğine inandıklarını bildirmişlerdi. Ayrıca bu kıtada barış isteniyorsa bölgenin Trakyalılarda kalması gerektiğini belirterek, vahşetleri gün gibi ortada olan Yunanistan'a bu arazinin kesinlikle verilmemesini istemişlerdi. Aksi taktirde çoğunluğu Türklerden oluşan Trakyalıların buna razı olmayacağını açıklamışlardı. Onlar, hukuklarını müdafaa eylemek için giden delegelerin iki aydan beri Roma'dan Paris' gidemediklerini, adil olmayan bu durumu Türklerin protesto ettiklerini duyurmuşlardı. Bundan dolayı delegelerin konferansa dahil olmalarını talep etmişlerdi.⁴⁷⁴

Aynı gün Tekirdağ merkezden de benzer yönde protesto telgrafları gönderilmişti. Müslümanların Trakya'da yüzde seksen oran ile çoğunlukta olduğunu bundan dolayı Paris Konferansı'nın adaletine itimat ettiklerini, Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasının kesinlikle doğru bir karar olmayacağını, Roma'da bulunan Trakya delegelerinin Yunanlılar tarafından engellendiğinden dolayı milletin kendisini izah etmesi için Paris'e gitmelerine izin verilmemesinin hiç de adil olmadığını bildirmişlerdi. Bunlardan dolayı Trakya'nın hakiki sahipleri olan Türk ve Müslümanların bu durumu protesto ettikleri beyan edilmişti. Ayrıca delegelerin kongreye gitmesine izin verilmesinin İtilaf Devletleri'nin adalet duygularından beklemekte haklı olduklarını, bu haklı feryatlarının da sulh konferansı başkanlığına tebliğ edilmesini istemişlerdi.⁴⁷⁵

Trakya heyetinin Paris'e gitmesine engel olunması meselesi karşısında dönemin gazetelerinden olan Yeni gazete olayı son derece güzel bir şekilde özetliyordu:

“...Sevgili Trakya'mızın en küçük köyü bile Yunan propagandasından şikâyet ediyor, her gün telgraflar-protesto-nameler alıyor. Edirne bütün mevcudiyetiyle Türk olduğunu haykırıyor ve Türklüğe sürülecek elleri tanımayacağını söylüyor. Bu feryatları bütün dünyanın işitmesi lazımdır. Çünkü yaşamasını bilen, varlığını hissettiren bir milletin sesidir. Yunanlılar

⁴⁷³ “Türkiye'nin Trakyası”, **Yeni Gazete**, nr.208-1772, 28 Haziran 1919 Cumartesi, s. 2.

⁴⁷⁴ “Trakya'nın Atisi”, **Vakit**, nr. 595, 23 Haziran 1919 Pazartesi, s. 2.

⁴⁷⁵ “Trakyalıların Telgrafları”, **Vakit**, nr. 594, 22 Haziran 1919 Pazar, s. 2; Aynı gazetede Uzunköprü, Kırklareli ve Babaeski'den gönderilen protesto telgrafları görülmüştür.

Trakya heyetinin Roma'dan Paris'e gitmesine mani oluyorlar. Bu suretle haksız çıkacaklarını bizzat itiraf etmiş bulunuyorlar...⁴⁷⁶

Bu haberin ardından aynı gazetede Malkara Hürriyet ve İtilaf Fırkası Reisi Mehmet Şakir, İslam ahali namına Belediye Reisi İbrahim ve Malkara Trakya Paşaeli Şubesi Reisi Ali imzasıyla Malkara'dan gönderilen protesto telgrafı yayınlanmıştı. Malkaralıların duygularına tercüman olan bu telgrafta: Çoğunluğu Türk olan Trakya'nın ancak Trakyalılarda kalarak adaletin sağlanacağından bu hususun sulh konferansında dikkate alınacağına dair itimatlarının tam olduğunu, Yunanlıların şimdiye kadar Türklere yaptıkları zulme İzmir'in işgalinde bütün medeni alemin de şahit olduğunu, bunların dikkate alınması gerektiğini, Yunanlıların amacının Türkleri imha etmekten ibaret olduğunu, buna ise barış heyetinin vicdanı olarak razı olmayacağına inançların tam olduğunu, nüfus itibarıyla %80'inin Türk olduğu Trakya'nın Trakyalılarda kalması gerektiğini, delegelerin ifadelerine kulak verilmesini, Trakya'nın kendilerinde kalmasını istemişlerdi.⁴⁷⁷

c.Trakya Paşaeli Cemiyetinin İlk Kongresi (10 Temmuz 1919)

Cemiyet üyelerinin Paris'e gidip haklı taleplerini iletmelerinin engellenmesi Doğu Trakya'nın bir çok yerinde protesto edilirken diğer taraftan da cemiyetin ilk kongresinin toplanma zamanı gelmişti. Trakya Paşaeli Cemiyeti ilk kongresini 10 Temmuz 1919'da Edirne Darülmuallimin Konferans salonunda yapmıştı. Cemiyet kadrosunda boş olan başkan veya üyelerin seçimi için toplanan bu kongre aynı zamanda o güne kadar yapılmış faaliyetlerin vatandaşlara anlatılması amacını taşıyordu. Bu kapsamda Mehmet Şeref Bey altmış sayfalık faaliyet raporunu 45 dakika boyunca okumuştur.⁴⁷⁸ Cemiyetin bu ilk kongresine, kongre heyeti olarak Tekirdağ merkezden herhangi bir katılım olmamıştı. Tekirdağ'ın ilçelerinden katılan isimler şunlardı: Hasan Sabri Bey (Malkara), Şakir Bey (Malkara), Asım Efendi (Şarköy), Hafız Hasan Efendi (Hayrabolu), İsmail Efendi (Hayrabolu), Osman Efendi (Hayrabolu), Zeynel Bey (Hayrabolu), Mehmet Tevfik Bey (Hayrabolu), Hafız Efendi (Çorlu), Sadık Bey (Saray), Murat Giray Bey (Saray), Molla Mehmet Efendi (Çerkezköy). Bununla birlikte Mürefte Dava Vekili Şeref ve Şevket Beyler, Çorlu Mestan, Şevket, Cemal, İsmail ve Avukat Şeref Beyler, Tekirdağ Cemal, Şerif,

⁴⁷⁶ "Türkiye'nin Trakyası", **Yeni Gazete**, nr. 203-1767, 23 Haziran 1919 Pazartesi, s. 2.

⁴⁷⁷ "Türkiye'nin Trakyası", **Yeni Gazete**, nr. 203-1767, 23 Haziran 1919 Pazartesi, s. 2; Aynı nüshada Çatalca Belediye Reisi Cemil ve Trakya Paşaeli Çatalca Mümessili Osman imzalı başka bir protesto metni bulunmaktadır.

⁴⁷⁸ Güner, **a.g.e.**, s. 71-72.

Fuat, Bakkalbaşı Emin Efendiler tarafından vekâleten temsil edilmişti.⁴⁷⁹ Kongreden sonra 11 Temmuz Cuma günü kongre üyelerine Edirne ziraat bahçesinde Vali Salim Paşa'nın da katıldığı bir yemek ziyafeti düzenlenmişti.⁴⁸⁰

4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde alınan kararlar ile tüm müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmesine karar verilmişti.⁴⁸¹ 7 Ekim 1919'da Edirne Belediyesinde yapılan toplantı sonucunda cemiyet Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi ile beraber Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyet-i Heyet-i Merkeziyesi yazılı iki mühür kullanmaya başlamıştı. Anlaşılmaktadır ki Trakya Paşaeli Cemiyeti'nden ayrı olarak Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi kurulmuştu.⁴⁸² 11 Ekim 1919'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi namına Mustafa Kemal Paşa Sivas'tan bir tamim yayımlayıp teşkilatlar hakkında bilgi istemişti. Bunun üzerine Tekirdağ Belediye Başkanı ve Cemaat-i İslamiye Reisi Halis Bey tamimin ilgililere tebliğ edildiğini bildirmişti.⁴⁸³

Cemiyet, 1920 yılı Ocak ayında Edirne'de üçüncü kongresini yapmıştı. Doğu Trakya'ya yapılacak bir saldırının önüne geçebilmek amacıyla "Bekçi-Korucu" ismi altında 3.000 kişilik milli teşkilatın kurulmasına karar verilmişti. I.Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey⁴⁸⁴ tümen komutanlarına durumu yazarak istişare

⁴⁷⁹ "Trakya Kongresi", **Trakya Paşaeli**, nr.32, 15 Temmuz 1919 Salı, s. 1-2.

⁴⁸⁰ "Ziyafet", **Trakya Paşaeli**, nr.32, 15 Temmuz 1919 Salı, s. 2.

⁴⁸¹ **Milli Egemenlik Belgeleri**, s. 29; Uluğ İğdemir, **Sivas Kongresi Tutanakları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara tarihsiz, s.115; Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi-II Sivas Kongresi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2017 s. 73.Kongrede alınan kararların dokuzuncu maddesi şu şekilde idi: "...Vatan ve milletimizin maruz olduğu mezalim ve alâm ile ve tamamen aynı gaye ve maksatla vicdan-ı milliden doğan vatanî ve milli cemiyetlerin ittihadından mütehasıl kütle-i umumiye bu kere "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti" unvanıyla tevsim olunmuştur. Bu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanlarından ve ihtirasat-ı şahsiyeden külliye müberra ve münezzehtir. Bircümle Müslüman vatandaşlarımız bu cemiyetin aza-yı tabiiyesindedirler." Bkz. **Milli Egemenlik Belgeleri**. s. 29.

⁴⁸² Güner, **a.g.e.**, s. 90-91.

⁴⁸³ Serez, **a.g.e.**, s. 42-43.

⁴⁸⁴ Cafer Tayyar Eğilmez, 1877 yılında Kosova Vilayetine bağlı Priştine Sancağı'nda doğdu. Babası Yüzbaşı Emin Beydir. 1901 yılında Harp Okulundan teğmen, 1904 yılında Harp Akademisinden Kurmay Yüzbaşı rütbesi ile mezun oldu. İlk görev yeri Makedonya idi. Burada İttihat ve Terakki Cemiyetine katıldı. 1910 yılında Binbaşı oldu. Aynı yıl İpek Sancağı Mutasarrıfı oldu. 1914 yılında Kaymakam rütbesine yükseldi. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesinde I. Tümen Komutanlığına atandı. 1915 yılında Miralay rütbesine yükseldi. Daha Sonra Edirne'de bulunan I. Kolordu Kumandanlığı görevine atandı. TBMM I. Dönem Milletvekilliğine seçildi. Ancak görevi dolayısıyla Edirne'de kaldı. 20 Temmuz 1920'de başlayan Yunan harekâtı sırasında Yunan birliklerine esir düşerek Atina'ya sevk edildi.1923 yılında serbest bırakıldı ve Ankara'ya TBMM'ye katıldı. Aynı yıl 7. Kolordu Kumandanı oldu ve Mirliva rütbesine yükseldi. Kırmızı Yeşil İstiklal madalyası sahibidir. 1926 yılında Mustafa Kemal Paşa'ya karşı düzenlenen İzmir suikastı sebebiyle İstiklal Mahkemesinde yargılandı ancak beraat etti. 1928 yılında askerlikten emekliye ayrıldı. 1958 yılında İstanbul'da vefat etti. Bkz. Altınel, **a.g.e.**, s. 63-66.

etmişti. 49. ve 60. Tümen komutanları bu kapsamdaki vazifelerini yerine getirme konusunda oldukça dirayetliydi. Ancak Tekirdağ'da bulunan 55. Tümen Komutanı Alâeddin Bey ile Tekirdağ Müdafaa-ı Hukuk Teşkilatı kendi livalarında oluşturulacak 300 kişilik birliğin kurulmasına karşı çıkmışlardı. Cemiyetin bazı üyeleri ile özellikle Tekirdağ şubesinin olumsuz yaklaşımları neticesinde milli teşkilatın oluşması İstanbul'un resmen işgali ve I. Kolordunun seferberlik ilanına kadar gerçekleşmemişti.⁴⁸⁵

d.Lüleburgaz Kongresi (31 Mart-2 Nisan 1920)

Ocak ayından sonra en yakın kongre 31 Mart'ta başlayacak olan Lüleburgaz Kongresiydi. Ancak bu süre zarfında İstanbul İtilaf Devletleri tarafından 16 Mart 1920'de işgal edilmiş, kolordu Doğu Trakya'da seferberlik ilan etmişti. Seferberlik ilanına en fazla direnen yine Tekirdağ olacaktı. Ancak bu konuya ileride değineceğiz.⁴⁸⁶ Yukarıda diğer kongrelerinden bahsettiğimiz Trakya Paşaeli Cemiyeti, İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgalinden Doğu Trakya'nın Yunanistan tarafından işgaline kadar iki kongre daha düzenleyecekti. Bunlardan ilki Lüleburgaz Kongresiydi. 31 Mart'ta toplanan kongre 2 Nisan 1920'de sonlanmıştı. İstanbul'un işgalinden sonra ilan edilen seferberlikten istenilen neticelere ulaşamamıştı. Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı ziyaret eden içlerinde Tekirdağ Mebusu Süleyman Faik Bey'in de bulunduğu Doğu Trakya mebuslarından Şakir (Kesebir)⁴⁸⁷ ve Hayreddin Beylere, Sadrazam, "*İntizar ve tevekkül*" tavsiyesinde bulunmuştu. Sadece İstanbul hükûmetinden Dâhiliye Nazırı Reşid Bey Doğu Trakyalılara direnme konusunda teşvik edici sözler söylemişti. Böylece Doğu Trakya

⁴⁸⁵ Güner, **a.g.e.**, s. 108-109.

⁴⁸⁶ Bkz. III. Bölüm I.Kolordunun Seferberlik İlanı ve Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in Seferberliğe Uymaması, s. 141.

⁴⁸⁷ Şakir Kesebir 1899 yılında Makedonya Köprülüde doğmuştu. Babası Ahmet Vefik Bey, Annesi Safiye Hanımdır. Ortaokulu Köprülüde liseyi Bursa'da tamamladı. Balkan Savaşı'na yedek subay olarak katıldı. 1913 yılında İpsala, 1914 yılında Keşan ve 1915 yılına Akçaabat Kaymakamlığı görevine atandı. 1916 yılında Tekirdağ Mutasarrıf Vekilliğinde bulundu ve aynı yıl Edirne Vilayeti Yazı İşleri Müdürlüğü (Mektupçuluk) görevine getirildi. 1918 yılında Trakya'da başlayan mücadeleye katıldı ve Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin aktif bir üyesi olarak görev yaptı. Son Osmanlı Mebusan Meclisine Gelibolu Milletvekili olarak seçildi. Meclisin İngilizler tarafından dağıtılması üzerine tekrar Trakya'ya geçti ve Lüleburgaz Kongresinde başkanlık görevini icra etti. Trakya'nın işgali üzerine Bulgaristan'a geçti. İttihat ve Terakki'nin Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin işlerine karışmaması için Berlin'de bulunan Talat Paşa'nın yanına gitti. 16 Mart 1921'de Talat Paşa, Şakir Bey ve beraberinde ki Ahırköylü Ahmet Muhtarı Hardenbergstrasse'de bulunan evine yemeğe davet etti. Ancak Talat Paşa öğlen saatlerinde bir Ermeni tarafından evinin önünde öldürüldü. Milli Mücadele sona erince 14 Ekim 1922'de Edirne Valiliğine atandı. Çorlu'nun TBMM'ye tesliminde bulundu. TBMM'de II. Dönem Çatalca III. ve IV. Dönem Edirne V. Dönem Tekirdağ Milletvekilliğini görevini sürdürdü. 6 Nisan 1966 Çarşamba günü İstanbul'da vefat etti. Bkz. Altinel, **a.g.e.**, s. 69-71.

mebusları İstanbul hükûmetinden umudunu kesmişti. İstanbul'un işgali ve Doğu Trakya'nın geleceği ile ilgili alınan kötü haberler karşısında kongrenin toplanması gerekmektedir. Gelibolu Mebusu Şakir Bey İstanbul'dan Edirne'ye gittiği sırada telgrafla bütün Doğu Trakya belediyelerine Lüleburgaz'da bir kongre toplanacağı kararını haber vermişti.⁴⁸⁸ Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Reisi Mustafa Şevket Bey, 55. Tümen Kumandanı Yarbey Cemil Bey'e gönderdiği telgrafta Tekirdağ ve ona bağlı nahiyelerden birer murahhasın ne olursa olsun kongrede bulundurulması için gerekli tedbirleri almasını ve özellikle kongreye katılacak isimlerin bildirilmesini istemişti.⁴⁸⁹ Ancak Tekirdağ şubesi kongreye üye göndermek konusunda tedirgin ve isteksizdi. Cemiyetin Reisi Mustafa Şevket Bey, Tekirdağ şubesine oldukça sert bir telgraf göndermişti. Telgrafın ilk cümlesi herşeyi açıklamaya yeterliydi: "*Artık sarahâten [açıkça] anlaşılıyor ki memleketin müdafaasına lakaytsınız...*"⁴⁹⁰ 55. Tümen Kumandanı Yarbey Cemil Bey kongreye aza gönderilmesi için Tekfurdağı Cemaat-i İslamiye Reisi Hilmi, eski mebuslardan Adil Bey, Belediye Reisi Halis, eşraftan Cevat, Emin Mehmet Beyler ve Müftü Osman Nuri Efendilerle temasa geçmiş, konuyu uzun uzadıya tartışmışlardı. Ancak Tekirdağ Mutasarrıfı Ali Firuzan Bey'in⁴⁹¹ fikir ve görüşlerinin şube üyeleri üzerinde bıraktığı olumsuz tesir

⁴⁸⁸ Bıyıklıoğlu, a.g.e., C. 1, s. 215.

⁴⁸⁹ Edirne Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Reisi Şevket imzasıyla Tekfurdağı'nda bulunan Yarbey M. Cemil Bey'e gönderilen 27 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047737*, s. 1.

⁴⁹⁰ Edirne Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Reisi Şevket imzasıyla Tekfurdağı Müdafaa-ı Hukuk Heyet-i İdaresine gönderdiği 27 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047736*.

⁴⁹¹ Ali Firuzan Bey Mütareke Döneminde Tekirdağ'a atanan 5. Mutasarrıfı. (28 Temmuz 1919-16 Mayıs 1920). Soyadı Heper'di. Bkz. *Atatürk ve Milli Mücadelede...*, s. 61; Baba adı Haydar'dı. Bkz. 22 Novembre 1908 tarihli Reorganisation De La Gendarmerie Des Trois Vilayets De La Rumelia, BOA, *Rumeli Müfettişliği Selanik Evrakı (TFR.I.SL.) 203- 20240*, , Lef, 8; 1881 yılında İstanbul'da doğdu. 2 Mart 1897'de Harbiye Mektebine girdi. 18 Mayıs 1903'te Yüzbaşı oldu. Bkz. BOA, *Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlık Evrakı (TFR.I.AS)*, 72-7114, Lef, 3; 11 Şubat 1906'da 9. Nizamiye Fırkasında görevlendirildi. Bkz. BOA, *Maliye Nezareti Emlak-ı Emirriyye Müdüriyeti Evrakı (ML.EEM)*, 555-75; Burada ki başarılı vazifesinden dolayı bir üst rütbeye terfi edilmesi istendi. Bkz. Teftiş-i Askeri Umumi Komisyonu tarafından yazılan 2 Şubat 1907 tarihli yazı, BOA, *Yıldız Mütevenni Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, 294-26, Lef, 1; 4 Şubat 1907'de kolağası rütbesini aldı. Bkz. Jandarma Tenkiset Dairesi'nden Rumeli Müfettişliği'ne gönderilen 12 Haziran 1909 tarihli tezkire, BOA, *TFR.I.AS*, 72-7114, Lef, 3; 20 Kasım 1908'de ise Vilayet-i Selâse Jandarma Tensikati kadrosuna atanmıştı. Bkz. Harbiye Nezareti'nden Rumeli Vilayeti Müfettişliği'ne gönderilen 18 Ocak 1909 tarihli tezkire, BOA, *Rumeli Müfettişliği Selanik Evrakı (TFR.I.SL.) 203-20240*, Lef, 1; 12 Temmuz 1909'da Selanik Jandarma Zabitan Mektebi Kumandanlığında getirildi. Bkz. Harbiye Nezareti'ne yazılan 23 Mayıs 1909 tarihli tezkire, BOA, *TFR.I.AS*, 72-7114, Lef, 2; 12 Mayıs 1912'da Sason Kaymakamlığına, Bkz. Tevcihat", *Takvim-i Vekâyi*, nr. 534, 19 Mayıs 1910 Perşembe, s. 1; 10 Mart 1912'de Grebene Kazası Kaymakamlığına, Bkz. 10 Mart 1912 tarihli irade-i seniye, BOA, *İ.DH*, 1492-11, Lef, 2; 12 Mayıs 1913'te Adilceva Kaymakamlığına, Bkz. 12 Mayıs 1913 tarihli irade-i seniyye, BOA, *İ.DH*, 1499-5, Lef, 2; 25 Mart 1914'te Siirt Mutasarrıflığı Vekâletine, Bkz. Dahiliye Nezareti'nden Bitlis Vilayeti'ne gönderilen 25 Mart 1914 tarihli Şifre, BOA, *DH.ŞFR*, 39-74; 3 Mayıs 1914'te Siirt Mutasarrıflığına asaleten, Bkz. 3 Mayıs 1914 tarihli İrade-i Seniye, BOA, *İ.DH*, 1508-6, Lef, 2; 8 Şubat 1915'te Kerkük Mutasarrıflığına, Bkz. 8 Şubat 1915 tarihli İrade-i Seniye, BOA, *İ.DH*, 1512-58, Lef, 2; 26 Eylül 1915'de Hama Mutasarrıflığına,

dolayısıyla oldukça çekingen davranışlar sergiliyorlardı. Kongreye gönderecekleri üyenin İngilizler tarafından tutuklanacağı ihtimalinden bahsediyorlardı. Yarbay M. Cemil bu korku ve çekingen davranışların kırılması, üyelerin cesaretlenmesi ve durumun nezaket ve önemini içeren uzun bir konuşma gerçekleştirmiş, üyeler ikna olmuştu. Seçecekleri üyeyi kendi aralarında yapılacak toplantıdan sonra Cemil Bey'e bildireceklerini iletmişlerdi. Cemil Bey yine de cayabilecekleri ihtimali üzerinde duruyordu. I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderdiği yazı da vaziyetin netleşmesi durumunda yazacağını ayrıca Şevket Bey tarafından Tekirdağ şubesine gönderilen *azarlayıcı ve tersleyici* telgrafi da şube temsilcilerine vermediğini belirtmişti.⁴⁹² 31 Mart 1920'de toplanan kongreye altmış yedi delege katılmıştı. 55. Tümen Kumandan Vekili Cemil Bey ve Trakya Paşaeli Merkez Heyeti'nin katılım sağlanması hususunda ki teşvik ve desteklerine rağmen Tekirdağ sancağından kongreye sadece birkaç delege katılmıştı.⁴⁹³

Herşeye rağmen kongreye katılım sağlayanlarda “*her ihtimale karşı hazır olmak ve insanca yaşamak hakkımızı ve milli varlığımızı tasdik etmezlerse son vatan vazifemizi yapmak*” düşünce ve kanaati oluşmuştu. Böylece kongre, kim tarafından yapılırsa yapılsın yabancı işgal ve iç ihtilal hareketlerine karşı Doğu Trakya'yı savunma ve mukavemet kararını oybirliği ile karar altına almıştı. Ayrıca kongre, “Trakya Müdafaa-ı Hukuk-ı Milliye Merkez Heyeti” adıyla yeni bir silahlı savunma teşkilatının meydana getirilmesine karar vermişti. Böylece iki buçuk ay önce geçici olarak kurulan bu silahlı savunma teşkilatı sürekli hale getirilmişti. Bir başka önemli konu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti ile olan bağlantı kesilmişti. Böylece teşkilat, Trakya Müdafaa-ı Hukuk-ı Milliye Merkez Heyeti'ne bağlı müstakil olarak hareket edecekti. Anadolu'dan ayrı hareket etme düşüncesinin Ankara'da meclisin toplanmasından evvel Anadolu ve milli hareketin geleceği

Bkz. Daire-i Sadaret Umur-ı Mühimme Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 26 Eylül 1915 tarihli yazı, *BOA, BEO, 4376-328163*; 10 Şubat 1917'de Bitlis Vilayet Vekâletini de idare etmek suretiyle Siirt'e mutasarrıf olarak görevlendirilmişti. Bkz. Dahiliye Nezareti'nden Bitlis Vilayeti'ne gönderilen 11 Ocak 1918 tarihli şifre, *BOA, DH.ŞFR, 83-126*; 3 Aralık 1917'de istifa etmişti. Dahiliye Nezareti'nden Bitlis Vilayeti'ne gönderilen 11 Ocak 1918 tarihli şifre, *BOA, DH.ŞFR, 83-126*; 13 Mayıs 1918'de Antalya Mutasarrıflığına atanmıştı. Bkz. Sadaret-i Umur-ı Mühimme Kalemi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 13 Mayıs 1918 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4515-338612*; 28 Temmuz 1919'da Tekirdağ Mutasarrıfı olarak görevlendirildi. Bkz. 28 Temmuz 1919 tarihli İrade-i Seniyye, *BOA, İ.DUİT, 43-15*; “Tevcihat”, **Takvim-i Vekâyi**, nr. 36, 31 Temmuz 1919 Perşembe, 11, s. 1; “Tayinler”, **Alemdar**, nr. 1529, 1 Ağustos 1919 Cuma, s. 2; 19 Mayıs 1920'ye kadar bu göreve devam etti. Bkz. “Tevcihat”, **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3857, 19 Mayıs 1920 Çarşamba, s. 1.

⁴⁹² 55. Tümen Kumandan Vekili Kaymakam Mehmet Cemil tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığına gönderilen 28 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047735*, s. 1, 2.

⁴⁹³ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 216.

hakkında oluşan bazı şüphe ve tereddütlerden olma ihtimalinden ileri geldiği değerlendirilmektedir.⁴⁹⁴

Gelibolu Mebusu Şakir Bey'in başkanlığında toplanan Lüleburgaz Kongresi iki günlük çalışmadan sonra bazı kararlar almıştı. Bu karar maddelerinden biri şu şekilde idi:

“Mukavemet ve müdafaanın bütün icaplarının temin ve ihzarı, zaman ve sureti icrası ve bu en son çareye tevessülünden evvel, Trakya mukadderatının istilzam edeceği bil-cümle siyasi teşebbüslerin teemmül ve ifası hususunda kâmil salâhiyetle karar ittihazına mezun olmak üzere her liva namına ikişer zattan mürekkep bir merkez heyeti teşkil olunmuştur. Trakya mebuslarıyla Kolordu Kumandanı Bey, bu heyette tabi azadırlar. Heyet, “Trakya Müdafaa-ı Hukuk Merkez Heyeti” unvanını haizdir. Fevkalade ahvalde heyet, yeniden kongreyi davetle salâhiyet ve kuvvetini yeniler.”⁴⁹⁵

Bu maddeye göre Tekirdağ mebusu Rahmi ve Süleyman Faik Beyler bu heyetin doğal üyesi olmuştu. Merkez heyeti için yapılan seçimde ise Tekirdağ bölgesinde sadece Şarköy'den Mustafa Asım Bey asil üye olarak seçilmişti. Diğer üyeler şu şekilde idi: Mustafa Şevket Bey Edirne, Kasım Efendi Edirne, İsmail Bey Edirne, Şevket Efendi Lüleburgaz, Mestan Efendi Edirne, Süleyman Şevket Bey (Dingiloğlu) Kırklareli, Ahmet Bey Edirne, Hafız Emin Efendi Keşan. Bununla birlikte yedek üyeler arasında Tekirdağ ve havalisinden bazı isimler vardı: Nazmi Bey (Malkara), Niyazi Bey (Çorlu) Adil Bey (Tekirdağ). Ayrıca Murat Bey (Lüleburgaz) ve Cemal Beyler de (Edirne) diğer yedek üyeler olarak seçilmişti.⁴⁹⁶

Lüleburgaz Kongresi dışarıdan gelebilecek saldırı ve iç ayaklanmalar karşısında her türlü savunma ve mukavemet tedbirlerini almak görevini “Müdafaa-ı Hukuk Merkez Heyetine” vermişti. Yedi maddeden oluşan ve son derece ciddi kararları ihtiva eden kongre kararları kongreye katılanlar ve bu kararı alanlar için son derece önemli bir kahramanlık davranışı idi. Çünkü bu kararlar Doğu Trakya'nın savunulması açısından atılmış ilk ciddi adımdı.⁴⁹⁷

Kongre neticelendikten sonra 2 Nisan 1920'de Fransa, İngiltere ve İtalya Başvekillerine “Pour le Comite de la Thrace le President Mestan” ismiyle Doğu

⁴⁹⁴ Güner, **a.g.e.**, s. 114; Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, s. 216- 217.

⁴⁹⁵ Güner, **a.g.e.**, s. 115.

⁴⁹⁶ Güner, **a.g.e.**, s. 115; Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, s. 217- 218.

⁴⁹⁷ Güner, **a.g.e.**, 117; Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, 219; Kamil, **a.g.e.**, s. 213-214.

Trakya’da Müslümanların çoğunluğu oluşturduğuna dair bir nüfus istatistiğini içeren muhtıra gönderilmişti:⁴⁹⁸

Tablo-2.2: Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından İtilaf Devletlerine gönderilen nüfus İstatistiği

Localaties	Musulmans	Grecs	Bulxgares	İsraelites	Armenies
Adrianople	42991	22816	2003	13703	4002
Havsa	15416	594			
Lala Pacha	18179	1345			
OuzounKeupru	32679	10427		182	70
Gallipolu	12673	15354		1560	680
Keschane	14283	11626		1	45
Ipsala	16750	6291			
Enos	5632	1383			
Charkeuy	6459	7748			
Kırk-Klisae	29286	12262	689	1844	20
Loule-Bourgaz	20469	514		35	41
BounarIssar	15705	3043			
Vize	19438	147		96	25
Demir Keuy	6879	3516			
Baba-Eski	23640	786		54	34
Rodosto	28174	4265		1590	9029
Saray	19862				
Miriofito	5678	19416			
Thorlou	23165	1164		1008	1632
Hayrabol	24200	8100		4	174
Malgara	27285	12317			2435
Tehataldja (Sandjak)	43362	35129		265	37
	452218	158243	2692	20341	18224
	%70	%24	%1	%3	%2

Kaynak: BOA, HR. SYS, 2541-2, Lef, 6, 8-1, 8-2

⁴⁹⁸ İngiltere, Fransa ve İtalya Başvekillerine gönderilen Trakya Komitesi Başkanı Mestan imzalı 2 Nisan 1920 tarihli muhtıra, [Derniere Statistique de la population en Thrace Ottomane-Osmanlı Trakya’sında ki Son Nüfus İstatistikleri], BOA, HR. SYS, 2541-2, Lef, 6, 8-1, 8-2.

Kongreye katılan Ali Rıza Dursunkaya kongrenin toplandığı gün İngiliz ve Fransız uçaklarının Lüleburgaz üzerinde uçtuğunu ifade etmişti. O, bu tarihi anlar için şu çarpıcı ifadeleri kullanmıştı: “...Ok yaydan çıkmıştı. Bizi hiçbir tehdit yolumuzdan döndüremezdi. Şerefle ölmek böyle aşağılayıcı yaşamaya tercih edilmiş ve kati karar verilmiş bulunuyordu.”⁴⁹⁹

Böyle bir ortamda toplanan kongrenin almış olduğu kararların yedinci maddesine olağanüstü durumlarda kongrenin yeniden toplanabileceği yazılmıştı. Gelişmeleri değerlendiren cemiyet 2 Mayıs 1920 günü yaptığı toplantıda bazı kararlar almıştı. Buna göre, Edirne ile Çatalca meclis üyeleri ile her belediye adına birer, her nahiye adına ikişer ve tüm müftülerden oluşacak bir heyetin 9 Mayıs Pazar günü Edirne’de toplanmasına karar verilmişti. Kararı veren heyette Tekirdağ adına Süleyman Faik Bey’de bulunuyordu.⁵⁰⁰

e.Edirne Kongresi (9-13 Mayıs 1920) ve Tekirdağlı Üyelerin Tavrıları

Edirne Kongresi’nin toplanmasından bir gün önce 8 Mayıs 1920’de Selimiye Camii avlusunda bir miting tertip edilmiş, burada Doğu Trakya’nın Türk yurdu olduğu, Doğu Trakyalıların vatanlarını savunmak için azim ve kararlılığı irad edilen nutuklarla ilan olunmuştu.⁵⁰¹ Bir gün sonra yani kongrenin yapılacağı ilk gün (9 Mayıs) Lüleburgaz’da da büyük bir miting düzenlenmişti.⁵⁰²

Edirne Kongresi’nde, Tekirdağ’dan katılan üyelerin Lüleburgaz Kongresine göre daha aktif oldukları görülmüştü. Kongrenin ilk gününde Şevket Bey (Dağdeviren) bir başkan seçilmesini istemişti. Yapılan oylama neticesinde Şevket Bey’in (Dağdeviren) kongreye başkan seçilmesi hususu sorulmuş, büyük çoğunluğun oyu ile kabul edilmişti.⁵⁰³ Akabinde bir nizamname düzenlenmesi talep edilmiş Faik Bey (Özkan)⁵⁰⁴ ise, nizamname yazmanın zor olduğunu, müzakere usulünde söz bitmeden söz söylenmemesini başkanlık makamından söz alınmadıkça konuşulmamasını, kimsenin sözünün kesilmemesini, nihayet münazara usulüne

⁴⁹⁹ Kamil, **a.g.e.**, s. 213.

⁵⁰⁰ Kamil, **a.g.e.**, s. 213; Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 250; Diğer imzalar Şevket, Mestan İsmail, Ahmet Nazmi, Ahmet Muhtar, Cafer Tayyar, Şakir Kesebir, **a.g.e.** s. 250.

⁵⁰¹ “Edirne’de Miting”, **İleri**, nr. 1179, 10 Mayıs 1920, s. 2.

⁵⁰² “Şarki Trakya’da Müslümanların Akd Ettikleri Miting Tertibatı”, **İleri**, nr. 1181, 12 Mayıs 1920, s. 1.

⁵⁰³ Edirne Kongresi Tutanakları, **TİTEA**, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-1.

⁵⁰⁴ Tekirdağ Mebusu. Bundan sonra Faik Bey olarak yazılacak.

riayet etmek gerektiğini söylemişti. Bu esasların tespit edilmesi durumunda nizamname yazılmasına gerek kalmayacağını ilave etmişti.⁵⁰⁵

Daha sonra Tekirdağ'dan Hilmi Efendi zabıtname düzenlenmesini ve bütün sözlerin zabta alınmasını teklif etmişti. Neyyir Bey de kongrede cereyan edecek bütün müzakeratın zabt altına alınmasını desteklemiş, böylece bütün halkın bunu okuyup anlamasının önemine değinmişti. Ayrıca ifade hürriyeti tekeffül edilmeli ve hiç kimse beyanatından ve düşüncesinden dolayı baskı altına alınmamalıdır demişti. Bunun üzerine Faik Bey zabt heyetinin esasen mevcut olduğunu, ifade hürriyeti hakkındaki mütalaanın ise doğru olduğunu tasdik etmişti. Faik Bey, ayrıca kongre başkanından zabt heyetinin söz söyleyecek zevatı tanımadığını bundan dolayı konuşmacıların isimlerini de ilave etmelerini istemişti. Bununla birlikte zabt heyeti kâtiplerinin merkez heyeti tarafından seçildiği ancak bunların kongre tarafından seçilmesi istenmişti. İhsan Bey başkaca iki kâtip seçilmesini teklif etmişti. Böylece iki kâtip daha seçilmişti. Kâtiplerden biri Hayrabolu azasından Mehmet Tevfik Bey olmuştu. Müzakere usulündeki tartışmalardan sonra Faik Bey bir nizamname düzenlenmesinin gerek olmadığına dair teklifin oya sunulmasını istemişti. Neticede çoğunluk bir nizamname düzenlenmesini istememişti. Böylece birinci celse hitam bulmuştu.⁵⁰⁶

İkinci celse I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'in konuşması ile başlamış son derece önemli meselelere değinilmişti. Cafer Tayyar Bey bir taraftan İstanbul'da bütün nazırlarla yaptığı görüşmelerden bahsetmiş diğer taraftan da Bulgaristan'ın Trakya meselesindeki görüşlerine değinmişti. Ancak anlaşılmaktadır ki böyle önemli meselenin açık bir şekilde bahsedilmesi karşısında İhsan Bey (Çorlu) Bulgaristan'ın meseleye yaklaşımının ne olduğu konusunda kongreden seçilecek beş-altı kişiye gizli bir şekilde izahat verilmesini istemişti. Bunun üzerine Cafer Tayyar Bey bunların siyasi ve askeri sırlar olduğunu belirtmiş ve beş-altı arkadaşına izahat verebileceğini söylemişti. Ayrıca İtalyan ve Fransızların (Yunanlılar adına) Doğu Trakya için savaşmayacakları konusunda güvence verdiklerini bildirmişti.⁵⁰⁷ Cafer Tayyar Bey'in Doğu Trakya savunması konusunda ki konuşması devam ederken İhsan Bey diğer müttetiklerin müdahale edip etmeyeceğini sormuştu. Kanaatimizce

⁵⁰⁵ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-2.

⁵⁰⁶ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-2; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-3; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-5; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-6.

⁵⁰⁷ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-9; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-10.

bu müttefik İngiltere'dir. Bunun üzerine Cafer Tayyar Bey kongrenin kararlarını açıkladıktan sonra bu durumun daha iyi anlaşılacağı kanaatinde olduğunu söylemişti.⁵⁰⁸ Tekirdağ'dan kongreye katılan Hilmi Efendi, Cafer Tayyar Bey'in konuşmasına karşı bir sual sormuştu. Soru tamda Tekirdağ'ın coğrafi konumu ile alakalıydı. Cafer Tayyar Bey'e yaptığınız hesap kara harekâtı ile ilgilidir deniz savunmasından hiç bahsetmediniz demişti. Bunun üzerine kuvvet hesabının yapıldığı bununla birlikte bu kuvvetlerin kara veya deniz olarak ayrılmadığı, milletinde elinde silah olduğu cevabı verilmişti. Denizden bir saldırı olursa o suretle karşılık verileceği eklenmişti. Tekirdağ'a çıkarma yapılırsa ona göre tedbir alınacağı söylenmişti. Ancak Hilmi Efendi'nin çekinceleri devam etmekteydi. O, Tekirdağ'a İngiliz himayesinde Yunan askeri çıkar ve İngilizler “*bir Türkün ses çıkarmamasını emrederlerse*” nasıl müdafaa edeceğiz, buna karşı topumuz var mıdır? demişti. Cafer Tayyar Bey ise Tekirdağ'da barakalarda saklı toplara bakmasını tavsiye etmişti. Tüm bunlara rağmen Hilmi Efendi'nin askeri savunma karşısındaki muhalefeti devam etmekteydi. O, “*İngilizler Kasabayı yakarız dediler.*” demişti. Ancak buna karşı Cafer Tayyar Bey'den tarihi bir cevap gelmişti: Genel menfaatler karşısında bir yıkık evin öneminin olmayacağını söyleyerek sözlerini sertleştirmişti.⁵⁰⁹

“Demek ki siz yalnız bir kulübenin menfaatini düşünüyorsunuz. Yarı ne o kulübe ne o evler kalır. Hâlbuki vatan muhafaza edilirse birçok kâşâneler⁵¹⁰ kurulabilir. Aksi halde kâşâne insan için zindan olur.”

Böylece birinci içtima ikinci celse nihayet bulmuştu.⁵¹¹ İkinci celsede Neyyir Bey, İstanbul ile ortaklaşa hareket etmek gerektiğini, bu konuda da siyasi izahata ihtiyaç olduğunu, mebusların bu konuda kongreye bilgi vermesini istemişti.⁵¹² Üçüncü celsenin hemen başında Tekirdağ eski mebusu Faik Bey İstanbul'un Doğu Trakya meselesini nasıl gördüğü konusunda son derece önemli bilgiler vermişti. O, mebusluk hayatı boyunca üç hariciye nazırı gördüğünü, onların da pek belirsizlik içindeyiz, gerçek malumatlar hakkında bilgimiz yoktur, kesin bir şeyler söyleyemeyiz şeklinde malumatta bulunduklarını bildirmişti. Mebusluğunun son zamanlarında Ferit Paşa ile olan görüşmesinde “*Ümidimiz münkat'i değildir, Cenâb-ı Hakk bizimledir. Çalışacağız, siz de çalışınız*” dediğini ifade eden Faik Bey

⁵⁰⁸ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge No: 9-14.

⁵⁰⁹ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-23.

⁵¹⁰ Büyük, süslü ve gösterişli ev.

⁵¹¹ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-22; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-23.

⁵¹² Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-19.

konusmasına şu şekilde devam etmişti: Türk devlet adamlarının siyasi durum hakkında yeterince aydınlanmış bilgiye sahip olmadıklarını, çünkü İtilaf Devletleri'nin haber alma araçlarını kontrol altında tuttuğunu söylemişti. Bununla birlikte birçok devlet adamının o zaman kendisine şöyle dediğini eklemişti: Avrupalıları hakkınızda gerek yayınlar gerek diğer suretlerle aydınlatınız. Bu husus kendilerinin fikirlerini değiştirebilir.⁵¹³ Özellikle Reşid Bey'in bu konuda kesin surette Avrupa'yı aydınlatma, bilgilendirme konusunda çalışma yapma gereğini vurguladığını belirtmişti.⁵¹⁴

Kongreye katılanlar arasında Faik Bey'den başka mebuslar da vardı. Ahmet Hikmet Bey sadece bir mebusun cevap verdiğini diğer iki mebusun da dinlenmesini istemişti. Faik Bey ise bir kez daha söz alarak mebuslukları zamanında Doğu Trakya'nın da vatanın diğer aksamı gibi müdafaasına karar verildiğini söylemişti.⁵¹⁵

İkinci içtimanın ikinci celsesinde kongrede Doğu Trakya'nın silahlı olarak savunulmasına karşı muhalif görüşleri olan Neyyir Bey cenk etmenin Padişah emir ve iradesine tabi olduğunu, padişahların birçok istişarelerden sonra harp ilan ettiğini, kongrenin bu hakka sahip olup olmadığını sormuştu. O, “...*harp çiçek değildir, harp kadın değildir, harp şiir değildir, harp kan ve ölümdür...*” diyordu.⁵¹⁶ Neyyir Bey'in bu söylemlerine karşı Faik Bey cevap vermişti. Ona göre, harp ilan eden yoktu, bu padişaha ait bir yetkiydi. Tam aksine Doğu Trakya ahalisinin kendilerine karşı yapılacak olan taarruza karşı bölgelerini savunma isteği gayesi vardı. Ancak Neyyir Bey'in muhalif sorularının devamı gelecekti. Hemen bu cevabın arkasından seferberlik, vergi toplamak padişahın hukukudur diyecekti. Faik Bey ise, “...*Vergi toplamak yok, ahali veriyor, bu paraları mal sandığına koyunuz diyor, hükûmet ahali niçin para veriyor diyemez...*” şeklinde cevap vermişti.⁵¹⁷ Celsenin sonlarına doğru ise Saray Müftüsü Ahmet Efendi'nin alkışlarla kesilen konuşması gerçekleşmişti.⁵¹⁸ O konuşmasının bir kısmında şu ifadeleri kullanmıştı:

“...Ben Makedonyalıyım, orada ki mezalimi arz edersem ürkersiniz. Düşman akrabamdan tam on beş kişiyi süngüden geçirdi. Biraz Yunan idaresi altında yaşadım. Güç hal

⁵¹³ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek:9, Belge: 9-26.

⁵¹⁴ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-27.

⁵¹⁵ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-28.

⁵¹⁶ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-66.

⁵¹⁷ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-67.

⁵¹⁸ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-77; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge:9-78.

ile hamden Allah idamdan kurtuldum. Eğer sa'y edersek bu tehlikeyi izale kabil ve mümkündür. Eğer etmezsek bu tehlikeden de kurtulamayız.  şte sözüm bu kadardır...’’⁵¹⁹

Kongrede, Doğu Trakya'nın müdafaa edilip edilmeyeceği hususu oldukça tartışmalı geçmişti. Nihayet bu hususta karar verilmesi için ikinci i itimain dördüncü celsesinde oylama yapılmıştı. 218 oyun 200'  savunma yapılması yönünde karar vermiş, 12'si çekimser, 2'si muhalif 3'  na-mevcud, 1'i aklım ermez şeklinde oy vermişti. Böylece ezici bir çoğunlukla Doğu Trakya'nın savunulmasına karar verilmiş, celse de burada hitam bulmuştu.⁵²⁰

   nc  i itimain ilk celsesi, Avrupa'ya heyet gönderilip gönderilmemesi üzerine geçmişti. Tekirdağ eski mebusu Faik Bey heyet gönderilmesi taraftarıydı.⁵²¹ Tekirdağ temsilcisi Hilmi Efendi heyet için her livadan bir kişinin seçilmesini istemişti.⁵²²  orludan katılan  hsan Bey ise, “...*Silaha siyaset de yardım etmelidir...*” diyordu.⁵²³ Celsenin sonunda murahhas seçimi ve Avrupa'ya gönderilip gönderilmeyeceği hususunda seçim yapılmış ve büyük çoğunluğun oyları ile kabul edilmişti.⁵²⁴

Böylece Avrupa'ya gidecek şahışların    kişi olması adayların da altı olarak seçilmesine karar verilmişti. Bunun içinde her kaza ve livanın kendi adaylarını seçmesi istenmişti.⁵²⁵ Seçilen 6 aday ise şunlardı:

- 1-Galip Bahtiyar Bey : Sabık Mebus
- 2- hsan Bey :  orlu
- 3-şevket Bey : Belediye Reisi
- 4-Galip Kemali Bey : S feradan
- 5-Hüseyin Kazım Bey: Silivri
- 6-Hilmi Bey : Uzunköprü

Ancak bazı adaylar bu görevin kendilerine verilmesini uygun bulmamıştı. Hüseyin Kazım Bey bunun için münasip biri olmadığını düşünüyordu.  orlu'dan seçilen  hsan Bey de benzer düşüncelere sahipti. O, sadece Avrupa'da değil,  stanbul'da bile yüksek bir memuriyet vazifesini ifa edemeyeceğini, iki ailesine bakmakla yükümlü olduğunu, Kazım Bey gibi tahsilinin de yetersiz olduğunu,

⁵¹⁹ Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-80.*

⁵²⁰ Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-90.*

⁵²¹ Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-91; T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-93.*

⁵²² Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-93.*

⁵²³ Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-94.*

⁵²⁴ Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-96.*

⁵²⁵ Edirne Kongresi Tutanakları, *T TEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-100.*

kendisinin bu görevden affedilmesini istemişti.⁵²⁶ Bunun üzerine söz alan Behçet Bey, Faik Bey'in taşıdığı vasıflarla bu göreve layık olduğunu onun bu heyete seçilmesini rica etmişti. Ancak Faik Bey bu duruma çok üzüldüğünü, çekilmek isteyen arkadaşların faziletlerini gösterdiklerini, İhsan Bey'in itirazının da kabul edilemeyeceğini, ilk baştaki üç zatın⁵²⁷ murahhas olarak seçilmesini istemişti. Buna rağmen Behçet Bey, Faik Bey'in de murahhas olması konusunda ki ısrarına devam etmişti. Faik Bey tekrar söz alarak hiçbir şekilde Fransızca bilmediğini bu yüzden memleketi temsil edemeyeceğini söylemişti. Kendisinin bir hâkim olarak düşünülmesini ve bu vazifeyi yapabileceğini eklemişti. Bu konuda kendisine ısrarcı olmamaları konusunda tüm arkadaşlardan rica etmişti.⁵²⁸ Galip Bahtiyar Bey'i herkesin tanıdığını, Şevket Bey'in ise memleketi şeref ve itibarları ile temsil edebilecek kabiliyette olduğunu, İhsan Bey'in de bütün vilayet halkı tarafından bilindiğini ve hakkıyla bu işi yapabileceğini bildirmişti. Bundan dolayı münakaşa olmadan bu üç adayın kabul edilmesini teklif etmişti.⁵²⁹ Yapılan uzun tartışmalardan sonra Galip Bahtiyar Bey, Galip Kemali Bey ve Salih Cevdet Bey murahhas olarak seçilmişlerdi.⁵³⁰

Dördüncü içtima üçüncü celse Cafer Tayyar Bey'in Doğu Trakya'daki askeri savunmanın nasıl olması gerektiği konusundaki bilgilendirmeleri ile geçmişti.⁵³¹ Ancak bu bilgilendirmeden bilhassa Tekirdağ üyelerinin tedirgin olduğu görülmüştü. Dördüncü içtimanın hemen başında Tekirdağ'dan Necati Bey, Cafer Tayyar Bey'e savaş anında Doğu Trakya'nın Enez'den Kalikratya'ya⁵³² kadar olan sahil kısmının Yunan donanmasına karşı savunmasız kalacağını, bundan dolayı da buraların ahalisinin geriye doğru hicret etmesinin muhtemel olduğunu bununla ilgili izahat vermesini istemişti. Bunun üzerine söz alan Cafer Tayyar Bey sahilde önemli yer olarak Silivri ve Tekirdağ olduğunu bununla beraber birkaç İslam köyünün de bulunduğunu, diğer yerlerde kırkar ellişer islam hanesi olduğunu söylemişti. Meselenin o kadar da korkulacak bir durum olmadığını eklemişti. Mesele ile alakalı

⁵²⁶ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-101.

⁵²⁷ Galip Bahtiyar Bey, İhsan Bey, Şevket Bey.

⁵²⁸ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-102.

⁵²⁹ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9 Belge: 9-103.

⁵³⁰ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-106; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-109.

⁵³¹ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-117; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-118; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-119; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-120; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-121; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-122; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-123; *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-124.

⁵³² Büyükçekmece tarafları.

birçok askeri harekât noktası olduğunu ancak bunun açıklanmasının pek uygun olmadığını söylemişti.⁵³³ Ayrıca önemli noktalar olan Tekirdağ ve Silivri’de kuvvetli bir şekilde bulunmak mecburiyeti olduğunu, bunun için de çıkarma harekâtına karşı oldukça mühim kuvvet bulundurulacağını bildirmişti. Söz alan Bahaddin Bey, Enez’e çıkarma yapılma ihtimalini sormuştu. Cafer Tayyar Bey ise Enez ve Dedeağaç’a askeri çıkarma yapmanın çok zor olduğunu söylemişti. Çünkü yapılacak harekâtı desteklemek için erzak ve cephane de taşımanın gerekli olduğunu ancak arazinin buna çok uygun olmadığını bundan dolayı da Yunanistan’ın her noktaya asker çıkaramayacağını beyan etmişti. Üstelik çıkarma yapacak asker sayısının da otuz bini geçemeyeceğini ifade etmişti. Eğer yeterli çaba gösterilirse bu miktarın iki katı kadar asker çıkarabileceklerini ifade eden Cafer Tayyar Bey tekrar Tekirdağ ve Silivri’nin öneminden bahsederek burada mühim miktarda asker bulundurulacağını söylemişti.⁵³⁴ Gerçekten de ileride de bahsedeceğimiz üzere Cafer Tayyar Bey’in askeri tahmin ve öngörülerinin bire bir tuttuğu görülecektir. Yunan kuvvetleri aşağı yukarı bu kadar kuvvetle taarruz harekâtını icra etmişti. Yine Enez tarafı denizden çıkarma yapılmak için tercih edilmemiş, Tekirdağ ve Marmara Ereğlisi’ne çıkartma yapılmıştı. Belki de Cafer Tayyar Bey’in istediği kadar kuvvet Doğu Trakya’da toplanabilseydi Doğu Trakya savunması başka bir mecraya sürüklenecek, Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerin o kadar da kolay bir şekilde ele geçirilemeyeceği anlaşılabaktı. Ya da bir soru işareti olarak İtilaf Devletleri’nin zihninde yer edinecekti.

Beşinci içtaman ilk celsesinde murahhaslara verilecek salahiyyatname okunmuş ve kabul edilmişti. Bundan sonra söz alan Ali Bey, Çorlu ahalisinin kendi bölgelerinden heyete murahhas olarak birini vermek istediklerini, bunun da kendisinin mahdumu Ziya olduğunu, masrafların da kendisi tarafından karşılanacağını söylemişti. Bunun üzerine kongre salonundan hay hay sesleri yükselmiş, teşekkürler edilmişti.⁵³⁵

Beşinci içtima dördüncü celsede her livadan merkezi heyeti için üç kişi üye olarak seçilmişti. Tekirdağ livasından seçilen üyeler eski mebus Faik Bey, Malkara

⁵³³ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-125.

⁵³⁴ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-126.

⁵³⁵ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA*, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-132.

eşrafından Nazmi Bey ve Saraylı Ali Naki Beydi.⁵³⁶ Nihayet Kongre Saray müftüsünün duasıyla 13 Mayıs 1920’de neticelenmişti.⁵³⁷

Edirne Kongresi’nde alınan en mühim kararlardan biri Doğu Trakyalıların silahlı olarak mukavemete karar vermiş olmalarıydı.⁵³⁸ Bu hareket haklı olarak Mustafa Kemal Paşa’nın da takdirine mazhar olmuştu.⁵³⁹ Bununla birlikte cemiyetin Avrupa’ya gönderilmesine karar verdiği heyet Haziran 1920 ortalarında Roma’ya ulaşmış orada bir ay boyunca kalarak bazı siyasi girişimlerde bulunmuştu. Daha sonra Galip Bahtiyar Bey, Salih Cevdet ve Ziya Beyler Paris’e geçmiş ancak bu girişimden herhangi bir netice elde edilememişti.⁵⁴⁰

2-İzmir’in İşgalinin Tekirdağ ve Yöresindeki Tepkileri

Mütareke şartları ve mütareke sırasında verilen taahhütlerin etkisi ile Türkler, İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edileceğine pek fazla ihtimal vermiyordu. İzmir’e İngiliz, Fransız ve İtalyanlardan oluşan birer müfreze ve karma bir heyet gönderileceği söyleniyordu. Müttefiklerin yaptıkları gizli anlaşmalara bakılırsa buralar St. Jean de Maurienne Anlaşmasıyla İtalyanlara verilmişti. Ancak İngiltere ve

⁵³⁶ Güner, **a.g.e.**, s. 137; Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, s. 288; Serez, **Atatürk ve Milli...** s. 71; Kamil, **a.g.e.**, s. 217; Burada Ali Naki Bey üzerine bir parantez açmak gerekmektedir. Yukarıda Ali Naki Bey’in Tekirdağ adına seçildiğini referans gösteren kaynakların birçoğu birbirine atıf yapmıştır. Zekai Güner, TİTEA Arşivi Edirne Kongresi Tutanağı Nr.29/441125 ile Tevfik Bıyıklioğlunun eserinin birinci cildi 287-288. sayfalarını referans gösterirken, İbrahim Kamil kendi eserinde Zekai Güner’in eserine ve Bıyıklioğlunun birinci cildi 287-288. Sayfalarına atıf yapmıştır. Mehmet Serez ise herhangi bir refans göstermemiştir. Bu konuda özellikle bölge tarihi ve zamanı açısından da oldukça değerli bir eser meydana getirmiş olan Bıyıklioğlunun eseri atıfların merkezinde yer almaktadır. Ancak Bıyıklioğlunun 287 ve 288. sayfalarına yapılan atıftan iki sayfa öncesinde sayfa 286’da Merkez Heyetine seçilen Tekirdağlı isimler arasında Saraylı Ali Naki Yerine Malkara eşrafından Ali Nazmi yazılmıştır. Aynı şekilde Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi’nden elde ettiğimiz bir arşiv belgesinde de Tekirdağ adına seçilen üye ismin Saraylı Ali Naki yerine Malkara Eşrafından Ali Nazmi Bey olduğu görülmüştür. Bkz. Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-146*; Tevfik Bıyıklioğlu eserinde bu farkın sebebine değinmemiştir. Ancak eserinin 287. sayfasında vermiş olduğu dipnotta Edirne Kongresinden sonra alınmış olan karar suretinin Galip Kemali Söylemezoğlu’na verildiğini, bu karar suretinin de Söylemezoğlu tarafından kendisine verildiğini bildirmiştir. Bunu da eserinin ikinci cildinde bulunan vesika numarası 46’da olduğunu yazmıştır. Gerçekten de eserinin ikinci cildinde Trakya Paşaeli’nin mührü vurulmuş Edirne Kongresinin kararı bulunmaktadır. Bu kararın üçüncü maddesinde Tekirdağ’dan seçilen üçüncü üye olarak Saraylı Ali Naki Bey’in ismi geçmektedir. Bkz, Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, II, Vesika 46. Kanaatimizce diğer şehirlerin üyeleri ile birlikte isim çokluğundan dolayı böyle bir isim farklılığı dikkati çekmemiştir. Yada fark edilmiş olsa da karar suretinde böyle bir isim geçmediği için çokta üzerinde durulmamıştır. Son ihtimal TİTEA’dan alınan ve belkide Bıyıklioğlunun da gördüğü ve s.266. da yazdığı Ali Nazmi Bey ismi yanlış yazıldı. Çünkü ilgili arşiv belgesine göre seçilen isimler tahtaya yazılmıştı. Muhtemelen bu isimlerde o tahtadan görüldükçe yazılmıştı.

⁵³⁷ Edirne Kongresi Tutanakları, *TİTEA, Kutu: 27, Gömlek: 9, Belge: 9-152*; Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, I, s. 217.

⁵³⁸ Kadınlar Cemiyetine gönderilen telgrafname, *TİTEA, Kutu: 28, Gömlek: 90, Belge: 90*.

⁵³⁹ Bıyıklioğlu, **a.g.e.**, I, s. 289-290; Güner, **a.g.e.**, s. 137.

⁵⁴⁰ Güner, **a.g.e.**, s. 138.

Fransa Doğu Akdeniz'i kontrol edecek güçlü bir İtalyan varlığını istemiyordu. Bundan dolayı yapılan anlaşmayı geçersiz saymak istiyorlardı. Rusya'da bu bölgede İtalyan varlığına karşıydı. Rusya'nın anlaşmaya imza atmamış olması anlaşmanın geçersiz kılınmasına bir mazeret olabilirdi. Nitekim 14 Ekim 1918'de anlaşmanın geçersiz olduğu açıklanmıştı. İtalya'nın karşı çıkmasına rağmen İngiltere ve Fransa Yunan birliklerinin İzmir'i işgal etmesini uygun görmüştü.⁵⁴¹

15 Mayıs 1919'da Yunan birlikleri İzmir'i işgal ettiler.⁵⁴² Bir Yunan müfrezesi hükûmet konağına doğru yürümeye başlamıştı. Memurlarıyla birlikte Yunan askerlerini bekleyen Vali İzzet Bey hükûmet konağının işgalini şöyle anlatmaktadır:

Memurların talebi ve istekleri üzerine pencereden bir beyaz bez uzattık. Derhal ateş altına aldılar. Sonra hemen üzerine diğer bir bezi astık ve kapıları da açtık. Derhal içeriye süngülerle hücum ettiler. Ben hemen mevki-i resmiyeye geçtim. Memurlarım da etrafımı aldılar. Bu sırada odaya da süngülü askerler girdi. Hepimizi süngülerle tehdit ederek önlerine katıp aşağı indirdiler ve ellerimizi kaldırtarak ve “Zito Venizelos” dedirterek enva-ı hakaretle sevk etmeye başladılar. Kimsenin üzerinde başında bir şey kalmadı. Hep soydular ve hiçbir fes kalmadı. Hep yırttılar.

Ben Valiyim dedim. Kimseye meram anlatmak kabil olmadı. Yolda birkaç Yunan Zabıtine müracaat etmek istedim. Dinletemedim. Böylece rıhtım üzerinde tek mil memurlarımla enva-ı hakaretle sevk olunuyordum. Rıhtımda biri beni tanıdı. O sırada oradan geçen Yunan Konsoloshanesi memurlarından Ayadimis de beni gördü, bunların müdahalesi ile beni ve oğlumu kafileden ayırdılar. Orada biz kaldık. Diğerlerini o hakaret ve şiddet içinde sevk edip götürdüler.⁵⁴³

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Türk Milletinde değişik heyecanlar husule getirmişti. Hükûmet istifa etmek zorunda kalmıştı.⁵⁴⁴ Ülkenin neredeyse her yerinden bu işgale karşı İtilaf Devleti temsilcilerine protesto telgrafları gönderilmişti.⁵⁴⁵ Belki de o güne kadar düzenlenmemiş büyüklükte mitingler tertip edilmişti.⁵⁴⁶

⁵⁴¹ Mustafa Turan, “İzmir'in İşgali Üzerine”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII, S. 36, 1996, s. 741-743.

⁵⁴² “Dream, Five Centuries Old, is True at Last; Greeks Hold Smyrna”, *The Border Cities Star*, V. 2, nr. 65, 16 Mayıs 1919 Cuma, Turan, *a.g.m.*, s. 743.

⁵⁴³ Mehmet Karayaman, “İzmir Valisi İzzet Bey'in Kaleminden İzmir'in İşgali” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VI, S. 15, 2007, s. 10.

⁵⁴⁴ “Kabine İzmir Hadisesi Üzerine İstifa Etmiştir”, *Vakit*, nr. 558, 17 Mayıs 1919 Cumartesi, s. 1.

⁵⁴⁵ “Vilayatta Tezahürat-Dün Matbaamıza Gelen Telgrafnameler”, *Vakit*, nr. 567, 26 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 1; “İzmir Faciası Karşısında Payitaht ve Memleket Matem İçinde; Galeyan-ı Milli Mütezadiyen Ber-devam”, *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2729, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 1; “Galeyan-ı Milli Vilayattan Gelen Telgraflar”, *Tasvir-i Efkâr*, nr.2729, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 1; “Galeyan-ı Milli”, *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2731, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 2; “Galeyan-ı Milli”, *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2733, 23 Mayıs 1919 Cuma, s. 1; “Milletin Galeyanı”, *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2735, 25 Mayıs 1919 Pazar, s. 2; “Milletin Heyecanı”, *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2736, 26 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 2; “Anadolu'da Heyecan Gittikçe Çoğalıyor”, *Alemdar*, nr. 1458-148, 20 Mayıs 1919 Salı, s. 2; “İzmir'in İşgali Meselesi”, *İkdam*, nr. 7999, 17 Mayıs 1919 Cumartesi, s. 1; “Anadolu'da Heyecan

İzmir'in işgalinden hemen sonra Doğu Trakya'nın da durumunun barış konferansında görüşülmeye başlanması sıranın Doğu Trakya'ya geldiğine dair şüpheleri arttırmıştı. Durumun ciddiyeti üzerine I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey, terhis edilmiş askerlerden 1.200 kişinin tekrar silâh altına alınmasını, Edirne, Çorlu, Babaeski ve Uzunköprü jandarma birliklerinin takviye edilmesi talimatını vermişti. Daha da önemlisi Harbiye Nezaretine gönderdiği telgraf ile Yunan kuvvetlerinin Doğu Trakya'yı işgale hazırlandıklarına dair rivayetlerin duyulduğunu, bu çerçevede Rumların silahlandırıldığını ve bölgede bazı olayların çıkabileceğini bildirmişti.⁵⁴⁷ Harbiye Nazırı, Hariciye Nezaretine gönderdiği yazıda Rumların Çorlu, Tekirdağ, Lüleburgaz ve Babaeski'de ihtilal çıkarma teşebbüsünde bulunabileceklerini yazmıştı.⁵⁴⁸ Bunun üzerine bu durum İtilaf Devletleri temsilcilerine bildirilmiş ayrıca Tekirdağ, Çorlu, Lüleburgaz ve Babaeski kazalarına yazılar gönderilerek gerekli tedbir ve önlemlerin alınması istenmişti.⁵⁴⁹

Yukarıda bahsettiğimiz üzere İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Türk milleti nezdinde oldukça etkileyici tesirler zuhura getirmişti. Birçok yerden olduğu gibi Doğu Trakya'dan da İtilaf Devletleri temsilcilerine çok sayıda protesto telgrafları gönderilmişti. Tekirdağ'dan neredeyse telgraf göndermeyen ilçe kalmamıştı. Çerkezköy'den gönderilen telgrafta: Çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu

Gittikçe çoğalıyor”, **Alemdar**, nr. 1458-148, 20 Mayıs 1919 Salı, s. 2. “Vilayatta Tezahürat ve Vatanpervarane”, **İkdam**, nr. 8000, 18 Mayıs 1919 Pazar, s. 1; “Üsküdar Türk Hanımlarının Protestosu”, **İkdam**, nr. 8001, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 1; “İstanbul Ahalisinin Protestosu”, **İkdam**, nr. 8001, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 1.

⁵⁴⁶ “Üsküdar'da İkinci Miting”, **Vakit**, nr. 574, 23 Mayıs 1919, s. 1; “Kadıköylülerin Dünkü Muazzam Mitingi”, **Vakit**, nr. 574, 23 Mayıs 1919, s. 1; “Dün Bütün İstanbul İlahı Hakkını Muhafaza Etmek İçin Yemin Etti”, **Vakit**, nr. 575, 24 Mayıs 1919, s. 1; “İzmir Türkleri”, **Akşam**, nr. 246, 24 Mayıs 1919, s. 1; Darülfünunda İctima ve Tezahüratın Devamı”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2729, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 1; “Trabzonluların Şedidülmeal Protestoları”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2729, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 2; “Eskişehir'de Miting”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2729, 19 Mayıs 1919 Pazartesi, s. 2; “Dünkü Müesser Tezahürat”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2730, 20 Mayıs 1919 Salı, s. 2; “Üsküdar'da ki Tezahürü Milli”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 3731, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 1; “Kadıköy Mitingi”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2733, 23 Mayıs 1919 Cuma, s. 2; “Dün Tarihimiz En Büyük Tezahür-i Milliyi Kaydetmiş; Sultan Ahmet Meydanı En Muazzam İctima-ı Ümmete Sahne Olmuştur”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2734, 24 Mayıs 1919 Cumartesi, s. 1; “Dünkü Muazzam İctima ve Ahd ü Peyman”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2741, 31 Mayıs 1919, s. 1; “Edirne'nin Ahd ü Peymanı ve Gözyaşları”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2741, 31 Mayıs 1919, s. 2; “İstanbul Gençlerinin Dünkü Tezahüratı”, **İkdam**, nr. 8001, 19 Mayıs 1919, s. 1; “İzmir İçin Darülfünun ve Taşra Tezahüratı”, **İkdam**, nr. 8004, 22 Mayıs 1919, s. 1; “İzmir İşgalinin Kalb-i Millette Açtığı Yara”, **İkdam**, nr. 8005, 23 Mayıs 1919, s. 1; Yüz Bin Müslüman Sultan Ahmet Meydanında Muazzam Bir Miting Akd Eyledi”, **İkdam**, nr. 8006, 24 Mayıs 1919, s. 1.

⁵⁴⁷ **HTVD**, S. 44, Haziran 1963, Ves. Nr. 1029; **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD)**, S. 112, Belge Nr. 4119.

⁵⁴⁸ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 24 Mayıs 1919 tarihli tezkire, **BOA, HR. SYS. 2603/34**, Lef, 1.

⁵⁴⁹ Hariciye Nezareti'nden Harbiye Nezareti'ne gönderilen Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin 24 Mayıs 1919 tarihli ve 2328/2025 numaralı tahrirata cevap sureti, **BOA, HR. SYS. 2603/34**, Lef, 2.

istatistikler ile sabit ve anavatanın bir parçası olan İzmir için her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduklarını, İzmir'in mütareke şartlarına aykırı olarak üstelik kendisine harp dahi ilan edilmeyen Yunan askeri tarafından işgalinin kendilerini geçmişten beri adil ve hakkaniyetli olduğunu ilan eden İtilaf Devletlerinin riayetkâr olacağı Wilson prensiplerine de uymadığını, kendi haklarına yapılan bu saldırıdan vazgeçilmesini İtilaf Devletlerinden istemişlerdi.⁵⁵⁰

Merkezden ilk tepki Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Tekirdağ şubesinden gelmişti: İzmir'in işgali karşısında son derece üzgün olduklarını, bunu protesto ettiklerini hak ve adaleti sağlayacağı konusunda ümitvar oldukları Fransa Devleti'nden bu durumun düzeltilmesini talep etmişlerdi.⁵⁵¹

Sadece Tekirdağ değil Malkara Hürriyet ve İtilaf Fırkası şubesi de işgali protesto eden telgrafları ilgili yerlere göndermişti.⁵⁵² Ayrıca Tekirdağ islam ahalisi adına Cemaat-i İslamiye Reisliğinden Fransa ve İtalya siyasi temsilcilerine protesto telgrafları çekilmişti.⁵⁵³ Başka bir tepki ise Paşaeli Cemiyeti Tekirdağ şubesinden gelmiş, Trakyalı Türkler de benzer bir akıbete uğrama ihtimaline karşı uyarılmıştı.⁵⁵⁴

Saray'da ise İzmir'in işgaline karşı büyük bir miting tertip edilmişti. Saraylılar, İtilaf Devleti temsilcilerine gönderdiği telgrafta: İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile Saray'da büyük bir miting düzenlendiğini duyurmuşlardı. Bu işgalin protesto edildiğini, Türklüğe ve İslam unsurlarına karşı şimdiye kadar çeşitli vesileler ile yapılan haksızlıkları hiçbir surette kabul etmeyeceklerini açıklamışlardı. Ayrıca son hareketin hak ve adalete uygun olmadığını bu tecavüze Türklüğün tahammül edemeyeceğini bildirmişlerdi.⁵⁵⁵

Saray'dan gönderilen başka bir telgrafta ise altı asırdan beri Türk memleketi olan İzmir vilayetinin %80'i Türk olmasına rağmen Yunan işgaline maruz

⁵⁵⁰ "İzmir Meselesi Etrafında", **Alemdar**, nr. 1459-149, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 2; "Galeyan-ı Milli", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2730, 20 Mayıs 1919 Salı, s. 2.

⁵⁵¹ "İzmir Meselesi Etrafında Galeyan-ı Milli Hergün Tezayüd Ediyor", **Alemdar**, nr. 1461-151, 23 Mayıs 1919 Cuma, s. 1; Kırklareli Hürriyet ve İtilaf Fırkası da İstanbul'da bulunan Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya temsilcilerine protesto telgrafı göndermişti. Bkz. "Anadolu'da Heyecan Gittikçe Çoğalıyor", **Alemdar**, nr. 1458-148, 20 Mayıs 1919 Salı, s. 2.

⁵⁵² "Galeyan-ı Milli", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2728, 18 Mayıs 1919 Pazar, s. 2.

⁵⁵³ "Galeyan-ı Milli", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2731, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 2.

⁵⁵⁴ "İzmir'in İşgal-i Ahiri Üzerine", **Trakya Paşaeli**, nr. 25, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 2.

⁵⁵⁵ "İzmir Meselesi Etrafında Galeyan-ı Milli Hergün Tezayüd Ediyor", **Alemdar**, nr. 1461-151, 23 Mayıs 1919 Cuma, s. 2.

kalmasının kabul edilemeyeceğini, bu durumun protesto edildiğini, dünya barışı için toplanacak konferanstan adil bir karar verilmesini talep etmişlerdi.⁵⁵⁶

Muratlı'dan gönderilen telgrafta: İzmir'in işgalinin Wilson prensiplerine aykırı olduğu beyan edilmiş, İzmirsiz yaşamaktan ise ölüme karar verildiği bildirilmişti.⁵⁵⁷

Hayrabolu'dan gönderilen telgrafta ise, Hayrabolu'nun 20.000 ahalisi adına telgrafname gönderildiği bildiriliyordu. Devamında İzmir'in Wilson prensiplerine aykırı olarak Yunan askeri tarafından işgal edildiği, ahalinin galeyan ve heyecanın çoğaldığı duyurulmuştu. Son olarak İtilaf Devletleri'nin Yunan askerlerini İzmir'den çıkarması istenmişti. Çorlu'dan gönderilen telgraf ise oldukça sertti. Sansüre maruz kalan bu telgrafın sadece bir paragrafı yayınlanmıştı: Çorlulular, 10.000 Müslümanın Çorlu merkezdeki Fatih caminde toplandığını belirterek milli hak ve hukuklarının korunmasını İtilaf devletlerinden istemişlerdi. Yayınlanan telgrafın son cümlesinde: *"İzmir işgalinin devamı takdirinde zillet-i esaretle idame-i hayat etmektense..."*⁵⁵⁸ yazmaktaydı. Anlaşılmaktadır ki Çorlulular İtilaf Devletlerinin hoşuna gitmeyecek ifadeler kullanmıştı.

İşgalden bir gün sonra Çorlu ahalisi namına Ömer Lütfü, Ahmet İhsan, Akif, Ziya, Sabri, Ahmet, Nesip, Aptülaziz, Mehmet Haşim, Reşat, Ahmet Fethi, Mustafa, Fuat ve Münip isimleriyle Sadrazam Ferit Paşa'ya bir telgraf gönderilmişti: Milletin sınırlarının gergin olduğunu, akıl ve hislerinin ellerinden alındığını, beklemedikleri bir haber duyduklarını, Yunan askerinin İzmir ve şehrini işgal ettiğini, İzmir gibi eskilerden beri Türklüğü ile iftihar etmiş ve Türk çoğunluğunun kan ve cesareti ile yoğurulmuş bu şehire büyük devletler ile fesat çıkarmanın Türkler nezdinde kabul edilmeyeceğini bildirmişlerdi. Bütün halkın kalben isyan etmekle beraber bunun fiili bir isyana sebebiyet vereceğini, tüm bunlardan dolayı İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin protesto edildiğini açıklamışlardı. Bu eğri yoldan dönülmesini büyük devletlerden temenni ettiklerini beyan etmişlerdi.⁵⁵⁹

Sadece Tekirdağ değil Doğu Trakya'nın birçok yerinden tepki sesleri yükselmişti. Edirne'de oldukça büyük bir miting düzenlenmişti.⁵⁶⁰ Bu kapsamda bir

⁵⁵⁶ "İzmir'in İşgal-i Ahiri Üzerine", **Trakya Paşaeli**, nr. 25, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 2.

⁵⁵⁷ "Galeyan-ı Milli", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2731, 21 Mayıs 1919 Çarşamba, s. 2.

⁵⁵⁸ "Galeyan-ı Milli Ber-devam", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2737, 27 Mayıs 1919 Salı, s. 2.

⁵⁵⁹ Doğruöz, **a.g.e.** s. 107-108.

⁵⁶⁰ "Edirne'de Miting", **Alemdar**, nr. 1467-157, 29 Mayıs 1919 Perşembe, s. 2.

heyet oluşturulmuş ve Yunan işgalini protesto etmek üzere İstanbul'a gönderilmişti.⁵⁶¹ Heyette, Eşraftan Reşit Beyzade Ahmet, Eşraftan Cezzar Damadı Hamit, Necat Gazetesi imtiyaz sahibi Avni, Dava Vekili Hilmi ve yüzbaşılıktan emekli Halil Beyler vardı. Heyet, İstanbul'da iken Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Beyi, Sadrazamı, Şeyhülislam Sabri Efendi, Adliye Nazırı Vasfi Efendi'yi ve İngiliz Muhipleri Cemiyeti reisini ziyaret etmişti.⁵⁶²

İzmir'in işgalinin Tekirdağ için en önemli sonuçlarından biri Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu'nun kısa bir süre sonra Balıkesir bölgesine nakledilmesi olmuştu.⁵⁶³

Türkler, mütareke ile birlikte İtilaf Devleti askerlerinin ülkeyi işgaline büyük tepkiler göstermemiş, bir nevi kaderlerine razı olmuşlardı. Ancak Yunan işgali Türk Milletini silkelemiş, acı gerçeklerle yüzleşmek zorunda bırakmıştı. Ülke genelinde o güne kadar benzeri görülmemiş büyük mitingler düzenlenmiş, İtilaf Devleti temsilciliklerine protesto telgrafları yağmıştı. Tepki çığ gibi büyümüş, farklı düşünen siyasi fırka veya temsilciliklerin hepsi aynı ağızdan Yunan işgalini lanetlemişti. Tekirdağ daha geniş bir ifade ile Doğu Trakya, en büyük tepkiyi gösteren yerlerdendi. Bunun birçok sebebi olmakla birlikte yüzyıllardır Türk vatanının ayrılmaz bir parçasının işgal edilmiş olması Doğu Trakyalıları derinden üzmüştü. Bilhassa işgalin yapılaş tarzı, işgalden sonra yaşananlar muhtemelen onları sarsmıştı. Çünkü Doğu Trakyalılar bu acıyı hem 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı Rus Harbi'nde hemde Balkan Harbi'nde çok acı bir şekilde tecrübe etmişti. Onlar, İzmir'in işgalinden sonra sıranın kendilerine geldiğini de çok iyi biliyordu. Tepkinin bu denli büyük olmasının en büyük sebeplerinden biri buydu.

3-İstanbul'un İşgalinin Tekirdağ ve Yöresindeki Tepkileri

İstanbul'un işgalinden önce basında şehrin işgal edileceği ve İstanbul-Trakya hududunun Çatalca veya Midye-Enez hattı olarak belirleneceği yazılıyordu.⁵⁶⁴ Ancak

⁵⁶¹ "Trakya Heyeti", **Alemdar**, nr. 1470-160, 2 Haziran 1919 Pazartesi, s. 2.

⁵⁶² "Trakya Heyeti", **Alemdar**, nr. 1471-161, 3 Haziran 1919 Salı, s. 2; "Edirne Heyeti Mümessilleri", **Alemdar**, nr. 1471-161, 3 Haziran 1919 Salı, s. 2; "Edirne Heyeti", **Alemdar**, nr. 1472-162, 4 Haziran 1919 Çarşamba, s. 2; "Edirne Heyeti", **Alemdar**, nr. 1473-163, 5 Haziran 1919 Perşembe, s. 2.

⁵⁶³ "Tahvil-i İrtibat", **Alemdar**, nr. 1481-171, 13 Haziran 1919 Cuma, s. 1. Bkz. I. Bölüm, İstanbul Hükûmeti, 14. Kolordu ve Türklerin Faaliyetleri, s. 78.

⁵⁶⁴ "İstanbul Aynı Zamanda Merkez-i Hilafet-i İslamiye ve Makarr-ı Saltanat-ı Osmaniye Olarak Muhafaza Edilmelidir", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2956, 12 Ocak 1920 Pazartesi, s. 1; "İstanbul Meselesi ve Times", **Vakit**, nr. 790, 17 Ocak 1920 Cumartesi, s. 1.

bu durum Türk milletini son derece tedirgin etmişti. Öyle ki, işgal ihtimaline karşı Sultan Ahmet Meydan'ında yaklaşık 100.000 kişinin katılımıyla 13 Ocak 1920'de büyük bir miting düzenlenmişti.⁵⁶⁵ Bu mitingde bazı konuşmalar icra edilmişti. Hamdullah Suphi Bey'de konuşmacılardan biriydi. Onun konuşmasından sonra Darülfünun öğrencilerinden olan Tahsin Fazıl Bey, Trakya Paşaeli Cemiyeti'nden gönderilen telgrafi okumuştı:

“İstanbul'da Sultan Ahmet Mitingi Heyet-i Tertibiyesine:

İstanbul'un anahtarı menabesinde olan Osmanlı ülkesine Rumeli'de yegâne yadigâr kalan işbu ülkeye bir müddet payitaht olabilmesiyle müftehir bulunan Edirne'nin Osmanlığa sadık kalan anasırı arasında muhakk bir galeyan-ı teessür mucib olmakla beraber hakkın zulüm vukuuna galebe edeceğine emin bulunduklarından İstanbul ahali-i muhteremesine akd edilen miting mukarreratına tamamıyla iştirak etmekte ve işbu beyanatı şiddetle protesto etmektedir.”⁵⁶⁶

İşgal ihtimaline karşı 15.000 kişi Edirne'de bulunan Sultan Selim Camii etrafında toplanarak İstanbul hududunun Çatalca veya Midye-İnöz hattı olacağı iddialarının tekzip edilmesini istemişti. Mitingde alınan kararların İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilmesi kararı alınmıştı. Trakya Paşaeli Cemiyeti Reisi Mestan, Edirne Müftüsü Hilmi ve Belediye Reisi Şevket imzasıyla gönderilen kararlar şu şekilde idi:

1-Edirne ve havalisi abideleri, yapıları ve eserleri ile tamamıyla Türk ilidir.

2- Tarafsız istatistiklere göre, Edirne ve çevresinde Türkler ezici çoğunluğa sahiptirler.

3-Bu mıntıkanın büyük çoğunluğu Osmanlı Devletinden ayrılmaya tahammül edemez. Bundan dolayı işbu üç maddenin büyük devletlere tebliğine, bunların görmezden gelinmesi halinde Trakya Türklerinin hukuk-ı milliyelerini kadın ve

⁵⁶⁵ “Hukuk-ı Milliyemizi Müdafaa Azim Ettik, Müdafaa Edeceğiz”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2958, 14 Ocak 1920 Çarşamba, s. 1; “Dün Sultan Ahmet Meydanında Yüz Binlerce Müslüman İçtima Etti”, **Yenigün**, nr. 299, 14 Ocak 1920 Çarşamba, s. 1; “İçtimada Kaç Müslüman İstanbul İçin Müdafaa-yı Hak Etti?”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2959, 15 Ocak 1920 Perşembe, s. 1; “Anadolu'da Heyecan ve Vatanpervarane”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2959, 15 Ocak 1920 Perşembe, s. 1; “Hak ve Hakikat Huzurunda Bir Dava-yı Mukaddes: İstanbul Türkün, Türk İstanbulundur”, **Vakit**, nr. 787, 14 Ocak 1920 Çarşamba, s. 1.

⁵⁶⁶ “Edirnelilerin İştiraki”, **Vakit**, nr. 787, 14 Ocak 1920 Çarşamba, s. 1; Bir başka gazetede şöyle yazmaktadır: “Hamdullah Suphi Bey'den sonra Edirnelilerin İstanbul halkına keşide eylemiş oldukları telgrafname kiraat edildi. Bu telgrafta bazı gazetelerde İstanbul'un mukadderatı hakkında ki işaat-ı kazibeleri katiyen protesto ediliyor ve İstanbul halkı ile Edirnelilerinde müşterek ve hem kalp, yekvücut oldukları işar ediliyordu.” Bkz. “Edirnelilerin Telgrafi”, **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2958, 14 Ocak 1920 Çarşamba, s. 1.

çocukları ile beraber kanlarının son damlasına kadar müdafaa ve muhafazaya azim eylemiş olduklarının bilinmesini ifade etmişlerdir.⁵⁶⁷

Ne var ki bu miting ve protestoların işgali engellemede o kadar da etkili olmadığı görülecektir. O dönem Türk milletinin hatta İstanbul hükûmetinin dahi elindeki en önemli savunma mekanizmalarından biri bu tarz eylem ve protestolardı. Tüm bu protestolara ve gösterilere rağmen başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri galip sıfatıyla istediklerini yapmaktan geri durmayacaklardı. 12 Şubat 1920’de Paris Barış Konferansı’nın devamı niteliğinde olan Londra Konferansı başlamıştı. İngilizler, İstanbul’un işgalini bu konferansın gündemine getirmiş ve müttefiklerini de bu kararı kabul etmek mecburiyetinde bırakmıştı. İngilizleri İstanbul’u işgale götüren birçok neden vardı. Fransızlara karşı Güneydoğu Anadolu bölgesinde yürütülen direniş hareketi bunlardan biriydi. İşgal öncesi süreçte milliyetçi eğilimde olan Ali Rıza Paşa’nın kabinesinin iktidarda bulunması İtilaf Devletlerini düşündürmekteydi. Bu hükûmetin Bahriye Nazırı olan Salih Paşa, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ile Amasya Protokolünü imzalamıştı. Buna göre en yakın sürede meclis toplanacaktı. İtilaf Devletleri Ankara’daki milliyetçi hareket ile İstanbul hükûmetinin bu yaklaşmasından oldukça rahatsızdı. İstanbul’da toplanan mecliste kabul edilen Misak-ı Milli, Türk Milleti’nin barış antlaşması şartlarından başka bir şey değildi. Üstelik İtilaf Devletlerine karşı açıkça bir meydan okumaydı. İngilizleri İstanbul’u işgale götüren başka bir olay ise İtilaf Devletleri’nin kontrolü altında bulunan Akbaş cephaneliğine yapılan Kuvayı Milliye baskımıydı. Bu olay Kuvayı Milliyeye büyük bir moral sağlarken İtilaf Devletleri’nin prestijine ise gölge düşürmüştü.⁵⁶⁸ Nitekim İstanbul’u işgal hareketi 16 Mart 1920 günü saat 6.00 civarında başlamış ve aynı gün İstanbul işgal edilmişti.⁵⁶⁹

Edirne’de yayınlanan ahali gazetesi, “*İstanbul Yanıyor!*” isimli makalesiyle İstanbul’un işgaline oldukça sert bir tepki göstermişti:

“...Herkes bilmeli ve iman etmelidir ki Sultan Fatih Hazretlerinin mübarek cami-i şerifi minarelerinin üst şerefelerine kadar masum Türk’ün al kanlarına bulanmadıkça İstanbul’un elimizden alınması ve başımıza herhangi dini bir hükûmetin geçirilmesi imkânı

⁵⁶⁷ “Yunanistan’da Vaziyet”, **Hâkimiyet-i Milliye**, nr. 12, 28 Şubat 1920 Cumartesi, s. 3-4.

⁵⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Çevik, “Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Sayı 10, 2006, s.1-28.

⁵⁶⁹ Gürkan Fırat Saylan, “İstanbul’un Resmen İşgali”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, XI, S. 41, Ocak 2014, s. 19-24.

yoktur. Çünkü biz artık bütün varlığımız, bütün iman itminanımızla Allah'ın dünyalar yaratan büyüklüğüne sığınarak haykırdık: Ya istiklal ya ölüm!.”⁵⁷⁰

Trakya Paşaeli Cemiyeti ise 18 Mart 1920’de yayınladığı dört maddelik bir beyanname ile İstanbul’un işgal edildiğini duyurmuştu. Birinci maddede Damat Ferit Paşa ile İtilaf Devletleri’nin milleti yabancı idaresine sokmak istediği, ancak Kuva-yı Milliye’nin memleketin savunulması hususunda gösterdiği azim ve iradenin bu düşünceyi alt üst ettiği belirtilmişti. İkinci maddede Kuva-yı Milliye’yi ortadan kaldırmak ve onun müsaadesiyle doğuda bir cihan siyaseti takip edebilmek için Heyet-i Temsiliye’ye başvurulduğunu, heyetin, milletin istiklali ve vatanın bütünlüğü temin edilmedikçe hiçbir müzakereye yanaşmadığı yazılmıştı. Üçüncü maddede Kuvayı Milliye ile birlikte hareket eden hükûmetlerin çalışmalarına müdahale etmek suretiyle milli birliğin sarsıldığı, hainâne muhalefetleri teşvik etmek yolunun tutulduğu, ancak milli birliğin ortaya koyduğu kuvvetlilik ve dayanışma karşısında bu hareketlerin eridiği ifade edilmişti. Sonuncu maddede ise memleket hakkında endişe verici kararlar verildiğinden bahsedilmek suretiyle kamuoyuna baskılar yapılmaya başlandığını, bu tehditlerin memleketin müdafaası için her türlü fedakârlığı göze alan milletin azim ve iradesi karşısında bir öneminin olmadığı beyan edilmişti. Nihayetinde 16.03.1920 günü İstanbul’un zorla işgal edildiği, Osmanlı Devleti’nin yedi yüz senelik hayat ve hâkimiyetine son verildiği, giriştikleri istiklal ve vatan mücadelesinde Allah’ın yardımının kendileri ile olduğu bildirilmişti.⁵⁷¹

İstanbul’un işgaline en büyük tepki, merkezi Edirne’de bulunan I. Kolordu Kumandanlığı’ndan gelmişti. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey ilk iş olarak Doğu Trakya ile İstanbul’un bağlantısını kesti ve bütün Edirne Vilayeti’nde sıkıyönetim ilan etti.⁵⁷² İstanbul’un işgali Doğu Trakya için hem askeri hem de siyasi olarak oldukça tehlikeliydi. Bir kere Anadolu ile olan kara bağlantısı tamamen ortadan kalkmıştı. İstanbul gibi önemli bir merkezden gelmesi muhtemel yardımların önü kesilmişti. Tüm bunlarla birlikte Türklerin kadim şehri ve başkenti olan bir şehrin işgali zaten yıllarca süren savaşlarla birlikte yıpranmış bir ahali üzerinde oldukça olumsuz bir etki bırakmıştı. Bu işgal Doğu Trakya’nın müdafaası azmini kırmıştı. Dışarıdan Doğu Trakya’ya yardım gönderecek herhangi bir yabancı ülke

⁵⁷⁰ “İstanbul Yanıyor!”, **Ahali**, nr. 54, 17 Mart 1920 Çarşamba, s. 1; “Millet İstanbul İşgalini Nasıl Karşıladi?”, **Hâkimiyet-i Milliye**, nr. 21, 13 Nisan 1920 Salı, s. 4.

⁵⁷¹ **HTVD**, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 614.

⁵⁷² **HTVD**, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 604; “Beyanname”, **Ahali**, nr. 54, 17 Mart 1920 Çarşamba, s. 2; **ATBD**, S. 87, Belge Nr. 2107.

olmadığı gibi Doğu Trakya üzerinde emelleri olan Yunanistan ile sınır bağlantısı vardı. Kısacası Doğu Trakya'nın kendi kendine yetebilmekten başka hiçbir çaresi kalmamıştı.

B.Heyet-i Nasiha Tekirdağ'da

Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı olmuştu. Çünkü İtilaf Devletleri mütarekenin yedinci maddesine dayanarak ülkenin birçok yerini işgal etmeye başlamıştı.⁵⁷³

Başlangıçta mütarekenin imzalanması hükûmet ve kamuoyu tarafından iyimserlikle karşılanmıştı. O kadar ki hükûmet vilayetlere gönderdiği talimatla mütareke şartlarını uygulamak maksadıyla gelen İtilaf subaylarına kolaylık gösterilmesini istemişti.⁵⁷⁴ Bununla birlikte mütareke Ermeni ve Rumlara aradıkları fırsatı sunmuş; özellikle Rum eşkıyalıkları artarak devam etmişti. Bu taşkınlıklar karşısında hükûmet bir bildiri yayınlamıştı. Buna göre Rumların bu faaliyetlerinin amacının Osmanlı hükûmetini zor durumda bırakmak olduğu beyan edilmişti. Hükûmetin önlem ve uyarılarına rağmen Rum eşkıyalıkları ve taşkınlıkları asayiş bozmaya devam etmekteydi.⁵⁷⁵

Damat Ferit Paşa hükûmetinin artık bazı önlemleri alması gerekmekteydi. İstanbul'da dahi görülen eşkıyalık faaliyetlerini engellemek, Anadolu'daki durumu incelemek üzere bir komisyon kurmak, işgal edilme ihtimaline karşı ortaya çıkan direniş fikrini yok etmek ve Müslümanlarla gayr-i müslimler arasındaki nefret ve düşmanlığı bitirmek amacıyla heyet-i nasihalar kurulmasına karar verilmişti.⁵⁷⁶ Bunun yanında hükûmetin bu heyetlerin oluşturulmasından beklediği başka amaçlar da vardı. İttihatçıların sindirilmesi, uygulanan İngilizci siyasete aydın desteği sağlamak bunlardan birkaçıydı. Tüm bunlarla birlikte taşrada yapılacak ıslahat çalışmaları için kurulduğu söylenen bu heyetlerin kurulmasındaki esas amaç saray ve hükûmetin ahali nezdindeki itibarını yükseltmek ve direniş hareketlerinin önüne geçmektir. Böylece, kurtuluşun siyasi yollarla gerçekleştirilebileceği mesajı verilecekti. Ayrıca saray ve hükûmet haricindeki teşebbüslerin sonuç vermeyeceği, bunun aksi

⁵⁷³ Ali Türkgeldi, **a.g.e.**, s. 70.

⁵⁷⁴ Budak, **a.g.e.**, s. 23-24.

⁵⁷⁵ Mevlüt Çelebi, **Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2020, s. 4-7.

⁵⁷⁶ **a.g.e.** s. 15

durumda İtilaf Devletleri'nin kendileri hakkındaki öfkelerinin artacağı algısını yaratmaktı.⁵⁷⁷

Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey *Monitor Oriental* gazetesine verdiği demeçte Heyet-i Nasihanın kuruluş amacında sadece bir maksadın olduğunu söylemişti. O da ülkedeki çeşitli unsurlar arasında olması gereken barış ve ahenki temin etmekten ibaretti. Padişahında aynı görüşe sahip olduğunu bildiren Mehmet Ali Bey, Sultan Vahdettin ile Sadrazam arasında yapılan görüşmeler neticesinde heyet-i nasihaların gönderilmesine karar verildiğini söylüyordu. Dâhiliye Nazırı'nın heyetlerin başarılı olacağına dair itimadı tamdı. Muhabirin “*Muvaffakiyet ümit ediyor musunuz?*” sualine cevabı “*şüphesiz*” olmuştu.⁵⁷⁸ Nihayetinde sıra heyetlerin teşekkülüne gelmişti. Daha önce bazı bölgelerde meydana gelen asayiş bozucu eylemleri önlemek maksadıyla hükûmet heyetler kurmuş ve ilgili yerlere göndermişti. Bu kez Meclis-i Vükela'da bu heyetlerin daha kapsamlı olmasına karar verilmişti. Bunun içinde bu heyetlerde ülkenin ileri gelen saygın kişilerinin görevlendirilmesi uygun görülmüştü. Damat Ferit heyetlerin gönderileceği günlerde İngiliz temsilcisi Amiral Webb'i ziyaret etmişti. Bu görüşmede taşrada zuhur eden karışıklık ve huzursuzluğu önlemek amacıyla Anadolu'ya heyetler gönderileceğini bildirmişti. İngiliz subaylarının da bu heyetlere iştirak etmesini istese de bu talebi uygun görülmemişti.⁵⁷⁹

Anadolu'ya gönderilmesi planlanan heyetin amacı, üyelerinin isimleri ile birlikte Takvim-i Vekayi gazetesinin 17 Nisan 1920 tarihli nüshasında yayınlanmıştı.⁵⁸⁰ Çok geçmeden 20 Nisan 1919'da Damat Ferit Paşa, Edirne Valiliğine bir telgraf göndererek Anadolu'ya daha önce bir heyet gönderildiğini şimdi de Şehzade Seyfettin Efendi'nin başkanlığında Rumeli bölgesine bir heyet gönderileceğini bildirmişti. Ancak Şehzade Seyfettin Efendi rahatsızlanmış, başkanlık görevine Şehzade Cemaleddin Efendi atanmıştı. Daha sonra Damat Ferit Paşa, valiliğe şehzadenin konaklayacağı özel bir dairenin hazırlanmasını emretmişti.⁵⁸¹ Şehzade Cemaleddin Efendi'nin başkanlığını ifa edeceği bu heyette

⁵⁷⁷ a.g.e. s. 1-3.

⁵⁷⁸ “Dâhiliye Nazırının Beyanat-ı Mühimmesi”, **Yeni Gazete**, nr. 1702-138, 18 Nisan 1920 Cuma, s. 1; “Dâhiliye Nazırının Beyanâtı”, **Vakit**, nr. 877, 18 Nisan 1920 Pazar, s. 1.

⁵⁷⁹ Mevlüt Çelebi, **Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitapevi, İzmir 1992, s. 5-6.

⁵⁸⁰ “Vilayet-i Osmaniye'ye İzam buyrulan Heyet-i Mahsusa”, **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3525, 17 Nisan 1919 Perşembe, s.1.

⁵⁸¹ Hariciye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 20 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS.2462-35*, Lef, 2-3.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa, Eski Harbiye Nazırı Cevat (Çobanlı) Paşa ve ulemadan Ziyaeddin Efendi görevlendirilmişti.⁵⁸²

Heyetin Doğu Trakya'ya gönderilmesine karar verildiği tarihlerde Doğu Trakya oldukça gergin ve stresli bir vaziyetteydi. Daha önce de belirttiğimiz üzere mütarekenin ardından Fransızlar Doğu Trakya demir yoluna yerleşmişti. Rumlar kendi din adamlarının da teşvik ve desteği ile çeteler kurarak Türk nüfusa saldırmaya başlamıştı. Trakya komitesi ise bölgeyi Yunanistan'a bağlamak için faaliyetlerini arttırmıştı.⁵⁸³ 14 Ocak 1919'da ise Doğu Trakya için felaketleri ardı ardına getirecek bir gelişme olan Doğu Trakya demir yollarının muhafazası Yunan taburuna verilmişti.⁵⁸⁴ Bundan sonra bölgedeki Rum çeteleri Müslüman ahaliye yönelik saldırılarını arttırmıştı.⁵⁸⁵

Böyle bir ortamda Doğu Trakya'ya gönderilen heyet, 28 Nisan 1919'da saat yedi buçukta Sirkeci istasyonundan kendilerine özel tahsis edilen bir trenle seyahatlerine başlamıştı.⁵⁸⁶ Heyetin Edirne, Kırklareli, Gelibolu ve Tekirdağ bölgelerini gezmesi planlanmış olsa da heyet Gelibolu'ya gitmemiştir. Heyetin istasyondan hareketi sırasında bir askeri tören düzenlendi. Ayrıca Padişah adına Ser-Karin Ömer Yaver Paşa, Ser-Yaver Miralay Naci Bey, Sadrazam, Şeyhülislam, Harbiye Nazırı Müsteşarı, İstanbul Muhafızı ve Heyet-i Vükela istasyonda hazır bulundular.⁵⁸⁷

⁵⁸² Daire-i Sadaret-i Umur-ı İdariye Kalem-i'nden Harbiye Nazırı Esbakı Ferik Cevat (Çobanlı) ve Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi Ferik Fevzi (Çakmak) Ulemadan Ziyaeddin Efendi'ye gönderilen 27 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4570-342710*, Lef, 1; "Rumeli'ye", **Yeni Gazete**, nr. 1712-148, 28 Nisan 1919 Pazartesi, s. 1; "İkinci Heyet-i Nasihanın Hareketi", **Hadisat**, nr. 119, 29 Nisan 1919 Salı, s. 2; Başlangıçta Şehzade Seyfettin Efendi'nin gönderilmesi kararı için Bkz. Hariciye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 20 Nisan 1919 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2462-35*, Lef, 2-3; Trakya'ya gönderilecek heyete harcırah verilmesi öngörülmüştü: Bu kapsamda Şehzade Seyfettin Efendi'ye (daha sonra Cemaledin Efendi görevlendirilecek) 1.000, Cevat Paşa'ya 100, Fevzi (Çakmak) Paşa'ya 100, Yaver-i Süvari Mülazım-ı Evvel Refik Efendi'ye 30, Yaver-i Piyade Mülazım Ali Efendi'ye 30 Osmanlı lirası ödenmesine karar verilmişti. Ayrıca heyete maktuan (toptan) 700 Osmanlı lirası verilmesi istenmişti. Bkz. Meclis-i Vükela Müzakeratına Mahsus 22 Nisan 1919 tarihli Zabıtname, *BOA, MV, 215-81*, Lef, 1.

⁵⁸³ Özgür Mert, "İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya", **Atatürk Yolu Dergisi**, S. 58, Bahar 2016, s. 125-126.

⁵⁸⁴ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 145.

⁵⁸⁵ Mert, **a.g.m.**, s. 127-129.

⁵⁸⁶ Heyete özel olarak tahsis edilen bu tren için Şark Demir Yolları Kumpanyasınca Yüz Yirmi Üç Bin On Dört Buçuk (123.14,5) kuruş fatura çıkarılmıştı. Bkz. Maliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 14 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4588-344069*, Lef, 2; Meclis-i Vükela Müzakeratına Mahsus 27 Ağustos 1919 tarihli Zabıtname, *BOA, MV, 216-128*.

⁵⁸⁷ Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen [t.y.] tezkire, *BOA, DHKMS, 51/2-3*, Lef, 10; "İkinci Heyet-i Nasihanın Azimeti", **Alemdar**, nr. 1437-127, 29 Nisan 1919 Salı, s. 2; "İkinci Heyet-i Nasihanın Hareketi", **Hadisat**, nr. 119, 29 Nisan 1919 Salı, s. 1; "Rumeli Heyet-i Nasihası", **İstiklal**, nr. 126, 29 Nisan 1919 Salı, s. 1; "Heyet-i Nasihanın Azimeti", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2710, 29 Nisan 1919 Salı, s. 2; "Heyet-i Nasihâ Şehzade Cemaledin Efendi'nin

Heyet, İstanbul'dan hareketinden bir gün sonra saat 10.00'da Edirne'ye ulaştı. Burada kendilerini müftü, ulema, Rum metropoliti, Ermeni murahhassası, Bulgar piskoposu ve hahambaşı karşıladı. Müslüman ve Müslüman olmayan birçok şahıs da hazır bulundu. Karşılamadan sonra heyet istirahatları için hazırlanan belediye dairesine geçti.⁵⁸⁸ Ertesi gün yani 30 Nisan saat 11.00'de Cevat Paşa belediye binasının bahçesinde ahaliye padişah beyannamesini okudu. Müteakiben Hacı Ömer Ziyaeddin Efendi dualar icra etti.⁵⁸⁹ Beyannamede son on yılda nizam ve idarede bozulmaların olduğu, herhangi bir ayırım olmaksızın tüm vatandaşların refah ve saadetiyle padişahın ilgilendiği, memleket asayişinin muhafazasının herkesin menfaatine olduğu, milletin sabırlı olması ve hükûmetin tedbirlerine uyulması gerektiği anlatıldı.⁵⁹⁰ Edirne'de faaliyetlerine devam eden heyet, 1 Mayıs'ta beraberinde Vali Salim Paşa ve Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar ile birlikte İş Yurdunu, Darulmuallimatı, Mektebi Sultani ve müzesini, Musevi Mektebini, Rum Mektebini, Ermeni Mektebini, Darüleytamı ve Sanayi Mektebi ile imalathanelerini ziyaret etti.⁵⁹¹

2 Mayıs Cuma günü Selimiye Caminde Cuma namazı kılındı ve mevlit okutuldu. Ardından binlerce kişinin alkışları arasında Kırklareli'ne hareket edildi. Güzergâh boyunca köylüler sevgi gösterisinde bulundular. Saat yediye çeyrek kala Kırklareli'ne varıldı. Heyet, burada dini liderler, ulema, eşraf, Müslim ve gayr-i müslim öğrenciler, memurlar, askerler ve binlerce vatandaş tarafından karşılandı.

Azimetleri", **Vakit**, 29 Nisan 1919 Salı, nr. 540, s. 2; "Edirne'ye İzam Buyrulan Heyet-i Mahsusa", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3535, 29 Nisan 1919 Salı, s. 1; "İkinci Heyet-i Nasiha", **Söz**, nr. 153, 28 Nisan 1919 Pazartesi, s. 2; "Rumeli Heyeti", **Söz**, nr. 154, 29 Nisan 1919 Salı, s. 2; "İkinci Heyet-i Nasiha", **Söz**, nr. 154, 29 Nisan 1919 Salı, s. 2.

⁵⁸⁸ "İkinci Heyet-i Nasiha Edirne'de", **Alemdar**, nr. 1438, 30 Nisan 1919 Çarşamba, s. 1; "İkinci Heyet-i Nasiha", **Yeni Gazete**, nr. 1714-150, 30 Nisan 1919 Çarşamba, s. 1; "Heyet-i Nasiha", **İstiklal**, nr. 127, 30 Nisan 1919 Çarşamba, s. 2; "Heyet-i Nasiha İzmir ve Edirne'de", **Tasvir-i Efkâr**, nr. 2711, 30 Nisan 1919 Çarşamba, s. 1; Tevhid-i Efkâr gazetesinin bu haberinde heyet üyelerinin fotoğrafları yayınlanmıştı. Buna göre ilk fotoğrafın altına "Şehzade Civanbaht Miralay Cemaleddin Efendi Hazretleri" yazılmıştı. Bu fotoğrafın sağ alt tarafında ki fotoğrafta: "Harbiye Nazırı Esbakı Ferik Cevat Paşa" sol alt tarafındaki fotoğrafta ise: "Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi Ferik Fevzi Paşa" notu düşülmüştü.

⁵⁸⁹ "Rumeli Heyet-i Nasihası", **Yeni Gazete**, nr. 1716-152, 2 Mayıs 1919 Cuma, s. 1; "Heyet-i Nasiha", **Alemdar**, nr. 1440-130, 2 Mayıs 1919 Cuma, s. 2.

⁵⁹⁰ İsmail Efe, "Mütareke Dönemi Asayiş Sorunları ve Çare Olarak Düşünülen Nasihat Heyetleri", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, VI, S. 1, Ocak 2016, s. 237.

⁵⁹¹ "Heyet-i Nasiha Edirne'de", **Alemdar**, nr. 1442-132, 4 Mayıs 1919 Pazar, s. 2; "Rumeli Heyet-i Nasihası", **Yeni Gazete**, nr. 1717-153, 3 Mayıs 1919 Cumartesi, s. 1.

Beyannameyi okuduktan sonra kendileri için hazırlanan belediye dairesine geçen⁵⁹² heyet üyeleri Kırklareli’nde bir gece kaldıktan sonra Lüleburgaz’a hareket ettiler.⁵⁹³

Nihayet 6 Mayıs 1919’da saat dört buçukta heyet Tekirdağ’a ulaştı. Kışla önünde yapılan oldukça coşkulu karşılamaya Tekirdağ Mutasarrıfı Vassaf Bey, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, Musevi Hahambaşı, eşraf, şehrin ileri gelenleri, memurlar, askerler ve ahaliden binlerce kişi katıldı. Buradan belediye dairesine geçen heyet bir müddet istirahat etti. Daha sonra Cevat Paşa tarafından hükûmet konağı önünde padişah beyannamesi okundu ve dualar icra edildi. Halk tarafından üç defa “*Padişahım çok yaşa*” tezahüratları yapıldı.⁵⁹⁴

Vali Salim Paşa, 7 Mayıs’ta Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta heyetin Tekirdağ’daki karşılanışı hakkında oldukça iyimser bir tablo tasvir etmişti:

“Şehzade-i civan-baht devletlü necabetlü Cemaleddin Efendi hazretleri dünkü gün badezeval dört buçuk raddelerinde maiyet-i necabetpenahileri ile birlikte Tekfurdağı’nı teşrif buyurarak bilumum ahali ve eşraf ve muteberan-ı memleket ile memurin-i mülkiye ve askeriye ve rüesa-yı ruhaniye tarafından kasaba haricinde pek parlak bir surette istikbal edildikleri ve doğruca daire-i hükûmeti teşrif ve biraz istirahatten sonra bir resm-i kabul icra olunduğu ve müteakiben Cevat Paşa hazretleri tarafından kıraat olunan beyannameyi hazirun fart-ı mutavaat ile istima ettikten sonra bir dua-yı belîğ tilavet ve müteakiben üç defa “padişahım çok yaşa!” duât-ı mefruzesi umum tarafından isal-i kabul-gâh cenab-ı kübra kılındığı Tekfurdağı mutasarrıflığından bildirilmiş olmakla maruz olunur.”⁵⁹⁵

⁵⁹² “Heyet-i Nasiha Kırklareli’nde”, **İstiklal**, nr. 133, 6 Mayıs 1919 Salı, s. 3; “Kırkkilise’ye Hareket”, **İstiklal**, nr. 133, 6 Mayıs 1919 Salı, s. 3.

⁵⁹³ Mevlüt Çelebi, **Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitabevi, İzmir 1992, s. 61.

⁵⁹⁴ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 7 Mayıs 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.KMS, 51/2-3*, Lef, 19; “İkinci Heyet Tekfurdağı’nda”, **Hadisat**, nr. 128, 8 Mayıs 1919 Perşembe, s. 1; “Heyet-i Nasiha Tekfurdağı’nda”, **Alemdar**, nr. 1446-136, 8 Mayıs 1919 Perşembe, s. 1; Fevzi Çakmak Tekirdağ’a gelişini şöyle anlatmaktadır: “6 Mayıs 1919 Salı Lüleburgaz. Güneş. Rûz-ı Hızır. Sırt köyü üzerinden Tekfurdağına geldik. 7 Mayıs 1919 Çarşamba Tekfurdağı. Kapalı mektep ve hastaneleri ziyaret ve metropolit ve merhasa’yı ziyaret ettim. Akşam hükûmette ziyafet, Alman murahhaslara şerait-i sulhiye tevdi olundu. 8 Mayıs 1919 Perşembe. Tekfurdağı. Kapalı. Gündüzlü üzerinden Çorlu’ya otomobil ile geldik. Rumlar istikbale her yer gibi burada dahi gelmedi. Bkz. Nilüfer Hatemi, **Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri**, II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 649.

⁵⁹⁵ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 7 Mayıs 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.KMS, 51/2-3*, Lef, 19; Alemdar gazetesi ise Heyeti Nasiha’nın Tekirdağ’da ki karşılanışı hakkında şöyle yazıyordu: “6 Mayıs tarihli çekilen bir telgrafnâmede Cemaleddin Efendi Hazretlerinin riyaseti altında ki Heyet-i Nasiha’nın Lüleburgaz’dan hareketle Tekfurdağına muvasalat eylediği ve gerek hinn-i hareket ve muvasalatla ve gerekse esna-yı tarikte ahalinin handan-ı meali unvanı hazret-i şehriyari karşı mütehassis oldukları fart-ı sadakat ubudiyet tezahüratı pek parlak olup Tekfurdağı Hükûmet Konağı pişgahında içtima eden binlerce sunuf-ı ahaliye hitaben beyanname-i hümayun cenab-ı tacidarının kıraat-ı edaiye-i maruze hazret-i padişahinin eda kılındığı bildirilmektedir. Bkz. “Heyet-i Nasiha Tekfurdağı’nda”, **Alemdar**, nr. 1446-136, 8 Mayıs 1919 Perşembe s. 1.

Ancak bu iyimser tabloya rağmen Tekirdağ Rum metropoliti ve Ermeni murahhassası Heyet-i Nasiha'yı karşılama törenine iştirak etmemiş, hükûmet konağına da ziyarete gitmemişlerdi.⁵⁹⁶ Rumların heyete gösterdikleri bu kayıtsızlık Edirne'de ve Kırklareli'nde de görülmüştü.⁵⁹⁷ Heyet, 7 Mayıs'ta Tekirdağ'da bulunan okul ve hastaneleri ziyaret etmişti. Akşam yemeği için hükûmet konağına geçilmişti.⁵⁹⁸ Heyete Tekirdağ'da bulunduğu sırada Murat Bey'in evinde bir ziyafet verilmişti. Şehzade Cemalettin Efendi ziyaret sırasında bazı şahıs ve kurumlara bağışta bulunmuştu. Kendilerini Lüleburgaz'dan Tekirdağ'a getiren işçi ve şoförlere 1.250, karşılamaya gelen jandarmalara 800, Tekirdağ'daki hizmetçilere 100, Murat Bey'in evinde verilen ziyafetteki sofracılara 1.000, Refik Bey'in evindeki hizmetçilere 500, valinin şoförüne 1.000 kuruş vermişti. Tekirdağ Belediyesi ve Darüleytama 100 Osmanlı lirası hediye etmişti.⁵⁹⁹

Tekirdağ'dan sonra Çorlu'ya geçen heyeti Rumlar ve Ermeniler burada da karşılamaya gelmediler. Şehzade Cemaleddin Efendi Tekirdağ'da olduğu gibi burada da bazı şahıs ve kurumlara bazı bağışlarda bulundu. Tekirdağ-Çorlu eşya arabacılarına ve seyislerine 1.550, Çorlu Dersaadet Kumpanyasına 600 kuruş ve Çorlu Belediyesine 50 Osmanlı lirası vermişti. Geceyi Çorlu'da geçiren heyet 9 Mayıs'ta İstanbul'a hareket etti.⁶⁰⁰ Gece saatlerinde İstanbul'a gelen heyeti Sadrazam Damat Ferit Paşa, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi, Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali (Gerede) Bey ve Bahriye Nazırı Mehmet Sait Paşa karşıladı. Akabinde Yıldız Sarayına geçildi.⁶⁰¹ Edirne Valisi Salim Paşa Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği 9 Mayıs tarihli bir telgrafta heyetin gerek merkezde gerekse mülhakatta çok iyi karşılandığını ifade etmişti.⁶⁰²

Cevat Paşa, 13 Mayıs'ta Heyet-i Nasiha'nın resmi raporunu Meclis-i Vükelaya takdim etti ve sözlü bilgi verdi. Rapor aynı zamanda Padişaha da arz

⁵⁹⁶ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Mayıs 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.KMS, 51/2-3*, Lef, 22.

⁵⁹⁷ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 3 Mayıs 1919 tarihli telgrafname, *BOA, DH.ŞFR. 628-42*, Lef, 1; Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Sadaret'e gönderilen 5 Mayıs 1919 tarihli tezkire, Edirne Valisi tarafından gönderilen Sadaret'e arz edilmek üzere Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nde havale edilen 2 Mayıs 1919 tarihli telgraf, *BOA, DH.KMS, 51/2-3*, Lef, 14-15; Hatemi, *a.g.e.* s. 648-649.

⁵⁹⁸ Çelebi, *Heyet-i Nasiha...*, s. 180

⁵⁹⁹ Maliye Nezareti tarafından Sadaret'e gönderilen 3 Haziran 1919 tarihli tezkire ve ekli cetvel, *BOA, BEO, 4579-343382*, Lef, 2-3.

⁶⁰⁰ Maliye Nezareti tarafından Sadaret'e gönderilen 3 Haziran 1919 tarihli tezkire ve ekli cetvel, *BOA, BEO, 4579-343382*, Lef, 2-3; Çelebi, *Heyet-i Nasiha...*, s. 180-181; Hatemi, *a.g.e.*, s. 649;

⁶⁰¹ Çelebi, *Anadolu ve Rumeli...*, s. 62.

⁶⁰² Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Mayıs 1919 tarihli telgraf *BOA, DH.KMS, 51/2-3*, Lef, 23.

edilmek üzere Sadrazam'a da verildi.⁶⁰³ Rapor, hükûmete teslim edildikten sonra yapılan eleştirilere cevap vermek üzere Edirne Valisi Salim Paşa 25 Temmuz 1919'da acil koduyla İstanbul'a davet edilmişti.⁶⁰⁴ Bunun üzerine Vali 26 Temmuz'da İstanbul'a ulaştı. İki gün sonra yani 28 Temmuz'da rapordaki eleştirilere karşı nezarete cevabi yazısını takdim etmişti.⁶⁰⁵

Rapor, mütareke sonrası Doğu Trakya'nın siyasi, eğitim, adli, ziraat ve sağlık durumu gibi birçok konu hakkında bilgi içermekteydi.⁶⁰⁶ Raporun ikinci maddesinde bazı idarecilerin yöneticilik vasıfları yeterli görülmemişti. Bunlar arasında Tekirdağ Mutasarrıfı Vassaf Bey'de vardı.⁶⁰⁷ Salim Paşa ise cevap yazısında Vassaf Bey'in görevden alındığını o yüzden mutasarrıf hakkında herhangi bir yazı yazmayacağını ifade etmişti.⁶⁰⁸ Tekirdağı ilgilendiren başka bir ayrıntı ise Çorlu caminin tamir edilmesi hakkında idi.⁶⁰⁹ Vali ise evkaf ve tamirat işlerinin maddi yetersizlikten dolayı yapılamadığını paranın satın alma gücünün çok düşük olduğunu bildirmişti.⁶¹⁰

Heyet-i Nasiha'nın raporunda adliye kısmına yönelik eleştirilere oldukça kısa cevap veren Vali, adliye ile ilgili işlerin Adliye Nezareti tarafından yapılmadığını söylemişti.⁶¹¹ İstanbul'dan Edirne'ye döndüğünde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta gerek Edirne merkez gerekse taşradaki adliye çalışanlarına oldukça sert eleştiriler yöneltmiş ayrıca kadrolardaki eksikliklerden bahsetmişti. Malkara Bidayet (Asliye) Hâkimi Naci Efendi'nin kaza halkını rahatsız ettiğini hatta ahaliyi birbirine karıştırdığını yazmıştı. Malkara Müdde-i Umumiliği görevinde kimsenin olmadığını hâkim yardımcısının da izinli olarak İstanbul'a gittiğini, yerine bakacak kimse olmadığından hukuk işlerinin yüzüstü kaldığını, 16 Temmuzda bu durumu Adliye Nezaretine bildirdiğini ancak kimsenin tayin edilmediği gibi cevap dahi

⁶⁰³ "Heyet-i Nasihanın Raporu", **İkdam**, 15 Mayıs 1919 Perşembe, nr.7997, s. 2; Burçin Işım, "Rumeli Heyet-i Nasihası'nın Raporu ve Edirne Valisi Salim Paşa'nın Cevabı", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S. 38, 2020, s. 120; Çelebi, **Anadolu ve Rumeli...**, 62.

⁶⁰⁴ Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Edirne Valisi Salim Paşa'ya gönderilen 25 Temmuz 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 54/1-48*, Lef, 1.

⁶⁰⁵ Edirne Valisi Salim Paşa'nın Heyet-i Nasiha'nın raporuna karşı 28 Temmuz 1919 tarihli mütalaatı, *BOA, DH.KMS, 54/2-66* Lef, 3.

⁶⁰⁶ Raporun ayrıntılı bilgisi için bkz. Işım, **a.g.m.** 113-136.

⁶⁰⁷ Ferik Cevat (Çobanlı) ve Ferik Fevzi Paşalar tarafından imzalanan [t.y.] Heyet-i Nasiha raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 1.

⁶⁰⁸ Edirne Valisi Salim Paşanın Heyet-i Nasiha'nın raporuna karşı 28 Temmuz 28 Temmuz 1919 tarihli mütalaatı, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 3.

⁶⁰⁹ Ferik Cevat (Çobanlı) ve Ferik Fevzi Paşalar tarafından imzalanan [t.y.] Heyet-i Nasiha raporu, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 1.

⁶¹⁰ Edirne Valisi Salim Paşa'nın Heyet-i Nasiha'nın raporuna karşı 28 Temmuz 28 Temmuz 1919 tarihli mütalaatı, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 3.

⁶¹¹ Edirne Valisi Salim Paşa'nın Heyet-i Nasiha'nın raporuna karşı 28 Temmuz 28 Temmuz 1919 tarihli mütalaatı, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 3.

yazılmadığını beyan etmişti. Benzer bir durumun Hayrabolu’da olduğunu hâkim yardımcısı tayin edilmediğinden adli işlerin aksadığını belirtmişti.⁶¹²

Heyet-i Nasihaların ahali üzerinde ne kadar etkili olduğu yada hükûmetin bundan istediği sonucu alıp almadığı konusu tartışılabilir bir meseledir. Rumeli Heyet-i Nasihası görevini tamamlayıp İstanbul’a dönmüş olsa da Anadolu heyeti vazifesine devam etmekteydi. Ancak İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali üzerine heyet İstanbul’a dönmüştü. Esasında bu bile heyetlerin başarısız olduklarına dair bir işaretti. Nasihat ve tavsiyelerle bu işlerin yürümeyeceği Yunan işgal ve zulmünden sonra daha iyi anlaşılacaktı. Siyasi çözüm yolları yavaş yavaş ortadan kalkmaktaydı. İşin gerçeği nasihat heyetlerinin gayr-i müslimler nezdinde hiçbir önemi yoktu. Yıllarca bekledikleri fırsat ellerine geçmişti. Şüphesiz, heyetler Türkler üzerinde olumlu etki bırakmıştı. Sahipsiz kaldığını düşünen, kendi yurtlarında gayr-i müslimlerin taşkınlıklarına sabır gösteren, yıllarca süren savaştan yorgun ayrılmış bir milletin gözünde onları ziyarete gelmiş oldukça önemli mevkilere sahip devlet yetkilileri vardı. Gerçekten de Rumeli Heyeti Nasihası’nın ilk raporu halkın üzerinde bıraktığı olumlu etkiye değiniyordu. Vali Salim Paşa dahi heyetlerin halk üzerinde olumlu etki bıraktığını kabul etmişti.

⁶¹² Edirne Vilayeti tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 6 Ağustos 1919 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 54/2-66*, Lef, 6-1-6-2.

III. BÖLÜM

TEKİRDAĞ'IN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİ VE KURTULUŞU

A. Tekirdağ ve Yöresinin Yunanlılar Tarafından İşgali

1.I.Kolordunun Seferberlik İlanı ve Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in Seferberliğe Uymaması

Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin 1920 Ocak ayında bir kongre topladığından daha önce bahsetmiştik. Burada alınan kararların Doğu Trakya'nın silahlı müdafaası için atılan ilk adımlar olduğunu söyleyebiliriz.⁶¹³ Kongre sonrasında alınan kararlardan biri “bekçi-korucu” ismi altında silahlı bir milli teşkilat kurulmasıydı. Ancak bu kararın uygulanması özellikle Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in muhalefeti ve engellemesi bunun yanı sıra Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ şubesinin isteksizliği dolayısıyla istenilen seviyede gitmiyordu.⁶¹⁴ Tekirdağ şubesinin Reisi Adil Bey, Cafer Tayyar Bey'e bir mektup göndererek milli teşkilat ve tertibatın Edirne'de yapılmasını istemişti. Bunun üzerine Cafer Tayyar Bey, 55. Tümen Kumandanına yazı yazarak "bekçi-korucu" sisteminin Tekirdağ'da istenilen düzeyde gitmediğini, bu meselenin milli duygu ve hislere uygun olmadığından çözüme kavuşturulmasının son derece önemli olduğunu bildirmişti. Buna bir çözüm bulunması için Tekirdağ şubesi ile toplantı yapılmasını istemişti. Tekirdağ, Malkara ve Hayrabolu için eşraftan Hacı Şerif, Ali Bey, Mehmet Tevfik Efendi ve Adil Bey'in görevli olduklarından dolayı onlarında davet edilmesini ve bu işe bir netice verilmesini rica etmişti.⁶¹⁵ 55. Tümen Kumandanı Alaaddin Bey, 14 Şubat 1920'de Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ heyetini toplamıştı. Toplantıda Tümen kumandanı ilk önce genel durumu anlattıktan sonra bazı tedbirlerin alınmasına karar verildiğini, “bekçi-korucu” teşkilatı kapsamında vilayet genelinde 3.000 kişinin toplanacağını, Tekirdağ'ın da payına 300 kişinin düştüğünü söylemişti. Bu teşkilatın faaliyete geçtikten sonra iaşeleri için 4.000 lira hazırlanması gerektiğini bildirmiş ve bu konuda üyelerin fikri sorulmuştu. Cemaat-i İslamiyenin de reisi olan Dava Vekili Hilmi Efendi teşkilat mahiyetinde olan bu meseleye olumlu bakmamış, Tekirdağ'ın coğrafi konumunun buna müsait olmadığını beyan etmişti. Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ temsilcisi olan Adil Bey dahil üyelerin hiç biri hükûmetin olmadığı bir işte

⁶¹³ Bıyıklıoğlu, a.g.e., I, s. 209.

⁶¹⁴ a.g.e., I, s. 210.

⁶¹⁵ Cafer Tayyar tarafından 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 14 Şubat 1920 tarihli tezkire, İBBAKSA, Bel_Mtf_047752, s. 1.

herhangi bir fedakârlığa cesaret edemeyeceklerini bildirmişlerdi. Ayrıca Adil Bey, Hayrabolu eşrafından Hacı Şerif Bey'in akrabası olduğunu, Balkan Savaşı sırasında çok kayıplar verildiğinden bu gibi meselelerle ilgilenemeyeceğini ifade etmişti. 55. Tümen Kumandanı Alaaddin Bey heyetin bu tutumu karşısında üzüntülerini iletmiş; bundan dolayı 16 Şubat akşamına kadar bu işin sorumluluğunu müzakere ile alıp almayacaklarını eğer almayacaklarsa heyetten istifa etmelerinin uygun olacağını kendilerine tebliğ etmişti. 55. Tümen Kumandanı cemiyetin Tekirdağlılar dışında başka şahıslar tarafından oluşturulması durumunda da hükûmet kendileri ile aynı kanaatte olmadıkça bir iş göremeyeceklerini düşünüyordu. O, Kolordu Kumandanına 300 kişinin hazırlanmasının mümkün olduğunu ama paranın temin edilmesinin mümkün olmadığını bildirmişti. Çorlu heyeti ise “bekçi-korucu” konusunda bilhassa Çorlu Kaymakamının teşvik ve desteği ile oldukça aktif bir şekilde çalışmalarına devam etmekteydi.⁶¹⁶ Ne var ki, bu bekçi koruyucu teşkilatı çalışmaları, 55. Tümen kumandanı ve Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ temsilcilerinin gerekli cesareti gösterememeleri, özellikle Mutasarrıf Firuzan Bey'in engellemeleri nedeni ile İstanbul'un resmen işgaline kadar istenilen düzeyde başarılı olamamıştı.⁶¹⁷

Bilindiği üzere İstanbul 16 Mart 1920 tarihinde işgal edilmişti. Aslında, I.Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey, İstanbul'un işgal edildiği haberini Mustafa Kemal Paşa'dan öğrenmişti.⁶¹⁸ Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da ve Doğu Trakya'daki bütün komutanlara “*İstanbul ile muhabere ve münasebette müteyakkız bulunulmasını*” emretmişti. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey ise durumun ciddiyeti karşısında Doğu Trakya'nın iç ve dış tehlikelere karşı korunması amacıyla Mustafa Kemal Paşa'nın 9 Ocak 1920 tarih ve 55 numaralı emriyle verdiği seferberlik ve harekât planının uygulanmasına karar verdi.⁶¹⁹ 55 numaralı emrin ikinci maddesi doğrudan Doğu Trakya ile ilgiliydi. Buna göre, Rumeli ordularının da tıpkı Anadolu orduları gibi seferberlik ilan etmesi, Bulgarlar ile hiç olmazsa tarafsızlığın temin edilmesi istenmişti.⁶²⁰ Tüm bu gelişmeler karşısında Cafer Tayyar

⁶¹⁶ 55. Tümen Kumandanı Kaymakam (Yarbay) Alaaddin Bey tarafından I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey Efendi'ye gönderilen 17 Şubat 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047752*, s. 2.

⁶¹⁷ “Bıyıklıoğlu, a.g.e., I, s.210

⁶¹⁸ **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgali Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin Kurulması Batı Anadolu ve Trakya Cephelerinde Yunan İleri Harekatı (4 Eylül 1919 9 Kasım 1920) II, Kısım, II, Genelkurmay Basımevi, III. Basım, Ankara, 1999, s. 134, Bıyıklıoğlu, a.g.e., I, s. 211.

⁶¹⁹ **Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri**, IV, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1991, s. 165; Bıyıklıoğlu, a.g.e., I, s. 211.

⁶²⁰ **Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri**, IV, s. 165.

Bey, ilk iş Doğu Trakya ile İstanbul hükûmeti arasında ki bağlantıyı kesti ve Edirne vilayetinin tamamında 16 Mart 1920’de sıkıyönetim ilan etti.⁶²¹ Seferberlik emriyle 298’den 315 (1880/1881-1897/1898) doğumlulara⁶²² kadar olan erler silâh altına davet ediliyordu. Ayrıca Doğu Trakya’daki silah ve cephanelerin depolarına el konulması isteniyordu. Kolordu, Edirne vilayeti ile İstanbul’un telgraf irtibatını kestirmiş, İstanbul’dan gelen mektup, gazete her türlü haberleşmenin sansür edilmesi emrini vermişti. Ayrıca mal sandıklarına, tapu ve evkaf idarelerine ve Ziraat Bankası’ndaki paralara el konmuştu. Aşar ambarlarında bulunan hükûmete ait zahire, askeri levazım idarelerince teslim alınmıştı. Bu tedbirlerin alınmasındaki ana gaye bundan sonra kolordunun her türlü ihtiyacının İstanbul hükûmeti tarafından karşılanamayacak olmasıydı. Seferberlik, İstanbul hükûmeti ile her türlü bağlantının kesilmesine neden olmuştu.⁶²³

Ancak; Ziraat Bankasındaki paralara el konulması Ticaret ve Ziraat Nezaretini endişelendirmişti. 31 Mart 1920’de Sadaret’e gönderdiği yazıda bu konuya değinerek Edirne, Kırklareli, Gelibolu ve Tekfurdağ Ziraat Bankası şubelerinde bulunan sandık ve kasaların içinde bulunan meblağın tamamının askeriye tarafından birer makbuz karşılığında zorla alındığını bildirmişti.⁶²⁴ Kolordu tarafından yüz bin altı yüz (100.600) kuruş altın, on bir bin üç yüz elli kuruş (11.350) mecdiye, on altı milyon yedi yüz doksan yedi bin altmış kuruş (16.797.060) nakit para olmak üzere toplam on altı milyon dokuz yüz on bin kuruştan (16.910.000) fazla meblağa el konulduğu anlaşılmıştı. Nezaret, el konulan paraların büyük kısmının şahıslara, eytam sandıklarına ve özel idarelere ait olduğundan müracaat olduğu takdirde hemen ödemesi yapılması gereken meblağ olduğunu ancak şubelerde para bulunmadığından ödemelerin ertelenmesine karar verildiği, bunun da bankayı güç durumda bıraktığı, hazineden bankaya para aktarılmasını, bir daha da böyle olayların yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınmasını istemişti.⁶²⁵ Bir gün sonra Sadaret, Dâhiliye Nezaretine durumu bildirmiş, olaya müdahale etmesini talep etmişti.⁶²⁶ Dâhiliye Nezaretide 6 Nisan 1920’de Edirne vilayetine gönderdiği tezkirede

⁶²¹ HTVD, S. 24, Haziran 1958 Ves. Nr. 605-606, 630.

⁶²² Rumi takvime göre, 22 ile 40 yaş arasını kapsamaktadır.

⁶²³ Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, I, s. 212.

⁶²⁴ Ticaret ve Ziraat Nezaret-i Aliyyesi’nden gönderilen 31 Mart 1920 tarihli ve 9 numaralı tezkire sureti, *BOA, DH. EUM.AYŞ.* 39-25, Lef, 3.

⁶²⁵ Ticaret ve Ziraat Nezaret-i Aliyyesi’nden gönderilen 31 Mart 1920 tarihli suret, *BOA, DH. EUM.AYŞ.* 39-25, Lef, 7.

⁶²⁶ Sadaret’ten Dâhiliye Nezareti’ne gönderilen 1 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH. EUM.AYŞ.* 39-25, Lef, 6.

paraların bankaya geri verilmesini ve bir daha böyle olaylar yaşanmaması için gerekli önlemleri almasını emretmişti.⁶²⁷

Seferberliğin ilan edilmesi karşısında paniğe kapılan Kırklareli, Uzunköprü ve Tekirdağ'da bulunan İngiliz temsilcileri İstanbul'a hareket etmiş, Edirne vilayeti dâhilinde hiçbir temsilci kalmamıştı.⁶²⁸ Edirne İngiliz temsilcisi Albay Harry ve yardımcısı Mösyö Lister ise 21 Mart 1920'de eşyalarını da alarak Karaağaç'a savuşmuştu.⁶²⁹ Aynı telaş Yunan Salib-i Ahmer heyetinde de vardı. İngilizlerle aynı gün Salib-i Ahmer tabibi ve maiyetindeki iki nefer Karaağaç'a geçmişlerdi. Binadaki Yunan bayrağı da indirilmişti.⁶³⁰

Doğu Trakya'daki bu gelişmeler, İngilizlerin tepkisini çekmiş, İstanbul'un işgal edildiği tarih olan 16 Mart'ta Tekirdağ'a bir İngiliz savaş gemisi gelmişti. Geminin kumandanı Tekirdağ mutasarrıfını, 55. Tümen kumandanını, jandarma kumandanını ve polis komiserini gemiye çağırmişti.⁶³¹ Bu durum karşısında Kolordu Kumandanı, 55. Tümen Kumandanı Yarbey Alâeddin Bey'e gemiye gitmemesi, seferberlik ilan etmesi emrini vermişti.⁶³² Bununla beraber Mutasarrıf Vekili İngiliz komutanın davetine karşı Tekirdağ'ın müstakil bir liva olmadığını, vilayetten izin alınmadıkça gemiye gitmesinin mümkün olmadığını bildirmişti. Bunun üzerine İngiliz Komutan yanına bir yüzbaşı ve silahlı bir asker alarak Mutasarrıf vekilini ziyaret etmeye mecbur kalmıştı.⁶³³ Burada İngiliz komutan Mutasarrıf vekiline ve 55. Tümen Komutanına 15 Mart ve 16 Mart tarihlerinde İstanbul'dan bir emir alıp almadıklarını sormuştu. Tümen kumandanı bir emir almadığını, kendilerinin Edirne'de bulunan kolorduya bağlı olduklarını, oradan da herhangi bir emir gelmediğini söylemişti. Bunun üzerine gemi komutanı İstanbul'daki bütün askeri mevkilerin ve karakolların işgal edildiğini tebliğ etmişti. Ayrıca herhangi bir unsur arasında çarpışma ve isyan zuhur ederse, yine *tek bir kişinin burnu kanarsa*

⁶²⁷ Dâhiliye Nezareti'nden Edirne Vilayeti'ne gönderilen 6 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH. EUM.AYŞ.* 39-25, Lef, 5.

⁶²⁸ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 23 Mart 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 36-4, Lef, 2.

⁶²⁹ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 22 Mart 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 36-4, Lef, 3.

⁶³⁰ Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 23 Mart 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 36-4, Lef, 1.

⁶³¹ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan gönderilen 16 Mart 1920 tarihli tezkire, *ATASE, A: 5-1455, D:(7)41, F: 9; 16 Mart 1920 tarihli telgrafname, ATASE, A: 5-1455, D:7, F: 9-1; HTVD, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 607.*

⁶³² *HTVD, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 608.*

⁶³³ Edirne Polis Müdüriyeti Kısım-ı Adli Riyaseti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 12 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ.* 38-18.

Tekirdağ'ı ve askeri noktaları bombalamak üzere emir aldığını ve bu emri derhal uygulayacağını söyleyerek tehdit etmişti. Buna karşılık 55. Tümen Kumandanı ise ahali arasında böyle bir durumun meydana gelmemesi için son derece gayret edeceğini ancak hükümetinin onayı olmadan buraların başka bir hükümete verilmesi durumunda askerleri ile birlikte vatan vazifesini yapacağını beyan etmişti. Ardından görüşmelere son verilmişti.⁶³⁴

Görüldüğü gibi sıkıyönetim ve seferberlik ilanlarına rağmen İngilizler, tehditlerinden geri durmuyorlardı. Buna karşılık Cafer Tayyar Bey'de seferberlik uygulamalarına devam etmekteydi. Ancak, Kolordunun ilan ettiği seferberlik her yerde nizami bir şekilde uygulanırken Tekirdağ'da ve Çatalca'da icra edilemiyordu. Bilhassa Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey bu konudaki kesin tavrını ortaya koyuyordu. Tekirdağ ve havalisinde seferberlik emrini uygulamadığı gibi Kolordu Kumandanına “*Vali Bey'e dehaletle hükûmeti seniyyeye itaat altında kalmasını*” tavsiye diyordu.⁶³⁵ Kısacası Kolordu Kumandanını hükûmete isyan etmiş bir isyankâr olarak düşünüyordu.

Firuzan Bey, Tekirdağ'a bağlı kazalarda toplanan efradın celb işlemlerinin durdurulması veya ertelenmesi için emirler veriyordu. Buna karşın kolordu kumandanlığı efradın bir an önce toplanmasının zaruretinden ve öneminden bahsederek Askeriye Kanunun seksen beşinci maddesi gereğince buna riayet etmeyenlerin cezalandırılması için Tekirdağ mutasarrıfı hakkında gerekli kanuni işlemlere başlanmasını emrediyordu.⁶³⁶ Bu kapsamda Cafer Tayyar Bey seferberlik emrinin uygulanmasına direnen Firuzan Bey'e 21 Mart'ta telgraf göndererek Askerlik Kanunun seksen dört ve seksen beşinci maddeleri gereğince derhal emri yerine getirmesini istemişti.⁶³⁷ Firuzan Bey de Cafer Tayyar Bey'e aynı gün gönderdiği yazıda İdare-i Vilayet Kanununun yirmi yedi ve yirmi sekizinci maddesi gereğince bunu yapmayacağını bildirmişti.⁶³⁸

Firuzan Bey, yetki alanında bulunan kazalara: “*Dâhiliye Nezareti vasıtasıyla bir irade-i seniyye olmaksızın seferberlik yapılamayacağını*” bildirmişti.⁶³⁹ Mutasarrıfın seferberliğe karşı açıkça ilan ettiği bu muhalefetin yanı sıra Tekirdağ'da

⁶³⁴ HTVD, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 610.

⁶³⁵ Bıyıklıoğlu, a.g.e., I, s. 212-213.

⁶³⁶ Edirne Vilayet-i Celilesine gönderilen 21 Mart 1920 tarihli tezkire, ATASE, A: 5,-1455, D: [7]41, F:64; HTVD, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 616-617.

⁶³⁷ HTVD, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 623-626.

⁶³⁸ HTVD, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 625.

⁶³⁹ Bıyıklıoğlu, a.g.e., I, s. 212.

bulunan 55. Tümen Kumandanı Alâaddin Bey de seferberlik emrini uygulamak istemiyordu.⁶⁴⁰

Alâaddin Bey'in bahanesi ise başkaydı. Alaaddin Bey, kolordu kumandanına: halkta seferberlik emrine icabet arzusu görmediğini, toplanması planlanan kuvvetler için ne yiyecek ne de para olduğunu söylüyordu. İngiliz savaş gemisi tarafından şehrin topa tutulması için Tekirdağ'daki seferberliğin İstanbul'un durumu netleşinceye kadar geciktirmek istiyordu. Kolordu kumandanı ise, İstanbul'da hükûmet olmadığını, tarih karşısında vatanın bu kısımlarının komutanı olarak vazifesini yapmak istediğini bildirmişti. Ancak 55. Tümen Kumandanı seferberliği yerine getirmeme konusunda ısrarcıydı. Bu durum karşısında Kolordu Komutanı emrindeki bir kumandanla anlaşmazlığa düşmemek ve daha münasip bir yoldan amaca ulaşmak için seferberlik emrini Tekirdağ bölgesi için yumuşatmıştı. Buna göre Tekirdağ'da kıyıya pek yakın olmayan yerlerde seferberlik ilan etme emrini vermişti.⁶⁴¹ Seferberlik emrinin bu şekilde istisna tutulmasındaki amaç muhtemelen tümen kumandanının çekincelerinden ileri gelmekteydi. Çünkü Rum nüfus yoğun olarak Marmara sahillerinde yaşamaktaydı. Kanaatimizce seferberlik ilanının Rumlar arasında bir galeyana sebep vermemesi için bundan vazgeçilmişti.

Tümen kumandanı kolordu kumandanının bu son emrini de yerine getirmek istememiş ve hastalığını ileri sürerek görevinden çekilmişti. Bunun üzerine Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Mehmet Cemil Bey (Cemil Uybadın) 55. Tümen Kumandanlığına vekil olarak görevlendirilmişti. Bu olaylar silâh altına gelen gençlerin şevkini kırmıştı.⁶⁴² 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil seferberlik ilanından 6 gün sonra 22 Mart'ta kolordu kumandanlığına gönderdiği yazıda mutasarrıf ile ortak bir mesai yapmanın mümkün olmadığını, vilayetten verilecek bir emrin dahi mutasarrıfın kararını değiştiremeyeceğini bildirmişti. Çorlu ve Hayrabolu'ya gidip orada başarılı olabileceğini, bunun için çalışacağını söylemişti.⁶⁴³ Gerçekten de Nisan başında Çorlu'ya gittiğinde bekçi-korucu sisteminde olduğu gibi kaymakamın son derece etkili olduğu ve seferberliğin sorunsuz bir şekilde uygulandığını görmüştü.⁶⁴⁴

⁶⁴⁰ **a.g.e.**, I, s. 213.

⁶⁴¹ **HTVD**, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 610.

⁶⁴² Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, I, s. 213.

⁶⁴³ 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil Bey tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 22 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 9.

⁶⁴⁴ **HTVD**, S. 24, Haziran 1958, Ves. Nr. 632.

55. Tümen Komutanı Mehmet Cemil Bey'in tüm çabalarına rağmen Firuzan Bey'in muhalefeti devam ediyordu. 24 Mart 1920'de, Cafer Tayyar Bey, 55. Tümen Kumandanlığına bir yazı göndermişti. Buna göre, Edirne Valisi, Firuzan Bey'e gönderdiği bir tebliğde kendisiyle artık çalışılmasının mümkün olmadığını, kendisinin izinli olarak addedildiğini, tahrirat kâtibini vekil olarak bırakmasını istemişti. Şayet bu tebliği kabul etmez ise işten el çektirileceğini bu konuda valinin jandarma kumandanı ile polis müdüriyetine gerekli emirleri vereceği bildirilmişti. Kolordu Kumandanı, 55. Tümen Kumandan Vekili Kaymakam Mehmet Cemil Bey'e bu durumun gizli olarak kalmasını, mutasarrıfa hissettirilmemesini, safahatın tetkik ettirilerek kendisine haber verilmesini istemişti.⁶⁴⁵ Aynı gün Mehmet Cemil Bey, Firuzan Bey ile görüşmüştü. O, mutasarrıfın validen aldığı yazıyı kendisine gösterdiğini, İstanbul'a gideceği yönünde valiliğe cevap yazdığını, görüşmeden sonra mutasarrıfın İngiliz gemisine gittiğini, büyük olasılıkla bunu telsiz telgrafla İstanbul'a bildirdiğini, durumu takip ettiğini söylemişti.⁶⁴⁶

Ancak, seferberlik, bir türlü istenildiği şekilde yapılamıyordu. 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil Bey 313/315 doğumlu askerin celbi hakkında son defa tebliğ edilmiş olmasına rağmen mutasarrıf yine bu emri uygulamamıştı. Mutasarrıf Firuzan Bey, bu konudaki en büyük engeldi. Ancak o da daha fazla dayanamamış, 26 Mart akşamında Yunan vapuruyla İstanbul'a gitmişti. Oysa, Mehmet Cemil Bey mutasarrıfın hal ve tavırlarından şüphelenmişti. Ona göre mutasarrıfın İstanbul'a gitmesindeki amacı, Tekirdağı livasını vilayetten ayırmak ve müstakil bir liva haline getirip doğrudan Dâhiliye Nezaretine bağlamaktı.⁶⁴⁷ Görüldüğü üzere, mutasarrıf hem İngilizlerle hem de Yunanlılarla işbirliği içerisindeydi.

Mutasarrıf, Tekirdağ'dan ayrılmış olsa da Paşaeli Cemiyeti'nin Tekirdağ şubesi üzerinde oldukça olumsuz tesirler bırakmıştı. Keza, 31 Mart 1920 yılında toplanacak olan Lüleburgaz Kongresi'ne Tekirdağ şubesi temsilci göndermek istemiyordu. 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil Bey, Tekirdağ Cemaat-i İslamiye Reisi Hilmi Efendi, eski Tekirdağ Mebusu Adil Bey, Belediye Reisi Halis

⁶⁴⁵ I.Kolordu Kumandanlığı tarafından 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 24 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 6.

⁶⁴⁶ 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil Bey tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 24 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 5.

⁶⁴⁷ 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil Bey tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 27 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 4; Aynı belgede Bunun yanı sıra Mehmet Cemil Bey, jandarma tabur kumandanının da kötü idare ve aleni muhalefeti olduğundan bir an evvel Edirne'ye çağrılmasını ve yerine muktadir bir zatın gönderilmesini talep ediyordu.

Bey, Müftü Osman Nuri Efendi, eşraftan Cevat, Mehmet ve Emin Beyler ile bu konuda uzun bir konuşma gerçekleştirmişti. Ancak istediği neticeyi alamamıştı.⁶⁴⁸ Bu sırada Tekirdağ şubesinin bu kayıtsızlığı ve çekingenliği karşısında Trakya Paşaeli Cemiyeti Reisi Şevket Bey Tekirdağ şubesine oldukça sert bir telgraf göndermişti. Ancak bu telgraf Tekirdağ şubesinin son kararını beklemek üzere Mehmet Cemil Bey tarafından kendilerine teslim edilmemişti.⁶⁴⁹

Bu arada, Cafer Tayyar Bey, 28 Mart 1920'de 55. Tümen Kumandanı Mehmet Cemil Bey'e mutasarrıfın geri dönmesi ihtimalinden dolayı hem Muratlı istasyonunda hem de Marmara Denizi etrafında önlemler almasını ve geri dönmesi halinde tutuklanmasını emretmişti. Daha sonra kimse ile görüşülmesine izin vermeden Edirne'ye gönderilmesini istemişti.⁶⁵⁰ Bunun üzerine 55. Tümen Kumandanı, mutasarrıfın geri dönmesi halinde verilen emrin yerine getirileceğini söyledi. Fakat, mutasarrıfın İstanbul'a hareket ettiği vakte kadar kendisine limanda Tekirdağ İngiliz Mümessili, birkaç zabıt ve neferin refakat ettiğini bildirmişti. Geri döndüğünde mutasarrıfın nezdinde İngiliz zabıtlarının bulunması durumunda nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini sormuştu.⁶⁵¹ Cafer Tayyar Bey ise kısa ve net bir cevap vermişti: İngiliz zabıtları refakati ile gelmesi durumunda bütün telgrafların kesilmesini, derhal tutuklanmasını ve Lüleburgaz yoluyla Edirne'ye gönderilmesini emretmişti.⁶⁵²

12 Nisan 1920'de bazı gazetelerde Firuzan Bey'in Tekirdağ'a döneceği haberini alan 55. Tümen Kumandanı Mehmet Cemil Bey, Tekirdağ'a mutasarrıf olarak ERCÜMENT EKREM BEY'in veya KIRKLARELİ MUTASARRIFI HİLMİ BEYİN tayin edilmesini istemişti.⁶⁵³ Aynı gün Cafer Tayyar Bey, Ekrem Bey'in dört ya da beş gün İstanbul'da kaldıktan sonra Tekirdağ'a gönderileceğini bildirmişti. Bu zaman zarfında Firuzan Bey'in geri gelmesi halinde kendisinin tutuklanmasını talep

⁶⁴⁸ 55. Tümen Kumandanı Vekili Kaymakam Mehmet Cemil tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 28 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047735*, s. 1.

⁶⁴⁹ Edirne Müdafaa-ı Hukuk Heyet-i Reisinden Tekfurdağı Müdafaa-ı Hukuk Heyetine gönderilen 27 Mart 1920 tarihli tezkire *İBBAKSA, Bel_Mtf_047735*, s. 2.

⁶⁵⁰ I. Kolordu Kumandanlığı tarafından gönderilen 28 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 3.

⁶⁵¹ 55. Tümen Kumandanı tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 29 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 2.

⁶⁵² I.Kolordu Kumandanlığı tarafından 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 28 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 1.

⁶⁵³ 55. Tümen Kumandan Vekili Kaymakam Mehmet Cemil tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 12 Nisan 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 14

etmişti.⁶⁵⁴ Aynı tarihlerde Cafer Tayyar Bey tarafından, Ekrem Bey'in mutasarrıf olarak Tekirdağ'a gönderilmesi için Edirne Valisi Celal Bey'e bir yazı yazmıştı.⁶⁵⁵ O günlerde, İstanbul'da bulunduğu dönemde, Firuzan Bey, Sadrazam ve Dâhiliye Nazırı ile birebir görüşmeler gerçekleştirmişti.⁶⁵⁶

Bu sırada 55. Tümen Kumandanı Alaaddin Bey Tekirdağ'a geri dönmüştü. Ancak yazışmalardan Mehmet Cemil Bey'in görevine devam ettiği anlaşılmaktadır. Nihayet, Firuzan Bey 15 Nisan 1920'de, Yunan vapuruyla Tekirdağ'a geldi. 55. Tümen Kumandanına, mutasarrıflık görevinde bulunmayacağını, kurtulmak için buraya geldiğini ifade etti. Bununla birlikte Firuzan Bey yanında Harbiye Nazırı tarafından gönderilen I.Kolordu Kumandanına verilmek üzere birisi açık diğeri zarflı olmak üzere iki adet yazı getirmişti. Bu yazılarda 55. Tümenin doğrudan Harbiye Nezaretine bağlandığı yazıyordu. 55. Tümen Kumandanı, Cafer Tayyar Bey'e Firuzan Bey'in evinden dışarı çıkmadığını, tutuklanmasının şimdilik uygun olmadığını bildirmişti. Çünkü Firuzan Bey, nezaretten gönderilecek yazılara verilecek cevapları İstanbul'a götürülmesine aracılık edebileceğini söylemiş, Tekirdağ'da ikamet etmesi tensip buyrulmazsa İstanbul'a gideceğini ifade etmişti.⁶⁵⁷ Firuzan Bey aynı gün Alaaddin Beyle görüşmüştü. Burada Alaaddin Bey'e şunları aktarmıştı: Genel vaziyet bakımından devletin pek nazik bir dönemden geçtiği, Doğu Trakya hakkında izahat almak ve diğer hususlarda fikir alışverişinde bulunmak üzere Harbiye Nazırı Sait Paşa'nın Cafer Tayyar Bey ile görüşmek için İstanbul'a çağırdığını söylemişti. Bu konuda Cafer Tayyar Bey'e hem hükûmet hem de İngilizler tarafından herhangi bir şey yapılmayacağı konusunda Sait Paşa tarafından teminat verildiğini bildirmişti. Ayrıca görüşmenin gerekirse Sait Paşa veya müsteşar tarafından Çatalca'da dahi yapılabileceğini eklemişti.⁶⁵⁸

Cafer Tayyar Bey, 55. Tümen Kumandanına Firuzan Bey'in getirmiş olduğu emirlerle birlikte görüşmek üzere Edirne'ye gelmesini, gelecek olursa kendisini

⁶⁵⁴ Cafer Tayyar tarafından 55. Tümen Kumandanlığına gönderilen 12 Nisan 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 14.

⁶⁵⁵ Cafer Tayyar tarafından 55. Tümen Kumandanı Alaaddin Bey'e gönderilen [t.y] tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047760*, s. 1.

⁶⁵⁶ "Ali Firuzan Bey", *Alemdar*, nr. 2780, 11 Nisan 1920 Pazar, s. 2; "Ziyaretler", *Alemdar*, nr. 2780, 11 Nisan 1920 Pazar, s. 2; "Tekfurdağı Mutasarrıfı", *İkdâm*, nr. 8318, 11 Nisan 1920, s. 2.

⁶⁵⁷ 55. Tümen Kumandanı Mehmet Cemil tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Nisan 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, Lef, 13.

⁶⁵⁸ 55. Tümen Kumandanı Mehmet Cemil tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 15 Nisan 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, Lef, 12.

otomobil ile Alpullu'dan aldirabileceğini söylemişti.⁶⁵⁹ 55. Tümen Kumandanı bunu Firuzan Bey'e söylese de kendisi Edirne'ye gidemeyeceğini beyan etmişti.⁶⁶⁰ Kanaatimizce Firuzan Bey Edirne'de başına geleceklerini az çok biliyor, tutuklanacağını tahmin ediyordu. Tekirdağ onun için güvenli bir yerdi. Seferberlik ilan edilmesine rağmen Tekirdağ, Doğu Trakya'da hem konumu hem de idareci kısmıyla en zayıf yer olmaya devam ediyordu.

Firuzan Bey'in tekrar Tekirdağ'a gelmesi İngilizleri de meraklandırmıştı. O günlerde 17 Nisan 1920 sabahı bir İngiliz torpidosunun Tekirdağ limanına geldiğini görmekteyiz. Bir İngiliz süvarisi, torpidodan inmiş ve öğleden önce hükûmet dairesinde mutasarrıf vekili ile bir görüşme yapmıştı. Ardından Alaattin Bey'in hanesine geçmişti. Öğleden sonra ise 55. Tümen Kumandan Vekili Kaymakam Mehmet Cemil Bey'i ziyaret etmişti. Burada uzun bir görüşme gerçekleşmişti. İngiliz zabıt Doğu Trakya'da ihracatın niçin ve kimin emriyle yasaklandığını sormuştu. Kendisine, kolordunun emriyle özellikle mülki idareciler, ticaret odaları ve belediyelerin müşterek kararıyla ahalinin hasat zamanına kadar ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla bu yasaklamanın yapıldığı anlatılmıştı. Sorularına devam eden zabıt, Firuzan Bey'in niçin geldiği ve ne getirdiği sualini yöneltmişti. Kumandan, Firuzan Bey'in ne sebeple gelip gittiğini bilmediğini, Harbiye Nezaretinden I.Kolordu Kumandanlığına gönderilen iki adet tahrirat getirdiğini söylemişti. İngiliz zabıt, sınırları zorlamaya başlamış, 55. Tümen Kumandan Vekili Mehmet Cemil'e Alaattin Bey'in görevini neden icra etmediği ve kendisinin niçin ve kimden aldığı emirle burada bulunduğunu sormuştu. Mehmet Cemil Bey ise olayları olduğu gibi aynen anlatmayı tercih etmişti. Haberleşmenin kimin tarafından sansür edildiğini soran zabite, sansür işlerine tümenin karışmadığını, sansür memurlarının Edirne'deki müfettişliğe bağlı olduğunu, emirleri de oradan aldıklarını söylemişti. Soruların ardı arkası kesilmiyordu. Bu kez de Mehmet Cemil Bey'e kendisinin nereden emir aldığı, Cafer Tayyar Bey'in emirlerini neden uyguladığını sormuştu. Mehmet Cemil Bey, tümenin kolorduya bağlı olduğu, askerlik ritüeli gereği emirleri uygulamakla mükellef olduğunu bildirmişti. Zabıt bu kez de Mehmet Cemil Bey'e Cafer Tayyar Bey'in tarafını mı yoksa Firuzan Bey'in mi tarafını tutuyorsunuz demişti. O da

⁶⁵⁹ Cafer Tayyar tarafından 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 15 Nisan 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 11. Bu arşiv belgesinin kenarına şöyle bir not düşülmüştü: "Mumailayhin tevkifine Tekfurdağınca muvaffak olunamaması hasbiyle Edirne'ye celbi mümkün olursa hemen tevkif edilmesi mutasavver idi."

⁶⁶⁰ 55. Tümen Kumandanlığı tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 16 Mart 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047741*, s. 10.

tümen kumandanlarının mutasarrıflıkla hiçbir bağlantısının olmadığını ifade etmişti. Tekirdağ'da ahalinin hükûmet dairelerinde yapması gereken işlerin tümen tarafından mı yapıldığını soran zabite, Mehmet Cemil Bey tümenin sadece askeri işlerle meşgul olduğunu, ahali işlerine hükûmet dairelerinde bakılmakta olduğunu beyan etmişti. İngiliz zabıt sorularını bitirdikten sonra üstü kapalı bir şekilde tümen komutanına gözdağı vermişti. Mehmet Cemil her ne kadar naif bir tavırla söylediğini ifade etse de zabıt, limandaki geminin mevcudundan bahsetmiş, hiçbir şekilde askeri bir harekette bulunulmamasını ve sükûnetin bozulmasına sebep olacak teşebbüslere cesaret edilmemesini tavsiye etmişti.⁶⁶¹

Ertesi gün, 18 Nisan 1920'de bir İngiliz torpidosu daha gelmiş, torpidodan inen zabıt tümen karargâhına gitmişti. O, Tekirdağ'dan İstanbul'a gidip gelenlere yapılan askeri kontrolün, yine her türlü ihracatın yasaklanması kararının kaldırılmasını, Tekirdağ'da barakalarda bulunan topların yerlerinin gösterilmesini, bunun İstanbul İngiliz Kumandanlığının emri olduğunu ifade etmişti. Buna karşın Mehmet Cemil Bey, ihracatın kaldırılması için mutasarrıf vekiline müracaat edilmesini, toplarında gösterilebileceğini söylemişti.⁶⁶² I.Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey de 55. Tümen Kumandanlığına gönderdiği tezkire de İngiliz zabıt ile bir kez daha görüşme gerçekleşirse ahalinin ve askerin ihtiyacının karşılanması için ihracatın yasaklanmasının zaruri olduğunu bildirmesini istemişti.⁶⁶³

Bu gelişmeler karşısında Cafer Tayyar Bey, İstanbul'daki son durumu öğrenmek için 21 Nisan 1920'de İstanbul'a hareket etmişti. Edirne vilayet vekâletine de Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Reisi Şevket Bey'i bırakmıştı.⁶⁶⁴ Cafer Tayyar Bey'in İstanbul'a gidişi İstanbul basınında geniş yer bulmuştu. Cafer Tayyar Bey'in İstanbul'a gelişi İstanbul hükûmetinin zaferi olarak gösteriliyordu. Cafer Tayyar Bey isyandan vazgeçmiş, hükûmete sığınmış bir asi gibi gösteriliyordu. İkdâm ve Alemdar gazetelerinin başlığı aynı olup şu şekilde idi: "*Cafer Tayyar'ın Dehâleti. (sığınma, aman dileme)*"⁶⁶⁵ Basında bu tarz haberler yayınlanması üzerine Edirne

⁶⁶¹ 55. Tümen Kumandan Vekili Kaymakam Mehmet Cemil tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 17/4/335 [yanlışlıkla 335 yazıldığı düşünülmektedir. Tarihin 336 olması gerekmektedir.] [17 Nisan 1920] tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047755*, s. 1.

⁶⁶² 55. Tümen Kumandan Vekili Kaymakam Mehmet Cemil tarafından I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 18 Nisan 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047795*, s. 1.

⁶⁶³ Cafer Tayyar tarafından 55. Tümen Kumandanlığı'na gönderilen 18 Nisan 1920 tarihli tezkire *İBBAKSA, Bel_Mtf_047738*, s. 1.

⁶⁶⁴ Edirne Vilayeti'nden gönderilen 21 Nisan ve 208 numaralı telgrafname sureti, *BOA, DH.İ.UM, 3/1-1/69*.

⁶⁶⁵ İkdâm gazetesi şöyle diyordu: "Edirne'de seferberlik emrini vermiş olan I.Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey feteva-yı şerife ile hükûmetin beyannamesine itaat ederek dehâlet etmiş ve dün

Vali Vekili Şevket Bey Tekirdağ mutasarrıflığına 24 Nisan 1920’de bir yazı göndererek haberleri tekzip etmiş, İkdâm ve benzeri gazetelerin haberlerinin doğru olmadığını söylemişti. Ayrıca Cafer Tayyar Bey’in İstanbul’da Edirne vilayetinin haklı ve meşru davasını izah ettiğini ve gerekli kişilerle görüşmeler yaptığını eklemişti.⁶⁶⁶ Gerçekten, Cafer Tayyar Bey, İstanbul’da önemli devlet adamları ile birçok görüşme gerçekleştirmişti. 21 Nisan’da Sadrazam Damat Ferit Paşa ile görüşmüştü. Basında, Cafer Tayyar Bey’in hareketinin ne saltanata ne de hükümete karşı bir isyan mahiyeti taşımadığı, Doğu Trakya Müslümanlarının bütün maksadının Yunanlıların Doğu Trakya üzerindeki emellerine mani olmaktan ibaret olduğu, Cafer Tayyar Bey’in de bu husus hakkında Sadrazam Damat Ferit Paşa’ya bilgi verdiği yazılıyordu.⁶⁶⁷ 24 Nisan’da Dâhiliye Nazırı Reşit Bey’in makamında bulunmuş, burada uzun süre kalmıştı.⁶⁶⁸ 25 Nisan’da Harbiye Nezaretinde tekrar Damat Ferit Paşa’yı ziyaret etmişti.⁶⁶⁹ Bu görüşmelerde ne konuşulduğunu tam olarak bilemesek de Doğu Trakya davasının İstanbul hükümeti politikasına terk edildiğini anlıyoruz.

İstanbul’a gelmiş ve akşam geç vakit Sadrazam Paşa ve Dâhiliye Nazırını ziyaret eylemiştir.” Bkz. “Cafer Tayyar Bey’in Dehâleti”, **İkdâm**, nr. 8329, 22 Nisan 1920 Perşembe, s. 1; Cafer Tayyar Bey’in bu ziyareti, **Alemdar** gazetesinde ise şu şekilde yer almıştı: “Saadet-i mevsuka ve katiye de vaki olan istihbaratımıza nazaran Edirne’de hükümet-i merkeziyeye dehâlet etmiş ve tahtel-hıfz İstanbul’a celp olunarak dün Sadrazam Paşa tarafından kabul edilmiştir. Bkz. “Cafer Tayyar’ın Dehâleti”, **Alemdar**, nr. 479-2790, 22 Nisan 1920 Perşembe, s. 2; Milliyetçi kanada daha yakın olan gazeteler ise olayı biraz daha yumuşatıp servis ediyordu. Akşam gazetesinde Cafer Tayyar için Trakya milli teşkilat reisi olduğu yazılmıştı: “Trakya teşkilat-ı milliyeye reisi Miralay Cafer Tayyar Bey Edirne müttefiklerin kuşa-yı işgaliesine teslim olunmuş ve İstanbul’a vürudunda Sadrazam Paşa tarafından kabul edilmiştir. Bu haber Bab-ı Ali de bize suret-i katiye de teyit edilmiştir. Bkz. “Cafer Tayyar Bey”, **Akşam**, nr. 571, 22 Nisan 1920 Perşembe, s. 3; İleri gazetesi de olaya Akşam gazetesi gibi bakıyordu: “Makam-ı Saltanata ve hükümete muhalif hareket yoktur. Son zamanlarda gerek Fransızca ve gerek Türkçe gazetelerinden bazıları Edirne vilayeti dahilinde isyan mahiyetinde hareket vuku bulunduğunu kaydetmekte ve I.Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar Bey’in fail ve amili olduğunu zikir eylemekte idi. Halbuki bizim en mevsuk menabiden aldığımız malumata göre hareketin gerek makam-ı saltanat ve hilafete ve gerek hükümet-i merkeziyeye isyan mahiyetinde olmadığı ve havali-i mezkure de ki tertibatın Anadolu hareket-ı milliyesi ile katiyen alakadar bulunmadığı ve Trakya Müslümanlarının bütün maksadı daima emrivaki ihdas etmek Yunanlıların Şarki Trakya’da üzerinde ki ihtirasatına mani olmaktan ibaret bulunduğu anlaşılmış ve evvelki gün şehrimize gelen Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey dahi Sadrazam Paşa Hazretlerine bu husus hakkında arz-ı malumat eylemiştir. Bkz. “Edirne Vilayetinde”, **İleri**, nr. 818, 23 Nisan 1920 Cuma, s. 1; Cafer Tayyar Bey hükümetten almış olduğu emre tamamen itaat inkıyâd [boyun eğme] göstererek derhal Dersaadete gelmiş ve bilfiil asar-ı inkıyadkaranesini ibraz ve ispat eylemiş bulunduğu cihetle mir-i mumailayhin bu hareket-i mutavakaresini [boyun eğme, itaat] şayan-ı memnuniyet görülmüş bu mesele etrafında devran eden rivayetin külliye esastan ari olduğu muhakk eylemiştir. Bkz. “Cafer Tayyar Bey”, **İleri**, nr. 818, 23 Nisan 1920 Cuma, s. 1.

⁶⁶⁶ Edirne Vali Vekili Şevket tarafından Tekfurdağ Mutasarrıflığı’na gönderilen 24 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM*, 3/1-1/69, Lef, 7.

⁶⁶⁷ “Edirne Vilayetinde”, **İleri**, nr. 818, 23 Nisan 1920 Cuma, s.1.

⁶⁶⁸ “Cafer Tayyar Bey”, **İleri**, nr. 820, 25 Nisan 1920 Pazar, s. 1; “Cafer Tayyarın Ziyareti”, **Alemdar**, nr. 2893, 25 Nisan 1920 Pazar, s. 2; “Cafer Tayyar Bey”, **Akşam**, nr. 574, 25 Nisan 1920 Pazar, s. 3. İkdâm gazetesine göre Cafer Tayyar Bey 22 Nisan’da da Dahiliye Nazırı ile görüşmüştü. Bkz. “Edirne Ahvalı”, **İkdâm**, nr. 9377, 23 Nisan 1920, s. 1.

⁶⁶⁹ “Ziyaret ve Mülakatlar”, **Alemdar**, nr. 2794, 26 Nisan 1920 Pazartesi, s. 2.

Nitekim 26 Nisan 1920’de yayımlanan Akşam gazetesi Cafer Tayyar Bey’in İstanbul Hükümetine *itaat etmesinin* hükümeti sadece müşkül bir vaziyetten kurtarmadığını, Anadolu’daki *asilerin* gözlerinin açılmasına tesir ettiğini yazıyordu. Hatta Cafer Tayyar Bey’in Kuva-yı Milliye’yi imha etmek üzere yapılacak sevkîyata hizmet edeceği ve mühim rol oynayacağı iddia ediliyordu.⁶⁷⁰ Mustafa Kemal Paşa da Cafer Tayyar Bey’in İstanbul’a gitmesinin yanlış olduğunu değerlendirmiş, onu, Doğu Trakya’nın geleceğini İstanbul siyasi çevrelerinin etkisine terk etmekle itham etmişti.⁶⁷¹

Aynı tarihlerde, Edirne Valisi Celal Bey de Dâhiliye Nezaretine çağırılmış, Cafer Tayyar Bey’den bir gün önce 20 Nisan 1920’de İstanbul’a ulaşmıştı.⁶⁷² Cafer Tayyar Bey’in İstanbul’a gitmesini fırsat bilen Firuzan Bey, tekrar Tekirdağ’da idareyi ele almıştı.⁶⁷³ Kaldığı yerden tekrar bozguncu faaliyetlerine devam ediyordu. O, Dâhiliye Nezaretine Cafer Tayyar Bey’in kendini vali vekili ilan ettiğini ancak İstanbul’a gitmesi üzerine bu kez de vilayetle hiçbir şekilde alakası ve münasebeti olmayan Edirne Belediye Reisi Şevket Bey’i vekil bıraktığını, onun da Tekirdağ’a iki adet vali vekili namıyla telgraf gönderdiğini ancak böyle bir durumun kabul edilmesinin söz konusu olamayacağını bildirmişti.⁶⁷⁴ Aynı gün mutasarrıf, kendisine bağlı kaza ve nahiyelere Cafer Tayyar Bey’in geri dönme ihtimalinden oldukça ümitli olan vali vekili Şevket imzalı bazı telgraflar gördüğünü belirten bir yazı göndermişti. Böyle bir vali vekilinin hükûmet tarafından tanınmadığını, vilayet makamını gayr-i meşru bir şekilde ele geçiren bu şahsın tebligatlarına herhangi bir önem verilmemesini istemişti.⁶⁷⁵

Firuzan Bey, Tekirdağ’da idareyi tekrar ele aldıktan sonra İstanbul ile haberleşmeyi resmi posta vasıtasıyla yapmıyordu. O, el altından çeşitli vasıtalarla İstanbul’a son durumla ilgili bilgi paylaşımı yapıyordu. Yine böyle bir paylaşımda Cafer Tayyar Bey’in İstanbul’da olmasından duyduğu memnuniyeti anlatmıştı. O, Cafer Tayyar Bey’in İstanbul’a çağırılmasından dolayı Edirne vilayetinin rahat bir nefes aldığını iddia ediyordu. Bu durumdan istifade edilip yerine hükûmete sadık başka bir vali ve kolordu kumandanının tayin edilmesinin yerinde bir karar olacağını

⁶⁷⁰ “Cafer Tayyar Bey”, **Akşam**, nr. 575, 26 Nisan 1920, s. 3.

⁶⁷¹ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 334.

⁶⁷² “Edirne Valisi Şehrimizde”, **Akşam**, nr. 570, 21 Nisan 1920 Çarşamba, s. 3.

⁶⁷³ “Ali Firuzan Bey”, **Akşam**, nr. 569, 20 Nisan 1920 Salı, s. 3.

⁶⁷⁴ Tekirdağ Mutasarrıfı Ali Firuzan Bey tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 26 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 3/1-1/69*, Lef, 4.

⁶⁷⁵ Tekirdağ Mutasarrıflığı tarafından mülhakata gönderilen 26 Nisan 1920 tarihli şifre, *BOA, DH.İ.UM, 3/1-1/69*, Lef, 5.

söylüyordu. Ayrıca, Firuzan Bey, Cafer Tayyar Bey'in Edirne'ye bir mektup göndererek yakında dönüp kaldığı yerden vazifesine devam edeceğini yazdığını bildiriyordu. Ona göre Edirne'de hareketin ruhu Cafer Tayyar idi. Eğer o ele geçirilir ise geri kalanların hiçbir şey yapamayacağını ileri sürüyordu.⁶⁷⁶

Anlaşılan o ki, Firuzan Bey'in Cafer Tayyar Bey hakkındaki görüşleri, İstanbul hükümeti üzerinde etkili olmuş ve sonunda, Damat Ferid Paşa, Cafer Tayyar Bey'in görevine son vermişti. Yerine Albay Muhiddin'i atamıştı. Buna rağmen Cafer Tayyar Bey, Edirne'ye dönmüş ve oldukça coşkulu bir şekilde karşılanmıştı.⁶⁷⁷

Bu arada Tekirdağ'dan da bir heyet Mayıs başında İstanbul'a gitmişti. Beş kişiden meydana gelen bu heyetin başında Cemaat-i İslamiye Reisi Hilmi Efendi bulunmaktaydı. 2 Mayıs 1920'de İlk önce Sadrazam Damat Ferit Paşa ziyaret edilmiş, ardından Sultan Vahdettin'in huzuruna çıkmışlardı. Amaçları hem hükûmete hem de padişaha olan sadakatlerini iletmek idi. Bu davranışları Sultan Vahdettin tarafından memnuniyetle karşılanmıştı.⁶⁷⁸ Aynı günlerde Edirne'den de bazı heyetler İstanbul'a gitmişti.⁶⁷⁹ Görüldüğü gibi Doğu Trakyalılar da saltanata ve hükûmete karşı isyan etmediklerini hükûmete ve Padişah'a iletmek ihtiyacı duymuşlardı. Her şeyden önce İstanbul hükûmeti Tekirdağ'ı, Doğu Trakya'daki hareketten koparmak konusunda başarılı olmuştu. Kolordu kumandanının ardından bu heyetin İstanbul'a

⁶⁷⁶ Tekfurdağ Mutasarrıflığı'ndan Dâhiliye Nazırı Reşit Bey Efendi'ye gönderilen 27 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 3/1-1-69*, Lef, 2; Evrakın devamında Firuzan Bey vilayetin başka bir probleminden bahsetmişti. O da parasızlık meselesi idi. Ona göre mahalli gelirler askeri giderleri dahi zor karşılarken Cafer Tayyar'ın bütün gelirlere el koyması mali sorumluları içinden çıkılmaz bir hale sokmuştu. Çok acil 50.000 liraya ihtiyacın olduğu, bunun nakit olarak ve vapurla gönderilmesini istemişti. Muhtemelen Firuzan Bey resmi yollardan gönderilecek paraya el konulacağını düşünüyor, vilayet ve kolorduyu saf dışı bırakmak istiyordu. Bu bile Trakya'nın milli harekette idari anlamda bir bütün olarak hareket edemediğinin açık bir deliliydi. Bkz. *BOA, DH.İ.UM. 3/1-1-69*: Vilayetin para ihtiyacının bir kısmı İstanbul hükûmeti tarafından gönderilmişti. 20.000 Lira vilayete, 5.000 Lira Tekirdağ'a havale edilmişti. Bkz. Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 12 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 3/1-1-69*, Lef, 9.

⁶⁷⁷ 12 Haziran 1920 Tarihli Anadolu Ajansı Haberi, *TİTEA, Kutu: 28, Gömlek: 31, Belge: 31*, Lef, 1-2; Kadınlar Cemiyetine gönderilen telgrafname, *TİTEA, Kutu: 28, Gömlek: 87, Belge: 87*, "Edirne Kolordu Kumandanlığı", *İkdam*, nr. 8340, 3 Mayıs 1920 Pazartesi, s. 2; "Cafer Tayyar Bey", *Alemdar*, nr. 2800, 2 Mayıs 1920 Pazar, s. 2; Muhiddin Bey Edirne'ye ulaştıktan sonra bir telgraf göndermişti. Esasında bu telgraf Muhiddin Bey'inde Cafer Tayyar'ın izinde gideceğini gösteriyordu: O, Edirne'de Trakya hukukunun müdafaası için bir cemiyetin mevcut olduğunu, bunun Anadolu'da ki Kuva-yı milliye ile hiçbir alakasının olmadığını söylüyordu. Ona göre bu cemiyetin amacı Trakya'nın Yunan işgalinden muhafazasını sağlamaktı. Cemiyetin bütün üyelerinin de endişesinin Yunan işgali olduğunu bildiriyordu. Bkz. "Edirne Kumandanının Bir Telgrafi", *Alemdar*, nr. 2800, 2 Mayıs 1920 Pazar, s. 1; "Edirne Kumandanının Telgrafi", *İleri*, nr. 828, 3 Mayıs 1920, s. 2.

⁶⁷⁸ "Tekfurdağı Heyeti", *Alemdar*, nr. 2801, 3 Mayıs 1920 Pazartesi, s. 1; "Tekfurdağı Heyeti", *İleri*, nr. 827, 3 Mayıs 1920, s. 2; "Tekfurdağı Heyeti Huzur-ı Şahanede", *İkdam*, nr. 8340, 3 Mayıs 1920 Pazartesi, s. 2.

⁶⁷⁹ "Edirne Heyeti", *Alemdar*, nr. 2801, 3 Mayıs 1920 Pazartesi, s. 1.

gitmiş olması muhtemelen kendilerinin bir asi olarak görölmekten korkmuş olmalarından ileri gelmekteydi.

İstanbul hükûmeti Doğu Trakya'da idari ve askeri anlamda devam eden karışıklığın önüne geçebilmek için sadece Cafer Tayyar Bey'i görevden almamıştı. Edirne valisi, Kırklareli mutasarrıfı ve Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey ardı ardına görevlerinden alınmıştı.⁶⁸⁰ Eski Cidde Mutasarrıfı İbrahim Paşa⁶⁸¹ yeni Tekirdağ mutasarrıfı olmuştu.⁶⁸²

Tüm bunların yanında rütbeliler arasında dönemin zorunlu icaplarını ve görev sorumluluğunu taşımaktan yoksun askerler mevcuttu. 55. Tümen Kumandanının muhalefetine rağmen Mustafa Nuri isimli bir subay İstanbul'a gitmişti.⁶⁸³ Yine Cafer Tayyar Bey'in yerine kolordu kumandanı olarak atanan Miralay Muhiddin Bey göreve geldikten kısa bir süre sonra Dâhiliye Nezaretine yazı göndererek Tekirdağ Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Nafiz Bey'in görevden alınmasının lüzumundan bahsetmişti. Ona göre, Tekirdağ'da emniyet ve asayişin sağlanamamasının sebebi Nafiz Bey'di. Görevinde lakayd davranıyor, devlet ve memleket sevgisinden yoksun olduğunu söylüyordu. Tüm bunlardan dolayı İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununu on beşinci maddesine dayanarak kendisinin görevine son verdiğini bildiriyordu. Bunun için nezaret tarafından muktedir bir kumandanın Tekirdağ'a gönderilmesi isteniyordu.⁶⁸⁴ Bunun üzerine 12 Temmuz 1920'de Dâhiliye Nezareti, Umum

⁶⁸⁰ "Edirne Valiliği", **Alemdar**, nr. 2800, 2 Mayıs 1920 Pazar; "Edirne Valisi", **İkdam**, nr. 8340, 3 Mayıs 1920 Pazartesi, s. 2; "Azil ve Tayinler", **Alemdar**, nr. 2814, 17 Mayıs 1920 Pazartesi, s. 2; "Tekfurdağ Mutasarrıflığı", **Alemdar**, nr. 2815, 18 Mayıs 1920 Salı, s. 2; "Tekfurdağı Mutasarrıfı", **İleri**, nr. 843, 18 Mayıs 1920 Salı, s. 3; "Tekfurdağı Mutasarrıfı", **İleri**, nr. 845, 20 Mayıs 1920 Perşembe, s. 3; "Tekfurdağı Mutasarrıflığı", **İkdam**, nr. 8357, 20 Mayıs 1920 Perşembe, s. 2.

⁶⁸¹ İbrahim Halil Tarhan. Tekirdağ'ın son mutasarrıfı (16 Mayıs 1920-20 Temmuz 1920), 1869 yılında Trabzon'da doğdu. Babası Mehmet Vehbi Efendidir. Annesi ise Vesile Hanımdır. sonra 3 Aralık 1896'da Of, 9 Mayıs 1898'de Ünye, 2 Kasım 1903'te Giresun, 23 Mart 1907'de Ordu, 27 Şubat 1909'da Zeytin, 16 Haziran 1909'da Antakya, 30 Kasım 1909'da Yafa Kaymakamlığı görevlerini yerine getirdi. 13 Ocak 1911'de Hudeyde, 20 Şubat 1913'te Cidde Sancağı Mutasarrıflığına atandı. Bkz. Çankaya, **a.g.e.** 501; 16 Mayıs 1920'de Tekirdağ Mutasarrıflığı görevine getirildi. 16 Mayıs 1920 tarihli İrade-i seniyye *BOA, İ.DUİT*, 43-55, Lef, 1; Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 16 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4633-347447; "Tevcihat", **Takvim-i Vekâyi**, nr. 3857, 19 Mayıs 1920 Çarşamba, s. 1; Tekirdağ'ın işgal edilmesi ile bu görevinden 31 Temmuz 1920'de azledildi. Bkz. Çankaya, **a.g.e.**, 501, 12 Ocak 1923'te Bursa Vilayeti Emlak-ı Metruke Tasfiye Komisyonu Azalığına. 6 Haziran 1923'te Trabzon Vilayeti Tasfiye Komisyonu Reisliğine atandı. 13 Eylül 1923'te Zonguldak Mutasarrıfı oldu. Zonguldak'ın vilayet olmasından sonra 8 Ekim 1923'te Zonguldak Valiliğine yükseltildi. 13 Mayıs 1924'te vazifesi sırasında kendi isteği ile emekliye ayrıldı. Bkz. **a.g.e.**, 501.

⁶⁸² "Tekfurdağı Mutasarrıfı", **İleri**, nr. 853, 28 Mayıs 1920 Cuma, s. 2; "Tekfurdağı Mutasarrıfı", **İleri**, nr. 863, 7 Haziran 1920 Pazartesi, s. 1.

⁶⁸³ 55. Tümen Kumandanlığı'ndan I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 23 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047753*, s. 1.

⁶⁸⁴ I.Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin Bey tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 8 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS*, 59/1-43, Lef, 2.

Jandarma Kumandanlığına bir yazı göndererek Tekirdağ'a bir tabur kumandanı atanmasını istemişti.⁶⁸⁵

Silahlı milli teşkilat kurulmasına karar verilmesinden itibaren Tekirdağ mutasarrıfı ve 55. Tümen komuta kademesinin bu muhalif ve menfi vaziyetleri Doğu Trakya'daki milli hareketin istediği düzeye çıkmasını son derece olumsuz yönde etkilemişti. Keza Yunan harekâtı başladığında kolordunun üçte birini meydana getiren 55. Tümen neredeyse hiç çarpışmadan ricat etmişti. Bu da Doğu Trakya savunmasının altı gün gibi kısa bir sürede çökmesine sebep olmuştu.

Tekirdağ Mutasarrıfı ve 55. Tümen Kumandanı Alâeddin Bey'in milli hareketi destekten imtina etmeleri hem tümenin hem de Tekirdağ sancağının maneviyatını kırmış ve milli harekete olan bağlılıklarını sarsacak duruma getirmişti.

Seferberlik uygulamasına muhalefet eden üst yöneticilerin görevlerinden ayrılmış olmasına rağmen Tekirdağ halkında seferberlik uygulandığında şehrin yabancı müdahalesine ve top atışına maruz kalacağı şeklinde oluşan yersiz ve yanlış fikirler dolayısıyla seferberlik uygulamasını tam manasıyla gerçekleştirmek mümkün olamıyordu. Seferberlik uygulamasının emredildiği tarihten bir buçuk ay sonra Edirne'ye sekiz yüz, Kırklareli'nde ki 49. Tümen birliklerine bin iki yüz, Keşan'da bulunan 60. Tümen'e bin kadar ikmal eri katılmıştı. Oysa Tekirdağ'da bulunan 55. Tümene katılan er sayısı sadece beş yüz kadardı.⁶⁸⁶

2. Kolordunun Savunma Düzeni, Yunan Ordusu'nun Askeri Harekâtı ve Tekirdağ'ın İşgali

Daha önce-birinci bölümde-Mondros Mütarekesi'nden sonra Fransızların Doğu Trakya demir yolunu işgal ettiğini, Ocak 1919'da da bu demir yolunun muhafazasını Yunanlılara teslim ettiğinden bahsetmiştik. Bir taraftan ülkenin çeşitli yerlerinde işgaller gerçekleşirken diğer taraftan da 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı toplanmıştı.⁶⁸⁷ Aslında, bu konferans, birçok konferansı içinde barındıran bir süreci başlatmıştı. Söz konusu konferans sürecinde, somut anlamda Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren en önemli siyasi gelişme, San Remo Konferansı'nda kararlaştırılan barış şartlarının Osmanlı Devleti'ne resmen verilmesiydi. Bu amaçla

⁶⁸⁵ Dahiliye Nezareti'nden Umum Jandarma Kumandanlığı'na gönderilen 12 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 59/1-17*, Lef, 1.

⁶⁸⁶ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** I, s. 214.

⁶⁸⁷ Budak, **a.g.m.** s. 446.

Ahmet Tevfik Paşa Paris'e gitmiş ve barış taslağını teslim almıştı. Burada hazırlanan barış şartları 11 Mayıs'ta Ahmet Tevfik Paşa'ya verilmişti.⁶⁸⁸

Her ne kadar San-Remo Konferans kararları Ahmet Tevfik Paşa'ya teslim edilmişse de daha barış antlaşması imzalanmamıştı. Paris'te bulunan Ahmet Tevfik Paşa 30 Mayıs 1920'de gönderdiği telgrafında hükümeti adeta ikaz ederek, Doğu Trakya'nın ve Edirne'nin Yunan askeri tarafından işgaline başlandığına dair buralarda bazı haberler duyduğunu bundan dolayı bir emrivaki karşısında kalınmamak üzere hükûmet tarafından gerekli önlemlerin alınmasını istemişti.⁶⁸⁹

Paris'te bu gelişmeler yaşanırken, 12 Mayıs 1920'de Edirne Kongresi toplanmış ve Doğu Trakya'nın silahlı olarak savunulmasına karar vermişti.⁶⁹⁰ Yunan taarruzunun olma ihtimalinin daha da artması üzerine bazı hazırlıklar başlamıştı. Kolordu Komutanı ilk defa birliklerine muharebe görevlerine dair bilgi vermişti. 19 Mayıs 1920'de I.Kolordu'nun durumu şu şekilde idi: 55. Tümen Yarbey Alaattin Bey'in komutasında Kurmay Başkanı Yzb. Ziya (Daha sonra Tümgeneral Ziya Yazgan) olmak üzere Tekirdağ, Çorlu ve Muratlı bölgesinde bulunuyordu. 49. Tümen Kırklareli ve Lüleburgaz bölgesindeydi. En dağınık tümen 60. Tümeni. Karargâhı ve 185.Piyade Alayı Keşan'da olmak üzere 187.Piyade Alayı Edirne'de, 186. Piyade Alayının I. taburu ve makineli tüfek bölüğü Çatalca'da, II. ve III. taburları ile Rus makineli tüfek takımı Uzunköprü'de idi. Topçu Alayı ise Malkara'da konuşlanmıştı. Kolordu'nun en kuvvetli birliği 18. Ağır Topçu Alayı (Onbeşlik 17 adet Skoda ağır obüsü mevcuttu) ise Tekirdağ'da bulunmaktaydı.⁶⁹¹ 19 Mayıs 1920'de Kolordu Kumandanı tümen komutanlarına Yunan kuvvetlerinin saldırılarına engel olabilmek amacıyla kolordu birliklerinin Edirne-Uzunköprü-Keşan-Malkara-Tekirdağ-Çorlu-Çerkezköy hattında toplanmasını emretmişti. Buna göre karargâhı Tekirdağ'da bulunan 55. Tümen Tekirdağ-Çorlu-Çerkezköy bölgesinde toplanacaktı. Ayrıca emir verildiği gibi 55.Tümen bir piyade alayını Çerkezköy'e gönderecek, bunun da bir taburu Çatalca'ya giderek orada bulunan 60. Tümen 86. Alayın birlikleri ile yer değiştirecekti. Silivri'deki süvari müfrezesi ve Sinekli'de bulunan istihkâm taburunun 55. Tümen emrine verilmesi

⁶⁸⁸ "Dün Muahedeyi Tebliğ Ettiler", **Akşam**, nr. 591, 12 Mayıs 1920 Çarşamba, s. 1; Kazım Özalp, **Milli Mücadele 1919-1922**, C.I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2020, s. 127.

⁶⁸⁹ 30 Mayıs 1920 Tarihi ile Versay'da Heyet-i Murahhasa Reisi Tevfik Paşa Hazretlerinden gönderilen 9 numaralı telgraf sureti, *BOA, HR.SYS.2539-8*, Lef, 4.

⁶⁹⁰ Bkz. II. Bölüm, Edirne Kongresi, s. 117.

⁶⁹¹ Bıyıkhoğlu, **a.g.e.**, I, s. 309.

kararlaştırılmıştı. Yine Hadımköy’de bulunan birliğin saldırı anında Çatalca’daki taburla birleşerek 55.Tümenin sol kanadını oluşturması uygun görülmüştü.⁶⁹²

Görüldüğü gibi, Kolordu, güneyden gelecek bir saldırı için Keşan-Malkara-Muratlı Çerkezköy hattını savunmayı düşünüyordu. Batıdan gelecek bir saldırıda ise düşmanı Meriç’in doğusuna geçirmemeyi planlıyordu. Ancak Kolordu Kumandanı Albay Muhiddin Bey’in bu planı birçok eksiklik içeriyordu. En büyük eksiklik, kolordunun savunma düzeniydi. O, Saros ile Marmara kıyılarına bir çıkarma ihtimalini aynı derecede görüyordu. Bu yüzden bütün kuvvetleri parçalıyordu. Hâlbuki Cafer Tayyar, Edirne Kongresinin, dördüncü içtima üçüncü celsedeki konuşmasında Yunanlıların Saros Körfezine çıkarma yapma ihtimalini hiç beklemiyordu. Bu düşüncesinde de oldukça haklıydı ve isabetli tespitlerde bulunmuştu. Üstelik Tekirdağ daha önce yapılan propagandalar neticesinde manevi olarak en zayıf yerd. Bu bakımdan Yunan çıkarması için oldukça münasip bir bölgeydi. Bununla birlikte İstanbul’un işgalinden sonra 55.Tümen Kumandanı’nın takındığı tavır ortada iken bu tümene en önemli bölgenin teslim edilmesi yerinde bir karar değildi. Albay Muhiddin Bey’in tümen komutanlarını daha iyi tanınması ve buna göre bir karar vermesi gerekirdi. Ayrıca her ne kadar milli kumandan sıfatına haiz olsa da Cafer Tayyar Bey’in kolordu üzerinde tesir edecek kadar etkili olamadığı görülmektedir. Kolordunun savunmak istediği alanın uzunluğu 250 km idi. Bu savunma mevziini uzun süre müdafaa etmek imkânsızdı. Kolordu ancak bu bölgenin beşte birini savunabilirdi.⁶⁹³

Bilindiği üzere, San-Remo Konferansının vermiş olduğu karara göre Batı Trakya Yunanistan’a bırakılmıştı. Oysa bölgedeki çoğunluk Türklerin elinde idi. Azımsanamayacak derecede de Bulgar azınlık vardı. Bölgenin Yunanistan’a devredilmesi ile ilgili emeller Bulgaristan’ın I. Dünya Savaşı’nı kaybetmesinden sonra iyice ayyuka çıkmıştı. Önce, Batı Trakya 18 Ekim 1918’de Fransızlar tarafından işgal edilmişti. Fransız General Charpy, bölgede Müttefiklerarası Trakya Hükümetini kurarak gelecekte buraları Yunanistan’a teslim etmek için Türklere aktif roller vererek bu gizli emellerini saklamaya çalışıyordu. Nitekim şartlar olgunlaştığında Fransızlar 22 Mayıs 1920’de Batı Trakya’nın idaresini Yunanistan’a devretti. Türkler, Petreçeli Tefik, Fuat (Balkan), Teğmen Fahir (Özdilek) Beyler’in önderliğinde Batı Trakya Hükümetini tesis ettiler. Ancak bu hükümetin varlığı çok

⁶⁹² a.g.e., I, s. 310-311.

⁶⁹³ Bıyıklıoğlu, a.g.e. I, s. 312-313.

uzun sürmedi ve Yunanlılar bölgeyi işgal etti.⁶⁹⁴ Yunanistan işgal için Gümülcine ve Dedeğaç'a asker sevk etmişti.⁶⁹⁵ 4 Haziran 1920'de teslim alma işlemi tamamlanmış, Yunan askeri birlikleri Meriç boyuna yerleşmişti. 9. Yunan Tümeni Edirne-Karaağaç karşısına yerleşmişti. İskeçe Tümeni Dimetoka Sofulu bölgesine Serez Tümeni ise Dedeğaç civarına gelmişti.⁶⁹⁶ Yunan tümenlerinin Meriç boyuna yerleşmesi karşısında Kolordu Kumandanı 27 Mayıs 1920'de resmi bir şekilde Doğu Trakya'da seferberlik ilan etmişti. Doğu Trakyalılar büyük bir şevkle bu davete icabet etmişlerdi. 20 Haziran günü 11.857 ikmal eri kolordu birliklerine katılmıştı. Böylece kolordunun er mevcudu 17.000'ini bulmuştu. Köylü kitlesi ve fakir ahali vatan savunmasına koşmuştu. Buna karşılık zengin kısım ise İstanbul'a gitmeye çalışıyordu. Bunun üzerine Trakya Paşaeli Cemiyeti 16 yaşından büyük erkeklerin Doğu Trakya dışına çıkmalarını yasaklamıştı.⁶⁹⁷

Doğu Trakya'daki kolordunun seferberlik ilan etmesi ile mevcudu artmış, Yunanlıların ilave tedbirler almasına sebep olmuştu. Nitekim, Yunanlılar bir cephe taarruzundan istenilen neticeyi alacaklarına emin olamadıklarından Anadolu'dan İzmir Tümeninin Doğu Trakya harekâtına katılmasına karar verdiler. Bu amaçla İzmir'de bulunan yedi büyük nakliye vapuru Yunan askerleri ile dolmuştu. Bunların Doğu Trakya'daki harekât için kullanılması düşünülüyordu. Ayrıca yerli Rumlardan toplanan askerlerin İzmir Tümeninde kullanılması planlanıyordu.⁶⁹⁸ Tüm bu kapsamlı hazırlıklara rağmen Batı Trakya'da bulunan Yunan işgal kuvvetleri kumandanı General Zimbrakis Haziran ortalarında yabancı basın muhabirlerine

⁶⁹⁴ Abdurrahman Bozkurt, "Trakya'nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan'a Devri", **Türkiyat Mecmuası**, Milli Mücadele Özel Sayısı: 29, 2019, s. 29, 32; Batı Trakya'da çoğunluk Türklerin elinde idi. Azımsanamayacak derecede de Bulgar azınlık vardı. Balkan Savaşları'ndan sonra Bulgaristan'ın elinde olan bu bölgeden birçok Türk milletvekili Bulgar Sobranyasına (Meclis) seçilmişti. Bölgede Balkan Savaşları sonrasında Bulgarların Türklere yaptıkları zulüm hala unutulmamıştı. Üstelik Yunanistan'ın bölgeye dahil olması ile belki ileride bölgenin tekrar Türklere teslim edileceği kanısı ile Sobranya'da ki bazı vekiller Yunanistan'ın politikalarına alet olmuştu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nilüfer Erdem, "Albay Konstantinos Mazarakis Enian'ın Batı Trakya'yı Yunanistan'a Dahil Etmeye Yönelik Faaliyetlerine İlişkin 17 Şubat 1919 Tarihli Raporu", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 2013/1, XII, S. 23.

⁶⁹⁵ "Trakya'da Yunan İşgali Başladı", **Alemdar**, nr. 2828, 1 Haziran 1920 Salı, s. 2.

⁶⁹⁶ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** I, s. 314.

⁶⁹⁷ **a.g.e.** I, s. 319,322.

⁶⁹⁸ İzmir Şimal Cepheleri Kumandanı Miralay Kazım tarafından Cafer Tayyar Bey'e gönderilen 27 Mayıs 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047790*, s. 1-2; Ankara'dan gönderilen telgraf, *TİTEA, Kutu: 24, Gömlek: 61, Belge: 61*; Ankara'dan gönderilen 26 Mayıs 1920 tarihli telgrafname sureti, *TİTEA, Kutu: 28, Gömlek: 105, Belge: 105*; Daha San-Remo Konferansı devam ederken Anadolu Rumlarından oluşturulan 20.000 kişilik bir birliğin Trakya'ya sevk olunacağını istihbaratı alınmış, bu durum Aydın Valisi tarafından 20 Nisan 1920 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmişti. Bkz. Aydın Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Nisan 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 20/23-14/9* Lef, 2.

verdiği malumatta Doğu Trakya'daki askeri savunmaya herhangi bir önem vermediğini şu sözlerle açıklıyordu: “Yunan ordusu bunlara hiçbir ehemmiyet atfetmemektedir. Vakt-i merhûn hulul ettiği zaman vazifesini ifa edecektir. Sizde kani olacaksınız ki Yunan ordusunu tarik-i vazifesi üzerinde hiç bir şey tevkîf edemez.”⁶⁹⁹

Ancak, Yunanlıların Doğu Trakya üzerine göndermeyi planladıkları tümenin Anadolu harekâtında bulunmasından dolayı hemen Doğu Trakya harekâtına katılması mümkün değildi. Bu, I. Kolordu'ya neredeyse iki aylık bir zaman kazandırmıştı. 6 Haziran'da kolordu son gelişmeler karşısında bazı değişiklikler yapmıştı. Ancak bu planda birçok kusur vardı. Hataların en başında kuvvetlerini dağıtması ve hiçbir yerde ağırlık merkezi oluşturmaması geliyordu. Hala Saros bölgesine çıkarma harekâtı ihtimali son derece önemli görülüyordu. Bu isabetsiz görüş sonucunda 60. Tümenin bir kısmı buraya ayrılmıştı. Ayrıca Çatalca Rumlarına ve Hadımköydeki Yunan taburuna karşı 55. Tümen'den bir piyade alayının Çorlu ve Çerkezköy'e gönderilmesi, yine benzer bir maksatla Hayrabolu'daki Rumları gözetim altında tutması için başka bir alayın da Hayrabolu'ya sevk edilmesi komuta kademesinin başka bir hatasıydı. “Muharebede her yeri örtmek isteyen, her yerde zayıf olur” kaidesi kolordu tarafından dikkate alınmamıştı. Üstelik kolordu, *Trakya Müdafaa-ı Milliye Kumandanlığı* tarafından oluşturulan 700-800 mevcutlu birliklerden muharebe amacıyla faydalanmayı birtakım görüşleri ileri sürerek kullanmak istemiyordu. Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin büyük fedakârlıklarla kurduğu bu birliklerden istifade edilememesi en büyük eksiklerden biriydi.⁷⁰⁰

Yunanlıların Temmuz başında Bandırma'yı ele geçirmesi ile Yunanistan'ın İzmir Tümeni serbest kalmıştı. Bu durum bir Yunan çıkartmasına karşı Tekirdağ'ın önemini bir kat daha arttırmıştı. 55. Tümen birliklerinin dağınık vaziyetten kurtarılması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Ancak Kolordu Kumandanı Albay Muhittin Bey'in harekât planında 55. Tümen çok dağınık vaziyette ve zayıf bırakılmıştı.⁷⁰¹

Temmuz 1920 ortalarında Tekirdağ ve bölgesini savunacak 55. Tümenin konumlanması şu şekilde idi:

⁶⁹⁹ “Yunanlılar ve Trakya”, *Alemdar*, nr. 2846, 21 Haziran 1920 Pazartesi, s. 1; “Şarki Trakya”, *İleri*, nr. 874, 21 Haziran 1920 Pazartesi, s. 1.

⁷⁰⁰ *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, II, s. 362; Bıyıkloğlu, *a.g.e.* I, s. 327, 331-332.

⁷⁰¹ *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, II, s. 357-358.

168. Piyade Alayının karargâh ve bir taburu Çorlu'da, bir taburu Çerkezköy'de, bir taburu da Çatalca'daydı. Bu alayın bir bölümü Ereğli'de, Çatalca'daki taburun bir bölümü ise Silivri'de idi. 170. Piyade Alayı bir taburu Malkara'da olmak üzere Hayrabolu'da, 171. Piyade Alayı ise Tekirdağ'a yapılacak muhtemel bir çıkartmaya karşı Tekirdağ ve çevresinde tertibat almıştı. 55. Tümenin emrinde dağ topçu taburu (altı top) onbeşlik ağır obüs bataryası vardı. Bunlar Tekirdağ kıyısını yakından ateş altına alabilecek şekilde yerleştirilmişti.⁷⁰²

Yunan taarruzundan önce kolordunun mevcudu 761 subay ve askeri memur, 17.500 er, 10.000 tüfek, 47 makineli tüfek (38 ağır, 9 hafif) 53 toptan ibaretti.⁷⁰³ Ancak Kolordu'da disiplin eksikti. Erler kendilerini gönüllü addediyorlardı. Kaçak sayısı oldukça yüksekti. Subaylardan canlarını feda edecek kadar vatansever bir grup vardı. Buna rağmen bazı subaylar Doğu Trakya'dan ayrılmak için her türlü teşebbüste bulunuyorlardı. Kolordu Komutanına: *“Benim bu memlekette, bir eşim ve bir çocuğumdan başka bir şeyim yok. Birinci Dünya Savaşı'nda subay ailelerinin hallerini gördük, İzin istiyorum”* diyecek kadar umutsuz bir halde idiler. Tekirdağ'daki birliklere gönderilen subaylar hiç düşünmeden İstanbul'a gitmişler ve geri dönmemişlerdi.

Diğer taraftan, 49. Tümen Kumandanı Şükrü Naili'nin 8 Şubat 1920'de Kolordu'ya gönderdiği rapor bizlere ahalinin mukavemet veya direniş hususundaki acı gerçekleri göstermekteydi: Şükrü Naili, Trakya ileri gelenlerinin çekingen bir vaziyette bulunduklarını, Balkan Harbinin Trakyalıların maddi ve manevi durumlarını ciddi derecede sarstığını, tehlikeli bir durum karşısında kalındığında bunların bir fedakarlıkta bulunmayacaklarını, ancak orta halli ve siyasi fikirlere kapılmamış köylülerin iyi idare edildikleri taktirde vatanları için her türlü fedakarlığı yapacaklarını söylemişti.⁷⁰⁴

Kolordu ve ahalinin durumu böyle iken buna karşılık, Yunan kuvvetleri, İzmir Tümeni, 9. Tümen, İskeçe Tümeni, bir süvari alayı, üç makineli tüfek bölümü, üç ağır topçu bataryası, iki obüs bataryası ve bir tayyare bölümünden oluşmaktaydı. Bütün kuvvetler Meriç üzerinden harekâta katılacak iken sadece İzmir Tümeni'nin Tekirdağ-Marmara Ereğlisi sahiline çıkarılması planlanmaktaydı. Bu kapsamda, Yunanistan'ın Trakya ordusunun ilk hedefi, Uzunköprü-Eskiköy'de bulunan Türk

⁷⁰² a.g.e., s. 360; Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 335

⁷⁰³ a.g.e., I, s. 335.

⁷⁰⁴ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, II, s. 364-365.

kuvvetlerinin yığınağını ele geçirmek ve Tekirdağ'a çıkartma yapacak İzmir Tümeni ile irtibat sağlamaktı. Ardından, Türk ordusu dağıtıldıktan sonra Bulgar sınırını geçmesini önleyecek bir örtme harekâtı icra edilmesi hedefleniyordu.⁷⁰⁵

Yunan taarruzunun yaklaştığı günlerde Yunanlılar aralıksız bir şekilde keşif ve propaganda faaliyetinde bulunuyordu. Yunan uçakları Edirne, Keşan, Lüleburgaz, Malkara ve Tekirdağ üzerinde uçarak kolordunun hareketlerini takip ediyordu. Attıkları beyannamelerle Doğu Trakyalıların maneviyatını kırmayı hedefliyorlardı.⁷⁰⁶ Yunanlılara bu konuda İngiliz uçakları da destek veriyor, Rumca Türkçe ve Fransızca beyannameler ile bölgenin barış antlaşması gereğince işgal edileceği bildiriliyordu.⁷⁰⁷ Bu işgal ile herhangi bir cins, ırk, mezhep ayrımı yapılmayacağı, tüm ahalinin ırz, can namus, servet ve lisanlarının muhafaza edileceği, bunun çok iyi anlaşılması gerektiği aksi takdirde idare-i örfiye ile cezalandırılacakları ilan ediliyordu. Doğu Trakya savunmasını yapacak Türk milliyetçileri için “*Para ile satılmış propagandacılar*” şeklinde ifadeler kullanılıyordu. Bunların amaçlarının güya geçmişte olduğu gibi ahaliyi soymak, memleketin asayişini bozduktan sonra kaçmak olduğu beyan ediliyordu.⁷⁰⁸ Ayrıca Anadolu’da işgal ettikleri yerlerin son durumlarını bu beyannamelere yazarak ahalinin moralini bozmaya çalışıyorlardı.⁷⁰⁹

Bu Beyannamelerden birisi General İ.M.Fİ. Zimbrakakis imzalı 27 Haziran 1920 tarihli idi. Beyanname sureti şu şekilde idi:

“Şarki Trakya Rumları!

Şüphesiz haberdar olduğunuz vecihle ordumuz Anadolu’da ileri hareket yaptı.

Mustafa Kemal’in gayr-ı muntazam askerlerini (çetelerini) dağıttı.

Orada ileri hareketimiz başlayalı ancak iki gün oldu ve işte kıtaatımız Filadelfiya (Alaşehir)i işgal ettiler ve Afyonkarahisar’ına doğru ilerliyorlar Hücumun birinci günü Soma, Akhisar ve Salihli zabt ve işgal olundu. Kemal’in çeteleri büyük zayıat vererek gayr-ı muntazam bir surette ricat ediyorlar. Harp meydanında gayet kesir-ül-miktar na’s, üsera müteaddid ağır toplar ve bunların levazımatı, fişenk vesaire terk ettiler. 135. Alay Sancağı

⁷⁰⁵ a.g.e., II, s. 365.

⁷⁰⁶ Sadaret’ten Hariciye Nezareti’ne gönderilen 13 Temmuz 1920 tarihli tezkire, BOA, HR.SYS. 2539/10, Lef, 8; I.Kolordu Kumandanı Albay Muhiddin Bey tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 29 Haziran 1920 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ, 42-70, Lef, 6; Edirne Valisi tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 26 Haziran 1920 tarihli tezkire, BOA, DH.EUM.AYŞ, 42-70, Lef, 3; 27 Haziran 1920 tarihli Trakya Ordusu Başkumandanı General İ.M.Fİ. Zimbrakakis imzalı beyanname sureti, BOA, DH.EUM.AYŞ, 42-70, Lef, 5; “Yunan Tayyareleri”, Akşam, nr. 642, 6 Temmuz 1920 Salı, s. 2; “Trakya’da Taarruz Haberlerinin Neşri”, İleri, nr. 890, 7 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; Fatma Çalik Orhun, Salnameler ve Arşiv Vesikaları Işığında Keşan Tarihi, Ankara 2021, s. 64-66; Bıyıklıoğlu, a.g.e. I, s. 338.

⁷⁰⁷ Dahiliye Nezareti’nden gönderilen suret, BOA, HR.SYS. 2539/8, Lef, 25.

⁷⁰⁸ “Yunanlıların Beyannamesi”, İleri, nr. 877, 24 Haziran 1920 Perşembe, s. 1.

⁷⁰⁹ “Yunan Tayyareleri Şarki Trakya’da”, İleri, nr. 898, 15 Temmuz 1920 Perşembe, s. 2.

elimize düştü. İkinci günü Filadelfiya (Alaşehir) zapt olundu. Bugün on üçüncü kolordu esir düştü. Kemal mukavemeti, şiddeti, savleti kırıldı. Az günde Afyonkarahisarı’da zapt olunacaktır. Felaketleriniz pek çabuk nihayet bulacaktır.

Konferans Trakya’yı suret-i katiyede Yunanistan’a tahsis ve ita etti. O kadar zaman vatanınız için o kadar felaketlere tahammül ettiniz. Ancak birkaç gün daha sabır ediniz. Ve Hürriyet günü size erişti.

Trakya’nın halim [yumuşak huylu] ve sakin Türk ahalisine söyleyiniz ki Tayyar’ın onları sevk ettiğı felakete sürüklenmesinler. Ordumuzun, sakin kalacak kimselere nasıl hürmet edeceğini ve fakat Tayyar’ın menfaatçi makasıdırna hizmet etmek üzere işlerini güçlerini bırakıp silaha sarılanlara karşı nasıl bi-aman olacağını onlara söyleyiniz. Trakya Rumlarının başlarının bir kılına dokunmamalarını onlara söyleyiniz. Zira mücrimler şu taktirde cinayetlerini pahalı ödeyeceklerdir.

Mustafa Kemal’in düçar olduğı felaketi onlara ihbar ediniz. Tayyarı’da aynı hal ve akıbet bekliyor. Size gelince söylediğim vecihle cesaretli olunuz!”⁷¹⁰

Görüldüğü üzere beyanname doğrudan Doğı Trakya Rumlarına hitaben başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde başlayan İstiklal Mücadelesi onlara göre düzensiz bir çete faaliyeti idi ve her yerde yeniliyorlardı. San-Remo konferansına atıfta bulunarak bu bölgenin Yunanistan’a verildiğini anlatan beyannamenin Türk ve Müslüman ahali üzerinde ne kadar etkisi olduğunu bilemıyoruz. Ancak böyle bir beyannamenin Doğı Trakya’nın Yunanistan’a bağlanmasını hayal eden ateşli ve milliyetçi yerli Rumları cesaretlendirmiş olduğunu kabul etmeliyiz.

Türk kuvvetleri de bu propaganda uçaklarına karşı gerekli cevabı veriyordu. 7 Temmuz’da yine beyanname atmak üzere Sofulu üzerinden Doğı Trakya’ya geçen Yunan tayyaresine topçu ateşi ile karşılık verilmiş, tayyare geri çekilmek mecburiyetinde kalmıştı. Bu esnada Doğı Trakya üzerine attığı beyannameler incelenmiş, diğeri beyannamelerden herhangi bir farkı olmadığı görülmüştü. Sadece “*bir müddet sonra geliyoruz*” ifadesi eklenmişti.⁷¹¹

San-Remo Konferansı’ndan sonra Yunanlılar türlü bahanelerle Doğı Trakya’da keşif hareketleri yapıyorlardı. Bu çerçevede 1920 yılı Mayıs ortalarında bir Yunan erkân-ı harp heyeti Ereğli’ye gelmiş buradaki manastırı ziyaret etmişti. Bu heyet Ereğli tepeliklerini gezerek keşif yapmış, bu konuda kendilerine Ereğli Nahiye

⁷¹⁰ 27 Haziran 1920 tarihli beyanname sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 42-70, lef, 5.

⁷¹¹ Dâhiliye Nezareti’nden gönderilen 12 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS*. 2539/10, Lef, 20.

Müdürü tarafından kolaylık gösterilmişti.⁷¹² Mütareke döneminin koşulları içerisinde İtilaf Devletleri'nin bu tarz girişimlerine sıkça rastlansa da Yunan heyetinin üstelik San-Remo Konferans kararları alenen bilindiği halde adeta elini kolunu sallaya sallaya böyle bir keşif hareketinde bulunması ve kendilerine kolaylık sağlanması Doğu Trakya'nın geleceği ile ilgili bazı risklerin ve dönemin zaruri icaplarının hala kavranmadığını bize göstermekteydi. Nitekim Yunanlıların Doğu Trakya'ya çıkarma yapacağı yerlerden biriside Ereğli limanı olacaktı.

Yunanlılar Meriç sınırına yerleştikten sonra Haziran ayı gibi buradaki askeri hazırlıklarına hız vermişti. Bununla birlikte Doğu Trakya demir yollarında bulunan Yunan taburlarının da Doğu Trakya Rumlarını silahlandıkları görülmüyordu. 4/5 Haziran gecesi yüklü miktarda cephaneyi Büyükçekmece Gölünün doğusundaki Kalyos⁷¹³ köyüne götürmüşlerdi. Bigados⁷¹⁴ köyünde de bir hastane tesis etmişlerdi.⁷¹⁵ Yine Haziran sonlarına doğru Tekirdağ sahiline Rumlara dağıtılmak üzere bir Yunan vapuruyla silah getirildiği haberi alınmıştı.⁷¹⁶

Yunan taarruzundan önce Meriç boyunda zaman zaman Yunan kuvvetleri ile sıcak çatışmalar yaşanıyordu. Uzunköprü civarında 27 Haziran'da akşam saatlerinde başlayan sıcak çatışma 28 Haziran sabahına kadar devam etmişti.⁷¹⁷ Temmuz ortalarına doğru Dimetoka'da bulunan Yunan müfrezesi ile Türk müfrezeleri arasında bir çatışma yaşanmış, bir Türk askeri şehit edilmişti.⁷¹⁸ Yine Yunan askeri harekâtından iki gün önce 18 Temmuz saat 07.30'da bir Yunan uçağı Uzunköprü'yü bombalamış, iki çocuk yaralanmıştı.⁷¹⁹

Bilhassa, Haziran sonlarında basında Türk-Yunan savaşının başladığına dair birçok haber yayımlanmaya başlamıştı. Bu haberler her iki devlet tarafından daha

⁷¹² Edirne Valisi tarafından Sadaret'e ve Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 13 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ 42-6*, Lef, 1, 3; Edirne Vilayeti'nin 13 Haziran 1920 tarihli tezkiresi, *BOA, BEO, 4638-347808*, Lef, 4; Edirne Vilayeti'nin 13 Haziran 1920 tarihli tezkiresi, *BOA, HR.SYS, 2539/9*, Lef, 3.

⁷¹³ İstanbul-Esenyurt

⁷¹⁴ İstanbul-Selimpaşa

⁷¹⁵ I.Kolordu Kumandanı tarafından Sadaret'e gönderilen 6 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS.2539-8*, Lef, 9.

⁷¹⁶ Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne gönderilen 22 Haziran 1920 tarihli tezkire *BOA, BEO, 4638-347808*, Lef, 1.

⁷¹⁷ Dahiliye Nezareti'nden gönderilen suret, *BOA, HR.SYS. 2539/8*, Lef, 25; Sadaret'ten Versay'da bulunan Sadrazam'a gönderilen 30 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2539/10*, Lef, 9.

⁷¹⁸ "Trakya Haberleri", *Akşam*, nr. 649, 13 Temmuz 1920 Salı, s. 2; "Dimetoka Civarında Bir Müsademe", *İleri*, nr. 897, 14 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; Başka bir haberde ise Türk askerinin yaralandığı bildirilmiştir. Bkz. "Trakya'da Müsademe", *Alemdar*, nr. 2869, 14 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 2.

⁷¹⁹ I.Kolordu Kumandanı Albay Muhiddin Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli telgrafname, *BOA, MV, 219-161*, Lef, 1.

sonra tekzip edilmişti.⁷²⁰ Bu rivayetler savaşın çok yakında başlayacağı konusundaki beklentilerden ileri gelmekteydi.

I.Kolordu Kumandanlığı an be an Yunan askeri hareketliliğini takip ediyordu. Taarruzun yapılacağı günü kestirmeye çalışıyordu.⁷²¹ 18 Haziran 1920’de Küplü köyü⁷²² karşısında Meriç nehrinin batısında bir süvari müfrezesi görülmüştü. Yine aynı bölgede bulunan Sofulu’ya yedi adet top getirilmişti.⁷²³ Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin Bey, Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta 1 Temmuz günü beş Yunan savaş gemisi refakatinde Silivri, Ereğli, Tekirdağ ve Gelibolu’ya Yunan çıkarması başlayacağını aynı gün Batı Trakya’dan Doğu Trakya’ya kara harekâtı yapılacağını, sağlam bir kaynaktan haber aldığını, 29 Haziran akşamında metropolithaneden gönderilen Yunan bayraklarının Rum köylerine dağıtıldığını bildirmişti.⁷²⁴ Dâhiliye Nezareti de bu durumu Sadarete, Hariciye, Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine iletmişti.⁷²⁵ İşgalin ne zaman başlayacağı belirsizdi. Fakat, Marmara sahillerindeki deniz hareketliliği takip altındaydı. 8/9 Temmuz gecesi gece geç saatlerde İstanbul tarafından iki büyük, bir küçük vapur Ereğli’ye 6 mil mesafeden geçerek Tekirdağ istikametine gitmişti. 9/10 Temmuz gecesi Ereğli’nin batısına bir vapur demir atmıştı. Aynı gece saat ikide Çanakkale tarafından gelen iki torpido İstanbul tarafına gitmişti. Tüm bu hareketlilik Dâhiliye Nezaretine aktarılıyordu.⁷²⁶

Bu askeri hareketlilik, Müslüman ahali arasında tedirginliğe yol açıyordu. Bunun dışında, Tekirdağ Musevi ahalisi arasında işgalle ilgili bazı rivayetler

⁷²⁰ “Yunanlılar Meriç’i Geçmemiş” **İleri**, nr. 878, 25 Haziran 1920,Cuma, s. 1; “Cafer Tayyar Bey’e Ültimatı mı? **Alemdar**, nr. 2850, 27 Haziran 1920 Pazar, s. 1; “Cafer Tayyar Bey’in Tavsiyesi”, **İleri**, nr. 880, 27 Haziran 1920 Pazar, s. 2, “Trakya Cihetinde”, **Alemdar**, nr. 2851, 28 Haziran 1920 Pazartesi, s. 1; “Cafer Tayyar Bey’in Telgrafı”, **Alemdar**, nr. 2851, 28 Haziran 1920 Pazartesi, s. 1; “Edirne Postası”, **Alemdar**, nr. 2852, 29 Haziran 1920 Salı, s. 2; “Karaağaçta”, **Alemdar**, nr. 2853, 30 Haziran 1920 Çarşamba, s. 1; “Trakya’da Sükûn Ber-devam”, **Alemdar**, nr. 2855-555, 3 Temmuz 1920 Cuma, s. 1.

⁷²¹ Sadaret’ten Hariciye Nezareti’ne gönderilen 29 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4639-347905*, Lef, 1.

⁷²² Uzunköprü’ye bağlı bir köy.

⁷²³ Dâhiliye Nezareti’nden Sadaret’e gönderilen 29 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO 4639-347905*, Lef, 2.

⁷²⁴ I.Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin Bey tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 30 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 69-3*, Lef, 2; Sadaret’e gönderilen 1 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4646-348419*, Sadaret’ten Versay’da bulunan Sadrazam’a gönderilen 1 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS 2539/10*, Lef, 10; I.Kolordu Kumandanı Miralay Muhiddin Bey tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 30 Haziran 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.ŞFR, 660-156*, Lef, 1-1/1-2.

⁷²⁵ Dahiliye Nezareti’nden Sadaret’e, Hariciye, Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine gönderilen 30 Haziran 1920 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ, 69-3*, Lef, 1.

⁷²⁶ I. Kolordu Kumandanı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 10 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 44-4*, Lef, 2.

konusulurken Tekirdağ Rum Metropoliti de bazı endişeler duyuyordu. O, Yunan askerinin Tekirdağ'ı işgal etmesi durumunda çok kan döküleceğinden, işgalin Fransız veya diğer İtilaf Devletleri tarafından yapılmasını sonra Yunan askerlerine devredilmesini istiyordu. Bunun için İtilaf Devleti temsilcilerine bir dilekçe dahi göndermişti.⁷²⁷

Taarruzdan birkaç gün önce Yunan Kralı Aleksandr, Trakya harekâtını izlemek üzere 16 Temmuz günü Averof zırhlısına binmişti.⁷²⁸ Aynı günlerde bilhassa Yunan basını başta olmak üzere birçok basın mensubu Doğu Trakya harekâtını yerinde takip etmek için bölgeye hareket etmişti.⁷²⁹ Bu hareketlilik taarruzun yakında başlayacağını göstermekteydi.

Doğu Trakya'ya yapılacak askeri harekâtı sevk ve idare edecek Yunanlı generallerin ve idari işlerde görev yapacak sivil yetkililerin atamaları da yapılmaktaydı. Bu kapsamda Bandırma işgal kumandanı Albay Mazarakis Doğu Trakya'ya gönderilmişti.⁷³⁰ Mazarakis komutasında olmasına karar verilen İzmir Tümeni 27.28.30.ve 3. Piyade alayı, 3. Süvari Alayı, bir dağ ve bir sahra topçusu olmak üzere Bandırma'da toplanmıştı. Bu birlikler 19 Temmuz'da 17 vapura bindirilmiş, beraberlerinde bir zırhlı Yunan savaş gemisi, bir İngiliz savaş gemisi, dört Yunan muhribi ve bir uçak gemisi ile Ereğli ve Tekirdağ istikametine doğru yola çıkmıştı.⁷³¹

Yunan harekâtından bir gece önce 19 Temmuz gecesi İstanbul'dan hareket eden tren Çerkezköy istasyonunda durdurulmuş ve bundan sonra trenin İstanbul ile Çerkezköy hattında sadece eşya taşımaya devam ederek işlemeye devam edeceği duyurulmuştu.⁷³² Benzer şekilde Paris'ten İstanbul'a gidecek tren seferleri iptal

⁷²⁷ I.Kolordu Kumandanı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Temmuz 1920 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 43-4, Lef, 2.

⁷²⁸ "Yunan Kralının Seyahati", *Akşam*, nr. 653, 17 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Kral Aleksandr", *İleri*, nr. 900, 17 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 2; "Yunan Kralı Trakya'da", *Alemdar*, nr. 2873, 18 Temmuz 1920 Pazar, s. 2; Kral Tekirdağ'a ulaşmadan önce Bandırma'ya uğramış, Yunan Baş Kumandanı Paraskevopoulos zırhlıya çıkarak kendisini selamlamıştı. Burada karaya çıkan Kral, Rum ve Müslüman ahali tarafından karşılanmıştı. Kral, Bandırma Yunan kıtaatını teftiş etmişti. Bkz. "Yunan Kralı Bandırma'da", *İleri*, nr. 903, 20 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Yunan Kralı Bandırma'da", *Vakit*, nr. 943, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 2.

⁷²⁹ "Trakya Haberleri", *Akşam*, nr. 651, 15 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1.

⁷³⁰ "Trakya'da Yeni Kumandanlar", *İleri*, nr. 903, 20 Temmuz 1920 Salı, s. 1.

⁷³¹ Doğruöz, *a.g.e* s. 170.

⁷³² Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ* 44-11, Lef, 1; Harbiye Nezareti'ne gönderilen telgrafname, *BOA, DH.EUM.AYŞ* 44-11, Lef, 2; Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli telgrafname, *BOA, DH.EUM.AYŞ* 44-11, Lef, 3-4-5; "Yalnız Çerkezköyüne Kadar", *İleri*, nr. 904, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; Edirne İstanbul Münakalatı", *Dersaadet*, nr. 15, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 3; "Trakya Ahvali-Edirne ile Şimendifer Münakalatı", *Vakit*, nr. 943, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1;

edilmiş, Müttefik Devletler sivillere Doğu Ekspresi'ni kullanmamaları konusunda uyarılar yapmıştı.⁷³³ Bu harekâtın 20 Temmuz'da başlayacağını ilk sinyaliydi.

Sonunda Yunan harekâtı 20 Temmuz 1920'de başlamış, Aleksandır Mazarakis, emri altındaki İzmir Tümeni askerlerini Tekirdağ, Ereğli ve Sultanköy'e sevk etmişti.⁷³⁴ İzmir Tümeninin 27 ve 28 Alayları Ereğli'ye, 3. ve 30. Alayları ise Tekirdağ'a çıkartma yapmıştı. Birliklerin mevcudu 15.000 idi.⁷³⁵ Saat beş civarında Ereğli bombalanmaya başlanmıştı. Tekirdağ önlerine gelen Yunan donanmasına ait Kılış savaş gemisi, Jerako, Aetos, Leon muhripleri bir İngiliz zırhlısı ve bir uçak filosu şehrin doğu sırtlarını bombalıyordu. Bu gemilerin arkasında bulunan nakliye gemileri ise Tekirdağ limanına yanaşmaya çalışıyordu. Yunan donanmasına iki İngiliz gemisi destek vermekteydi. Ereğli ve Sultanköyde herhangi bir direniş olmazken Tekirdağ'da küçük çaplı bir direniş olmuştu. Şehrin dört kilometre doğusuna Köşeler Deresi (Köse İlyas) mevkiine çıkarma yapan Yunan sandalına/vapuruna top ateşi icra edilse de İngiliz ve Yunan savaş gemileri top atışının yapıldığı yeri ateş altına alarak bu topları kullanılamaz hale getirmişti. Nitekim Ereğli sabah saatlerinde saat beşi kırk beş geçe, Tekirdağ ise saat on üçte işgal edilmişti.⁷³⁶ Bunun sonucunda Tekirdağ limanında o gün aşırı bir deniz trafiği

Harekâtın başlaması ile Edirne ile İstanbul arasındaki posta ulaşımı da kesilmişti. Bkz. Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, MV, 219-161*, Lef, 1; "Edirne İle Posta Muhaberatı", *İleri*, nr. 900, 17 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; "Edirne Telgraf Muhaberatı", *Vakit*, nr. 943, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Trakya'ya Gidecek Yolcular", *Alemdar*, nr. 2873, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2; "Advance On Thrace Begun By Greeks", *The Border Cities Star*, nr. 120, 21 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; "All Communication Between Constantinople And The Interior Has Been Suspended", *The Morning Leader*, nr. 171, V. XVII, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1.

⁷³³ "Oriental Express Held Up; Civilians Warned Not to Travel", *The Border Cities Star*, nr. 119, 20 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Arabs To Resist French Advance", *Lewiston Evening Journal*, 20 Temmuz 1920, s. 1; "Greeks In Turks Battle", *The Portsmouth Daily Times*, nr. 192, 20 Temmuz 1920 Salı, s. 1.

⁷³⁴ "İhraç Hareketlerine Dair Tafsilat", *Vakit*, nr. 945, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; "Trakya'ya Karşı Askeri Harekât Başladı", *Akşam*, nr. 658, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; Yedek kuvvetler ise Miralay Kondolis'in idaresinde bir alaydan oluşmaktaydı. Bkz. "Uzunköprü Muharebeleri", *Alemdar*, nr. 2878, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3.

⁷³⁵ Doğruöz, *a.g.e.* s. 170.

⁷³⁶ I. Kolordu Kumandanı Miralay Muhittin Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, MV, 219-161*, Lef, 4, 6; I. Kolordu Kumandanı Miralay Muhittin tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, MV, 219-161*, Lef, 5. "Şarki Trakya'da Yunan Harekât-ı Askeriyesi", *Vakit*, nr. 944, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; "Yunan Harekât-ı Askeriyesi Başlamış", *Vakit*, 22 Temmuz 1920 Perşembe nr. 943, s. 1; "Şarki Trakya'da Taarruz Harekâtı", *Alemdar*, nr. 2873, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2; "Yunan Tebliğ-i Resmîyesi", *Alemdar*, nr. 2873, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2; "Tafsilat-ı Mühimme", *Alemdar*, nr. 2873, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2; "Ereğli Önünde", *Akşam*, nr. 659, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; "Kuleliburgaz ve Karaağaç", *İleri*, nr. 906, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; Şarki Trakya'da Harp Devam Ediyor", *Alemdar*, nr. 2879, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 2; "Yunanlılar Edirne'yi İhata Etmek İstiyorlar", *İleri*, nr. 908, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; "Greek Troops Land On Marmora Shore",

oluşmuştu. Rus Bandıralı Titanya gemisinin rotası Tekirdağ olmasına rağmen Yunan savaş gemilerinin nakliye ve kalabalığından dolayı limana yanaşamamış İstanbul'a gitmek mecburiyetinde kalmıştı.⁷³⁷

Saldırının başlaması ile I.Kolordu durumu İstanbul hükûmetine rapor etmişti. Buna göre, Yunanlıların Tekirdağ, Ereğli ve Sultançiftliğine asker çıkarmaya başladığı bildirilmiş ayrıca şöyle bir temennide bulunmuştu: “...Bize karşı tayyare taarruzu vesaire ile takındıkları yarı harp durumunu fiiliyata döktüklerinden Cenab-ı Hakkın tevfikatına ve peygamberimizin ruhaniyetine ve padişahımızın temiz duasına dayanarak muharebeye başlanmıştır...”⁷³⁸

The Daily Express'in İstanbul'da bulunan Sir Percival Phillips isimli muhabiri ise olayları yakından takip ediyordu. Nitekim kolordunun İstanbul hükûmetine gönderdiği bu yazının içeriğinden bilgi sahibi olmuş, bunu gazetesine servis etmişti. 23 Temmuz 1920'de The Daily Express “*May Allah Help Us! yani “Allah Bize Yardım Edebilir”* başlığıyla okuyucularına bu haberi ulaştırmıştı. Gazete, Cemal Bey⁷³⁹ Sadrazama şu mesajı vermişti, diyordu: “*Yunanlılar Edirne'ye karşı operasyonlarına başladı. Biz kendi kendimizi savunuyoruz. Allah bize yardım edebilir.*”⁷⁴⁰

Ne var ki, İzmir Tümeni hava şartlarının elverişsizliği ve deniz taşıtlarının da yetersizliği nedeniyle kuvvetlerinin tamamını bir günde Bandırma'dan Tekirdağ'a getirememişti. Harekâtı icra eden Yunan komuta kademesi 55. Tümenin toplanmasına imkân vermeden baskının sağlayacağı faydadan istifade etmek için karaya çıkardığı kuvvetlerini dört koldan geniş bir cepheye ayırarak Lüleburgaz-Hayrabolu istikametine sevk etti.⁷⁴¹

Diğer taraftan, Osmanlı I. Kolordusu'na bağlı 168. Alayın 2. ve 3. taburları Çorlu civarında idi. Bu alaydan zayıf gözetleme postaları Ereğli ve Sultan çiftliği kıyılarını gözetliyordu. Alayın 1. taburu ise Çatalca'da idi. Bu tabur Hadımköy'de bulunan Yunan taburuna karşı bırakılmıştı. Oysa buradaki Yunan taburu bölgeden

Meriden Morning Record, nr. 174, 21 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 6; “Town is Captured From The Moslems”, **The Middletown News-Signal**, nr. 168, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1.

⁷³⁷ “Tekfurdağı'nda Yunan Askerleri”, **Alemdar**, nr. 2878, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3; “İhrac Hareketlerine Dair Tafsilat”, **Vakit**, nr. 945, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, s. 364-369.

⁷³⁸ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** s. 356.

⁷³⁹ Muhtemelen 60. Tümen kumandanı Cemil Bey

⁷⁴⁰ Aylin Hacıhanıoğlu, **Milli Mücadelenin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 102.

⁷⁴¹ **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, s. 370; Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 351.

ayrılmıştı. Buna rağmen buradaki tabur alaya aldırılmamış büyük bir sevk ve idare hatası yapılmıştı. Bu alayın iki taburu da Yunanlılar karşısında herhangi bir başarı elde edememişti. Askerler silahlarıyla birlikte civarda bulunan köylerine firar etmişti.⁷⁴²

Tekirdağ'a gelince şehri, Yunan taarruzuna karşı 55. Tümene bağlı 171. Piyade alayı savunacaktı. Bu alayın 1. ve 3. taburları Tekirdağ'ın kuzeyinde hazırlanmış olan Karaköy mevziinde idi. II. tabur ise hastane sırtlarına yerleşmişti. Ayrıca bu tabura mensup iki bölük, tümen istihkâm bölüğü ve dağ bataryasından oluşan Binbaşı Muhiddin Bey komutasındaki müfreze Tekirdağ kıyılarını savunacaktı. Ancak burayı savunacak bu iki bölük Yunan kuvvetleri karşısında başarı elde edemediler. Tümen istihkâm bölümünün akıbeti ise daha üzücü oldu. Kahramanca savaşmalarına rağmen bölük Tekirdağ'ın yerli Rumları ve Yunan askerleri tarafından sıkıştırılmıştı. Bölükten çok az kimse Kayaköy mevziine dönebilmiş, iki subay ve birçok neferini kaybetmişti.⁷⁴³

Bununla birlikte, Yarlar bölgesi olarak adlandırılan yerde mevzilerini savunan istihkâm birlikleri mücadelelerini sonuna kadar devam ettirdiler. Aymelek'te ve Terzi Eyüp'te bulunan dağ bataryası ile Kargalık sırtındaki makineli tüfek birliği son mermisine kadar dayandı. Çatışmalarda dokuz Osmanlı askeri şehit oldu. Nitekim şehitlerimizin dokuzu bu sırtlar altında gömülüdürler.⁷⁴⁴

Fakat, 2. Tabur Kumandanı Kayaköy mevziine ancak 20 kadar er ve birkaç subayla katılabiliyordu. Kolordu, 55. Tümen Kumandanlığı'na daha önceden hazırlanmış olan Gündüzlü mevziinin müdafaasını emretmişti. Ancak bu geri çekilişte bazı taburlarda dağılmalar meydana geldi. Bir makineli tüfek, iki sahra ve iki dağ topu (Şnayder) Yunanlılara terk edildi. Yerli Rumlar da bu geri çekilişlerde Türk birliklerine saldırdılar. Saray kazasında da müdafaaya yanlısı olanlar yakalanarak hapse atılmıştı. Çorlu ve Tekirdağ'da başlayan geri çekilmeler hızlanmış panik bir hale ulaşmıştı. 168. ve 171. Alaylar ağır silahlarını bırakarak Karıştıran'a çekilmişti. Böylece Marmara kıyılarını savunacak 55. Tümen birlikleri Yunan taarruzunun ilk gününde hatta ilk saatlerinde dağılmış ve tümen kumandanının emir komutasından

⁷⁴² Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** s. 351.

⁷⁴³ **a.g.e.** s. 354.

⁷⁴⁴ Çevik, **a.g.e.** s. 59; Serez, **Atatürk ve Milli Mücadele...** s. 80-81; Bu şehit askerler, Kargalık Sırtı altındaki Derinyol'da gömülüdür. Nitekim 1979 yılında bu şehitler anısına 20 Temmuz 1920 şehitliği yapılmıştır. Bu şehitliğin bakım ve onarımını Tekirdağ belediyesi yapmaktadır. Hürriyet Mahallesi Karlık bayırı Aymelek mevkiî İğrek Yeri üzerinde bulunmaktadır. Şehitlikte dokuz şehit yatmakta olup isimleri bilinmemektedir. Bkz. Mehmet Serez, **Tekirdağ ve Çevresi Şehitlikleri**, 2009, s. 70.

çıkılmış bulunuyordu.⁷⁴⁵ 55. Tümen Kumandanı Yarbey Alaaddin birliklerinin dağılması karşısında üzülmüş ve 21 Temmuz'da istifasını vermişti. Aynı gün 55. Tümen Kumandanlığı'na Yarbey M.Yümnü (Eğilmez) getirilmişti.⁷⁴⁶ Çanakkale savaşında 34. Alay Kumandanlığı vazifesinde bulunan Yümnü Bey birlikleri toplamak için çabalasa da o da başarılı olamamıştı.⁷⁴⁷

Yunan harekâtının başlaması üzerine Trakya Müdafaa-ı Milliye Kumandanı sıfatıyla Cafer Tayyar, Kabakça'da⁷⁴⁸ bulunan Alay Kumandanına Tekirdağ ve Ereğli civarlarına Yunan askerinin çıkarma yaptığını, mevcut askerleri ile birlikte Çorlu'da bulunan Alay kumandanı ile Kepenekli istikametinde irtibat sağlamaya çalışmasını ve Yunan askeri birliklerinin yan ve gerilerine taarruz etme emri vermişti. Ayrıca Kabakça'da ve Sinekli'de bulunan tren yolu hatlarının tahrip edilmesini istemişti.⁷⁴⁹ Türk birliklerinin hızlıca dağılması karşısında bu emirlerin herhangi bir faydası olmamıştı. Görgü tanıkları, Rumların Yunan bayraklarını sallayarak neşeyle dolaştıklarını, Türklerin ise üzüntülü olduğunu, Osmanlı askerlerinin de hiçbir şey yapamadıklarını söylüyorlardı.⁷⁵⁰

Yunan askerlerinin şehre girmeleri tipik bir işgal hareketi idi. Yunanlılar, şehre girdikten sonra resmi daireleri işgal etmeye başlamıştı. Mesela, Tekirdağ Rüsumat İdaresi (Vergi Dairesi) işgal edilmiş; ambarda bulunan ticari eşyalara, bütün resmi kayıtlara ve depozito hâsılatı olan 260.910 kuruş ile 10 paraya el konulmuştu. Bu durum zabt altına alınmış ve tesellüm belgesi düzenlenerek Tekirdağ Rüsumat Başkâtibi Hüsnü Bey'e verilmişti.⁷⁵¹ Aynı şekilde Tekirdağ Postanesine

⁷⁴⁵ Hayrabolu Kaymakamlığı'nın 20 Temmuz 1920 tarihli telgrafnamesi, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047731*, s. 1; Bıyıklıoğlu, *a.g.e.* s. 354.

⁷⁴⁶ İsmet Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 288; Amerikan basını Alaaddin Bey hakkında şöyle bir haber yayınlamıştı: Yunanlılar Tekirdağ'a çıktığı vakit 55. Tümen Komutanı Edirne'deki Milliyetçi Komutan Cafer Tayyar'a telefonda şöyle demişti: "Dayanamıyorum: askerlerim tavuklar gibi kaçıyor." Ayrıca Yunanlıların Trakya'da ki kayıplarının 100 civarında olduğu yazılmıştı. Bkz. "Greeks Troops Police Thrace Despite Heat", **The Deseret News**, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; "Grek Operations Against Turkey Succesfful Because Of Their Rapidity", **Meriden Morning Record**, nr. 181, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 8; "Morale Of Turks Breaks", **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 37, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 2; "Greek Losses Slight In Thrace Campaign", **Providence News**, nr. 180, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 3.

⁷⁴⁷ Zülâl Keleş, "İstiklal Savaşı'nda Trakya Bölgesi ve Başarısızlık Nedenleri (Ekim 1918-Temmuz 1920)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIX, S. 57, 2003, s.1039.

⁷⁴⁸ Çatalca'ya bağlı bir köy.

⁷⁴⁹ Cafer Tayyar Bey tarafından Kabakça'da bulunan Alay Kumandanına gönderilen 20 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *İBBAKSA, Bel_Mtf_047759*, s. 1-2.

⁷⁵⁰ Serez, **Atatürk ve Milli...** s.84

⁷⁵¹ Maliye Nezareti tarafından Sadaret'e gönderilen 31 Ağustos 1920 tarihli tezkire, *HR.SYS. 2539-13*, Lef, 10. Yunanlılar aynı muameleyi bütün Trakya'da yapıyordu. Ancak bu Maliye Nezaretini harekete geçirmişti. Nezaret, mal sandıklarına da benzer bir işlem yapıldığını, imzalanmış olan sulh muahedesi

giren Yunan askerleri yirmi iki bin dokuz yüz yetmiş kuruş [22.970] değerinde kıymetli veya kıymetsiz emanetlere de el koymuştu.⁷⁵²

Bu şekilde Tekirdağ'ı işgal eden Yunan kuvvetlerinden bir kısmı Muratlı üzerine yürümüş ve istasyondaki küçük bir müsademedan sonra Muratlı da Yunan kuvvetlerinin eline geçmişti. Ereğli'ye çıkan birlikler ise Silivri istikametine hareket etmiş ve burayı işgal etmişti.⁷⁵³ Silivri'nin işgalinden sonra burada bulunan Türk kuvvetleri Çatalca'ya çekilmişti.⁷⁵⁴ Çorlu üzerine yürüyen Yunan birlikleri ile iki taburdan meydana gelen Türk birlikleri arasında Samyas civarında çatışma çıkmış, Türk birlikleri geri çekilmişti. 13 Subay ve iki nefer ise Yunanlılara esir düşmüştü. 20 Temmuz 1920 saat 16.30'da Çorlu Yunan işgaline uğramıştı.⁷⁵⁵ Muhsin Mergen Çorlu'nun işgalini ve halkın şaşkınlığını şöyle anlatmaktadır:

“20 Temmuz sabahı tan yeri ağarırken Çorlu halkı top sesleriyle uyandı. Herkes bunun ne olduğunu birbirine soruyordu. Nihayet iki saat sonra iş anlaşıldı. Yunanlılar Marmara Denizi sahillerinden Ereğli'ye karaya çıkarak Trakya'yı işgale başlamışlardı. Bu haber bomba tesiri yaptı...

Gelen düşmanı karşılamak için karma bir heyet kuruldu. Çorlu Metropolitinin dâhil olduğu heyet 14.00'te Yunanlıları karşılamaya çıktı. Silah sesleri kesildi. Bugünkü kolordu binasının

ile (Sevr) terk olunan mahaller hakkında mal sandıklarının işgal kuvvetleri tarafından alınacağına dair bir madde olmadığını, bu yerlerin sulh muahedesi yürürlük tarihinden önce mütareke şartlarına göre Osmanlı hâkimiyetinde bulunduğunu bundan dolayı mal sandıklarına el konulması olayının uluslararası hukuka göre aykırı olduğunu, gasp olunan bu paraların iadesi için gerekli teşebbüslere başlaması için Sadaret'e bir yazı göndermişti. Bkz. *HR.SYS. 2539-13*, Lef, 10.

⁷⁵² Dâhiliye ve Hariciye Nezaretlerine gönderilen 16 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 20/28-14/33*, Lef, 1; Dâhiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 17 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS. 2541-1* Lef, 21; Bu kıymetli-kıymetsiz eşyaların Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmeye başlanması üzerine nezaret, Hariciye Nezareti'ne gönderilmek üzere bir yazı hazırlamıştı. Buna göre bu eşyaların sahipleri tarafından talep edilmeye başlandığı, yürürlükteki nizamname gereğince savaş icaplarından dolayı tazminat ödenmesi konusunda mükellef olunmasa da uluslararası hukuka aykırı olarak bunların Yunanlılar tarafından zapt edildiği, bunların Yunan Hükûmetinden geri alınması için gerekli teşebbüslerde bulunulması istenmişti. Bkz. *BOA, HR. SYS. 2541-1* Lef, 21; Yunanlılar tarafından zabt olunan mektup listesi için Bkz. Ek-Tablo-C.1, s. 339; Postane Çiftlikönü semtinde iki katlı kargir bir yapı olarak inşa edilmiş 1884 yılında büyük bir onarım görmüştü. 1945 yılına kadar faal olarak kullanılmıştı. Bkz. Cenk Doğan, “Tekirdağ Kent Merkezinde ki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları (XIX-XX. YY)”, *T.C. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi*, Çanakkale 2016, s. 3; Yunan işgalinden sonra Tekirdağ ve havalisinden ayrılan memurlar için bkz. Ek-Tablo C.2, s. 340.

⁷⁵³ “Dâhile Doğru Hareket-Bulgar Hükûmetine Tebligat”, *Vakit*, nr. 944, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; “Tekfurdağı'nda Neler Oluyor”, *Alemdar*, nr. 2873, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2.

⁷⁵⁴ “İşgalden Evvel Silivri”, *Vakit*, nr. 945, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1.

⁷⁵⁵ “Şarki Trakya'da Yunanlılarla Harb”, *İleri*, nr. 907, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1; “Kuleliburgaz ve Karaağaç”, *İleri*, nr. 906, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; “Çerkezköy İşgal Altında”, *Alemdar*, nr. 2878, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3; “Uzunköprü Muharebeleri”, *Alemdar*, nr. 2878, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3; “Kalikratya'ya Kadar Sahil Hattı-Çorlu'ya Kadar İçeri Hattı”, *Vakit*, nr. 945, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, s. 372.

bulunduğu yerde iki Yunan eri gözüktü. Yunan erleri belediye giderek kapının iki yanına bir tarafı Türkçe, bir tarafı Rumca yazılı beyanname yapıştırdılar...”⁷⁵⁶

Çorlu halkı işgal şaşkınlığı yaşarken, Tekirdağ’dan çıkarılan başka bir kol ise Malkara ve Gelibolu istikametine yürümekteydi.⁷⁵⁷ Bu kol 23 Temmuz günü Malkara-Keşan hattına ulaşmıştı. Amacı Kuleliburgaz üzerinden Doğu Trakya’ya giren Yunan birlikleri ile birleşmekti. Böylece Tekirdağ’dan Enez’e kadar olan Doğu Trakya’nın güneybatı kısmı Yunanlıların eline geçmiş olacaktı.⁷⁵⁸ Tekirdağ-Çorlu-Muratlı istikametinde ciddi bir direniş olmadan ilerleyen Yunan kuvvetleri 23 Temmuz’da Hayrabolu’yu işgal etmiş, Alpullu İstasyonunu ele geçirmişti. Fakat burada ciddi bir mukavemet gösterilmiş, Yunan kuvvetleri kasabaya ancak 23 Temmuz Cuma günü öğleden sonra girebilmişti.⁷⁵⁹

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Yunan Kralı Aleksandır Doğu Trakya harekâtını izlemek üzere Tekirdağ’ına gelmişti. O, bu şehre yapılan harekâtı Averof zırhlısında büyük bir sevinç içinde izlemişti. Daha sonra karaya çıkmış ve şehirde bulunan bir kiliseye giderek orada yapılan dini törene katılmıştı.⁷⁶⁰ Kralı, Piskoposun başkanlığındaki Tekirdağlı Rumlar karşılamıştı. Kiliseye doğru ilerlerken Rum kızları Hıristiyan ilahisi olan “Te Deum” eşliğinde krala çiçek vermişlerdi.⁷⁶¹ Kralın Tekirdağ sahiline çıkışına şahit olan Sıtkı Sayıklı olayı şöyle aktarmıştı:

“...Saat 16.00 sıralarında Yunan Kralı Aleksandır karaya çıktı. Rum Papazları, Ermeni Papazları, Yahudi Hahamı ve cemaat ileri gelenleri Kral’ı karşıladılar. Rum Silogoz

⁷⁵⁶ Serez, **Atatürk ve Milli...**, s. 86-87

⁷⁵⁷ “Tekirdağ’ında Yunan Askerleri”, **Alemdar**, nr. 2878, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3.

⁷⁵⁸ “Malkara ve Keşan’da”, **Alemdar**, nr. 2879, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 2; “Malkara-Keşan Hattında: İhata Kolu!”, **İleri**, nr. 907, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1.

⁷⁵⁹ “Yeni İşgal Edilen Yerler”, **İleri**, nr. 908, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1.

⁷⁶⁰ “Şarki Trakya’da Yunan Harekât-ı Askeriyesi”, **Vakit**, nr. 944, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; “King Was Abourd Crusier During Bombardment”, **The Calgary Daily Herald**, nr. 3897, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; “Grecian King In Midst Of Battle”, **The Telegraph-Herald**, nr. 10, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; “King Of Greeks Watches Effect Of Bombardment From Crusier”, **The Border Cities Star**, nr. 121, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; “Town is Captured From The Moslems”, **The Middletown News-Signal**, nr. 168, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; “Greeks Bombard Rodosto”, **The Meriden Daily Journal**, V. LXXXIV, nr. 69, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 3; “Greek Troops Occupy Rodosto Following Shelling By Fleet”, **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 33, 2 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1. “King Alexander Views Operations From Ship”, **Meriden Morning Record**, nr. 176, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 14; “Greek King Sees Fleet Bombard Turkish City”, **Providence News**, nr. 174, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; “King Alexander Active In Greek Military Moves”, **The Deseret News**, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; Haberin devamında Kral Aleksandır’ın Trakya’daki tüm harekâta tanıklık etmek istediği yazılıyordu. Ayrıca Kralın eşi Aspasia Manos’un Kızılhaç hemşiresi olarak İzmir’deki Rum yaralılarına bakacağı söyleniyordu. Aynı haber için Bkz. “King Alexander Views Operations From Ship”, **Meriden Morning Record**, nr. 176, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1.

⁷⁶¹ “Turkish Vizier Begs Surrender By His Generals Adrianople Burning; Invaders Nearing Constantinople”, **The Telegraph-Herald**, nr. 11, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1

Kulübüne⁷⁶² kadar (Astsubay Orduevi) yerlere halı döşendi. Çan sesleri, ilahiler altında kral kulübe gitti.”⁷⁶³

Yunan ordusunun başlattığı bu hareket üzerine Patrikhane, Meclis-i Muhtelit daimi başkanlarının idaresinde toplanmış, müzakere esnasında Patrik Kaymakamı Dorotheos Efendi meclise dâhil olmuş, Kral Aleksandır’ın da hazır olduğu halde Tekirdağ’ın işgal edildiği haberini vermiş, meclis bu haber üzerine oldukça sevinmişti.⁷⁶⁴

Tekirdağ Mutasarrıfı İbrahim Paşa ise Yunan harekâtı başladığında hanesinde uyku vaziyetinde idi. Top atışı sesleri ile birlikte uyanmış, yetkili kumandanı aramış, kendisinin karargâha gittiğini öğrenmişti. Bunun üzerine jandarma kumandanına telefon ile ulaşmış, top seslerinin akıbetini sormuştu. Jandarma kumandanı topların gece saatlerinde Tekirdağ limanına gelmiş üç adet İngiliz ve iki adet Yunan savaş gemisi tarafından atıldığını, bununla beraber şehrin doğu kısmına, şehre o dönemin şartlarına göre yaklaşık yarım saat mesafesi bulunan bölgeye Yunan askeri çıkarıldığını söylemişti. O sırada mutasarrıfı, Ereğli Kaymakamı arayarak yetki alanına Yunan askeri çıkarıldığını haber vermişti. Yunan askerlerinin Tekirdağ merkeze yaklaşması üzerine jandarma subay ve erleri şehri terk etmek mecburiyetinde kalmış, mevcut on iki polis ise karakollarına çekilmişti. Bunun üzerine mutasarrıf istenmeyen olayların yaşanabileceğini düşünerek bekçi muhafızları altında bir oluşuma gidilmesi için hem Hristiyan hem Müslüman ileri gelenlerine gereği için tebliğ etmişti. Ancak Yunan askeri bu durumu beklemeden

⁷⁶² Rum Şilogozu’nun diğer bir ismi Vizantion Kulübü idi. Daha sonra Eski Türk Ocağı binası olarak kullanıldı. Ahşap bir bina idi. General Kasım Balıkesir tarafından ahşap kısımları sökülüp yerine beton atılmıştı. Bu yenileme sırasında oldukça acı bir manzara ile karşılaşmıştı. Bu binanın en alt katında bahçeye açılan kapının yanında kapalı bir kuyu vardı. İnşaat esnasında bu kuyunun temizlenmesine karar verilmişti. Bu sırada kuyunun içinde birçok insan kafatasına rastlanmıştı. Bu vakaya General Kasım Balıkesir, inşaat yapım işinde görevli Nafia Müdürü ki daha sonra Karayolları Şube Müdürlüğü görevini de yapan Mühendis Fevzi Ataç, Elektrikçi ustası Kadir Üzümcüler, orada bulunan işçiler şahit olmuştu. Kuyudan çıkarılan bu kafataslarının Türk çocuklarına ait olduğu anlaşılmıştı. Bkz. “Eski Tekirdağ Hatıraları”, **Şafak**, nr. 469, 26 Ağustos 1965 Perşembe, s. 1; “Eski Tekirdağ Hatıraları”, **Şafak**, nr. 470, 2 Eylül 1965 Perşembe, s. 1.

⁷⁶³ Serez, **Atatürk ve Milli...**, s. 85; Rum Şilogozundan bir bando takımı da merasime iştirak etmişti. 1965 yılında Tekirdağ’da yayımlanan Şafak Gazetesi bu olayı şöyle aktarmıştı: ...Yunan çapulcu istila ordusu 20 Ağustos (Temmuz) 1920 Salı sabahı Tekirdağ’ını istila ettikleri zaman bu fesat yuvasına gizlice yerleştirilen Rum Palikaryalarından mürekkep tam 120 kişilik bir bando ki yalnız içinde 24 flüt vardı. Başta kralları olup bilahare maymun tarafından ısırılarak öldürülen Kral Aleksandır ve ordusu metropolit ve diğer kara sakallı ve cübbeli melun keşişleriyle birlikte iskelede karşıladı ve şehrin caddelerinden geçerek hükümet önüne getirip bayrak merasiminde hazır bulundular. Bu bando aletlerinin ne zaman getirilerek ve yine ne zaman çalıştıklarını kimse görmemiş ve bilememiştir. Senelerce bizi avutarak gaflet uykusunda uyutmuşlardır. Ne yazık ki çok acıdır ama hakikattir... Bkz. “Eski Tekirdağ Hatıraları”, **Şafak**, nr. 470, 2 Eylül 1965 Perşembe, s. 1.

⁷⁶⁴ “Patrikhanede”, **Vakit**, nr. 944, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2.

şehre dâhil olmuştu. Jandarmaların geriye çekilmesini fırsat bilen mahkûmlar hapisane kapılarını kırarak firar etmişlerdi.⁷⁶⁵ Bazı Ermeni ve Rumlar bu durumdan istifade etmeye çalışmış dört dükkân ve üç haneyi yağmalamışlardı. Yunan kumandan üç Ermeni ve iki Rum'u yakalatmış cezalandırılmaları için gerekli işlemleri başlatmıştı.⁷⁶⁶ Sonunda, Tekirdağ'ın işgale uğramasından sonra burada yapacak bir şeyi kalmayan Mutasarrıf İbrahim Paşa, 26 Temmuz akşamı İstanbul'a gelmişti. 27 Temmuz sabahı Maliye Nezaretine gitmiş, daha sonra Dâhiliye Nazırı Vekili Reşat Bey ile görüşmüştü.⁷⁶⁷

Doğu Trakya'ya Yunan askeri harekâtı başlayınca I.Kolordu Kumandanlığı Yunanlıların Tekirdağ'a asker çıkarttığını ve sınırda çatışmaya devam edildiğini ilgili makamlara iletmışti. Meclis-i Vükela konuyu değerlendirmiş ve Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline San-Remo Konferansı'nda karar verildiğini, herhangi bir direnişin hem Hıristiyan hem de Müslüman ahaliye zarar vereceğinden savaştan kesinlikle kaçınılmasını tavsiye etmişti.⁷⁶⁸ 24 Temmuz'da Sadaret'ten I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen yazıda da benzer ifadeler kullanılmış ve sebepsiz yere kan dökülmemesi, herhangi bir çatışmaya girilmemesi istenmişti.⁷⁶⁹ Sadaretin kolorduya 24 Temmuz'da gönderdiği bu yazı 22/23 Temmuz'da Amerikan basınında yayınlanmış, Sadrazamın gereksiz yere kan dökülmemesi için Cafer Tayyar'a yazı gönderdiği yazılmıştı.⁷⁷⁰ Görüldüğü üzere İstanbul hükûmeti Yunanlıların askeri harekâtına karşı herhangi bir politika geliştirememiş, eli kolu bağlı bir şekilde izlemekle yetinmişti. Daha da vahimi vatan müdafaası icra eden orduya direnmenin gereksizliği konusunda tavsiye vermişti.

⁷⁶⁵ Dahiliye Nezaretinden Sadaret'e gönderilen 31 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *Emniyet-i Umumiye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (BOA, DH.EUM.KLH)*, 4-42, Lef, 1; Tekfurdağı Mutasarrıfı İbrahim Paşa tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.KLH*, 4-42, Lef, 2; "Tekfurdağı Mutasarrıfının Beyanati", *Alemdar*, nr. 2882, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 2.

⁷⁶⁶ Dahiliye Nezaretinden Sadaret'e gönderilen 31 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.KLH*, 4-42, Lef, 1; Tekfurdağı Mutasarrıfı İbrahim Paşa tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.KLH*, 4-42, Lef, 2; "Şarki Trakya'da Yunan Harekat-ı Askeriyesi", *Vakit*, nr. 944, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1.

⁷⁶⁷ "Tekfurdağı Mutasarrıfı Şehrimizde", *Dersaadet*, nr. 21, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1.

⁷⁶⁸ 24 Temmuz 1920 tarihinde tebliğ edilen Meclis-i Vükela Kararı, *BOA, MV. 219-161*, Lef, 7.

⁷⁶⁹ Sadaret'ten I.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 24 Temmuz 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO*, 4644-348232; Ş. Can Erdem, *a.g.t.*, s. 202-203.

⁷⁷⁰ "Greeks Make Big Advance Without Serious Opposition", *The Bakersfield Californian*, nr. 307, V. XXX, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Grand Vizier Urges Surrender To Greeks", *The Ottawa Evening Citizen*, nr. 34, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; "Turkish Vizier Begs Surrender By His Generals Adrianople Burning", *The Telegraph-Herald*, nr. 11, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; "Greeks Encounter No Oppositon In March Toward Lule-Burgas", *The Deseret News*, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; Haberin içeriğinde Yunan kuvvetlerinin hiçbir direnişle karşılaşmadan Seyitler ve Lüleburgaz'a ilerledikleri yazıyordu.

İstanbul hükûmetinin bu son emrinin kolorduca alınıp alınmadığı bilinmemektedir. Emir alınmamış dahi olsa muharebe başlayana kadar İstanbul hükûmetinin emir ve propagandalarından kendisini kurtaramamış olan özellikle 55. Tümen muharebenin ilk gününde dağılmıştı. Bunda en büyük mesuliyet İstanbul hükûmetinin idi.⁷⁷¹ İstanbul hükûmeti, Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verildiğini kabullenmişti⁷⁷²

Yunanlıların Doğu Trakya'da işgale yöneldikleri yerlerden biri de Uzunköprü idi. Buna karşılık 60. Tümen birlikleri, 20 Temmuz akşamına kadar Uzunköprü cephesinde Yunan mevzilerini top ateşine tutarak tahribe çalıştılar.⁷⁷³ Yunan taarruzunun ikinci gününde Uzunköprü cephesinde her iki tarafta kesin bir netice elde edememiş, muharebe karşılıklı top atışları ile devam etmişti. Aynı gün Karaağaç bölgesinde 49. Tümen ile Yunan birlikleri arasındaki top ateşi gece karanlığına kadar devam etmişti. Gece yapılan taarruzda Yunanlıların bazı Türk mevzilerini ele geçirdiği anlaşılmış, bunun üzerine yapılan karşı taarruzla Yunanlılar Türk siperlerinden atılmıştı.⁷⁷⁴ Bombardıman dolayısıyla Karaağaç'taki Fransız mahallesinde bazı evlerde yangın çıkmıştı.⁷⁷⁵

Görüldüğü gibi Türkler, 55. Tümen'in dağılmasına rağmen diğer birliklerle başarılı bir şekilde karşı koyuyorlardı. Fakat, diğer tarafta dağılmış olan 55. Tümen Havsa'ya nakledilmişti. Bu durum, 49. ve 60. Tümenleri tehlikeye düşürmüştü. Bu sırada, Cafer Tayyar Bey, keşif maksadıyla yanına birkaç subay ve atlı alarak Yunan ordusunun vaziyetini anlamak için harekete geçmişti. O, kolordunun bu kadar kısa sürede dağılması karşısında birliklerini tekrar savunma düzenine getirmek için çalışsa da Havsa'ya bağlı Bostanlı köyünde esir düşmüştü.⁷⁷⁶

⁷⁷¹ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** I, s. 357

⁷⁷² Doğu Trakya'ya Yunan harekâtı yapıldığı tarihlerde 22 Temmuz 1920'de Padişah Mehmet Vahdettin, Damat Ferit Paşa, Abdülmecid Efendi, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi ve diğer devlet görevlileri Sevr Barış Antlaşması'nın esasları olan San-Remo Konferansı'nın kararlarının kabul edilip edilmeyeceğine, bu şartlarda bir barış antlaşmasının imzalanıp imzalanmayacağına dair II. Saltanat Şurası'nda tartışmaktaydılar. Bu taslak kabul edilip edilmemesi hususunda oylamaya sunulmuş Topçu Feriki Rıza Paşa hariç herkes tarafından tasdik edilmişti. Sonuç olarak 20 Temmuz 1920'den beri başlayan ve Yunan işgaline uğrayan Doğu Trakya bölgesi, 10 Ağustos 1920'de Müttefik Devletler ile Osmanlı temsilcileri tarafından imzalanan Sevr Barış Antlaşmasının yirmi yedinci maddesine göre resmen/hukuken Yunanistan'a verilmişti. Meray, **a.g.e.** s. 81.

⁷⁷³ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** I, s. 355.

⁷⁷⁴ Şarki Trakya'da Yunanlılarla Harb", **İleri**, nr. 907, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1; Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** I, s. 359.

⁷⁷⁵ "Edirne-Kuleliburgaz Muharebeleri", **Vakit**, nr. 945, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; "Şarki Trakya'da Harp", **İleri**, nr. 907, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1.

⁷⁷⁶ "Cafer Tayyar Esir Edilmiş", **Vakit**, nr. 950, 30 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Yunan Tebliğlerine Nazaran Cafer Tayyar", **İleri**, nr. 912, 30 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; "Cafer Tayyar", **Dersaadet**, nr. 24, 31 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3; "Trakya'da Vaziyet", **Dersaadet**, nr. 28, 4 Ağustos 1920

Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey durumun endişe verici boyuta ulaştığını görünce 23 Temmuz'da kolordunun Bulgaristan sınırına, kuzeye doğru çekilmesi emrini vermişti. Kolordunun muharebe etmesinin imkânsızlığı anlaşıncı 24 Temmuz'da kolorduya Bulgaristan'a girme emri verilmişti.⁷⁷⁷ I.Kolordu'nun beklenen savunmayı gerçekleştirememesi neticesinde Edirne 25 Temmuz 1920'de işgal edilmişti.⁷⁷⁸

Çarşamba, s. 1; "Greek Economic Aspirations Told", **The Spokesman=Review**, nr. 75, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 5; "Turk Commander And Staff Captured", **The Vancouver Sun**, nr. 209, 28 Temmuz 1920, s. 1; "Turkish Nationalists Leader is Capture", **The Deseret News**, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Nationalist Colonel And His Entire Staff Captured By Greeks", **Meriden Morning Record**, nr. 180, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 13; "Noted Turk Red Leader Is Captured", **The Portsmouth Daily Times**, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; "Confirm Red Chief's Capture", **The Portsmouth Daily Times**, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Nationalist Leader At Adrianople And Entire Staff Taken By The Greeks", **The Morning Leader**, nr. 176, V. XVII, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; Cafer Tayyar yakalanmadan önce Amerikan basını kendisi ile ilgili bazı iddialarda bulunmuştu. Buna göre, Cafer Tayyar Bulgaristan'da ki bankalara 1.000.000 dolar tutarında fon yatırmış, Edirne'den kaçarken benzin bidonuna İngiliz ve Fransız banknotlarını gizlemiş ve yanında götürmüştü. Bkz. "Greeks Troops Police Thrace Despite Heat", **The Deseret News**, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; "Capture Of Col. Toyar Confirmed", **Lewiston Evening Journal**, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Greek Operations Against Turkey Succesfful Because Of Their Rapidity", **Meriden Morning Record**, nr. 181, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 8; Cafer Tayyar'ın nasıl esir düştüğü bazı gazetelerde yayınlanmıştı. Proiya gazetesine göre, Cafer Tayyar, Trakya'da bulunan kuzey kuvvetlerinin hızlı bir şekilde bozulduğuna inanmadı ve olay yerinde incelemede bulunmak üzere Babaeski'ye gitti. Ancak Babaeski'ye gidince Türk kuvvetlerinin dağıldığına bizzat kendisi şahit oldu ve hemen kendisi de maiyetindekilerle beraber geri çekilmeye karar verdi. Bostanlı'ya doğru geri çekilen Cafer Tayyar Bostanlı'ya gelemeden attan düştü ve sağ gözüyle sağ omuzundan ağır bir şekilde yaralandı. Kendisiyle birlikte bulunanlar kendisini o halde bıraktılar. İki üç saat sonra Cafer Tayyar kendisine geldi. Yürüyerek bir çobanın yanına vardı ve biraz su istedi. Çoban Cafer Tayyar'ı Bostanlı köyüne götürdü. Daha sonra en yakın Yunan karakoluna teslim edildi. Karakoldan Havsa'ya, Havsa'dan da Edirne'ye sevk edildi. Cafer Tayyar Edirne'ye nakil olurken Yunan İzmir Fırkası erlerinin hakaretlerine uğradı. Kendisi de cevap olarak asker olmak sıfatıyla vazifesinden başka bir şey yapmadığını söyledi. Bkz. "Cafer Tayyar'ın esaretine Dair", **İleri**, nr. 913, 31 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; Başka bir iddia ise şu şekilde idi: Cafer Tayyar, Yunan süvarisinin takibinden kurtulmak üzere bir mısır, buğday tarlasında saklanmış fakat açlık yüzünden tarlada iki gün kaldıktan sonra ortaya çıkmak zorunda kalmıştı. Daha sonra yakın bir köye giderek Bulgaristan'a geçmesine yardım etmelerini köylülere teklif etmiş ise de bu teklifi kabul edilmemiş ve Yunan memurlarına teslim edilmişti. Bkz. "Cafer Tayyar'a Aid Bir Başka Hikâye", **İleri**, nr. 913, 31 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; Çeşitli kaynakların verdikleri malumattan da anlaşılacağı üzere Cafer Tayyar yaralı olarak Bostanlı köyüne ulaşmış ve 27 Temmuz 1920'de Yunan makamlarına teslim edilmiştir. Cafer Tayyar daha sonra Yunan ordusunun 28. Alayı tarafından teslim alınmış ve Havsa'da bulunan İzmir Tümenine sonrasında da Edirne'deki Trakya İşgal Ordusu Kumandanlığına teslim edilmiştir. Bkz. Veysi AKIN, "Cafer Tayyar Paşa'nın Esir Alınışı ve Esaret Hayatı", **İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri**, S. I, s. 34-35.

⁷⁷⁷ Bıyıklıoğlu, a.g.e. I, s. 362-367.

⁷⁷⁸ "Yunan Edirne'ye Girdi", **Akşam**, nr. 663, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Yunanlılar Edirne'yi İşgal Etmişler", **Vakit**, nr. 946, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; (Vakit gazetesinde ki haberin içerisinde bir fotoğraf yayınlanmıştı. Bu fotoğrafın altında: "Edirne'nin iki muazzam abidesi: Sultan Selim Camii ve Burmalı Cami-i Şerifi" yazmaktaydı.) "Edirne'nin İşgali", **Dersaadet**, nr. 22, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Greeks Take Adrianople", **The Border Cities Star**, nr. 124, 26 Temmuz Pazartesi, s. 1; "Greeks Occupy City; Press On Adrianople Falls, Turkish Forces Reported In Full Retreat" **Gettysburg Times**, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, year: 18, s. 2; "Greeks Success", **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 36, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; "Adrianople Falls To Greeks, London Dispatches State", **The Rochester Sentinel**, nr. 176, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; "City Occupied Athens Newspaper Have Announced", **The Spokesman=Review**, nr. 73, 26 Temmuz 1920

Şurası bir gerçek ki, Kolordu Kumandanı Albay Muhiddin Bey yurtsever, görevine bağlı, donanımlı bir askerdir. Ancak Cafer Tayyar Bey'in yerini dolduramamıştı. 55. Tümen Kumandanı Yarbey Alaattin Bey de Balkan ve I.Dünya Savaşı'nda yer almış yurtsever ve çalışkan bir subay olmasına rağmen Milli Mücadelenin zaruri gereklerini tam olarak anlayamamış, bu da hiç iyi bir sonuç vermemişti. İstanbul'un işgalinden sonra gösterdiği tavır karşısında görevden alınmamış olması Doğu Trakya savunmasını sarsmıştı.⁷⁷⁹

Her iki tarafa ait kuvvetlerin mukayesesi yapıldığında Yunanlıların üç tünden fazla kuvvetine karşı Türk kuvvetlerinin sayıca az olduğu görülmektedir. Ancak her şeye rağmen üç tümenli bir kolordu idi. Bu bilgilere nazaran Türklerin çok daha uzun süre direnmesi normal kabul edilir bir durumdu. Ancak disiplinin istenen düzeyde olmaması, eğitim eksikliği, içten ve dıştan yapılan oldukça yıkıcı propaganda, cephane ve yiyecek darlığı, Anadolu ile bağlantıdan yoksun olma gibi faktörler Türk kuvvetlerinin savunma kudretini son derece sarsmıştı.⁷⁸⁰ Bu da Yunanlıların kısa sürede Doğu Trakya harekâtında başarılı olmalarını sağlamıştı.

Harekâtın başarılı olmasında İngilizlerin büyük desteği vardı. Harekâtın başından itibaren savaş gemileri ile Yunan donanmasına destekte bulunmuşlardı. Yunan hükûmeti ve Yunan Kralı Tekirdağ çıkarmasını idare eden İngiliz Kumandanı Smith'e teşekkür etmişlerdi.⁷⁸¹

Cumartesi, s. 1; Edirne'nin işgali münasebetiyle şenlikler ve dini törenler yapıldı. Bu münasebetle Yunan hükûmeti tarafından 21 pare top atışı emri verildi. 26 Temmuz 1920'de Yunan Kralı yaveri Miralay Melani ile Edirne'ye geldi ve onu karşılayan Rum Metropolit Kralı tebrik etti. Daha sonra Yunan Orduları Başkumandanı General Leonidi Paraskevopoulos, Doğu Trakya Olağanüstü Komiseri Satorin, Trakya Ordusu Kumandanı General Zimvrakis ve Mülkiye memurları geldi. Kral metropolithanede yapılan bir dini törende hazır bulunduktan sonra hükûmet konağında yüksek memurlar ve İslam cemaati liderlerini kabul etti. Akabinde Yunan memurları Edirne'de görevlerine başladı. Bkz. "Rumeli ve Anadolumuz'da Yunan", **İleri**, nr. 911, 29 Temmuz 1922 Perşembe, s. 1.

⁷⁷⁹ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.** I, s. 322-323.

⁷⁸⁰ **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, s. 364.

⁷⁸¹ "Trakya'da İngiliz Muaveneti", **Alemdar**, nr. 2881, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 2; "İngilizlere Teşekkür", **Alemdar**, nr. 2881, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 2; "İngilizlere Teşekkür", **İkdam**, nr. 8413, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Town is Captured From The Moslems", **The Middletown News-Signal**, nr. 168, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "British Guns Find Mark In FT. Rodosto-Two Dreadnoughts Aid Greeks In Driving Out Turks", **The Border Cities Star**, nr. 121, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; **The Meriden Daily Journal**, V. LXXXIV, nr. 69, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 3; "Greek Troops Land On Marmora Shore", **Meriden Morning Record**, nr. 174, 21 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 6; "King Alexander Views Operations From Ship", **Meriden Morning Record**, nr. 176, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 14; "Greek King Sees Fleet Bombard Turkish City", **Providence News**, nr. 174, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Grecian King In Midst Of Battle", **The Telegraph-Herald**, nr. 10, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Turks Resistance Utterly Crushed", **The Toronto World**, nr. 14.498, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; "Greek Continuing Their Forward March", **The Vancouver Sun**, nr. 203, 22 Temmuz 1920 Perşembe, s. 1; **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, s. 373.

Bir taraftan İngilizler donanması ile Yunanlılara açıkça yardımda bulunurken diğer taraftan da Trakya'nın bu kadar kısa sürede Yunanistan'ın eline geçmesi Avrupa, bilhassa Fransız basınında sevinçle karşılanmıştı.⁷⁸² Poti Jurnal Gazetesi'ne göre Cafer Tayyar birlikleri çete idi. Yenilgileri, meselelerinin müşkülatsız sonuçlanacağını habercisiydi. Ayrıca bu yenilgide, Anadolu'daki milliyetçilerin maruz kaldıkları “*kanlı hezimetin*” de olumsuz etkisi vardı. Yine aynı gazetenin 29 Temmuz tarihli nüshasında Yunan kuvvetlerinin başarısından söz edildikten sonra Cafer Tayyar, Emir Faysal ve Mustafa Kemal'in askerlerinin hezimete uğrayarak kaçtıkları ve direnişten vazgeçtikleri yazılmıştı.⁷⁸³

İngiliz basınından The Daily Mirror gazetesi 26 Temmuz tarihinde “*Yunan Ordusu Edirne'yi Ele Geçirdi*” diyordu. The Daily Express ise “*Edirne Nasıl Düştü*” haberini ana sayfadan okuyucularına ulaştırmıştı.⁷⁸⁴ Amerikan basını ise Edirne üzerinde uçan uçakların şehrin yandığını söylediğini yazıyordu⁷⁸⁵ Bununla birlikte Yunan ordusunu öven Amerikan gazeteleri de vardı:

“Yunanistan, Trakya ve Küçük Asya sahillerindeki Türklerin gücünü kırarak savaş yeteneğinin ilk kanıtlarını veriyor. Yunanlılar, Avrupa Türkiye'sindeki Edirne'ye doğru

⁷⁸² Her ne kadar Fransız basını Yunanistan'ın Trakya'yı işgalinden memnuniyetle bahsetse de Amerikan basını Fransız ve Yunanlılar arasında bazı sorunlar yaşandığını ileri sürüyordu. Oldukça dikkat çekici iddialar şöyleydi: Yunan taarruzunun başlamasından kısa bir süre önce 14 Temmuz'da Fransız askerlerinin teftişi sırasında Fransız askerler Yunan bayrağını selamlamamış, bu Fransızlar nezdinde protesto edilmişti. Bunun üzerine Fransız General Nayral De Bourgon bu dikkatsizlikten dolayı özür dilemişti. 15 Temmuz 1920'de Yunan topçusu İstanbul'dan Bükreş'e giden bir Fransız uçağına ateş açmış, uçak aldığı hasarla inmek zorunda kalmıştı. Uçağın pilotu Fransız General Malleterre'nin oğlu Teğmen Malleterre idi. İngiliz Vatandaşı olan Levant Trading Şirketinin yöneticisi J. H. Macbuffin uçakta yolcu olarak bulunuyordu. Uçakta ayrıca iki Fransız teknisyen vardı. Uçak Fransız Hükûmetinin Bükreş ile kurduğu normal yolcu rotasında uçuyordu. Tüm bunlarla birlikte son zamanlarda Trakya'daki Fransızlarla sürtüşme yaşayan Yunanlılar, Cafer Tayyar'a bilgi sağladıkları gerekçesiyle Fransızlardan açıklama talep etmişti. Bkz. “*Franco-Greeks Clashes*”, **Meriden Morning Record**, nr. 173, 20 Temmuz 1920 Salı, s. 3; “*Greeks In Turks Battle*” **The Portsmouth Daily Times**, nr. 192, 20 Temmuz 1920 Salı, s. 1; Başka bir uçak düşürülme iddiası daha vardı. Düşürülen bu uçağın Bulgarlara ait olduğu ve Cafer Tayyar'a yardım ettiği yazılıyordu. Bkz. “*Greeks Fight Turkish Army; Plane Shot Down*”, **Spokane Daily Chronicle**, nr. 261, 21 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 2.

⁷⁸³ “Yunan Harekâtı”, **Dersaadet**, nr. 24, 31 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1.

⁷⁸⁴ Aylin Hacıhanıfioğlu, **a.g.t.**, s. 103.

⁷⁸⁵ “*Last Minute News*”, **The Bakersfield Californian**, V. XXX, nr. 308, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; “*Adrianople Burns Aviators Report*”, **The Deseret News**, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; “*Adrianople Reported In Flames*”, **The Middletown News-Signal**, nr. 169, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; “*Thirteen Killed At Belfast*”, **The Nevada Daily Mail**, V. 37, nr. 254, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 1; Başka bir iddiada Cafer Tayyar komutasındaki Türk kuvvetlerinin topları ve silahları camilerin üzerine koydukları, Yunanlılara buradan ateş ettikleri, Yunanlıların bu ateş altında Meriç Nehrini geçtiği idi. Bkz. “*Civilians Evacuate City Of Adrianople*”, **The Deseret News**, 24 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; “*Turkish Send Helpless Out Of Adrianople*”, **The Gazette Times**, nr. 1786, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1; “*Greek Cross River Under Withering Fire*”, **The Portsmouth Daily Times**, nr. 196, 25 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; “*Fire Is Raging In Adrianople*”, **Spokane Daily Chronicle**, nr. 263, 23 Temmuz 1920 Cuma, s. 2.

yürüyorlar, ancak şehre saldırdıklarında, geçmiş kuşatmalarda topçu elinden kurtulan ünlü camilerin yıkılmasını önlemek için umut ediyorlar.”⁷⁸⁶

Sonunda, Doğu Trakya kısa süre içerisinde Yunan idaresine geçmişti. 20 Temmuz Salı günü Tekirdağ, Çorlu, 23 Temmuz’da Hayrabolu, Lüleburgaz⁷⁸⁷, 24 Temmuz’da Babaeski⁷⁸⁸, Uzunköprü, 25 Temmuz’da Edirne,⁷⁸⁹ 26 Temmuz’da

⁷⁸⁶ “Pleas Of Nationalist Leader for Stubborn Resistance Are Without Effect”, **The Spokesman=Review**, nr. 73, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; “Greece Gives Proof Of Her War Ability”, **Meriden Morning Record**, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 13; “War Ability Proved”, **The Montreal Gazette**, V. CXLIX, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; “Greeks Overwhelm Turks”, **The Gettysburg Times**, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 2. Haberin devamı şu şekilde idi: “Bilindiği gibi, Fransızlar, Yunanlıları aktif olarak destekleyen İngilizler lehine doğu alanlarının kaybedilmesine dostane bir gözle bakmıyorlar. Yunan Dışişleri Bakanlığı’na göre, Başbakan Venizelos, aslen İtalyanlarla tatmin edici bir anlaşmaya vardı. St. Jean Maurienne Anlaşmasıyla İzmir için İtalyanlara söz verildi, ancak Yunanistan’ın Venizelos’un geçici hükûmeti aracılığıyla müttefiklerin safında savaşa girmesinin ardından İtalyanlar, Yunanlılara İzmir’i alacaklarını bildirdi Trakya’yı Yunanlılara vererek ödüllendirme önerisi Başbakan Venizelos tarafından barış konferansında yapıldı; teyit edildi, Başkan Wilson itiraz etmedi. Daha sonra Bulgaristan’ın uluslararası statüde olarak Trakya ile Dedeağaç limanına sahip olması gerektiği yönündeki görüşünü kabul etti. Ardından İtalya, İzmir ve Antalya’yı teslim almadıkça Trakya’nın Yunanistan’a tahsis edilmesi konusundaki isteksizliğini dile getirdi. Sonunda Venizelos, İtalyanların Arnavutluk’u iddia etmesini kabul etti ve İtalya Dışişleri Bakanı Signor Tittoni, İngilizler Kıbrıs’tan vazgeçince terk edeceğine söz verdiği Rodos dışında Oniki adaları teslim etti. Bulgarlara, Selanik’teki Yugoslavlarla aynı şekilde liman ticareti yapmak için tam haklar verildiğine dikkat çekiliyor.” Bkz. “Greeks Overwhelm Turks”, **The Gettysburg Times**, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, year: 18, s. 2; “Greece Gives Proof Of Her War Ability”, **Meriden Morning Record**, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 13; “War Ability Proved”, **The Montreal Gazette**, V. CXLIX, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1.

⁷⁸⁷ Amerikan basını Lüleburgaz’ın işgalini şu şekilde aktarmıştı: “Yunanlıların Tekirdağ güçleri Trakya’daki duruma ilişkin bir açıklama yaptı. Buna göre düşman dağıtıldıktan sonra Edirne’nin 35 mil güneydoğusundaki Lüleburgaz’ı kolayca işgal etti.” Bkz. “Adrianople Falls Into Greeks Hands”, **Ellensburg Daily Record**, V, 16, nr. 22, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; Esasında Amerikan basını Lüleburgaz’ın Yunanlıların eline geçmesine son derece ehemmiyet veriyordu. Onlara göre, 30.derecelik sıcakta her gün 30 km’lik yol yapan Yunan Ordusu Burgaz’ı ele geçirir ise Türk kuvvetleri arkadan çevrilebilir böylece Cafer Tayyar’ın Bulgaristan’a geçmesi engellenebilirdi. Bkz. “Greeks Move To Cut Off The Turk Nationalist’s Forces”, **Prescott Journal Miner**, 25 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1; “Greek Cross River Under Withering Fire”, **The Portsmouth Daily Times**, 25 Temmuz 1920 Cumartesi, s.1; “Three Armies Of Greeks Advance-Last Detachments Reach Dedeagatch, Rodosto Column Marches On”, **The Spokesman=Review**, nr. 72, 25 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 3.

⁷⁸⁸ Amerikan basını Babaeski’nin Yunan kuvvetleri tarafında ele geçirilmesini şöyle duyurmuştu: Trakya’daki Yunan kuvvetleri Cumartesi günü İstanbul ile Kırklareli demir yolu hattının kesişme noktasında yer alan Babaeski’yi ele geçirdi. Hafif bir direniş gösteren Türkler Edirne’ye doğru geri çekilmektedir. Ayrıca Çatalca’daki Türk Komutanın Cafer Tayyar’a telgraf çektiği Türk direnişinin Yunan çıkarma gruplarına karşı zayıf kaldığını, ne yapılması konusunda görüş sorduğunu Cafer Tayyar’ın ise teslim olmaktansa kendisini öldüreceğini söylediğini iddia ediyorlardı. Bkz. “Greeks Capture Eski Baba From Fleeing Turks”, **The Deseret News**, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; “Colonel Jafar Tayyar Declares He Will Kill Himself Rather Than Surrender”, **The Spokesman=Review**, nr. 73, 26 Temmuz Cumartesi, s. 1; “Turks In Full Retreat”, **The Gettysburg Times**, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, year: 18, s. 2; “Greece Gives Proof Of Her War Ability”, **Meriden Morning Record**, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 13; “Turks Are In Flight”, **The Montreal Gazette**, V. CXLIX, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 6; “Turks Are Fleeing”, **The Morning Leader**, V. XVII, nr. 174, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; “Adrianople Occupied By The Greek Forces”, **The Toronto World**, nr. 14.512, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; “King Was Ready To Enter Adrianople”, **The Vancouver Sun**, nr. 207, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1.

Kırklareli⁷⁹⁰, 29 Temmuz'da ise Malkara,⁷⁹¹ 6 Ağustos'ta Saray Yunan işgaline uğramıştı.⁷⁹² İşgalle birlikte Doğu Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin sayısı 50.000'e ulaşmıştı.⁷⁹³

Edirne'nin Yunanistan tarafından işgal edildiği 25 Temmuz 1920'de Yunan Dışişleri Bakanı Nikolaos Politis Yunanistan'ın askeri durumu, ekonomik özelemleri, Balkan meselelerine karşı tutumu ve Yunanistan tarafından ele geçirilen yeni topraklar hakkında *The Associated Press*'e bazı açıklamalarda bulunmuştu: Politis, Doğu Trakya'daki harekâtın muhtemelen bir hafta içinde sonlanacağını, birkaç hafta içinde Küçük Asya'daki orduların terhis edileceğini, bu topraklarda yeniden inşa çalışmalarına başlanacağını, bunun zaten Yunanistan'ın görevi olduğunu, buraları yaşamaya uygun hale getirmeyi amaçladıklarını, bunun sadece Rumlar için değil Türkler ve diğer milletler için de geçerli olduğunu, niyetlerinin bir intikam politikası olmadığını, herkes için ekonomik bir refah amaçladıklarını beyan etmişti. Devamında ise Türklerle ilgili görüşleri olumsuz idi. En önemlisi, kalıcı olacaklarına dair düşüncelerini de dile getirmişti:

⁷⁸⁹ Amerikan basını Edirne'ye Yunan Kralı Aleksandır'ın girişi ile ilgili haberler yayımlamıştı: Onlara göre Milliyetçi komutan Cafer Tayyar kaçmıştı. (oysa esir düşmüştü) Halk Yunanlıları dostça karşılamıştı. Piskopos Palycarhos Edirne'ye Yunan ordusunun daha fazla savaştan ve Türklerin teslim olduğu ateşkesi imzalamıştı. Ayrıca Kral Edirne'ye dâhil olduğunda büyük bir alkış tufanı ile karşılaşmıştı. Bkz. Grecian Aims Toward Turks Are Explained", **The Deseret News**, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Nationalist Colonel And His Entire Staff Captured By Greeks", **Meriden Morning Record**, nr. 180, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 13. Diğer haberler için; "King of Greece Enters Adrianople", **The Bakersfield Californian**, V. XXX, nr. 311, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 2; Bkz. "Adrianople Falls Into Greek Hands", **Ellensburg Daily Record**, V. 16, nr. 22, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; "Nationalist Colonel And His Entire Staff Captured By Greeks", **Meriden Morning Record**, nr. 180, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 13; "Turks Retreating From Adrianople", **The Montreal Gazette**, V. CXLIX, nr. 178, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1; "To Enter Adrianople", **The Morning Leader**, V. XVII, nr. 176, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; "Greek Economic Aspirations Told", **The Spokesman=Review**, nr. 75, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 5.

⁷⁹⁰ "Nationalist Colonel And His Entire Staff Captured By Greeks", **Meriden Morning Record**, nr. 180, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 13.

⁷⁹¹ *Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Muhasebe Kalemi Evrakı (BOA, DH.EUM.MH.) 209-73*, (Özet kısmında Edirne Vilayetine tevzi edilen maaşların listesi yazsa da evrak ta Trakya'daki yerleşim yerlerinin işgal edildiği tarih yazılmaktadır.); Bu evraka göre Malkara'nın işgali 29 Temmuz'da gerçekleşmiştir. Bununla birlikte bazı gazete haberlerine göre Malkara 23 Temmuz'da işgal edilmiştir. Bkz. "Malkara-Keşan Hattında: İhata Kolu!", **İleri**, nr. 907, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1; "Adrianople Falls to Superior Greek Forces", **The Bakersfield Californian**, V. XXX, nr. 310, 26 Temmuz 1920 Pazartesi, s. 1.

⁷⁹² Doğruöz, **a.g.e.** s. 169.

⁷⁹³ "Greek Forces Succesfful", **The Spokesman=Review**, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 2; "Greek Losses Slight In Thrace Campaign", **Providence News**, 29 Temmuz 1920 Perşembe, s. 3; "Morale Of Turks Breaks", **The Ottawa Evening Citizen**, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Greek Operations Against Turkey Succesfful Because Of Their Rapidity", **Meriden Morning Record**, nr. 181, 29 Temmuz 1920 Perşembe, Year: 60, s. 8; Bu gazetelere göre Trakya'daki Yunan kayıpları 100 civarındaydı ayrıca Anadolu da ki kuvvetlerin sayısı ise 90.000 olmuştu. Anadolu'da ki harekâta ise kayıp sayısı 1.000 kişi idi.

“Siyasi olarak, Türkler uzun zamandır paşalar tarafından sömürülüyor, ancak onlar, dinlerine dokunulmadığı sürece yönetmeleri en kolay insanlar. Camilerin bakımına yardımcı olmak niyetimizdir. Bu konuda o kadar dikkatliyiz ki, oradaki usta eserlerine zarar vermeden Edirne'yi almak için insanca mümkün olan her şeyi yaptık. İzmir Üniversitesi'nde bir İslam kürsüsü kurduk. Türk okullarını devam ettirmek için Atina'da da aynı şeyi yapacağız.”⁷⁹⁴

Ancak; bu söylemlerin hiçbir değerinin olmadığı zamanla anlaşılacaktı. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Türklerin haklarının muhafaza edileceği söyleniyordu. Fakat Yunan ordusu Anadolu'da istediği başarıyı elde edemedikçe Doğu Trakya'da yaşayan Türklere karşı baskı ve zulüm her geçen gün daha da artacaktı.

3-) I.Kolordu'nun Bulgaristan'a Geçmesi ve Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Bulgaristan'daki Faaliyetleri

Yunan taarruzu karşısında Türk birliklerinin geri çekilmesi ve yeniden muharebe etmenin doğru olmayacağına kanaat getiren Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey, Bulgaristan'a geçmeye karar verdi. Edirne hudut kumandanını Bulgar hudut kumandanı ile görüşmek için görevlendirdi. 24 Temmuz'da birliklere 25 Temmuz tarihinde hangi istikametlerden Bulgaristan'a girileceğini belirten bir emir gönderildi.⁷⁹⁵

25 Temmuz günü Kolordu birlikleri ile sivil halktan oluşan yaklaşık onbeş bin kişilik bir topluluk da sınırdan geçmek için bekliyordu. Bulgarlara daha önce haber verilmiş olmasına rağmen asker ve ahalinin geçişine ancak öğleden sonra izin verildi. Subay ve birçoğu Anadolu askerlerden oluşan erler silah ve cephaneyi Yunanlılara bırakmak istemiyorlardı. Bunların Anadolu'da mücadele eden kendi milletine karşı kullanılacağını çok iyi biliyorlardı. Bu malzemelerin Bulgaristan'a geçirilmesi için son derece gayret sarfediyorlardı. Geçirilemeyenler ise kullanılamaz

⁷⁹⁴ “Grecian Aims Toward Turks Are Explained”, **The Deseret News**, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; “Greek Economic Aspirations Told”, **The Spokesman=Review**, nr. 72, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 5; Röportajın devamı şöyleydi: “Denizci bir millet olduğumuz için liman geliştirme ilk işlerimizden biri olacak. Pire ve Selanik'e verdiğimiz büyük sözleşmeler ve daha sonra Makedonya'daki barajların geliştirilmesi için Amerikan ihaleleri olmamasına şaşırıyoruz. Yeniden yapılanma, büyük ön harcamalar anlamına geliyor, ancak özellikle kredi aramıyoruz, yapmak istediğimiz şey, hızlı geri dönüşler elde etmek için hızlı bir şekilde çalışmaya başlamaktır.” Uluslararası ilişkilerle ilgili olarak şunları söyledi: “Şu anda Rusya, Avrupa ile ilişkilerini yeniden başlatmak için endişeli, ancak sonrasında muhtemelen İstanbul'a yönelik eski iddialarını yeniden savunmaya çalışacak. O, Türkiye'den çok daha tehlikeli.” M. Politis, bir sonraki büyük savaşın Avrupa'nın Slav hâkimiyetine girme teşebbüsünden kaynaklanacağına inandığını söyledi. Bkz. **a.g.g.**

⁷⁹⁵ Kenan Özkan, “Yunan İşgali Sonrasında Doğu Trakya'dan Bulgaristan'a İltica Hareketi”, **Belleten**, C. LXXXVI, S.309, s. 638; Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 366.

hale getiriliyordu. Nitekim kolordunun harekât başında, mevcudunda bulunan 53 toptan 27'si Bulgaristan'a geçirilmişti. Kolordu birlikleri Bulgaristan'a geçişini 25 Temmuz 1920'de tamamlamıştı. Sonuç olarak, 700 subay⁷⁹⁶ ve askeri memur, 200 devlet memuru, 4.000 er, 10.000 kadar göçmen de Bulgaristan'a geçmişti.⁷⁹⁷ Doğu Trakya'nın Yunanistan tarafından işgali ve kolordunun Bulgaristan'a geçmesi üzerine 30 Aralık 1920'de, gönderilen tamim ile Temmuz 1920 sonunda dağılmış olan I.Kolordu, 1 Ağustos 1920 tarihinden itibaren mülga sayılmıştı.⁷⁹⁸

Kolordunun Bulgaristan'a iltica etmesi karşısında Doğu Trakya harekâtına katılan bazı subayların ailelerini geride bırakmanın tedirginliğini yaşadığını görmekteyiz. Tekirdağ'da bulunan 55. Tümen İnşaat Zabiti ve İstihkâm Bölüğü Kumandanı Mülazım-ı Evvel Hüseyin Murat Efendi, 7 Ağustos 1920'de Hariciye Nezareti'ne verdiği bir dilekçede, kendisinin 55. Tümen inşaat zabiti olduğunu, ailesi ile Tekirdağ'da ikamet etmekte iken Yunan taarruzu karşısında ailesini Tekirdağ'da bırakarak askerlik görevini ifa etmek için şehirden geri çekildiğini yazmıştı. Bununla yetinmeyen Hüseyin Murat Efendi, işgalden beş gün sonra Tekirdağ'a giderek ailesini aradığını ancak bulamadığını, ailesinin bazı subay aileleri ile birlikte Bulgaristan'a geçtiğini ve yüksek ihtimalle Yanbolu'da olduklarını öğrendiğini ifade etmişti. Bundan dolayı, hayat ve durumları hakkında bilgi almak için çeşitli mercilere başvurduğunu ancak herhangi bir netice elde edemediğini, yabancı bir memlekette ailesinin uzun süre kalacak parası olmadığını ve ailesinin İstanbul'a getirtilmesini istemişti.⁷⁹⁹

Diğer taraftan bir süre sonra Doğu Trakyalı göçmenler ise açık veya gizli bir şekilde memleketlerine dönmeye başladılar. Subaylara ise iki aydır maaş verilememişti.⁸⁰⁰ Muhiddin Bey İstanbul'dan 100.000 lira gönderilmesini istemişti.

⁷⁹⁶ Sofya'da yayımlanan Otro gazetesi iltica eden subaylar arasında Yarbay Nazif Bey, 49. Fırka Kumandanı Miralay Şükrü Bey, 50. Fırka Kumandanı (60. Fırka olmalı) Cemil Bey, 55. Tümen Kumandanı Alaaddin Bey ve daha iki yüz Osmanlı subayının bulunduğunu yazmaktadır. Bkz. "Bulgaristan'a İltica Edenler", **İleri**, nr. 925, 12 Ağustos 1920 Perşembe, s. 1.

⁷⁹⁷ Bosfor gazetesine göre Anadolu 600 Subay 400 asker ve Rumeli ahalisinden 2.000 askerin Bulgaristan'a geçtiği ve Trakya Türk Ordusunun Erkan-ı Harbiye Heyetinin Eski Zağra civarına yerleştiği yazılmıştı. Bkz. "Bulgaristan'a İltica Eden Türkler", **İleri**, nr. 928, 15 Ağustos 1920 Pazar, s. 2; Bulgaristan'a göç eden muhacir sayısı bazı gazetelerde 30.000 kişi olarak belirtilmiştir. Bkz. "Bulgaristan'a İltica Edenler İçin", **Dersaadet**, nr. 46, 29 Ağustos 1920 Pazartesi, s. 1.

⁷⁹⁸ **HTVD**, Haziran 1958, Ves. Nr. 1184, s. 53.

⁷⁹⁹ 55. Tümen İnşaat ve İstihkâm Bölük Kumandanı Mülazım-ı Evvel Hüseyin Murat Efendi'nin Hariciye Nezareti'ne verdiği 7 Ağustos 1920 tarihli dilekçesi, *BOA, HR.SYS, 2571-1*.

⁸⁰⁰ Kırklareli Jandarma Taburu Kumandanı Binbaşı Sabri Efendi bu konuda Jandarma Umum Kumandanlığı'na bir mektup göndermişti. O, Edirne Jandarma Alayı Subaylarının büyük bir kısmı ile 104 jandarmanın Bulgaristan Yanbolu'da sefalet içinde olduklarını, İstanbul'a getirilmeleri için yardım edilmesini istemişti. Dâhiliye Nezareti de Sadaret'e, adı geçenlerin İstanbul'a getirildikleri

Subayların çoğu kendilerine bırakılan hayvanları satarak İspanya pasaportu ve Bulgar vizesiyle İstanbul'a dönmüştü.⁸⁰¹ Bu arada, Sobranya (Bulgar Meclisi) Azasından Zümrezade Şakir Bey ve Salim Nuri, subaylara ve göçmenlere yardımda bulunuyordu. Bu çaba ve çalışmaların sonunda, 1921 yılına gelindiğinde Türk göçmen ve subayı olarak Trakya Paşaeli Cemiyeti azaları ile bu cemiyet adına çalışanlardan başka Bulgaristan'da kimse kalmamıştı.⁸⁰²

Şurası bir gerçek ki, Trakya Paşaeli Cemiyeti, Yunan işgali ile birlikte büyük bir darbe almıştı. Cemiyet Reisi Şevket Bey Edirne'de kalmıştı. Bununla birlikte, eski Tekirdağ Mebusu aynı zamanda cemiyetin reis vekili olan Süleyman Faik (Özkan) Bey bir hafta Edirne'de kaldıktan sonra İstanbul'a gitmişti. Orada cemiyetin çalışmalarına katılmıştı. Diğer merkez heyeti üyeleri ve kaza heyeti ileri gelenleri de Bulgaristan'a veya İstanbul'a geçmişlerdi. Merkez heyetinden Şakir (Kesebir), Hayrettin (eski Çatalca Mebusu) ve Süleyman Faik Beyler İstanbul'da yeniden bir araya gelmişlerdi. Ancak Süleyman Faik Bey Ankara hükûmeti tarafından Adliye müfettişi olarak Antalya'da görevlendirilmişti. Bulgaristan'a geçen cemiyetin önde gelenleri Kızanlık, Sofya ve Filibe'de toplanmışlardı. Vatansever Doğu Trakyalılar davalarının kaybedilmediğine inanarak Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde Milli Mücadele'nin başarısı için kendilerine verilecek vazifeleri yapmak gerektiğini düşünüyorlardı.

taktirde bu sefaletin ortadan kaldıracağını bildirmişti. Ayrıca bu kişilerin iâşe masraflarının bugün Bulgaristan tarafından karşılandığı yarın bir gün Bulgar Hükûmetinin bu masraflara karşı birkaç misli bedel talep edebileceği yazılmıştı. Bunun da hazineye zarar vereceğinden uygun görülmesi halinde Jandarma tensikatına düzen vermekle görevli Fransız Subaylarından biriyle bir Osmanlı memurundan görevli bir heyetin Fransız Mümessili aracılığıyla Sofya'da gerekli teşebbüsatta bulunmak üzere Yanbolu'ya gönderilmesini istemişti. Bkz. Dâhiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 22 Ağustos 1920 tarihli tezkire, *BOA, BEO, 4648-348592*, Lef, 2; Bunun üzerine Sadaret, Dâhiliye Nezareti'ne bir yazı göndermişti. Edirne Jandarma Alayı'ndan Bulgaristan'a geçen subay ve erlerin İstanbul'a getirilmeleri için Bulgaristan'da Osmanlı menfaatlerini üstlenen İspanya sefiri meşgul ise de teklif edilen hususun uygun olduğu, bunun hızlandırılması için gerek Jandarma Kumandanlığı gerek Fransa Murahhaslığı ile irtibata geçilmesi istenmişti. Ayrıca Bulgaristan'a sığınmış Müslüman ahali içinde 4.000 lira gönderilmesi için hemen gerekli işlemlere başlanması bildirilmişti. Sadaret'ten Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Ağustos 1920 tarihli tezkire, Bkz. *BOA, BEO, 4648-348592*, Lef, 1.

⁸⁰¹ Bu subayların geri dönmesi için İtilaf Fevkalade Komiserliklerinden ricada bulunulmuştu. Bkz. "Bulgaristan'da Zabitan ve Efradımız", *İleri*, nr. 965, 25 Eylül 1920 Cumartesi, s. 2.; Başka bir haberde ise, Yunan Ordusunun Trakya'nın işgali esnasında Bulgaristan'a geçmiş asker ve memurların Türkiye'ye iadelerine karar verildiği, iadelerin gerçekleşmesi için Bulgaristan'a memurlar gönderildiği yazmaktadır. Bkz. "Bulgaristan'daki Askerlerimiz", *Dersaadet*, nr. 99, 22 Ekim 1920 Cuma, s. 2.

⁸⁰² Bıyıklioğlu, *a.g.e.*, 368-371; Zaman zaman gazetelerde Bulgaristan'a geçenlerin dönüşü ile ilgili haberler yayımlanmakta idi. Bu kapsamda 56 Kişinin 22 Ekim 1922'de Varna'dan Türkiye'ye geldiği bildirilmektedir. Bkz. "Cafer Tayyar Bey'in Maiyetinden Şehrimize Gelenler", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 3.

Bu süreçte Kızanlıkta bulunan Doğu Trakyalılar'ın bir protesto girişiminde bulundukları göze çarpmaktadır. Şöyle ki; Trakyalı Türkler, göçe zorlanıp yerlerine Rum göçmenleri yerleştirildiği için Sofya'daki Yunan Temsilciliği'ne 1920 Kasım ayında bir protesto muhtırası verdiler. Ayrıca, Bulgaristan'da bulunan cemiyet üyeleri, eski Tekirdağ Mebusu Süleyman Faik Bey'den Ankara hükûmetinin Doğu Trakya hakkındaki son fikrinin ne olduğunu, Doğu Trakya'nın düşman işgalinden kurtulabilmesi için Trakyalıların Ankara'ya nasıl yardım etmeleri konusunda bilgi edinmesini istemişlerdi. Bu yazışmalar Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin mührü ve Kasım Efendi'nin (Yolageldili) imzası ile yapılıyordu. Bulgaristan'a geçtikten sonra bazı üyeler arasında Bulgar propagandasının etkisiyle Doğu Trakya'nın istiklali veya Türk-Bulgar Cemiyeti kurulması fikri ortaya çıkmıştı. Fakat, son derece tehlikeli olan bu fikir kabul görmemişti.⁸⁰³

Bu sıralarda, Şakir Kesebir, cemiyetin politikalarına yön vermek amacıyla 11 Eylül-23 Ekim 1920 tarihleri arasında Ankara'da bulunmuştu. Ancak, Mustafa Kemal Paşa ile Ankara hükûmetinin Trakya politikaları üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Buna göre Doğu Trakya vatanın ayrılmaz bir parçasıydı. Buna karşılık, Batı Trakya'da ise plebisit yapılmalıydı.⁸⁰⁴ Nitekim, Trakya Paşaeli Cemiyetine Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'den verilen talimata göre Yunan kuvvetlerinin özellikle Batı Trakya olmak üzere Doğu Trakya'da tutulmasını sağlayacak faaliyetlerde bulunulması çok önemliydi.⁸⁰⁵ Şakir Kesebir, Kasım Yolageldili, Şevket (Dingiloğlu) ve arkadaşları bu kapsamda Doğu Trakya ile ilgili faaliyetleri yürütmeye başlamıştı.⁸⁰⁶

⁸⁰³ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 379-383; Bu fikrin kabul görmemesinin temel nedeni Bulgarların hem Batı hem de Doğu Trakya'yı kendi topraklarına katmak istemesi gelmekteydi. Nitekim 1922 Martında Bulgarlar Doğu ve Batı Trakya'nın muhtariyeti için Sofya'nın muhtelif mahallerinde ayrı ayrı mitingler düzenlemişti. Mitinglerin bitiminde İngiltere, Fransa, Amerika sefarethanelerine beyannameler verilmişti. Buna göre, bütün Bulgarlar Doğu ve Batı Trakya'nın muhtariyetini talep ederek ve bu gayenin gerçekleşmesi için her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduklarını bildiriyorlardı. Trakya Paşaeli Cemiyeti'ne yardımcı yayın olarak Edirne'de yayımlanan ancak işgalden bir müddet sonra yayın hayatına Bulgaristan'da devam eden Ahali gazetesinde Bulgarların bu mitinglerine karşı olduğunu yazarak tehlikeyi sezmış ve bunu okuyucuları ile paylaşmıştı. Bkz. "Trakya İçin Mitingler", **Ahali**, 14 Mart 1922, nr. 34-354, s. 2.

⁸⁰⁴ Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) Trakya politikasında başından beri aynı düşünce de idi. Ona göre Doğu ve Batı Trakya'yı bir bütün olarak düşünmek doğru bir politika değildi. Doğu Trakya tartışma kabul etmeksizin vatanın bir parçası idi. Batı Trakya ise daha önce bir antlaşma ile terkedilmiş bir bölge idi. Doğu ve Batı Trakya'nın birliği üzerinde ısrar etmek Doğu Trakya üzerinde bazı iddiaların ileri sürülmesine neden olabilirdi. Atatürk, **a.g.e.** 278.

⁸⁰⁵ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 384-385.

⁸⁰⁶ **a.g.e.**, s. 390.

4-) Doğu Trakya'daki Türk Müfrezeler ve Çeteler

Ankara hükümetinin talimatı ile kurulan müfrezelerin esas amacı, Trakya'daki Yunan kuvvetlerini yerinde tutabilmektir. Bunun için yapılacak taciz ve akın hareketlerini Batı Trakya'yı çok iyi bilen Fuat Bey (Balkan) üzerine almıştı. Bu kapsamda oluşturulan müfrezeler Trakya üzerine akınlar yaparak Anadolu'ya yardım da bulunacaklardı. 23 Ekim 1920'de Ankara'dan ayrılan Şakir (Kesebir) ve Ekrem (Demiray), Kasım Efendi'ye Ankara'nın ilk talimatını iletmişti. O sırada Bulgaristan'da bulunan vatanperver Türkler Ankara'dan gelen bu talimat karşısında oldukça sevinmişlerdi. 1921 yılının Mayıs ayında İstanbul'a dönen Şakir Bey Bulgaristan'dan ziyade Doğu Trakya için yapılacak her türlü teşkilatlanma ve propaganda için Çatalca'yı bir üs konumuna getirmişti. 60. Tümen Kumandanı Cemil Bey de Çatalca'ya gelip Çatalca Mıntıka Komutanlığı görevini devralmıştı.⁸⁰⁷

Ankara'nın Doğu Trakya üzerindeki talimatlarını gerçekleştirebilmek maksadı ile Bulgaristan'da ve Çatalca'da tekrar faaliyete geçmek bir yıl sürmüştü. Bu süre hazırlık ve haber alma işleri ile geçmişti. Kaldı ki harekete geçileceği zaman kış mevsiminin gelmesi işi biraz daha uzatmış mecburen herşey 1922 yılına bırakılmıştı.⁸⁰⁸ Kurulan çetelerden Çolak Sabri Bey Meriç'in batısında, İbrahim Akıncı Meriç'in doğusunda, Hüseyin Akkerman Bey ise Kırklareli bölgesinde faaliyetlerine başlamışlardı. 42 kişilik İbrahim Akıncı müfrezesi Edirne, Uzunköprü, Lalapaşa, Babaeski, Lüleburgaz ve Tekirdağ ahalisi arasından oluşturulmuştu. Hüseyin Akkerman müfrezesi Trakyalı ve Makedonyalı erlerden teşekkül edilmişti. Doğu Trakya'nın kuzeyinde görev yapan İbrahim Akıncı müfrezesi Haziran 1922'ye kadar faaliyetlerine devam etmişti. Çolak Sabri Bey müfrezesi ise Sırp Sındığı, Adaiçi, Kırçasalih ve Havsa civarında uzun süre çarpıştıktan sonra 1922 yılının Mayıs sonlarında Yunanlıların teşvikiyle kendi çetesinden iki kişi tarafından Burunsuz Korusu'nda şehit edilmişti. Bunun üzerine müfrezenin diğer fertleri İbrahim Akıncı müfrezesine dâhil olmuştu. Çolak Sabri'yi şehit eden iki kişi Bulgaristan'da bulunan Kasım Efendi'yi öldürme teşebbüsünde bulunsa da bunlardan birisi öldürülmüştü.⁸⁰⁹

Herşeye rağmen çete faaliyetleri için kullanılacak en elverişli yer Bulgaristan'dı. Bulgar yetkililer resmi olarak Türklere hiçbir şekilde yardımcı

⁸⁰⁷ a.g.e., s. 390-393.

⁸⁰⁸ Bıyıklıoğlu, a.g.e. 396, 401.

⁸⁰⁹ Serez, Atatürk ve Milli Mücadele..., s. 95-96

olmadılar. Ancak el altından kurulan Türk ve Bulgar çetelerini desteklediler.⁸¹⁰ Bu destek İtilaf Devletlerinin gözünden kaçmamıştı. Özellikle Sakarya Muharebesi öncesi Yunanistan Doğu Trakya'daki kuvvetlerinin büyük bir bölümünü Anadolu'ya kaydırmıştı. Bu Doğu Trakya'nın güvenliği için tehlikeli bir durum oluşturmuştu. Bunun üzerine İtilaf Devletleri 1921 yılının Temmuz ayında Bulgaristan'a verdikleri notada Trakya'da çıkabilecek her türlü isyan ve kargaşadan Bulgaristan'ı mesul tutacaklarını kesin bir dille ifade etmişlerdi. Bulgaristan ise İtilaf devletlerine böyle bir durumun yaşanmayacağı konusunda teminat vermişti.⁸¹¹

Tüm bunlarla birlikte bağımsız bir şekilde hareket eden Türk çeteleri, Yunan ordusuna karşı gayr-i nizamı harp başlatmıştı. Edirne Valisi 1921 yılı Mayıs başlarında Atina'ya gönderdiği bir telgrafta Türk-Yunan hududu civarında 1500 kişilik bir çete görüldüğünü, bunların amacının Doğu Trakya'ya girerek karışıklık çıkartmak olduğunu, Tekirdağ Askeri Kumandanın gerekli tedbirleri aldığını yazmıştı.⁸¹² Edirne Valiliği aynı tarihlerde gönderdiği bir başka telgrafta Kalamboş isimli Türk köyünde yeni bir çete kurulduğunun öğrenildiğini, bölgeye Yunan askerlerinin sevk edildiğini ve çıkan çarpışma neticesinde çetenin dağıtıldığını bildiriyordu. Aynı günlerde benzer bir saldırı da Bulgar-Yunan hududunda Bulgar çetecileri tarafından yapılmış, üç Yunan askeri öldürülmüştü.⁸¹³

Türk çeteleri, Bulgar çeteleri ile de işbirliği içerisinde idi. 1921 Haziranında Türk ve Bulgar çetelerinin müşterek olarak hareket edip Yunan hududunda saldırıya geçeceğini öğrenen Yunanlı askeri yetkilileri karakolları takviye etmek mecburiyetinde kalmıştı. Bu çetelerden biri olan Süvari Zabiti Rüştü Bey'in çetesinden 30 kişi Yunan ordusu tarafından yakalanmıştı.⁸¹⁴ Temmuz başında Türk ve Bulgar çeteleri cebel topları ve makineli tüfeklerle donatılmış bir halde idiler. O günlerde bir Bulgar çete reisi tarafından Makedonya İhtilal Komitesine gönderilen bir mektup Türk basının eline geçmiş Vakit, İkdam ve Tevhid-i Efkar gibi önde gelen gazetelerde yayımlanmıştı. Buna göre, Yunanistan Venizelos sayesinde büyük bir belaya bulaşmış, Türkler gün geçtikçe Anadolu'da güçlenmişti. Ayrıca Türklerin zafer kazanması durumunda Yunanlıların bütün kuvvetini Trakya'ya kaydıracağı,

⁸¹⁰ Doğruöz, **a.g.e.**, s. 217.

⁸¹¹ "Trakya'nın Emniyeti", **İkdam**, nr. 8756, 30 Temmuz 1921, s. 1.

⁸¹² "Yunan Hudutlarında Çete Faaliyetleri", nr. 1225, **Vakit**, 6 Mayıs 1921, s. 1.

⁸¹³ "Yunan Hudutlarında Çete Faaliyetleri", nr. 122, **Vakit**, 6 Mayıs 1921, s. 1.

⁸¹⁴ "Türk ve Bulgar Çetelerin Harekati", **Vakit**, nr. 1266, 18 Haziran 1921, s. 3; "Trakya'da Neler Oluyor?", **Tevhid-i Efkar**, nr. 16-3044, 18 Haziran 1921, s. 2.

bundan dolayı kendilerinin rahat edemeyeceği şimdi bütün kuvvetleri Anadolu'da iken saldırmanın tam zamanı olduğu yazılmıştı.⁸¹⁵

Bundan iki ay sonra yaşananlar, söz konusu mektupta dile getirilen hususları doğrular cinstendi. Nitekim, 21 Kasım 1921'de 600 kişilik bir Türk müfrezesi Yunan askeri birliğine saldırarak 200 kişiyi öldürmüştü.⁸¹⁶ Aynı günlerde Kuleliburgaz demir yolu köprüsü havaya uçurulmuş, köprüyü korumakla görevli Yunan askerleri kaçmıştı.⁸¹⁷

Doğu Trakya'da faaliyet yürüten çeteler sadece yukarıda bahsedilen çetelerden ibaret değildi. Bu dönemde Doğu Trakya'da kurulan birçok çete vardı. Bunlardan birisi Derviş Bey çetesi idi. Tekirdağ'ında görev yapmış Jandarma Yüzbaşı Dimetokalı Derviş Bey tarafından oluşturulmuştu. 185 kişilik bu çete Vize bölgesinde faaliyet icra ediyordu. Abdülgani (Teğmen) çetesi, Çolak Sabri çetesiyle beraber çalışıyordu. Muzaffer (Ural) çetesi ise Çolak Sabri'yi şehit eden çete üyesini yakalayıp kurşuna dizmişti. Binbaşı Nidai Bey'in çetesi 248 kişiden ibaretti. Keşan, Uzunköprü ve İpsala bölgesinde faaliyet yürütüyorlardı. Ayrıca İstanbul'da Tarak Gemisinin kaptanı olan Tekirdağlı Mustafa Kaptan ile Ankara vapurunun vincinde çalışan Rüştü Kaptan Fransızların muhafaza ettiği cephaneliklerden gizlice Anadolu'ya silah kaçırıyordu. Çiftlikönü'nden Hamdi Ağa, Bağcı Mustafa, Büyük Kazım Çavuş, Küçük Kazım Çavuş, Arnavut Mustafa, Polis Rıfat'ın kardeşi Murat Işıklardan Destan ve Mestan tek başına veya birkaç arkadaşıyla kendi yörelerinde faaliyet gösteriyordu.⁸¹⁸

Bir başka çete ise Şakir (Yorulmaz) Bey'in Trakya Fedaileri (Fedaides Tis Trakis) çetesi idi. Şakir Bey, İstanbul'dan Trakya'ya gidecek müfrezelerin intikalini sağlıyordu. İlk başlarda çeteyi idare edecek kişi Yüzbaşı Mazhar Bey idi. Ancak Mazhar Bey'in ortadan kaybolması üzerine bu çetenin idaresini kendisi almıştı. Türklere zulmeden Rumları cezalandıran bu çete Yunan iâşe komisyonuna düzenledikleri bir baskında bir Yunan başçavuşunu ve 9 Yunan askerini öldürmüştü. Yunan askerlerinden biri kaçmıştı. Öldürülen askerlerin arasında tabur katibi ve doktoru da bulunmaktaydı. Çetenin Yunan askerlerinin saldırısına uğramasından çekinen Şakir Bey etrafa yerleştirdiği gözcüler sayesinde iki Rum'u esir almıştı. Bu

⁸¹⁵ "Trakya'da Türk ve Bulgar Çeteleri" **Vakit**, nr. 1293, 15 Temmuz 1921, s. 1; "Makedonya'da ve Trakya'da Türk ve Bulgar Çetelerinin Faaliyeti", **Tevhid-i Efkar**, nr. 41-3069, 15 Temmuz 1921, s. 2; "Trakya'da Çete Faaliyeti", **İkdam**, nr. 8741, 15 Temmuz 1921, s. 2.

⁸¹⁶ "Çatalca'da Neler Oluyor?", **Ahali**, nr. 1-322, 23 Kasım 1921, s. 1.

⁸¹⁷ "Meriç'te Müsademeler", **Ahali**, nr. 1-322, 23 Kasım 1921, s. 3.

⁸¹⁸ Serez, **Atatürk ve Milli Mücadele...**, s. 95-96.

Rumlardan Yunan askerlerinin bölgeye sevk edildiğini öğrenen Şakir Bey, İstanbul sınırındaki jandarma karakoluna giderek müfrezesini dağıtmıştı. Çatalca'da Binbaşı Cemil Uybadın ile görüştüktan sonra Şakir Kesebir'e Trakya Fedaileri çetesi ile ilgili faaliyetleri konusunda rapor vermişti. İstanbul'a geldiğinde Türk ordusu Büyük Taarruza başlamıştı.⁸¹⁹

5-) Yunan İdaresinin Kurulması

Bilindiği gibi Yunanlılar, 1920 Temmuz ayı içinde Doğu Trakya'yı işgale başlamışlardı. Yunanlılar, daha işgalden önce burada görev yapacak bürokratları atamaya ve bölgeye göndermeye başlamıştı. Trakya Genel Valisi olarak görevlendirilen Kahire eski Yunan Maslahatgüzarı Sahtoris/Sakturis 15 Temmuz 1920'de Dedeagaç'a gönderilmişti.⁸²⁰ Bunun dışında, aynı gemide siyasi danışman Karatheodoris, Yüksek Komiserlik Özel Sekreteri Konstantopulos, Kırklareli Mutasarrıfı Nikolopulos, Tekirdağ Mutasarrıfı patrikhane eski danışma Ahileas, Papadatos ve Trakya Mali İşler Müdürü İoannis Nikolopulos vardı.⁸²¹ Trakya Genel Valiliği Hukuk Müşavirliğine ise Batı Trakya Fevkalade Mahkemesi eski Reisi Dimetokalı Efkalidis Efendi tayin edilmişti.⁸²² Valilikte çalışacak kâtip ve tercümanlar için İstanbul Yunan Komiserliği'nde mülakat düzenlenmişti. Müracaat edenler arasında birçok dava vekili (avukat) vardı. Memurlara aylık 1.000 drahm, (125 Osmanlı lirası) verilecekti.⁸²³ Trakya'nın idaresinde merkezîyetçilikten çok yerel yönetimlerin etkin olacağı bir sistem tarzı düşünülmüştü. Buna göre, Trakya Genel Valisi icraatlarında daha serbest bir salahiyyete sahip olacaktı. Rum, Türk, Ermeni ve Musevi üyeler ile bütün dini reislerden meydana gelen bir idare meclisi kurulacaktı. Ayrıca idari şubeler teşekkül ettirilip bunların içinde birer müdüriyet oluşturulacaktı.⁸²⁴ Yunanistan bölgeye gönderilecek memurların seçiminde çok dikkatli davranmıştı. Eski Yunanistan'daki en iyi ve deneyimli memurlarını bölgeye göndermişti. Müdürlerin çoğu Türkçe biliyordu.⁸²⁵ Yunanlılar her ne kadar kendi

⁸¹⁹ Hasan Demirhan, "Milli Mücadele Döneminde Doğu Trakya'da Bir Milli Müfrez", **Humanitas Sosyal Bilimler Dergisi**, XII, 118-121.

⁸²⁰ "Vali Sahtoris", **Akşam**, nr. 649, 13 Temmuz 1920 Salı, s. 2; "Vali Sahtoris", **İleri**, nr. 897, 14 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 1; "Şarki Trakya Memureyni Nereye Gidiyorlar", **İleri**, nr. 900, 17 Temmuz 1920 Cumartesi, s. 1.

⁸²¹ **Erdem, a.g.e., s. 275.**

⁸²² "Trakya'nın İşgalinden Sonra", **İleri**, nr. 925, 12 Ağustos 1920 Perşembe, s. 2.

⁸²³ "Şarki Trakya Valiliği", **İleri**, nr. 896, 13 Temmuz 1920 Salı, s. 1.

⁸²⁴ "Trakya'nın İdaresi", **İleri**, nr. 907, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 1.

⁸²⁵ Erdem, **a.g.e.** s. 277-278.

memurlarını görevlendirmek istese de görevlerinde uzmanlaşmış Türk memurların istihdam edilmesine izin vermişlerdi.⁸²⁶ Trakya Valisi, telgraf ve posta memurlarının görevlerine devam etmelerini istemişti.⁸²⁷ Bazı Osmanlı memurları ise bu görevi kabul etmemişti. Vali Sahtoris'e müracaat ederek kendilerinin sade bir vatandaş olarak Trakya'da ikamet etmelerine izin verilmesini istemişlerdi. Sahtoris bu talebi kabul etmemişti.⁸²⁸ Yunan işgalinden sonra görevde kalmak istemeyen Şarköy, Mürefte, Tekirdağ, Silivri ve havalisindeki posta ve telgraf memurları İstanbul'a dönmüş ve kendilerine uygun bir görev verilmelerini talep etmişlerdi.⁸²⁹ Bu dönemde, Adliye çalışanlarının da bir kısmı İstanbul'a gelmişti. Onlara da 28 Ağustos 1920 tarihinde Adliye Nezaretinin kütüphanesinde hazır bulunmaları söylenmişti.⁸³⁰

Tekirdağ, daha önce de bahsedildiği üzere 20 Temmuz 1920 Salı günü saat 13.00'te işgal edilmişti. İşgalin ardından Tekirdağ Askeri Kumandanı Mazarakis ahalیه hitaben Rumca ve Türkçe olarak bir beyanname yayımladı. Buna göre, Osmanlı idaresine son verildiği ve herkesin Yunan vatandaş hukukuna sahip olduğu bildirildi. Bununla birlikte Tekirdağ'da sıkıyönetim ilan edildi. Saat 21.30'dan sonra sokağa çıkmak, içki içmek ve satmak yasaklandı. Evlerin kapısının önünde saat 21.30'dan sonra fener yakmak zorunlu hale getirildi. Beyanname, milliyet ve mezhep ayrımı yapmaksızın herkesin can ve mal güvenliğinin emniyet altına alındığını ve Yunan memurlarına, kanunlarına itimat edilmesi gerektiğini bildirmişti. Ahaliden de yirmi dört saat içinde silahlarını teslim etmesi istenmişti.⁸³¹

Mazarakis yayınladığı beyanname ile Tekirdağ'ın, Yunan mülkiye ve emniyet memurları gelene kadar Tekirdağ Rum Metropolitisi tarafından idare edileceğini duyurdu. Asayişin korunması için yerli halktan jandarma bölüğü teşkil edildi.⁸³²

İşgalin ilk saatlerinde Ermeniler jandarmanın da geri çekilmesini fırsat bilerek dört dükkân ve üç haneyi yağma etmişlerdi. Şehre Yunan askerinin dâhil olması ile

⁸²⁶ "Trakya'da ve Havali-i Meşgule de Memurlar", **İleri**, nr. 917, 4 Ağustos 1920 Çarşamba, s. 2; "Yunanistan ve Türk Memuriyeti", **İkdam**, nr. 8421, 4 Ağustos 1920, s. 1; Erdem, **a.g.e.**, s. 277

⁸²⁷ "Taşra ile Telgraf Muhaberatı", **İleri**, nr. 923, 10 Ağustos 1920 Salı, s. 1.

⁸²⁸ "Trakya Memurlarımızın Müracaatı", **İleri**, nr. 937, 24 Ağustos 1920 Salı, s. 2.

⁸²⁹ "Trakya'dan Gelen Posta Memurları", **Dersaadet**, nr. 28, 4 Ağustos 1920 Çarşamba, s. 3; "Edirne Posta Memurları", **Dersaadet**, nr. 41, 22 Ağustos 1920 Pazar, s. 3.

⁸³⁰ "Edirne'den Gelen Adliye Memurları", **Dersaadet**, nr. 45, 26 Ağustos 1920 Perşembe, s. 3.

⁸³¹ Tekfurdağı'nda Yunan", **İleri**, nr. 910, 28 Temmuz 1336-1920-11 Zilkade 1338 Çarşamba, s. 1; "Tekfurdağı'nda Vaziyet", **Vakit**, nr. 946, 28 Temmuz 1920 Çarşamba, s. 2.

⁸³² Tekfurdağı'nda Yunan", **İleri**, nr. 910, 28 Temmuz 1336-1920-11 Zilkade 1338 Çarşamba, s. 1.

birlikte Yunan kumandanları yağma girişimde bulunanları yakalatmış ve gerekli işlemleri başlatmıştı.⁸³³

Tekirdağı Mutasarrıfı Dava Vekili Papadatos Tekirdağ'a 22 Temmuz 1920 Perşembe günü Yunan jandarma kuvvetiyle birlikte gelmişti.⁸³⁴ Saray Kaymakamlığına İtfilisis, Hayrabolu Kaymakamlığına Libros, Malkara Kaymakamlığına Sekabavyas, Çorlu Kaymakamlığına, Aneklendis, Mürefte Kaymakamlığına Frankopolos, Silivri Kaymakamlığına Saidis, Şarköy Kaymakamlığına Bantazis atanmıştı. Yunanlılar, Doğu Trakya'daki Müslüman çoğunluğa rağmen Edirne merkez mutasarrıflığı hariç Doğu Trakya'nın hiçbir yerine Müslüman bir idareci atamayı uygun görmemişti.⁸³⁵

Yunanlıların ilk etapta Osmanlı idare tarzını değiştirmedikleri anlaşılmaktadır.⁸³⁶ Yunanlılar, Trakya'da mülki idareyi tesis ettikten sonra adli teşkilatlanma işine hız vermişlerdi. Bu kapsamda Edirne'de bir Yunan istinaf mahkemesi ve bidayet mahkemesi ile Tekirdağ, Kırklareli ve Gelibolu'da da birer bidayet mahkemesi kurulmasına karar vermişlerdi.⁸³⁷

Yunanlılar, Anadolu'da yürüttüğü askeri harekâtın asker ihtiyacını karşılamak için çeşitli yollara başvuruyordu. Üstelik işgal ettiği yerlerde güvenliği sağlamak için asker ihtiyacı hâsıl olmuştu. Bundan dolayı Trakya Ordusu Kumandanı General Zimvrakakis 21 yaşından 31 yaşına kadar olan tüm Doğu Trakya halkını silâh altına davet etmişti. Bu davet tebliğinde herhangi bir istisna kabul edilmemiş, böylece İslam ahali de bu kapsamda değerlendirilmişti.⁸³⁸ 1920 yılı Ağustos ayının sonunda

⁸³³ Tekfurdağı Mutasarrıfı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA, DH.EUM.KLH, 4-42, Lef, 2.*

⁸³⁴ "Tekfurdağı Mutasarrıfları", *İleri*, nr. 907, 25 Temmuz 1336-1920-8 Zilkade 1338 Pazar, s. 1; "Tekfurdağı'nda Yunan Mutasarrıfı", *Alemdar*, nr. 2879, 25 Temmuz 1920 Pazar, s. 2; "Edirne Vilayetinde Rumlar", *İleri*, nr. 960, 20 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1; Edirne Mutasarrıflığına ise Girit Müslümanlarından Mehmet Beyzade tayin edilmişti. Bkz. "Edirne Mutasarrıfı Cediti", *Alemdar*, nr. 2896, 14 Ağustos 1920 Cumartesi, s. 2; Kırklareli Mutasarrıflığına Rum Patrikhanesi eski müşaviri Nikolopolos, Gelibolu mutasarrıflığına ise İzmir eski Mebusu Emanuel Emanuelidis getirilmişti. Bkz. "Edirne Vilayetinde Yunanlılar", *İleri*, nr. 960, 20 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1.

⁸³⁵ "Trakya'da Yunan İdaresi", *Vakit*, nr. 999, 20 Eylül 1920, s. 1.

⁸³⁶ Tekfurdağı Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA, DH.EUM.KLH, 4-42, Lef, 2*; "Edirne Vilayetinde Yunanlılar", *İleri*, nr. 960, 20 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1.

⁸³⁷ "Trakya Haberleri", *Alemdar*, nr. 2893, 12 Ağustos 1920 Perşembe, s. 2; "Trakya Muhakeme-i Adliyesi", *Dersaadet*, nr. 76, 29 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2; Ekim 1920 başında Batı Trakya adli teşkilatı Doğu Trakya teşkilatı ile birleşmişti. Bunun üzerine Batı Trakya'da yeni bir teşkilatlanmaya gidilmiş merkezi Gümülcine'de olmak üzere bidayet mahkemesi ile Dedeağaç, İskeçe, İnöz, Sofulu ve Dimetoka'da birer sulh mahkemesi kurulmuştu. Bkz. "Trakya Teşkilat-ı Adliyesi", *Dersaadet*, nr. 88, 11 Ekim 1920 Pazartesi, s. 3.

⁸³⁸ "Şarki Trakya'da Yunanlıları Silah Altına Alma", *İleri*, nr. 926, 13 Ağustos 1920 Cuma, s. 1.

toplanan bu askerlerden oluşturulacak birliğe Edirne Fırkası adı verildi.⁸³⁹

İşgalden sonra Venizelos'un Trakya'ya bir dizi ziyaret yapması bekleniyordu. O sırada Avrupa'da bulunan Venizelos'un bu ziyarete meclisin tatil edilmesinden sonra başlayacağı söyleniyordu. O, önce Tekirdağ'a daha sonra sırasıyla Dedeağaç, Edirne ve Kırklareli'ne gitmeyi planlıyordu.⁸⁴⁰ Ancak bu ziyaret hiçbir zaman gerçekleşmedi.

Yunan hükûmeti işgalden sonra Doğu Trakya idaresini beş vilayete taksim etmişti. Bunlar, Edirne, Tekirdağ, Gelibolu, Kırklareli ve Çorlu vilayetleri idi. Ancak daha sonra Çorlu Tekirdağ'a bağlı bir kaza olarak değiştirilmişti.⁸⁴¹ Edirne Belediye Başkanlığına ise Mustafa Şevket Bey getirilmişti.⁸⁴²

Yunanistan, Doğu Trakya'nın işgalinden sonra buradaki yerleşim merkezlerinin isimlerinin belirlenmesi için Arkeoloji Profesörü Lamboşyadis'in görevlendirmişti. Böylece Doğu Trakya'nın şehir isimleri Yunanca isimlerle değiştirilmişti. Tekirdağ'a bağlı kazalar ise Hayrabolu, Malkara, Çorlu, Muratlı ve Silivri idi.⁸⁴³ Bu yerlerde yeni isimlendirmeler ise şu şekilde yapılmıştı:⁸⁴⁴

⁸³⁹ "Şarki Trakya'da Yunanlılar", **İleri**, nr. 940, 30 Ağustos 1920 Pazartesi, s. 1.

⁸⁴⁰ "Venizelos İstanbul'a Gelecek İmiş", **Alemdar**, nr. 2884, 30 Temmuz 1920 Cuma, s. 2; "Yunan İşleri", **İleri**, nr. 960, 20 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1; 1920 Ekim başında yayınlanan bir habere göre Venizelos bu ziyarete Epir'de bulunan Muavenet-i İttimaiye Nazırı (Sosyal Yardımlaşma Bakanı) Simos'un Atina'ya dönmesinden sonra çıkacaktı. Bu ziyarette kendisine Simos'ta iştirak edecekti. Ziyaretin amacı Trakya'da ki muhacirlerin durumlarını yerinde incelemek savaş yetimlerinin ihtiyaçlarını yerinde tespit etmektir. Bu maksatla Gelibolu, Edirne ve Kırkilise Darüleytamlarına bir dizi ziyarette bulunulacaktı. Bkz. "Venizelos Yeni Vilayetleri Gezecekmiş", **İleri**, nr. 973, 3 Ekim 1920 Pazar, s. 1; Başka bir haberde ise: Venizelos'un 17 Ekim'de Atina'dan Golos'a gideceği, Selanik yolundan da Edirne'ye geçeceği yazılmıştı. Venizelos Trakya'nın meşhur şehirlerini gezmeyi planlanıyordu. Bkz. "Venizelos Edirne'ye Gidecekmiş", **İleri**, nr. 982, 12 Ekim 1920 Salı, s. 1.

⁸⁴¹ "Şarki Trakya'nın Taksimatı", **Alemdar**, nr. 2884, 30 Temmuz 1920 Cuma, s. 2; "Yunanlılar Edirne'yi İşgal Etmişler", **Vakit**, nr. 947, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; Edirne Valileri", **İleri**, nr. 910, 28 Temmuz 1920-11 Zilkade 1338 Çarşamba, s. 1; "Yunanistan'ın Edirne Valisi", **Vakit**, nr. 946, 27 Temmuz 1920 Salı, s. 1; "Şarki Trakya'nın Taksimi", **Akşam**, nr. 67, 21 Eylül 1920 Pazartesi,

⁸⁴² "Edirne Belediye Riyaseti", **İleri**, nr. 916, 3 Ağustos 1920 Salı, s. 1; Bununla birlikte Türk memurların yeteri kadar göreve getirilmediği iddiası vardı. Bunu da Trakya'daki milli hareketin zayıflamasında önemli bir etken olan İstanbul hükûmetinin en önemli destekçi yayın organlarından biri olan Alemdar gazetesi yalanlamaya çalışacaktı. Gazeteye göre, Edirne mutasarrıflığında bir Müslüman olan Hamit Beyzade Mehmet vardı. Eski Müdde-i Umumi Arif Bey Polis Müdürü, Arif Efendi Gümölcine Merkez Kazası Kaymakamı, Kazım Bey Karaağaç Kaymakamı, Muhtittin Bey Edirne Livası Kâtibi, Eski Kaymakam Ziya Bey Ziraat Bankası Memuru, Sami Efendi Edirne Merkez Sandık Emni olarak çalışıyorlardı. Edirne Hükûmetinde çalışan hizmetçi ve mübaşirlerin yarısı Müslümandı. Kırklareli 4 tabip Gümölcine'ye atanmıştı. Edirne Hükûmet tabibi Enezli bir Müslüman doktordu. Edirne Merkez Hastanesi Doktorlarının çoğu Müslüman olup 8 adet hasta bakıcı da bu meyardaydı. Gazete, "... Şimdilik bu kadarla iktifa ediyoruz. Bundan sonra dahi Yunan idaresinde istihdam olunan memurların isimlerini neşretmeye devam edeceğiz". Satırları ile son bulmuştu. Bkz. "Trakya'da Yunanlılar", **Alemdar**, nr. 2949-649, 6 Ekim 1920 Çarşamba, s. 3.

⁸⁴³ "Şarki Trakya'da Teşkilat-ı Mülkiye", **İkdam**, nr. 8457, 17 Eylül 1920, s. 2; "Trakya Haberleri-Yunanlıların Teşkilat-ı Mülkiyesi", **Dersaadet**, nr. 63, 16 Eylül 1920 Perşembe, s. 2; Çağla D.

Tablo-3.1: Yunan işgalinden sonra Tekirdağ ve bölgesindeki şehirlerin Yunanca olarak değiştirilen isimleri:

1	Tekirdağ	Redestos
2	Hayrabolu	Hariupolis
3	Malkara	Malgara
4	Çorlu	Tirolai
5	Mürefte	Miryofiton
6	Silivri	Silivri ⁸⁴⁵
7	Saray	Anaktorion
8	Şarköy	Peristasis

Kaynak: Şarki Trakya’da Yunan Teşkilatı-Kasabaların İsimleri”, **Alemdar**, 16 Eylül 1920 Perşembe, nr. 2931, s. 4; Erdem, **a.g.e.** 277.

Şehir ve kasabaların isimlerinden sonra Edirne Valisi Sahtoris Doğu Trakya’daki bütün köylerin isimlerini Rumca olarak değiştirmişti.⁸⁴⁶

Tekirdağ’ın işgal edilmesi ve Silivri’nin buraya bağlanması ile Tekirdağ İstanbul ile Yunanistan arasında sınır şehri olmuştu. Dolayısıyla Yunanistan’ın Avrupa’daki topraklarının en doğusunda Tekirdağ kalmıştı. Bu Tekirdağ’ın jeopolitik önemini bir kat daha arttırmıştı. İki devlet arasındaki bu sınırın geçici olarak belirlenmesi için bir komisyon oluşturulması planlanmıştı. Fransız Topografya Alayından bir binbaşı ve üç yüzbaşı bu görev için atanmıştı.⁸⁴⁷ Jandarma

Tağmat, “Yunan Belgelerinde Trakya’nın Yunanistan tarafından İşgali ve Cafer Tayyar”, **9 Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Amasya 2019, s. 333.

⁸⁴⁴ Trakya’da isimleri değişen diğer şehirler şunlardı: Lalapaşa: Droggilion, Uzunköprü: MakraGefira, Havsa: Niki, Pınarhisar: Vrisis, Demirköy: Sidirohorion, Babaeski: Elefthere, Lüleburgaz: Arkadiyupolis, Saray: Anaktorin (Kırklareli’ye bağlanmıştı), Gelibolu: Kallipolis, Şarköy: Peristasis, (Gelibolu’ya bağlanmıştı) Enez: Ainos, Maydos: Maditos (bugünkü Eceabat); “Şarki Trakya’da “Yunan Teşkilatı-Kasabaların İsimleri”, **Alemdar**, nr. 2931, 16 Eylül 1920 Perşembe, s. 4.

⁸⁴⁵ Çatalca ve Büyüçekmece’den Yunanistan’a terk edilen yerler Silivri kazasına bağlanmıştı.

⁸⁴⁶ “Şarki Trakya’nın Taksimi”, **İleri**, nr. 962, 22 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2; “Şarki Trakya’da”, **Alemdar**, nr. 2937, 22 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2.

⁸⁴⁷ “Türkiye Yunan Hududu”, **Alemdar**, nr. 2913, 29 Ağustos 1920 Pazar, s. 2.

Kumandanlığı bu konuda Birinci Şube Müdürü Fahri Bey'i görevlendirmişti.⁸⁴⁸ Ancak daha sonra bu göreve aynı şubeye müdür olan Talat Bey gönderilmişti.⁸⁴⁹

99 km'lik bu sınır, Büyükçekmece'nin bir kilometre kuzeybatından başlayarak Arnavutköy'ün kuzeyinden, Yenice köyün kuzeyine, Sürkü'nün güneydoğusundan Kadıköy, Haraççı çiftliği ve Fener köyün kuzeyinden, Sinekli'ye ve oradan kuzeye Safaalan Yunanistan'da kalacak şekilde Istranca'dan geçip Karadeniz'de Çilinkoz çiftliğinde sonlanmaktaydı. Çatalca, sınır hattına yakın önemli bir merkez olarak İstanbul'da kalmıştı. Sınır 5-6 km'lik mesafedeydi. Demir yolu hattı 112. Km'sinde Sinekli'de sonlanmakta; ondan sonra Yunan sınırına dâhil olmaktaydı. 116. Km'sinde (Tekirdağ il sınırlarında) Yunanlıların Karaağaç karakolu vardı. Yunanistan bu sınır boyunca 30'a yakın karakol kurmuştu. İstanbul hükûmeti ise sınırı iki hudut jandarma bölüğü ve çeşitli yerlerde oluşturduğu karakollarla muhafaza etmekteydi. Türklerin bir karakoluna karşı Yunanlıların iki karakolu vardı.⁸⁵⁰

Şekil-3.1: İstanbul'dan Çatalca'ya kadar olan bölgeyi, Sevr Antlaşması gereğince Yunan mıntıkasını ve Çatalca hududunu gösteren harita

Kaynak: **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3439, 31 Temmuz 1922 s. 1.

⁸⁴⁸ “Çatalca Hududu”, **İleri**, nr. 935, 22 Ağustos 1920 Pazar, s. 1.

⁸⁴⁹ “Talat Bey”, **Alemdar**, nr. 2913, 29 Ağustos 1920 Pazar, s. 2.

⁸⁵⁰ “Hatt-ı Fasılâ Yunanlılar”, **Akşam**, nr. 1391, 8 Ağustos 1922 Salı, s. 2.

6-) Tekirdağ'dan İstanbul'a Göçler

Doğu Trakya'nın işgal edilmesi ile can güvenliği endişesi taşıyan Tekirdağlı Müslümanlar, başta İstanbul olmak üzere çeşitli yerlere göç etmeye başlamıştı. 31 Temmuz günü Tekirdağ'dan 15⁸⁵¹, 1 Ağustos'ta 11 aile⁸⁵² ve Ağustos ortalarına doğru Vize ve Saray'dan 63 kişi⁸⁵³ İstanbul'a ulaşmıştı. Muhacir sayısının artması üzerine İstanbul Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi muhacirler için gerekli girişimlere başlamıştı.⁸⁵⁴ Sadece 5 Ağustos'ta Tekirdağ ve Bursa'dan gelen muhacir sayısı 160'tı. Ancak bu kadar kişiyi yerleştirecek yer bulunamamıştı. Muhacirin Müdüriyeti ihtiyaç sahiplerine çadır tedarik ederek geçici bir çözüm üretmişti.⁸⁵⁵ 8 Ağustos'ta yine Tekirdağ ve Bursa'dan 150 muhacir gelmişti.⁸⁵⁶ 11 Ağustos'ta ise Tekirdağ ve Gelibolu'dan gelenlerin sayısı 70'ti.⁸⁵⁷ Neredeyse İstanbul'a her gün muhacir geliyordu. 13 Ağustos'ta Tekirdağ, İğneada ve Gelibolu'dan 100 muhacir gelmiş, bunlar da çadırlara yerleştirilmişti.⁸⁵⁸ 18 Ağustos itibarıyla İstanbul'a gelen muhacir sayısı 25.000'e ulaşmıştı.⁸⁵⁹ Muhacir sayısının bu denli artarak devam etmesi üzerine Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi de harekete geçmiş, muhacirlerin genel sağlık durumlarını tetkik ve kontrol altında tutmak üzere Muhacirin Müdüriyetine yazı yazarak muhacirlerin nerede tutulduğu ve sayılarını bildiren bir liste talep etmişti.⁸⁶⁰ İstanbul'da yaşanan bu acıklı manzara İnsani kuruluşları da harekete geçirmişti. Hint Hilal-i Ahmer Cemiyeti Reisi Doktor Furu Muhacirin Müdüriyetinin misafirhanesinde konaklayan ihtiyaç sahiplerine pirinç dağıtmıştı.⁸⁶¹ Bu cemiyetin yardımları ilerleyen günlerde de devam etmişti.⁸⁶²

Bir taraftan savaş, bir taraftan açlık, bir taraftan vatanlarından koparılmanın verdiği ızdırapla çaresiz bir şekilde kendilerini İstanbul'a atarak en azından canlarını kurtarmak derdinde olan bu muhacirlerin başına binbir türlü iş geliyordu. 15 Ağustos 1920'de içinde 120 kişilik Doğu Trakya'dan göç eden Türk memurlarının da

⁸⁵¹ "Tekfurdağı'ndan Gelen Muhacirler", **Dersaadet**, nr. 25, 1 Ağustos 1920 Pazar, s. 3.

⁸⁵² "Dün Gelen Muhacirler", **Dersaadet**, nr. 26, 2 Ağustos 1920 Pazartesi, s. 2; "Gelen Muhacirler", **İkdam**, nr. 8419, 2 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁵³ "Edirne Muhacirleri", **İleri**, nr. 928, 15 Ağustos 1920 Pazar, s. 2;

⁸⁵⁴ "Dün Gelen Muhacirler", **Dersaadet**, nr. 26, 2 Ağustos 1920 Pazartesi, s. 2.

⁸⁵⁵ "Muhacir Vürudu", **Vakit**, nr. 957, 6 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁵⁶ "Dün Gelen Muhacir", **İkdam**, nr. 8426, 9 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁵⁷ "Küçük Haberler", **İkdam**, nr. 8429, 12 Ağustos 1920, s. 2; Vakit gazetesine göre gelen sayısı 50-60 civarında idi. Bkz. "Yeni Gelen Muhacirler", **Vakit**, nr. 96312 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁵⁸ "Dün Gelen Muhacirler", **İkdam**, nr. 8431, 14 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁵⁹ "Yeni Gelen Muhacirler", **Vakit**, nr. 969, 18 Ağustos 1920, s. 3.

⁸⁶⁰ "Muhacirinin Ahval-i Umumiye-i Sıhhiyesi", **İkdam**, nr. 8427, 10 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁶¹ "Muhacirler Geri Gidiyor", **İkdam**, nr. 8429, 12 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁶² "Muhacirine Muavenet", **İkdam**, nr. 8431, 14 Ağustos 1920, s. 2; Hindistan Hilal-i Ahmeri'nin Muaveneti", **Vakit**, nr. 969, 18 Ağustos 1920, s. 3.

bulunduğu Melponi vapuruna kız kulesi açıklarında akıntıya kapılarak kontrolünü kaybetmiş bir şilep çarpmıştı. İçinde bulunan yolcular büyük bir korkuya kapılmış, gemide büyük bir heyecan hasıl olmuştu. Neyse ki korkulan olmamış yolcuların tamamı karaya çıkabilmişti.⁸⁶³

Ancak sadece İstanbul'a ulaşabilmek muhacirler için bütün sorunları çözmüyordu. Bu kadar insana yer bulmak çok zordu. Bu muhacirler daha çok Eyüp Sultan ve civarındaki tekkelere yerleştiriliyordu.⁸⁶⁴ Camiler ve medreseler bu konuda en önemli yerleştirme alanı olmuştu.⁸⁶⁵ Bu kapsamda Sirkeci'de bulunan Acı Musluk Cami muhacirlerin iskânına tahsis edilmişti.⁸⁶⁶

Ne var ki Eylül ayına gelindiğinde de muhacir akını durmamıştı. 2 Eylül'de Selanik ve Tekirdağ'dan 200 muhacir gelmişti.⁸⁶⁷ 3 Eylül günü Tekirdağ ve Mürefte'den gelen 15 aile, 80 nüfus İbrahim Paşa camiine yerleştirmişti.⁸⁶⁸ 3 Eylül akşamı Kırklareli'nden sekiz vagon, Tekirdağ, Midye ve Gemlik'ten 150 civarında muhacir gelmişti. Bu durum Muhacirin Müdüriyetini zor durumda bırakmıştı. Sadece Eyüp'te iskân edilen muhacir sayısı 800'e ulaşmıştı. Bunun üzerine Hilal-i Ahmer, Eyüp Sultan'da bulunan muhacirlere 3 Eylül'den itibaren yemek dağıtmaya başlamıştı. Eylül başında İstanbul'a gelen ihtiyaç sahibi muhacir sayısı 8.000'e ulaşmıştı. Akrabalarının yanına yerleşen muhacir sayısı ise 28.000 kişiye yükselmişti.⁸⁶⁹ Hem Trakya'dan hemde Yunan işgaline uğrayan diğer yerlerden gelen göçlerin artması karşısında Boğaziçi, Rumeli ve Anadolu istihkamlarında bulunan askeri binalarda muhacirlerin kullanımına tahsis edilmişti.⁸⁷⁰ 6 Eylül'de Şarköy'den gelen 70 muhacir de Eyüp bölgesine yerleştirilmişti.⁸⁷¹ 7 Eylül'de Mürefte ve Şarköy'den 84 kişi gelmişti.⁸⁷²

⁸⁶³ "Limanda Bir Kaza", **Vakit**, nr. 969, 18 Ağustos 1920, s. 3.

⁸⁶⁴ "Muhacirlerin İskânı", **Dersaadet**, nr. 47, 31 Ağustos 1920 Salı, s. 3; "Gelen Muhacirler", **Dersaadet**, nr. 48, 1 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2.

⁸⁶⁵ Kenan Özkan, İmparatorluktan Ulus-Devlete Geçişte Göçlerin Rolü (1918-1923), **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Eskişehir 2020, s. 399.

⁸⁶⁶ "Muhacir Haberleri", **Dersaadet**, nr. 45, 26 Ağustos 1920 Perşembe, s. 2.

⁸⁶⁷ "Selanik'ten Mühim Bir İhraç", **Vakit**, 3 Eylül 1920, nr. 982, s. 1.

⁸⁶⁸ "Küçük Haberler", **İkdam**, nr. 8445, 5 Eylül 1920, s. 2; "Muhacir Vürudu", **Dersaadet**, nr. 52, 5 Eylül 1920 Pazar, s. 3.

⁸⁶⁹ "Muhaceret Akını", **Dersaadet**, nr. 52, 5 Eylül 1920 Pazar, s. 3; "Şehrimize Gelen Muhacirler", **Dersaadet**, nr. 98, 21 Ekim 1920 Perşembe, s. 2; "Muhacirine Yemek Tevzi", **İkdam**, nr. 8446, 6 Eylül 1920 s. 2.

⁸⁷⁰ "İskan-ı Muhacirin İçin", **İkdam**, nr. 8445, 5 Eylül 1920, s. 2.

⁸⁷¹ "Küçük Haberler", **İkdam**, nr. 8447, 7 Eylül 1920, s. 2.

⁸⁷² "Yeni Hicretler", **Vakit**, nr. 987, 8 Eylül 1920, s. 1.

Doğu Trakya'dan Türk göçleri artarken Yunanistan aynı bölgeye Rumların yerleştirilmesini düşünüyordu. Bu kapsamda Yunanistan Edirne Fevkaalade Komiseri, Makedonya Valisine gönderdiği telgrafta Trakya'dan Makedonya'ya göç etmiş hali vakti yerinde olan Rumların tekrar eski yerlerine dönmelerini istiyordu. Bunun için sadece Edirne, Tekirdağ, Kırklareli ve Gelibolu Rumlarına müsaade edilmişti.⁸⁷³ Şüphesiz, Yunanistan'ın bu faaliyetlerinin arkasında Doğu Trakya'da çoğunluğu elinde bulunduran Türk nüfusu eritmek, Rum nüfusun çoğunluğu ele geçirmesi yatıyordu.

Yunanistan, Trakya'daki Rum nüfusun arttırılması politikasında zaman kaybetmek istemiyordu. Ağustos ayının başlarında daha önceden Batı Trakya'dan ayrılmak zorunda kalan Rum muhacirlerin Batı Trakya'ya iskanına başlanmıştı. Doğu Trakya Rum muhacirlerinin sayısının ise 50.000 olduğu tahmin ediliyordu. Bunlarında iâşe ve iskanları için gerekli tedbirler hızlıca alınıyordu.⁸⁷⁴ Aynı günlerde Yunanistan hükümeti, Makedonya'dan Trakya'ya göç eden Türklerin tekrar Makedonya'ya geri gönderilmesi, yerlerine de Kafkasya'dan gelecek Rumların yerleştirilmesini planlıyordu.⁸⁷⁵

İstanbul'da Trakya'dan ve diğer işgal sahasından gelen göçmenlerin sayısı gittikçe artıyordu. Bu göçmenlerin durumunu yerinde incelemek ve sağlık durumlarını tespit etmek üzere Muhacirin Müdüriyeti Muavini beraberine aldığı bir tabip ile 20 Eylül'de Eyüp'e gelmişti.⁸⁷⁶ 29 Eylül'de 850 muhacir aileye müdürlük tarafından erzak dağıtımı yapılmıştı.⁸⁷⁷ Bu göçlerin 1920 yılı boyunca devam ettiği görülmektedir.⁸⁷⁸

Ancak; bu muhacir akını Yunanistan tarafından zorunlu sebeplerle bazen durduruluyordu. 1920 yılının sonlarında Yunan hükümeti Doğu Trakya'da nüfus sayımı yapmaya başlamıştı. Bu esnada ahalinin Doğu Trakya dışına çıkması yasaklanmıştı.⁸⁷⁹

⁸⁷³ "Trakya Milliyetçileri", **İkdam**, nr. 8450, 10 Eylül 1920, s. 1.

⁸⁷⁴ "Trakya Muhacirlerinin İskanı", **İkdam**, nr. 8429, 12 Ağustos 1920, s. 2.

⁸⁷⁵ "Trakya İslamlarının Makedonya'ya Nakli", **İkdam**, nr. 8430, 13 Ağustos 1920, s. 1.

⁸⁷⁶ "Eyüp'te İskan Edilen Muhacirler", **Vakit**, nr. 1000, 21 Eylül 1920, s. 2.

⁸⁷⁷ "Muhacirine Erzak", **İkdam**, nr. 8465, 30 Eylül 1920, s. 3.

⁸⁷⁸ "Muhacir Akını Devam Ediyor", **Vakit**, nr. 1027, 18 Ekim 1920, s. 1. "Trakya Muhaceratı Devam Ediyor", **Vakit**, nr. 1030, 21 Ekim 1920, s. 1; "Trakya Muhaceratı Devam Ediyor", **Vakit**, nr. 1059, 19 Kasım 1920, s. 3; "Trakya Muhaceratı", **Vakit**, nr. 1065, 25 Kasım 1920, s. 2; "Dün Gelen Muhacirler", **Vakit**, nr. 1085, 17 Aralık 1920, s. 2; Muhacirler", **Alemdar**, nr. 2968, 23 Ekim 1920 Cumartesi, s. 2; "Şehrimize Gelen Muhacirler", **Dersaadet**, nr. 118, 15 Kasım 1920, s. 2.

⁸⁷⁹ Harbiye Nezareti tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen 5 Ocak 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2540-1*, Lef, 8.

Anlaşılmaktadır ki Yunanistan'ın Trakya'daki en önemli işlerinden birisi nüfus politikası idi. Onlar, Türk nüfusu Makedonya ve İstanbul'a göçe zorlarken yerlerine Kafkasya ve Makedonya'dan getirdikleri Rum nüfusu yerleştirmeye çalışıyordu. Böylece Trakya'daki Rum nüfusun çoğunluğu ele geçirmesi hedefleniyordu.

7-) İşgal Devrinde, Yunan Parlamentosu İçin Tekirdağ'da Seçimler

1920 Ağustos ortalarında Yunan Meclisinin, işgal edilen yeni yerlerin de seçime katılması sağlanarak dağıtılması gündemdeydi. Eski Yunanistan'ın aynı vekil sayısı ile meclise dâhil olması planlanırken Trakya'dan yetmiş mebusa temsil yetkisi verilmesi düşünülüyordu. Venizelos da bu kapsamda işgal edilen yerlerde siyasi ziyaretler yapmayı amaçlıyordu.⁸⁸⁰ Diğer taraftan da Venizelos'u ziyaret etmek isteyenler vardı. Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Gelibolu müftü ve metropolitleri Edirne'de toplanarak Atina'ya gitmeyi düşünüyorlardı. Ziyaretin amacı Venizelos'a şükranlarını sunmak, suikasttan kurtulduğu için geçmiş olsun dileklerini iletmek ve Yunan idaresinin daha iyi olabilmesi için kendi görüşlerini bildirerek bazı taleplerde bulunmaktı.⁸⁸¹ Nihayet 9 Eylül'de Doğu Trakya dini liderleri Venizelos tarafından kabul edilmişlerdi. İlk söz alan Edirne Metropoliti Polikarpas, suikasttan kurtulduğundan dolayı kendisini tebrik etmişti. Ayrıca Edirne'nin "*tahlisinden*" dolayı "*esir kardeşlerinin kurtulduğunu*" vatanın kendilerine müteşekkire olduğunu bildirmişti. Edirne Müftüsü, İslam unsurunun minnet ve şükranlarını takdim etmişti: "*Cenab-ı Hakkın kendisine uzun ömürler vermesini*" temenni etmişti. Ermeni ve Yahudi liderler ise kendilerini "*esaret boyunduruğundan kurtardığı için*" minnet duygularını iletmışlerdi. Venizelos, adalet ve eşitliğin hükûmetin programını oluşturduğunu, bütün Trakya halkının hiçbir ayırım yapılmaksızın Yunan vatandaşı olacaklarını söylemişti. Trakya'ya ziyarete gelmesi için yapılan teklife bir ay sonra memleketin ihtiyaçlarını anlatmak üzere geleceğini söylemişti. Atina Belediyesi Doğu Trakya'dan gelen bu heyetin şerefine bir ziyafet tertip etmişti.⁸⁸² Bu ziyaret sırasında Edirne'de yayınlanan Temin gazetesinin sahibi Mustafa Neyyir de bulunmuştu. O, İmroz gazetesinde yayınladığı bir makalesinde "*Büyük*

⁸⁸⁰ "Venizelos Ne Yapacak", *İleri*, nr. 935, 22 Ağustos 1920 Pazar, s. 1.

⁸⁸¹ "Trakya Memurin-i Ruhanileri Atina'da", *İkdam*, 3 Eylül 1920, nr. 8443, s. 1; "Trakya Müftüleri Atina'da" *Alemdar*, nr. 2918, 3 Eylül 1920 Cuma, s. 2.

⁸⁸² "Trakya Heyeti Atina'da", *Alemdar*, nr. 2926, 11 Eylül 1920 Cumartesi, s. 1; s. 2; "Şarki Trakya Ruhanileri", *Alemdar*, nr. 2927, 12 Eylül 1920 Pazar, s. 1; "Trakya Heyeti Atina'da", *Alemdar*, nr. 2927, 12 Eylül 1920 Pazar, s. 1.

Yunanistan'daki” Müslüman nüfusun üç milyona ulaştığını ticaret ve gelişme bakımından diğer Müslüman şehirlere göre daha iyi olduklarını yazmıştı.⁸⁸³

Venizelos'un heyetle bu görüşmesinden iki gün sonra Yunanistan Dâhiliye Nazırı Repulis, Yunan kıtaatı tarafından işgal edilmiş olan Batı ve Doğu Trakya'nın ilhakı ve işgal edilen yerlerdeki ahalinin Yunan vatandaşlığına sahip olmasını sağlayacak kanun tasarısını meclise tevdi etmiş ve kanun meclisçe kabul edilmişti. Ayrıca Repulis, Trakya'daki seçimlerin yapılması için ilgililere gerekli talimatları vermişti.⁸⁸⁴ Bu çerçevede meclise Trakya'da ki mebusan seçiminin nasıl icra edileceği ve harp cephelerinde bulunan askerlerin seçime hangi suretle iştirak edeceklerine dair iki adet kanun tasarısı gönderildi.⁸⁸⁵ Ancak Venizelos ve muhalifleri arasında Trakya'nın mebus seçimine katılması hakkında görüş ayrılıkları vardı. Venizelos, muhaliflerin Trakya ahalisinin *cahil* olduğu yönündeki kanaatlerine karşı çıkıyordu. O, eğer eski Yunanistan'da⁸⁸⁶ seçimi kazanamazsa iktidarı bırakacağı yönündeki eski söylemlerinin “*her ne kadar bu sözden vazgeçmek için birçok sebebim var*” dese de hala geçerli olduğunu söylüyordu.⁸⁸⁷

Nihayet seçimlerin Ekim 1920 sonunda yapılmasına karar verilmişti.⁸⁸⁸ Yayınlanan kral iradesi ile Trakya'dan 52 mebus seçilecekti.⁸⁸⁹ En büyük pay on iki mebus ile Tekirdağ'a ait idi. Edirne on bir, Kırklareli dokuz, Dedeoğlu sekiz, Gelibolu altı, Gümölcine de altı mebus ile temsil edilecekti.⁸⁹⁰ Toplamda 369 mebus seçilecekti. Bunların 317'si eski Yunanistan'dan diğeri ise Trakya bölgesinden olacaktı.⁸⁹¹ Bu kapsamda Trakya mebus adaylarının birçoğu İstanbul'da siyasi faaliyetlerine başlamış ve seçim bölgelerine gidip çalışmak için son hazırlıklarını yapıyorlardı.⁸⁹² Bazı Yunan basını Trakya'dan seçilecek mebusların çoğunun

⁸⁸³ “Birinin Fikri”, **İleri**, nr. 953, 13 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1; Bu ziyaretler sadece Atina'ya gerçekleşmiyordu. Tekirdağ Mutasarrıfı da aynı tarihlerde İstanbul Yunan Komiserini ziyaret etmişti. Bkz. “Tekfurdağı'nda ki Yunan Mutasarrıfı”, **Dersaadet**, nr. 67, 20 Eylül 1920 Pazartesi, s. 2; “Şuun-Tekfurdağı'nda ki Yunan Mutasarrıfı”, **Akşam**, nr. 715, 20 Eylül 1920 Cuma, s. 3.

⁸⁸⁴ “Yunan Havadisleri”, **Alemdar**, nr. 2928, 13 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1; “Türk Ahalisinin Tabiiyeti”, **İleri**, nr. 953, 13 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1.

⁸⁸⁵ “Harb Cephelerinde ki Askerleri”, **İleri**, nr. 953, 13 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1.

⁸⁸⁶ Eski Yunanistan olarak tabir edilen yer: Balkan Savaşlarından sonraki Yunanistan.

⁸⁸⁷ “Venizelos ile Muhaliflerim Muazarası”, **İleri**, nr. 959, 19 Eylül 1920 Pazar, s. 1.

⁸⁸⁸ “Yunanistan'da İntihabat”, **Alemdar**, nr. 2919, 4 Eylül 1920 Cumartesi, s. 3.

⁸⁸⁹ “Trakya Mebusları”, **Akşam**, nr. 727, 2 Ekim 1920 Cumartesi, s. 2; “Trakya Mebusları”, **İleri**, nr. 973, 3 Ekim 1920 Pazar, s. 1.

⁸⁹⁰ “Yunan Haberleri-Yeni İntihabatta Trakyalılar”, **Alemdar**, nr. 2951-651, 7 Ekim 1920 Perşembe, s. 3.

⁸⁹¹ “Yunanistan'da”, **Alemdar**, nr. 2949-649, 6 Ekim 1920 Çarşamba, s. 1.

⁸⁹² “Trakya Namzedleri”, **İleri**, nr. 961, 21 Eylül Salı, s. 3.

Müslüman olacağını düşünüyordu.⁸⁹³ Venizelos'un muhalifleri ise seçimin yenilenmesine karar verildiği anda Trakya'nın Yunan toprağı olmadığından buralarda yapılacak seçimin gayr-i meşru olduğunu savunuyorlardı. Diğer yerlerde yapılacak seçimde de Venizelos'un elli kadar mebus çıkaracağı kanaatinde idiler.⁸⁹⁴

Tekirdağ'dan Venizelos namına yedi Yunanlı, bir Ermeni ile Feyzi Bey, Asım Bey, Hüseyin Derviş Sabri Efendi ve Recep Kerim Efendi olmak üzere dört Türk adaylığını koymuştu.⁸⁹⁵ Cafer Tayyar Bey'in dahi serbest bırakılarak Edirne'den Venizelos Fırkası adına seçimde adaylığını koyacağı iddia edilse de Yunan Meclis Başkanı bunu doğrulamamıştı.⁸⁹⁶ Seçim çalışmaları Trakya'da oldukça gergin bir vaziyette ilerliyordu. Yunan hükûmeti bunun üzerine kasım ayı başlarında Yunan fırkalarının Türk ahali arasında propaganda yapmasına ve şüpheli görülen şahısların faaliyet ve hareketlerinin yasaklanmasına karar vermişti.⁸⁹⁷ Sıra, yapılacak seçime gelmişti. Seçimin 25 Ekim 'de yapılması planlanmışsa da Kral Alexander'ın bir maymun tarafından ısırılarak kan zehirlenmesi sonucunda vefat etmesi nedeniyle 14 Kasım'da yapılmıştı.⁸⁹⁸ Trakya'daki 52 sandalyenin 20'sini Türkler birisini Ermeniler birisini de Yahudiler kazanmıştı.⁸⁹⁹ Tekirdağ'dan beş Müslüman Yunan meclisine mebus olarak seçilmişti. Bunlar Dervişzade Ali Bey, Germizade Recep Bey, Mehmet Beyzade Tayyip Bey, Naipzade Mustafa Bey, Hüseyinzade İbrahim Beydi.⁹⁰⁰ Diğer vekiller ise şunlardı: Polikos Veziracis, Eski Yunan Komiserliği memurlarından Ekstdris, Emanuelidis, Tekirdağ Mutasarrıfı Papadatos, Papazyan, Sarantidis ve Setahulis'ti.⁹⁰¹

Seçimler sonuçlanmış olmasına rağmen hala Trakya seçimlerinin meşruiyeti tartışılıyordu. Venizelos'un yeterli çoğunluğu sağlayamaması ile hükûmeti kuran muhalefet, cephede yapılan seçim ile Müslüman mebusların hükûmet fırkası

⁸⁹³ "Trakya'da İntihabat Hazırlıkları", *İleri*, nr. 965, 25 Eylül Cumartesi, s. 2.

⁸⁹⁴ "Muhalliflerin Fikri-Ancak 50 Mebus Çıkarabilecek", *Akşam*, nr. 774, 18 Teşrinisani 1920 Perşembe, s. 1.

⁸⁹⁵ "Edirne'de Yunanlılar", *İleri*, nr. 992, 22 Ekim 1920 Cuma, s. 2.

⁸⁹⁶ "Cafer Tayyar'a Dair Bir Söz", *İleri*, nr. 968, 28 Eylül 1920 Salı, s. 1.

⁸⁹⁷ "Trakya İslamları İçin Tazyik", *İleri*, nr. 1008, 7 Kasım 1920 Pazar, s. 1.

⁸⁹⁸ Hatice Yıldırım, "Türk Basınına Göre Venizelos'un 1920 Seçimlerini Kaybetmesi ve Yankıları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XX, S. 41, 2020, s. 515.

⁸⁹⁹ Erdem, *a.g.e.*, s. 278.

⁹⁰⁰ "Tekirdağ'ında Müslüman Mebuslar", *İleri*, nr. 1023, 22 Kasım 1920 Pazartesi, s. 1; 1921 ortalarına doğru Yunan Meclisine seçilen hem Trakya hem Makedonya Türk mebusları burada Türk grubunu kurmuştu. Bkz. "Yunan Mebusanında Milli Türk Grubu", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 594-214, 25 Nisan 1921 Cumartesi, s. 2.

⁹⁰¹ "Trakya Mebusları İstanbul'a Geliyorlar", *İkdam*, nr. 8516, 22 Kasım 1920, s. 1; Polis Müdüriyeti-i Umumiyesi'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 15 Haziran 1922 tarihli tezkire, *BOA, Dahiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrüsefer Kalemi (DH.EUM.SSM)*, 50-21.

himayesine girmesini doğru bulmuyordu. Bundan dolayı Trakya seçimlerinin iptal edilmesi isteniyordu.⁹⁰² Başvekil seçilen Rallis ise Trakya’da yapılmış seçimin meşru olduğunu kabul edeceklerini söyleyerek bu tartışmaya son noktayı koymuştu.⁹⁰³ Venizelos’un seçimi kaybetmesinden sonra Yunan hükûmeti Trakya Vali-i Umumisi Sahtoris’i görevden almış, yerine Prens Andora’yı tayin etmeye karar vermişti.⁹⁰⁴ Ancak bu tayin gerçekleşmemiş yerine Ksidakis gönderilmişti.⁹⁰⁵ O da göreve başladığı gibi valilikte çalışan üst düzey memurların çoğunu değiştirmişti. Bazıları da harcamalardaki usulsüzlüklerden dolayı tutuklanmıştı.⁹⁰⁶ Görevden alınan başka bir isim ise Trakya Ordusu Kumandanı General Zimvrakakis’ti.⁹⁰⁷ Yerine General Solitis atanmıştı.⁹⁰⁸ Anlaşılmaktadır ki yeni hükümet eski iktidar bürokratlarını bir bir görevden uzaklaştırıp siyasi bir intikam peşinde idi.

Bilindiği üzere Venizelos, Trakya’nın Yunanistan’a bağlanması için son derece gayret sarfetmiş ve istediğini de elde etmişti. Venizelos’un seçimi kaybetmesi ile yeni iktidarın Trakya düşüncelerinde herhangi bir değişiklik olmamıştı. Hatta Kral Konstantin, bu yerler için savaşmayı dahi göze almıştı :

“İzmir ve Trakya’nın Venizelos tarafından işgal edilmiş olması terki için bir sebep teşkil edemez. Bize buraların terki teklif edilecek olursa İzmir ve Trakya için harp edeceğiz.”⁹⁰⁹

Oysa Venizelos’a muhalefet edenler seçim sürecinde barış yanlısı olduklarını söyleyerek iktidara yürümüşlerdi.⁹¹⁰ Ancak görüldüğü gibi iktidar ile muhalefet İzmir ve Trakya için görüş birliği içindeydiler. Buna rağmen Venizelos’un iktidarı kaybetmesi ile Trakya’da Yunan idaresi aleyhtarlığı yükselmeye başlamıştı. Seçim’de Venizelos’a oy vermemek için kurulan (Trakya- Edirne) cemiyeti artık

⁹⁰² “Trakya İntihabatının Feshi”, **İleri**, nr. 1059, 1 Ocak 1920 Cuma, s. 1.

⁹⁰³ “Trakya İntihabatının Meşruiyeti”, **Akşam**, nr. 783, 27 Kasım 1920 Cumartesi, s. 1.

⁹⁰⁴ “İzmir ve Trakya Railer”, **İleri**, nr. 1022, 21 Kasım 1920 Pazar, s. 1.

⁹⁰⁵ “Değişenler”, **İleri**, nr. 1029, 28 Kasım 1920 Pazar, s. 1.

⁹⁰⁶ “Trakya’da Mahkemeye Sevk Edilecek Memurlar”, **İleri**, nr. 1053, 28 Aralık 1920; Yunanlılar sadece yolsuzluk yapmıyorlardı. İşgal ettikleri Edirne’de Türk makamlarına ait eşyaları da alıyorlardı. Nitekim Edirne Vilayetinde bulunan Türk idaresinden kalma birçok kıymetli halılar ve gümüş takımlar bir ara Yunan Adliye Nezareti Vekâletine de bakan Vuzukis tarafından çalınmış ve Atina’da ki hanesine nakledilmişti. Atina’da yayımlanan Metaritmis gazetesi bu hırsızlığı ifşa etmişti. Bunun Üzerine Trakya Mebusları Yunan Başvekiline giderek durumu protesto etmişti. Yunan hükûmeti hadiseyi tekzip etmediği gibi Vuzukis’te inkâr etmemişti. Bkz. “Edirne’de ki Yunan Valisi’nin Hırsızlığı”, **Anadolu’da Yenigün**, nr. 853-466, 13 Nisan 1922 Perşembe, s. 2.

⁹⁰⁷ “Edirne Kumandanlığı”, **İleri**, nr. 1024, 24 Kasım 1920 Çarşamba, s. 1.

⁹⁰⁸ “Değişenler”, **İleri**, nr. 1029, 28 Kasım 1920 Pazar, s. 1.

⁹⁰⁹ “Yunanlılar İşgal Ettikleri Yerlerden Asker Alacakları”, **Anadolu’da Yenigün**, nr. 500-120, 9 Ocak 1921 Pazar, s. 2.

⁹¹⁰ Erdem, **a.g.e.**, s. 293

bağımsızlık için çalışmaya başlamıştı. Bunun için köy ve kasabalara beyannameler dağıtmıştı.⁹¹¹

Sonuçta Yunanistan seçimleri ile iktidar değişmişti. Artık Trakyalılar seçtikleri mebuslar ile Yunan meclisinde temsil edilecekti. Tekirdağ'dan seçilen 12 mebusun beşi Müslümandı. Trakya'dan ve diğer yerlerden seçilen Müslüman mebuslar Yunan meclisinde Türk gurubunu kuracak, Türklerin ve Müslümanların hukukunu korumaya çalışacaktı.

8-) İşgal Sonrası Ortaya Çıkan Bazı Meseleler

Doğu Trakya'nın işgal edilmesinden sonra buradaki kiliselerin hangi kuruluşa bağlı olacağı tartışması gündeme gelmişti. Yunanistan Maarif ve Mezhep Nazırı anayasanın ilgili maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifini meclise göndererek Yunanistan'a ilhak olunan arazideki Rum kiliselerinin Rum patrikhanesine bağlı olmamasını doğrudan müstakil Yunan kilisesine bağlı olmasını teklif etmişti.⁹¹² Ermeni Patrikhanesi ise Trakya'daki dini faaliyetlerine devam ediyordu. Trakya Metropolitliğine, 1920 Eylül ayında, Eski Yunanistan, Selanik ve Girit Ermeni Metropolitliği görevlerini yapmış Brolefet Ferhaciyan'ı atamıştı. Yunan hükûmeti de bu atamayı uygun bulmuştu.⁹¹³

Eğitim de başka bir gündem konusuydu. Trakya Valisi Sahtoris, eğitim konusunu ele almış, bu çerçevede Doğu Trakya'daki mektep ve muallimleri nezdine davet etmişti. Sahtoris, mekteplerdeki usulün eskisi gibi devam edeceğini, darülmuallimeyn ve darülmuallimatın kadrolarının genişletileceğini ve Müslüman mekteplerinin muallim ve muallime yakışacak bir numune müesseseleri haline getirileceğini, işgalden önce veya sonra Edirne'yi terk etmiş muallimlerin istekleri halinde geri dönmelerinin temin edileceğini ve eskiden olduğu gibi vazifelerini yerine getirebileceklerini söylemişti.⁹¹⁴

⁹¹¹ "Trakya'da İhtilal Hazırlıkları", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 487-108, 24 Aralık 1920, s. 2; Bu beyannamede: "Trakyalılar kurtulmak için çalışıyor muyuz? Görmüyor musunuz? Trakya'da Edirne Müftüsüne, Belediye Reisine neler yaptılar, bu kadar Türk ve Bulgar aileleri ne oldu? Trakyalılar bunları yapan Yunanlılar değil mi?" yazıyordu. Bkz. "Trakya'da İhtilal Hazırlıkları", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 487-108, 24 Aralık 1920, s. 2.

⁹¹² "Trakya'nın İdare-i Ruhaniyesi", **Alemdar**, nr. 2928, 13 Eylül 1920 Pazartesi, s. 1.

⁹¹³ "Trakya Ermeni Metropolit", **Akşam**, nr. 726, 1 Ekim 1920 Cuma, s. 2.

⁹¹⁴ "Mektepler ve Muallimler", **Dersaadet**, nr. 63, 16 Eylül 1920 Perşembe, s. 2; Yunanistan Trakya'da eğitim konusunda bazı adımlar atsa da Edirne Sultanisinden yedi talebe İstanbul'a gelmişti. Bunlar Edirne Sultanisinin en güzide talebeleri idi. Bu talebeleri tanıyan nüfuz sahibi bir şahıs onarın İstanbul Sultanisi talebesinden daha üstün olduğu ileri sürüyordu. O, hükûmetin bu çocuklara şefkat etmesini derslerinin bir sene daha zayi olmamasını istiyordu. Bkz. "Edirne'den Gelen Talebimiz", **Alemdar**, nr. 2946-646, 3 Ekim 1920 Pazar, s. 2.

En önemli meselelerin başında arazi ve emlak meselesi geliyordu. İşgalin üzerinden çok geçmeden Eylül 1920 ortalarında Yunan hükûmeti emlak ve arazi alım-satımına kısıtlama getiren bir kararname yayınlamıştı. Buna göre Doğu Trakya'daki arazi sahiplerinin tarlalarını beş seneden fazla kiralaması veya vekâletname ile tarla üzerindeki haklarını bir başkasına devretmesi yasaklanmıştı. Beş seneden fazla yapılacak herhangi bir sözleşmeyi hükûmet tanımayacaktı. Ayrıca ev ve arazi alım satımına da kesin bir surette yasak getirmişti.⁹¹⁵

Diğer bir mesele ise haberleşme idi. Yunanlılar, Doğu Trakya'yı işgal ettikten sonra bazı güvenlik önlemleri almaya başlamıştı. Mektup ve telgraflar Yunan sansürüne tabi tutulmuştu. Bilhassa mektuplarda sadece Türkçe adres yazılmasından dolayı iadeler başlamıştı. Adres kısmının Türkçe ve Rumca olarak yazılıp gönderilmesi istenmişti. Mektupların içeriğinin ise Türkçe, Rumca veya Fransızca olarak yazılması şartı getirilmişti. Ayrıca bunların kısa olması gerekmekteydi.⁹¹⁶

Her ne kadar Tekirdağ, Yunanistan tarafından işgal edilse de Osmanlı hâkimiyet döneminde yaşanmış hadiselerle ilgili müracaatlar hala İstanbul hükûmetine yapılıyordu. Osmanlı hâkimiyeti zamanında Tekirdağ'da bazı binalar hükûmet konağına dönüştürülmüştü. Bina sahiplerine ise emlak-ı metrukeden⁹¹⁷ binalar tahsis edilmişti. Ancak emlak-ı metrukeden sayılan bina sahiplerinin geri dönmesi ile hükûmet konağı yapılmak için binalarını veren kişiler evlerinden çıkartılmıştı. Bunun üzerine bina sahipleri istimlâk kararnamesine göre paralarının ödenmesini istemişti. Konu, 25 Eylül 1920'de Meclis-i Vükela'da görüşülmüş, adı geçen hükûmet dairesinin ve hükûmet dairesine dönüştürülmüş binaların Yunan hükûmetine intikal ettiğinden müracaatların Yunan mercilerine yapılmasına karar verilmişti.⁹¹⁸ Böylece İstanbul hükûmeti Trakya'yı gözden çıkardığını bir kez daha teyit etmiş, müracaat sahiplerine de başlarının çaresine bakmalarını bildirmişti. Bu tutum büyük bir çaresizliğin ifadesi idi.

⁹¹⁵ “İcar ve İsticar Muamelatı”, **Dersaadet**, nr. 63, 16 Eylül 1920 Perşembe, s. 2.

⁹¹⁶ “Yunan İşgali Altındaki Yerlere Mektup ve Telgraf”, **İleri**, nr. 962, 22 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2; “İşgal Altında Vilayet Postaları”, **Alemdar**, nr. 2937, 22 Eylül 1920 Çarşamba, s. 2; “Trakya'ya Gönderilecek Mektuplar”, **İleri**, nr. 970, 30 Eylül 1920 Perşembe, s. 1.

⁹¹⁷ Terk edilmiş binalar.

⁹¹⁸ 25 Eylül 1920 tarihli Meclis-i Vükela Kararları, *BOA, MV, 220-112*; Bununla ilgili bir talep Bahriye Kademeli Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi'den gelmişti. O, 1915 senesinde Tekirdağ Hükûmet Konağı'nın yenilendiği esnada hanesinin hükmet konağı bahçesinde kaldığını ve bunun bedelini istemişti. Ancak Bab-ı Ali Hukuk Müşavirliği, yüzbaşının dilekçe takibini yapmadığından dilekçeye bir işlem yapmamış ve evrak müdüriyetinde dilekçenin saklanması karar vermişti. Bab-ı Ali Hukuk Müşavirliği'nin 15 Temmuz 1338 tarihli yazısı, Bkz. *BOA, Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR.HMŞ.İŞO)*, 136-42.

Bu çerçevede değerlendirilecek başka bir husus da işgal sırasında Tekirdağ Postanesinde el konulan kıymetli ve kıymetsiz eşyalardı.⁹¹⁹ 13 Temmuz 1921’de Posta ve Telgraf ve Telefon Müdürlüğü Dâhiliye Nezaretine bir yazı yazmıştı. Buna göre, işgal sırasında 22.970 liralık kıymetli ve kıymetsiz emanetler Yunanlılar tarafından zabt edilmişti. Bu emanetlerin göndericileri tarafından talep edilmesi muhtemeldi. Her ne kadar yürürlükteki nizamname gereğince savaş dolayısıyla idarenin bir tazminat mükellefiyeti yoksa da uluslararası hukuka aykırı olarak Yunan hükûmeti tarafından el konulan bu emanetlerin Yunan hükûmetinden geri alınması gerekmektedir. Müracaat edecek olan emanet sahiplerine bunları teslim etmek amacıyla uygun görülürse gerekli teşebbüslere başlanacağı bildirilmişti.⁹²⁰

9-) Yunanistan’ın Doğu Trakya’yı Elde Tutma Çabaları

I. İnönü Muharebesi’nden (6-11 Ocak 1921) bir ay kadar sonra Yunanistan Harbiye Nazırı Gonaris’in önerisi ile Yunan Meclisi 12 Şubat 1921’de Trakya’da sıkıyönetim ilan etmişti.⁹²¹ Bunun üzerine Trakya mebusları sıkıyönetim ilanı hakkında hükûmetten izahat talep etmişti. Dâhiliye Nazırı ise meclisin diğer celsesinde bu konu hakkında malumat vereceğini söylemişti.⁹²² Gonaris, bunun olağan bir tedbir olduğunu beyan etmişti. Mecliste çoğunluğu elinde bulunduran fırka mebusları bu izahatı yeterli görerek Venizelos Fırkasının bu konuda tartışma yaratmasına mani olmuştu.⁹²³

1921 Kasım ayında Doğu Trakya’nın İtilaf Devletleri tarafından Türklere verileceğine dair bir haberin Avrupa’dan Atina’ya ulaşması üzerine 13 Kasım 1921 Pazar günü Tekirdağ’da bütün ahaliye zorla miting yaptırılmıştı. Bu mitingde Yunan hükûmetinin Doğu Trakya’yı gayet adil bir şekilde idare ettiği ve bu idareden memnun olduklarına dair Müslümanlardan evrak talep edilmiş, alınan bu evraklar İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilmişti. Pasaport almak üzere müracaatta bulunanlardan da benzer yönde ilmühaberler alınmış, kabul etmeyenlere pasaport verilmeyeceği söylenmişti.⁹²⁴ Yunanlıların Doğu Trakya’nın Türklere teslim

⁹¹⁹ Tekfurdağ Merkezde Yunanlılar Tarafından Zapt Olunan Mektup Listesi, Ek-Tablo-C.1, s. 339.

⁹²⁰ Posta Telgraf ve Telefon Müdür-i Umumisi’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 13 Temmuz 1921 tarihli tezkire *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/33, 2.*

⁹²¹ “Trakya’da İdare-i Örfiye”, *Akşam*, nr. 861, 13 Şubat 1921 Pazar, s. 1.

⁹²² “İzmir’de İdare-i Örfiye”, *Akşam*, nr. 861, 13 Şubat 1921 Pazar, s. 1.

⁹²³ Trakya’da İdare-i Örfiye”, *Akşam*, nr. 861, 13 Şubat 1921 Pazar, s. 1.

⁹²⁴ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ne gönderilen 15 Kasım 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 60/3-22, Lef, 2; Dâhiliye Nezareti’nden Sadaret’e ve Hariciye*

edilmesi endişesi dinmiş değildi. Şubat 1922 başlarında Tekirdağ iskelesinde bir miting daha düzenlenmişti. Doğu Trakya'nın Türklere iadesi aleyhinde tertip edilen bu mitingte Ermeni milletinden Doktor Manakyan kürsüye çıkarak Türklerden şikayet eden uzun bir konuşma yapmıştı:

“Ey Ahali! Biliyorsunuz ki Türkler gerek bizim ve gerekse Rum kardeşlerimin, kızlarımızın, namuslarına tecavüz ettiler. Beş yüz kadar seneden beri görmediğimiz zulüm, çekmediğimiz ıstırap, düşar olmadığımız eza ve cefa kalmadı. Mallarımızı yağma ettiler; Babalarımızı, analarımızı kestiler. Öldürdüler. Artık Türkleri istemeyiz. Onların boyunduruğu altında yaşamayacağız. Yedi yaşından yetmişe kadar silahlanıp düşmanı tepeleyelim.”⁹²⁵

Akabinde söz alan Rum despotu da: “*Türkleri istemeyiz, esasen buraları ecdadımızın topraklarıdır katiyen Türklere veremeyiz.*” demişti. Ancak Tekirdağ Ermenilerinin büyük çoğunluğu Manakyan gibi düşünmüyordu ve bu durumdan rahatsızdı. Manakyan'ın bu konuşmasına karşı Çiftlikönü Ermenilerinin bir kısmı gizli bir şekilde Ermeni mezarlığında toplanmış, onlar da: “*Yunanlıları istemeyiz*” şeklinde bağırıyorlardı.⁹²⁶ Bu miting Tevhid-i Efkâr gazetesinin dikkatini çekmiş, okuyucularına şu şekilde bir haberle ulaşmıştı:

“...Trakya ahalisinin Yunan işgalinden kurtulmak istediklerini bütün dünya bildiği için Trakya idare-i hazırasının güya değişmemesi hakkında akd edildiği bildirilen mitinglere kimsenin inanmayacağı şüphesizdir.”⁹²⁷

Bu mitingler Doğu Trakya'nın birçok kasabasında yapılmıştı. Edirne'de gerçekleşen mitinge merkezden on bin, köylerden de üç bin kişi katılmıştı. 6 Şubat 1922 öğleden sonra saat 14.00'te belediye dairesi meydanında düzenlenen mitingte ilk önce mebus Koriditis konuşmuştu. Musevi mebusların da söz aldığı mitingte Selimiye Mektebi Müdürü Hamit İhsan Bey de konuşma yapmış, ancak bu Müslümanlar tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmıştı. Müslüman ahali mitinge

Nezareti'ne gönderilen 15 Kasım 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 60/3-22*, Lef, 1; Harbiye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 6 Aralık 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS 2541-6*, Lef, 18; Bu tarz mitinglerin daha önce de yapıldığını görmekteyiz. Yunan İdaresinde Tekirdağ'a bağlı bir kaza olan Silivri'de İslam ahaliye 2 Mart 1921'de zorla miting yaptırılmıştı. Güya ahali Trakya'ya Osmanlı idaresinin geri gelmesini istemiyordu. Bkz. Dâhiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 24 Mart 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2540-11*, Lef, 6.

⁹²⁵ Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 5 Mart 1922 tarihli 2-305 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2541-12*, Lef, 9; Hatt Fasil Komiserliği'nin 5 Mart 19212 ve 2/305 numaralı rapor sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 59-95*, Lef, 5; 5 Mart 1922 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *ATASE, A:1-11, D:12, F:7-1*.

⁹²⁶ Çatalca Hatt-ı Fasil Komiserliği'nden Rumeli Komiserliğine gönderilen 27 Şubat 1922 Tarihli tezkire, *ATASE, A:1/11, D:12, F:7-2*.

⁹²⁷ “Trakya'ya Dair Bir Yunan Yalanı”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3268, 8 Şubat 1922 Çarşamba, s. 3.

icabet etmemişti. Burada alınan kararlar İtilaf Devletleri konsoloslarına gönderilmişti.⁹²⁸

Türklerin tekrar Doğu Trakya'ya dâhil olma ihtimaline karşı daha önce Türk koruculardan toplanıp Rum koruculara verilen silahlar Yunan hükûmeti tarafından başka mahalle sevk edilmiş, 1922 Şubat'ında Tekirdağ'da bulunan hastanenin karyola, yatak ve yorganları da dâhil olmak üzere tıbbi teçhizatın tamamı boşaltılmıştı. Ayrıca İnöz-Midyе hattına çekilecekleri ile ilgili rivayetler artmıştı. Tekirdağ kışlalarında asker kalmamış, buralara Rum muhacirler yerleştirilmişti.⁹²⁹ Tekirdağ'da ikamet etmekte iken 27 Şubat 1922'de İstanbul'a sığınmak zorunda kalan Ali Oğlu Eşref'in Rumeli Komiserliği tarafından ifadesi alınmıştı. Buna göre, Yunanlıların Tekirdağ'da 50-60 kadar jandarması kalmıştı. Çoğunluğu Ermeni olmak üzere 200-300 hane kadar Kafkas muhaciri kışlalara yerleştirilmişti. Şubat başında potin, matara ve asker borusu gibi askeri malzemeler müzayede yönetimi ile satılmıştı. Tekirdağ'da bulunan tüfekler demet halinde, cephanene de sandık içinde Müslüman köylülerin çalıştırılmasıyla 15 kadar öküz arabası ile Tekirdağ'dan Muratlı'ya gönderilmiş oradan da başka bir semte sevk edilmişti.⁹³⁰ Bir takım vaatler ile kandırılarak Kafkasya ve Rusya'dan getirilen Rum muhacirler Müslüman köy ve hanelerine yerleştiriliyordu. Bunlara Yunan hükûmeti tarafından ihtiyaçlarını karşılamak üzere tahsisat veriliyordu. Ancak 1922 Temmuz'una gelindiğinde Yunan hükûmeti bu ödemeleri durdurmuştu. Bu yüzden birçok muhacir oldukça zor durumda kalmış, memleketlerinden Doğu Trakya'ya geldiklerine pişman olmuşlardı.⁹³¹ Görüldüğü üzere Yunanistan Doğu Trakya'yı Rumlaştırma politikasını eline yüzüne bulaştırmıştı. Yunan idaresinden ne Türkler ne Ermeniler ne de bölgeye sonradan yerleştirilen Rum muhacirler memnun değildi.

⁹²⁸ "Trakya'ya Dair Bir Yunan Yalanı", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3268, 8 Şubat 1922 Çarşamba, s. 3; "Trakya'da Yaptıkları-Bereket Versin ki Mitingi Yapmış Olanların Adetleri Yazıyorlar..", **Akşam**, nr. 1219, 12 Şubat 1922 Perşembe, s. 2; "Yunanlılar Edirne'deki Rumlara Miting Yaptırmışlar", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 809-422, 21 Şubat 1922 Salı, s. 2; "Hamid İhsan'da Kim", **Akşam**, nr. 1230, 23 Şubat 1922 Perşembe, s. 2.

⁹²⁹ Çatalca Hatt-ı Fasıl Jandarma Bölüğü Kumandanından Rumeli Komiserliği'ne gönderilen 27 Şubat 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1-11, D: 12, F: 7-2*; ifade veren Ali Oğlu Şeref aslen Selanik'e tabi Toyran kazasının Kırşdal köyünden olup Balkan Savaşı'ndan sonra Trakya'ya göç etmişti. Bkz. aynı evrak.

⁹³⁰ 5 Mart 1922 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *ATASE, A:1-11, D: 12: F:7*.

⁹³¹ "Şarki Trakya Hakkında", **Akşam**, nr. 1369, 14 Temmuz 1922 Cuma, s. 2.

10-) Yunan İşbirlikçisi Türkler ve Yaptıkları Zulümler

İşgal ile birlikte Yunan işbirlikçisi olan Türkler türemişti. Bunlardan birisi eski Bahriye Yüzbaşısı Osman Niyazi Kaptandı. O, Yunanlılar tarafından Tekirdağ İskân Muhacirin Komisyonunda memur olarak görevlendirilmişti. Eskişehir'in Yunanlılar tarafından işgalinden sonra Tekirdağ'da şapka giymiş ve o günden sonrada şapkalı bir şekilde dolaşmaya devam ederek Yunanlılara karşı beslediği sempatiyi göstermişti. Elinden geldiğince Yunanlılara hizmet eden Osman Niyazi, sürekli olarak Milli Mücadele Hareketi, ileri gelenleri ve Mustafa Kemal Paşa hakkında uygunsuz sözler söylüyordu.⁹³² Osman Kaptan, ihanetine Tekirdağ'ın Yunanlılar tarafından işgali sırasında başlamıştı. O, erzak yüklü bir vapuru Yunanlılara teslim etmiş, mükâfat olarak da Tekirdağ Muhacirin Müdüriyetine tayin edilmişti. Ancak Osman Niyazi Kaptan'ın tek ihaneti bu değildi. O, Müslümanlara iftira atıyor, onların ölümüne neden oluyordu. İnanlı köyünden İsmail oğlu Dursun ile Mehmet oğlu Yetim Süleyman'ın hanelerinde silah bulundurdıkları yönünde Yunan kuvvetlerine ihbarda bulunması üzerine adı geçen şahıslar Yunanlılar tarafında darp edilmiş, dayanın verdiği tesirle ikisi de bir ay sonra vefat etmişlerdi.⁹³³

Yunanistan'a hizmet etmek sıradan bir hale gelmeye başlamıştı. Çorlu Müftüsü Hafız Ahmet oğlu Hacı Mehmet Emin 13 Temmuz 1921'de Çorlu'ya bağlı tüm muhtar ve imamlara bir davetname göndermişti. 16 Temmuz 1921 Cuma günü Kral Kostantin adına dua okunacaktı. Bu maksatla Çorlu Zükur Mektebinde toplanılacaktı. Bunun için köyün ileri gelenlerinden birkaç kişi ile beraber muhtar ve ihtiyar heyetlerinin de Çorlu'da hazır bulunması istenmişti. Bahsi geçen çağrının ilk cümlesi şöyle başlıyordu:

“Cuma Günü Sabahleyin Haşmetli Kralımız Kostantin Hazretleri nam-ı alisine izafetle Çorlu'da zükur mektebinde dua olunacağından...”⁹³⁴

Bu cümle müftünün Yunan Kralına duyduğu muhabbetin bariz bir göstergesi idi. Yunanlılar, kendi emellerine alet olmak istemeyen müftüleri azlediyordu. Yerine ise bu emele hizmet edecek olanları getiriyordu. Bunlardan biri Çorlu Müftüsü Hafız

⁹³² Dâhiliye Nezareti'nden Bahriye Nezareti'ne gönderilen Aralık 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 72-18*, Lef, 3; *BOA, DH.EUM.AYŞ. 72-18*, Harbiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Aralık 1921 tarihli tezkire, Lef, 1-2.

⁹³³ *BOA, HR.SYS 2728-22*, Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 19 Mart 1922 tarihli tezkire, Lef, 1.

⁹³⁴ Harbiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Aralık 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ 72-18*, Lef, 1-2; Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 27 Kasım 1921 tarihli rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2540-15*, Lef, 21.

Ahmet'ti.⁹³⁵ O, Çorlu'da Yunanlıların menfaat ve yararına başarılı hizmetlerinden dolayı mükâfaten Tekirdağ'a tayin edilmiş; aynı zamanda Tekirdağ Cemaat-i İslamiye Reisi olmuştu. Yunanlıların 1922 ortalarından itibaren İstanbul'u tehdit ettikleri sırada, 22 Mayıs 1922'de Kral Konstantin'e bir dua-name göndermişti:

“Sevgili Kralımız Kostantin Hazretlerine

Haşmetpenahilerinin resm-i istirahat-ı ruhiye gününe mütesadüf eden mübarek Pazar gününün yirmi ikisinde tesadüf ettiğinden tebrik eder Allah babaya bütün canımdan kopan farta muhabbetimle bil-umum Tekfurdağı ve mülhakatı Müslümanları namına dua ederim ki dünyalar oturdukça oturasın zira adalet-i kraliyeniz cihana iştihar etmiştir ve devlet-i yunaniyeniz payidar olacaktır ve yakın zamanda taht-ı saltanatını Allah babadan istirham Kostantiniye de bir karar eylesin. Emin yaşayasın. Sevgili Kralımız Kostantin Hazretlerine”⁹³⁶

Doğu Trakya'da Müslümanlara yapılan zulümleri hem Ankara hem de İstanbul hükûmeti yakından takip etmekteydi. Tekirdağ'da Yunanlılar tarafından yapılan bu zulümlerle ilgili İdare-i Umumiye Dâhiliye Müdüriyeti 6 Nisan 1922 ve 17 Nisan 1922 tarihlerinde durumu ilgili makama iletmiş, Hariciye Nezareti de İtilaf Devletleri temsilcilikleri nezdinde girişimlere başlamıştı. Ancak bu temsilcilikler ortak bir yazı ile Yunan komiserliği tarafından kendilerine gönderilen raporu Hariciye Nezaretine iletmişti. Bu raporda, Tekirdağ Müftüsü Mustafa Efendi tarafından Yunanistan'ın Trakya Ordusu Başkumandanlığına gönderilen yazı vardı. Buna göre, Rum vatandaşlarla Müslümanlar ahenk içinde yaşıyordu. Tekirdağ Müslümanlarına Yunan kıtaatı tarafından hiçbir şekilde saldırı olmuyor, Müslüman aileler iş ve güçleriyle ilgileniyordu. Ayrıca Yunan müfrezeleri Kazandere ve Ferhanetli⁹³⁷ köyüne giderek ahaliye oldukça nazık bir dille silahlarını teslim etmelerini söylemiş; ancak, bu davete ahali tarafından icabet edilmemişti. Yine de kimsenin burnu dahi kanamadan 246 silah teslim edilmişti. Yalnız Ali Çavuş isminde biri, bir Müslüman'a karşı işlediği suçtan dolayı tutuklanmış, adliyeye sevk edilmişti. Malkara'ya bağlı Generli⁹³⁸ köyünde kendi hanelerinde öldürülen Kara Ahmetoğlu'nun eşi ve kızının katilleri tutuklanmıştı. Failler arasında Karaahmetoğlu'nun oğlu da bulunmaktaydı. Bu cinayet Türkler tarafından işlenmiş, failleri de yakalanmıştı. Ali Bey Çiftliği işletmecisi Ali Bey'in öldürülmesi meselesi

⁹³⁵ Şark Hattı Askeri Komiserliği'nin 10 Haziran 1922 tarih ve 626 numaralı sureti. *BOA, HR.SYS. 2541-15*.

⁹³⁶ “Trakya Muhabirimizin Mektupları”-Tekfurdağı'nda Ne Gördük ve Ne İşittik?”, *Akşam*, nr. 1484, 9 Teşrinisani 1922 Perşembe, s. 3.

⁹³⁷ Tekirdağ'a bağlı Ferhadanlı köyü olabilir.

⁹³⁸ Bugün Tekirdağ merkeze bağlı.

ise Yunan adli makamları tarafından takip edilmekteydi. Halil Ağa'yı öldüren zanlı ise Ermeni olup Drama Hapishanesindeydi. Öldürüldükleri ileri sürülen Karacamurat köyünden Ahmet Efendi ile ailesi, Simit köyü⁹³⁹ Bakkalı, Pazarcık İmamı ve Kayı köyündeki kız çocuğunun hayatta oldukları, iddia edilen olayların yalan ve iftira olduğu bildirilmişti.⁹⁴⁰ Böylece müftü Yunan zulümlerine ortak oluyor ve onları bu durumdan kendince aklıyordu.

Müslüman ahaliye bu zulmü yapan başta Osman Niyazi kaptan ve Hafız Ahmet⁹⁴¹ olmak üzere birçok şahıs Büyük Taarruz sonrası kaçmışlardı. Ayrıca halk Yunan idaresi döneminde Dişçi Haşım'ın oğlu Ahmet, İdadi Müdürü Osman Nuri, Şeyh Ahmet, Hafız Hüseyin, Dersaadetli Süleyman gibi isimlerden de şikâyetçiydi.⁹⁴²

İhanet, o kadar büyük bir boyuta ulaşmıştı ki Selimiye camiinde Venizelos'un sıhhat ve selameti için mevlit okutulmuştu. Anadolu'da Yenigün gazetesi bu haberi okuyucularına şu çarpıcı ve oldukça sert satırlarla ulaştırmıştı:

“...Eğer hala gaflet uykularının mahmurlukları ile vaziyetin hakikatini görmeyenler ve anlamayanlar varsa onların gözlerine Sultan Selim Cami-i Şerifinin minarelerini sokarız. Onlara hitap ederek deriz ki: Türk ve Müslüman âleminin en kadim abidelerinden biri olan şu minarelerin gölgelendirdiği o meale-i kabeyi görüyor musun? İşte onun altında ve yunan süngülerinin tehditleri önünde (Venizelos)'un sıhhat ve selametine dua edilmiştir.”⁹⁴³

Yunan emelleri için çalışan işbirlikçi bir kişi de Edirne'de Temin gazetesini çıkaran Mustafa Neyyir idi. Aynı şekilde, onun bacanağı Sadi Galip ise Tekirdağ ve Silivri'ye giderek Temin gazetesine abone kaydediyordu. Üstelik her fırsatta Osmanlı hükûmeti aleyhinde konuşup, Yunan propagandası yapıyordu. İzmir Polis Memuru Fuat da Doğu Trakya'da dolaşarak Yunan hükûmetine çalışıyordu.⁹⁴⁴ Benzer şekilde İzmit sancağı kazalarından birinde kaymakamlık görevinde bulunmuş

⁹³⁹ Seymen Köyü olabilir.

⁹⁴⁰ Hariciye Nezareti tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA, HR.SYS. 2728-39*, Lef, 1; Tekirdağ Müftüsü Mustafa Efendi tarafından Yunan Trakya Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen 19 Haziran 1922 tarihli telgraf, *BOA, HR.SYS. 2728-39*.

⁹⁴¹ Hafız Ahmet bu yaptıklarının cezasını ödemişti. Milli Mücadele hareketinde ihanetleri ile bilinen ve 150'likler olarak adlandırılan listede ismi vardı. 1938 yılında bu 150'likler affedilmişti. Bkz. “150'likler Affedildi”, *Son Posta*, nr. 2843, 30 Haziran 1938, s. 3,10.

⁹⁴² “Trakya Muhabirimizin Mektupları-Tekfurdağı'nda Ne Gördük ve Ne İşittik?”, *Akşam*, nr. 1484, 9 Kasım 1922, s. 3.

⁹⁴³ “Tarihi Bir Facia: Edirne'de (Venizelos)'a Dua”, *Anadolu'da Yenigün*, nr. 14-34, 19 Eylül 1920 Pazar, s. 1.

⁹⁴⁴ İzmir Merkez Memuru-Edirne Polis Müdürü Fuat'ta yaptıklarının cezasını ödemişti. Onunda isimi aynı Hafız Ahmet gibi 150'likler olarak adlandırılan listede idi. 1938 yılında bu 150'likler affedilmişti. Bkz. “150'likler Affedildi”, *Son Posta*, nr. 2843, 30 Haziran 1938, s. 3,10.

olan Hayri isminde biri Yunan hükûmetine hizmet ediyor, Osmanlı hükûmeti aleyhinde söylemlerde bulunuyordu.⁹⁴⁵

Mustafa Neyyir'in Edirne'de yayımladığı Temin gazetesi fesat yuvasının merkezi olmuştu. Lüleburgaz, Saray ve Pınarhisar müftüleri Temin gazetesinde yayınladıkları makaleler ile işgalden sonra Trakya adına Yunan Parlamentosunda Kırklareli'ni temsil eden Hurşit Şükrü, Giritli İhsan ve Selanik Mebusu Ali Kemaleddin Beylerin hükûmetle ahali arasında ki uyumu bozduğunu hatta Hristiyan ahali tarafından bile sevilmediklerini yazıyorlardı.⁹⁴⁶

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Yunan işgalinden önce vatansever Doğu Trakyalılar vatanın müdafaası için elinden geleni yapmışlardı. Tekirdağ önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi bazı sebeplerden dolayı Doğu Trakya'daki en zayıf halka olarak kalmıştı. Belki Tekirdağ'ın içinde de en zayıf halka Saray idi. Nitekim 20 Temmuz 1920'de Yunan işgali başladığında Saray'da direniş için faaliyet gösterenler tutuklanmış, askerler firar etmişti. Yunan idaresi burada tesis edildiğinde, mahalli yönetimde görev alan birçok Saraylı vardı. 24 Mayıs 1922'de "Yunan Hükûmet-i Muvakkatası" üyeliğinde Saray kasabasından sekiz kişi vardı. Bunlar, Kamil Beyzade Hulusi Bey, Kamil Beyzade Süleyman Bey, Derviş oğlu Hüseyin Ağa, Yeğenzade Ahmet Bey, Arif Hoca, Aşır Bey, Behaderkeri Efendi ve Saraylı Meyhaneci Yanko idi. Ayrıca bu azalara yardım eden birçok isim de mevcuttu. Bu isimler Nazır oğlu Fethi Ağa, Yeğenzade İbrahim Bey, Kamil Beyzade Hakkı Bey, Aşır Beyoğlu Ahmet Bey, Tiryaki oğlu Hasan Ağa, Nazır Salih oğlu Ahmet Ağa, Behram Çavuş, Faik Bey, Beyazköy Muhtarı Çolak Ali Ağa, Yuvalı köyü muhtarı ve heyet-i ihtiyariyesi, Ayvacıklı Ali Osman, Çukuryurt'tan Hüseyin Ağa, Karlı köylü Hasan Ağa, Çerkezköylü Mustafa Ağa, Büyük Manikalı⁹⁴⁷ Mehmet Çavuş, Büyük Manikalı Rahmi Efendi, Büyük Manikalı Bakkal İsmail Efendi, Büyük Manikalı Ali Ağa'nın oğlu Mehmet, Uzun Hacılardan Mehmet, Karaağaçlı İsmail ve Saray kasabasından eski Aşar Kâtibi Hüseyin Avni'den ibaretti. Bu yardımcı isimler arasında ismi geçen bazı şahıslar dikkat çekmekteydi. Birincisi Saray kasabasından Kamil Beyzade Hakkı Bey'dir. Bu şahıs Yunan işgali başlamadan önce Saray'da

⁹⁴⁵ Harbiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Aralık 1921 tarihli tezkire *BOA, DH.EUM.AYŞ 72-18*, , Lef, 1-2; Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 27 Kasım 1921 tarihli rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2540-15*, Lef, 21.

⁹⁴⁶ Harbiye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 6 Aralık 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS 2541-6*, Lef, 18.

⁹⁴⁷ Tekirdağ'ın Saray ilçesine bağlı Büyükyoncalı köyü.

Posta Telgraf Müdürü olarak görev yapmaktaydı. Bu görevinden istifade ederek Doğu Trakya'daki bütün milli harekâtı fesat yuvalarına sızdırmış, müdafaa kuvvetinin tesirâtını azaltmıştı. O kadar ki son ordu telgrafnamelerini dahi saklamıştı. İkincisi Kamil Beyzade Süleyman idi. O, İmam Hafız Ahmet ve Yanko ile beraber 21 Temmuz 1920'de Çorlu'ya giderek Yunanlı yetkililere sadakatlerini bildirmişti. Çerkezköylü Mustafa Ağa ise Yunanistan namına Çerkezköy Hükûmet Başkanlığı görevini almıştı. Eski Aşar Kâtibi Hüseyin Avni diğer ismi ile Hüseyin Hüsnü ise 2 Ağustos 1920'de Saray'ı işgal eden Yunan askeri birliklerine hoş geldin karşılaması düzenlemiş ve burada bir konuşma yapmıştı. O, “*zalim Türk hükûmetinden kurtulduğundan*” dolayı teşekkür etmişti.⁹⁴⁸ Saray kazası bu yukarıda isimleri sayılan şahısların müşterek hareketiyle Yunan işgal kuvvetlerine yardım merkezi halini almıştı. Sarayın bu hale gelmesinde Edirne Müftüsü Hilmi Efendi, Yeni İmaretli Hafız Mehmet, Kunduracı İbrahim, Edirne Eski Askeri Mektebi Müdürü Miralay Mustafa ve oğlu Temin Gazetesi sahibi Mustafa Neyyir, bacanağı Sadi Galip, Kayınpederi İbrahim, Edirne Merkez Müdde-i Umumiye Hafız Arif, Bakkal Emin Efendi, Kırklareli Muhasebe Başkâtibi Fethi, Kırklareli Müftüsü, Tekirdağ murahhası Hoca Hulusi, Tekirdağ eski Mutasarrıfı Ali Firuzan Bey'in kısmen kasıt kısmen müsamahaları üzerine birçok şahıs bunların tesirinde kalmış milli hareket zayıflamıştı. İşgalden iki ay önce Saray kasabasında Arif Hoca isimli şahıs kasabada gizlice dolaşarak müdafaa aleyhine birtakım faaliyetlerde bulunmuştu. İşgal sonrası ise bu faaliyetlerini aleni bir şekilde yapmaya başlamıştı. Tüm bunlar Saray kasabasının ileri gelenlerini olumsuz yönde etkilemişti. 21 Temmuz 1920 sabahı eşrafın elinde bulunan hayvanat, zahire ve müdafaa sandığında bulunan 1.000 lira isyancılar arasında bölüşülmüştü. Saray kaymakamı, müftüsü ve Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin Saray temsilcisi Sadık Efendi ile birlikte 14 kişi 2 Ağustos 1920 tarihine kadar Saray adliyesinde tutuklu kalmış, görmedikleri işkence ve hakaret kalmamıştı.⁹⁴⁹

11. Batı Anadolu Muharebelerinde Yunan Ordusunun Durumu ve Tekirdağ (Ocak 1922-Eylül 1922)

Tekirdağ, Doğu Trakya'nın işgalinden sonra son derece önemli bir konuma sahip olmuştu. Bir taraftan İstanbul'a sınır komşusu, diğer taraftan Yunanistan'ın

⁹⁴⁸ Yunan hükûmeti muvakkatı azalığını Saray kasabasında deruhde eden kişilere ait liste, *TİTEA, Kutu: 63, Gömlek: 68, Belge: 68-1, 3.*

⁹⁴⁹ Yunan hükûmeti muvakkatı azalığını Saray kasabasında deruhde eden kişilere ait liste, *TİTEA, Kutu: 63, Gömlek: 68, Belge: 68-2, 4.*

kara bağlantısı kopmadan Marmara Denizi'ne tek seferde ulaşabileceği bir liman şehri konumuna ulaşmıştı. Anadolu'da yapılacak harekât için eski Yunanistan'dan asker, cephane ve malzeme sevkiyatı kolaylıkla demir yolu vasıtasıyla Muratlı, Çorlu veya Çerkezköy'e getiriliyor; oradan Tekirdağ limanı vasıtasıyla Bandırma üzerinden Batı Anadolu içlerine gönderiliyordu. Bundan dolayı Tekirdağ son derece önemli bir ikmal merkezi olmuştu.⁹⁵⁰

Yunanistan, bilindiği üzere Batı Trakya'yı Bulgaristan'dan, Doğu Trakya'yı Osmanlı Devleti'nden ilhak etmişti. Ayrıca Anadolu içlerine kadar ilerleyerek sınırlarını oldukça genişletmişti. Ancak bu sınırları koruyabilecek insan kaynağına ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacı tek başına eski Yunanistan'ın karşılamasının imkânı yoktu. 1920 yılı sonlarına doğru Trakya'da yapılan nüfus sayımı sonucunda 20 yaşından 40 yaşına kadar olanların -Müslim, gayr-i müslim birlikte- askere alınacağı haberleri daha da sıklıkla duyulmaya başlanmıştı. Edirne'de yayınlanan Temin gazetesindeki bir haberde bunun ima edilmesi üzerine Müslümanlar bu durumu kabullenmek istememiş, Trakya'dan kaçmaya veya bu doğrultuda hazırlıklarını yapmaya başlamışlardı. Trakya'dan toplanan askerler Makedonya'ya, oradan toplanacak askerler ise peyderpey Edirne'ye gönderilmeye başlanmıştı.⁹⁵¹

Açıkcası, Trakya Müslümanları askere alınacakları yönündeki iddialardan rahatsızdı. Ancak bu konuda yalnız değillerdi. Birtakım Trakya Rumları da askere alınmaktan memnun değildi. 15 Nisan 1921'de Tekirdağ ve civarından 35 yaşına kadar olan Rumlar silâh altına alınarak Selanik üzerinden Arnavutluk sınırına sevk edilmişti. Fakat bu sevk esnasında daha Selanik'e ulaşmadan birçoğu firar etmişti. Yakalan firarilere, Tekirdağ sahilinde tel örgü çektirilmekte ve istihkâm hazırlığı yaptırılmaktaydı.⁹⁵²

Bilhassa Anadolu'daki mücadelede insan kaybının artması Doğu Trakya'dan yararlanılmasını zorunlu hale getiriyordu. 1922 yılı yılbaşı yortularının hemen

⁹⁵⁰ Tekirdağ limanı işgalden sonra önemli bir askeri sevkiyat merkezi haline gelmişti. Çanakkale boğazından geçen bazı gemiler buraya gidiyordu. Bu kapsamda, Yunan bandıralı Dafhima gemisi 1 Ağustos 1920'de İzmir'den Tekirdağ'a askeri malzeme nakliyatı gerçekleştirmişti. 10 Ekim 1920'de Yunan bandıralı Estrubi gemisi Pire'den Tekirdağ'a 300 asker sevk etmişti. Yine Dafhima gemisi Golos'tan Tekirdağ'a 578 asker ile askeri mühimmat getirmişti. Bkz. Kale-i Sultaniye Boğazı'ndan (Çanakkale Boğazı) geçen Yunan gemileri hakkında cetvel, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 53-48.

⁹⁵¹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden alınan 17 Ocak 1921 tarihli tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS*, 2540-3, Lef, 3.

⁹⁵² Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 25 Nisan 1921 tezkire, *BOA, DH.EUM.SSM*, 46-8.

ardından 30-33 yaş arasındaki Doğu Trakya Rumlarının silâh altına alınması gündeme gelmişti.⁹⁵³

Yunanlılar bir taraftan İnsan kaynağı için Doğu Trakya'dan Rumları silah altına alırken diğer taraftan da Tekirdağ üzerinden askeri birliklerin Anadolu'ya sevk ve nakillerini gerçekleştiriyorlardı. II. İnönü Muharebesinden önce Trakya bölgesinden Tekirdağ limanı aracılığı ile Bursa'ya araç sevkiyatı yapılmıştı. 12 Mart'ta başlayan bu sevkiyat Nisan ayının ortalarına kadar devam etmişti.⁹⁵⁴

Yunanlıların Batı Anadolu'daki durumlarına göre Doğu Trakya'daki askeri hareketlilik de aynı doğrultuda hızlanıyordu. Birçok askeri sevk ve nakil işlemi yapılıyordu. Çorlu, Yunanlılar için önemli bir askeri konumlanma ve sevk merkeziydi. Askeri hastanesi dahi mevcuttu.⁹⁵⁵

Özellikle, II. İnönü Muharebesi'nin kaybedilmesinden sonra askeri sevkiyat gözle görülür şekilde artmıştı. 30 Nisan 1921'de Çerkezköy istasyonuna bir vagon cephane getirilmişti. O tarihte buradaki Yunan askeri sayısı ise 300'dü.⁹⁵⁶ Aynı tarihlerde Uzunköprü yolu kullanılarak Keşan, Hayrabolu ve Gelibolu taraflarına yüklü miktarda askeri malzeme ve asker sevk edilmişti. Bu sevkiyat esnasında Tekirdağ iskelesine vapurlara bindirilmek üzere gelen Yunan askerleri vapura binmek istememiş ve savaş istemediklerini söylemişlerdi. Çıkan isyan sonucunda bir Yunan subayı öldürülmüştü.⁹⁵⁷

Mayıs 1921 sonlarına doğru askeri sevkiyat İzmir bölgesine doğru yoğunlaşmış, bu kapsamda, Tekirdağ'dan 50 vagona yakın asker sevk edilmesi kararlaştırılmıştı.⁹⁵⁸ Haziran başında iki alay ile takviye edilen Kırklareli tümeninin

⁹⁵³ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 25 Aralık 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS.2541-8*, Lef, 8.

⁹⁵⁴ Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından gönderilen 9 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/27-14/48*, Lef, 3; Tekirdağ'da bulunan 15. Piyade Taburu Komutanı Hrisospatis, Bursa'daki Asya-yı Suğra Orduları 4. Şubesine gönderdiği telgrafta Trakya ordusu tarafından adı geçen tarihten itibaren sekiz römorkör ile traktör sisteminde otomobiller gönderildiğini bildirmişti. Bu telgraf Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından ele geçirilmişti. Mutasarrıf bu telgrafın kablo yoluyla Dimetoka ve Tekirdağ'dan çekildiğini yazmıştı. Bkz. Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/27-14/48*, Lef, 2; İdare-i Umumiye Dahiliye Kalemi'nden Harbiye Nezareti'ne gönderilen 14 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/27-14/48*, Lef, 1.

⁹⁵⁵ Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 4 Mayıs 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-44*, Lef, 2.

⁹⁵⁶ Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 4 Mayıs 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-44*, Lef, 2.

⁹⁵⁷ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 6 Mayıs 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-44*, Lef, 3.

⁹⁵⁸ Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 31 Mayıs 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/2-33*, Lef, 2.

ikiye ayrılması birinin Edirne'ye, diğersinin de Tekirdağ aracılığı ile Anadolu'ya gönderilmesi planlanmıştı.⁹⁵⁹ Aynı tarihlerde Tekirdağ Mutasarrıfı yayınladığı beyanname ile Tekirdağ'da dört alay kurulduğunu, bu alayların yakında cepheye gönderileceğini söylüyordu. Ayrıca Tekirdağ'daki Ermeni doktorlar Yunan ordusuna katılmak için davet edilmişlerdi.⁹⁶⁰

Tüm bunlarla birlikte Yunan hükûmeti 25 Haziran 1921 tarihi itibarı ile ihtiyaç duyulması halinde Anadolu'ya sevk edilecek 10.000 kişilik bir birliği Tekirdağ'da toplamıştı. Bunlar, Tekirdağ'dan deniz yoluyla sevk edileceği günü beklemekteydi.⁹⁶¹ Aynı tarihlerde Çorlu'da üç top ve dört mitralyözleri vardı. Çerkezköy'de ise küçük bir birliğe eğitim verilmekteydi. Ancak Haziran ayında Yunan kumandanlığı bir süreliğine askeri hareketliliğin durdurulması emrini vermişti.⁹⁶² Tekirdağ'da toplanan Yunan askerlerinin birçoğuna İstanbul'u almak üzere görevlendirildiği söylenmişti. Fakat askerlere Anadolu'ya sevk edilecekleri bildirilince askerler üstlerinden bilgi almak istemişti. Bu talep ast ve üstler arasında Yunan hâkimiyet döneminde Tekirdağ'da benzerine az rastlanılan askeri bir itaatsizlik olayına dönüşmüştü. Çıkan olaylar neticesinde 25 Yunan askeri ile 2 subay hayatını kaybetmişti.⁹⁶³

Eskişehir-Kütahya Muharebesi (15 Temmuz 1921) ile birlikte Doğu Trakya'daki askeri hareketlilik tekrar artmıştı. Gümölcine'de bulunan tümen, savaşın ilk günlerinde Tekirdağ'a nakledilmişti.⁹⁶⁴ Temmuz başında Yunanlılar Lüleburgaz'da bir fırka asker toplamış, fakat henüz sevk etmemişti. Bunların Anadolu'ya gönderileceği tahmin edilmekteydi.⁹⁶⁵

⁹⁵⁹ "Yunanlıların Kırkkilise Fırkası", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 3032, 5 Haziran 1921 Pazar, s. 2.

⁹⁶⁰ "Tekfurdağı'nda Hazırlıklar", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 3036, 11 Haziran 1921 Cumartesi, s. 4.

⁹⁶¹ Harbiye Nezareti'ne gönderilen 25 Haziran 1921 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/11, D: 171, F:24, Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Çatalca Hudut Komiserliği'ne gönderilen 25 Haziran 1921 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/11, D: 171, F:24, Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e, Hariciye ve Harbiye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA*, *DH.KMS*, 60/2-33, Lef, 6; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 25 Haziran 1921 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.KMS*, 60/2-33, Lef, 7.

⁹⁶² Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 15 Haziran 1921 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.KMS* 60/2-33, Lef, 5.

⁹⁶³ Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 2 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.KMS*, 60/3-30, Lef, 2; Başka bir belgede sevk edilen asker sayısı 15.000 kişi olarak verilmiş, çıkan çarpışma da bir subayla beş askerin öldüğü ve beş askerin ise yaralandığı yazılmıştı. Bkz. Umum Jandarma Kumandanı Mirliva Ali Kemal tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 21 Ağustos 1921 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.İUM*, 20/28-14/91, Lef, 2.

⁹⁶⁴ Dahiliye Nezareti'nden Harbiye Nezareti'ne gönderilen 12 Temmuz 1921 tarihli Tezkire, *BOA*, *DH.KMS* 60/2-49, Lef, 1; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 12 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA*, *DH.KMS* 60/2-49, Lef, 2.

⁹⁶⁵ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen tezkire, *BOA*, *DH.KMS*, 60/3-7, Lef, 2.

Tekirdağ, cephe gerisinde önemli bir konuma sahipti. Kocaeli bölgesinde Yunanlılara yardım ve yataklık eden onlarla birlikte hareket edip birçok Müslümanı feci bir şekilde öldüren, mallarını yağma eden bazı Abazalara karşı Türk kuvvetleri bir operasyon düzenlemişti. Buradan kaçan Abazalar 1921 Temmuz’unda Tekirdağ ve Silivri iskelelerine çıkarılmıştı.⁹⁶⁶ Ayrıca sayıları 700 kadar olan Abaza yaralıları Doğu Trakya’daki Yunan tedarik ve nakliye vasıtaları memurları tarafından tedavi olmak amacıyla Anadolu’dan Muratlı’ya ve Tekirdağ’a sevk edilmişti.⁹⁶⁷ Bir kısmı da Edirne’ye gönderilmişti.⁹⁶⁸

Eskişehir-Kütahya Muharebelerini kazanan Yunanlılar, bu savaşın hemen arkasından Sakarya Muharebesi’ne hazırlanmaya başlamışlardı. 23 Temmuz günü akşam saat yedi civarında bir Yunan torpidosu korumasında Aleksandır, Esice ve Vekati isiminde üç Yunan gemisi Pire’den aldığı bin yedi yüz [1700] Yunan askerini Tekirdağ’a götürmüştü.⁹⁶⁹ Yunanlılar askerlerini belli merkezlerde topluyordu. Bunlar Tekirdağ, Lüleburgaz ve Bandırma idi. İstanbul’dan toplanan acemi askerler ise Silivri’ye naklediliyordu. 27 Temmuz 1921’de Muratlı istasyonuna Tekirdağ’a sevk edilmek üzere iki alay, bir ağır obüs bataryası, bir süvari bölüğünden meydana gelen bir piyade tümeni gelmişti.⁹⁷⁰ Aynı tarihlerde Lüleburgaz’da toplanan asker sayısı 37.000’i bulmuştu.⁹⁷¹ Buradaki taburlardan bazıları Lüleburgaz’dan Tekirdağ’a nümayiş yapmak amacıyla gidip geliyordu. Ayrıca bölgedeki Rum ve Ermeniler silâh altına davet ediliyordu.⁹⁷² 1 Ağustos 1921’de Çorlu’ya 6.000 Yunan askeri getirilmişti. Lüleburgaz-Muratlı arasında tahkimat yapılmaya başlanmıştı.⁹⁷³

⁹⁶⁶ Nazır Ali Paşa tarafından Hariciye Nezareti’ne gönderilen 13 Temmuz 1921 tarihli tezkire *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/30*, Lef, 1; Harbiye Nezareti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 11 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/30*, Lef, 2.

⁹⁶⁷ Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 20 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/65*, Lef, 3.

⁹⁶⁸ Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 1 Ağustos 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/65*, Lef, 2.

⁹⁶⁹ İdare-i Umumiye Dahiliye Müdüriyeti’nden Sadaret, Hariciye ve Harbiye Nezareti’ne gönderilen 27 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/56*, Lef, 1; Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 24 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/28-14/56*, Lef, 2.

⁹⁷⁰ 27 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *TİTEA, Kutu: 333, Gömlek: 66, Belge, 66*; Çatalca Mutasarrıflığı’ndan Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 27 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-7*, Lef, 7.

⁹⁷¹ Çatalca Mutasarrıflığı’ndan Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 27 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-7*, Lef, 7.

⁹⁷² Çatalca Mutasarrıflığı’ndan Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 31 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-7*, Lef, 9.

⁹⁷³ Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden Sadaret, Hariciye, Dahiliye ve Umum Jandarına Kumandanlığına gönderilen 30 Temmuz 1921 tarihli tezkireler, *BOA, DH.KMS, 60/3-7*,

Yunanlılar bu askeri birlikler haricinde Doğu Trakya'ya 3.000 kadar Jandarma kuvvetinin gönderilmesi için gerekli hazırlıklara başlamıştı.⁹⁷⁴ Bazı iddialara göre Yunanlılar Midye'de de asker topluyorlardı. İstihbarat amacıyla bölgeye gönderilen bir şahıstan alınan bilgiye göre Yunanlıların Midye'ye herhangi bir sevkiyat yapmadığı anlaşılmıştı.⁹⁷⁵

Sakarya Muharebesi'nden önce Yunanlılar Tekirdağ'da müstakil bir tümen kurmaya karar vermişlerdi. Bu kapsamda buraya yeni alayların sevkiyatı yapılıyordu. Bu tümenin Ağustos'un ilk haftasına kadar oluşturulması bekleniyordu.⁹⁷⁶ Gönüllülerden oluşması planlanan adı geçen tümene Bizans İmparatoru Paleolog'un isminin verilmesi düşünülmüştü. İstanbul ve Trakya Rumlarının gönüllü olarak tümene gelmesi beklense de Ayvalık ve diğer yerlerden Tekirdağ'a sevk edilen 1500 kişilik efsun askeri tümenin esasını oluşturacaktı.⁹⁷⁷ Yunanlılar kurulacak bu tümene özel bir ehemmiyet vermişlerdi. O kadar ki Kılıkış Zırhlısı ile Mudanya'ya gitmesi planlanan Kral Kostantin buradan Tekirdağ'a gidip bu tümenin kurulmasını yerinde görecekti. Ayrıca Trakya hududundaki askerleri teftiş edecekti.⁹⁷⁸ Bu arada, Prens Nikola, bu tümene komutan olarak atanmıştı.⁹⁷⁹

Şurası bir gerçek ki, Yunanlılar, Sakarya Muharebesi için Anadolu içlerine sevk etmek üzere yeni tümenler kurmak için gayret sarf etseler de bunda başarı sağlayamadılar. Çorlu, Muratlı ve Lüleburgaz'da bulunan kuvvetlerini iki tümen kuvvetine çıkartma çabaları ancak bir buçuk tümene yetebildi. Bunlar da İstanbul'a sevk edilecekleri vaadiyle kandırılmıştı. Askerler bu durumu öğrenince isyan etmişlerdi. İsyanın büyümesi ve kontrolden çıkması üzerine muhafız bölükleri mitralyöz kullanmak zorunda kalmışlardı. İsyan güçlkle bastırılmış, askerler Tekirdağ'da bekleyen gemilere bindirilerek Anadolu'ya sevk edilmişti.⁹⁸⁰

Lef, 3-4; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 1 Ağustos 1921 tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-7*, , Lef, 5.

⁹⁷⁴ "Yunanlılar Trakya'da Tahşidat Yapıyorlarmış", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3080, 27 Temmuz 1921 Çarşamba, s. 3.

⁹⁷⁵ Çatalca Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 31 Temmuz 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH. KMS, 60/3-7*, Lef, 9.

⁹⁷⁶ "Müstakil Fırkayı Teşkil Edememişler", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3083, 30 Temmuz 1921 Cumartesi, s. 2.

⁹⁷⁷ "Rum Gönüllülerden Fırka Teşkili", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3083, 30 Temmuz 1921 Cumartesi, s. 2.

⁹⁷⁸ "Kral Kostantin Trakya'ya Gidecekmiş", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3086, 5 Ağustos 1921 Cuma, s. 3.

⁹⁷⁹ "Tekfurdağı'nda Mümtaz Fırka", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 6880, 13 Ağustos 1921 Cumartesi, s. 3.

⁹⁸⁰ "Yunan Ordusunda İsyan Mukaddemeleri", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3104, 26 Ağustos 1921 Cuma, s. 1.

Diğer taraftan, 14 Ağustos 1921’de Edirne’de bir tabur ve bir miktar jandarma vardı. Edirne, Tekirdağ ve Midye’de iki zayıf tümen kalmıştı. Bunlar yeni silâhlarına alınanlarla takviye ediliyordu.⁹⁸¹ Yine 14 Ağustos’ta iki bacalı, beyaz boyalı bir vapurla, Tekirdağ’a yaklaşık 200 yaralı getirilmişti. Bunlar, hastaneye dönüştürülen Rum Mektebinde tedavi altına alınmıştı.⁹⁸² Edirne’nin birçok yeri Yunan yaralıları ile dolmuştu. Sivil haneler bile tedavi amaçlı kullanılıyordu. Yaralıları ziyaret etmek yasaktı. Bazı yaralılar ise köylerde perişan vaziyette bırakılmıştı. Bu durum Yunan ordusundaki disiplini sarsıyordu. Venizelist subaylar iktidara yönelik bazı olumsuz söylemlerde bulunuyorlardı.⁹⁸³

Sakarya Muharebesi’nin başlamasından bir gün önce 22 Ağustos 1921’de, Çorlu İstasyonu civarında konuşlanmış olan Çadırılı Ordugâhında bulunan 51. Yunan Alayına Tekirdağ’a hareket etmesi talimatı verilmişti.⁹⁸⁴ Bu alayın mevcudu 2.000 kişiden ibaretti. Alay, silâhlarına alınma davetine icabet eden Ermenilerden oluşmaktaydı. 51. Alayın hareket etmesinden sonra Çorlu’da 250 mevcutlu 13. Yunan Depo Alayı kalmıştı.⁹⁸⁵ Savaşın başladığı gece ise Yunanlılar Lüleburgaz’da bulunan en seçkin ve iyi yetişmiş birliğine karadan Tekirdağ’a hareket etmesi emrini vermişti. Bu Doğu Trakya’da büyük bir endişeye neden olmuştu.⁹⁸⁶ Aynı tarihlerde Yunanlılar Muratlı ve civarında bulunan İslam ahaliyi nakliye vasıtalarını kullanmaya ve cephanelerini taşımaya zorlamış; ancak, ahali dağlara veya tarlalara kaçarak bu talepleri yerine getirmemişti.⁹⁸⁷

Sakarya Muharebesi’nin ortalarına doğru Yunanlılar Tekirdağ’da bulunan askeri kışlanın kapı, pencere, çerçeve ve camlarını, yine Tekirdağ, Muratlı ve

⁹⁸¹ 14 Ağustos 1921 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 39, Gömlek: 86, Belge, 86*.

⁹⁸² Umum Jandarma Kumandanı Mirliva Ali Kemal Bey tarafından gönderilen 21 Ağustos 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 20/28-14/91*, Lef, 2; Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 20 Ağustos 1921 tarihli tezkire *BOA, DH.İ.UM. 20/28-14/91*, Lef, 1; Ayrıca Yunan kuvvetleri Silivri’nin Fener köyünden Haraççı çiftliğine kadar telefon kablosu döşemişti. İdare-i Umumiye Dahiliye Müdüriyeti’nden Sadaret’e gönderilen tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 20/28-14/91*, Lef, 3.

⁹⁸³ 14 Ağustos 1921 tarihli yazı *TİTEA, Kutu: 39, Gömlek: 86, Belge, 86*.

⁹⁸⁴ Umum Jandarma Kumandanı Mirliva Ali Bey tarafından 3 Eylül 1921 tarihli tezkire *BOA, DH. KMS. 60/3-13*, Lef, 4; Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti’ne gönderilen 1 Eylül 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH. KMS. 60/3-13*, Lef, 2.

⁹⁸⁵ Umum Jandarma Kumandanı Mirliva Ali Kemal tarafından Dâhiliye Nezareti’ne gönderilen 21 Ağustos 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM. 20/28-14/91*, Lef, 2.

⁹⁸⁶ Harbiye Nezareti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 3 Eylül 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-13*, Lef, 5; Harbiye Nazırı tarafından Sadaret’e gönderilen 3 Eylül 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-13*, Lef, 4.

⁹⁸⁷ “Trakya’da Ahalinin Vesait-i Nakliyesini de Kullanmak İstiyorlar”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3104, 26 Ağustos 1921 Cuma, s. 2; “Muratlıların Hamiyeti”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3113, 4 Eylül 1921 Pazar, s. 2.

Çorlu'daki askeri alet ve edevatlarını sökerek Tekirdağ limanı vasıtasıyla başka bir yere sevk etmişlerdi. Savaştan dolayı Yunan ordusunun maneviyatı bozulmuş her gün beş-altı asker Doğu Trakya'daki birliklerinden firar ederek İstanbul'a iltica etmeye başlamıştı.⁹⁸⁸

Sakarya Muharebesi nedeniyle Yunanlılar Tekirdağ'daki askerlerinin tamamını Bandırma ve Mudanya'ya nakletmişlerdi. Eylül 1921 ortalarında Tekirdağ'da neredeyse hiç askerleri kalmamıştı. Yalnız şehrin asayişi için az miktarda jandarma vardı. Kaldı ki Doğu Trakya'dan Anadolu'ya sevk edilen bu Yunan birliklerinin büyük kısmı cepheden firar etmiş, Yunan ordusunda disiplin bozulmaya yüz tutmuştu. İzmir'de asayişi sağlamak için bahriye askerleri karaya çıkarılmıştı.⁹⁸⁹ Sakarya Muharebesi'nden bir ay sonra Yunan ordusunda firar sayısı had safhaya ulaşmıştı. Bunu saklamaya çalışan Yunan komuta kademesi Doğu Trakya'da bulunan istasyonlara birer tabur miktarında asker sevk etmişti. Amaçları trenlerin her geçişinde asker sayılarının çok görünmesini sağlamaktı.⁹⁹⁰ Ancak bu faydasız girişimler gerçeği saklamaya yetmiyordu. Aralık ayı geldiğinde Çorlu'da bulunan Trakyalı Rumlardan oluşturulmuş olan tabur tamamen firar etmişti. Doğu Trakya'da bulunan diğer birliklerde de firar sayısı her geçen gün artıyordu.⁹⁹¹

Sakarya Muharebesi, Yunanlılara ağır bir darbe vurmuştu. Cephede yaralanıp durumları hafif olanlar Pire, Cezair-i Bahr-i Sefid Yunan adaları, ve Makedonya'ya gönderilirken ağır olanlar Tekirdağ'a sevk ediliyordu. Tekirdağ'da 800 yataklı iki hastane bu hizmet için kullanılıyordu. Her iki hastane de yaralılarla dolmuştu.⁹⁹² Bu durum Tekirdağ'ın Yunanlılar için cephe gerisinde ne kadar önemli bir ikmal merkezi olduğunu net bir şekilde göstermekteydi.

Yunan ordusu Sakarya'dan sonra tekrar toplanmak için bir takım hazırlık içerisindeydi. Anadolu'dan topladıkları küçük birlikleri Doğu Trakya'ya gönderiyorlardı.⁹⁹³ Zaman zaman Tekirdağ'daki bu birliklerin denetimi yapılıyordu.

⁹⁸⁸ Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 5 Eylül 1921 tarih ve 739 numaralı rapor sureti, *BOA, DH.KMS, 60/3-15*.

⁹⁸⁹ "Yunan Ordusundan Kaçan Kaçana", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3128, 19 Eylül 1921 Pazartesi, s. 2.

⁹⁹⁰ "Trakya'da ki Yunanlılar", *Akşam*, nr. 1109, 25 Ekim 1921 Salı, s. 2.

⁹⁹¹ "Yunan Ordusunda Asker Firarileri", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 747-360, 9 Aralık 1921 Cuma, s. 2.

⁹⁹² "Tekfurdağı'nda Askerleri Kalmadı", *Akşam*, nr. 1083, 19 Eylül 1921 Pazartesi, s. 2; "Tekfurdağı'na da Yaralı Gönderiyorlar", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3129, 20 Eylül 1921 Salı, s. 2; "Yunan Mecruhları Neler Anlatıyor", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3129, 20 Eylül 1921 Salı, s. 2.

⁹⁹³ "Yunanlılar Trakya'ya Kuvvet Gönderiyorlar", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 811-424, 23 Şubat 1922 Perşembe, s. 1.

24 Şubat 1922'de Yunan Erkan-ı Harbiye Reisi Dusmanis bu kapsamda Çorlu'dan Çerkezköy'e gelmişti.⁹⁹⁴

Görüldüğü üzere Tekirdağ, Yunanistan'ın Batı Anadolu harekâtında oldukça önemli bir konuma sahipti. Anadolu'daki askeri hareketliliğe paralel olarak Tekirdağ'da askeri hareketlilik de artıyor veya azalıyordu. Bunun en önemli sebebi şehrin ikmal merkezi konuma gelmesiydi. Büyük Taarruz öncesinde Tekirdağ ve civarında askeri faaliyetler artmıştı. 28. Yunan Tümeni, 3 Temmuz 1922'de 3.000 askerini Eskişehir'de bırakarak 12.000 askerini Mudanya üzerinden Tekirdağ'a geçirmişti. Bu tümen acemi askerlerden oluşmaktaydı. Tümenin taburlardan ayrı olarak makineli tüfek bölüğü vardı. Her bir bölüğe 21 adet makineli tüfek düşmekteydi. Herşeye rağmen Yunan ordusunda maneviyat eksikti. Subayları harp yanlısı olmasına rağmen asker harp taraftarı değildi; üstelik, birçoğu ilk fırsatta firar etmek arzusundaydı. Bundan dolayı asker ihtiyacı son derece artmıştı. Çorlu, Çerkezköy, Saray ve Vize ahalisinden 18 yaşından 60 yaşına kadar olanlar ayda on beş gün zorla askeri işlerde istihdam ediliyordu. Ordunun bu isteksiz durumunun farkında olan Kırklareli'deki Yunan Tümen Kumandanı Miralay Dimitripoli, Çorlu, Çerkezköy ve Silivri bölgesindeki Yunan kuvvetlerini denetlemişti.⁹⁹⁵

Büyük Taarruz sonrası dağılan Yunan ordusu geri çekilirken büyük bir katliam olayına girişmişti. Önüne kattıkları bazı Türkleri zorla beraberinde götürüyorlardı. Gemlik civarındaki Umur Bey, Katırlı, Hamidiye köyü ahalilerinden Gemlik Tersanesinde çalıştırılan elli üç Müslüman 5 Eylül 1922'de süngülü Yunan askerleri tarafından zorla alınarak günlerce yürütülmüş, 18'i yolda yorgunluk, susuzluk ve Yunan askerlerinin zulmünden ölmüştü. Geriye kalan 36 Müslüman ise Tekirdağ'a götürülmüştü. Bunlar daha sonra serbest bırakılmış ve 30 Eylül 1922'de İstanbul'a gelmişlerdi.⁹⁹⁶

⁹⁹⁴ Hatt Fasil Komiserliği'nin 5 Mart 1922 ve 2/305 numaralı rapor sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 59-95, Lef, 5; Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 5 Mart 1922 tarihli 2-305 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS*, 2541-12, Lef, 9; 5 Mart 1922 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *ATASE, A:1-11, D:12, F:7-1*.

⁹⁹⁵ Umum Jandarma Kumandanı Mirliva Ali Kemal Bey tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 17 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ*, 62-53, Lef, 2-3.

⁹⁹⁶ İdare-i Umumiye Müdüriyeti Nazır Ali Paşa tarafından Polis Müdür-i Umumisine gönderilen 9 Ekim 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK*, 65-20, Lef, 2; Polis Müdür-i Umumisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 4 Ekim 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK*, 65-20, Lef, 3; Nazır Ali Paşa tarafından Hariciye Nazırı İzzet Paşa Hazretlerine gönderilen 17 Ekim 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK*, 65-20, Lef, 1.

12-) İşgal Devrinde Siyasi ve Askeri Gelişmeler

İşgalden sonra Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki Trakya sınırı belli olmasına rağmen bazı yerlerde hala ihtilaf söz konusuydu. Yunanlılar, belirlenmiş sınırın ötesine geçmek istiyorlardı. Öyle ki Yunanlıların atadığı Tekirdağ mutasarrıfı ve beraberindeki heyet, 24 Ocak 1921’de Büyükçekmece’ye gelmişti. Aslında buraya gelmemeleri gerekiyordu. Zaten bunu, bölgedeki bir Fransız subayı da kendilerine sormuştu. Anlaşıyor ki, Yunanlıların amacı, Büyükçekmece ve köylerinde dolaşarak Yunan propagandasını yapmaktı.⁹⁹⁷

Ne var ki Sakarya Muharebesi’nin Türkler tarafından kazanılması Yunanlılarda intikam hırsını arttırmıştı. 1921 Eylül sonlarına doğru Doğu Trakya’dan önemli miktarda muhacir İstanbul’a gelmeye başlamıştı. Dahiliye Nezareti’ne göre Yunan hükümeti de Müslümanları göçe zorlamaktaydı. Muhacirlerin ifadesine göre Doğu Trakya’dan yirmi bine yakın Müslüman ahalinin göç edeceği ancak şimdilik bazı siyasi nedenlerden dolayı bu göçün engellediği belirtiliyordu. Bu yoğun göç hareketi Dâhiliye Nezaretinin dikkatini çekmişti. Nezarete göre bu halkın İstanbul’da ne iskân edilmesi ne de iâşesinin karşılanması mümkün değildi. İstanbul’un asli halkının ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan devletin bu işeyi karşılayamayacağı gibi bazı toplumsal sağlık sıkıntılarının da meydana geleceği düşünülüyordu. Dâhiliye Nezareti, Hariciye Nezaretine Yunan hükümetinin gerek Doğu Trakya’da gerekse İzmir’de Müslüman ahaliyi göçe zorladığını, bunların emval ve eşyalarını gasp ederek yerlerine Rum muhacirleri yerleştirdiğini böylece bahsi geçen bölgelerde Rum çoğunluğu sağlamaya çalıştığını bildiriyordu.⁹⁹⁸ Türkler, bu baskılara karşı silahlanıp çeteler kurmaya başlamıştı. Eylül 1921 sonunda Türk ve Bulgarlardan oluşan bazı çeteler Dereköy ve Kırklareli taraflarından Doğu Trakya’ya girerek faaliyete başlamışlardı. Bunun üzerine Yunanlılar Doğu Trakya’nın küçük kasabalarında bulunan mahpusları Tekirdağ’a sevk etmeye başlamıştı.⁹⁹⁹ Haziran 1922 yılına gelindiğinde Türkler kendi haklarını korumak maksadı ile birçok çete kurmuş ve Yunan müfrezelerine saldırmaya başlamıştı. Doğu Trakya demir yolunun 116-120. kilometrelerinde 6 kişilik Edirneli

⁹⁹⁷ Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 25 Ocak 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM 20/26-14/60*, Lef, 2; Çatalca Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 6 Şubat 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM, 20/26-14/60*, Lef, 3.

⁹⁹⁸ Dâhiliye Nezareti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 25 Eylül 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2541-5*, Lef, 14.

⁹⁹⁹ Harbiye Nezareti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 1 Ekim 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS. 2541-5*, Lef, 16.

Kara Hasan çetesi hudut boyundan Silivri'ye giden Yunan askerlerinden birini öldürmüş ve diğerini de yaralamıştı. Vize ve Demirköy taraflarında Türk ve Bulgar çetelerinin görülmesi üzerine geceleri civar halkın hanelerinden çıkmaları yasaklanmıştı. Midye taraflarında bulunan Boşnak çetesi, Yunan kuvvetleriyle çarpışmış, yaralanan Yunan askerleri tedavi olmak amacıyla Çerkezköy'üne sevk edilmişti. Asayiş olaylarının artması üzerine Yunan Kumandanı Çerkezköy eski Cemaat-i İslamiye Reisi Halil oğlu Molla Mehmet Efendi'yi nezdine çağırarak son günlerde Doğu Trakya'da bir takım İslam çetelerinin görüldüğünü, bunların engellenmesini, aksi halde bundan Türklerin zarar göreceğini söylemişti. Yunanlılar Türk çetelerine karşı Çorlu'da bir alay tesis ederek, Semiko ve Menako çetesinin bu alaya katılmasını kararlaştırmıştı. Bunların görevi hudut karakollarını basmak, İslam köylerini yakmaktır. Bunlar, Fener, Elbesan ve Kadıköy civarında faaliyet yürütüyorlardı.¹⁰⁰⁰

Sakarya Muharebesi'nin Türkler tarafından kazanılmasından sonra Yunanistan'ın Doğu Trakya kısmında bazı sıkıntı ve aksaklıklar görülmeye başlanmıştı. Kasım 1921'de Tekirdağ ve Silivri'de jandarma birliklerinden başka Yunan askeri kuvveti kalmamıştı. Çorlu'da Trakyalı Rum ve Ermenilerden teşekkül ettirilen taburun askerlerinin tamamı firar etmişti. Edirne ve Kırklareli'nde jandarmalar dışında cüzi bir kuvvetleri kalmıştı.¹⁰⁰¹ Anlaşılmaktadır ki Yunan birlikleri Anadolu'ya kaydırılmaktadır. Aynı zamanda askerler arasında firarlar had safhaya ulaşmış durumda idi.

Yunanlılar 1922 yılı başlarından itibaren Doğu Trakya'daki baskılarını sistematik bir şekilde arttırmaya başlamıştı. Müslümanlar baskılar karşısında Tekirdağ'ı terk etmeye devam ediyordu. 22 Nisan 1922'de Tekirdağ'dan 50 kişi İstanbul'a iltica etmişti. Bunlar Gülhane misafirhanesine yerleştirilmişti.¹⁰⁰²

Bununla birlikte, diğer etnik unsurların da rahatsızlığı giderek artıyordu. Tekirdağ'dan İstanbul'a gelen bir Ermeni, Haziran 1922'de bazı hususlar hakkında oldukça çarpıcı ifadeler kullanmıştı. O, bin türlü müşkülâtla İstanbul'a ulaştığını, Yunanlıların hiçbir Türk'ün hareketine müsaade etmediğini söylemişti. Ayrıca oradan kalan ahali de hiç memnun değildi. Tekirdağ'da meydana gelen küçük ve

¹⁰⁰⁰ Şark Hattı Komiserliği'nin 24 Haziran 1922 ve 690 numaralı raporu, *BOA, HR.SYS. 2541-15*.

¹⁰⁰¹ Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 27 Kasım 1921 tarihli rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2540-15*, Lef, 21; Rapor 25-26 Kasım 1921 akşamı İstanbul sınırlarına girip iltica eden Tekirdağlı İsmail oğlu Refik Efendi ve Bakkal Hamdi Oğlu Seza Efendi'nin ifadelerine göre hazırlanmıştır.

¹⁰⁰² "Tekfurdağı'ndan Muhacir Geliyor", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3343, 24 Nisan 1922 Pazartesi, s. 2.

ehemmiyetsiz bir hadiseden dolayı Yunanlıların bütün köylerde arama yaptığını ve silah toplama bahanesiyle birçok kişiyi gözaltına aldığını söylemişti. Bu olaydan sonra Tekirdağ'a Hacıanesti'nin geldiğini, ancak Rumlar tarafından hoş karşılanmadığını, Hacıanesti'nin Tekirdağ'da yaptığı konuşmaya istinaden kesinlikle harp taraftarı olmadığını beyan etmişti. Ancak bu durumun yerli Rumlar ile Yunanlılar arasında kötü bir etki bıraktığını ifade etmiş, bundan dolayı Hacıanesti'nin başkumandanlığa tayin edilmesi Trakyalı Rumları memnun etmemişti.¹⁰⁰³

Yunanlıların Trakya Müslümanlarına baskıları her geçen gün daha da artıyordu. 1922 Temmuz'unda bir köyden diğer köye gitmek bile oldukça güçleşmiş, Trakya'daki idare şeklinde değişiklik yapılmıştı. Edirne vilayetine bağlı sancaklara vilayet unvanı verilmiş, başlarına da vali atanmıştı. İdareden kimse memnun değildi. Bilhassa Müslümanların her müracaatı reddedilmekteydi. Memurların yaptığı suiistimal had safhaya ulaşmış, Kırklareli hükûmet konağı kasten yakılmıştı. Her kazada 120 piyade 20 süvari jandarma vardı. Bunların büyük kısmı eski Yunanistanlı ve Makedonyalı iken cüzi bir kısmı ise Trakyalıydı. Jandarma birçok kez insanlık dışı muamelelerde bulunmaktaydı. Rumlar, Müslümanların hicret etmesi için her türlü fenalığı yapıyorlardı. Her köye nüfusuna göre bir veya iki korucu ile üç adet jandarma görevlendirilmiş, her on veya on beş köy için on kişiden oluşan bir karakol tesis edilmişti. Müslümanlar, bir köyden diğer köye gitmek için mutlaka fotoğraflı vesikasını gidip geldiği mahalde kayıt ettirmek mecburiyetindeydi. Bu kayıt işlemleri aleni bir şekilde yapılmazdı. Bu sırada Yunan askerleri Müslümanların milli duygularını rencide edip hakaretlerde bulunur ve mutlaka rüşvet alırlardı.¹⁰⁰⁴

Bazı Yunan askerleri ise İtilaf Devleti subaylarının üniformasını giyerek Müslüman köylerini ziyarete gidiyorlardı. Bir şikâyetleri varsa kendilerini dinlemeye geldiklerini söylüyorlardı. Onların hukukunu muhafaza etmek için her türlü şikâyeti açıkça söylemelerini istiyorlardı. Bunun üzerine ahali iyi niyetli sandıkları bu duruma aldanarak şikâyetlerini anlatmaya başlıyordu. Yunanlılar bu isimleri kayıt

¹⁰⁰³ “Yunanistan Ne Halde”, **Akşam**, nr. 1334, 9 Haziran 1922 Cuma, s. 2; Hacı Anesti, Temmuz 1922 yılında bir kez daha Tekirdağ'a gelmişti, O, “Sulhun tesisine yegâne mani Trakya meselesidir. Yunanistan, Anadolu'nun tahliyesini kabul eyleyebilecektir. Fakat Trakya'nın tahliyesine muvafakat etmeyecektir. Ankara hükûmeti ise Trakya'nın Yunanistan'da kalmasına hiçbir zaman müsaade etmeyecektir. Binaenaleyh Türk-Yunan ihtilafının halline yegâne mani Trakya meselesidir.” Demişti. Bkz. “Hacıanesti Tekfurdağı'nda-Trakya Meselesi ve “Niranist'in” Bir Makalesi”, **Anadolu'da Yenigün**, nr. 930-553, 28 Temmuz 1922 Cuma, s. 2.

¹⁰⁰⁴ “Trakya'da Bitmeyen, Tükenmeyen Facia”, **Anadolu'da Yenigün**, nr. 918-541, 13 Temmuz 1922 Perşembe, s. 2.

altına alıp daha sonra gelip bu kişilere karşı işkence ve mezalim yapıyorlardı. Ahali ise buna dayanamayarak ya İstanbul'a ya da Bulgaristan'a iltica etmek mecburiyetinde kalıyordu.¹⁰⁰⁵

Baskı ve zulüm sadece sivillere yapılmıyordu. Yunan Meclisindeki Türk Milletvekillerine karşı büyük bir baskı vardı. Büyük Taarruzdan sonra Yunan hükûmeti, Yunan Meclisindeki Tekirdağ mebuslarından Ali Bey ve Tayyip Efendi'yi İstanbul aracılığı ile Mustafa Kemal Paşa ile haberleştiği gerekçesiyle tutuklamıştı. 38 gün Edirne'de tutuklu kalan Tayyip Bey ve Ali Bey Dedeâğaç'a sevk edilmiş, 1922 Kasımının ilk haftasında tahliye edilmişlerdi.¹⁰⁰⁶

B.Tekirdağ Yöresinin Yunan İşgalinden Kurtuluşu

1. Tekirdağ ve Yöresinin Büyük Taarruzdan Önce ve Sonraki Durumu

a.Yunanistan'ın İstanbul'u İşgal Teşebbüsü ve Tekirdağ'daki Askeri Yığınağı

Ocak 1922'de Türk-Yunan sınırını oluşturan sınır hattındaki Yunan karakollarında 110'u silahlı olmak üzere 130 ile 140 arası asker bulunmaktaydı. Çorlu'da 13. Alay vardı. Burada 8, Çerkezköy'ünde 4 ağır makineli ve hudut kulelerinde birer otomatik tüfek bulunmaktaydı. Askerlere günlük yarım kıyye etmek verilmekteydi. Erler 22,5, çavuşlar ise 30 ile 40 drahmi arasında ücret almaktaydı. Ancak ücretleri dört aydan beri ödenememekteydi. Elbiseleri eskimiş ve kısmen yazlıktı.¹⁰⁰⁷ Şubat ayında Tekirdağ'daki jandarma sayısı 60 civarındaydı. Burada bulunan tüfekler demet halinde, cephane de sandıklar içerisinde Müslüman köylülerin zorla çalıştırılması ile 15 öküz arabasına yüklenerak Muratlı'ya, oradan da başka bir yere sevk edilmişti.¹⁰⁰⁸ Yunan hükûmeti, Mart ayında Trakya ve Adalardan topladığı 15.000 kişilik birliği Dedeâğaç'a sevk etmişti.¹⁰⁰⁹ Bilhassa sınır karakollarını takviye etmeye başlayan Yunanlılar, Çerkezköy'e 250, Haraççı bölük

¹⁰⁰⁵ "Trakya'da Bitmeyen, Tükenmeyen Facia", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 918-541, 13 Temmuz 1922 Perşembe, s. 2.

¹⁰⁰⁶ "Trakya Muhabirimizin Mektupları"-Tekfurdağı'nda Ne Gördük ve Ne İşittik?", **Akşam**, nr. 1484, 9 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹⁰⁰⁷ Rumeli Hatt-ı Fasil Komiserliği'nden gönderilen 5 Ocak 1922 tarihli 297 numaralı rapor, *BOA, HR.SYS. 2541-11*, Lef, 2; 13 Alay Kumandanının ismi Todro Kakos'tu. 2. Tabur 1. Bölük Kumandanının ismi Golfinos Anastas'tı. Tabur doktorunun ismi ise Yandi Dimitro idi. Bkz. aynı belge.

¹⁰⁰⁸ Hatt-ı Fasil Komiserliği'nden gönderilen 5 Mart 1922 tarih ve 2/307 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2541-12*.

¹⁰⁰⁹ Dedeâğaç'tan Tekirdağ'ına gelen kuvvetlerden başka 15 Haziran 1922 tarihi itibarıyla Tekirdağ, İncecik, Banarlı ve Muratlı'da 500 Yunan Jandarması vardı. Bkz. Çatalca Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin 15 Haziran 1922 tarihli müzekkere sureti, *BOA, HR. SYS. 2541-15*, Lef, 9.

merkezine 70, Safaalan bölük merkezine 150 asker getirmiş, buralardaki denetimi de arttırmıştı. 13. Yunan Alay Kumandanı Miralay beraberinde bir yarbay ve Yunan Hatt-ı Fasil Kumandanı Binbaşı Gunaris ile birçok kez denetim yapmıştı. Bununla birlikte Erkan-ı Harbiye Reisi General Dusmanis Doğu Trakya'daki askeri birlikleri denetlemek amacıyla Çerkezköy'üne gelmiş ve oradan da sınır hattındaki karakolları teftiş etmişti.¹⁰¹⁰

Yunanistan, 17 Mayıs 1922'de altı nakliye gemisi ile 5.000 piyade askerini Tekirdağ'a sevk etmişti.¹⁰¹¹ Ancak bu sevkியatın amacı İstanbul'da merak konusu olmuştu. Rumeli Hatt-ı Fasil Komiserliği bu askerlerin muhtemelen Mudanya, Bandırma veya İzmit'e gönderileceğini ancak İstanbul üzerine gönderilmesinin de başka bir ihtimal olduğunu değerlendirmişti. Kaldı ki bunu doğrulayan bazı emareler görülmeye başlanmıştı. Bir kere hudut boyundaki askeri hareketlilik son dönemde açık bir şekilde artmıştı. Silivri'ye 12 Mayıs'ta 270 kişilik takviye birlik gönderilmiş, bunların içinden bir asker 15 gün içinde İstanbul üzerine yürüyeceklerini söylemişti. Yine Lüleburgaz ve Kırklareli'nde teşkilatı tamamlanan iki piyade alayının sınır karakollarını teslim alacağı, buradaki birliklerin Silivri üzerinden Mudanya'ya gönderileceği istihbaratı alınmıştı.¹⁰¹² Ayrıca Rumlar arasında Venizelos'un Londra'daki seyahatinden memnun olduğu, İstanbul'un Yunan ordusu tarafından işgal edilmesine İtilaf Devletleri'nin izin vereceği konuşuluyordu.¹⁰¹³ Haziran başında Tekirdağ'a savaş araç-gereç sevkiyatını arttıran Yunanlıların şehirde bulunan cephane yanına kimseyi yaklaştırmadığı, bunları eski kolordu ve Çorlu yolu üzerindeki karargâhın karşısında depo ettikleri anlaşılmıştı. Ayrıca dört adet sahra topu Tekirdağ civarında denize doğru atış yapacak şekilde yerleştirilmişti.

¹⁰¹⁰ Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 14 Mart 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2541-12*, Lef, 1.

¹⁰¹¹ Harbiye Nezareti'nden Rumeli Hatt-ı Fasil Komiserliği'ne gönderilen 23 Mayıs 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/11, D:8, F:47-4*; Harbiye Nazırı tarafından gönderilen suret, *ATASE, A:1/11, D:8, F:47-5*; Çatalca Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 22 Mayıs 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-45*, Lef, 3; Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 24 Mayıs 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2541-13*, Lef, 13.

¹⁰¹² Harbiye Nezareti'nden Rumeli Hatt-ı Fasil Komiserliği'ne gönderilen 23 Mayıs 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/11, D:8, F:47-4*; Harbiye Nazırı tarafından gönderilen suret, *ATASE, A:1/11, D:8, F:47-5*; Hariciye Nezareti'ne gönderilen 24 Mayıs 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS 2541-13*, Lef, 12; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 15 Mayıs 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-44*, Lef, 5.

¹⁰¹³ 6 Haziran 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 47, Gömlek: 109, Belge: 109*.

Tekirdağ'da bulunan birliğin içinde 400 civarında nakliye arabası vardı.¹⁰¹⁴ Hem burada hem de Silivri de toplanan askerlere tahkimat yaptırılıyordu.¹⁰¹⁵

İstanbul üzerine yürümeden önce Yunan askerlerinin toplanma merkezi Tekirdağ olmuştu.¹⁰¹⁶ Bu kalabalık disiplinsizliği de beraberinde getiriyordu. 1922 Temmuz başında Tekirdağ'daki birlikte isyan çıkmış, askerler alay kumandanını öldürmüştü.¹⁰¹⁷ Yunanistan, Tekirdağ üzerinden Doğu Trakya'ya yaptığı yığınağa devam ediyordu. 28. Yunan Tümeni 3.000 askerini Eskişehir'de bırakarak 12.000 askeri ile birlikte Mudanya'dan bindikleri gemilerle 3 Temmuz 1922'de Tekirdağ'a çıkmıştı.¹⁰¹⁸ Bu tümen acemi askerlerden ibaretti. Kırklareli'de bulunan Yunan Tümen Kumandanı Miralay Dimitrapoli Temmuz ayında Çorlu, Çerkezköy, Silivri ve civardaki Yunan birliklerini denetlemişti. Yunan subaylarda Türklere karşı savaş isteği olmasına rağmen asker arasında tam tersi bir duygu hâkimdi. Firar etmek için fırsat kolluyorlardı.¹⁰¹⁹ 5 ve 10 Temmuz'da, 55. ve 56. Yunan alayları Tekirdağ'a getirilmişti.¹⁰²⁰ Askeri sevkiyat tüm hızıyla devam ediyordu. Kegoey Vapuru 63 Yunan askeri ve cephane ile 23 Temmuz'da Çanakkale boğazından geçmişti.¹⁰²¹ Erisos Vapuru, İzmir'den aldığı 450 asker ve 350 süvari hayvanı ile 27 Temmuz'da Çanakkale boğazını geçerek Tekirdağ'a gitmişti.¹⁰²² Girit'ten dahi bazı birlikler

¹⁰¹⁴Hatt-ı Fasıl Komiserliği'nden gönderilen 5 Haziran 1922 tarih ve 49 mükerrer numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2541-13*.

¹⁰¹⁵6 Haziran 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 47, Gömlek: 109, Belge: 109*.

¹⁰¹⁶ "Yunanlılar Çatalca'da Tahkimatla Meşguldürler", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 884-507, 4 Haziran 1922 Pazar, s. 2.

¹⁰¹⁷ Dâhiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 18 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2617-7*, Lef, 1; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nin 16 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2617-7*, Lef, 2.

¹⁰¹⁸ Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan gönderilen 17 Temmuz 1922 tarihli ve 3.260 numaralı tezkire sureti, *BOA, HR.SYS. 2616-7* Lef, 16; "Eskişehir'den Tekfurdağı'na", *Akşam*, nr. 1375, 20 Temmuz 1922 Perşembe, s. 1.

¹⁰¹⁹ Umum Jandarma Kumandanı Miriva Ali Kemal Bey tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 17 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, DHEUM.AYŞ, 62-53*, Lef, 3; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan gönderilen 17 Temmuz 1922 tarihli ve 3.260 numaralı tezkire sureti, *BOA, HR.SYS. 2616-7*, Lef, 16; Bu tümenin bir taburu bağımsızdı. Makineli tüfek bölüğü mevcuttu. Taburlar, üç piyade bölüğünden oluşmaktaydı. Her bölükte ayrıca makineli tüfek takımı ve bölük merkezlerinde yedi adet ihtiyat makineli tüfekleri vardı. Anlaşılmaktadır ki tümen ağır silahlarla donatılmıştı. Bkz. aynı belge.

¹⁰²⁰ Çatalca Mutasarrıflığı'nın 18 Temmuz 1922 tarih ve 25 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS. 2616-7*, Lef, 10.

¹⁰²¹ Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK, 63-48*, Lef, 3; İdare-i Umumiye Dahiliye Müdüriyeti'nden Sadaret, Hariciye ve Harbiye Nezareti'ne gönderilen 1 Ağustos 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK, 63-48*, Lef, 1.

¹⁰²² Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK, 63-48*, Lef, 4; İdare-i Umumiye Dahiliye Müdüriyeti'nden Sadaret, Hariciye ve Harbiye Nezareti'ne gönderilen 1 Ağustos 1922 tarihli tezkire, *BOA, DH.İ.UM.EK, 63-48*, Lef, 1.

Doğu Trakya'ya gönderilmişti.¹⁰²³ Doğu Trakya'da İstanbul'a yakın yerlerde yapılan yığınağa rağmen Yunan askerleri arasında hoşnutsuzluk hâkimdi. 1922 Temmuz sonuna doğru Silivri'de “*Yaşasın Venizelos*” diye bağırان bazı askerler ile jandarmalar arasında kavga çıkmış, ahalinin de dâhil olmasıyla kasaba birbirine girmişti. Yunan askerleri harpten bıkkındı. Fırsatını bulan İstanbul'a iltica ediyordu. Gelen askerler oldukça perişan bir halde, elbiseleri yırtık ve pisti.¹⁰²⁴

İstanbul üzerine yürümeden önce Doğu Trakya'daki Yunan askeri birlikleri şu şekilde konuşlanmıştı: Edirne'de Başkumandanlık Karargâhı, 60. Alay, otomobilli nakliye bölüğü vardı. Kırklareli'de Edirne Tümen Karargâhı, 15. Alay, Saray ve Vize'de 13. Alay, Çerkezköy'de 19, 50 ve 59. Alaylar, Uzunköprü'de 61. Alay, Çorlu'da Mürettep Tümen Karargâhı bulunmaktaydı. Teşkilat yapılanmasında bir tümen üç alaydan, bir alay üç taburdan, bir tabur ise üç piyade ve bir makineli tüfek bölüğünden oluşmaktaydı.¹⁰²⁵ Böylece, 1922 Haziran'ında Doğu Trakya'daki Yunan askeri 30.000'e, Temmuz sonunda ise 45.000'e yükselmişti.¹⁰²⁶ Bazı kaynaklara göre bu sayı 50.000 ile 60.000 arasında idi.¹⁰²⁷ Müttefiklerin, İstanbul ve çevresindeki asker sayısı 4.600'dü. Bunların 2.000'i Fransız, 2.000'i İngiliz, 600'ü de İtalyan kuvvetleri idi. Yunan kuvvetleri harekât düzenlese dahi müttefik filoları sahili tamamen kapatıp, tüm haberleşmeleri engelleyebilirdi. Askeri uzmanlar müttefik kuvvetlerin Yunan birliklerini engelleyebileceği konusunda emindiler.¹⁰²⁸

Yunanistan, tarihi emellerini gerçekleştirmek için Tekirdağ üzerinden İstanbul'a yürümek arzunda idi. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu kapsamda Doğu Trakya'ya oldukça büyük bir asker sevkiyatı yapıyordu.¹⁰²⁹ Ancak Fransızlar böyle

¹⁰²³ “Trakya Ordusu”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3413, 5 Temmuz 1922 Çarşamba, s. 1.

¹⁰²⁴ “Hududun Öte Tarafında Cereyan Eden Ahval”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3439, 31 Temmuz 1922 Pazartesi, s. 2.

¹⁰²⁵ *ATASE, A: 1/11, D: 9, F: 101-1*.

¹⁰²⁶ Nuray Özdemir, “Büyük Taarruz Öncesi Yunanistan'ın İstanbul'u İşgal Planı”, **Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu**, C.II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Uşak 2012, s. 868.

¹⁰²⁷ “Turkey Protest Against Greek Proclamation Of Autonomy For Ionia”, **Easton Free Press**, 3 August 1922 Thursday [3 Ağustos 1922 Perşembe], s. 1.

¹⁰²⁸ “Townshend Pro-Turkish”, **The Montreal Gazette**, V. CLI, nr. 182, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 1; Bazı kaynaklara göre müttefik kuvvetlerin sayısı 10.000 civarında idi. Bkz. “Turkey Protest Against Greek Proclamation Of Autonomy For Ionia”, **Easton Free Press**, 3 August 1922 Thursday [3 Ağustos 1922 Perşembe], s. 1.

¹⁰²⁹ “French And British to Wage War on Greeks”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXII, nr. 313, 31 July 1922 [31 Temmuz 1922], s. 1; “Greek Thrust Planned For Turk Capital”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 42, August 1922 [2 Ağustos 1922], s. 2; “Greeks Planned To Take Constantinople”, **Lewiston Evening Journal**, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; “Greeks Concenterating On Thracian Frontier”, **Meriden Morning Record**, nr. 182, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 8; Temmuz sonunda Tekirdağ'a çıkarılan asker sayısının 25.000 olduğu bildiriliyordu. Bkz. “Greece Is Bent On Capture Of Turk's Capital”, **The Montreal**

bir durum karşısında Yunanlılara karşı tedbir almaya başlamıştı. Fransız Başkumandanlığı 19 Temmuz 1922'de Büyükçekmece'ye, Kabakça İstasyonuna, Zeytinburnu ve Hadımköydeki birliklerini kaydırmıştı.¹⁰³⁰ Fransız Erkan-ı Harbiyesine mensup bir subay Hadımköy'e gelerek orada bulunan Fransız kumandanı ile ortak mesai yapmaya başlamıştı.¹⁰³¹ Benzer bir tedbiri İngilizler de almaya başlamıştı. 22 Temmuz'da ikisi miralay biri yüzbaşı rütbesinde üç İngiliz subay otomobil ile İstanbul'dan Hadımköy'e gelmiş, Fransız birlikleri kumandanıyla Yassıviran tarafına gitmişlerdi. Bunlar, Karadeniz ile Hadımköy arasına yerleştirilecek İngiliz birliğine ön hazırlık için gelmişlerdi.¹⁰³² Müttefik donanmasına da hazır ol emri verilmişti.¹⁰³³ Bununla birlikte Yunan harekâtı yapılırsa Malta'daki İngiliz kuvvetlerinden destek alınacaktı.¹⁰³⁴ Ayrıca 30 Temmuz'da Anadolu yakasındaki İngiliz birliklerinden bir kısmı Çatalca'ya sevk edilmişti.¹⁰³⁵ Müttefikler ister Türkler ister Yunanlılar tarafından şehrin tarafsızlığının ihlal edilmesine yönelik herhangi bir girişime karşı olduklarını, İstanbul'a hiçbir koşulda Yunan ilerlemesine izin vermeyeceklerini açıklamıştı.¹⁰³⁶

Gazette, V. CLI, nr. 181, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "Expect Greece To Harken To View Of Allies", **The Morning Leader**, V. XIX, nr. 179, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s.1; "Greece Would Hold Constantinople", **The Saskatoon Phoenix**, V. L, nr, 26, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi].

¹⁰³⁰ Çatalca Mutasarrıflığı'nın 18 Temmuz 1922 tarih ve 3423/254 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS 2616-7*, Lef, 8.

¹⁰³¹ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 24 Temmuz 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2616-7*, Lef, 11.

¹⁰³² Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 29 Temmuz 338 [29 Temmuz 1922] tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2616-7*, Lef, 19.

¹⁰³³ "British Troops Are Being Rushed Across Bosphorus to Reinforce French Forces", **The Gettysburg Times**, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 2; "Allied Troops Ready To Check Greek Advance", **The Montreal Gazette**, V. CLI, nr. 182, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 1.

¹⁰³⁴ "Allied Troops Ready To Check Greek Advance", **The Montreal Gazette**, V. CLI, nr. 182, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 1.

¹⁰³⁵ "Troops On Move", **The Calgary Daily Herald**, 18 Pages, nr. 4516, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "British Troops Moving", **The Lewiston Morning Tribune**, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "Allied Troops Ready To Check Greek Advance", **The Montreal Gazette**, V. CLI, nr. 182, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 1; "British Troops Move", **The Montreal Gazette**, V. CLI, nr. 181, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "Allies To Bar Greek Drive On Constantinople", **The Portsmouth Daily Times**, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "Troops Move", **The Saskatoon Phoenix**, V L, nr, 26, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "Transfer British Troops", **Spokane Daily Chronicle**, nr. 269, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; "British Move Troops", **The Border Cities Star**, V. 8, nr. 128, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 2.

¹⁰³⁶ "British Troops Are Crossing Bosphorus", **Easton Free Press**, 25 July 1922 Monday, s. 1; "Neither Greeks Nor Turks Can Violate Treaty, Allied Military Commission Says", **The Calgary Daily Herald**, 18 Pages, nr. 4516, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1.

27 Temmuz 1922’de Yunan Başkomutanı Hacıanesti karargâhını Tekirdağ’a taşımıştı.¹⁰³⁷ Türk ve Yunan askerleri arasında İstanbul sınırında çatışma yaşandığı haberleri heyecan yaratmıştı.¹⁰³⁸ Aynı gün hatt-ı fasıla ilerleyen Yunan askerlerine karşı Fransızlar silah kullanarak ilerleyişi durdurmuştu. 29 Temmuz’da Yunanistan Atina’daki İngiliz elçisini Dışişleri Bakanlığına çağırarak nota vermişti. İstanbul’un işgali için onay verilmesini istemişti. Onlara göre barışı sağlamanın tek yolu İstanbul’un işgalinden geçmekteydi. Aynı gün İtilaf Devletleri’nin başkentlerinde bulunan Yunan elçileri bulundukları ülke dışişleri bakanlığına bir nota daha vermişlerdi. Ancak bu hareket düşüncesi İtilaf Devletleri tarafından benimsenmediği gibi İngiliz hükûmeti Yunanistan’a verdiği notada yeni bir savaştan sakınması için uyarıda bulunmuştu.¹⁰³⁹ Bunun üzerine Yunanistan, müttefik kuvvetlerin onayı olmadan böyle bir harekâta bulunmayacaklarına dair güvence vermişti.¹⁰⁴⁰ Böylece Yunanistan’ın tarihi emelleri ve hayalleri suya düşmüştü.

Yunanistan’ın Doğu Trakya’ya yaptığı bu askeri yığınak birçok gözlemci tarafından askeri bir idare ve sevk hatası olarak değerlendirilmişti. İngiliz General Harrington Anadolu’dan asker çekmeyi tehlikeli bulmuştu. Oysa Yunan Başkomutanı Hacıanesti birliklerin Doğu Trakya’ya sevk edilmesinin bir sorun yaratmayacağına inanıyordu.¹⁰⁴¹ Bu askeri birliklerin Anadolu’dan çekilmesi kesinlikle Türklerin işini kolaylaştırmıştı. Oldukça fazla sayıda asker artık Doğu Trakya’da idi. Anlaşılmaktadır ki Yunanlıların İstanbul’u alma hırsı onların gözlerini kör etmişti.

Yunanlıların bir olasılık uğruna girdikleri bu risk onların Anadolu’daki savunmalarını zayıflatmıştı. İstanbul hayali gerçekleşmeyince Yunan ordusu manevi

¹⁰³⁷ Abdurrahman Bozkurt, “Yunanistan’ın İstanbul’u İşgal Planı (1922)”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 2014, S. 18, s. 142. [133-154]; 26 Temmuz 1922’de basında Hacıanesti’nin yakında Tekirdağ’a teftiş için gideceği yazıyordu. Bkz. “Tekfurdağına!”, **Akşam**, nr. 1381, 26 Temmuz 1922 Çarşamba, s. 1.

¹⁰³⁸ “Neither Greeks Nor Turks Can Violate Treaty, Allied Military Commission Says”, **The Calgary Daily Herald**, 18 Pages, nr. 4516, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1.

¹⁰³⁹ “Greece Insists Must Go Ahead”, **The Lewiston Morning Tribune**, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 1; “Greeks Ask Entry Of Constantinople”, **The Border Cities Star**, V. 8, nr. 128, 31 July 1922 Monday [31 Temmuz 1922 Pazartesi], s. 2; Özdemir, **a.g.m.** s. 871;

¹⁰⁴⁰ “Greece Gives Assurances”, **The Gettysburg Times**, 1 August 1922 Tuesday [1 Ağustos 1922 Salı], s. 2.

¹⁰⁴¹ Özdemir, **a.g.m.** s. 868; Hacıanesti’nin yaptığı bu sevk ve idare hatası Büyük Taarruzdan sonra daha çok konuşulur olmuştu. Savaşın kaybedilmesi Yunan milletinde derin bir üzüntüye yol açmıştı. Onlar, özellikle Hacıanesti’ye büyük bir kin beslemeye başlamıştı. Onu Trakya üzerinden İstanbul’a taarruzda bulunmak için Anadolu cephesini boşaltmakla itham ediyorlardı. Aynı şekilde hükümetide bu hatalara ortak olmakla suçluyorlardı. Bkz. “Yunan Mezalimi Münasebetiyle Devletlerin Teşebbüsü”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3478, 10 Eylül 1922 Pazar, s. 2.

olarak çökmüştü.¹⁰⁴² Kaldı ki Mustafa Kemal Paşa ve Türk kurmay subaylarının bu zafiyeti görmemesi imkânsızdı. Böyle bir durumu fırsata çevirecekleri hakikatti. Bir senelik taarruz hazırlığı için artık sona doğru geliniyordu.

b.Büyük Taarruz'un Başlaması ve Tekirdağ

Yunanlılar, Tekirdağ üzerinden Doğu Trakya'ya böyle büyük bir sevkiyat yaparken BMM, 1922 yılı Temmuz ayının başlarında İçişleri Bakanı Ali Fethi'yi İtilaf Devletleri'nin son izlenimlerini anlamak amacıyla Avrupa'ya göndermişti. Lord Curzon rahatsızlığı nedeniyle Ali Fethi ile görüşememişti. Lord Curzon'un Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden Lindsay ve Tyrrell'e Ali Fethi Bey'i dinleme emrini vermişti. Taraflar 14 Ağustos'ta bir araya gelmişti. Ali Fethi Bey, buraya barışın tesis edilmesinden yana uygun bir hava oluşturmak için geldiğini açıklamıştı. Görüşmelerden istenen netice alınamamıştı. Ali Fethi Bey, Ankara'ya gönderdiği telgrafta Lloyd George ve Lord Curzon'un, Türkleri yıpratıp, daha kötü bir antlaşmayı kabul ettirerek Türkiye'yi yıkmayı amaçladıklarını yazmıştı.¹⁰⁴³

Lloyd George 4 Ağustos'ta Avam Kamarasında yaptığı çoşkulu konuşmada: Yunanistan'a yardım yapılacağını, İtilaf Devletlerinin arabuluculuk önerisinin kabul edilmemesinin tek sorumlusunun Türkler olduğunu, İzmir'in tüm egemenliğinin Türklere bırakılamayacağını, söylüyordu. Lloyd George, bu konuşmasında sert bir dile Türklere yüklenmiş, Yunanlıları da tüm olanaklarıyla savaşıma kışkırtmıştı. Hem bu konuşma hem de Ali Fethi'nin Londra'da karşılaştığı muamele, Türklere saldırıya geçme zamanının geldiğini gösteriyordu.¹⁰⁴⁴

Mustafa Kemal Paşa bazı komutanların savaş malzemelerinin azlığı gerekçesiyle yaptıkları muhalefete rağmen 26 Ağustos 1922'de tüm cephelerde genel saldırıya geçilmesini emretmişti.¹⁰⁴⁵ Topçu ateşi sabah saat 05.00'te başlamıştı. Tahrip ateşinin akabinde bütün cephede piyadeler ilerlemeye başlamıştı.¹⁰⁴⁶ Devam eden muharebeler neticesinde 30 Ağustos 1922'de Yunan ordusunun büyük bir kısmı imha edilmek üzereydi.¹⁰⁴⁷ Nitekim Mustafa Kemal Paşa, Yunan Ordusunun uğradığı bozgun karşısında Türk ordusuna “*Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir ileri...*” emrini

¹⁰⁴² Özdemir, **a.g.m.** s. 878

¹⁰⁴³ Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika (Büyük Millet Meclisi'nin Açılışından Lozan Antlaşmasına Kadar)** II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2003 s. 262, 264.

¹⁰⁴⁴ **a.g.e.** II, s. 260, 265.

¹⁰⁴⁵ **a.g.e.** II, s. 265.

¹⁰⁴⁶ **Türk İstiklal Harbi**, II, Batı Cephesi 6'ncı kısım, 2'nci kitap, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922) Ankara Genelkurmay Basımevi, 1995, s. 95

¹⁰⁴⁷ **a.g.e.**, s. 279.

vermişti. Bozguna uğrayan Yunan ordusu yer yer direnmek istese de bunda başarılı olamadı. 2 Eylül'de Yunan Ordusu Başkumandanı General Trikopis esir alındı. Son Yunan kuvvetlerinin 18 Eylül'de Bandırma'dan kaçmasıyla Anadolu'daki Yunan işgali sonlanmış oldu.¹⁰⁴⁸ 250.000 kişilik Yunan ordusunun silâh altında kalan asker sayısının 20.000 olduğu iddia ediliyordu.¹⁰⁴⁹ Bu, Yunan ordusunun uğradığı büyük bozgununun açık bir göstergesi idi.

Yunanlılar, Türk taarruzu karşısındaki o ilk şaşkınlığı attıktan sonra Trakya'dan Anadolu'ya yardımcı kuvvetler sevk etmeye karar vermişti.¹⁰⁵⁰ Trakya'da müthiş bir askeri hareketlilik vardı. Tekirdağ, bir kez daha askeri ikmal bakımından en önemli şehirlerden birisi olmuştu. 28 Ağustos'ta 300 kişilik bir süvari müfrezesi Muratlı'dan Tekirdağ'a gönderilmişti.¹⁰⁵¹ Vize ve Saray civarındaki birliklerin büyük kısmı İstanbul-Edirne tren yolunun 115. ve 116. Kilometresinde nakledilmişti. Bunların Tekirdağ üzerinden Anadolu'ya sevk edilmesi düşünülüyordu. Aynı şekilde İstanbul-Yunanistan sınırını korumakla görevli Yunan 56. Alayı da Tekirdağ'a gönderilmişti. Bu alayın Bigados¹⁰⁵² köyündeki bir taburu ise 27 Ağustos'ta Silivri'ye gelmişti.¹⁰⁵³ Buralarda toplanan Yunan kuvvetleri Mudanya ve İzmir'e sevk edilmişti.¹⁰⁵⁴ 4 Eylül'de Çorlu ve civarındaki jandarmalar 30 vagonla Dedeoğlu'na gönderilerek oradan Anadolu'ya nakledilmişti. 5 Eylül'de Çerkezköy'e Tekirdağ'a sevk edilmek üzere Yunan askeri ağırlıkları getirilmişti.¹⁰⁵⁵

¹⁰⁴⁸ "Grecian Army Badly Defeated", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 31, 2 September 1922 [2 Eylül 1922], s. 1; İsmet Görgülü, *Büyük Taarruz*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992, s. 40; 5 Eylül 1922'de Heyet-i Vekile Reisi Rauf Bey, Hamit Bey'e gönderdiği telgrafta 2 Eylül akşamında Uşak civarın da Yunan Orduları Başkumandanı General Trikopis, Erkan-ı Harbiye Reisi Miralay Çeremis, 2. Kolordu Kumandanı General Diyonis, Erkan-ı Harbiye Reisi Miralay Vaskalopoulos, Levazım Reisi Miralay Tirnibdtlis, Petrolodis, 13. Fırka Kumandanı Miralay Kayayadis'in Türk orduları tarafından esir alındığını, bunların Mustafa Kemal Paşa tarafından misafir ve teselli edildiğini, söylüyordu. Bkz. "Yeni Yunan Başkumandanı Esir Edildi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3475, 7 Eylül 1922 Perşembe, s. 1.

¹⁰⁴⁹ "Only 20.000 Greek Soldiers", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 42, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1; "King Cabinet Debates Sending Canadians to Constantinople", *The Border Cities Star*, V. 9, nr. 14, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1; "Britain's Navy For Straits", *The Calgary Daily Herald*, 18 Pages, nr. 4557, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1.

¹⁰⁵⁰ "Trakya'da ki Kuvvetlerin Nakli", *Akşam*, nr. 1412, 29 Ağustos 1922 Salı, s. 1; "Trakya'da Kalan Kuvvetler", *Akşam*, nr. 1418, 4 Eylül 1922 Pazartesi, s. 3.

¹⁰⁵¹ Sinekli Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 31 Ağustos 1922 tarih ve 29 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS. 2616-11*, , Lef, 25.

¹⁰⁵² Selimpasha

¹⁰⁵³ Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 29 Ağustos 1922, *BOA, HR. SYS. 2616-11*, Lef, 22; "Trakya'dan Gelen Haberler", *Akşam*, nr. 1412, 29 Ağustos 1922 Salı, s. 2.

¹⁰⁵⁴ "Trakya'da ki Kuvvetlerin Nakli", *Akşam*, nr. 1412, 29 Ağustos 1922 Salı, s. 1.

¹⁰⁵⁵ Sinekli Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 5 Eylül 1922 tarihli ve 31 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS. 2616-11*, Lef, 31.

Her ne kadar Trakya'dan, Anadolu'ya asker sevkine karar verilse de Türk kuvvetleri tarafından bozulan Yunan kuvvetleri Anadolu'da sıkışmıştı. Bunlar biran önce Doğu Trakya'ya geçmek istiyordu.¹⁰⁵⁶ Toplamda 35.000 kişiye yakın mevcuduyla Yunan 3. Ordusu Tekirdağ'a naklediliyordu.¹⁰⁵⁷ Doğu Trakya'daki bazı birlikler ise Batı Trakya'ya kaydırılıyordu.¹⁰⁵⁸ Eylül başlarında Çerkezköy'de bulunmakta olan karargâh Edirne'ye daha sonra Urla'ya nakledilmişti. 6 Eylül'de Çerkezköy'de hazırlanan bir trene topçu malzemeleri diğer bir trene ise asker doldurulmuştu. Ayrıca Muratlı ve Çorlu'daki bir trene ise Efsun askerleri bindirilmişti. Bunlar Edirne'ye gönderilmişti.¹⁰⁵⁹ Silivri'deki 59. Alayın 2. Taburu ve Çerkezköy'de bulunan 30 adet otomobil de Urla'ya nakledilmişti.¹⁰⁶⁰ 14 Eylül'de Muratlı ve Çorlu'dan bir tren tombaz ile ağırlık, biri yaralılarından oluşan iki tren Yunan askeri Edirne ve Dimetoka'ya sevk edilmişti.¹⁰⁶¹

Anadolu'dan Tekirdağ'a getirilen askerler arasında düzen bozulmuştu. Birçoğu başına buyruk bir şekilde memleketlerine gitmek için birliklerini terk etmişti.¹⁰⁶² Asker ve jandarmalar arasında huzursuzluk hâkimdi ve Anadolu'ya gitmek istemiyorlardı. Birçoğu firar ediyordu.¹⁰⁶³ Güzergâhlarında rastladıkları köylere musallat olan bu askerler ahaliden zorla yiyecek alıyorlardı.¹⁰⁶⁴ Lüleburgaz'da 5 Eylül itibarı ile firarlar yüzünden 2.500 kişilik birlikten sadece 250 asker kalmıştı.¹⁰⁶⁵ Askerler kıyafetsiz ve perişan bir haldeydi.¹⁰⁶⁶ Özellikle Lüleburgaz istasyonunda pek çok firari asker vardı. Bunların trenlere binmeleri

¹⁰⁵⁶ Sinekli Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 31 Ağustos 1922 tarih ve 29 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS, 2616-11*, Lef, 25.

¹⁰⁵⁷ "35.000 Kişilik Yunan Ordusu", *Akşam*, nr. 1433, 19 Eylül 1922 Salı.

¹⁰⁵⁸ Sinekli Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 31 Ağustos 1922 tarih ve 29 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS, 2616-11*, Lef, 25.

¹⁰⁵⁹ Dâhiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 7 Eylül 1922 tarihli tezkire *BOA, HR. SYS, 2616-11*, Lef, 27.

¹⁰⁶⁰ Çatalca Mutasarrıflığı'ndan gönderilen 10 Eylül 1922 tarih ve 3692/337 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR. SYS, 2616-11*, Lef, 35.

¹⁰⁶¹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2617-1*, Lef, 4.

¹⁰⁶² 16 Eylül 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 117, Belge: 117*.

¹⁰⁶³ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 7 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR. SYS, 2616-11*, Lef, 30.

¹⁰⁶⁴ Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdürlüğü'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-1*.

¹⁰⁶⁵ Sinekli Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 5 Eylül 1922 tarihli ve 31 numaralı rapor sureti, *BOA, HR. SYS, 2616-11*, Lef, 31.

¹⁰⁶⁶ Şark Hatt-ı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D: 22-23, F:12*.

engellendiği için karayolu ile memleketlerine ulaşmak istiyorlar, gördükleri kimselerden ekmek talep ediyorlardı.¹⁰⁶⁷

14 Eylül tarihi itibarıyla Doğu Trakya'daki Yunan askeri sayısı 15.000 civarındaydı.¹⁰⁶⁸ Anadolu'dan Tekirdağ'ına çıkarılan askerlerin silahlarına Tekirdağ, Muratlı, Dimetoka ve Edirne'de el koyuluyordu. Trakya ve Makedonyalı askerler istedikleri yere gitmeleri için serbest bırakılmıştı. Askeri sevkiyat da tam hızıyla devam ediyordu. Uzunköprü hastanesinin civarında bulunan cephaneliğe 15 vagon daha cephane ilave edilmişti. 19 Eylül'de Çorlu'dan Edirne'ye beş vagon silah ve cephane götürülmüştü. Aynı tarihlerde Doğu Trakya'da bozulan düzenin tekrar sağlanması amacıyla eski Yunanistan'dan manevi olarak daha iyi durumda olan askerler getirilmişti.¹⁰⁶⁹

Ancak; ne yapılırsa yapılsın Yunan ordusunda bozulan disiplin bir türlü sağlanamıyordu. 19/20 Eylül gecesi Muratlı'dan trenlere bindirilen askerler İstanbul sınırına sevk edileceklerini anlayınca isyan çıkarmış, bunun üzerine kendilerine Edirne'ye gönderilecekleri söylenerek isyan durdurulmuştu. Fakat tren söylendiği gibi Edirne'ye değil İstanbul'a doğru hareket etmişti. Bunu anlayan askerler trenin makinesini vagonlardan ayırmışlardı. Askerlerin bölgeye sevk edilemeyeceği anlaşıncı tren tekrar Muratlı'ya yönelmişti.¹⁰⁷⁰ Orduda disiplin alt üst olmuştu. Birçok alayda isyan başlamıştı.¹⁰⁷¹ Doğu Trakya'dan İzmir'e gönderilen Yunan 8. Alay askerleri arasında İzmir'e çıkarıldıkları esnada isyan başlamıştı. Bunun üzerine bu askerler aynı gemi ile tekrar Tekirdağ'a gelmiş, oradan da Kuleli'ye gönderilmişti. Yine 50, 55 ve 56. Alaylarda da benzer bir durum vardı. Bunlar da Tekirdağ'a geldiklerinde isyan etmiş, bazı taburların subaylarını öldürmüşlerdi. Askerler harpten bıktıklarını, son kozu oynamak için Doğu Trakya'ya getirildiklerini, tekrar Anadolu'ya gitmeyeceklerini söylüyordu. Bundan dolayı askerler Urla'ya¹⁰⁷²

¹⁰⁶⁷ Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdürlüğü'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/3, D:22-23, F:12-1.

¹⁰⁶⁸ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 14 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA*, *HR.SYS*, 2617-1, Lef, 6-7.

¹⁰⁶⁹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 21 Eylül 1922 tarih ve 49 numaralı rapor sureti, *BOA*, *HR.SYS*, 2617-1, Lef, 32.

¹⁰⁷⁰ 22 Eylül 1922 tarihli hatt-ı fasıl raporu, *TİTEA*, *Kutu*: 53, *Gömlek*: 97, *Belge*: 97; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 25 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA*, *HR.SYS*, 2617-1, Lef, 49; "Trakya Ne Halde", *Akşam*, nr. 1440, 26 Eylül 1922 Salı, s. 2.

¹⁰⁷¹ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 14 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA*, *HR.SYS*, 2616-11, Lef, 34.

¹⁰⁷² Batı Trakya'da bir yerleşim merkezi.

gönderilmişti.¹⁰⁷³ Benzer tarihlerde Tekirdağ'a gönderilmek istenen Yunanistan'ın en seçkin birliklerini oluşturan efsunlar dahi harpten usandıklarını belirterek: "*Sulh isteriz, ailelerimize kavuşacağız!*" nidalarıyla sevkiate katılmayı reddetmişlerdi. Yunan Kumandanlığı bunları Bulgaristan sınırına göndermişti.¹⁰⁷⁴ Silivri'de de benzer bir isyan olmuştu. Bozgun, Doğu Trakyalı Rumların da maneviyatını yok etmiş, Edirne'nin Türklere verildiği ve kısa süre içinde Türk askerinin Fransız askeri ile birlikte bölgeye geleceği rivayetleri dolaşmaya başlamıştı. Hükûmet ise 9-10 Eylül gecesi Edirne'de sıkıyönetim ilan ederek savaşa dair tek bir kelime bile konuşulmasını yasaklamıştı.¹⁰⁷⁵ Çerkezköy'de bulunan Yunan kumandan sıkıyönetim gereğince akşam sekizden sonra dışarıda görülen Türklerin katledilmesine dair emir vermişti.¹⁰⁷⁶ Bazı yerlerde ise bu yasak saat yediden sonra başlıyordu.¹⁰⁷⁷

Askeri itaatsizlik had safhaya ulaşmıştı. Kırklareli'de başlayan isyan sonucu Erikler köyü civarında beş Yunan subayı öldürülmüştü.¹⁰⁷⁸ Disiplinsizlik subaylara da sirayet etmişti. 9 Eylül'de Çerkezköy'de bir kahvede oturan iki Yunan subayı arasında kavga çıkmış bir subay diğerini iskemle ile darp etmişti.¹⁰⁷⁹

Askerler arasında başlayan huzursuzluk ve isyan Doğu Trakya'da hükûmete karşı büyük bir tepkiye dönüşmüştü. Neologos gazetesine göre Doğu Trakya'da

¹⁰⁷³ Çatalca Mutasarrıflığı'ndan gönderilen 10 Eylül 1922 tarih ve 3692/337 numaralı tahrirat sureti *BOA, HR. SYS. 2616-11*, Lef, 35; Rumeli Komiserliği'nden Harbiye Nezareti'ne gönderilen 3 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A: 1/11, D: 19, F: 24*; "Tekfurdağı'nda İsyan", *Akşam*, nr. 1414, 31 Ağustos 1922 Perşembe, s. 1; "Tekfurdağı'ndaki Yunan Kıtaatının İsyanı", *Tevhid-i Efkar*, nr. 3468, 1 Eylül 1922 Cuma, s. 2; "Çatalca Hattı Faslına Dair Son Malumat", *Akşam*, nr. 1418, 4 Eylül 1922 Pazartesi, s. 1; "Will Take Kemal's Orders", *The Calgary Daily Herald*, nr. 4565, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922 Çarşamba], 16 Pages, s. 1; "King Constantine Abdicates Throne As Revolution Grips Country And Turks Advance", *Providence News*, V. 20, nr. 228, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922 Çarşamba], s. 2; "Greek Division Escaped", *St. Joseph News-Press*, V. XLIV, nr. 29, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922 Çarşamba], s. 2.

¹⁰⁷⁴ "Trakya'da ki Efsunlar Sulh İstiyor", *Akşam*, nr. 1422, 8 Eylül 1922 Cuma, s. 1.

¹⁰⁷⁵ Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın 11 Eylül 1922 tarihli 2/3513 numaralı tahrirat sureti, *BOA, DH.KMS. 62-46*; Bu sıkıyönetim kurallarına daha sonra birkaç madde ilave edilmiştir: Bkz. Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 14 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA. HR.SYS 2617-1*, Lef, 3.

¹⁰⁷⁶ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 28; Şark Hattı Askeri Komiserliği'nin raporu, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 36-1; "Trakya'da Yunan Marifetleri", *Tevhid-i Efkar*, nr. 3490, 22 Eylül 1922 Cuma, s. 2.

¹⁰⁷⁷ "Trakya'da Yunan Tazyiki", *Akşam*, nr. 1438, 24 Eylül 1922 Pazar, s. 2.

¹⁰⁷⁸ Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdürlüğü'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A: 1/3, D: 22-23, F: 12-1*.

¹⁰⁷⁹ Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın 11 Eylül 1922 tarihli 2/3513 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, 9-1, 9-2, 9-3; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin tezkiresi, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 12.

Yunan askerlerince bir isyan başlatılmış; Edirne’de başlayan isyan Kırklareli, Çorlu ve Uzunköprü’ye kadar uzanmıştı.¹⁰⁸⁰

Rumlarda Doğu Trakya’da artık kalamayacakları ve buraların Türklere verileceği kanaati hâsıl olmaya başlamıştı. Kaldı ki; Yunan hükûmeti de Doğu Trakya’dan neyi var neyi yok götürme telaşı içindeydi. Tren rayları sökülüp Batı Trakya’ya gönderiliyordu. Aynı şekilde hükûmete ait ne kadar emval ve eşya varsa hepsi taşınıyordu.¹⁰⁸¹

Doğu Trakya’da hareketlilik durmak bilmiyordu. Eylül sonlarına doğru bile gözle görülür bir şekilde tren trafiği vardı. Trenlerin biri gidiyor biri geliyordu.¹⁰⁸² Çerkezköy, Uzunköprü, Lüleburgaz, Vize ve Saray’daki ana yollar acil bir şekilde tamir edilmeye başlanmıştı. Bununla birlikte Edirne’deki peynirlerin tamamı askeri makamlar tarafından satın alınmıştı. Ancak bunun şehirde sıkıntıya sebebiyet vereceği düşünülmüştü. Bundan dolayı esnafın elinde her 100 haneye ikişer teneke düşecek şekilde peynir bırakılmıştı.¹⁰⁸³ Erzak sıkıntısı baş göstermişti. Hatta bazı yerlerde ekmek dahi bulunamamaktaydı.¹⁰⁸⁴ 21 Eylül’den 26 Eylül’e kadar Çerkezköy’e 152, Kırklareli’ne ise 300 vagon asker ve 30 vagon erzak getirilmişti.¹⁰⁸⁵

Özellikle Doğu Trakya’dan Batı Trakya’ya yapılan sevkler neticesinde demir yolu trafiğinde sıkıntılar başlamıştı. Kuleli ve Dedeoğlu bu sevkiyatı kaldıramıyordu. Trenlerin yüklü olması kargaşalığı bir kat daha arttırıyordu. 221 numaralı tren Kuleli’ye oldukça güç bir şekilde ulaşmıştı. Bu trene Dimetoka’dan 300 asker zorla binmişti. Firari askerler trenleri durdurmak için gerekiyorsa silah kullanıyorlardı. Bu

¹⁰⁸⁰ “Trakya’da ki İsyân”, **Akşam**, nr. 1429, 15 Eylül 1922 Cuma, s. 2.

¹⁰⁸¹ İstihbarat yazısı, *ATASE, A:1/11, D:9, F: 101-2*; Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı’nın 11 Eylül 1922 tarihli 2/3513 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, 9-1, 9-2, 9-3; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi’nin yazısı, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 12; Trakya’da Zulüm ve Tahribat Devam Ediyor”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3503, 5 Ekim 1922 Perşembe, s. 2.

¹⁰⁸² Çorlu’dan Çerkezköyüne 12 vagon erzak, Edirne’den Çerkezköyüne 7 vagon beygir 1 vagon erzak, Dedeoğlu’tan Çerkezköyüne 8 vagon topçu eşyası, Edirne’den Dedeoğlu’na 2 vagon beygir, Uzunköprü’den Edirne’ye 11 vagon peynir, 20 vagon topçu eşyası, Kırklareli’nden Çorlu’ya 1 vagon hayvan, Dedeoğlu’tan Çorlu’ya 20 vagon erzak, Dedeoğlu’tan Edirne’ye 4 vagon topçu eşyası, Edirne’den Çorlu’ya 12 vagon binek hayvanı, Dedeoğlu’tan Alpullu’ya 1 vagon topçu eşyası, Dedeoğlu’tan Uzunköprü’ye 6 vagon topçu eşyası, 6 vagon kaşar peyniri, 3 vagon erzak, Uzunköprü’den Keşan’a dekovil hattı için Dedeoğlu’tan Edirne’ye 1 tren ray ve 2 dekovil makinesi, Çorlu’ya 6 adet yük otomobili getirilmişti. Bkz. Sinekli Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 26 Eylül 1922 tarihli ve 25 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2616-11, Lef, 14*.

¹⁰⁸³ Sinekli Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 26 Eylül 1922 tarihli ve 25 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2616-11, Lef, 14*.

¹⁰⁸⁴ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi’nin yazısı *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 11-1.

¹⁰⁸⁵ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 27 Eylül 1922 tarih ve 54 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 54.

kargaşalıktan dolayı 14 Eylül'de 222 numaralı tren Sofulu'dan hareket edememişti. Seferlerin emniyetli bir şekilde yapılamamasından dolayı tren yolu şirketi Fransızlara müracaat edip yardım istemek zorunda kalmıştı.¹⁰⁸⁶ Benzer bir durum Muratlı istasyonunda yaşanmıştı. 190 asker posta trenine zorla binmek istemiş, Yunan subayın bütün nasihatlerine rağmen askerler subayı öldürmeye teşebbüs etmişti. Zorla trene binen bu firariler hep bir ağızdan: “*Yaşa Mustafa Kemal bizi evimize me’vamıza kavuşturmaya sebep oldun*” diye bağırmaya başlamışlardı.¹⁰⁸⁷

Yunanlılar, Anadolu bozgunundan sonra Doğu Trakya'daki zahirenin tamamına el koyarak Eylül başından beri aralıksız bir şekilde Yunanistan'a taşınması için büyük bir çaba içindeydi.¹⁰⁸⁸ 18 Eylül tarihi itibarıyla Çerkezköy ile Lüleburgaz'a kadar olan köylerden toplanan zahirenin eski Yunanistan'a nakli için Şark Şimendifer İdaresinden 150 vagon talep edilmişti.¹⁰⁸⁹ 20 Eylül'de Alpullu'da 100, Lüleburgaz'da 100, Uzunköprü'de 60 vagona zahire yüklenmeye başlanmış, bunlar daha sonra Selanik'e sevk edilmişti.¹⁰⁹⁰

İstanbul-Yunanistan sınırı da diken üstündeydi. 30 Ağustos gecesi 12 numaralı Türk hudut karakoluna Yunan askerleri saldırmış, çatışma çıkmıştı.¹⁰⁹¹ Bu çatışmalar ara ara devam etmekteydi. Yunan resmi tebliğine göre 27 Eylül'de Trakya sınırını geçen Türk birlikleri ile Yunan birlikleri arasındaki çatışmada bir Türk subayı ile 25 er şehit edilmiş, Yunan tarafında sadece bir kişi ölmüş bir kişi de yaralanmıştı. Türk tarafı ise Yunan tarafında 20 ölü 50 yaralı olduğunu söylüyordu.¹⁰⁹² Ayrıca 800 Türk askerinin sınırı geçtiği, Yunan karakollarına saldırı

¹⁰⁸⁶ Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen 14 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/3, D:22-23, F:12-4; Rumeli Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne gönderilen 15 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/3, D:22-23, F:12-5; “Trakya'daki Asilerin Bir Marifeti”, **Akşam**, nr. 1431, 17 Eylül 1922 Pazar, s. 1.

¹⁰⁸⁷ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-I*, Lef, 28.

¹⁰⁸⁸ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-I*, Lef, 28; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 20 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2617-I*, Lef, 30.

¹⁰⁸⁹ Şark Hattı Askeri Komiserliği'nin raporu, *BOA, HR.SYS. 2617-I*, Lef, 36-1.

¹⁰⁹⁰ 23 Eylül 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 96, Belge: 96-I*; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 21 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2617-I*, Lef, 32.

¹⁰⁹¹ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 31 Ağustos 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2616-II*, Lef, 24.

¹⁰⁹² “Safaalan Müsademesi Hakkında-28 Eylül Tarihli Yunan Tebliği”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3; “Turks Mobilize In Neutral Area”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 53, 30 September 1922 Saturday [30 Eylül 1922 Cumartesi], s. 2; “Killed In Border Clash”, **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 227, 3 October 1922 Tuesday [3 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Turkish Losses”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 233, 3 October 1922 Tuesday [3 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Greeks Drive Them Back”, **The Norwalk Hour**, 30 September 1922 Saturday [30 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1; Aynı gazete başka haberler de 11 Yunan askerinin öldürüldüğünü

düzenlediği, Yunan kuvvetleri ile gerçekleşen çarpışmadan sonra geri döndükleri iddia ediliyordu.¹⁰⁹³

c.Yunanistan'ın Doğu Trakya'da Tutunma Çabası ve Askeri Darbe

Yunan ordusu bozguna uğramasına ve savaşı kaybetmesine rağmen Yunanistan'da halen Doğu Trakya'nın savunulması için gayret sarf edenler vardı. Eylül ortalarında Yunan Meclisi'ndeki Trakya mebusları Dâhiliye Nazırını ziyaret ederek Doğu Trakya'nın müdafaası için lazım gelen tedbirleri kendisi ile müzakere etmişlerdi. Mebuslar, hükûmete Doğu Trakya hakkındaki çalışmalarında yardım edeceklerini vaat ve taahhüt etmişlerdi.¹⁰⁹⁴ 19 Eylül'de Tümgeneral Anastasios Poliymenakos Erkan-ı Harbiye heyetiyle karargâh merkezi olan Edirne'ye gelmişti. Burada iken 20 Eylül'de Yunan ordularına hitaben bir emir neşretmişti. O, Yunan ordusunun vazifesinin henüz son bulmadığını, yaşanan felaketlere rağmen şan ve şeref günlerinin uzak olmadığını beyan etmişti. Yunan erkeklerinden Yunanistan'ın kayıp ihtişamını geri almak için orduya katılmaları yönünde çağrıda bulunmuştu.¹⁰⁹⁵ Trakya mebusları da Doğu Trakya'da toplanan orduya ve Doğu Trakya ahalisine bir davetname yayınlayarak vaziyetin itidal ile karşılanmasını, terhis edilen sınıflara mensup Trakyalıların muhtemel bir saldırıya karşı savunma yapmak üzere gönüllü

yazmaktaydı. Bkz. "Turks Attack Greeks On Soil Of Europe But Driven Back", **The Norwalk Hour**, 30 September 1922 Saturday [30 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1; "Story Of Attack", **The Norwalk Hour**, 3 October 1922 Tuesday [3 Ekim 1922 Salı], s. 1.

¹⁰⁹³ "Greeks Drive Turks From Thrace" **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 54, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2; "Latest News Bulletins From Near East Front", **The Calgary Daily Herald**, 16 pages, nr. 4569, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; "Turks Attack Greek Outpost", **The Gettysburg Times**, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; "Drive Off Turkish Irregulars", **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 226, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; Killed In Border Clash", **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 227, 3 October 1922 Tuesday [3 Ekim 1922 Salı], s. 1; "Raid By Turks", **The Meriden Daily Journal**, nr. 232, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi] s. 1; "Cross Border To Attack Greeks", **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 93, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi] s. 1; "Greek Repulse Turks", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 33, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi] s. 1; "Turk Irregulars Beaten By Greeks", **The Telegraph-Herald**, V. 71, nr. 60, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; "

¹⁰⁹⁴ "Trakya'nın Müdafaasını Düşünüyorlar?", **Akşam**, nr. 1430, 16 Eylül 1922 Cumartesi, s. 2.

¹⁰⁹⁵ "Polimenakos Edirne'de-Yunan Ordusunun Henüz Vazifesini Bitirmediğini Söylüyor", **Akşam**, nr. 1435, 21 Eylül 1922, Perşembe, s. 3; "Greece Determined to Defend Thrace", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 46, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 2; "Greece Is Determined", **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 70, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Greeks Determined To Retain Thrace", **The Evening Independent**, V. XV, nr. 276, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 14; "Greece Will Remain In Thrace Declares Government Official", **Lewiston Evening Journal**, 25 September 1922 Monday [25 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1; "Greece Determined", **The Meriden Daily Journal**, nr. 224, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Greeks Determined To Battle To Hold Possession Of Thrace", **The Portsmouth Daily Times**, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Greek Morale Improving", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 25, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

sıfatıyla silahaltında kalmalarını rica etmişlerdi.¹⁰⁹⁶ Yunan General Mazarakis'in *Chicago Tribün* gazetesi muhabirine verdiği demeç 19 Eylül tarihli *Daily Telegraph* gazetesinde yayınlanmıştı:

“İlk niyetimiz Trakya’da Türklere karşı ilan-ı harp ederek onları Trakya’yı almaktan men eylemektir. Bütün Yunan Milletinin emeli budur. Biz İtilaf Devletlerinin müzaheret ve yardımını arzu ediyoruz. Siyasetimiz halis itilaf siyasetidir. Fakat Trakya’yı katiyen teslim etmeyeceğiz. Derhal bir hükûmet-i muvakkata teşkil ederek intihabata başlayacağız. Siyaset-i hariciyeyi idare için Venizelos’u davet ediyoruz.”¹⁰⁹⁷

Doğu Trakya’yı Türklere geri vermek istemeyen Yunanistan, Kuzey Epir ve Makedonya’daki bütün tümenleri Edirne’ye gönderme kararı almıştı. Kaldı ki Fransız raporları Doğu Trakya’daki Yunan askerlerinin moral olarak iyiye gittiğini ileri sürüyordu.¹⁰⁹⁸ Yunanistan, Doğu Trakya’yı vermemek için buradaki ordunun ihya edilmesi çalışmalarını hızlandırmıştı.¹⁰⁹⁹ 100.000 askerın Doğu Trakya’ya gönderileceği iddia ediliyordu.¹¹⁰⁰ 22 Eylül’de Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Doğu Trakya’yı anavatanının bir parçası olarak gördüğünü ve bir barış konferansının temel ön koşulu olarak buraların Türkler tarafından işgaline asla izin verilmeyeceğini, Küçük Asya’yı kaybettiklerini ama Doğu Trakya’yı koruyacaklarını, müttefiklerin Türklerin Doğu Trakya’ya geçmesine izin vermesi durumunda Trakya için 150.000 askerlerinin olduğunu açıklamıştı.¹¹⁰¹ 25 Eylül’de Tekirdağ’a asker ve topçu

¹⁰⁹⁶ “Trakya Mebuslarının Halka Hitaben Neşr Ettikleri Beyannameler”, **Akşam**, nr. 1439, 25 Eylül 1922 Pazartesi, s. 2.

¹⁰⁹⁷ “Mazarakis’in Hezeyanları”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3.

¹⁰⁹⁸ “Greece Determined to Defend Thrace”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 46, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 2; “Greece Is Determined”, **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 70, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; “Greeks Determined To Retain Thrace”, **The Evening Independent**, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 14; “Greece Will Remain In Thrace Declares Government Official”, **Lewiston Evening Journal**, 25 September 1922 Monday [25 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1; “Greece Determined”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 224, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; “Greeks Determined To Battle To Hold Possession Of Thrace”, **The Portsmouth Daily Times**, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; “Greek Morale Improving”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 25, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

¹⁰⁹⁹ “Greek Cabinet Develops Solidity”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 48, 25 September 1922 Monday [25 Eylül 1922 Pazartesi], s. 2; “Calling For Volunteers”, **The Norwalk Hour**, 5 October 1922 Wednesday [5 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “Greece Begins To Re-Organize Army”, **Berkeley Daily Gazette**, 29 September 1922 Thursday [29 Eylül 1922 Perşembe], s. 1.

¹¹⁰⁰ “Greeks Worried”, **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 20, 25 September 1922 Monday [25 Eylül 1922 Pazartesi], s. 5.

¹¹⁰¹ “Greece Prepared To Defend Thrace Against The Turks, Foreign Office Declares”, **The Calgary Daily Herald**, 28 Pages, nr. 4561, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; “Greeks Determined To Retain Thrace”, **The Evening Independent**, V. XV, nr. 276, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 14; “Greek Manifesto”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 224, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 2; “Greece Will Not Yield Thrace”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 25, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

malzemesi taşıyan büyük bir Yunan nakliye gemisi Çanakkale boğazından geçmişti. Ayrıca Trakya'daki ordunun güçlendirilmesi amacıyla General Papoulas, Nider ve Leonardopoulos'un Trakya'ya gittiği duyurulmuştu.¹¹⁰² Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı teslim etmek istememesinin birçok sebebi olmakla birlikte en önemli sebeplerinden biri Doğu Trakya'dan ülkeye gelecek insan sayısıydı. Yunanistan'a Anadolu'dan 200.000 göçmen gelmişti. Şimdi Doğu Trakya'nın Türklere verilmesi ile büyük bir göç hareketi daha yaşanacağından Yunanistan'ın bunun altından kalkmasının imkânsız olduğu düşünülüyordu.¹¹⁰³

Büyük taarruzdan sonra Yunanistan'daki Protopapadakis hükûmeti istifa etmiş, yerine 10 Eylül'de Triantafillakos hükûmeti kurulmuştu. Hükûmet değişmiş olsa da Yunan subayları arasında idareye karşı giderek büyüyen bir tepki vardı. Sakız Adasında bulunan Plastiras, 23 Eylül 1922'de bir takım subaylarla görüşme yapmış, burada bulunan birlikler adına, Gonatas'a yapılacak ihtilalin lideri olması teklif edilmişti. Bunu kabul eden Gonatas, 24 Eylül saat: 10.00'da Sakız'da bulunan tümen komutanlarına ve donanmanın en kıdemli subaylarına bir telgraf göndererek ihtilalin liderliğine getirildiğini, bunu onaylayıp onaylamadıklarını sormuştu. Buradaki bazı tümen komutanları birliklerini kaybettiklerini, sorumluluk alamayacaklarını ancak karşı da çıkmayacaklarını bildirmişlerdi. Bununla birlikte ihtilalin başarılı olması için Sakız'daki bazı birlikler harekete geçirilmişti. 24 Eylül'de bir bildiri imzalayan Gonatas, kralın istifasını, meclisin derhal dağıtılmasını, İtilaf Devletlerine güven verecek bir hükûmet kurulmasını ve Trakya cephesinin güçlendirilmesini istemişti. Sakız ve Midilli'deki birlikler ihtilal için Atina'ya doğru yola çıkmıştı. Bu arada Anadolu ordusu "Trakya ordusu" adını almıştı. Ordu komutanı olan Polimenakos Tekirdağ'da kalmıştı. 26 Eylül akşamı, saat 19.30'da hükûmete bildiri koşullarının kabul edilip edilmediği ile ilgili bir ültimatoom gönderilmiş, saat 22.00'a kadar cevap verilmesi istenmişti. Bunun üzerine hükûmet istifa etmişti. 27 Eylül'de kral da

¹¹⁰² "Thrace Army Strengthened", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 49, 26 September 1922 Tuesday [26 Eylül 1922 Salı], s. 2; "Conference To Be Held At Mudania About October Second", **Evening Tribune**, nr. 227, 26 September 1922 Tuesday [26 Eylül 1922 Salı], s. 3; "Plans For Armistice", **The Meriden Daily Journal**, nr. 232, 2 October 1922 Monday, [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; "Plan Armistice Conference", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 28, 26 September 1922 Tuesday [26 Eylül 1922 Salı], s. 1.

¹¹⁰³ "Greeks Worried", **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 20, 25 September 1922 Monday [25 Eylül 1922 Pazartesi], s. 5.

görevinden istifa ederek aynı gün İtalya'ya gitmişti. Nihayetinde ihtilal birlikleri 28 Eylül'de Atina'ya girmiş ve idareyi teslim almıştı.¹¹⁰⁴

İhtilalin başlamasından birkaç gün önce Trakya'da da hareketli saatler yaşanmaya başlamış, Trakya'daki askeri birliklerin eski Yunanistan üzerine yürüyeceği duyulmuştu. Hatta Trakya ordusunun da isyana katıldığı belirtiliyordu. Yunan hükûmetinin buna engel olabilmek maksadıyla Gümülcine'de bulunan tümene bunu engellemesi yönünde talimat verdiği iddia edilmişti.¹¹⁰⁵ Müslüman ahalide de hükûmete karşı benzer yönde tepkiler vardı.¹¹⁰⁶

Tekirdağ'da ihtilal 27 Eylül Çarşamba günü öğleden sonra başlamıştı. Bu, askerler ve siviller arasında büyük bir heyecana neden olmuştu. Tekirdağ Belediye Başkanı, makam odasında Atina'daki ihtilali bildiren telgrafi almadan önce Amerika Birleşik Devletlerine bağlı Yakın Doğu Yardım Heyeti üyesi Michigan Eyaletine bağlı Benton Harbor kasabasından Dr. Mabel Elliott ile kurulacak mülteci hastanesi üzerine çalışıyordu. Bir müddet sonra belediye meclis üyelerinden biri başkanın odasına girmiş ve üzerinde büyük bir Kral Konstantin portresi olan duvara doğru yürümüşü. Portreyi yerinden çıkarmak için şiddetli bir şekilde sallamıştı. O kadar ki duvarın alçı parçaları dökülmüşü. Meclis üyesi, Konstantin'in resmini Amerikalı doktorun önünde parçalamış ve "*Size Yunanistan'da günün adamını göstereceğim*" demişti. Birkaç dakika sonra tekrar gelen meclis üyesinin elinde Yunanistan eski Başbakanı Venizelos'un büyük taş baskı resmi vardı. Diğer meclis üyeleri ve

¹¹⁰⁴ "Greek Cabinet Falls", **The Beaver Falls Tribune**, 8 September 1922 Friday [8 Eylül 1922 Cuma], s. 3; "Soldiers Start Revolt", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 50, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922], s. 1; "Turks Defy Allied Ultimatum; Greek Revolters Want Republic" **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 51, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 1; "Constantine Jailed By Greek Revolutionist" **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 51, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 2; "Abdication Of Greek King is Demanded By Populace", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 51, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 2; "Revolution In Greece; Abdication Of King", **Evening Tribune**, nr. 228, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922], s. 1; "Crown Prince Takes Throne", **The Bend Bulletin**, V. VI, nr. 98, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe] s. 1; "Constantine Sign Abdication Decree", **Evening Tribune**, nr. 228, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922], s. 3; Erdem, **a.g.e.**, s. 497-505; Yunan devrimi sonucu Trakya'da katliamların patlak vereceği korkusu yayılmaya başlamıştı. Avrupa'nın o bölgesinde şiddet patlak verirse, Türk Milliyetçileri "düzeni sağlama hakkı" iddiasıyla Trakya'yı işgal edebilir uyarısı yapılyordu. Fransız Dışişleri Bakanlığı, devrimcilerin Atina'yı işgal ettiklerini, devrimin kansız olduğunu, bilindiği kadarıyla bir can kaybı olmadığını duyurmuştu. Bkz. "Paris Fears Massacre In Thrace As Result Of Greek Revolution" **The Norwalk Hour**, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 1.

¹¹⁰⁵ "Trakya Asileri", **Akşam**, nr. 1436, 22 Eylül 1922 Cuma, s. 2; "Trakya Ne Halde?", **Akşam**, nr. 1440, 26 Eylül 1922 Salı, s. 2; "Trakya Ordusunda İsyana İştirak Etmiş", **Tevhid-i Efkâr**, 3499-471, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 2; "Thrace Army Joins Rebels", **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 77, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

¹¹⁰⁶ "Trakya Ahali-i İslamiyesi'de İsyana Etti", **Akşam**, nr. 1442, 28 Eylül 1922 Perşembe, s. 1.

toplanan halkta bu meclis üyesine iştirak etmiş ve Venizelos için tezahürat yapmaya başlamışlardı.¹¹⁰⁷

Yunanistan'da gerçekleşen askeri darbeden sonra Doğu Trakya'nın Türklere verilmemesi konusunda daha gür sesler çıkmaya başlamıştı. Nitekim ihtilalciler Doğu Trakya'yı iade etmemek için son derece sıkı çalışıyorlardı.¹¹⁰⁸ Doğu Trakya'da bulunan ordunun seri bir şekilde yeniden yapılandırılması için çalışmalar başlamıştı. Venizolist generallerden Gargalidis, Çinmikalis, Manetas, Stawrianopulos Trakya'ya tümen komutanlığı görevlerini yapmak üzere tayin edilmişti.¹¹⁰⁹ İhtilal liderlerinden olan Miralay Plastiras ordunun tensikatını yerinde tetkik etmek ve bir tümenin kumandanlığını almak üzere Trakya'ya gitmek için hazırlanıyordu.¹¹¹⁰ Albay Gonatas, 29 Eylül'de United Press'e yaptığı açıklamada, "*Trakya'yı savunmak için askeri kuvvetlerimizin tamamının yeniden yapılandırılması yeni hükûmetin ana işidir*" demişti.¹¹¹¹ O kadar ki yeni hükûmetin 1917, 1918 sınıflarına genel seferberlik emri verdiği ve tüm izinleri kaldırdığı söyleniyordu.¹¹¹² Ancak Yunanlıların Doğu Trakya'yı savunma isteği İtilaf Devletleri'nin işini daha da zorlaştırıyordu.¹¹¹³ Çünkü Türkler barış için Doğu Trakya'nın Türklere verilmesini kesin olarak belirtiyordu.¹¹¹⁴

d.Büyük Taarruzdan Sonra Tekirdağ'da Mülteci Krizi ve Yunan Askerlerinin Kaçışı

Yunan Ordusunun bozguna uğraması sonucu Yunan askeri birliklerinin bir kısmı Trakya'ya sevk edilmişti. Ancak; Anadolu'dan Doğu Trakya'ya sadece asker

¹¹⁰⁷ "Greek Revolution Has Resulted In Collapse of Relief Work-Revolt Causes Wildest Excitement In Refugee City Of Rodosto", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 31, 30 October 1922 Saturday [30 Ekim 1922 Cumartesi].

¹¹⁰⁸ "Trakya ve Edirne'miz Biran Evvel İade Edilmelidir", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3499-471, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 1; "Revolution Chiefs To Defend Thrace; George Made II King", **The Border Cities**, V. 9, nr. 22, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 1; "Greeks Reorganizing", **The Pittsburg Press**, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

¹¹⁰⁹ "Trakya Ordusunu Teşkil Çalışıyorlar", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3; "Col. Conatas Reorganizes The Greek Army Today", **The Bonham Daily Favorite**, V. XXV, nr. 71, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1;

¹¹¹⁰ "Palastiras Trakya'ya Geliyor", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3.

¹¹¹¹ "Thrace War Looms", **The Border Cities Star**, V. 9, Nr. 24, 29 September 1922 Friday, [29 Eylül 1922 Cuma] s. 1.

¹¹¹² "Greece Mobilizing To Resist", **The Lewiston Morning Tribune**, 4 October 1922 Wednesday [4 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Greece Issues Calls", **The Bend Bulletin**, V. VI, nr. 104, 5 October 1922 Thursday [5 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹¹¹³ "Constatine Jailed By Greek Revolutionist" **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 51, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 2.

¹¹¹⁴ "Conditions of Turks Dispute Allied Claims" **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 51, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 1; "Turks Want Thrace Now", **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 25, 30 September 1922 Saturday [30 Eylül 1922 Cumartesi],

gelmiyordu. Rumlar gibi işbirlikçi Türkler ve Çerkezler de bir an önce kendilerini Doğu Trakya'ya atmak derdindeydi. Bu sivillerin muhacir olarak yerleştirilmesi için Silivri'deki köy muhtarları ile toplantı yapılmıştı.¹¹¹⁵ 7 Eylül'den 11 Eylül'e kadar Tekirdağ limanına İzmir ve Bursa'dan içi mülteci dolu 23 adet gemi yanaşmıştı. Bunların 10.000'i Muratlı'ya gönderilmişti. Eylül başlarında Rum ve Ermeni muhacir sayısı Silivri'de 10.000, Tekirdağ'da 20.000 ve civar yerlerde 5.000 olmak üzere 35.000'e ulaşmıştı.¹¹¹⁶ Sadece Anadolu'dan değil İstanbul'dan da kaçmak isteyen birçok Rum'un ilk durağı Tekirdağ oluyordu. 13 Eylül'de İstanbul'dan dördü büyük, üçü küçük nakliye gemisi ile 9.000 kişi Tekirdağ'a gelmişti.¹¹¹⁷

Tekirdağ'daki insani kriz büyümekteydi. On binlerce mülteci sefalet halindeydi. Yakın Doğu Yardım Ekibi Albay Stephan E. Love'nin sorumluluğunda Tekirdağ'a bir gemi dolusu ilaç ve gıda maddesi göndermişti.¹¹¹⁸ 18 Eylül'e gelindiğinde Tekirdağ ve Dedeoğlu'taki muhacir sayısı 80.000'e yaklaşmıştı. Soruna çözüm üretemeyen Yunan hükûmeti her eve muhacir yerleştirmeye çalışmış ve yetmediği takdirde daha önce hicret edip Rumların evlerine gelen Müslümanları evden çıkarmak suretiyle yerlerine Rumları yerleştirmeye başlamıştı.¹¹¹⁹

Tekirdağ, Bandırma ve civarından gelen muhacirlerle dolmuştu. 10 Eylül'de Bandırma'dan üç gemi firari asker Tekirdağ'a getirilmişti.¹¹²⁰ Eylül ortalarına doğru

¹¹¹⁵ Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın 11 Eylül 1922 tarihli 2/3513 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, 9-1, 9-2, 9-3; 19 Eylül'de Tekirdağ'a gelen bir vapurda 150 kadar Çerkez ile birlikte Eski Kütahya Mutasarrıflarından bir kişi vardı. Bkz. 23 Eylül 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 97, Belge: 97*.

¹¹¹⁶ 23 Eylül 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye yazısı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 117, Belge: 117*; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin yazısı, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 11-1; Şark Hatt-ı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D: 22-23, F:12*.

¹¹¹⁷ 23 Eylül 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye yazısı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 117, Belge: 117*; Şark Hatt-ı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D: 22-23, F:12*; 15 Eylül'de Mudanya'da da durum farklı değildi. 40.000 mülteci bekleme halindeydi. Su ve gıda maddesi yoktu. Barınacak yerleri mevcut değildi. Tekirdağ'a sevk edilseler de benzer bir manzara orada da vardı. Bkz. "Refugee Situation Appalling", *The Gettysburg Times*, 15 September 1922 Friday [15 Eylül 1922 Cuma], s. 2.

¹¹¹⁸ "Mustapha Kemal's Forces Are Within Easy Marching Distance Of Turk Capital", *The Calgary Daily Herald*, 28 Pages, nr. 4555, 15 September 1922 Friday [15 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Nationalists 35 Miles From Constantinople", *Lewiston Evening Journal*, 15 September 1922 Friday [15 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Turkish Army Advancing On Constantinople", *Spokane Daily Chronicle*, nr. 309, 15 September 1922 Friday [15 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Turk Troops Only Thirty-Five Miles From City-Tension High", *St. Joseph News-Press*, V. XLIV, nr. 19, 15 September 1922 Friday [15 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

¹¹¹⁹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 28; Şark Hattı Askeri Komiserliği raporu, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 36-2.

¹¹²⁰ "Bandırma ve Erdek Ahalisi Heyecan İçindedir", *Akşam*, nr. 1426, 12 Eylül 1922 Salı, s. 2.

İzmir ve Bandırma'dan Tekirdağ'a 30 vapurla muhacir getirilmişti. Bunların birçoğu yaralı Yunan askerlerinden ibaretti.¹¹²¹

Savaş başladığından beri sürekli olarak Tekirdağ'a getirilen bu yaralı askerler vaktinde tedavi edilmediklerinden dolayı şikâyet etmekteydiler.¹¹²² Türkler, Marmara sahillerine yaklaşmasına rağmen Mudanya'dan Marmara'ya geçmek için bekleyen hala birçok Rum ve Ermeni muhacir vardı.¹¹²³ Tekirdağ'a gelen muhacirler, boş evlere yerleştirilmiş ise de açıkta kalanlar olmuştu. Bu yüzden birçok muhacir vapurlarda bekletiliyordu.¹¹²⁴ Tekirdağ hem Yunan askerlerinin hem de muhacirlerin toplanma yeri olmuştu.¹¹²⁵ O kadar ki şehrin normal nüfusu 23.000 olmasına rağmen 20 Eylül itibarı ile şehirde sadece 20.000 asker ve 200.000 mülteci vardı. Bundan dolayı Tekirdağ'da ekmek ve su sıkıntısı baş göstermişti.¹¹²⁶ Hem Muratlı'da hem Tekirdağ'da sefalet had safhaya ulaşmıştı. Ekmek yetersizliğine ve muhacirlerin bu vaziyetine karşın Yunan hükûmeti yardım konusunda yetersiz kalmıştı.¹¹²⁷ Buna çözüm bulmak isteyen Yunan hükûmeti, Edirne'de bulunan fırınların tamamına el koyarak Dedeağaç, Muratlı ve Silivri'de bulunan 50.000 muhacire ekmek göndermeye başlamıştı.¹¹²⁸

Görüldüğü gibi Yunanistan, mülteciler karşısında çaresiz kalmıştı. Atina'daki mülteci sayısı 200.000'e ulaşmıştı. Ekmek ve su yokluğu en büyük problemdi. İnsanlar rafine edilmemiş buğdaydan ekmek yapıyorlardı. Atina, Mısır'dan üç günlük ihtiyacı karşılayacak buğday satın almıştı. Yunan bankaları yurtdışından buğday alımını kolaylaştırmak için hükûmete 100.000 sterlin borç vermişti. Bu iki haftalık ihtiyacı karşılayabilecek bir miktardı. Daha sonrası için buğdayın

¹¹²¹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 4.

¹¹²² "Çatalca İlerisinde", *Akşam*, nr. 1430, 16 Eylül 1922 Cumartesi, s. 2.

¹¹²³ "Mudanya'dan Gelen", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3485, 17 Eylül 1922 Cumartesi, s. 3.

¹¹²⁴ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 4; "Trakya'da Son Vaziyet ve Yunanlıların Yaptıkları", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3490, 22 Eylül 1922 Cuma, s. 2.

¹¹²⁵ 23 Eylül 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 97, Belge: 97*.

¹¹²⁶ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 4; "Trakya'da Son Vaziyet ve Yunanlıların Yaptıkları", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3490, 22 Eylül 1922 Cuma, s. 2; "Rodosto a Centre Of Communism", *Evening Tribune*, nr. 222, 20 September 1922 Wednesday [20 Eylül 1922 Çarşamba], s. 3.

¹¹²⁷ 13 Eylül 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye'nin yazısı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 117, Belge: 117*; Şark Hatt-ı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D: 22-23, F:12*.

¹¹²⁸ Rumeli Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne gönderilen 15 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-5*.

Amerika'dan veya Trakya'dan sağlanması düşünülüyordu. Yunanistan'a gelmesi tahmin edilen mülteci sayısı 500.000 idi.¹¹²⁹

Amerika, bu yardım çalışmalarında oldukça aktif bir şekilde çalışıyordu. Deniz Subayları ile denizciler ve birçok Amerikan vatandaşı Rum ve Ermeni muhacirlere yardım etmek için seferber olmuştu. 28 Eylül'de Amerikan muhriplerinden gönderilen telsiz mesajlarda, Tekirdağ, Midilli, Sakız ve Marmara kıyılarındaki insani krizin had safhaya ulaştığı bildirilmişti. Midilli'de 60.000, Tekirdağ ve çevresinde 110.000, Marmara kıyılarında 100.000 muhacir vardı. Amerika'ya ait bir gemi İstanbul'dan aldığı 5.000 yaprak ekmeği Tekirdağ'a götürmek üzere yola çıkmıştı. Gemide Michigan Eyaletine bağlı Benton Harbor kasabasından olan Dr. Mabel Elliott da vardı. O, Yakın Doğu Yardım Heyeti adına Tekirdağ'da mülteciler için yapılacak tıbbi çalışmaları yönlendirecekti. Ekipmanları ile Tekirdağ Belediye Başkanının ofisinde bir klinik açacaktı.¹¹³⁰

Sıkıntıları çözmekte başarılı olamayan mağlup Yunan hükûmetinin mülki ve askeri idarecilerine karşı tepkiler gitgide yükselmeye başlamıştı. 9 Eylül'de Trakya Kolordusu Kumandanı General Vlahopoulos Edirne tren istasyonuna geldiği esnada yerli Rumlardan büyük bir kalabalık generale hakaret ederek: “*Kadınlarımızın kızlarımızın ırzlarına tasallut ettiniz. Paralarımızı aldınız. Çocuklarımızı asker yaptınız. Ne oldukları malum değil. Türklerle aramızı bozdunuz. Şimdi nereye kaçıyorsunuz*” demişlerdi. Bu durum karşısında endişeye kapılan Edirne valisi kaçmak istese de Rum ahali valiyi tehdit ederek kaçmasına engel olmuştu.¹¹³¹

Ancak; hükûmete olan tepki dinmiyordu. Venizelos taraftarı olan Rumlar ile Kral taraftarları arasında hareketlenmeler durmak bilmiyordu.¹¹³² Venizelos taraftarları, Edirne'deki hükûmet dairesine yürümüşlerdi. Her iki taraf arasında çatışma çıkmıştı. Edirne'deki askeri birlikler de bu olaylara iştirak etmişti. Hapishanede bulunan Venizelistler serbest bırakılmış, hükûmetin faaliyetleri

¹¹²⁹ “Greece Faces Starvation As Food Vanishes”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 45, 21 September 1922 Thursday [21 Eylül 1922 Perşembe], s. 2; “A Food Shortage Feared In Greece”, **Lewiston Evening Journal**, 21 September 1922 Thursday [21 Eylül 1922 Perşembe], s. 1.

¹¹³⁰ “American Relief Efforts”, **The Lewiston Morning Tribune**, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

¹¹³¹ Şark Hatt-ı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/3, D: 22-23, F:12, 13 Eylül 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye yazısı, *TİTEA*, Kutu: 53, Gömlek: 117, Belge: 117-1; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin yazısı, *BOA*, HR.SYS, 2617-1, Lef, 11-1.

¹¹³² Sadaret'e gönderilen 17 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/3, D:22-23, F: 12-9.

durdurulmuş ve geçici bir mahalli idare kurulmuştu.¹¹³³ Olayların büyümesinden korkan Trakya Genel Valisi Vuzukis Edirne'den kaçmıştı. Yönetimi ise geçici olarak yardımcısı üstlenmişti. Daha sonra yerine İstanbul Yunan eski Fevkalade Komiseri Kanelopulos atanmıştı.¹¹³⁴ Vuzukis Tekirdağ'da yakalandığında üzerinde Yunan devlet hazinesine ait 1.100.000 drahmi bulunmuştu.¹¹³⁵

Artık Eylül ayının ortaları geçildiğinde, Tekirdağ başta olmak üzere Doğu Trakya'daki durum çok vahimdi. Öyle ki, 20 Eylül 1922'de, Tekirdağ'da da hükûmete karşı sesler yükselmeye başlamış, askerler gösteri yapmışlardı. Bazı subaylar askerleri tarafından hapsedilmiş, rütbeleri sökülmüştü. Bu Tekirdağ'da korkuya neden olmuş, çarşı sessizliğe bürünmüştü.¹¹³⁶ İsyan gittikçe büyümüş, Tekirdağ'dan Edirne'ye sevk edilen 3.Tümen askerleri hareket edecekleri esnada krala hakaret ve küfür etmeye, Venizelos lehinde şarkılar söylemeye başlamışlardı. Bazı subaylar bunu engellemeye çalışsa da engel olamamışlardı.¹¹³⁷ Şehir, Yunan komünistlerin merkezi haline gelmişti. Kralcılar ve Venizelistler iki ayrı idare şeklinde bölünmüşlerdi. Sürekli sorun çıkaran komünistler, yiyecek dükkânlarını yağmalayan, vatandaşları terörize eden terhis olmuş asker çeteleri üzerinde etkili olmuştu. Tekirdağ'da kadınlara yönelik birçok kötü muamele vakası rapor edilmekteydi. Yunan askerlerinin birçoğu firari durumdaydı ve subaylarını öldürüyordu. Ayrıca askerler ellerine aldıkları gösterişli pankartlarla gösteri düzenliyorlardı.¹¹³⁸

¹¹³³ “Edirne’de İhtilal-Mahalli Hükûmet Teşkili”, **Anadolu’da Yenigün**, nr. 971-594, 15 Eylül 1922 Cuma, s. 2; “Edirne’de Yunan İsyanı Teyit Etti”, **Akşam**, nr. 1431, 17 Eylül 1922 Pazar, s. 1; “Yunanistan Tam Manasıyla Yıkılacak-Edirne’de Cumhuriyet İlan Edildi-İsyan Bütün Trakya’ya Sirayet Etti, Neferler Zabıtlarını Öldürdü”, **Anadolu’da Yenigün**, nr. 972-595, 17 Eylül 1922 Pazar, s. 2.

¹¹³⁴ Rumeli Komiserliği’nden Erkan’ı Harbiye Riyasetine gönderilen 15 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-5*; 16 Eylül 1922 tarihli Trakya hareketine dair yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 96, Belge: 96-1*; “Trakya’ya Kanelepolos’u Tayin Ettiler”, **Akşam**, nr. 1433, 19 Eylül 1922 Salı, s. 2; “Anti-Greek Uprising in Thrace”, **The Gettysburg Times**, 16 September 1922 Saturday [16 Eylül 1922] Cumartesi, s. 2.

¹¹³⁵ “Valileri de Milletleri Gibi Hayırsız”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3.

¹¹³⁶ “Yunan Asilerinin Marifeti”, **Akşam**, nr. 1434, 22 Eylül 1922 Çarşamba, s. 2.

¹¹³⁷ “Neologos Asilerin Ağladıklarını ve İntikam İstediklerini Söylüyor”, **Akşam**, nr. 1434, 22 Eylül 1922 Çarşamba, s. 2;

¹¹³⁸ “Late News Briefs”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 44, 20 September 1922 Wednesday [20 Eylül 1922 Çarşamba], s. 1; “Rodosto a Centre Of Communism.”, **Evening Tribune**, nr. 222, 20 September 1922 Wednesday [20 Eylül 1922 Çarşamba], s. 3; “Refugees Flood Rodosto”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 23, 20 September 1922 Wednesday [20 Eylül 1922 Çarşamba], s. 2.

Tekirdağ'daki bu yoğun hareketliliği yerinde incelemek üzere bir Yunan Generali 12 Eylül'de otomobil ile Lüleburgaz'dan Tekirdağ'ına gelmişti.¹¹³⁹ Yunan hükûmetine bu konuda İngilizlerin de yardımcı olmaya çalıştığı görülmektedir. Eylül ortalarına doğru İstanbul'dan bir otomobil ile başlarında Dersaadet İngiliz karargâhında görevli Binbaşı Christof ile birlikte birkaç İngiliz subayı sınıra gelmişti. Jandarmanın engelleme çabalarına rağmen buna riayet etmeyen bu subaylar Tekirdağ'a gitmişti. Bunlar, 20 Eylül 1922 Çarşamba günü bir Yunan generali ile Tekirdağ'dan Çorlu'ya geçmiş ve oradaki Rum mahallesini dolaştıktan ve bir kilisedeki ayine iştirak ettikten sonra Tekirdağ'a geri dönmüşlerdi. 25 Eylül saat 14.30'da aynı sınır hattına geri dönen subaylar güzergâhın tel örgü ile çevrilmesinden dolayı Türk karakoluna müracaat etmek zorunda kalmışlardı. Bunlar, daha sonra tekrar Tekirdağ'a döneceklerini bildirmişlerdi.¹¹⁴⁰

e. Büyük Taarruzdan Sonra Tekirdağ Bölgesinde Asayiş ve Müttetik Heyetler

Yunanlılar kaçarken Doğu Trakya'da her yeri yakıp yıkıyorlardı. Nitekim, 14/15 Eylül gecesi Büyükmanika ve Bağçealan köyleri yakılmıştı. Doğu Trakya'daki köprüleri dahi tahrip ediyorlardı.¹¹⁴¹ Kullanılabilir keresteleri ise söküyorlardı. İşe yarayacak bütün malzemeleri götürüyorlardı.¹¹⁴² Çerkezköy'deki telsiz telgraf malzemeleri sökülüp ve posta treniyle Edirne'ye gönderilmişti.¹¹⁴³

Yunanlılar, bir taraftan eski Yunanistan'a doğru götürebildikleri ne varsa götürmeye, diğer taraftan ise Doğu Trakya'nın önde gelen şahıslarını gözaltına almaya çalışıyorlardı. Eylülün ilk günlerinde Çorlu'da gözaltına alınan kişi sayısı 44'e ulaşmıştı. 12 Eylül'de Edirne'de 183, Lüleburgaz'da ise 18 şahıs daha gözaltına

¹¹³⁹ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin yazısı, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 11-2; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 4; Yunan generalinin isimi büyük ihtimalle General Velahopolos'tu. Bkz. *aynı belge*.

¹¹⁴⁰ 24 Eylül 1922 Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin raporu, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 90, Belge: 90-1*; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 27 Eylül 1922 tarih ve 54 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 54; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 28 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 57. Aynı belgede İngiliz subayın ismi M. Rastravyer olarak yazılmış.

¹¹⁴¹ Rumeli Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne gönderilen 15 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-5*; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan gönderilen Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın 15/16 Eylül 1922 tarihli ve 2/3055, numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 21; Dâhiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 18 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 20.

¹¹⁴² Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan gönderilen Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın 15/16 Eylül 1922 tarihli ve 2/3055, numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 21.

¹¹⁴³ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 28.

alınmıştı.¹¹⁴⁴ 16 Eylül'de Manika, Saray, Vize ve Çerkezköy'den tutuklanan Müslümanlar iki vagona bindirilerek Selanik'e sevk edilmişti.¹¹⁴⁵ Özellikle maddi durumu iyi olan Müslümanlar gözaltına alınıyordu. İslam ahali ise canlarını ve namuslarını korumak istiyordu. Bu kapsamda Saray kazasında taraflar arasında iki saate yakın bir müsademe olmuştu.¹¹⁴⁶ 23 Eylül tarihi itibarıyla Doğu Trakya'da tutuklanan Müslüman sayısı 8.000'e ulaşmıştı.¹¹⁴⁷

Yunanlılar, Anadolu'dan Doğu Trakya'ya geçerken beraberinde Türk esirlerini de getiriyorlardı. Tekirdağ'da Eylül ortalarında ki esir sayısı 100'dü ve üç gündür su verilmedikleri için bitap bir haldeydiler. Orada bulunan bir Müslüman su vermek istese de buna engel olunmuş ve darp edilmişti.¹¹⁴⁸

Eylül 1922 ortalarında Pınarca Muhtarı Alisanlı Arnavut İbrahim, Manika ile Çerkezköy arasında Türk çetelere yardım ettiği gerekçesiyle katledilmişti. Türk çetelerinin de Saray taraflarında iki ve Midye'ye giden yirmi Yunan askerini öldürdüğü iddia edilmişti.¹¹⁴⁹ Yunanlılar, Çerkezköy ve civarında Türk çetelerinin olduğunu ileri sürerek 20 Eylül'de Muratlı'dan Çerkezköyü'ne gönderilmek üzere iki tren asker hazırlamaya başlamıştı.¹¹⁵⁰

Diğer taraftan Yunanlılar, Eylül ortalarına doğru Doğu Trakya'da çeteler kuruyordu.¹¹⁵¹ Bilhassa Çerkezlerden kurulu çetelerle bölge halkına büyük bir

¹¹⁴⁴ Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin yazısı, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 11-1; 13 Eylül 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye yazısı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 117, Belge: 117*; Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdürlüğü'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-1*; Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiyesine gönderilen 14 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-2*; Rumeli Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne gönderilen 15 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-5*.

¹¹⁴⁵ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 28; Şark Hattı Askeri Komiserliği raporu, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 36-2.

¹¹⁴⁶ Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan gönderilen Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın 15/16 Eylül 1922 tarihli ve 2/3055 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 21; Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 20 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 30.

¹¹⁴⁷ 23 Eylül 1922 tarihli Trakya hareketına dair yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 96, Belge: 96*; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesinin yazısı, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 43.

¹¹⁴⁸ Şark Hattı Komiserliği'nden Erkan-ı Harbiye Umumiye Birinci Şube Müdürlüğü'ne gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/3, D:22-23, F:12-1*; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nin yazısı, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 11-2; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 13 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 4.

¹¹⁴⁹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 18 Eylül 1922 tarih ve 47 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 28; Şark Hattı Askeri Komiserliği'nin raporu, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 36-1.

¹¹⁵⁰ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 21 Eylül 1922 49 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 32.

¹¹⁵¹ Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA, HR.SYS, 2617-1*, Lef, 50.

mezalime başlamışlardı.¹¹⁵² 18 Eylül 1922’de silahlı ve çete kıyafetli 15 Çerkez, Çorlu’ya gelmişti.¹¹⁵³ Yunanlılar özellikle Anadolu harekâtında kendilerine fayda sağlayan bu Çerkezleri hala aktif olarak kullanma niyetinde idi. Bir istihbarata göre, Anadolu’dan Doğu Trakya’ya sevk edilip halen Muratlı’da bekleyen 600 kişilik bir Çerkez kuvveti, 21 Eylül’de Çorlu’ya gönderilmiş ve oradan da İstanbul-Yunanistan sınırına yerleştirilecekleri bildirilmişti. Amaçları, Çatalca livasında asayışı bozmaktı.¹¹⁵⁴

Nitekim, Eylül sonlarına doğru 300 kişilik bir Çerkez çetesinin 225’i Çorlu’da, 75’i ise Çerkezköy’de faaliyet gösteriyordu. Çetenin reisi Süleyman Bey olarak anılan birisiydi. Ayrıca çetede I.Dünya Savaşı sırasında Çorlu’da levazım idaresinde yazıcı olarak çalışan Ahmet Pehlivan isminde bir şahıs vardı. Çete süvari ve silahlıydı. Çorlu’da bulunan bu çete 22 Eylül gecesi Seymen köyüne gitmiş üç haneyi yakmış, ahaliden bazılarını da darp etmişlerdi.¹¹⁵⁵ Bu Çerkez çetelerinin reisleri her gün Yunan kumandanlarıyla müzakere edip aldıkları talimata göre hareket ediyorlardı. Bunlar, Türklerin Trakya’ya hücumu halinde bütün köy ve kasabaları yakacaklarını ve Müslümanları tamamını katledeceklerini söylüyorlardı.¹¹⁵⁶ Yunan ve Çerkez çetelerinin zulümleri dayanılmaz boyuta ulaşmıştı. Kırklareli’nin Sazara köyünden 240 Türk, Bulgaristan sınırına gelerek, Yunan teröründen kaçmak zorunda kaldıklarını, Rumların köyü kuşattığını bazı evleri yaktığını, bazı köylüleri de öldürdüklerini söylemişlerdi. Bulgar yetkililer onları evlerine dönmeyi çağırırsalar da onlar Rumlardan korktuklarını bildirmişlerdi.¹¹⁵⁷ Eylül sonlarına doğru Tekirdağ ve Silivri taraflarında silahlı 2.000

¹¹⁵² 25 Eylül 1922 Hatt-ı Fasil Komiserliği’nin raporu, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 90, Belge: 90-1*.

¹¹⁵³ Rumeli Hatt-ı Fasil Komiserliği’nin raporu, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 36-2; Çerkezler Anadolu’dan Yunanlılarla beraber Dedeoğlu’na geldiklerini ifade etmekteydi. Bkz. aynı belge.

¹¹⁵⁴ 23 Eylül 1922 tarihli Trakya hareketine dair yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 96, Belge: 96*; Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi’nin yazısı, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 43.

¹¹⁵⁵ 23 Eylül 1922 tarihli yazı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 90, Belge: 90*; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 26 Eylül 1922 ve 53 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 52.

¹¹⁵⁶ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 26 Eylül 1922 tarih ve 53 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2617-1*, Lef, 52.

¹¹⁵⁷ “Chase Turks Away Refugees From Thrace Reach Bulgarian Frontier”, **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 224, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1; “Turkish Refugees”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 231, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1; “Greeks Burn Homes of Refugees, Say Fleeing Turks”, **Providence News**, V. 20, nr. 230, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma] s. 2; “Greeks Burn Turkish Town In Thrace, Charge”, **The Reading Eagle**, nr. 245, 29 September 1922 Friday [29 Eylül 1922 Cuma], s. 1.

Çerkez görülmüştü. Yine Silivri ve civarındaki Rum köylerine silah dağıtılıyor, bölge iyice kaynar kazana dönüyordu.¹¹⁵⁸

Yunanlıların bu faaliyetlerine karşı Türkler de çete kuruyordu. 15 kişilik bir Türk çetesi, Eylül sonlarına doğru Çorlu kilisesine bir beyanname asmak üzere Rum köyü olan Çanta köyünden geçtikleri sırada köylülerle aralarında çatışma çıkmış Akif isminde biri vurulmuştu.¹¹⁵⁹ Bununla birlikte, Eylül ortalarına doğru Silivri'ye bağlı Büyükçavuşlu köyünde yaşanan çarpışma neticesinde sekiz Yunan askeri öldürülmüştü. Bunun üzerine Yunan askerleri köye gelerek zahire ve hayvanları gasp etmişti. Köy halkının tamamını Çerkezköy'e getirmişti. Erkekler gözaltına alınıp başka bir bölgeye sevk edilirken kadınlar ve çocuklar sokaklarda perişan bir vaziyette bırakılmıştı.¹¹⁶⁰ 18 Eylül'de Velimeşe'ye gelen Yunan jandarmaları köy kâhyasına 15 ile 80 yaşındaki tüm erkeklerin köy kahvehanesinde toplanmasını, aksi takdirde idam edileceklerini söylemişti.¹¹⁶¹ 25 Eylül gecesine Tekirdağ ve Çorlu'daki Müslümanlara ait dükkânların kepenkleri kırılmış içerideki malzemeler otomobillerle başka bir bölgeye götürülmüştü.¹¹⁶² Eylül sonlarına doğru ise Muratlı'ya bağlı Çevrimkaya köyündeki hayvanların tamamı müsadere edilmişti. Yine Yakuplu Haraççı çiftliğinde çalışan Tekirdağlı Rahmi, Çorlu'ya bağlı Yakuplu köyünde Kısıklı köprüsü civarında Yunanlılar tarafından katledilmişti.¹¹⁶³

Ayrıca, Yunan gemileri Marmara'da korsanlık yapıyordu. Mudanya görüşmelerine başlanmasına birkaç gün kala Yunan donanmasına ait Averof gemisi Tekirdağ önünde bulunmaktaydı. Yunan torpidoları Türk vapurlarına saldırıyordu. Eylülün son gününde üç vapurun yönü çevrilerek Tekirdağ'a götürülmüştü. Ankara

¹¹⁵⁸22 Eylül 1922 tarihli Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin raporu, *TİTEA*, *Kutu*: 53, *Gömlek*: 97, *Belge*: 97; "Trakya'da Zulüm ve Tahribat Devam Ediyor", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3503, 5 Ekim 1922 Perşembe, s. 2; "Greeks Mobilize Troops in Thrace", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 59, 7 October 1922 Saturday [7 Ekim 1922 Cumartesi], s. 1.

¹¹⁵⁹Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 27 Eylül 1922 tarih ve 54 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 54.

¹¹⁶⁰21 Eylül 1922 tarihli Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin raporu, *TİTEA*, *Kutu*: 53, *Gömlek*: 96, *Belge*: 96; Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 21 Eylül 1922 tarih ve 49 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 32.

¹¹⁶¹Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 21 Eylül 1922 tarih ve 49 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 32; Aynı tarihlerde Çerkezköy'den Aliâgazade Mustafa Efendi'nin oğlu Ahmet, Aliâgazade Esat, Molla Mehmet ve oğlu Sabri Efendi, Bektaşoğlu Hasan, Hasan Efendi, Bakkal Mustafa Ağa, Mustafa Çavuş, Refik Bey, Feyzullah Efendi, Faik Efendi, Muhtar Mustafa Çavuş ismindeki 12 kişi sebepsiz yere gözaltına alınmıştı. Faik Efendi daha sonra serbest bırakılmış ancak Muhtar Mustafa Çavuş öldürülmüştü. Bkz. aynı belge.

¹¹⁶²Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 27 Eylül 1922 tarih ve 54 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 54.

¹¹⁶³Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 27 Eylül 1922 tarih ve 54 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-I*, Lef, 54.

hükûmetinin İstanbul temsilcisi Hamit Bey bu durumu gerek yazı gerekse şifahen İtilaf Devletleri nezdinde protesto etmişti.¹¹⁶⁴

Aslında, Ankara hükûmeti, Doğu Trakya’da yaşanan Yunan mezalimini yakından takip ediyordu. Dört Türk tayyaresi Doğu Trakya’nın Marmara sahilleri üzerinde uçarak Tekirdağ ve Silivri’ye Türkçe ve Rumca beyannameler atmıştı. Doğu Trakya’nın yakında kurtulacağı Müslüman ahaliye karşı mezalimde bulunan sorumluluların Yunan hükûmetinden isteneceği beyan ediliyordu.¹¹⁶⁵ Ancak zulümler sürüyordu. Bunun üzerine Ekim ayı başında İtilaf Devletleri Komiserlerine nota verilmiş ve vahim durum protesto edilmişti.¹¹⁶⁶ General Harrington ise İsmet Paşa’ya bu konuda teminat vermişti. İtilaf Devletleri Doğu Trakya’ya heyet göndermeye karar vermiş; bu durum memnuniyetle karşılanmıştı.¹¹⁶⁷

Doğu Trakya’da Müslüman ahaliye yapılan bu vahşetlerden sonra bölgenin Türklere iadesine kadar her türlü tahribatın önüne geçebilmek, Müslüman ahalinin daha fazla zulüm ve haksızlığa maruz kalmasını engellemek amacıyla İtilaf Devletleri Fevkalade Komiserleri tarafından ekim ayı başından itibaren önlem alınmasına karar verilmişti. Ayrıca bunlar Mudanya Konferansı’nda verilecek kararların tatbiki çerçevesinde Doğu Trakya’ya gönderilecek diğer İtilaf Devletleri heyetleri ile beraber görev yapıp Doğu Trakya sınırının tahdidi ve Yunan ordusunun tahliyesi meselesi ile de ilgileneceklerdi. Bu kapsamda İtilaf Devletleri güvenlik güçlerinden müteşekkil üç askeri heyet 2 Ekim 1920’de acilen Doğu Trakya’ya gönderilmişti. Bu durum Bab-ı Aliye ve Ankara hükûmetinin İstanbul temsilcisi Hamit Bey’e bildirilmişti. Doğu Trakya’ya dâhil olmak için Yunan hükûmetinden müsaade istemeye lüzum görmeyen İtilaf Devletleri sadece alınan kararı ve heyetlerin hareket ettiğine dair bir tebligat göndermişlerdi. Bunlardan Fransız heyeti Edirne’de, İtalyan heyeti Lüleburgaz’da, İngiliz heyeti de Tekirdağ mıntikalarında görev yapacaklardı. Her heyetin başında bir Miralay vardı. 2 Ekim’de¹¹⁶⁸

¹¹⁶⁴ “Yunan Gemileri Hala Marmara’da”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3499-471, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 1; “Will Demand Passage Of Straits”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 33, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Turkish Situation Remains Tense As Peace Conference Is Held”, **The Daily Times**, V. XIXL, nr. 123, 5 October 1922 Thursday [5 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹¹⁶⁵ “Tayyarelerimizin Attığı Beyannameler”, **Akşam**, nr. 1439, 25 Eylül 1922 Pazartesi, s. 3.

¹¹⁶⁶ “Trakya Facia-ı Protestosu”, **Akşam**, nr. 1448, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; “Trakya’daki Yunan Zulmü”, **İkdam**, nr. 9188, s. 1.

¹¹⁶⁷ “Harrington Teminat Verdi”, **Akşam**, nr. 1455, 11 Ekim 1922 Çarşamba, s. 2.

¹¹⁶⁸ Bazı gazetelerde 3 Ekim olduğu yazılmaktadır. Bkz. “Trakya’ya giden Müttefik Heyeti”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1.

İstanbul'dan Doğu Trakya'ya hareket eden¹¹⁶⁹ bu heyetlerin başkanı kıdem nedeniyle Fransız Albay Du Foulan'dı.¹¹⁷⁰ Bunların girişimleri neticesinde birçok kasabada haksız yere tutuklanan Doğu Trakya ileri gelenlerinden bir kısmı tahliye edilmişti.¹¹⁷¹

İtilaf devletlerinin bu girişimleri sebepsiz değildi. İtilaf devletleri, Eylül sonlarından itibaren İstanbul dâhilinde sınıra yakın yerlerde askeri hareketliliği artırmıştı. Öyle ki, 26 Eylül'de Fransızlar Makriköy'den [Bakırköy] bir miktar asker ile Hadımköy'e üç mitralyözlü üçü de top namlulu altı adet tank getirmişti. Bunlar buradan Sancaktepe'ye sevk edilmişti. Istranca'da bulunan Fransız askeri de Sinekli'ye gönderilmişti. Yerlerine bir subay komutasında 25 İngiliz askeri gelmişti. Bir tren İngiliz askeri de Hadımköy'e getirilip Akpınar'a nakledilmişti.¹¹⁷² Aynı günlerde İstanbul hükûmetinin de Doğu Trakya'daki idareyi teslim almak üzere Çatalca sınırına 10.000 asker gönderdiği ileri sürülmüştü. Bu amaçla birçok büyük motorlu kamyon satın alındığı, her gün 300 askerin sınıra taşındığı, Büyük Millet Meclisi Ordusuna katılmayan ihtiyat zabıtlarının kayıtlarının alınmaya başladığı duyulmuştu. Bu gönüllü ordunun Doğu Trakya'ya giden bütün önemli kavşakları ve tren istasyonlarını işgal ettiği; hatta Ziya Paşa'nın burada toplanan birlikleri teftiş ettiği iddia edilmişti.¹¹⁷³

¹¹⁶⁹ "Trakya Yunan Tahribatından Vikaye İçin Üç Müttefikkeyn Heyeti Teşkil Edildi", **Akşam**, nr. 1445, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 1; "Heyetlerin Vazifesi", **Akşam**, nr. 1446, 2 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1; "Giden Heyetler", **Akşam**, nr. 1447, 3 Ekim 1922 Salı, s. 1; "Trakya'ya Giden Müttefikkeyn Heyeti", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; "Askeri ve Siyasi Son Vaziyet", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3503, 5 Ekim 1922 Perşembe, s. 2; "Trakya'ya Üç Heyet İzamı", **Vakit**, nr. 1726; 3 Ekim 1920, s. 2; "British Still Hopeful", **Lewiston Evening Journal**, 29 September 1922 Wednesday [29 Eylül 1922] Çarşamba, s. 1; "Turks And Allies Reach Agreement For An Armistice", **The Owosso Argus: Press**, nr. 235, 4 October 1922 Wednesday [4 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Turkish Troops Carrying White Flags In Neutral Zones; General Harrington To Confer With Kemal", **Providence News**, V. 20, nr. 230, 29 September 1922 Wednesday [29 Eylül 1922 Çarşamba], s. 1; "Turks Start On Road To Peace And In Principle Agree To The Offer By Allies In Near East", **Providence News**, V. 20, nr. 234, 4 October 1922 Wednesday [4 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Allies To Occupy Thrace", **Schenectady Gazette**, V. XXIX, nr. 12, October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], Heyet ilk önce Tekirdağ ve Lüleburgaz'a gitmiş 9 Ekim'de Edirne'ye gelmişti. Yunan Piskoposu, Yahudi Hahamı, Bulgar Ortodoks Başpiskoposu, Ermeni Başpiskoposu ve Müftü ile birer saat görüşmüştü. Bkz. "Many Moslems In-Thrace Deplore Re-Entry Of Turks", **Schenectady Gazette**, V. XXIX, nr. 8, 10 October 1922 Tuesday [10 Ekim 1922 Salı], s. 1; "British Backs To Strait", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 31, 29 September 1922 Wednesday [29 Eylül 1922 Çarşamba], s. 1.

¹¹⁷⁰ "Allied Missions in Thrace", **The Lewiston Morning Tribune**, nr. 1, 10 October 1922 Tuesday [10 Ekim 1922 Salı]; "Allied Mission In Adrianople", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 40, 10 October 1922 Tuesday [10 Ekim 1922 Salı], s. 2.

¹¹⁷¹ "Trakya'da ki Heyetlerin Tesirâtı", **Akşam**, nr. 1456, 12 Ekim 1922 Perşembe, s. 2.

¹¹⁷² Sinekli Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 26 Eylül 1922 tarih ve 25 numaralı rapor sureti, **BOA, HR.SYS, 2616-11**, Lef, 14.

¹¹⁷³ "Already Moving On Thrace", **The Lewiston Morning Tribune**, 26 September 1922 Tuesday [26 Eylül 1922 Salı], s. 1; "Turks Accept, But Continue Troop Moves", **Prescott Evening Courier**, 26 September 1922 Tuesday [26 Eylül 1922 Salı], s. 1.

Ancak Yunan mezalimi ve haksızlıkları bitmek bilmiyordu. Bunun üzerine İsmet Paşa: 23 Ekim’de “*Trakya tarafımızdan teslim edildiği vakit Yunan itisafatını*¹¹⁷⁴ *bütün tafsilatı ile ilan edeceğiz.*” demişti.¹¹⁷⁵ Ayrıca Ankara bir kez daha İtilaf Devleti Komiserliklerine müracaat ederek Yunan mezalimi hakkında gereğinin yapılmasını istemişti. Onlar da, Trakya’da bulunan memurlarına gerekli tedbirlerin alınması yönünde emir vermişlerdi.¹¹⁷⁶

Rumlar, yavaş yavaş Eski Yunanistan’a doğru gitme vakitlerinin geldiğini biliyordu. Bazıları da İstanbul’a gitmeyi tercih ediyordu. 30 Eylül’de Olga isimli Fransız gemisi 124 Rum ve Ermeni muhaciri İstanbul’a getirmişti.¹¹⁷⁷ 7 Ekim’de İstanbul’a gelen Yunan bandıralı Aya Dimitros gemisinde 65 Rum ve Ermeni muhacir vardı.¹¹⁷⁸

2. Mudanya Ateşkes Antlaşmasına Göre Tekirdağ ve Yöresinin Türk Egemenliğine Geçmesi

Bilindiği üzere Yunanlılar, 26 Ağustos 1922’de Türk ordusunun başlattığı ve tarihe “Başkomutan Meydan Muharebesi” diye geçen “Büyük Taarruz”da bozguna uğramıştı. Türklerin 30 Ağustos Zaferi olarak kutladığı bu yenilgi üzerine Yunanlılar, 2 Eylül’de İngiliz yönetimine başvurarak mütareke yapılmasını istemişlerdi. Buna karşılık Lord Curzon ise Türkler İzmir dışında durdurulursa daha iyi koşullar altında antlaşma yapılabileceğini savunarak Yunanlılara acele etmemeleri gerektiğini söylemişti.¹¹⁷⁹

Ne var ki, Türk ordusunun boğazlara doğru ilerlemesi İngiltere ile Ankara hükûmetini karşı karşıya getirmiş ve Çanakkale boğazında askeri hareketlilik gözle görülür bir şekilde artmıştı. Nitekim, 12 Eylül’de Rumliyan isimli gemi İngiliz askerlerini ve üçü subay yetmiş ikisi asker olmak üzere İtalyan piyadelerini de alarak

¹¹⁷⁴ Haksızlık.

¹¹⁷⁵ “İsmet Paşa Trakya Vakayı Hakkında Ne Diyor”, **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹¹⁷⁶ Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey’den Hamid Bey’e gönderilen 22. Ekim 1922 tarihli tezkire, *HR.İM*, 61-43, Lef 5; “Müttefiklerin Nazar-ı Dikkatini Celb”, **Akşam**, nr. 1469, 25 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3.

¹¹⁷⁷ Polis Müdür-i Umumisi’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 30 Eylül 1922 tarihli tezkire, *BOA*, *EUM.SSM*, 51-15.

¹¹⁷⁸ Polis Müdür-i Umumiyesi’nden gönderilen 7 Ekim 1922 tarihli yevm-i rapor sureti, *BOA*, *DH.EUM.AYŞ*, 63-73.

¹¹⁷⁹ Sonyel, **a.g.e.** II, s. 266-267.

Çanakkale'ye hareket etmişti.¹¹⁸⁰ İtilaf Devletleri, 17 Eylül tarihi itibarı ile Çanakkale ve Kocaeli Yarımadasına asker sevkine devam ediyordu.¹¹⁸¹

Artık taraflar (Türk ve İtilaf Devletleri) çatışmanın eşiğine gelmişlerdi.¹¹⁸² İngiltere hükûmeti Atlantik'te bulunan filolarına Türklere karşı harekete geçme emri verirken¹¹⁸³ Türk kuvvetlerinin de Çanakkale üzerinden müttefiklere saldırma ihtimali konuşuluyordu.¹¹⁸⁴ Aynı zamanda, Müttefikler bu hususu konuşmak üzere müzakerelere başlamıştı.¹¹⁸⁵ Eylül'ün sonlarına doğru İngiltere ile Türkiye arasında savaş çıkmasına ramak kalmıştı.¹¹⁸⁶ Fakat, Fransa ve İtalya, İngiltere'yi bu konuda desteklememekteydi.¹¹⁸⁷ İngiliz basını dahi ikiye ayrılmıştı.¹¹⁸⁸ Kanada ise İngiliz hükûmetine destek olmak için askeri birliklerine hazır ol talimatı vermişti.¹¹⁸⁹

¹¹⁸⁰ Erkan-ı Harbiye-i Umumiye-i Daire-i Birinci Şube Müdüriyeti'ne gönderilen tezkire, *ATASE*, A:1/3, D:22-23, F:12-7.

¹¹⁸¹ Sadaret'e gönderilen 17 Eylül 1922 tarihli tezkire, *ATASE*, A:1/3, D:22-23, F: 12-8.

¹¹⁸² "Britian Coils in Readiness to Strike Turko-Russian Army", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 41, 16 September 1922 Saturday [16 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1; "Russian to Aid Turks In War", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 41, 16 September 1922 Saturday [16 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1.

¹¹⁸³ "Entire British Atlantic Fleet Mobilizing Against Turks", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 42, 18 September 1922 Saturday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1; "British Atlantic Fleet Mobilizing", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 46, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 2; "Britain Asks Dominion Troops to Aid Dardanelles Defence", *The Border Cities Star*, V. 9, nr. 13, 16 September 1922 Saturday, [16 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1; "British Fleet Ordered to Halt Turkish Forces Entering Europe", *The Calgary Daily Herald*, 28 Pages, nr. 4555, 15 September 1922 Friday [15 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "Armada Of Allies Ready At Straits", *The Evening Independent*, V. XV, nr. 272, 18 September 1922 Saturday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1.

¹¹⁸⁴ "Turkish Forces Prepare to Attack Allies on Dardanelles", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 44, 20 September 1922 Wednesday [20 Eylül 1922 Çarşamba], s. 1.

¹¹⁸⁵ "Allied Commission Holds War Parley", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 48, 25 September 1922 Monday [25 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1.

¹¹⁸⁶ "British Officials Expecting War", *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 51, 28 September 1922 Thursday [28 Eylül 1922 Perşembe], s. 1; "Britain Warns Turks", *The Border Cities Star*, V. 9, nr. 17, 21 September 1922 Thursday [21 Ekim 1922 Salı], s. 1.

¹¹⁸⁷ "Britain To Fight Alone", *The Border Cities Star*, V. 9, nr. 15, 19 September 1922 Tuesday [19 Eylül 1922 Salı], s. 1; "British Spurn Kemal's Demand And Speed War Preparations", *The Border Cities Star*, V. 9, nr. 25, 30 September 1922 Saturday [30 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1; "Will Poincare Back Up British Against Turkish?", *The Calgary Daily Herald*, 18 Pages, nr. 4557, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 11; "French And Italian Flags Gone From Neutral Zone; British Hold Lines Alone", *The Calgary Daily Herald*, 18 Pages, nr. 4560, 21 September 1922 Thursday [21 Eylül 1922 Perşembe], s. 1; "Sticks To Decision To Take Military Action To Protect Freedom Of Dardanelles If Need Arises. French Cabinet Opposes Force", *Evening Tribune*, nr. 221, 19 September 1922 Tuesday [19 Eylül 1922 Salı], s. 1; "France Will Strive To Prevent War", *Evening Tribune*, nr. 224, 22 September 1922 Friday [22 Eylül 1922 Cuma], s. 1; "British Must Act Alone Against Turks", *Berkeley Daily Gazette*, 19 September 1922 Tuesday [19 Eylül 1922 Salı], s. 1; "French Help In The East Is Withheld", *The Bend Bulletin*, V. VI, nr. 89, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1.

¹¹⁸⁸ "London Press Divided On Question Of War With Turks", *Evening Tribune*, nr. 220, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 2.

¹¹⁸⁹ "Canada's "Aces" Ready To Start Against Turks", *The Calgary Daily Herald*, 18 Pages, nr. 4557, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 1.

İngiltere gerekirse tek başına Çanakkale'yi savunmak istiyordu.¹¹⁹⁰ 27 Eylül'de, İngilizler bölgede 6 savaş gemisi, 7 kruvazör, 20 muhrip birkaç denizaltı ve oldukça büyük uçak gemileri ile 30.000 kişilik kara kuvveti toplamıştı.¹¹⁹¹ Ekim başında Çanakkale Boğazında 9 savaş gemisi, 10 hafif kruvazör, 45 destroyer, 6 denizaltı, 3 hava aracı gemisi, 3 depo gemisi ve çok sayıda yardımcı gemi ile adeta "savaşa hazırım" mesajı veriyordu.¹¹⁹²

Neyse ki beklenen çarpışma gerçekleşmemiş, Ankara hükûmeti, İtilaf Devletleri tarafından 23 Eylül'de gönderilen notaya olumlu bir cevap vermişti.¹¹⁹³ Ekim başında, bölgede tansiyon düşmüştü. Sıra, ateşkes görüşmelerinin konuşulmasına gelmişti.¹¹⁹⁴ Nihayet 3 Ekim 1922 saat 15.00'da Mudanya'da İsmet Paşa'nın önderliğindeki Türk Heyeti ile İngiliz General Harrington, Fransız General Charpy ve İtalyan General Mombelli arasında görüşmeler başlamıştı.¹¹⁹⁵

Görüşmeler devam ederken 3, 11, 13, 14, 16, 35, 36, 55 ve 60. Yunan Alayları Doğu Trakya'da bulunmaktaydı. 13. Alayın karargâhı daha önce Çerkezköy'den Edirne'ye sevk edilmişti. Yine 14, 16 ve 55. Alaylar Çerkezköy'de iken bir kısmı sınır hattına diğer kısmı da çeşitli yerlere gönderilmişti. Muratlı'da 400, Seyitlerde 150, Lüleburgaz'da üç bölük, Kuleliburgaz'da 500 neferleri vardı. Alayların mevcudu 500-600 arasında iken subayları küçük rütbeli idi. 3, 35 ve 36. Alayların karargâhı Çorlu'da idi. Bu alaylardan 35. ve 36. Alayın mevcudu diğerlerine nazaran daha iyi durumda olup 3.500 civarındaydı. Tekirdağ'da Bağcılar Kışlası'nda 1.000, sahil boyundaki hastane ve pavyonlarda 1.000, yarım kışlada 500 olmak üzere 2.500 asker vardı. Ayrıca tren hattının muhafazasına önem veren Yunanlılar, hat boyunca birçok karakol teşekkül etmişti. Hattın 141. Km'sinde Çerkezköy-Çorlu arasında bir, 163. Km'sinde Çorlu-Muratlı arasında bir, 183 ve 191. Km'sinde iki, 217. Km'sinde Lüleburgaz-Alpullu arasında bir, 206. Km'sinde Seyitler-Lüleburgaz arasında bir, 239-246. Km'sinde Alpullu-Pavliköy arasında iki, 251 ve 260. Km'sinde Pavli-

¹¹⁹⁰ "Great Britain To Act Alone If Necessary", **Evening Tribune**, nr. 220, 18 September 1922 Monday [18 Eylül 1922 Pazartesi], s. 2; "Turkey And Britain Continue War Preparations", **The Bend Bulletin**, V. VI, nr. 94, 23 September 1922 Saturday [23 Eylül 1922 Cumartesi], s. 1.

¹¹⁹¹ "British Forces Increased", **Evening Tribune**, nr. 228, 27 September 1922 Wednesday [27 Eylül 1922 Çarşamba], s. 1.

¹¹⁹² "The British Armada", **The Calgary Daily Herald**, 16 Pages, nr. 4569, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1.

¹¹⁹³ "Hükûmetimiz Mudanya Konferansını Kabul Etti", **Tevhid-i Efkar**, nr. 3499-471, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 1; Sonyel, **a.g.e.**, s. 280.

¹¹⁹⁴ "Near East Tension Relieved; Kemal Pasha To Confer With Allied Generals This Week", **Evening Tribune**, nr. 231, 1 October 1922 Sunday, (1 Ekim 1922 Pazar), s. 1.

¹¹⁹⁵ İsmail Eyyupoğlu, **Mudanya Mütarekesi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s. 146.

Uzunköprü arasında iki, 280. Km'sinde Uzunköprü-Lüleburgaz arasında bir karakolları vardı.¹¹⁹⁶

Yunanistan'da gerçekleşen askeri ihtilal sonrası yeni yönetim Doğu Trakya'yı Türklere teslim etmek istemiyordu. Mudanya görüşmeleri başlamasına rağmen Yunan tarafından hiç de barışçıl olmayan açıklamalar geliyordu. 2 Ekim 1922'de İstanbul'dan Silivri'ye gelen Yunan Generali Mazarakis yaptığı bir konuşmasında şöyle diyordu:

“Halkın telaş ve heyecanına lüzum olmadığını Kral Konstantin'in yıktığı bina-yı devleti biz tamir edeceğiz. Venizelos bu hususta azami fedakârlık ediyor. Yakında mevaki-i iktidarı da kabul edecektir. Vaziyet gün geçtikçe lehimize tebarüz ediyor. Trakya'yı sonuna kadar muhafaza edeceğiz. İcap ederse İstanbul'u alacağız.”

Mazarakis konuşmasından sonra Tekirdağ'a geçmişti.¹¹⁹⁷ Yunan Ordusunda halâ Doğu Trakya'yı savunma görüşü vardı. Bu kapsamda Selanik'ten iki vagon asker Edirne'ye gelmişti. Ancak Fransız hükûmeti, Yunanlıların Doğu Trakya'ya yaptığı bu askeri takviye konusunda rahatsızdı. Bir yandan Başbakan Poincare diğer taraftan Yunanistan'da bulunan Fransız elçi Yunanlı yetkililerle temasa geçmişti. Atina'daki Fransız elçi bu durumu protesto etmek için görevlendirilmişti. Elçi, Yunan hükûmetine, bir ateşkes müzakere edildiği anda ihtilafli bölgelerden birine asker göndermenin uygun olmadığını ve Yunan hükûmetinin bu eylemle hem kendisine hem de ülkenin durumunun daha kötüye gitmesine neden olacağı görüşünü dile getirecekti.¹¹⁹⁸ Poincare, ise bu konu hakkında o sırada Paris'te bulunan Yunanistan eski Başbakanı Venizelos ve yeni Dışişleri Bakanı M.Politis ile konuşmuştu.¹¹⁹⁹ Politis, Poincare'ye Yunan askerlerinin Doğu Trakya'ya daha fazla

¹¹⁹⁶ Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 6 Ekim 1922 tarih ve 38 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 39-1, 41; Çatalca Jandarma Tabur Kumandanlığı'ndan Umum Jandarma Kumandanlığı'na gönderilen suret, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 45; 5 Ekim 1922 tarihli Hatt-ı Fasil Komiserliği, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 63, Belge: 63*.

¹¹⁹⁷ Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 6 Ekim 1922 tarih ve 38 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 39-2, 41; 5 Ekim 1922 tarihli Hatt-ı Fasil Komiserliği'nin yazısı, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 63, Belge: 63-2*.

¹¹⁹⁸ “French Protest Greek Troops Movement”, *The Bakersfield Californian*, V. XXXIII, nr. 58, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 1-2; “France Protests”, *Evening Tribune*, nr. 236, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 4; “French Protests Greek Move”, *The Norwalk Hour*, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 14; “Frence Enter's Protest”, *The Owosso Argus: Press*, nr. 237, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 1; “French Protest”, *The Daily Times*, V. XIXL, nr. 124, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 1.

¹¹⁹⁹ “Greeks Send More Troops To Thrace”, *Evening Tribune*, nr. 236, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 4.

gönderilmesini durdurmak için talimat gönderdiğini söylemişti.¹²⁰⁰ Atina, Doğu Trakya için verilecek karara razı olsa da Yunan askerleri arasında hala Doğu Trakya'yı savunma fikrinde olanlar vardı. Bunlardan birisi Albay Plastiras idi.¹²⁰¹ Yunan milliyetçilerinde de Doğu Trakya'nın teslim edileceği iddialarına yönelik bir tepki vardı. Ekim başında asker alma dairelerinin önünde kalabalıklar oluşmaya başlamıştı. Atina sokaklarında savaş sesleri yükseliyordu.¹²⁰² 8 Ekim'de General Leonardopoulos Edirne'ye geldiğinde Rumlar ve askerler tarafından Edirne'nin kurtarıcısı olarak karşılanmıştı. O, Yunanistan'ın önde gelen liderlerinden biri olmasına rağmen Atina'dan Edirne'ye sıradan bir demir yolu vagonu ile seyahat etmişti. Dikkat çekmeme çabasına rağmen her istasyonda karşısında bir heyet bulmuştu.¹²⁰³ Burada bir muhabirin Trakya için savaşıp savaşmayacağı sorulduğunda Fransızca şu cevabı vermişti¹²⁰⁴

“Hazırlıklıyız. Bütün ordu fırsattan daha iyi bir şey istemez. Trakya'yı teslim etmeyeceğiz. Bugün Karaağaç Caddesi üzerindeki askerleri görenler biliyordur ki içgüdüsel olarak bunlar benim düşüncelerim olsa da cümlelerim kesinlikle askerlerin de ruhlarını yansıtmaktadır.”

Üstelik Türklere de bir mesaj vererek adeta meydan okumuştur.¹²⁰⁵

¹²⁰⁰ “Greece Withholds Troops”, **The Lewiston Morning Tribune**, 7 October 1922 Saturday [7 Ekim 1922 Cumartesi], s. 1.

¹²⁰¹ “Greek Barred From Conference”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 58, 6 October 1922 Friday [6 Ekim 1922 Cuma], s. 2; “Greeks To Evacuate”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 60, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greek Army Not To Leave Thrace”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 60, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greek Army Will Fight For Thrace, Says Leader”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 60, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1.

¹²⁰² “Greeks Volunteer For War Service”, **The Beaver Falls Tribune**, 5 October 1922 Thursday [5 Ekim 1922 Perşembe], s. 1; “Thousands Of Greeks Join Army To Aid Homeland”, **Berkeley Daily Gazette**, 5 October 1922 Thursday [5 Ekim 1922 Perşembe], s. 1; “Torch Of War Flourished By Greek Nation”, **The Bend Bulletin**, V. VI, nr. 104, 5 October 1922 Thursday [5 Ekim 1922 Perşembe], s. 1; “Conference is Expected To Bring Peace”, **The Daily Times**, V. XIXL, nr. 120, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “King George 2 Of Greece Asks Support Of War”, **The Daily Times**, V. XIXL, nr. 123, 5 October 1922 Thursday [5 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹²⁰³ “Greek Army Will Fight For Position In E. Thrace”, **The Calgary Daily Herald**, 18 Pages, nr. 4575, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greeks in Thrace May Resist Turks”, **The Evening Independent**, V. XV, nr. 290, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Make Thrace Another Flume”, **The Lewiston Morning Tribune**, 10 October 1922 Tuesday [10 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Greek Army In Thrace Prepares To Resist Turks”, **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 99, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1.

¹²⁰⁴ “Army Ready To Fight”, **Lewiston Evening Journal**, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greek Army In Thrace Prepares To Resist Turks”, **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 99, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greek Chief At Adrianople”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 39, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2.

¹²⁰⁵ “Army Ready To Fight”, **Lewiston Evening Journal**, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greek Army In Thrace Prepares To Resist Turks”, **The Ottawa Evening Citizen**, nr.

“Türkler belki bizim mağlup olduğumuzu düşünüyorlar fakat onlara söyleyin bir de bunu Trakya topraklarında ispat etmeye çalışsınlar”

Mütareke görüşmeleri devam ederken Doğu Trakya’nın Türklere geri verileceğini öğrenen 28 Trakyalı Yunan mebus, Amerikan Başkanı ve kongresini Doğu Trakya Rumları, Ermenileri ve gayr-i müslimlerini korumaya davet etmişti.¹²⁰⁶ Yunanlıların Doğu Trakya’yı tekrar elde ederiz umuduyla yaptıkları tüm bu beyhude çabalar Mudanya Mütarekesi’nin neticelenmesi ile sonlanmıştı.¹²⁰⁷

Tekirdağ ve civarındaki son durum böyle iken 3 Ekim’de Mudanya’da başlayan görüşmenin kuşkusuz en kritik konusu Doğu Trakya’nın tahliyesi ve Türklere iade edilmesi meselesiydi.¹²⁰⁸

Sonunda, 11 Ekim 1922 saat 06.00’da Mudanya Mütarekesi imzalanmıştı.¹²⁰⁹ 14/15 Ekim’de yürürlüğe girecek olan mütareke gereğince 15 gün içinde Yunan

99, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; “Greek Chief At Adrianople”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 39, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2.

¹²⁰⁶ “Christian Deputies Appeal”, **Evening Tribune**, nr. 238, 8 October 1922 Sunday [8 Ekim 1922 Pazar], s. 4; “The Revolutionary Army Apparently Plans To Resist Turks”, **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 232, 9 October 1922 Monday [9 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1.

¹²⁰⁷ 14 Ekim 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye Şark Şimendiferliği raporu, *TİTEA*, Kutu: 53, Gömlek: 41, Belge: 41.

¹²⁰⁸ “Kemal Pasha Halts Army Advance For Conference-Greeks Must Be Put Of Thrace”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 54, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2; “Want Thrace Freed”, **The Bakersfield Californian**, nr. 54, 2 October 1922 Monday [2 Ekim 1922 Pazartesi], V. XXXIII, s. 2; “Evacuation Of Thrace On Of Important Matters To Come Up”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 55, 3 October 1922 Tuesday [3 Ekim 1922 Salı], s. 2; Mudanya’da mütareke görüşmeleri devam ederken Türk milliyetçilerinin ekim başından beri sivil kıyafetli olarak Doğu Trakya’da Türk işgalini kolaylaştırmak için 5.000 kişiyi Tekirdağ ve Marmara sahillerine çıkardığı iddia ediliyordu. Türk askerleri mültecilerle birlikte geldiğinden tespit edilememişti. Yerli Rumlar, bu sızmanın amacını karışıklıkları kışkırtmak, çeteler kurmak ve Rumlara karşı misilleme yapmak amacıyla istihbarat elde etmek olduğunu söylüyorlardı. Bkz. “Turk Troops Smuggled To Thrace-5.000 Men are Landed In Secret on Marmora-Soldiers Filtering Through as Refugees, Reports Declare”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 62, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “5.000 Turks Gain Tace”, **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 34, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “Turks Drifting Into Thrace”, **Evening Tribune**, nr. 240, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 2; “Turks Filter Into Thrace As Civilians”, **Lewiston Evening Journal**, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “5.000 Secretly Go In As Refugees, So Allied Mission Learns-Greek General Who Failed In Thrace, Is Arrested”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 240, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], “Kemalist Soldiers Enter Territory In Civilian Attire”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 41, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 2; “Sneak Into Thrace”, **The Telegraph-Herald**, V. 71, nr. 67, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁰⁹ Mudanya Mütarekesi için bkz. Amerikan basını: “Allies Sign Turk Truce At Mudania” **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 34, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 5; Armistice Is Signed At The Mudania Conference, **The Calgary Daily Herald**, 20 Pages nr. 4577, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “Armistice Signed”, **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 87, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “Agreement For Armistice And Settlement Is Signed By The Allies And Turks At Mudania”, **The Evening Independent**, V. XV, nr. 292, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; “Turks, Greeks And Allies Sign For Armistice”, **The Gazette Times**, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim

ordusu Meriç'in batısına çekilecekti. Bu tarihten sonra da Doğu Trakya BMM'ne teslim edilecekti. Mütareke şartları şunlardı:

1. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile Türk ve Yunan silahlı kuvvetleri arasındaki çarpışmalar duracaktır.
2. Yunan kuvvetleri, Trakya ile Bulgaristan sınırının kesiştiği noktaya kadar Meriç'in sol kıyısına çekilecektir.
3. Barış yapılana kadar Karaağaç dahil Meriç'in sağ kıyısı müttefiklerce işgal edilecektir.
4. Edirne'ye ulaşan demir yolunun Cısr-i Mustafa Paşa'dan Kuleliburgaz'a kadar Meriç'in sağ kıyısını izleyen kısmı üç müttefik, bir Yunan ve bir Türk delegeden oluşan komisyonun gözetimi altında olacaktır.
5. Doğu Trakya'daki Yunan tahliyesi anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile başlayacak ve on beş günde yapılacaktır.
6. Jandarma ile beraber Yunan sivil memurları en kısa sürede çekilecek ve yerlerini Türk tarafına teslim edilmek üzere müttefiklere devredecektir. Bu devir teslimi en çok otuz günde tamamlanacaktır.
7. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, asayiş ve düzeni sağlamak için subayları dahil en fazla 8000 kişilik bir jandarma kuvveti bulundurabilecektir.
8. Yunan askerlerinin çekilmesi ve mülkî idare teslimi işi müttefik karma kuvvetlerinin yönetimi altında yapılacaktır.
9. Bütün kuvvetlerden başka ortalama yedi taburluk müttefik kuvveti Doğu Trakya'yı işgal edip asayişin korunmasını sağlayacaktır.
10. Müttefik heyet ve kıtalarının geri çekilmesi Yunanlılar'ın boşaltmasından otuz gün içinde olacaktır. Müttefikler, asayişin sağlanması ve Türk olmayan halkın korunması için yeterli tedbirlerin alındığında hemfikir olursa bu geri çekiliş daha erken bir tarihte de olabilecektir.

1922 Çarşamba], s. 1; "Allied- Turkish Pact Signed", **The Nevada Daily Mail**, V. 40, nr. 9, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Peace In Near East Is Assured; Armistice Signed This Morning", **The Newburgh Daily News**, nr. 11425, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Kemalist Yield To Allied Demands And Sign Protocol", **The Owosso Argus: Press**, nr. 241, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Turks Sign Peace Pact At Mudania", **The Painesville Telegraph**, nr. 74, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Armistice Pact Signed", **The Vancouver Sun**, nr. 281, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; Berkeley Daily gazetesine göre mütareke 06.35'te imzalanmıştı. Bkz. "Pact Calls For Evacuation Of Thrace By Greeks" **Berkeley Daily Gazette**, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

11. Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları boğazların yaklaşık 15 km. doğusundaki hatta duracak, barış konferansı sırasında da ileriye geçmeyecektir.

12. Müttefiklerin birlikleri bulundukları yerde kalacak, barış konferansı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti de buna riayet edecektir..

13. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti barış antlaşması onaylanıncaya kadar Doğu Trakya'ya askerî kıtalar geçirmemeyi ve orada ordu toplamamayı taahhüt edecektir.

14. Antlaşma, imzalanmasından üç gün sonra 14/15 Ekim gece yarısı yürürlüğe girecektir.¹²¹⁰

Mütarekenin imzalanmasından bir gün önce 10 Ekim'de Doğu Trakya Valisi Xenophon Decasos, geç saatlerde Yunan kabinesinden Doğu Trakya'nın terk edilmesi kararını öğrenmişti. Xenophon Decasos, Associated Press muhabirinin o bölgenin tahliyesi planlarına ilişkin sorusuna "400.000 sürgünü nereye götüreceğim?", diyerek sınırlı bir biçimde sözlerine şöyle devam etmişti:

"Bu, Yunanistan'ın acı çektiği saattir. Trakya olmadan Yunanistan nasıl yaşayabilir? Borçlarını nasıl ödeyebilir yada refahını nasıl geri kazanabilir? Uzun tarihimizde pek çok acı çektik, ancak ulusal varlığımıza hiçbir zaman bu kadar feci bir darbe vurmadık. Bu kararın yerine getirilmesi halinde son üç yılın çalışmaları kaybedilir. Nüfusumuzun yarısından fazlası ayrılmalı. İzmir'de olanlardan sonra eminim ki tüm Hristiyanlar, bu yeni ve daha korkunç Türk'ün altında, ne tür önlemler alınırsa alınsın, yaşamı dayanılmaz bulacaklar. Bu benim halkımın ve gidebilecek herkesin duygusu. Ama nereye gidebiliriz, evlerimizi, eşyalarımızı, her şeyimizi nasıl terk edebiliriz? Onları nereye götüreceğim?"

Bununla yetinmeyen Vali Decasos, Türklerin kendi yönetimlerinden memnun olduğunu ve hiçbir Türk'e zulüm edilmediği gibi gerçek dışı beyanlarda bulunmuştu.¹²¹¹

Yunanlı valinin kendince olumlu yönetim görüşlerine rağmen Mudanya Mütarekesi, Yunanlılara Doğu Trakya'yı tahliye etmeleri için 15 günlük bir süre veriyordu. İtilaf Devletleri'nin heyet ve birlikleri de bu on beş günün bitiminden bir ay sonra Doğu Trakya'dan çekilecekler ve Türk idaresi tesis edilecekti. Hiç şüphesiz

¹²¹⁰ Eyupoğlu, a.g.e. 241-243;

¹²¹¹ "Where Shall 400.000 Exiles From European Turkey Go, Decasos Asks", **Schenectady Gazette**, V. XXIX, nr. 9, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Greeks To Give Up Homes", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 41, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

ki İtilaf Devleti askerlerinin bu bir aylık işgali Rumların Doğu Trakya'dan göç etmesine zaman kazandırmaktan ibaretti.¹²¹²

Mütareke'nin imzalanmasını Edirne valisi ahaliye ilan etmiş; ancak, bu husus Rum ve Ermeniler arasında oldukça kötü bir tesir bırakmış, ahali arasında heyecanlı dakikalar başlamıştı. Kaldı ki kısa bir süre önce vali Doğu Trakya'nın kesinlikle verilmeyeceğini, müdafaa edileceğini söylemişti. Bu açıklamaların doğru olmadığı ortaya çıkınca ahali arasında büyük bir öfke zuhura gelmişti. Herşeye rağmen ahali arasında Doğu Trakya'nın Türklere verileceği kaçınılmaz olarak görünüyordu. Bu yüzden halk arasında bir an önce Doğu Trakya'yı terk etme fikri belirmişti. Edirne merkezde çarşı içinde emtia ve eşyalarını tenekelere ve sandıklara yerleştirmiş birçok kimse görülmektedir.¹²¹³ Rumlar, Doğu Trakya'nın Türklere geri verilmesi ihtimalinden dolayı mütarekenin imzalanmasından birkaç gün önce bankalardaki varlıklarını çekmeye başlamıştı.¹²¹⁴

Doğu Trakya'dan 1 Kasım'a kadar 35.000 ile 40.000 arasında Yunan askerinin geri çekilmesi öngörülmektedir.¹²¹⁵ Trakya Yunan Valiliği yayınladığı bir tebliğde Yunan ordusunun 14 Ekim'den 20 Ekim'e kadar Silivri, Çorlu, Tekirdağ ve Demirköy mıntıklarından 20 Ekim'den 26 Ekim'e kadar ise diğer mıntıklardan çekileceğini bildirmişti.¹²¹⁶

Mudanya Mütarekesi gereğince Doğu Trakya'yı teslim alacak Türk birlikleri gelene kadar bazı bölgeler İtilaf Devletleri askerleri tarafından geçici olarak işgal edilecekti. İşgal edilecek bölgeler İtilaf Devletleri arasında üçe ayrılmıştı. İtalyanlar Silivri, Çorlu ve Çerkezköy civarını, Fransızlar, Lüleburgaz, Kırklareli ve Edirne'yi, İngilizler ise Tekirdağ, Uzunköprü ve Keşan'ı işgal edeceklerdi. İtalyan kuvvetleri bir taburdan ibaretti. Fransızlar, Kırklareli, Lüleburgaz ve Edirne'de birer piyade taburu bulunduracaktı. Ayrıca Edirne'ye bir süvari bölüğü gönderecekti. İngilizler, Tekirdağ, Uzunköprü ve Keşan'da bir taburla görev yapacak aynı zamanda Keşan'da

¹²¹² "Trakya Muhacirleri", **Akşam**, nr. 1458, 14 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1.

¹²¹³ 14 Ekim 1922 tarihli Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Şark Şimendiferi raporu, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 41, Belge: 41*; "Famillies Fleeing", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 63, 12 October 1922 Thursday [12 Ekim 1922 Perşembe], s. 2; "People Of Thrace Prepare To Leave", **The Evening Independent**, V. XV, nr. 293, 12 October 1922 Thursday [12 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹²¹⁴ "Kemalist's Terms are Received With Calm", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 63, 12 October 1922 Thursday [12 Ekim 1922 Perşembe], s. 2; "Massacres Feared In Eastern Thrace When Turks Enter", **The Owosso Argus: Press**, nr. 242, 12 October 1922 Thursday [12 Ekim 1922 Perşembe], s. 1; "Little Talk Of Trouble", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 41, 2 October 1922 Thursday [12 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹²¹⁵ "İşgal Edilen ve Edilmeyen Yerlerde Vaziyet", **Akşam**, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹²¹⁶ "Yunanlıların Tahliye Hakkında Tebliğleri", **Akşam**, nr. 1460, 16 Ekim 1922 Pazartesi, s. 3.

bir süvari bölüğü olacaktı. Müttefik asker sayısı 5.000 askerden ibaretti.¹²¹⁷ 15 Ekim’de İtilaf Devletleri askerleri Doğu Trakya’yı teslim almak üzere hareket etmişti.¹²¹⁸ Aynı gün öğlen saatlerinde birbirini takip eden üç tren hatt-ı faslı geçmişti. Birinci trende İtalyan, ikincisinde Fransız, üçüncüsünde ise İngiliz birlikleri vardı. İtilaf Devleti birlikleri sınırı geçtiğinde civardaki Müslüman köylerin ahalileri güzergâh üzerinde toplanarak bunları alkışlamışlardı. Saat 17.00’de yapılan başka bir sevkியatta ise iki özel tren ile İngiliz ve Fransız askeri Doğu Trakya’ya girmişti.¹²¹⁹ Yunan memurları, Yunan askerleri ile beraber çekildiğinden tahliye edilen bölgelere ait idare ve asayiş işlerini İtilaf Devletleri askerleri devralmıştı.¹²²⁰

Mütareke ile birlikte Yunanlılar, telefon, telgraf telleri ve teçhizatını da söküp Yunanistan’a sevk ediyordu. Onlar, Doğu Trakya’ya geldiklerinde bu tarz iletişim araçlarının bulunmadığını, bunları kendilerinin getirdiğini savunuyordu. Ancak bu Müttefik Devletlerin dikkatini çekmiş, Atina hükûmetine bildirilen bu olay protesto edilmişti.¹²²¹

Çerkezköy’e ulaşan İtalyan Birlikleri Tahliye Komisyonu Başkanı Binbaşı Mösyö Adverini’ndi. O ve Çerkezköy-Çorlu İtalyan İşgal Taburu Kumandanı Kapinen Lorensin Orlando, Çerkezköy istasyonunda inerek Yunan kumandanının yanına gitmişlerdi. Burada Yunan kumandana Çorlu ve Çerkezköy bölgelerinin askeri işgalinden ibaret olan vazifelerini tebliğ etmişlerdi. Binbaşı Adverini, Yunan kuvvetlerinin 16 Ekim sabahı saat sekize kadar Çerkezköy’ü tahliye etmelerini istemişti. Bunun üzerine Yunan ve İtalyan kumandanları haritalarını açarak İtalyan işgal sahasını teyit etmişlerdi. İtalyan taburu ilk etapta Çerkezköy’de kalmış, 10 asker Çorlu’ya geçmişti. Çerkezköy’den çekilen Yunan gümrük ve pasaport

¹²¹⁷ “Müttefikeyn Kıtaatı Nereleri İşgal Edecek?”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3514, 16 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1; “Trakya’nın Tahliyesi Hakkında Müttefikeyn Tebliği, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; “İngilizler Kendi Mıntıklarını İşgal Ettiler, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; “Allies Prepare To Move Into Thrace” **The Calgary Daily Herald**, 28 pages, nr. 4579, 13 October 1922 Friday, s. 15; “General Retirement Of Turks From Chanak Region”, **Evening Tribune**, 28 pages, nr. 4579, 13 October 1922 Friday, [13 Ekim 1922 Cuma] s. 1; “Greeks to Leave Within Time Set”, **The Gettysburg Times**, 16 October 1922 Monday [16 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2; “Greek Troops To Begin Evacuation Of Thrace Today”, **The Ottawa Evening Citizen**, nr. 104, 14 October 1922 Saturday [14 Ekim 1922 Cumartesi] s. 1; “To Evacuate Thrace”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 44, 14 October 1922 Saturday [14 Ekim 1922 Cumartesi], s. 1.

¹²¹⁸ 15 Ekim 1922 tarihli şifre, **TİTEA**, *Kutu: 49, Gömlek: 31, Belge: 31*; “Tahliye Devam Ediyor”, **Anadolu**, nr. 2853, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 2..

¹²¹⁹ “Dün Müttefikeyn Kıtaatı Hatt-ı Faslı Geçtiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3514, 16 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1.

¹²²⁰ “Müttefiklerin Trakya’da İşgal Ettikleri Yerler”, **Akşam**, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²²¹ “Greeks to Leave Within Time Set”, **The Gettysburg Times**, 16 October 1922 Monday [16 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2; “Greece Strip Thrace Of Wires”, **The Lewiston Morning Tribune**, 16 October 1922 Monday [16 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2.

memurlarının yerini İtalyan subayları devralmıştı.¹²²² Çorlu ise 16 Ekim saat 15.00'te işgal edilmişti.¹²²³ Çorlu'daki Yunan askerlerinin tahliyesi henüz tamamlanmadığından bu işe tahliye komisyonu nezaret etmekteydi.¹²²⁴ İtalyanlar, kendi mıntıkalarına dâhil oldukları andan itibaren cami gibi İslam müesseselerini koruma altına almışlardı.¹²²⁵ 15 Ekim gece yarısından sonra bu mıntıkadaki Yunan askerlerinin çekilmesi planlanmış iken çekilme tamamlanamamıştı. Çünkü nakliye vasıtaları yetersiz kalıyordu.¹²²⁶ Nihayet 17 Ekim sabahı Yunan ordusu Çorlu'yu tahliye etmiş,¹²²⁷ sadece 10 jandarma kalmıştı. 23 Ekim tarihi itibarıyla Çerkezköy, Saray, Vize, Silivri ve Çorlu'da az miktarda Yunan askeri kalmıştı. Aynı tarihte Fransız mıntıkasında yer alan Muratlı'da ise bir manga Yunan askeri kalmıştı.¹²²⁸

Yunanlılar, bir taraftan geri çekilirken diğer taraftan da Çerkez eşkıyalarını toplamakla meşguldü. Yunan komutan bu eşkıyayı toplayıp Tekirdağ'a sevk etmiş oradan da başka bir bölgeye göndermişti.¹²²⁹

Yunanlılar, bölgeye İtalyanlar gelmesine rağmen hala kontrol onlardaymış gibi davranıyordu. Lüleburgaz'dan Çerkezköy istasyonuna gelen iki Yunan subayı mahiyetindeki elli üç askerle birlikte Saray taraflarına gitmek istemişti. İtalyan askerleri buna izin vermemişti. Yunan askerlerinin ısrar etmesi ve direnmesi üzerine çıkan çatışmada iki yunan askeri öldürülmüş, diğerleri de gözüaltına alınarak orada bulunan barakalara konulmuştu.¹²³⁰ Daha sonra Lüleburgaz'da toplanan Yunan kuvvetlerine teslim edilmişlerdi.¹²³¹ İtalyanlar işgal ettikleri bölgelerin köylerine asker göndermemişlerdi. Bu ise, çekilmekte olan Yunan jandarmalarına fırsat vermiş; otuz, kırk ya da elli kişiden oluşan Yunan jandarma müfrezeleri Müslüman köylerine

¹²²² Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 17 Ekim 1922 tarih ve 83 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS 2617-2*, Lef, 88; "Çorlu'ya Kadar Olan Havalı İşgal Edildi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1; "Çerkezköy Nasıl İşgal Edildi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 2; (Bu nüshada Çerkezköy'ün saat 15.00'te işgal edildiği yazmaktadır.) "Şimdiye Kadar Nereleri İşgal Edildi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3518, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 3.

¹²²³ "İtalyan Kıtaatının İşgal Ettiği Arazi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1; "Çerkezköy'ün Suret-i İşgalı", *Akşam*, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 3.

¹²²⁴ "Müttefiklerin Trakya'da İşgal Ettikleri Yerler", *Akşam*, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²²⁵ "İtalyan Kıtaatı Müessesatı Diniyemizi Muhafaza Ediyor", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹²²⁶ "İşgal Edilen ve Edilmeyen Yerlerde Vaziyet", *Akşam*, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹²²⁷ "Çorlu Yunanlılar Tarafından Kamilen Tahliye Edildi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 1461, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3.

¹²²⁸ "Trakya Tahliyesinin Son Safhası", *Akşam*, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1. Başka bir haberde Muratlı ve Silivri'nin İngiliz mıntıkasında olduğu yazılmıştır. Bkz. "İngilizler Kendi Mıntıklarını İşgal Ettiler", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1.

¹²²⁹ "Trakya'mızın Tahliyesi ve Son Vaziyet", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3520, 22 Ekim 1922 Pazar, s. 3.

¹²³⁰ 21 Ekim 1922 tarihli yazı, *TİTAE, Kutu: 53, Gömlek: 19, Belge: 19*; Çatalca Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen şifre, *BOA, DH.ŞFR, 661-48*, Lef, 1-1, 1-2.

¹²³¹ "Trakya'mızın Teslimi", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 3.

giderek ahaliye zulmetmeye, onların eşya ve hayvanlarını yağma etmeye başlamışlardı. 21 Ekim’de Büyükseymen köyüne yedi otomobille giden elli jandarma köye girmek istemiş, ahalinin izin vermemesi üzerine çatışma çıkmıştı. Yedi Yunan askeri ile ahaliden de bir kişi yaralanmış, jandarmalar geri çekilmişti.¹²³² Çorlu’da İtalyanlar bulunduğu halde Müderris Hafız Şakir Efendi’nin hanesi Yunanlılar tarafından yağma edilmiş, kendisi de kafasına vurulan çekiç darbeleri ile yaralanmıştı. Çorlulu Reşit Ağa Hokuzyan oğlu Asador’un çiftliğinde öldürülmüş, Şerife ve Ayşe isminde iki kadın Paşalı ağa çiftliğinde baş ve ayaklarından kurşunla vurulmuştu.¹²³³ Tüm bunlarla birlikte Çerkezköy ve Çorlu Rumlarından bazıları silahlanarak Yunan askerlerine karşı isyan ederek bölgeyi terk etmek istemiyorlardı.¹²³⁴ Bazı yerlerde ise Yunan askerleri ile Türk ahali arasında çatışma yaşanıyordu. 18 Ekim tarihli Yunan tebliğine göre, Çorlu’nun 2 km batısında bir Yunan müfrezesi ile Türk ahali arasında yaşanan çatışmada bir Türk şehit olmuş, bir Yunan askeri ise öldürülmüştü.¹²³⁵ Nihayet, Yunan birlikleri, İtalyan mıntıkasından 18 Ekim’de çekilmiş, Çorlu’da bir sakinlik ve huzur ortamı oluşmuştu.¹²³⁶

Tekirdağ’ın diğer kısmı ise İngiliz işgal bölgesiydi. İngilizler Tekirdağ’ın bir kısmına deniz yoluyla ulaşmıştı. Silivri, Tekirdağ, Mürefte, Şarköy ve Gelibolu’ya İngiliz kuvvetleri denizden çıkarılmıştı. 15 Ekim saat 17.00 gibi Tekirdağ’a çıkan bu birlikten on asker ve beş polis Muratlı’ya geçmişti. Ayrıca bir miktar savaş araç-gereci de bölgeye gönderilmişti.¹²³⁷ İngiliz mıntıkasındaki Keşan ve Malkara’ya da asker gönderilmiş ve buralar işgal edilmişti.¹²³⁸ 16 Ekim’de 1 vapur İngiliz askeri daha Tekirdağ’a gelmişti.¹²³⁹ Tekirdağ ve bölgesindeki İngiliz birliklerini komuta edecek Miralay Emery 17 Ekim’de Tekirdağ’a ulaşmıştı. Gordon Highlander İskoçya

¹²³² Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 22 Ekim 1922 tarih ve 79 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 49.

¹²³³ Hudut Komiserliği’ne gönderilen 29 Ekim 1922 tarihli tezkire, *ATESE, A:1/11, D:9, F:101*.

¹²³⁴ “Rumlar, Yunanlılara Karşı İsyan Etiler”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²³⁵ “Çorlu’da Bir Müsademe”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2.

¹²³⁶ “Trakya’mızın Tahliyesi ve Son Vaziyet”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3520, 22 Ekim 1922 Pazar, s. 3; “Greek Exodus From Thrace-Generally Peaceful But Make Threats Of Reprisal”, *The Lewiston Morning Tribune*, 19 October 1922 Thursday [19 Ekim 1922 Perşembe], s. 2; “Exiles Stream South”, *Schenectady Gazette*, V. XXIX, nr. 16, 19 October 1922 Thursday [19 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹²³⁷ 14 Ekim 1922 tarihli Muhterem Kemal Bey Efendi’ye hitaben gönderilen yazı, *TİTAE, Kutu: 57, Gömlek: 80, Belge: 80*; “İşgale Memur İngiliz Kıtaatı”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3514, 16 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1; “İngilizler Tekfurdağı’nda İlerliyorlar”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1; “Şimdiye Kadar Nereleri İşgal Edildi”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3518, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 3.

¹²³⁸ “İşgale Memur İngiliz Kıtaatı”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3514, 16 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1; “Çerkezköy Nasıl İşgal Edildi”, *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 2.

¹²³⁹ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden gönderilen 17 Ekim 1922 tarih ve 83 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS 2617-2*, Lef, 88.

taburları da Çanakkale'den Tekirdağ'a gönderilmişti.¹²⁴⁰ 23 Ekim'de Ereğli, Keşan ve Malkara bölgesinde bir miktar İngiliz askeri vardı ve bu havalideki Yunan askerleri ve gayr-i müslimler kısmen deniz yoluyla kısmen de Muratlı-Kuleliburgaz tren yoluyla Batı Trakya'ya gönderilmişti.¹²⁴¹ 23 Ekim'de bütün bölgelerin İtilaf Devletleri askeri birlikleri tarafından işgali tamamlanmıştı.¹²⁴²

Ancak İngilizler, Doğu Trakya'ya yaptıkları sevkியatta milli duyguları rencide etmişti. 20 Ekim saat 07.45'te Sirkeçiden hareket eden posta treni ile Uzunköprü'ye giden İngiliz askerleri Bakırköy'den geçtikleri esnada istasyona asılmış Türk bayraklarından dokuzunu yırtmış, buna İstanbul'a giden bütün yolcular şahit olmuştu. Yine akşamında Sirkeçi'den hareket eden tren Bakırköy'den geçtiği esnada Ayastefanos'taki İngiliz tayyare birliğinden iki asker tarafından iki Türk bayrağı koparılmıştı.¹²⁴³ İngiliz askerlerinin bu kabul edilemez hareketlerine rağmen General Harrington Türklere karşı oldukça iyimserdi. O, geçici olarak işgal edilmiş bölgelerde Yunanlılar tarafından yakılmış veya tahrip edilmiş köy olup olmadığını anlamak için Büyük Millet Meclisi İstanbul temsilciliğine bağlı erkân-ı harb subaylarından Ekrem Bey'e Doğu Trakya üzerinde tayyare ile dolaşmayı teklif etmişti. 17 Ekim'de saat 10.15'te Ayastefanostaki İngiliz Tayyare Filosundan gazeteciler ve İngiliz subayları ile birlikte Doğu Trakya üzerinde uçuş gerçekleştirilmişti.¹²⁴⁴

Mudanya Mütarekesi gereğince Doğu Trakya'nın Türklere teslim edilmesinden sonra Tekirdağ'daki Rum ve Ermenilerin nakline başlanmış; bunların Batı Trakya ve Makedonya'ya gönderilmesi planlanmıştı.¹²⁴⁵ Rum ve Ermeni siviller de kendi imkânları ile Doğu Trakya'dan göç etmeye başlamıştı.¹²⁴⁶ Yağmur

¹²⁴⁰ "Trakya'nın Tahliyesi Hakkında Müttefikkeyn Tebliği", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1.

¹²⁴¹ "Trakya Tahliyesinin Son Safhası", **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²⁴² "Trakya'nın Muvakkat İşgali İtmam Edildi", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2.

¹²⁴³ 22 Ekim 1922 tarihli şifre, *TİTEA, Kutu: 53, Gömlek: 19, Belge: 19*;

¹²⁴⁴ "Trakya Üzerinde Tayyare İle Cevelan", **Akşam**, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1; "Trakya'nın Tahliyesi Hakkında Müttefikkeyn Tebliği", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; "General Harrington'un Gazetecilere Beyanatı", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹²⁴⁵ "Trakya Muhacirleri", **Akşam**, nr. 1458, 14 Ekim 1922 Cumartesi s. 1.

¹²⁴⁶ "Greek Civilians Evacuating Thrace", **The Bonham Daily Favorite**, V. XXV, nr. 82, 12 October 1922 Thursday [12 Ekim 1922 Perşembe], s. 1; "Thousands Christians Trudged Out Of Greece", **The Bonham Daily Favorite**, V. XXV, nr. 85, 16 October 1922 Monday [16 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; "Thousands Of Christians Began Their Exodus From Eastern Thrace", **The Calgary Daily Herald**, 18 Pages, nr. 4581, 16 October 1922 Monday [16 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1; "Greeks And Armenians Pouring Out Of E. Thrace", **The Calgary Daily Herald**, 20 Pages, nr. 4582, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1.

mevsiminden dolayı salgın hastalıkların yayılma ihtimali oldukça yüksekti.¹²⁴⁷ Rum ve Ermenilerin bir an önce Doğu Trakya'dan gitme isteklerinden dolayı istasyonlarda mahşeri kalabalıklar oluşmaya başlamıştı. Tekirdağ'daki vapurlara ilk önce asker bindirildiğinden sivil ahaliye yer kalmıyordu. Vapurların azlığından dolayı muhacirler arasında intizamsızlık baş göstermeye başlamıştı. Bunun üzerine Selanik'ten her gün altı tren vagonu gönderilmesi kararı alınmıştı. Bununla beraber arabası olup da trene binemeyenler Dimetoka'ya doğru uzun kabileler oluşturmuştu.¹²⁴⁸

14 Ekim ile 17 Ekim arasında Edirne'den 30.000 Rum ve Ermeni muhacir Yunanistan'a geçmişti. Edirne ile Meriç nehri arasındaki yol birbirini ardına ilerleyen kabilelerle doluydu. Üstelik durmadan yağan sağanak bir yağmur vardı.¹²⁴⁹ Edirne'de yetkililer, ahali arasındaki telaşı dindirmek için uğraşüyor; Türk jandarmalarının 15 gün içinde gelmeyeceklerini bildirmelerine rağmen Hristiyan ahali yetkililere inanmıyordu. Arabası olan arabalarına, olmayan sırtına yüklediği eşya ile biran önce Edirne'den gitmeyi düşünüyordu. Mülteciler arasında aşırı sefalet, zatüre ve soğuktan dolayı birçok hastalık zuhura gelmişti. Eğer kısa süre içerisinde önlem alınmazsa çok sayıda ölüme neden olunabilirdi. Fransız Komutan Edirne'ye geldiğinde çok acil yardım isteğinde bulunmuş; durumun son derece tehlikeli olduğunu söylemişti.¹²⁵⁰ Edirne'den Meriç nehrini geçen mülteciler için Yakın Doğu Yardım Derneği bir aşevi kurmuştu. Buradan sorumlu Amerikalı gördüğü manzara karşısında şaşkınlığını gizleyememişti:

¹²⁴⁷ "Thousands Are Facing Death", **The Calgary Daily Herald**, 20 Pages nr. 4577, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁴⁸ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 17 Ekim 1922 tarihli ve 83 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 88.

¹²⁴⁹ "30.000 Refugees Leave Adrianople-Greeks And Armenians Flee From Turks in Downpour", **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 67, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı] s. 2; "Highway From Adrianople Choked with 30.000 Armenians and Greeks Who Leave Because Eastern Thrace Is To Be Turned Over To Moslems And They Fear Wholesale Massacre", **The Meriden Daily Journal**, nr. 245, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 3; "Greeks, Armenians Fleeing Thrace In Fear Of Ottomans", **The Owosso Argus: Press**, nr. 246, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1; "Thirty Thousand Greek And Armenian Men, **Dawson Daily News**, nr. 70, 19 October 1922 Thursday [19 Ekim 1922 Perşembe], s. 1.

¹²⁵⁰ "Turks Will Find Thrace Depopulated", **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 91, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1; "Refugees Trek From Thrace A Sad Sight", **The Evening Independent**, V. XV, nr. 297, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1; "Troops To Adrianople", **The Gettysburg Times**, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 2; "Highway From Adrianople Choked with 30.000 Armenians and Greeks Who Leave Because Eastern Thrace Is To Be Turned Over To Moslems And They Fear Wholesale Massacre", **The Meriden Daily Journal**, nr. 245, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 3; "Refugees In A Bad Plight", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 46, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1.

“Tecrübelerimden yola çıkarak, Edirne'den buraya şiddetli yağmur altında yürüyerek gelmek gibi acınacak bir manzara hayal etmemiştim. Her mülteci, suda yüzen bir vagonda, yataklarına ve tenlerine kadar sırsıklam geldi.”¹²⁵¹

Bunun sonucunda, mülteciler arasında grip, kolera ve kuduz salgını başlamıştı.¹²⁵²

Rumların Yunanistan'a göç etmesi ile ilgilenen devletlerin başında Amerika Birleşik Devletleri geliyordu. Tuğamiral Mark Bristol 23 Ekim 1922'de İstanbul'a gelen on iki muhrip kumandanı ile birebir görüşerek Yakın Doğu'nun durumu ve donanmanın bu konuda yapması gerekenler hakkında tavsiyelerde bulundu. Amerikan kuvvetlerinin tamamen tarafsız kalması gerektiğini, enerjilerini insani yardım çalışmalarına ve Amerikan mülkiyetlerinin korunmasına adanmaları gerektiğini vurguladı. Aynı gün Müttefik Yüksek Komiserleri ile Amiral Bristol iki saatlik toplantıda Doğu Trakya'nın tahliyesini ve mülteci sorununu tartıştı. 70.000 mültecinin Marmara ve Karadeniz sahillerinden taşınma planları üzerinde konuştular.¹²⁵³

Bu tartışmaların dışında bir gerçek de, 21 Ekim'de Edirne'den geçen mülteci sayısının 10.000 civarında olmasıydı. Mülteci kadınların silahlı vaziyette olduğu görülüyordu.¹²⁵⁴ Kimilerine göre Doğu Trakya'dan 400.000 kişinin Yunanistan'a göç etmesi bekleniyordu.¹²⁵⁵ Bundan dolayı Türkler, geldiklerinde Doğu Trakya'nın nüfusunu azalmış ve bölgenin ıssızlaşmış olduğunu görecektlerdi.¹²⁵⁶ Diğer yerlerden gelenlerle toplam bir milyon mültecinin Yunanistan'da olması bekleniyordu.

¹²⁵¹ “Refugees Trek From Thrace A Sad Sight”, **The Evening Independent**, V. XV, nr. 297, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Highway From Adrianople Choked with 30.000 Armenians and Greeks Who Leave Because Eastern Thrace Is To Be Turned Over To Moslems And They Fear Wholesale Massacre”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 245, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 3; “Greeks, Armenians Fleeing Thrace In Fear Of Ottomans”, **The Owosso Argus: Press**, nr. 246, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1.

¹²⁵² “Cholera And Scarlet Fever Grip Refugees”, **Prescott Evening Courier**, 28 October 1922 Saturday [28 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁵³ “American Flotilla Arrives At Straits-Admiral Winslow Confers With Commanders Of Twelve U.S. Destroyers Just In Port”, **The Evening Independent**, V. XV, nr. 303, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Allies And Kemalists Still At Loggerheads Over Eastern”, **Lewiston Evening Journal**, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Allied Chiefs And Turks Are Deadlocked”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 251, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1.

¹²⁵⁴ “Greek Women Carry Guns; Fight Turks”, **The Bakersfield Californian**, V. XXXIII, nr. 71, 21 October 1922 Friday [21 Ekim 1922 Cuma] s. 2; “Refugees Carry Shotguns”, **The Spokesman=Review**, V. XLI, nr. 48, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 2.

¹²⁵⁵ “400.000 Flee From Thrace”, **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 41, 19 October 1922 Thursday [19 Ekim 1922 Perşembe] s. 1; “Greek Troops Rush To Front Despite Truce”, **The Pittsburg Press**, 14 October 1922 Saturday [14 Ekim 1922], s. 1.

¹²⁵⁶ “Turks Will Find Thrace Depopulated”, **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 91, 17 October 1922 Tuesday [17 Ekim 1922 Salı], s. 1.

Yunanistan'daki Trakyalı mebuslar yardım için Amerikan Başkanı Herbert Hoover'a başvuracaklarını açıklamışlardı.¹²⁵⁷ Amerikan Kızılhaç'ı mültecilere Atina'da yemek dağıtıyordu.¹²⁵⁸ Ermenilerden bazıları da Bulgaristan'a gidiyordu. Filibe bir göçmen merkezi olmuştu.¹²⁵⁹

Arabası olmayanlar, Müslüman köylülerin araba ve hayvanlarını zorla gasp ederek Yunanistan'a gidiyordu. Üstelik geride kalan çapulcu takımları da Müslüman köylerini yağma ve ahalisine de işkence ediyordu.¹²⁶⁰ Anadolu'dan getirilen Müslüman Abhazlar da Rumlar gibi ahaliye zulüm ediyorlardı.¹²⁶¹ Yunanlılar Büyükseymen köyünü tahliye ettikleri esnada 16 yaşında olan Mehmet isimli bir çocuğu parmaklarından duvara çivilemişlerdi. 21 Ekim'de Edirne'den Çorlu'ya giden bir trende bulunan on iki Yunan askeri son intikamlarını almaya gittiklerini söylüyorlardı. Yunanlılar, Musevilere de benzer işkenceleri yapıyordu. Çorlu'da Maşibah ve İsak Barakos isminde iki Musevi öldürülmüş ve 20.000 liralık para ve eşyaları gasp edilmişti.¹²⁶² Türklerin Doğu Trakya'ya girmesine birkaç gün kalmasına rağmen Yunanlılar katliamlarına devam ediyordu. Büyükkarıştıran kasabasını basan Yunan ve Çerkez çeteler ahaliden iki kişiyi katletmişti.¹²⁶³ Pınarlı, Üsküp, Sarılar, Çukurçengel ve Vakıflar köyleri yakılmıştı.¹²⁶⁴

Tekirdağ'da bulunan Yunanlı General Nider ise Hayrabolu'nun 10 km güneybatısında bulunan Çerkezmüsellim köyündeki Türklerin Rum muhacirlere saldırarak bazılarını öldürdüğünü iddia ediyordu. Güya 200 kişilik bir Türk çetesi Rum muhacirlere saldırmış, 20 kişiyi öldürmüş, vagonları soymuş ve mülteci konvoyunu dağıtmıştı. Tevhid-i Efkâr gazetesi ise bu iddia karşısında "*General*

¹²⁵⁷ "Thousands Are Facing Death" **The Calgary Daily Herald**, 20 Pages nr. 4577, 11 October 1922 Wednesday [11 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁵⁸ "Greek Refugees Given Daily Food", **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 61, 13 November 1922 Monday [13 Kasım 1922 Pazartesi], s. 1.

¹²⁵⁹ "Armenians Continue To Flee From Thrace" **Ellensburg Daily Record**, V. 18 nr. 92, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Exiles Flood Bulgaria", **The Reading Eagle**, nr. 264, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁶⁰ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 17 Ekim 1922 tarihli ve 83 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 88; "Trakya'mızın Tahliyesi ve Son Vaziyet", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3520, 22 Ekim 1922 Pazar, s. 3; "Trakya'daki Mevâşiyi Gasp Ediyorlar", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1.

¹²⁶¹ 22 Ekim 1922 tarihli belge, *TİTEA, Kutu: 38, Gömlek: 68, Belge: 68*.

¹²⁶² Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 22 Ekim 1922 tarihli ve 79 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 49.

¹²⁶³ 30 Ekim 1922 tarihli şifre, *TİTEA, Kutu: 49, Gömlek: 17, Belge: 17*.

¹²⁶⁴ Hudut Komiserliği'ne gönderilen 29 Ekim 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:1/11, D:9, F:101*, 30 Ekim 1922 tarihli şifre, *TİTEA, Kutu: 49, Gömlek: 17, Belge: 17*.

Nider'in verdiği bu haber şüphesiz yalandır", diyordu.¹²⁶⁵ Dönemin şartları düşünüldüğünde böyle bir vukuatın yaşanması hakikaten imkânsız gibiydi. Geri çekilmekte de olsa halen Yunan askerleri bölgedeydi. Kaldı ki güvenliği sağlamak ile mesul birçok İtilaf Devleti taburları da oradaydı. Oysa, Türklerin elindeki silahlar iki sene boyunca ellerinden alınmıştı. Böyle bir teşebbüse girişmek kurtulmak üzere olan bir köyün son anda katliamla karşı karşıya kalmasından başka bir şeye yaramazdı.

O sırada, sınır hattında da gergin bir bekleyiş vardı. İstiranca yakınlarında Türk çeteleri ile Rumlar arasında çıktığı iddia edilen çatışmada otuz Türk ve on Rum'un öldürüldüğü iddia edilmişti.¹²⁶⁶ 19 Ekim'de Aya Foti'ye gelen bir Yunan çetesine ateş açılmıştı. Yine 19/20 Ekim tarihinde Çatalca'da bulunan Türk karakoluna Yunan çeteleri saldırmış, karşılık verilmesi üzerine çete üyeleri kaçmıştı.¹²⁶⁷

İngilizler, Tekirdağ'a ulaştığında Yunan General Nider ve Miralay Sariyannis'te burada idi. Tekirdağ Hristiyanlarında heyecan ve korku vardı. Nereye gittiklerini dahi bilmeden kaçıyorlardı. Tekirdağ Müslümanlarının kalmaları yönündeki ısrarlarına rağmen müthiş bir korku içindeydiler. Limandaki vapurların nereye gittiğine bakmadan bir an önce kaçmak istiyorlardı. Tekirdağ'da bulunan bir Rum tüccarı 20 Ekim'e kadar Tekirdağ Hristiyanlarının Doğu Trakya'dan çıkmaları konusunda emir aldıklarını söylemişti.¹²⁶⁸ Mütareke imzalandıktan iki gün sonra sadece Muratlı'nın batısında göç etmeye çalışan 12.000 muhacir vardı. Şarköy'de bulunan 4.000 muhacirin 2.000'i vapurlara binmişti. Tekirdağ Rum mutasarrıfı, Türklerin idareyi ele aldıktan sonra Rum nüfusun en fakir tabakasının Tekirdağ'da kalacağını umuyordu. Fakat Rum ahalinin tamamı göç etmek niyetinde idi.¹²⁶⁹ 18 Ekim'de Tekirdağ'dan Yunanistan'a geçmek için bekleyen mülteci sayısı 28.000'e

¹²⁶⁵ "Bandits Prey On Refugees", **The Lewiston Morning Tribune**, 23 October 1922 Monday, [23 Ekim 1922 Pazartesi], s. 3; "Band Of 200 Turks Kills 20 Refugees In Hairoboli Road", **Schenectady Gazette**, V. XXIX, nr. 19, 23 October 1922 Monday, [23 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1. "Turks Kill And Rob" **The Spokesman=Review**, V. XLI, nr. 48, 24 October 1922 Tuesday, [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; "Refugees In A Panic", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 51, 23 October 1922 Monday, [23 Ekim 1922 Pazartesi], s. 5; "Trakya'da Vaziyet", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2.

¹²⁶⁶ "Turks-Greek Clashes", **The Lewiston Morning Tribune**, 2 October 1922 Monday, [2 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1.

¹²⁶⁷ 22 Ekim 1922 tarihli şifre, **TİTEA**, Kutu: 53, Gömlek: 19, Belge: 19.

¹²⁶⁸ "Tekfurdağı'nda Son Vaziyet", **Akşam**, nr. 1461, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1; "Trakya'daki Heyetler, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; "Trakya Baştan Başa Taşınıyor mu?", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 2.

¹²⁶⁹ "Trakya'da Son Vaziyet Hakkında", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3524, 26 Ekim 1922 Perşembe, s. 2.

ulaşmıştı. Rumlar'da Türk askerinin İngilizlerle beraber şehre dâhil olacağı korkusu vardı. Bu yüzden bir an önce Tekirdağ'dan gitmek istiyorlardı.¹²⁷⁰ Tekirdağ'da normal hayat yok denecek kadar azdı. Fırınlara dâhil olmak üzere tüm dükkânlar kapalıydı. Yunan hükûmeti ekmek dağıtımını durdurmuştu. Tekirdağ Belediye Başkanı Margaritos ve yanındaki sivil yetkililer 16 Ekim'de şehirden ayrılmıştı. İngiliz fonları ile beslenen Doktor Nansen Komitesi 16 Ekim'de şehre gelmişti. Mültecilerin güzergâhları boyunca birkaç beslenme istasyonu kurmayı planlasa da İstanbul'dan getirecekleri tedarikler, gümrük formaliteleri nedeni ile ertelenmişti. Bununla birlikte Yakın Doğu Yardım Heyetinden Albay Love öncülüğündeki insani yardım faaliyetleri devam ediyordu.¹²⁷¹

Biran önce Tekirdağ'dan gitmek isteyen Hristiyanlar sabırsızlanıyordu. 1.000 kişilik bir köylü grubu kendilerini 20 km uzaklıktaki trenlerin götüreceği söylentileri üzerine yağmur altında çiftlik arabaları ile istasyona ulaşmaya çalışmışlardı. Ordu mensupları tarafından kendilerinin gemilerle gönderileceği söylenince hep birlikte tekrar Tekirdağ'a dönmüşlerdi.¹²⁷² Tüm bu yaşananlar sırasında Tekirdağ'da bulunan Milletler Cemiyeti'nin temsilcisi Albay Treloar, gemi eksikliğinden dolayı durumun çok ciddi boyutlara ulaştığını, belirterek: "*Göç muazzam boyutlara ulaştı. Hiçbir müttefik bildirisi veya teşviki, mültecileri kısa bir süre için bile evde tutmaya razı edemez. Hepsi bir an önce gitmek için kararlı*" demişti.¹²⁷³ Tekirdağ üzerinde Ekim sonuna doğru yapılan tayyare keşfinde Rumların burada bulunan 14 vapura telaşla binmekte oldukları görülmüştü.¹²⁷⁴

¹²⁷⁰ "28.000 Refugees Gather", **The Border Cities Star**, V. 9, nr. 40, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "All Business Suspended In Thrace City Rodosto Where Panic Reigns", **The Calgary Daily Herald**, nr. 4583, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], 20 Pages, s. 1; "Greeks In Panic Jamming Roads Out Of Thrace", **The Reading Eagle**, nr. 264, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁷¹ "Trakya'da Vaziyet", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2. "All Business Suspended", **The Calgary Daily Herald**, nr. 4583, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], 20 Pages, s. 1; "Greeks to Leave Within Time Set", **The Gettysburg Times**, 16 October 1922 Monday [16 Ekim 1922 Pazartesi], s. 2; "Twenty-eight Thousand In Rodosto", **The Meriden Daily Journal**, nr. 246, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Refugees Panic Stricken", **The Owosso Argus: Press**, nr. 247, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Rodosto Mecca Of Refugees", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 47, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁷² "Waiting For Ships", **The Calgary Daily Herald**, 20 Pages, nr. 4583, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Twenty-eight Thousand In Rodosto", **The Meriden Daily Journal**, nr. 246, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; "Greeks In Panic Jamming Roads Out Of Thrace", **The Reading Eagle**, nr. 264, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

¹²⁷³ "Lack Of Shipping", **The Evening Independent**, V. XV, nr. 303, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1.

¹²⁷⁴ "Tekfurdağı'ndan Telaşla Kaçıyorlar", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3526, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 2.

Trenler az olduğu için muhacirlere tahsis edilmişti. Yunan askerleri ağırlıkları hariç olmak üzere Edirne, Karaağaç ve Tekirdağ istikametine doğru yürüyerek geri çekiliyordu. Rum ve Ermeni ahali ise oldukça zor şartlar ve sefalet içinde Doğu Trakya'yı terk etmeye çalışıyorlardı.¹²⁷⁵ Tekirdağ'a ulaşan askeri birlikler de vapurlara bindirilip Yunanistan'a sevk ediliyordu.¹²⁷⁶ Nakliye vasıtaları yetersiz kalınca bölgeye daha fazla gemi gönderilmişti.¹²⁷⁷ Yunan askerleri Tekirdağ'dan çekilse de muhacirlerin tahliyesi için orada bulunan en kıdemli Yunan subayı ile ona yardım eden yedi küçük rütbeli subay ve on dokuz asker Tekirdağ'da kalmıştı. Bunlar 29 Ekim'e kadar Tekirdağ'da kalacaktı. Sahil güvenlik görevini yapan bir mülazım 60 asker ise 23 Ekim'de bölgeden ayrılmıştı.¹²⁷⁸

Yunan Ordusu, 23 Ekim itibarıyla ağırlıklarının neredeyse tamamını Yunanistan'a göndermişti.¹²⁷⁹ Sıra ordu levazımında bulunan zahirenin kaldırılmasına gelmişti. Çeşitli yerlerden getirilen zahire de eklenince oldukça yüklü miktarda zahire taşınmayı bekliyordu. 75.000 ton buğday başta Tekirdağ olmak üzere Marmara sahillerine naklediliyordu.¹²⁸⁰ Bu işe 23 Ekim'de müttefik komisyonu el atmıştı. Onlar bilhassa Yunanlılara ait zahirenin götürülmesine müsaade etmek, Türklere ait zahirenin bölgeden dışarı çıkmasını engellemek istiyordu. Bölgede bulunan Doktor Nansen de bu iş için yardımcı olacaktı.¹²⁸¹ Birçok vapur buğday ile yüklendikten sonra Tekirdağ'dan Yunanistan'a doğru hareket etmeye başlamıştı. Buğdaylar, Yunan Milli Bankasının özel memurları nezaretinde sevk olunuyordu. Memurlar, köylülerin buğdaylarını gidecekleri yerde kendilerine teslim etmek üzere makbuz karşılığında teslim alıyorlardı.¹²⁸² Müslüman ahalinin araba ve zahireleri de aynı yöntemle güya Yunan Milli Bankası tarafından bedeli sonra ödenmek üzere makbuz karşılığında gasp ediliyordu.¹²⁸³

¹²⁷⁵ "Cenubi Trakya Kamilen İşgal Olundu", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1.

¹²⁷⁶ "Yunan Karargâhı Dimetoka'ya Defolup Gitti", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3518, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 3.

¹²⁷⁷ "Trakya'mızın Teslimi", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²⁷⁸ "Trakya'da Son Vaziyet-İngilizler ve Fransızlar Tarafından Verilen Malumat", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

¹²⁷⁹ "Trakya'mızın Teslimi", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²⁸⁰ "Greeks To Leave Area As Ordered", **The Newburgh Daily News**, nr. 11428, 14 October 1922 Saturday [14 Ekim 1922 Cumartesi], s. 1; "Greek Troops Rush To Front Despite Truce", **The Pittsburg Press**, 14 October 1922 Saturday [14 Ekim 1922 Cumartesi], s. 1; "Greeks Go To Front", **Berkeley Daily Gazette**, 14 October 1922 Saturday [14 Ekim 1922 Cumartesi], s. 1.

¹²⁸¹ "Trakya'mızın Teslimi", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹²⁸² "Trakya'da ki Buğdayları da Nakil Ediyorlar", **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 3.

¹²⁸³ "Tekfurdağı Mıntıkasında", **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 2; "Greek Exodus From Thrace-Generally Peaceful But Make Threats Of Reprisal", **The Lewiston Morning Tribune**, 19 October 1922 Thursday [19 Ekim 1922 Perşembe], s. 2.

Yunanlılar için Tekirdağ, bir tahliye merkezi haline gelmişti. Burada bulunan nakliye vapurları 100.000 tona kadar ağırlık taşıma kapasitesine sahipti. Nakliyatı işçilik Türk esirlerine yaptırılıyordu.¹²⁸⁴ Ancak; Tekirdağ limanı bu muhacir ve asker sevkiyatını sağlamakta yeterli değildi. Her yer muhacir ve eşya dolmuştu. İngilizler Tekirdağ'da bulunan muhacirlerin sevkini sağlamadan şehre yeni muhacir gelmesini yasaklamaya karar vermişlerdi. Çeşitli köylere gönderilen tebligatta ikinci bir emre kadar muhacirlerin orada muhafaza edilmesi istenmişti. İngiliz kuvvetleri şehrin etrafında kordon oluşturmuş ve şehre dışarıdan gelen mültecileri engellenmeye başlamıştı.¹²⁸⁵ Nihayet, 27 Ekim tarihi itibarıyla kötü hava şartlarına rağmen muhacir sevkiyatında sona gelinmişti. Son sevkiyatta otuz altı Ermeni aile Muratlı üzerinden Bulgaristan'a gönderilirken geriye kalan elli aile için de Tekirdağ'a vapurlar yavaşmıştı.¹²⁸⁶

Tekirdağ'da ki İngiliz heyeti, buradan götürülen belge ve vesikalar meselesini Yunan Mutasarrıf ile müzakere etmişti. Özellikle Yunan işgaline ait bütün evrakların Dedeoğlu'na gönderildiği söylenmişti. Mutasarrıf gerek Türk gerekse Yunan idaresindeki emlakla dair bütün vesikaları teslim edebileceğini fakat Türk idaresine ait evrakların Dedeoğlu'na gönderilmiş olduğundan birçoklarının çıkarılması gerektiğini söylemişti. Mutasarrıftan 31 Ekim'e kadar Tekirdağ ve bütün kazalarda teslim edeceği vesikalar, eşyalar ve evlerle ilgili bir cetvel tanzim etmesi rica edilmişti.¹²⁸⁷

Tahliye tamamlandıktan sonra İngiliz General Harrington güya en küçük bir hadise olmaksızın Doğu Trakya'yı tahliye ettiğinden dolayı Yunan General Nider'i tebrik etmişti. Yunan hükûmeti de Harrington'a teşekkürlerini iletmek üzere General Nider'i görevlendirmişti.¹²⁸⁸ Ayrıca Yunan hükûmeti Doğu Trakya'nın tahliyesinde Rum ahali ve memurlarının Yunanistan'a naklinde işlerini kolaylaştırmak için

¹²⁸⁴ "Yunanlılar Tekfurdağı'nı İrkâb İskeleyi İttihaz Etmişler", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3516, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1.

¹²⁸⁵ "Trakya'da Vaziyet", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3521, 23 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2; "Band Of 200 Turks Kills 20 Refugees In Hairoboli Road", **Schenectady Gazette**, V. XXIX, nr. 19, 23 October 1922 Monday, [23 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1. "Turks Kill And Rob" **The Spokesman=Review**, V. XLI, nr. 48, 24 October 1922 Tuesday, [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; "Refugees In A Panic", **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 51, 23 October 1922 Monday, [23 Ekim 1922 Pazartesi], s. 5.

¹²⁸⁶ "Trakya'daki Son Vaziyet Hakkında", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3531, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1; "Trakya'da Son Vaziyet-İngilizler ve Fransızlar Tarafından Verilen Malumat", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

¹²⁸⁷ "Trakya'da Son Vaziyet Hakkında-İngilizler ve Fransızlar Tarafından Verilen Malumat", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

¹²⁸⁸ "General Harringtonla Nider Arasında", **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 2; "Last Of The Greek Army Out Of Thrace", **Schenectady Gazette**, V. XXIX, nr. 25, 30 October 1922 Monday [30 Ekim 1922 Pazartesi], s. 1.

İngilizlerin yaptığı yardımdan dolayı Londra'daki temsilcisi aracılığı ile İngiliz hükûmetine teşekkür etmişti.¹²⁸⁹

3. Tekirdağ Yöresinin Devir-Teslimi

Mudanya Mütarekesi ile Doğu Trakya'nın tekrar Türklere iade edilmesi Doğu Trakyalılar tarafından oldukça sevinçle karşılanmıştı. Onlar, vatanlarının kurtulmasından dolayı Büyük Milet Meclisine ve orduya teşekkür telgrafı göndermişlerdi.¹²⁹⁰

Bilindiği üzere Mudanya Mütarekesi 14/15 Ekim 1922 gece saat 24.00'ten itibaren yürürlüğe girecekti. 30 Ekim'e kadar Meriç'in doğusu Yunan askeri birlikleri tarafından tahliye edilecekti. Tahliyenin daha düzenli olması, herhangi bir mezalim ve haksızlığın önüne geçilebilmek için İtilaf Devleti askerleri bölgeye dahil olacaktı. 1 Kasım 1922 tarihinden itibaren Doğu Trakya'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilfiil idaresi başlayacaktı. Bununla birlikte İtilaf Devleti askeri birlik ve heyetleri Kasım ayının sonunda Türk idaresinin daha erken tesis ve ikmali mümkün olursa daha erken Doğu Trakya'dan çekileceklerdi.¹²⁹¹

Ankara'da Doğu Trakya'da görev yapacak memurların ataması için hummalı bir çalışma vardı. Doğu Trakya memurlarının bir kısmının Anadolu'dan bir kısmının İstanbul'daki memurlardan oluşturulması planlanmıştı. Buraya gönderilecek memurların Trakya ahvaline vakıf olanlardan seçilmesine öncelik verililiyordu.¹²⁹² The Meriden Daily Journal gazetesine göre üst ve önemli kadroların Ankara'dan, ast kadroların daha çok İstanbul'dan temin edilmesi düşünülüyordu. Edirne Valisi Şakir Bey'e Doğu Trakya'da memur olarak görev yapmak isteyenlerden birçok müracaat gelmişti.¹²⁹³

Daha Mudanya Mütarekesi görüşmeleri devam ederken Maliye Vekaleti bölgenin kadro tanzimini tamamlamıştı. Bu kapsamda ilgili dairelerden Doğu

¹²⁸⁹“Yunan Hükûmeti”, **Yeni Şark**, nr. 404, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2; “Yunanlıların İngilizlere Teşekkürü”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3545, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 2.

¹²⁹⁰ “Trakyalıların Teşekkürü”, **Akşam**, nr. 1461, 18 Ekim 1922 Çarşamba, s. 3; “Trakyalıların Şükranı”, **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 636, 17 Ekim 1922, s. 1.

¹²⁹¹ “Trakya'ya Tayin Edilen Mutasarrıflar”, **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1; “Trakya'da İdare-i Mülkiyemizin Zaman-ı Tesisi”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3520, 22 Ekim 1922 Pazar, s. 3.

¹²⁹² “Trakya'ya Tayin Edilen Mutasarrıflar”, **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1.

¹²⁹³“Allied Chiefs And Turks Are Deadlocked”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 251, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1.

Trakya’da görev yapacak memur kadrolarını süratle düzenlemesini ve göndermesini istemişti.¹²⁹⁴

Refet Paşa, Ankara Hükümeti tarafında Doğu Trakya’yı teslim almak üzere görevlendirilmişti.¹²⁹⁵ 13 Ekim’de Ankara’da bulunan Refet Paşa’nın Büyük Millet Meclisi Hükümetini Fevkalade Komiser sıfatı salahiyetiyle temsil etmesine karar verilmişti. O ve yanındaki görevlilerin on beş güne kadar İstanbul’a geçmesi bekleniyordu. Refet Paşa’nın yanında mülki müşavir sıfatıyla Gelibolu Mebusu Şakir Bey de görev yapacaktı.¹²⁹⁶ Ancak daha sonra görülen lüzum üzerine Şakir Bey Edirne valiliğine atanmıştı.¹²⁹⁷ Ankara’nın Şakir Bey’i bu göreve atamasında daha önce Tekirdağ mutasarrıflığı görevinde bulunması, Trakya Paşaeli Cemiyetindeki hizmetleri ve bölgeyi yakından tanıyor olması etkili olmuştu.¹²⁹⁸

Refet Paşa, Mudanya Mütarekesi’nin yürürlüğe girmesini müteakip 19 Ekim’de İstanbul’a geçmişti.¹²⁹⁹ Trakya Cemiyeti, Refet Paşa ve mahiyeti şerefine 21 Ekim 1922 Cumartesi günü Fatih Belediyesi bahçesinde 100 kişilik bir ziyafet hazırlamaya karar vermişti.¹³⁰⁰ Ancak bu ziyafet Şehremini de bulunan Emin Ali Bey’in evinde gerçekleşmişti. Edirne Valisi Şakir Bey’in de hazır bulunduğu bu ziyafette Refet Paşa: “*Trakyalı kardeşler, bundan sonra ben de Trakyalı olmak istiyorum. Beni de aranızda kabul etmeniz muceb-i saadetimdir.*” demişti. Bu mütevazı sözler karşısında Doğu Trakyalılar da: “*Başımızın tacısınız paşa hazretleri*” şeklinde cevap vermişlerdi. Daha sonra Şakir Bey kısa bir konuşma yapmıştı.¹³⁰¹

Refet Paşa, İstanbul’da iken 22 Ekim’de müttefik generalleri ile Doğu Trakya’daki son durum hakkında bir toplantı yapmıştı.¹³⁰² Burada generaller paşaya Tekirdağ ve Pınarhisar’ın doğusunda kalan yerlerden Yunanlıların çekildiğini, İtilaf

¹²⁹⁴ “Trakya Memurin Kadrosu Tanzim Ediliyor”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3505, 7 Ekim 1922 Cumartesi, s. 2.

¹²⁹⁵ TBMM İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul edilen 9 Ekim 1922 tarihli kararname, *Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 5-30-15/245-1; “Refet Paşa Trakya Valisi”, **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1; “Refet Paşa Trakya’ya”, **Anadolu**, nr. 2853, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 2; “Refet Paşa”, **İleri**, nr. 1683, 12 Ekim 1922, s. 2.

¹²⁹⁶ “Trakya’ya Tayin Edilen Mutasarrıflar”, **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1.

¹²⁹⁷ “Şakir Bey’in Valiliği”, **Akşam**, nr. 1458, 14 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1; “Şakir Bey Edirne Valisi”, **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 630, 10 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹²⁹⁸ TBMM İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul edilen 8 Ekim 1922 tarihli kararname, *BCA*, 5-30-14/71-95.

¹²⁹⁹ Ankara Muhabirinin Telgrafları-Refet Paşa Trakya’ya”, **Anadolu**, nr. 2853, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 2; “Dün İstanbul Hakiki Bayramını İdrak Etmiş ve Refet Paşa Hazretlerinin Şahsında Kahraman Anadolu’yu Selamlamıştır”, **İleri**, nr. 1691, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 1.

¹³⁰⁰ “Trakya Cemiyetinin Büyük Ziyafeti”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3518, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁰¹ “Trakyalıların Refet Paşa’ya Ziyafeti”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3520, 22 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

¹³⁰² “Refet Paşa ile Müttefiklerin Generallerinin İhtimamında”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3519, 21 Ekim 1922 Cumartesi, s. 2; “Trakya’mızın Teslimi”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922, Salı, s. 1.

Devletleri heyetlerinin de yardımı ile geçici ve mahalli idareler tesis olduğunu, yangınlar hakkında yapılan soruşturmalar neticesinde, bunların hane veya çiftlikler ile sınırlı olduğunu, yalnız Malkara’da oldukça mühim hasarlar görüldüğünü ve on yedi Rum’un öldürüldüğünü, Çatalca hududunda Osmanlı postalarına saldıran Rum çetelerine karşı lazım gelen kuvvetlerin sevk olduğunu bildirmişlerdi. Refet Paşa’da generallere Doğu Trakya’da yangından daha fazla tahribat yapıldığını, yer yer ufak yangınların devam ettiğini, özellikle İslam ahalinin hayvanları, nakliye vasıtaları ve zahirelerinin Yunan ordusu ile beraber götürüldüğünü, sadece Saray kazasında İslam ahaliye ait zarar ve ziyanın en az iki milyon lira olduğunu, İtalyan kumandanın bunu bizzat ifade ettiğini, bölgedeki birçok yerden gözaltına alınan Müslümanların Yunanistan’a götürüldüğünü, Malkara’da öldürüldüğü bildirilen on yedi Rum’un Yunan ordusu işgali altında bulunan bir kasabada meydana gelmesinin mümkün olmadığını söylemişti. General Harington cevap vererek Yunan ordusunun beraberinde götürdüğü İslam ahalinin derhal tahliyesi için Yunan Başkumandanına gerekli tebligatta bulunacağını ve İslam ahaliye ait zahire ve diğer eşyalarının trenle nakline mani olunacağını ifade etmişti.¹³⁰³ Bununla birlikte bu toplantıda Refet Paşa ve müttefik generaller Doğu Trakya’nın işgalinde Türk jandarmalarının kullanacağı güzergah üzerine de konuşmuşlardı. Refet Paşa jandarmaların İstanbul’dan geçmesini istemişti. Bu güçlerin bir kısmının İstanbul üzerinden geçmesine müsaade edilmişti. Büyük kısmının ise Tekirdağ üzerinden sevk edilmesi gerektiği söylenmişti. Toplantı bu bakımdan oldukça soğuk geçmişti.¹³⁰⁴ Esasında Müttefik generaller jandarmaların İstanbul’da kalacağı düşüncesine kapılmışlardı. Ancak olay

¹³⁰³ “Trakya Hakkında Görülen Mevadda Dair Tebliğ”, **Akşam**, nr. 1474, 30 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2; “Trakya’da ki Yunan Mezalim ve Tahribatı Hakkında”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹³⁰⁴ “Do Not Agree”, **The Evening Independent**, V. XV, nr. 303, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Turks Ready To Move”, **St. Joseph News-Press**, V. XLIV, nr. 52, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 5; “Army Heads Row Over Turk Route”, **The Portsmouth Daily Times**, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Allies And Kemalists Still At Loggerheads Over Eastern”, **Lewiston Evening Journal**, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; Mütarekeden hemen sonra bu mesele gündeme gelmiş, Türk jandarmalarının İstanbul’a girmesi müttefik kuvvetlerin oy birliği ile uygun görülmemiştir. Hatta İngiliz donanmasına Türk polisleri (Jandarmalar) taşıyan gemileri durdurması emredilmişti. Bkz. “Allies Forbid Kemalist Pelice Entering Constantinople”, **Ellensburg Daily Record**, V. 18, nr. 92, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1; Halt The Kemalist Police”, **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 240, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba] s. 1; “Allied Chiefs And Turks Are Deadlocked”, **The Meriden Daily Journal**, nr. 251, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1; “Constantinople Is Barred To Turkish Gendarmerie Today”, **The Owosso Argus: Press**, nr. 247, 18 October 1922 Wednesday [18 Ekim 1922 Çarşamba], s. 1.

aydınlığa kavuşunca Jandarmaların İstanbul üzerinden geçmesini kabul ettiler. Hatta İngilizler yardım edeceklerini dahi söylediler.¹³⁰⁵

Dâhiliye Nezaretinde de çalışmalar son sürat devam etmekteydi. Bölgeye gönderilecek mutasarrıflar ve kaymakamlar üzerinde son değerlendirmeler yapılyordu.¹³⁰⁶ 21 Ekim tarihli Tevhid-i Efkâr gazetesinde ataması yapılan kaymakam ve memurların İstanbul'a ulaştıklarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İstanbul'daki temsilcisi olan Hamid Bey'e müracaatları istenmişti.¹³⁰⁷ 25 Ekim'den itibaren Doğu Trakya'ya gidecek memurlar yavaş yavaş İstanbul'a gelmeye başlamıştı.¹³⁰⁸ Gelenlerin birçoğu ilk teslim alınacak mıntıkanın memurlarıydı.¹³⁰⁹ Mutasarrıf, kaymakam, nahiye müdürlerinin 27 Ekim Cuma gününe kadar İstanbul'da toplanmasına karar verilmişti.¹³¹⁰ Tekirdağ'a eski Cebel-i Bereket Mutasarrıfı İhsan Bey atanmıştı. Kazalara atanan kaymakamlar ise şunlardı:¹³¹¹

Tablo-3.2: Tekirdağ'ın ilçelerine atanan Kaymakamlar

Sıra No	Görev Yeri	İsmi	Mevcut Görevi
1	Saray	Hüseyin Derviş	Vakıf-ı Kebir Kaymakamı

¹³⁰⁵ Mehmet Özdemir, "Refet Bele", T.C. Ankara Üniversitesi, İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1992, s. 91.

¹³⁰⁶ "Trakya Teşkilat-ı Mülkiyesi", **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1.

¹³⁰⁷ "Trakya Memurlarına", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3519, 21 Ekim 1921 Cumartesi, s. 2.

¹³⁰⁸ "Trakya'ya Gidecek Memurlarımız", **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹³⁰⁹ "Trakya Memurları", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3526, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1.

¹³¹⁰ "Trakya Memurin-i Mülkiyesi", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3521, 23 Ekim 1923 Pazartesi, s. 1.

¹³¹¹ "Edirne'mize Giden Memurlarımız ve Jandarmalarımız", **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 632, 12 Ekim 1922 Perşembe, s. 2; "Trakya'ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız", **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2; Trakya'nın diğer yerlerine atanan diğer kaymakamlar ise şunlardı: Havsa Kaymakamlığına Sürmene Kaymakamı İbrahim, Lalapaşa Kaymakamlığına Koçhisar eski Kaymakamı Mehmet, Kavaklı Kaymakamlığına Sakıb, Uzunköprü Kaymakamlığına Ankara-Sivas hattı muhasebecisi Reşid, Lüleburgaz Kaymakamlığına Pasinler Kaymakamı Ziya, Babaeski Kaymakamlığına Kaş Kaymakamı Nedim, Vize Kaymakamlığına Şihlar Nahiyesi Müdürü Cemal, Demirköy Kaymakamlığına Şarlı Nahiyesi Müdürü Ali Ziya, Pınarhisar Kaymakamlığına Akçaabad [tam okunmuyor] Kaymakamı Şevket, Mustafa Paşa Kaymakamlığına Menteşe Tahrirat Müdürü Hasan Tahsin, Keşan Kaymakamlığına Çölemerik [Hakkari] eski Kaymakamı Mustafa, İpsala Kaymakamlığına Kıymık eski Müdürü Ali Rıza, Şarköy Kaymakamlığına Ereğli Kaymakamı Mehmet Ali, İnöz Kaymakamlığına Mekteb-i Mülkiyeden mezun Şevki?, Eceabat Kaymakamlığına Fethiye Kaymakamı Rafet, Silivri Kaymakamlığına Marmaris Kaymakamı Fevzi Beyler tayin edilmişti. Bkz. "Trakya'ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız", **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2; Bu arada İstanbul hükümeti ile Ankara hükümeti arasında bazı anlaşmazlıklar olduğu görülmektedir. İstanbul hükümeti Gelibolu Mutasarrıflığına Gebze Kaymakamı Cevdet Bey'i tayin etmişti. Ankara ise Asım Bey'i atamıştı. Bkz. "Bab-ı Alice Tayinler", **Akşam**, nr. 1471, 27 Ekim 1922 Cuma, s. 2. Bu husus Tevhid-i Efkâr gazetesi muhabiri tarafında Edirne Valisi Şakir Bey'e sorulmuştu. O da: "Bu fikirden sarf-ı nazar edildiğini zannediyorum" demişti. Bkz. "Trakya'nın Teslimi Yarın Başlıyor", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

2	Malkara	Recai Bey	Kars Kaymakamı
3	Çorlu	Avni Bey	Keskin eski kaymakamı
4	Hayrabolu	Cevdet Bey	Şarkışla Kaymakamı
5	Mürefte	İbrahim	Çine eski kaymakamı
6	Şarköy	Mehmet Ali Bey	Ereğli Kaymakamı

“Trakya’ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız”, **Akşam**, 24 Teşrinievvel 1922 Salı, nr. 1468, s.

2.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Doğu Trakya geçici olarak İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmişti. Çorlu ve Çerkezköy’e İtalyan birlikleri gelmişti. Türk birlikleri Doğu Trakya’yı 1 Kasım’dan itibaren teslim alacaktı.¹³¹² Ancak Doğu Trakya’nın daha erken teslim edileceği ile ilgili bazı duyurular alınmaktaydı. İlk rivayette 20 Ekim’de Türk jandarma ve memurları Çorlu’ya girecekti.¹³¹³ İkinci rivayette 30-31 Ekim’de Çorlu, Saray, Demirköy ve Vize Türklere teslim edilecekti.¹³¹⁴

Türk idaresinin merkezinin ilk etapta geçici olarak Çorlu ve Vize’de kurulması düşünülüyordu. Çorlu ve Saray’da 30 Ekim’den, Vize’de 31 Ekim’den Kırklareli’de ise Türk idaresi 8 Kasım’dan sonra başlayacaktı. Ancak jandarmalar ve memurlar 6-7 Kasım günü Kırklareli’ne gidecekti. Tekirdağ sancağı ve diğer aksamın ise 14 Kasım’dan sonra teslim alınması planlanıyordu. Jandarmalar buraya 12-13 Kasım’da vapurlarla gelecekti. Meriç Nehrine kadar Doğu Trakya’nın diğer kısımlarının teslimine ise 15-20 Kasım arasında verilecek karardan sonra tarihleri belirlenen zamanda dâhil olunacaktı.¹³¹⁵ Doğu Trakya’da Türk idaresi tesis ettikten sonra sıkıyönetim ilan edilmeyecekti.¹³¹⁶

Mudanya Mütarekesinden sonra Çorlu, Çerkezköy, Saray, Vize ve Silivri’de Yunan idaresi ortadan kalkmıştı. Ahali de geçici ve özel idareler ile sivil güvenlik güçleri tesis etmişti. Müttefik heyetler de bu idareye yardım etmekteydi. Çorlu, Çerkezköy ve Silivri’de Türk bayrağı özel bir törenle göndere çekilmişti. Büyük bir sabırsızlıkla Türk jandarmaları beklenmekteydi. Çorlu ve Çerkezköy istasyonlarında

¹³¹² Trakya’ya Tayin Edilen Mutasarrıflar” **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1.

¹³¹³ “İtalyan Kıtalarının İşgal Ettiği Arazî”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹³¹⁴ “Trakya’mızın Teslimi”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹³¹⁵ “Trakya’mızın Teslimi”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 1; “Şakir Bey’in Verdiği Malumat”, **Akşam**, nr. 1469, 25 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; “Şakir Bey Pazartesi Trakya’ya Gidiyor”, **Akşam**, nr. 1470, 26 Ekim 1922 Perşembe, s. 1.

¹³¹⁶ “Trakya’yı Pek Yakında İşgal Edeceğiz”, **Akşam**, nr. 1468, 25 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1, “Trakya’nın Teslimi Yarın Başlıyor”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2; “Şarkî Trakya’nın Teslimi”, **Akşam**, nr. 1475, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1.

zafer takı inşa edilmiş, her yer Türk bayrakları ile donatılmıştı. Ayrıca bu bölgelerde jandarmalar için iane toplanmaktaydı. Halkın birçoğunun parası olmadığı için buğday ve benzeri ürünleri vermekteydi. Sadece Çerkezköy’de halk tarafından yedi vagon un toplanmış, istasyonda bekletilmekteydi.¹³¹⁷

Doğu Trakya halkı heyecanla jandarmaları beklerken hazırlanan 8.000 jandarma çeşitli kabileler ile İzmit ve Mudanya’dan Doğu Trakya’ya gönderilecekti. Bunların teçhiz ve teşkili için TBMM gerekli emirleri vermişti.¹³¹⁸ Garp Cephesi Komutanlığı tarafından jandarmalar hızlıca hazırlanmıştı.¹³¹⁹ Birlikler yavaş yavaş İzmit’te toplanmaya başlamıştı.¹³²⁰ Bu birliklerin Doğu Trakya’nın hangi bölgelerinde vazife yapacağı belirlenmişti. Buna göre, Enez ile Dimetoka arasında bulunan Meriç kıyısına on iki bölük, Dimetoka ile Edirne arasına on üç bölük, Keşan, Kırklareli, Tekirdağ, Çorlu, ve Uzunköprü’ye beşer bölük, Midye’ye üç bölük gönderilecekti. Ayrıca tren hattı muhafazasına da beş bölük tahsis edilecekti.¹³²¹ Bu birliklerin bir kısmı süvari olacaktı.¹³²² Jandarmaların başlarında daha önce hatt-ı fasıl da¹³²³ görev yapmış olan Binbaşı Kemal Bey vardı. Kendisi Trakya Alay Kumandanlığı görevini yapacaktı. Trakya altı jandarma müfettişliğine taksim edilmişti. Ancak görülen lüzum üzerine daha sonra dört müfettişliğe düşürülmüştü. Miralay Cemil Cahit Bey, Tekirdağ ve Çorlu, Miralay Mümtaz Bey ve Miralay İsmail Hakkı Bey Edirne ve Gelibolu, Kaymakam (Yarbay) Mümtaz Bey Kırklareli jandarma mıntıkaları müfettişliklerine atanmıştı. Jandarmaların seçim işlemine özen

¹³¹⁷ “Trakya’da İdare-i Mülkiyemizin Tesisi”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3522, 24 Ekim 1922 Salı, s. 3; “Garbi Trakya’da Silah Topluyorlar”, **Akşam**, nr. 1469, 25 Ekim 1922 Çarşamba, s. 2.

¹³¹⁸ TBMM İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden 22 Kasım 1922’de Heyet-i Vekile Riyasetine gönderilen tezkire, *BCA*, 204-393-22/245; “Trakya’ya Tayin Edilen Mutasarrıflar”, **Akşam**, nr. 1457, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1; Trakya’ya geçen bu jandarmaların her ne kadar teçhiz edilerek bölgeye gönderilmesi kararlaştırılsa da komutanlıklardan gelen raporlardan askerlerin birçok eksikliği tespit edilmişti. Bkz. TBMM İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden 22 Kasım 1922’de Heyet-i Vekile Riyaseti’ne gönderilen tezkire, *BCA*, 204-393-22/245.

¹³¹⁹ TBMM İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti’nden 14 Ekim 1922’de Heyet-i Vekile Riyaseti’ne gönderilen tezkire, *BCA*, 218-472-13/400-1.

¹³²⁰ “Jandarmalarımız”, **Akşam**, nr. 1458, 14 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1; “Trakya’ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız”, **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2; “Trakya’ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız”, **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2; “Abdurrahman Nafiz Bey Muharririmize Ne Diyor”, **Akşam**, nr. 1472, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1; “Allies And Kemalists Still At Loggerheads Over Eastern”, **Lewiston Evening Journal**, 24 October 1922 Tuesday [24 Ekim 1922 Salı], s. 1.

¹³²¹ “Jandarmalarımız Nerelere Yerleştirilecekler”, **Akşam**, nr. 1460, 16 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2; “Trakya’mızın Mahalli-i Muhtelifesine Tevdi Olunacak Jandarmalarımızın Miktarı”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3515, 17 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹³²² “Birkaç Güne Kadar İşgale Başlıyoruz”, **Akşam**, nr. 1471, 27 Ekim 1922 Cuma, s. 1.

¹³²³ İzmit hatt-ı fasıl bölgesinde görev yapmıştır. Bkz. “Trakya’nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1-2.

gösterilmiş, kadrolar, jandarma mekteplerinin ve birliklerinin en güzide askerlerinden oluşturulmuştu. Polis müdüriyetine daha önce polis müdürlüğü görevinde bulunmuş olan Refet Bey atanmıştı. Emrine üç baş komiser, altı ikinci komiser, on beş komiser yardımcısı, yetmiş sekiz tane de polis verilmiş, ayrıntıların mahallinde tamamlanmasına karar verilmişti.¹³²⁴

Doğu Trakya'ya gidecek jandarmaların bir kısmı trenle gidecekken bir kısmı da Bandırma, Mudanya ve Gemlik'ten vapurlara bindirilerek Tekirdağ'a çıkarılacaktı.¹³²⁵ Bu kapsamda 29 Ekim'de Miralay Cemil Cahit ve Yarbey Mümtaz Beyler Marmara Ereğlisi, Tekirdağ ve Silivri'ye sevk edilecek Jandarmalara nezaret etmek üzere Akdeniz vapuruna binerek İstanbul'dan Gemlik'e gitmişlerdi. Burada bulunan jandarma sayısı yaklaşık 3.000 kadardı. Bu ilk kafile Tekirdağ ve Kırklareli jandarma askerlerinden ibaretti. Ayrıca Bandırma ve Mudanya'dan da sevkîyat yapılacaktı.¹³²⁶ 29 Ekim akşamı burada bulunan 600 jandarma Sirkeci İstasyonuna gönderilecekti. Aynı gün 2.000 asker Marmara Ereğlisi'ne sevk edilecek, bir gün sonra da 500 asker ile bu bölge takviye edilecekti.¹³²⁷ Sıra jandarmaların Sirkeci'ye gönderilmesine gelmişti. 29 Ekim'de ümit vapuruna bindirilen jandarmalar, akşam saat 21.00'de İstanbul'a geldiler. Vapur gece Kartal ile Adalar arasında demirlemiş, sabah Sirkeci'ye gelerek askerleri karaya çıkarmıştı.¹³²⁸ Jandarmaların komutanı Kemal Bey Sirkeci'ye çıkar çıkmaz Refet Paşa'nın yanına gitmiş, gerekli bilgileri verdikten sonra paşa, Sirkeci'ye gelerek jandarmaları teftiş etmişti.¹³²⁹

¹³²⁴“Trakya'ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız”, **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2; “Abdurrahman Nafiz Bey Muharririmize Ne Diyor”, **Akşam**, nr. 1472, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1; “Jandarmamız Bugün Trakya'ya Gidiyorlar”, **Akşam**, nr. 1473, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 1; “Trakya Jandarma Teşkilatı”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3526, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 2; Üç Jandarma Müfettişliği”, **Akşam**, nr. 1473, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 1; “Trakya Heyet-i Memurini Pazar Günü Gidiyor”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3524, 26 Ekim 1922 Perşembe, s. 2; Miralay Cemil Cahit Bey milli mücadelede kahramanlığı, azmi ve cesareti meşhur bir kumandandı. II. İnönü Muharebesinde büyük yararlığı görülmüştü. Son görev yeri Samsun ve havalisindeydi. Bkz. **a.g.g.** Binbaşı Kemal Bey, Fevzi Paşa ile birlikte Anadolu'ya giderek Milli Mücadeleye katılmıştı. Daha önce İnebolu Mevki Kumandanlığı ve İzmit Hat Komiserliğinde bulunmuştu. Bkz. “Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1-2.

¹³²⁵ “Abdurrahman Nafiz Bey Muharririmize Ne Diyor”, **Akşam**, nr. 1472, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1.

¹³²⁶ “Üç Jandarma Müfettişliği”, **Akşam**, nr. 1473, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 1; “Jandarmamız Bugün Trakya'ya Gidiyor”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 1.

¹³²⁷ “Trakya'da Son Vaziyet-İngilizler ve Fransızlar Tarafından Verilen Malumat”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 2.

¹³²⁸ “Bu Sabah Bir Alay Jandarmamız İstanbul'a Geldi ve Halkımız Tarafından Muntazam Tezahürat İle İstikbal Edildi”, **Akşam**, nr. 1474, 30 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1; “Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹³²⁹ “Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 2.

Doğu Trakya'yı teslim alacak tren de Sirkeci'de hazır bekletiliyordu. Vali Şakir Bey trenin kendisi için hazırlanan 5 numaralı vagonunda yerini alacaktı. Dört vagon sivil memur, bir vagon subay, on beş vagon jandarmalar, iki vagon eşya, altı vagon binek hayvanları için olmak üzere toplam yirmi dokuz vagon hazırlanmıştı. Tren 30 Ekim Pazartesi günü hareket edecekti.¹³³⁰ Nihayet beklenen büyük gün gelmişti. İstanbul halkı erken saatlerde istasyon ve civarında toplanmıştı. Trenin lokomotifleri halk tarafından acele bir şekilde fakat son derece mükemmel bir surette Türk bayrakları, resimler ve defne dalları ile donatıldı. Belediye Başkanı Ziya Bey, Polis Müdür Yardımcı Sadi Bey, Beyazıt Merkez Memuru Cami Bey, Ayasofya Muhafız Taburu, inzibat efradı ve Harbiye Nezareti Musiki takımı da merasimde hazır bulunmuşlardı. Binbaşı Kemal Bey burada bir konuşma yapmıştı.¹³³¹ Edirne Valisi Şakir Bey hareket saatinden 25 dakika önce istasyona geldi. O, kompartımana çıktıktan sonra jandarmalar da trendeki yerini aldı. Tren 30 Ekim 1922 Pazartesi günü saat 11.15'te İstanbul halkının alkışları arasında hareket etti. Halk hareket sırasında "*Edirne fatihleri, yaşasın Türk askerleri*" şeklinde bağırarak, Harbiye Nezareti bando takımı selam havasını çalmıştı. Trende Vali Şakir Bey'in yanı sıra Jandarma Alay Kumandanı Kemal Bey, Polis Müdürü Refet Bey ile 660 jandarma, 165 polis ve sivil memur vardı.¹³³² Şakir Bey, verdiği bir beyanatta Doğu Trakya'ya gidecek Türk memurlarının Çerkezköy'de İtilaf Devletleri heyeti tarafından

¹³³⁰ 29 Ekim 1922 tarihli yazı, *TİTEA*, Kutu: 53, Gömlek: 15, Belge: 15; "Trakya'yı Pek Yakında İşgal Edeceğiz", *Akşam*, nr. 1468, 25 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1; "Birkaç Güne Kadar İşgale Başlıyoruz", *Akşam*, nr. 1471, 27 Ekim 1922 Cuma, s. 1; "Trakya Memurları Yarın Gidiyorlar", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3526, 28 Ekim 1922 Cumartesi, s. 1; "Jandarmamız Bugün Trakya'ya Gidiyor", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3527, 29 Ekim 1922 Pazar, s. 1; "Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1.

¹³³¹ Kemal Bey konuşmasında: "*Edirne vilayetimizi işgal etmek üzere bu sabah İstanbul'a gelen kıtaat bir jandarma Alayıdır. Mevcudu 600 kişidir. Bizdeki Jandarma alayları ile Nizamiye alayları arasında fark olduğundan mevcut bu kadardır. Bana gelen jandarmalarımızın ihtisasatını soruyorsunuz gerek bizim ve zabitan arkadaşlarımızın gerek askerlerin ihtisasatı memleketlerinin kurtulmasını görmekten mütevellid-i memnuniyettir. Bakınız askerlerin yüzleri gülüyor ve hepsi memleketlerinin istihlasından memnun oluyorlar. Aynı zamanda bulunacakları mahallerde jandarma olmaları dolayısıyla asayiş ve adaleti temin ve takrir etmek vazifeleri olduğu hissini taşıyorlar. Diğer jandarma kıtaatımız muhtelif limanlardan Gemlik Mudanya'dan muhtelif zamanlarda sevk edileceklerdir. Biz bugün Çerkezköyüne gideceğiz. Oradan kıtaatımızı tesellüm edilecek mahallere taksim edeceğiz.*" Demişti. Bkz. "Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹³³² "Şakir Bey Bugün Hareket Etti", *Akşam*, nr. 1474, 30 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1; "Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler", *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1- 2; Tren hareket ettikten sonra jandarmalardan biri treni kaçırmış yetişmek için trenin arkasından koşmuştu. Polisler, Jandarmayı durdurmak zorunda kalmışlardı. Jandarma ise: "*Bırakınız beni, arkadaşlarım ve kumandanlarım gitti. Benim burada ne işim var ben ya ölürüm ya onlara yetişirim Trakya'yı kurtarmadıktan sonra burada işim ne*" diye bağırarak başlamış sonrada ağlamıştı. Bkz. *a.g.g.*

karşılanaacağını, buradan itibaren Doğu Trakya'nın devir ve tesliminin icra edileceğini söylemişti.¹³³³

Şekil 3.2: Trakya'yı teslim almak üzere hareket eden trenden bir fotoğraf.

“Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler”, **Tevhid-i Efkâr**, 31 Ekim 1922 Salı, nr. 3529, s. 1.

Jandarmaları taşıyan tren Bakırköy ve Yeşilköy istasyonundan geçerken buranın halkı ve hanımları tarafından tezahürat yapılmıştı.¹³³⁴ Türk Jandarmaları ve hükûmet memurları Çerkezköy'e kadar her istasyonda büyük bir sevinç ve tezahüratlarla karşılandı. Oldukça şiddetli yağan yağmurlara rağmen her taraf baştan başa Türk bayrakları ile donatılmıştı. Hadımköy'de muazzam bir zafer takı inşa edilmişti. Buranın bütün halkı ve öğrencileri istasyonda toplanmıştı. Daha tren istasyona girer girmez Şakir Bey'in vagonu önünde tekbir ve tehliller ile kurbanlar kesilmişti. 10 dakika sonra tren Hadımköylülerin sevinç gözyaşları içinde hareket etmişti. Sinekli'ye varıldığında burada da coşkulu bir karşılama yapılmıştı.¹³³⁵

30 Ekim'de Çerkezköy istasyon ve camisine Türk bayrağı asılmış ve Türk heyeti için hazırlıklar başlamıştı.¹³³⁶ Tren 30 Ekim akşamı saat 20.00'de Çerkezköy'e ulaşmış, devir ve teslime dair işlemlere başlanmıştı.¹³³⁷ Şakir Bey ertesi gün Çorlu'ya gitmek üzere hazırlanırken diğer taraftan da Çerkezköy'de kalacak

¹³³³ “Şakir Bey'in Mühim Bir Beyanâtı”, **Akşam**, nr. 1474, 30 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2.

¹³³⁴ “Trakya'nın Halaskarları Dün Hareket Ettiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1, 2.

¹³³⁵ “Trakya'mızın Fiilen Teslimine İbtidar Edildi”, **Tevhid-i Efkâr**, nr.3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2; “Trakya'da Büyük Millet Meclisi İdaresi”, **Akşam**, nr. 1476, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

¹³³⁶ Trakya'da Büyük Millet Meclisi İdaresi”, **Akşam**, nr. 1476, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

¹³³⁷ “Memurin-i Mülkiye ve Jandarmalarımız Çerkezköyünde”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1; Çerkezköy'ün teslim alındığı tarihlerde gayr-i müslim unsurların neredeyse tamamı Trakya'yı terk etmişti. Bkz. “Şarki Trakya Hristiyanları Tamamen Gittiler”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1; Serez, **Atatürk ve Milli Mücadele...** s. 123

memurları tespit etmiş, Nahiye Müdürlüğüne Edip Bey tayin edilmişti. O da iner inmez vazifesine başlamıştı. 1 Kasım'da yapılacak özel bir merasim ile Türk idaresi tesis edilecek ve resmen görevini ifa edecekti. Silivri, Saray ve Demirköy kazalarının memur ve jandarması da Çerkezköy'den görev yerlerine gidecekti.¹³³⁸ Gümrük ve telgraf memurları da ilk günden itibaren görevlerine başlamışlardı.¹³³⁹

Türk heyeti Çerkezköy'e vasıl olduğunda Edirne mebusları Ankara'ya bir telgraf göndermişti:

“30 Teşrinievvel Pazartesi saat 18:10'da aziz Trakya hududuna dâhil olunarak Türkiye Büyük Millet Meclisi namına vatanımız tesellüme başlandı. Bütün halk çoşan bir his ile kafilimizi selamlayarak Başkumandana ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun halaskar ordusuna karşı hissiyatını izhar ve inkıyâd ettikleri milli hükûmetin bütün meram-ı (...) takdis etmişlerdir. Şimdi Çerkezköy'üne vasıl olduk. Bütün Trakya Büyük Millet Meclisi Reisiyle aza-yı kiramına karşı derin hürmetlerini iblağ ederler.”¹³⁴⁰

Türk heyeti Çerkezköy'den ayrıldıktan sonra Nahiye Müdürü Edip Bey burada idareyi ele aldı. Mülazım Bahri Efendi kumandasında yirmi kişilik bir jandarma istasyonda bırakıldı. Ayrıca Komiser İbrahim Efendi ve iki poliste burada kaldı. Silivri'ye Komiser Muavini Hüseyin Efendi ve üç polis, Vize'ye Komiser

¹³³⁸ Trakya'da Büyük Millet Meclisi İdaresi”, **Akşam**, 1 Kasım 1922 Çarşamba, nr. 1476, s. 1; Çerkezköy'de bulunan Akşam gazetesi muhabiri geceyi Hüseyin Efendi'nin evinde geçirmiş ve Çerkezköy ile ilgili şöyle bir haber yapmıştı: “Çerkezköy 300 hanelik bir nahiye merkezidir. Bu gece evinde kaldığımız Hüseyin Efendi, Yunan işgali esnasında geceleri ışık yakmaya müsaade edilmediğini söyledi. Burası bir aralık İstanbul'un Yunanlılar tarafından tehdidi esnasında General Vlahopolos'un karargahı olmuş, Vlahopolos istasyonda oturuyormuş, İstanbul hayalinin iflasından sonra Anadolu'dan Trakya'ya geçen düşman bakıyyet-üs-süyûf [kılıç artığı, arta kalanlar] bir kısmı da Çerkezköyüne gelmiş, bu meyanda Çerkezlerde varmış. Çerkezköylüler bilhassa bu son gelen asker ve Çerkezlerden müştekidir. İşgal esnasında Yunan askerleri herhangi bir eve selleme-üs-selam [çekinmeden, uluorta, destursuz] girerek tavuk ve yumurta ister alır ve giderlermiş, Çerkezköy Cami, Yunan askerlerine tahsis edilmiş olduğundan cemaatle namaz kılmak bir seneden beri mümkün olmamıştır. Çerkezler, köyde akıllarına geleni istemişler hatta cebren olunmasına bile kıyam etmişlerdi. Bunlardan evlenenler hepsi birer ikişer gün sonra zevcelerini bırakarak Saray cihetlerine sevk edilmişlerdir. Yunanlılar Çerkezköyünden giderayak 72 araba 72 çift öküz yüzlerce koyun alıp götürmüşlerdir. Yunanlılar bir semt-i meçhule alıp sevk ettikleri Çerkezköy eşrafı ise 35 kişidir. Angaryaya alınan Çerkezköy Müslümanlarından dördünün hayat-ı vaziyeti meçhuldür. Çerkezköylüler İtalyanlardan memnundurlar. “Bizim hayatımızı onlar kurtardı” diyorlar. Yunanlılar bilhassa son zamanlarda Çerkezköy ahalisini bila-lüzum dağlarda, bayırlarda istihkâm kazmak şose yapmak gibi angaryalarda kullanmışlardır. Çerkezköylüler dağların bu istihkâmlarla dolu olduğunu söylüyorlar. Çerkezköy ucuzluktur, ekmeğin kilosu 5 kuruşa, yumurtanın tanesi 60, 70 paraya ve etin kıyyesi 50 kuruştur. Köydeki iki Rum fırını açık ise de işletecek kimse yoktur. Müslüman fırıncıların gelmesine intizar ediliyor. Şimdilik ekmek evlerde tabh [pişirme] ve imal edilmektedir. Çerkezköyü'nde 12 hane Rum, 1 hane Ermeni varmış hepsi muhaceret etmişler, el-yevm burada 3 hane Musevi kalmıştır. Bkz. Trakya'da Büyük Millet Meclisi İdaresi”, **Akşam**, nr. 1476, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

¹³³⁹ “Trakya'da İdare-i Mülkiyemizin Tesisi Hakkında”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3531, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1.

¹³⁴⁰ “Trakya'mızın İstihlasını Tebeşşir”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1.

Muavini Mahmut Efendi ve üç polis gönderildi. Silivri, Saray, Vize ve Demirköy memurları görev yerlerine arabalarla ulaşmaya çalışıyordu.¹³⁴¹

Doğu Trakya’da görev yapacak jandarma zabitlerinin de yerleri belli olmuştu. Alay kumandanı malum olduğu üzere Binbaşı Kemal Beydi. Edirne Merkez Taburu Jandarma Kumandanı Vekilliğine Yüzbaşı Şerafettin Bey, Kırklareli Taburu Kumandanı Vekilliğine Yüzbaşı Şerif Bey, Tekirdağ Taburu Kumandanlığına Binbaşı Abdülkadir Bey tayin edilmişti.¹³⁴²

Tablo 3.3: Tekirdağ’ın kazalarına atanan jandarma zabitleri

Sıra No	Görev Yeri	Rütbesi ve İsmi
1	Çorlu Bölüğü Kumandanı	Yüzbaşı Mehmet Cemal
2	Hayrabolu Bölüğü Kumandanı	Yüzbaşı Mehmet Celalettin
3	Malkara Bölüğü Kumandanı	Yüzbaşı Zeki
4	Şarköy Bölüğü Kumandanı	Mülazım-evvel Mithat
5	Saray Müstakil Takım Kumandanı	Mülazım-ı Sani Süleyman

Kaynak: Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

Türk heyetinin Çorlu’ya girişini Akşam gazetesi muhabiri canlı olarak izlemişti. İstasyona ahalinin tezahüratları ile jandarmanın dâhil olduğunu, yüzlerce mektep çocuğunun ellerinde bayraklar ile karşılamaya geldiklerini, bütün ahalinin heyetin içinde bulunduğu treni gördüklerinde “yaşa” diye bağırdıklarını, mektep çocuklarının Mustafa Kemal marşını söylediklerini, istasyonda kurbanlar kesildiğini yazmıştı.

Muhabir, bu karşılama töreninden sonra Çorlu’daki Fatih camiine geçildiğini, yol boyunca Müslüman ve Yahudi ahalinin alkışları arasında ilerlediklerini, daha sonra belediye dairesine gittiklerini, bir müddet sonra önce polis müfrezesinin

¹³⁴¹ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁴² “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3; Trakya’nın diğer aksamına yapılan jandarma atamaları şu şekilde idi: Lüleburgaz Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Cemal, Keşan Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Abdülkadir, Lalapaşa Bölüğü Kumandanı İzzet, Cısr-ı Mustafa Paşa Kumandanı Bölüğü Yüzbaşı Nusret, Kırkkilise Merkez Jandarma Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Hüseyin Avni, Vize Bölüğü Kumandanı İsmail Hakkı, Demirköy Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı İsmail Hakkı, Babaeski Müstakil Takım Kumandanı Mülazım-ı evvel Mehmet Ali, Silivri Bölük Kumandanı Yüzbaşı İzzet, Keşan Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Abdülkadir, İpsala Bölüğü Kumandanı Mülazım-ı evvel Mithat, fırka-ı müstakil takım kumandanı mülazım-ı evvel Nihat, Gelibolu Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Rıfat ve Gelibolu Merkez Bölük Kumandanı Yüzbaşı Süleyman Beylerdir. Bkz. **a.g.g.**

akabinde de jandarmaların büyük bir intizam içinde ahalinin hararetli ve devamlı alkışları arasında resmi geçit töreni düzenlediklerini bildirmişti.¹³⁴³

Tüm bunlar gerçekleşikten sonra Çorlu Cemaat-i Musevi'ye azasından Yasef Behar Efendi, Vali Şakir Bey'e hitaben bir konuşma yapmıştı:

“Büyük günün muhterem ve büyük kahramanları beyler ve efendiler, biz, Çorlu Musevileri, sizinle şereflenen ve sürur tezâuf eden memleketimiz halkı hasretkarane geçen günlerin her dakikasını gözyaşları dökmekle emrar ettik. Takdir ve tavsif kelime bulamadığım muzafferiyet güneşi, çok şükür buğum zulmetleri memleketlerimizden kovdu. Çelik kollarınız bizi tazyik eden çemberleri kırdı. Bugün halas bulduk. Yeni bir devre-i saadete dahil olmaktayız.

Evet beyler, evet efendiler halas bulduk buyurdum. Tevellüt etmiş kanaatlarımızdan kopan bir varlıkla tebellür ederim ki Türk Ordusu Türk idaresi takarrür ve tesis ettiği her yerde ölüm değil, hayat-ı saadet ve bahtiyarlık doğurmuştur. Şeref ve haysiyet-i düveliyeden pek uzak yaşayan ve korumak istediği bina-yı zulmün enkazı altında inleyen Yunanistan elimizden saadetimizi, istikbalimizi daha doğrusu hayatımızı koparıırken feryadımız semalara kadar yükseliyordu. Masumane feryadımız hamd olsun bir makes hakiki buldu...

Yaşasın Mustafa Kemal Paşa Hazretleri yaşasın milli ordumuz, yaşasın Büyük Millet Meclisi ve sevgili valimiz...”¹³⁴⁴

Ardından Edirne Mebusu Şeref Bey söz almıştı:

“Aziz Trakyalılar, bugün güzel vatanınızın simasını kaplayan kara bulutlar, mukaddes bir şimşegın aydınlığıyla parçalanıyor... artık hürsünüz. Memleketinizde yegane hakim ancak sizsiniz. Bundan sonra ne bir hükümdarın, ne bir padişahın esiri değilsiniz. Bugünden itibaren Büyük Millet Meclisi Hükümetinin evlatlarıdır.

Yunan istilası esnasında çektiklerinize Anadolu bir dakika bile bigane kalmadı ve sizin istihlasınız uğrunda en büyük ve ulvi fedakarlıklara katlanmaktan bir saniye çekinmedi. Sizin için çalışanlar meyanında Şarki Trakya Cemiyeti'nin fedakarlığını sitayişle yad etmeyi bir vazife bilirim. Aziz Trakyalılar, hürriyete, vatana Büyük Millet Meclisinin hür ve milli idaresine tekrar ve hiç şüphesiz ebediyen kavuştuğumuzdan dolayı sizi tebrik ederim.”¹³⁴⁵

Şeref Bey'den sonra Vali Şakir Bey konuşmuştu:

“Musevi vatandaşlarımızın mütareke senelerinde gösterdikleri dost-ı etvar ve harekattan dolayı Büyük Millet Meclisi kendilerine hayr-ı hevahane hissiyat ile mütehasstır.

¹³⁴³ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁴⁴ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁴⁵ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

Çorlu Musevilerinin besledikleri hissiyata ben de teşekkür ederim. Bila-tefrik Müslüman ve Musevi Trakya ahalisi artık kurtulan memleketlerinin imarına çalışmaya hazırlanmalıdır.”¹³⁴⁶

Vali Şakir Bey için Çorlu’da Galip Efendi’nin evi misafirhane olarak hazırlanmıştı. Vali, 31 Ekim saat üçte yanında Galip Bahtiyar Bey ile otomobille Yunanlıların tahliyesinden sonra İtalyanların işgal ettiği Muhittin Mahallesiindeki hükûmet konağına gitti. Dairenin üst katında Şakir Bey’i Müttefik Komisyon Askeri Reisi Binbaşı Adverini, İngiliz Binbaşı Mister VallerSesil ve Fransız Yüzbaşı Mösyö Barjesi karşılamış ve müzakerelere başlamışlardı.¹³⁴⁷ Bir saat süren müzakereler sonrasında 31 Ekim Salı günü bir mazbata düzenleyip imza etmişlerdi:

“İtalyan mıntıkası ad edilmiş olan Çorlu, Saray, Vize ve Silivri kazalarına Türkiye Büyük Millet Meclisi namına vaz’iyet edilmiş [el konulmuş] ve buralarda Türk idaresi tesis ederek yevm-i mezkurda Çorlu’da ifa-yı vazifeye başlamıştır.”¹³⁴⁸

Vali Şakir Bey, 1 Kasım’da Çorlu’da Müttefik Komisyonu şerefine ziyafet verdi. Ziyafette Şakir Bey, Galip Bahtiyar Bey, Edirne Mebusu Faik Bey, Edirne Jandarma Alay Kumandanı Binbaşı Kemal Bey, Müttefikeyn Komisyonu Reisi Binbaşı Adverini, İngiliz Binbaşısı VallerSesil, Capitano Berjesi, İtalyan Kumandanı Capitano (Kapiten) Muraneyni, Mülazım Marşido hazır bulunmuşlardı. Ziyafet hususi mahiyetteydi. Resmi ziyafet Edirne’de verilecekti.¹³⁴⁹ İtalyanlar kendileri için verilen bu ziyafete kayıtsız kalmamış, 6 Kasım’da İtalyan İşgal Kumandanı Adverini tarafından İtalyan karargahında Vali Şakir Bey ve Galip Bahtiyar Bey adına bir ziyafet düzenlenmişti.¹³⁵⁰

Çorlu’da Türk idaresinin kurulması ile birlikte Yunanlılar ile işbirliği yaparak Müslümanlara zulüm ve cinayete teşebbüs eden Çorlulu Çolak Osman, Kör Hüsnü isminde birinin evinde saklanırken yakalanmış ve gözaltına alınmıştı. Emval-i metruke komisyonu da işe başlamıştı¹³⁵¹ 1 Kasım akşamında Yunanlıların

¹³⁴⁶ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁴⁷ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁴⁸ Bu mazbatayı Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Namına M. Şakir , Beynel Müttefikeyn Komisyonu namına Kido Adverini 31 Ekim 1922 tarihinde imzalamıştır. Beynel-Müttefikeyn Komisyonu Namına Kido Adverini “İtalyan Mıntıkasında İdareimiz Tesis Etti”, **Akşam**, nr. 1476, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1; “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3

¹³⁴⁹ “Şakir Bey’in Ziyafeti”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3; “Trakya’da İdareimizin Tesisine Ait Tafsilat”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1; “İdare-i Mülkiyemizin Tesisine Devam Edilmektedir.”, **Akşam**, nr. 1479, 4 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2.

¹³⁵⁰ “Müttefikeyn Komisyonunun Ziyafeti”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3536, 7 Kasım 1922 Salı, s. 3.

¹³⁵¹ “Trakya’da İdareimizin Tesisine Ait Tafsilat”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1

Musevilere yaptıkları mezalimi tespit etmek üzere Musevi havrasında Hilal-i Ahmer adına iane toplanmasına karar verildi. Bu kapsamda 2 Kasım günü Bohor Habif Efendi sinagogda ikinci konferansını yaptı. O, Yunanlıların Musevilere ticaret hayatında zorluk çıkarttığını, “*Kan Efsanesini*” ortaya atarak bir buçuk yıl önce bir Rum çocuğunun iğneli fiçiya atıldığı bahanesi ile iki Musevi’nin Vize yolunda öldürüldüğünü, her fırsatta Musevilerin hicrete zorlandığını söylemişti.¹³⁵²

Çorlu’da hayat bir hafta önceki duruma göre oldukça değişmişti. Artık Yunanlılar yoktu. Sadece 11 hane Ermeni, 1 hane Rum ve Museviler kalmıştı. Çorlu oldukça hareketliydi. 31 Ekim akşamında fener alayı düzenlenmişti. Geç vakitlere kadar sokaklarda mektep talebeleri ellerinde Türk bayrakları ile “*Yaşasın Mustafa Kemal Paşa*” nidalarıyla sokaklarda dolaşmışlardı. Sokaklar baştan başa donatılmıştı. Her sokak başına “*Çorlu Müslümanları milli ordumuzun jandarmalarını selamlar*”... afişleri asılmıştı. Çorlu sokakları baştan başa kırmızıya bürünmüş Mustafa Kemal ve Refet Paşa’nın resimleri ile süslenmişti.¹³⁵³

Çorlu Kaymakam Vekili Mehmet Sabri 1 Kasım 1922’de ahaliye dört maddelik beyanname yayınlamıştı:

1-) Senelerce düşman zulmü ve esareti altında inleyen sevgili memleketimiz ve halkımız Büyük Millet Meclisi hükûmetinin şefkatine kavuşmak suretiyle hakk-ı meşrunu istihsal etmiştir. Bu muvaffakiyetin azimet ve kudretine karşı cenab-ı hakka hamd ü sena ile umum halkı tebrik eder ve badema bila-taksimat cins ü mezhep umumun hukuk-ı hayatiyesi Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetinin taht-ı tekeffülünde olduğunu beyan eylerim.

2-) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanun mucibince ali-ul-umum müskirat imal, ithal, istimal memnu olduğundan meyhaneler sed edilmiştir. Üç güne kadar herkes mağaza ve hanesinde mevcut müskiratı hükûmete ihbar edecektir. Üç gün sonra yapılacak taharride yedinde gayr-i mukayyet müskirat bulunan-bir kadeh dahi olsa-elli lira cüzi-i nakdi ile tecziye edilecektir.

3-) Sahipsiz kalan emval-i metrukeden velev muhafaza maksadıyla olsa dahi hanelerinde gizleyenler üç gün zarfında hükûmete ihbar edeceklerdir. Bilahare yapılacak taharride nezdinde gayr-ı mukayyed emval-i metruke bulunanlar şiddetle tecziye edilecektir.

¹³⁵² “Musevilere Karşı Yapılan Mezalim”, **Akşam**, nr. 1479, 4 Kasım 1922 Cumartesi, s. 1; “Trakya’da İdaremizin Tesisine Ait Tafsilat”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1.

¹³⁵³ “Edirne Vilayetinde Büyük Millet Meclisi İdaresinin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1477, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

4-) Vilayetten harice hayvanat ve zahair ihracı men edilmiştir. Diğer nevi eşyanın ihracı da gümrük teşkilatının tesisine intizaren şimdilik memnuadır.¹³⁵⁴

Sadece Çorlu'da değil hükûmet bazı yerlerde gerekli ilanları yapma ihtiyacı duyuyordu. Bu kapsamda Türk idaresinin tesis ettiği mahallerde ahalinin emval-i metrukeden sayılan tarlaları kesinlikle sürmemeleri ilan edilmişti.”¹³⁵⁵

Çerkezköy ve Çorlu'dan sonra 1 Kasım 1922'de Saray'da Türk memur ve jandarmalarına kavuşmuştu. Halk Saray'a yarım saat mesafede Türk askerlerini beklemiş, Türk birlikleri geldiğinde büyük bir sevinçle karşılanmıştı.¹³⁵⁶ 2 Kasım 1922 Perşembe günüde Muratlı'da Türk idaresi kurulmuştu.¹³⁵⁷ Nahiye Müdürü de Muratlı'da görevine başlamıştı. Türk idaresi görevine başladığından dolayı burada 3 Kasım'da mevlid-i şerif kıraat edilmişti.¹³⁵⁸

Jandarmaların diğer bölgelere gönderilmesi devam ediyordu. Silivri'ye 1 zabıt 42 jandarma, Saray'a 1 zabıt 30 jandarma, Vize'ye 6 zabıt 100 jandarma, Demirköy'e 1 zabıt 23 jandarma gönderilmiş, kalanların ise Çorlu'da kalması uygun görülmüştü.¹³⁵⁹ Ayrıca Yunan zulmünden kaçan Halaçlı, Saray, Manika, Kapaklı, Pınar, Büyükçarşılı ve Sofuların Müslüman ahalileri de yurtlarına geri dönmeye başlamıştı.¹³⁶⁰

Çorlu civarında Yunanlıların yaptığı zulümleri yerinde tespit etmek ve müttetik komisyon heyetlerine doğrudan doğruya göstermek amacıyla Şakir Bey, komisyon üyeleri ile 3 Kasım sabah 08.00'de Saray ve Vize civarlarını dolaşmaya gitmişlerdi.¹³⁶¹

Vali Şakir Bey, 4 Kasım 1922'de Jandarma Komutanı Binbaşı Kemal Bey ile İstanbul'a geçmişti.¹³⁶² Burada iken bir gazete muhabiri ile röportaj yapmıştı. Doğu Trakya'nın tesliminde en yetkili kişi olan Şakir Bey'in bu röportajında verdiği

¹³⁵⁴ “Çorlu Kaymakamlığı'nın Ahaliye Beyannamesi”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁵⁵ “Emval-i Metrukeden Tarlalar”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 2.

¹³⁵⁶ “Jandarmalarımız Her Tarafa Dahil Oluyor”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3; “Edirne Valisi ile Mülakat”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁵⁷ “Fransız Mıntukasının da İşgaline Doğru”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3; “Jandarmalarımız Her Tarafa Dahil Oluyor”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁵⁸ “İdare-i Mülkiyemizin Tesisine Devam Edilmektedir”, **Akşam**, nr. 1479, 4 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2.

¹³⁵⁹ “Trakya'da ki Son Vaziyet Hakkında”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3531, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 1.

¹³⁶⁰ “Trakya Muhacirleri Memleketlerine Yerleştiriliyor”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3531, 2 Kasım 1922 Perşembe, s. 2.

¹³⁶¹ “Vali Şakir Bey'in Teftişleri”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 2; “İdare-i Mülkiyemizin Tesisine Devam Edilmektedir”, **Akşam**, nr. 1479, 4 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2.

¹³⁶² “Şakir Bey İstanbul'da”, **Akşam**, nr. 1480, 5 Kasım 1922 Pazar, s. 1.

bilgiler beş gündür devam eden teslim işlemlerinin kısa bir özeti idi.¹³⁶³ Şakir Bey, İstanbul'da iki gün kaldıktan sonra tekrar Çorlu'ya geçmişti.¹³⁶⁴

Çorlu, Çerkezköy, Saray ve Muratlı'da Türk idaresi kurulmuştu. Sıra Tekirdağ merkeze gelmişti. İlk etapta Akdeniz vapurunun 1 Kasım Çarşamba günü bir kısım jandarmayı ve Mutasarrıf İhsan Bey'i Tekirdağ'a çıkarması bekleniyordu.¹³⁶⁵ Gazetelerde Gemlik'ten Akdeniz vapuruyla hareket eden 3.000 kadar jandarmanın Miralay Cemil Cahit ve Yarbey Mümtaz Beylerin kumandasında Tekirdağ'a dahil olacağı, Tekirdağ ahalisinin karşılama için olağanüstü bir şekilde hazırlandıkları yazılıyordu.¹³⁶⁶ Basının bu haberlerine rağmen Türk askeri beklenen tarihlerde Tekirdağ'a girememişti. 1 Kasım'da Tekirdağ Mutasarrıfı İhsan Bey Çorlu'ya gelmişti.¹³⁶⁷ Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin üyelerinin birçoğu Edirne'ye gitmek üzere Çorlu'da buluşuyorlardı.¹³⁶⁸ 3 Kasım'da Malkara Kaymakamı Recai Bey de buraya gelmişti.¹³⁶⁹

Akdeniz Vapuru Bandırma'dan, Gül Cemal Vapuru da Mudanya'dan aldıkları jandarmaları 31 Ekim Salı günü saat 15.00'te Ereğli'ye getirdi. Ereğli'de Yunanlılar oldukça büyük tahribat yapmışlardı. İskeleye de zarar verdiklerinden dolayı jandarmaları karaya çıkarmak için epey bir uğraşılmış, iskele tamir edilmişti. Ereğli'de bu sırada herhangi bir Hristiyan nüfus kalmamıştı. 150 hane kadar Müslüman vardı.¹³⁷⁰ Böylece 31 Ekim 1922'de Marmara Ereğlisi de Yunan işgalinden kurtulmuş oldu.¹³⁷¹

Tekirdağ Jandarma Mıntıkası Müfettişi Miralay Cemil Cahit Bey ve Kırklareli Mıntıkası Müfettişi Yarbey Mümtaz Bey 3 Kasım'da Ereğli'den Çorlu'ya geçtiler. İki müfettişe geçici olarak vilayet merkezi yapılan bina civarında ve güzergahta resmi tören yapılmış toplanan jandarma müfrezelerini “*merhaba asker*” hitabı ile selamlamışlardı. Ereğli'ye sevk edilen jandarmalar da Çorlu'ya doğru yola çıkmışlardı. İlk önce süvari müfrezesi Çorlu'ya gelmişti. Bu arada iki Fransız seyyah

¹³⁶³ “Trakya Valisi Şakir Bey'in Beyanatı”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3535, 6 Kasım 1922, Pazartesi, s. 3.

¹³⁶⁴ “Şakir Bey Hareket Etti”, **Akşam**, nr. 1481, 6 Ekim 1922 Pazartesi, s. 2.

¹³⁶⁵ “Trakya'ya Giden Jandarmalarımız”, **Akşam**, nr. 1475, 31 Ekim 1922 Salı, s. 1; “Tekfurdağı Mutasarrıfı Şehrimizde”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 3.

¹³⁶⁶ “Bugün Tekfurdağı Hilale Kavuşuyor”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

¹³⁶⁷ “İhsan Bey Tekfurdağı'na Gidiyor”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁶⁸ “Trakya Paşaeli Murahhası”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁶⁹ “İdare-i Mülkiyemizin Tesisine Devam Edilmektedir”, **Akşam**, nr. 1479, 4 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2.

¹³⁷⁰ “Trakya'mızda Milli İdaremizin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3;

“Fransız Mıntıkasının da İşgaline Doğru”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁷¹ Serez, **Atatürk ve Milli...** s. 123.

Çorlu'ya gelerek bu tarihi durumu videoya kaydetmek için hazır bekliyorlardı. Vize, Kırklareli müfettişliği için geçici merkez olarak kabul edildiğinden Yarbay Mümtaz Bey Vize'ye gitmişti. Tekirdağ Jandarma müfettişliği için ise geçici merkez Çorlu olduğundan Cemil Cahit Bey burada kalmıştı.¹³⁷²

3 Kasım itibarıyla halen Tekirdağ'da Yunan Mutasarrıfı ve Yunan memurlarından bazıları görevine devam etmekteydi. 60 kadar jandarmaları vardı.¹³⁷³ Bunların 12 Kasım'da Tekirdağ'dan ayrılması bekleniyordu.¹³⁷⁴ Tekirdağ'da Türk jandarmalarının gelmesine az bir zaman kala müthiş bir heyecan hakimdi. 3 Kasım'da Zekeriya Baba Dergahına Türk bayrağı asılmak istenmiş, ancak herhangi bir hadiseye meydan verilmemesi için bayrağın indirilmesi uygun görülmüştü. Bununla birlikte Nuri Bey'in oteline ve birkaç yere Türk bayrağı asılmıştı. Geceleri Yunan jandarmaları devriyeye çıkmıyordu. Yerli Müslümanlar İngilizlerden aldıkları beyaz-yeşil şeritleri kollarına bağlayarak devriye görevi yapıyorlardı.¹³⁷⁵ Türk kuvvetlerinin gelmesine az bir vakit kala Tekirdağ'da maddi durumu oldukça kötü durumda olan yirmi beş hane Rum, on beş hane Ermeni kalmıştı. Museviler ise Tekirdağ'daki hayatlarına devam etmekteydi. Drahmi oldukça değer kaybetmişti. Bir hafta içinde 25 drahmi 1 Osmanlı lirası iken 31 drahmi 1 Osmanlı lirasına alınır olmuştu. Ekmegün okkası 3, yumurtanın tanesi 1 drahmiye, et 60 kuruşa, şeker 16, kahve 30 drahmiye satılıyordu. Rumlar bir taraftan şehirden kaçıyor, diğer taraftanda evlerini Musevilere kiraya veriyordu. Orta halli bir evin aylık kirası 90 drahmi idi.¹³⁷⁶

Tevhid-i Efkar gazetesinde Tekirdağ'a ait bir fotoğrafta: *“Bugün ilk defa Halaskar jandarmamıza kavuşacak olan Tekfurdağı Kasabamızın Fotoğrafı”*, yazmaktaydı.¹³⁷⁷

¹³⁷² “Trakya’ımızda Milli İdareimizin Tesisine Doğru”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3; “Fransız Mıntıkasının da İşgaline Doğru”, **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁷³ “İdare-i Mülkiyemizin Tesisine Devam Edilmektedir”, **Akşam**, nr. 1479, 4 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2; “Trakya Muhabirimizin Mektupları-Tekfurdağı’nda Ne Gördük ve Ne İşittik?”, **Akşam**, nr. 1484, 9 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁷⁴ “Tekfurdağı’nda Yunanlılar”, **Akşam**, nr. 1481, 6 Kasım 1922 Pazartesi, s. 2.

¹³⁷⁵ “Trakya Muhabirimizin Mektupları-Tekfurdağı’nda Ne Gördük ve Ne İşittik?”, **Akşam**, nr. 1484, 9 Kasım 1922 Perşembe, s. 3.

¹³⁷⁶ “Keşan, Malkara, Şarköy Mürefte de Vaziyet”, **Akşam**, nr. 1486, 11 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2.

¹³⁷⁷ “Bugün Tekfurdağı Hilale Kavuşuyor”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

Şekil 3.3: Tekirdağ'ın bir fotoğrafı

Kaynak: “Bugün Tekfurdağı Hilale Kavuşuyor”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba s. 1.

Diğer fotoğrafta ise: “*Bugün halaskar jandarmalarımıza kavuşacak olan (Tekfurdağı) ve havalisini gösterir harita*” yazıyordu.¹³⁷⁸

Şekil 3.4: Tekirdağ ve havalisinin bir haritası

Kaynak: “Bugün Tekfurdağı Hilale Kavuşuyor”, **Tevhid-i Efkar**, 1 Kasım 1922 Çarşamba , nr. 3530, s. 1.

¹³⁷⁸ “Bugün Tekfurdağı Hilale Kavuşuyor”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3530, 1 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

Nihayet vakit Tekirdağ'ın Türk idaresine teslim edilmesine gelmişti. Cemaat-i İslamiye Tekirdağ'a gelecek jandarmalar için bir hafta boyunca kolordu binası ve yarım kışlayı hazırlamakla uğraşmıştı. Şehir baştan başa Türk bayrakları ve Mustafa Kemal Paşa'nın resimleri ile süslenmişti. 13 Kasım sabahı erken saatlerde son Yunan jandarmaları ve Hristiyanlar iskelede bekleyen vapurlara binerek gitmişti.¹³⁷⁹

Edirne Valisi Şakir Bey, Jandarma Müfettişi Cemil Cahit Bey¹³⁸⁰ Tekirdağ Mutasarrıfı İhsan Bey, Tekirdağ Paşaeli Cemiyeti temsilcisi Hüseyin Rahmi Bey (Ertin) Muratlı'dan bindikleri otomobillerle Tekirdağ'a doğru yola çıktılar. Jandarmalar ve memurlar da dahil olmak üzere Tekirdağlıların coşkulu karşılamaları eşliğinde şehre girdiler. Karşılamaya gelen kişi sayısı 5.000 kişiyi geçmişti. Hükûmet konağı ve diğer resmi binalara resmi bir tören ile Türk bayrağı çekildi. Hükûmet konağına bayrağı Yüzbaşı Arif Bey çekmişti. İngiliz kumandan Emery ve orada bulunan İngiliz askerleri Türk sancağını selamladı. Bu sırada kurbanlar kesildi. Dualar okundu. Vali Şakir Bey ve Edirne Mebusu Şeref Bey kendilerini karşılayan Tekirdağlılara hitaben bir konuşma yaptı. Müttefik Komisyon heyeti Reisi Miralay Emery ile Vali Şakir Bey arasında Tekirdağ'ın teslim ve tesellümüne dair tanzim olunan mazbatalar imzalandı. Böylece Tekirdağ, Türkiye Büyük Millet Meclisi idaresine geçti. Jandarmalar daha sonra kendileri için hazırlanan kolordu dairesi ve yarım kışlaya yerleştiler.¹³⁸¹ Böylece 13 Kasım 1922'de Tekirdağ tekrar Türk hâkimiyetine girmiş oldu.¹³⁸² 16 Kasım 1922'de de 1200 Türk jandarması Tekirdağ'a gönderildi.¹³⁸³

¹³⁷⁹ "Tekfurdağı Bu Sabah İşgal Edildi", **Akşam**, nr. 1489, 14 Kasım 1922 Salı, s. 1.

¹³⁸⁰ Orgeneral Cemil Cahit Toydemir.

¹³⁸¹ "Şarki Trakya'nın Tamamen Teslimine Doğru", **İkdam**, nr. 9218, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2; "Tekirdağ, Malkara ve Hayrabolu", **Tevhid-i Efkar**, nr. 3544, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1; "Trakya'mızın Tesellümü Hakkında Şakir Bey'in Beyanatı", **Tevhid-i Efkar**, nr. 3545, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 2; "Edirne Valisi Şakir Bey Şehrimizde", **İkdam**, nr. 9219, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 3; "Tekfurdağı Dün Sabah Tesellüm Edilmiştir", **İleri**, nr. 1717, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1; Edirne Valisi Şakir Beyle Mülakat", **İleri**, nr. 1718, 17 Kasım 1922 Cuma, s. 2; Serez, **Atatürk ve Milli...** s. 124-125.

¹³⁸² "15 Teşrinisanı Tarihli Tebliğ-i Resmîyemiz", **Tevhid-i Efkar**, nr. 3546, 17 Kasım 1922 Cuma, s. 2; "Tebliğ-i Resmîye", **Anadolu**, nr. 2882, 19 Kasım 1922 Pazar, s. 2; "İsmet Pasha To Vısıt Poincare", **Lawrence Daily Journal-World**, V. LXVI, nr. 273, 14 November 1922 Tuesday [14 Kasım 1922 Salı], s. 1; "England Winning", **The Meriden Daily Journal**, nr. 269, 14 November 1922 Tuesday [14 Kasım 1922 Salı], s. 1; "Turks Get Rodosto And Adrianople Despite Order To Keep Out Of Europe", **The Norwalk Hour**, 14 November 1922 Tuesday [14 Kasım 1922 Salı], s. 1; Tekirdağ, Lozan Konferansının başlamasından bir hafta önce Edirne ise konferans başladıktan beş gün sonra Türk hakimiyetine girmişti. The Norwalk Hour gazetesi bu iki şehrin Türklerin egemenliğine geçmesini diplomatik bir zafer olarak yorumlamıştı. Bari konferansı toplanıncaya kadar müttefiklerin Trakya'yı Türklere teslim etmeyeceklerini açıklamalarına rağmen teslim ettiklerini ve müttefiklerin Lozan Konferansı öncesinde Türkleri askeri anlamda Avrupa'da önemli bir konuma yerleştirdiğini

Tekirdağ teslim alındıktan sonra Vali Şakir Bey ve Trakya Mebusları Malkara ve Hayrabolu'yu teslim almak üzere buralara hareket ettiler.¹³⁸⁴ 14 Kasım'da Türk birlikleri Malkara'ya ve Hayrabolu'ya girdiler.¹³⁸⁵ Yüzbaşı Celal Bey Hayrabolu hükûmet konağına Türk bayrağını çekmişti. Bütün Hayrabolu sokaklara dökülmüştü. Yüzbaşı Celal Bey yanına aldığı bir manga askerle Karababa yolu üzerinden Malkara'ya gitmiş, 14 Kasım akşam ezanında Malkara'ya dahil olarak hükûmet konağına Türk bayrağını çekmişti. Malkara ahalisi yediden yetmişe kurtuluş törenine iştirak etmişti.¹³⁸⁶ 17 Kasım'da da Şarköy ve Mürefte Türk hakimiyetine geçmişti.¹³⁸⁷

Doğu Trakya'da Türk idaresi başlamasıyla bakanlıklar tarafından birçok atama yapıldı. Maarif Vekaleti Edirne Maarif Müdürlüğüne Kayseri Sultanisi Müdürü Nafi Bey'i atamıştı. Edirne'de yatılı sultani açılacaktı. Gelibolu, Kırklareli, Tekirdağ ve Çatalca'ya sultani açılması için çalışmalar başlamıştı.¹³⁸⁸ Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti de teşkilat çalışmalarına hemen başlamış, Tekirdağ Merkez Tababetine Denizli Merkez Tabibi Mustafa Kazım Bey'i atanmıştı.¹³⁸⁹ Yunanlılar Doğu Trakya'dan çekilirken bütün hastaneleri de boşaltmıştı. Hilal-i Ahmer de ilk etapta Doğu Trakya'ya yedi seyyar doktor ve bol miktarda sağlık malzemesi göndermişti. İki yüz yatak hazırlanıp bölgeye gönderilmesi planlanmıştı. Çorlu'da hemen on yataklı bir revir tesis edilmişti.¹³⁹⁰ 10 Kasım'da Hilal-i Ahmer genel merkezinde yapılan toplantıda Doğu Trakya'ya sağlık malzemeleri gönderilmesi için ödenek tahsis edilmesine karar verilmişti.¹³⁹¹ Faaliyetlerini yoğunlaştıran Hilal-i Ahmer Çorlu, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli'nde elli yataklı

iddia etmişti. Bkz. "A Diplomatic Victory", **The Norwalk Hour** 14 November 1922 Tuesday [14 Kasım 1922 Salı], s. 1

¹³⁸³ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden General Harington'a gönderilen 11 Kasım 1922 tarihli tezkire, *ATASE, A:z/4456, D:22, F:12*.

¹³⁸⁴ "Tekirdağ, Malkara ve Hayrabolu", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3544, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 1.

¹³⁸⁵ "Edirne Valisi Şakir Bey Şehrimizde", **İkdam**, nr. 9219, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 3; "Trakya Tesellüm Muamelesi", **İkdam**, nr. 9218, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2; "Jandarmalarımız Bugün Malkara'ya Girdi", **Akşam**, nr. 1490, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2; "Edirne Valisi Şakir Beyle Mülakat", **İleri**, nr. 1718, 17 Kasım 1922 Cuma, s. 2.

¹³⁸⁶ Serez, **Atatürk ve Milli...** s. 125.

¹³⁸⁷ "Şarki Trakya 25 Teşrinisanide Tamamen Tesellüm Edilmiş Olacak", **İkdam**, nr. 9219, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 1; "Şarköy'e de Girdik", **Akşam**, nr. 1495, 20 Kasım 1922 Pazartesi, s. 3; Serez, **Atatürk ve Milli...** s. 125.

¹³⁸⁸ "Trakya'da Maarif Teşkilatı", **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 633, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 1; "Trakya'da Maarif Teşkilatı", **Akşam**, nr. 1478, 3 Kasım 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁸⁹ "Sıhhiye'nin Trakya İçin Faaliyeti", **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 633, 13 Ekim 1922 Cuma, s. 3.

¹³⁹⁰ "Trakya Muavenet-i Sıhhiyesi", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3542, 13 Kasım 1922 Pazartesi, s. 3; "Hilal-i Ahmer'in Trakya Faaliyeti", **Akşam**, nr. 1489, 14 Kasım 1922 Salı, s. 3.

¹³⁹¹ "Trakya'ya Muavenet-i Sıhhiye", **Akşam**, nr. 1486, 11 Kasım 1922 Cumartesi, s. 2.

hastaneler kurmaya karar vermiş, bu kapsamda 14 Kasım'da on doktor ve bir müfettişi bölgeye göndermişti.¹³⁹² 14 Kasım itibarıyla çok hızlı bir şekilde Çorlu ve Kırklareli'nde ellışer yataklı hastaneler kurulmuş, Tekirdağ'da ise Türk idaresi yeni tesis ettiğinden kurulum aşaması devam etmekteydi. Edirne de Türk idaresi daha göreve başlayamadığı için beklenmekteydi.¹³⁹³

Adliye Vekaleti Edirne vilayetini teşkil eden Tekirdağ, Kırklareli, Gelibolu livalarıyla, Çatalca'da birer istinaf mahkemesi ve hakim-i münferit/tek hakimli esası üzerine her kazada birer bidayet mahkemesi kurulmasına karar vermişti. Ayrıca tüm vilayet için bir adliye müfettişliği ihdas etmişti.¹³⁹⁴ Bu kapsamda Tekirdağ kadılığına Giresun İstinaf Azasından Hamit Hamdi, İstinaf Müdde-i Umumiliğine Çatalca Müdde-i Umumi-i esbakı Hayrettin, Bidayet Hakimliğine Sivas Hakim Muavini Hüseyin Avni, İkinci Hakim Muavinliğine mekteb-i hukuk mezunlarından Ömer Lütfü, Bidayet Müdde-i Umumiliğine Edremit Müdde-i Umumiliğinden müstafi Ekrem Rağbi nakil ve tayin edilmişlerdi.¹³⁹⁵ Ayrıca Dahiliye Vekaletide Doğu Trakya'ya tayin olan memurlara verilmek üzere 400 adet Büyük Millet Meclisi Kavanin Mecmuası göndermişti.¹³⁹⁶

Tekirdağ, Türk idaresine geçtiği gibi İstanbul-Tekirdağ arasındaki vapurlar tekrar işlemeye başlamıştı. İnebolu vapuru her Çarşamba günü saat 16.00'da Tophane rıhtımından Tekirdağ ve Karabiga'ya hareket edecekti.¹³⁹⁷

Doğu Trakya, Mudanya Mütarekesi şartları gereğince tamamen Türklere teslim edilmişti. Askeri sevkiyat ise durmadan devam etmekteydi.¹³⁹⁸ 1923 yılı Ocak ayında Bandırma'dan Tekirdağ'a yapılan askeri sevkiyat şu şekilde idi:¹³⁹⁹

¹³⁹² "Trakya'da Dört Hastane", **İkdam**, nr. 9218, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2; "Trakya'da Hilal-i Ahmer Hastaneleri", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3544, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 2.

¹³⁹³ "Trakya'ya Gönderilen Heyet-i Sıhhiye", **Akşam**, nr. 1490, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 3.

¹³⁹⁴ "Edirne'mize Giden Memurlarımız ve Jandarmalarımız", **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 632, 12 Ekim 1922 Perşembe, s. 2; "Trakya'ya Gidecek Memurlar ve Jandarmalarımız", **Akşam**, nr. 1468, 24 Ekim 1922 Salı, s. 2; Trakya'ya yapılan hakim, savcı ve kadı atamaları için bkz. "Adliye Tayinleri", **Yeni Şark**, nr. 405, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 4.

¹³⁹⁵ "Adliye Tayinleri", **Hâkimiyet-i Millîye**, nr. 639, 20 Ekim 1922 Cuma, s. 4.

¹³⁹⁶ "Trakya'da Kanunlarımız", **Hakimiyet-i Milliye**, nr. 640, 22 Ekim 1922 Pazar, s. 4.

¹³⁹⁷ "Tekfurdağı-Karabiga Postası", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3544, 15 Kasım 1922 Çarşamba, s. 4; "Tekirdağ Karabiga Postası", **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3545, 16 Kasım 1922 Perşembe, s. 4.

¹³⁹⁸ Erkan-ı Harbiye 2. Şube Müdürlüğü'nden gönderilen 8 Ocak 1923 tarihli yazı, **TİTEA**, Kutu: 37, Gömlek: 186, Belge: 186.

¹³⁹⁹ Bandırma'dan Tekirdağ'a yapılan nakliyatı gösteren cetvel, **TİTEA**, Kutu: 41, Gömlek: 148, Belge: 148; Ankara hükûmeti Trakya'ya yapılan askeri sevkiyat üzerinde oldukça titizdi. 28 Şubat 1923'te Tekirdağ'dan İstanbul Kumandanlığına gönderilen yazıda 350 sandık Fransız fişenki ile 26 sandık Alman fişenklarının teslim alındığını, Yüzbaşı Vahap Efendi'ye bunların makbuzlarının da verildiğini, bunlarla beraber iki yazı geldiğini bu yazılarda belirtilen 76 sandık Alman cephanesinin zuhur etmediği bildirilmiş cephanenin nereye ve kime teslim edildiğinin tahkik edilmesi istenmişti.

Tablo 3.4: 1923 yılı Ocak ayında Tekirdağ'a yapılan askeri sevkiyat

Vapur Esamisi	Tarihi	İhraç Edildiği İskele	Malzeme-i Harbiyeyi Teslim Eden Makam veya Zatın İsmi	75 lik Sahra Topu	75 lik Sahra Topu Mermisi	Alman ve Rus Tüfegi	Kasatura ve Süngü	Efrad	Hayvanat
Motor	5/1/39	Tekfurdağı	Nakliye Kumandanı Kaymakam Hakkı Bey	16	2.400				
Motor	7/1/39	Tekfurdağı	Nakliye Kumandanı Kaymakam Hakkı Bey ve Karargah Şube Müdüriyeti	4	600	3.501	2757		
Langeri	14/1/39	Tekfurdağı	Nakliye Kumandanı Kaymakam Hakkı Bey ve Karargah Şube Müdüriyeti					790	449
				20	3.000	3.501	2757	790	449

Kaynak: Bandırmadan Tekirdağ'a yapılan nakliyatı gösteren cetvel, *TİTEA*, Kutu: 41, Gömlek: 148,

Belge: 148

Ancak; İngilizler, Trakya'ya yapılan bu sevkiyattan şüphelenmeye başlamışlardı. Bu durumu kontrol etmek üzere İngiliz gemileri Marmara'da daha sık görülmeye başlamıştı.¹⁴⁰⁰ İngiliz İstihbaratı, Trakya'ya sevk edilen jandarmaların jandarma olmayıp Anadolu ordusunun en güzide askerlerinden müteşekkil olduğu, bunların çavuş ve onbaşı rütbesinde veya onbaşılık vazifesine muktedir kıdemli askerlerden meydana geldiği yönünde istihbarat almıştı. Onlara göre, Trakyalı askerlerin terhis edilerek memleketlerine gönderilmesinin arkasında icap ederse silah altına alınmaları vardı.¹⁴⁰¹ İngilizler, Trakya'da teşekkül edecek askeri birlikleri takip ediyordu. İngiliz istihbaratı bu kapsamda Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne'de üç kolordu oluşturulacağını öğrenmişti.¹⁴⁰²

Bkz. Erkan-ı Harbiye Reisliği'nden İstanbul Kumandanlığı'na gönderilen 28 Şubat 1923 tarihli tezkire, *TİTEA*, Kutu: 37, Gömlek: 188, Belge: 188.

¹⁴⁰⁰ 6 Aralık 1922 tarihli yazı, *TİTEA*, Kutu: 41, Gömlek: 155, Belge: 155.

¹⁴⁰¹ 6 Aralık 1922 tarihli yazı, *TİTEA*, Kutu: 47, Gömlek: 23, Belge: 23.

¹⁴⁰² 29 Kasım 1922 tarihli yazı, *TİTEA*, Kutu: 41, Gömlek: 92, Belge: 92; 1923'ün ilk aylarında Trakya'ya olan askeri sevkiyat devam etmekteydi. 14 Ocak 1923'te 8. Tümen 8. Nakliye Bölüğüne 141 asker, 94 hayvan, 15.Bölük'e 144 asker ve 96 hayvan, 16.Tümen'e 183 asker 80 hayvan, 7. Tümen'e 158 asker ve 83 hayvan, Langer Vapuruyla ve İstanbul M.M grubu aracılığı ile Tekirdağ'ına gönderilmişti. Bkz. Nakliye Kumandanı Kaymakam imzalı 14 Ocak 1923 tarihli efrat ve askerlere ait liste, *TİTEA*, Kutu: 37, Gömlek: 192, Belge: 192.

4.Tekirdağ ve Yöresinde Yunan Mezalimi

Yunanlılar başlangıçta Türklere karşı iyimserdi. Bunun en önemli sebebi Batı Anadolu’da askeri harekât yapılırken Doğu Trakya’nın güvenlik sorunları ile uğraşmak istemiyorlardı. Burada sağlanacak sükûnet Anadolu’ya Doğu Trakya’dan daha fazla asker gönderilmesine yardım edecekti. Ancak zaman geçtikçe gerçek yüzlerini göstermeye başlamışlardı. Bilhassa Anadolu’daki her mağlubiyet Yunanlıların baskılarını daha da arttırıyordu.

1921 yılı başlarında Yunan askerleri başlarında subayları olduğu halde İslam ahalinin namuslarına saldırıyordu. Çerkezköy’e bağlı Uzunhacı köyünden Karahasan oğlunun gelinleri ile Güçyelin köyünden Hüsmen Ağa’nın gelinleri kaçırılmıştı. Manika köyü ahalisinin kadın ve kızları köy dışına çıktıkları anda tecavüze uğruyordu. Kapaklı, Pınar ve Küçük Seymen köyleri ise Yunan askerleri tarafından iki gün boyunca kuşatma altına alınmıştı. Amaçları bu köylerde silah ve tütün araması yapmaktı. Köyün dışına çıkmak isteyenler silah gösterilerek tehdit ediliyordu.¹⁴⁰³ Aynı tarihlerde Yunanlılar, Çorlu kazasına bağlı İnanlı köyünden yetim Süleyman ve arkadaşını öldürmüştü. Mustafa oğlu Şaban Tekirdağ’a giderken Yunan makamlarına hüviyet vesikasını kaydettirmemesinden dolayı oldukça feci bir şekilde darp edilmişti.¹⁴⁰⁴

Balkan Savaşları’ndan sonra mübadele usulüyle Yunanistan’dan gelen Türkler, Rumların evlerine yerleştirilmişti. Ancak 1921 yılı başlarında evlerin sahibi olduğunu söyleyen Rumlar bu evlere yerleştiriliyordu. Saray ve Vize’de 200 hane Müslüman, evlerinden çıkarılmıştı. Bunların bir kısmından ise bir senelik kira talep edilmişti. Yunan zulmü öyle bir hal almıştı ki Müslüman nüfus için tek çıkış yolu İstanbul’a sığınmaktı. 12 Ocak 1921’de havanın karlı ve fırtınalı olmasına rağmen sekiz Müslüman adeta karları yara yara İstanbul’a gelmişti.¹⁴⁰⁵ Fırsatını bulan kendisini İstanbul sınırına atıyordu. Tekirdağ başta olmak üzere Doğu Trakya’nın çeşitli yerlerinden İstanbul’a göçün artması ve 20.000 kişinin daha göç edeceği söylentileri üzerine Hariciye Nezareti İtilaf Devletleri temsilcileri nezdinde gerekli

¹⁴⁰³ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden alınan 18 Ocak 1921 tarihli tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS. 2540-3*.

¹⁴⁰⁴ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ne gönderilen 13 Ocak 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.SSM, 47-42*.

¹⁴⁰⁵ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ne gönderilen 13 Ocak 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.SSM, 47-42*.

teşebbüslerde bulunmuş, bu durumu 17 Ocak 1921’de Dâhiliye Nezaretine bildirmişti.¹⁴⁰⁶

1921 başlarında Yunan hükûmeti Bulgar çeteleriyle işbirliği yaptığı gerekçesiyle Türklere karşı baskılarını arttırmıştı. Edirne hapishaneleri masum Türklerle dolmuştu. Kırklareli hapishanesindeki tutuklu sayısı 2.500’e ulaşmıştı. Adi suçlu mahkûmlar dışarıya çıkartılmazken diğer tutuklulara tahkimat yaptırılıyordu. Akşamları ise bütün mahkûmlara kalın kayışlarla bitap bir hale gelinceye kadar işkence yapılıyordu. Buna dayanamayan bir kısım mahkûm ise vefat etmişti.¹⁴⁰⁷ 20 Şubat 1921 Pazar gününden itibaren çeşitli sebeplerle Edirne vilayetinin ve sancaklarının önde gelen isimleri gözaltına alınmaya başlanmıştı. Bunların sayıları dört yüzü bulmuştu.¹⁴⁰⁸ 1921 yılı Mart ayında Doğu Trakya’da Yunanlılar tarafından tutuklanan kişi sayısı 10.000 kişiye ulaşmıştı.¹⁴⁰⁹ Bilhassa aydın kesim tutuklanmaktaydı. Hapishaneler, tutuklulara yetmediği için birçok özel bina hapishaneye çevrilmişti. Serbest bırakılmaları için Müslümanlardan para talep edilmekte, vermeyenlerin tutukluluk süresi uzatılmaktaydı.¹⁴¹⁰ Mahkûm sayısının bu derece çoğalmasında BMM o sırada Londra’da bulunan heyet üyelerine

¹⁴⁰⁶ Hariciye Nezareti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 17 Ocak 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-16*, Lef, 6.

¹⁴⁰⁷ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ne gönderilen tezkire, *BOA, DH.KMS, 60/3-16*, Lef, 8.

¹⁴⁰⁸ 25 Şubat 1921 tarihli Edirne Vilayeti dahilinde Yunanlılar tarafından tevkif edilen Müslümanların esamileri, *BOA, HR.SYS, 2540-4*, Lef, 4, 5-1, 5-2; 25 Şubat 1921 tarihinde Dahiliye Nezareti’ne gönderilen tezkire, *BOA, HR.SYS, 2540-4*, Lef, 6; Dahiliye Nezareti’nden Sadaret’e gönderilen 27 Şubat 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2540-4*, Lef, 9; Yunanlılar tarafından gözaltına alınan Edirne hapishanesi ve kışlalarda tutulan bazı isimler şunlardı: Çorludan; Öksüzceli Ali Bey, Tüccardan Yusuf Ziya Bey, Tüccardan Mustafa Mazhar Efendi, Bakkal Emrullahzade Mustafa ve Hasan Efendiler, Belediye Reisi Akif Efendi, Tüccardan Mehmet Ağa, arazi sahiplerinden Tahir Ağa, Reji Memuru Fevzi Efendi, Ömerağazade Osman Efendi, Müftüzade Emin Efendi, İsmail Efendizade Niyazi Efendi, Müftü Şaban Efendi, Eşraftan Emirzade Halit Efendi, Tüccardan Hakkı Efendi, Tüccardan Bedri Efendi, Duyun-ı Umumiye Memuru Remzi Efendi, bunlarla birlikte isimleri belirlenemeyen yirmi kişi. Tekirdağ’dan; eski Mebus Adil Bey, Eşraftan Emin Bey, Eşraftan Fuat Bey, Eşraftan Edipbeyzade Ali Bey, Eşraftan İhsan Bey. Saray’dan Belediye Reisi Sadık Efendi, Müftü Nuri Efendi, Eczacı Hicri Efendi, Pala Mehmet Ağa, Osman Bey, Mustafa Çavuş, Faik Efendi ve isimleri belirlenemeyen on beş kişi. Bkz. Edirne Vilayeti Dahilinde Yunanlılar tarafından Tevkif Edilen Müslümanların Esamileri 25 Şubat 1921, *BOA, HR.SYS, 2540-4*, Lef, 4, 5-1, 5-2; Diğer bazı isimler ise şunlardı: eski Defterdar Emin Bey, Mehmet Ruhi, Cevat İbrahim Beyler, Maksut Beyzade Derviş Bey, Mehmet Paşazade İbrahim Bey, Hacı Ahmet Beyzade Hacı İbrahim Bey Kırkkilise’den İcra Memuru Mehmet, Kızılıçıkdereli Ahmet, Ethem Malikzade Süleyman, Hüseyin, Dökümoğlu İsmail, Helvacı Hayri, Postacı Hayri, Ali Tevfik, Beybaba damadı Cemal Bey ve Dokuzhöyük, Karahisar ve Bekçe köylerinden bir çok kimse. Bkz. “Trakya’da Mezalim”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 554-175, 13 Mart 1921 Pazar, s. 2; “Son Ümit Büyük Millet Meclisi’nde”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 545-165, 1 Mart 1921 Salı, s. 1

¹⁴⁰⁹ Son Ümit Büyük Millet Meclisi’nde”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 545-165, 1 Mart 1921 Salı, s. 1

¹⁴¹⁰ “Trakya ve Yunan Tazyikatı” Şiddetle Devam Ediyor”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 567-188, 28 Mart 1921 Pazartesi, s. 1.

gereğinin yapılması için tebligat göndermişti. Tutukluların en büyük ümidi Ankara idi.¹⁴¹¹

Aslen Bulgaristan'ın Tutrakan kasabasından olan, Balkan Savaşları'ndan sonra Çorlu'ya gelip Reşadiye Mahallesi'nde iskân ettirilen İbrahim Ağa'nın oğlu Şanel 1921 Nisan'ında Yunan zulmünden kaçıp İstanbul'a iltica etmişti. Çatalca sınırında 18 Nisan 1921'de ifadesi alınmıştı. O, hapishanede Müslümanlara yapılan zulme birebir şahit olmuş ve 20 Nisan 1921 tarihli ifadesinde bunları anlatmıştı:

“Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali sırasında bendeniz ağır topçu Elli Beşinci Alayın Dördüncü Bölüğünde hizmet-i askeriye ifa etmekteydim. Çorlu'da da peder ve validem ile familyam ile çocuğumla hemşirem ikamet etmekte idiler. Yunanlılar Edirne'ye girdikten sonra bizi esir ettiler. Otuz beş gün kadar eza ve cefa edip bade serbest bıraktıkları sonra ben de Çorlu'ya hanemize geldim. Bilahare Çorlu'nun Köprüce çiftliğinde Halit Efendi'nin nezdine korucu oldum. Kasabaya gelir giderken beni çete diyerek Yunanlılara yerli Rumları ihbar etmekle gerek bendenizi ve gerek kasabayı kasaba mülhakatından yüz kırk kişi kadar İslamları derdestle hapis ettiler. Beş buçuk ay kadar hapishane de kaldım. Bu mahpuslar arasında parası olanları döverek ellerinden alıp kendilerine ziyadesiyle işkence ederlerdi. Parası olmayanları da her gün tahkir ve darp ederlerdi. Hatta beni kasaba içinde derdest ettikleri zaman Yunanlılar üzerimi arayıp on üç lira paramı aldıktan sonra haneme giderek oradan da aileme eza ve cefa edip yetmiş lira kadar paramı da hanemden almışlardır. Bundan başka Hayrabolu kasabasının Müsellim karyesinden Pomak Hacı'nın oğlu Ali'yi sopa ile darp etmek neticesi kollarını kırarak babasıyla oğlunu mahpushaneye götürdüler. Hacı'nın oğlu birkaç gün sonra vefat etti ve Hacıdan dahi tahliye edilmek için sekiz bin lira para talep ediyorlardı ve ben mahpushane de iken Çorlu'nun Dikili Kaya Mahallesinden birkaç haneye Yunan jandarmaları taarruz ve tecavüz edip İslam ailelerinin ırzlarına geçtikleri ve Hayrabolu kazasının Mandıra karyesinde de götürülmekte olan gelin arabasının önüne geçerek gelini görmek için ahaliye tecavüz ettikleri gibi birkaç kimseyi de darp ve bu meseleden dolayı telef ettiklerini haber aldım. Bununla beraber İslamlara her gün için ayrı ayrı ve akla gelmeyecek surette eza ve cefa ve işkence etmektedirler. Bendeniz bir fırsat bularak mahpushaneden geçen Cuma günü kaçtım. Önce kasaba haricinde bağlarda vakit geçirip geceleri yürüyerek Çerkezköyüne ve oradan da Çayırdere üstüne gelip o tarikle hududu geçtim ve Pazartesi günü Osmanlı toprağına ayak bastım. Bekirliye geldim. Memleketim Yunanlılar altında bulundukça gitmem. Fakat inşallah açıldığı zaman giderim. Yeddim de hüviyetini ispata medar olacak hiçbir evrakım

¹⁴¹¹ “Son Ümit Büyük Millet Meclisi'nde”, **Anadolu'da Yenigün**, nr. 545-165, 1 Mart 1921 Salı, s. 1; Gazeteye göre son günlerde tutuklanan isimler şunlardı: Kırkkilise'den İcra Memuru Mehmet, Kızılıcdere'de Ahmet, Ethem Malikzade Süleyman, Hüseyin, Dökümoğlu İsmail, Helvacı Hayri, Postacı Hayri, Ali Tevfik, Beybaba damadı Cemal Bey ve Dokuzhöyük, Karahisar ve Bekçe köylerinden bir çok kimse. Bkz. **a.g.g.**

yoktur. Mahpushaneden kaçtıktan sonra haneme bile uğrayamadım ve nüfus tezkeremi almaya muvaffak olamadım...”¹⁴¹²

Tekirdağ’ın Nebizade Mahallesi Akçeşme civarında oturan 57 yaşındaki Tetikoğullarından Mustafa Abdullah da aynı Şanel gibi Yunan zulmüne dayanamayarak 18 Nisan 1921’de İstanbul’a iltica etmişti. O, Yunanlıların zulümlerinin dayanılmaz bir hale geldiğini beyan etmişti. Verdiği ifadesinde Rumların Tekirdağ’dan Malkara’ya giden cadde üzerinde bulunan su değirmenine un öğretmek üzere gelen Güveçliköylü üç Müslümana akıl almaz işkenceler yaptığını, Hayrabolu Caddesi’nde tavanlı olarak adlandırılan bir mahalde Müslüman bir kadının memelerini kesip çocuğuyla beraber öldürdüklerini, Yarabasan çiftliğinde Kopçasızlar olarak anılan bir şahsın 550 lirasının gasp ettikten sonra bıçakla yaralayıp kızgın saç ayaklarda başını yaktıklarını, kardeşini darp ettiklerini, hizmetçi bir kadını da kalçasından bıçaklayarak yaraladıklarını söylemişti. Ayrıca Rumlardan birisi Türklerin elindeki hayvanın kendisine ait olduğunu iddia ederse hiçbir şekilde araştırma yapılmadan o hayvanın derhal Rum’a teslim edildiğini, zengin Müslümanların evlerine gelen Yunan jandarmalarının evde arama yapılacağını söyleyip beraberinde gelen yerli Rumlar’a Müslümanların eşyalarını zorla alarak verdiklerini, geceleri Tekirdağ’ın kenar mahallerindeki İslam evlerinin kapılarının Rumlar tarafından kırılarak içeriye zorla girildiğini eklemişti.¹⁴¹³

19 Şubat 1921’de Çerkezköy’de bir sarhoşun “*Buralar yine Türklere geçecek*” demesinden sonra o sırada kahvede bulunan herkes Yunanlılar tarafından gözaltına alınmıştı. Bunlara oldukça ağır surette işkence yapılmıştı. İçlerinden Molla Mehmet ve kömür tüccarı Osman Bey sabaha kadar soğukta bekletilmişti. 20 Şubatta, Çerkezköy’üne gelen posta treninden inen Hüseyin Onbaşı Yunan askerleri tarafından darp edilmiş, yüzünden yaralanmıştı.¹⁴¹⁴ Aynı tarihlerde Saray kazasına bağlı Çukuryurt köyünden altı Müslüman Yunan askerleri tarafından arabaya koşularak ve dipçiklerle dövülerek Saray’a getirilmiş, hükûmet dairesi önünde halka teşhir ettirilmiş ve aynı suretle geri götürülmüşlerdi. Çerkezköy istasyonunda ise 13 Müslüman ayakta duramayacak şekilde dövülmüş, ağaçlara bağlanarak üç gün

¹⁴¹² Şaneli’nin 18 Nisan 1921 tarihli ifadesi, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 70-21*; Çatalca Mutasarrıflığı’ndan Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 20 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 71-2*, Lef, 3.

¹⁴¹³ Mustafa Abdullah’ın 18 Nisan 1921 tarihli ifadesi, *BOA, DH.EUM.AYŞ, 70-21*.

¹⁴¹⁴ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nin 21 Şubat 1921 tarihli sureti, *BOA, HR.SYS 2540-3*, Lef, 13.

boyunca darp edilmişlerdi. Tekirdağ'ın Osmanlı köyü yakılmış ve sekiz kişi yaralanmıştı.¹⁴¹⁵

Artan Yunan zulümleri karşısında namuslarını kurtarmak amacıyla birçok Müslüman hayatlarına son vermekteydi. Emekli bir Türk subayının kızı Yunan zulmüne dayanamayarak intihar etmiş, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmek üzere bir vasiyet bırakmıştı: “*Ben hayatımı katlettim fakat namusumu kurtardım. Paşam intikamımı alın!*”¹⁴¹⁶ Yunanlılar, en çirkin emel ve ihtiraslarına mukavemet eden Türk kadın ve kızlarının göğüslerinde ateş yakmak suretiyle adeta engizisyon devirlerine ait vahşetleri yapmaktan geri durmuyorlardı. Yunan subayları, Edirne Darümuallimat Muallimelerinden Hicriye Hanım'ın hanesine zorla girmiş, muallime ve 16 yaşındaki kızına saldırmışlardı. Sabaha kadar evde eğlenen subaylar Hicriye Hanımı öldürmüş ve evi yakmışlardı. Yunanlılar, Kırklareli'de genç kızların ve gelinlerin oldukları evlere zorla girerek namuslarına saldırıyor, tecavüze maruz kalanları öldürüyorlardı.¹⁴¹⁷

Yunanlıların yaptığı zulümler dolayısıyla Müslümanlar hanelerinden dışarı çıkamaz hale gelmişti. Bağlara gitmek, köylerden haber alabilmek imkânsızdı. 1921 Mart ayında Hayrabolu Müftüsü çırlıçıplak soyulmuş, sakalları cımbızla yolunmuş, ayağına ip bağlanarak buzlu bir dereye sokulmuştu. Bunun üzerine Yunan Meclisinde mebus olan Mustafa Neyyir bölgeye gelerek müftüyü Edirne valisine götürmüş, Müslümanlara dokunulmaması yönünde talimat vermişti.¹⁴¹⁸ Aynı tarihlerde 500 haneli Müslüman Pomaklarla meskûn Çerkezmüsellim köyü dört taraftan ateşlenip ahalisi süngülerle bu ateşe sürülmüş ve yakılmıştı. Kurtulabilen çok

¹⁴¹⁵ 25 Şubat 1921 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire, *BOA, HR.SYS, 2540-4*, Lef, 6-8; “Trakya'da Mezalim”, *Anadolu'da Yenigün*, nr. 554-175, 13 Mart 1921 Pazar, s. 2; “Trakya'da Mezalim”, *Anadolu'da Yenigün*, nr. 554-175, 13 Mart 1921 Pazar, s. 2.

¹⁴¹⁶ “Yunanlılar Trakya'da Zulme Başladılar”, *Anadolu'da Yenigün*, nr. 555-176, 14 Mart 1921 Pazartesi, s. 1; Haberin içeriğinde bir adet harita iki adet fotoğraf vardı. Haritanın altında: “Yunanlıların mütamadi tazyikat ve tecavüzatına uğrayan Türk ve Müslümanlarla meskun Edirne Vilayetimiz”; ilk fotoğrafın altında: “Namuslarını Yunan pençesinden kurtarmak için Edirne ve havalisinden firar eden kardeşlerimizden bir manzara”; ikinci fotoğrafın altında ise: “Yunan vahşetlerine tahammül edemeyerek Yurtlarını terk etmeye mecbur olan masum kardeşlerimizden bir kafiye” yazmaktadır. Bkz. **a.g.g.**

¹⁴¹⁷ “Trakya'da Mezalim”, *Anadolu'da Yenigün*, nr. 554-175, 13 Mart 1921 Pazar, s. 2.

¹⁴¹⁸ Şark Hattı Askeri Komiserliği'nin 9 Nisan 1921 tarihli ve 194 Numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2540-12*, Lef, 3; Sinekli Hudut Müfettişliği'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen 7 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, DH.KMS. 60/3-28*, Lef, 7; Hudut Emniyet Müfettişliği'nden alınan 7 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2540-14*, Lef, 6; Harbiye Nezareti tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen 29 Mart 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2540-11*, Lef, 8; Hudut Emniyet Müfettişliği'nden gönderilen 14 Nisan 1921 tarihli rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2540-14*, Lef, 10.

azdı. Kadınların memeleri kesilmişti.¹⁴¹⁹ Yunanlılar kendilerine karşı bir tehdit yöneldiğinde hiçbir makam ve mevki tanımıyordu. Artan zulümleri protesto etmek isteyen bazı Yunan mebusları Nisan 1921’de gözaltına alınmıştı.¹⁴²⁰

Müftülük daireleri, İslam cemaatlerine ait müesseseler ve camiler süngülü Yunan askerleri tarafından kuşatılıyor, Müslümanlara zorla Yunan hükûmetinden memnun olduklarına dair Londra Konferansına telgraflar çektiriliyordu. Ayrıca Yunan idaresini arzu ettikleri hakkında vesikalar mühürlendiriliyordu.¹⁴²¹

Yunan askerleri, 1921 Mayıs ayında İstanbul ve Edirne arasında işleyen trenlere musallat olmuştu. Tren, Çerkezköy’e geldiğinde Yunan subay ve askerleri birer bahane ile Müslüman kadınları trenden indirip zorla tecavüz etmeye başlamışlardı. Dâhiliye Nezareti 1 Mayıs 1921’de Sadarete gönderdiği yazıda, pek çirkin, insaniyetle bağdaşmayan ve medenî her millet tarafından nefret nazarıyla karşılanacağına şüphe olmayan bu vahşî taarruzlar için icap edenler nezdinde etkili bir şekilde gerekli girişimlerde bulunulmasını istemişti.¹⁴²²

Bundan başka, bütün Müslümanların hayvanları yağma ediliyor ve Hristiyanlara veriliyordu. Bir çift öküze sahip olan Müslümanlardan zorla on beş ya da yirmi lira para alınıyordu.¹⁴²³ 1921 yılı Haziran ayına gelindiğine Doğu Trakya ahalisine en hafif zulüm meydan dayacağı idi.¹⁴²⁴ Yunanlılar kendi kurdukları mahkemelerle Türkler hakkında adaletsiz kararlar veriyorlardı. Kırklareli’de kurulan Yunan Divan-ı Harbi güya Yunan idaresi aleyhine isyan tertip etmekle suçlanan on dokuz Müslümanın mahkemesini tamamlamış, dokuz Müslüman hakkında idam kararı vermişti. Bunlar arasında bir Türk subayı ile bazı müftüler vardı. Ancak bu hüküm kral tarafından ömür boyu kürek cezasına çevrilmişti. Üç kişi ise ikişer sene kürek cezasına çarptırılmıştı.¹⁴²⁵

Bu sırada, 1 Ağustos 1921’de Sinekli Hudut Müfettişliğinden İstanbul’a gönderilen bir raporda, Müslümanlara yapılan işkence ve katliam gözler önüne

¹⁴¹⁹ Harbiye Nezareti tarafından Hariciye Nezareti’ne gönderilen 29 Mart 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS, 2540-11*, Lef, 8.

¹⁴²⁰ Harbiye Nezareti’nden gönderilen 28 Nisan 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS 2540-14*, Lef, 15.

¹⁴²¹ “Trakya’da Mezalim”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 554-175, 13 Mart 1921 Pazar, s. 2.

¹⁴²² Dahiliye Nezareti’nden Sadaret’e gönderilen 1 Mayıs 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2540-14*, Lef, 18.

¹⁴²³ “Trakya’da Mezalim”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 554-175, 13 Mart 1921 Pazar, s. 2.

¹⁴²⁴ “Trakya’daki Kardeşlerimiz”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 625-245, 2 Haziran 1921 Perşembe, s. 2.

¹⁴²⁵ **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar’da ve Anadolu’da Yunan Mezalimi, Anadolu’da Yunan Mezalimi**, C. II, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nr. 30, Ankara, 1996, s. 194-195; “Yunan Zulmü Günden Güne Çoğalıyor”, *Anadolu’da Yenigün*, nr. 633-253, 14 Haziran 1921 Salı, s. 1.

serilmektedir. Çorlu'da hapse atılan bazı isimler işkence sonucu öldürülmüştü.¹⁴²⁶ Bir kısım Müslüman da, Yunanlılar tarafından Kırklareli hapishanesinde katledilmişti.¹⁴²⁷ Ekim ayında da benzer bir tablo vardı. Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ hapishaneleri hala Müslümanlarla dolu idi. Birçok masumu öldürmeye devam ediyorlardı.¹⁴²⁸

Ancak, Yunanlıların Trakya'da yaptıkları bu mezalimin arkasında birçok neden yatmaktaydı. Bunlardan birincisi, Müslüman nüfusun göçe zorlanarak boşalan alanlara Rum nüfusun yerleştirilmesi idi. Harbiye Nazırı, 13 Eylül 1921'de Sadaret'e gönderdiği yazısında, Müslüman ahalinin göç etmeye zorlandığını, bunun amacının Trakya'da bir Rum çoğunluk sağlamak olduğunu ve son zamanlarda Müslümanlara olan baskının bir kat daha arttığını dile getirmişti. Bununla yetinmeyen Harbiye Nazırı, çaresiz kalan insanların mal varlıklarını oldukça cüzi bir miktara sattığını, ya da canlarını kurtarmak için evlerini terk ederek İstanbul'a geldiklerini söyledikten sonra bu muhacirlerin iâşe ve iskanlarının karşılanmasının mümkün olmadığını, bunlardan dolayı Trakya'daki Rum ve Yunan zulmüne son vermek amacıyla gerekli girişimlerde bulunulmasını istemişti.¹⁴²⁹ Sadaret de durumu Hariciye Nezaretine bildirerek İtilaf Devletleri'ne iletmesini emretmişti.¹⁴³⁰ Ancak bu girişimler netice vermemişti. Yunanlılar Rum ekseriyetin teminine çalışırken sadece Müslüman ahaliyi göçe zorlamıyor ve fakat, yeni köyler kuruyordu. Mesela Kafkasya'dan İstanbul'a getirilen 124 Rum, Papas Andreyadis refakatiyle 23 Ocak 1922'de Uzunköprü'ye gönderilmişti.¹⁴³¹

Sakarya Muharebesinden bir müddet sonra, 1921 yılı sonlarına doğru, Edirne'nin en önemli camilerinden biri olan Selimiye ve Üç Şerefeli Camilerinin

¹⁴²⁶ Bunlar, Emirzade Halit Bey, Arnavut Ali Bey, Ressam Niyazi Bey, Bakkal Mehmet Ağa damadı Hakkı Bey, Hacı Osman Kalfa, Süleyman Çavuş, Ali Pehlivanzade Hüseyin, Kalles Recep idi. Bkz. Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden varid olan 1 Ağustos 1921 tarih ve 370 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2541-3*, Lef, 4.

¹⁴²⁷ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği'nden varid olan 1 Ağustos 1921 tarih ve 370 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2541-3*, Lef, 4; Bunlarda Kalles Recep biraderi Halil, İzzet oğlu Emin, Müslim Kahya, Arnavut Ali Kahya, Uzun Hacılar Bakkal Kazım, Ferhat oğlu İbrahim, Emir Efendi, Hoca Hüseyin Efendi oğlu Faik Efendi, Reji Memuru Fevzi Efendi, Mehmet Bey'in katibi Mustafa Efendi idi. *BOA, HR.SYS. 2541-3*.

¹⁴²⁸ 11 Ekim 1921 tarihli yazı, *BOA, HR. SYS. 2541-6*, Lef, 22-6; Bu işkencelere daha fazla dayanamayan Tekfurdaglı Acente Mehmet Efendi vefat etmişti. Bkz. *BOA, HR. SYS. 2541-6*, Lef, 22-6.

¹⁴²⁹ Harbiye Nezareti tarafından gönderilen 13 Eylül 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2541-5*, Lef, 11.

¹⁴³⁰ Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne gönderilen 15 Eylül 1921 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2541-5*, Lef, 13.

¹⁴³¹ Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 7 Şubat 1922 tarihli tezkire *BOA, HR.SYS. 2541-11*, Lef, 7.

pencerelerine haç dikilmişti. Edirne Sultanisi, Rum Jimnaz Mektebi, Lala Şahin Paşa Mektebi ise banka olmuştu. Hacı İzzet Paşa Camii ve Selimiye Mektebi ise Yunan askerlerinin hizmetine sunulmuştu.¹⁴³²

15 Mart 1922’de bir Yunan müfrezesi Tekirdağ’a bağlı Kaşıkçı, Kazgandere, ve Ferhadanlı köylerine giderek silah toplama bahanesiyle ahaliyi camilere doldurup işkence yapmışlardı. Aynı tarihlerde Tekirdağ’ın Selçuklu köyü Rumları, Malkara’ya bağlı Genarlı köyündeki Kara Ahmet Ağa’nın evine zorla girerek evde bulunan beş kişiyi katletmişlerdi. Olay sırasında yaralanan ve iki saat sonra vefat eden kız çocuğu, faillerin kendilerine zahire satanlar olduğunu söyleyip hüviyetlerini açıkça teşhir ettiği halde Yunan hükûmeti tarafından herhangi bir işlem yapılmamıştı.¹⁴³³

Yunanlılar, kurdukları çetelerle Müslümanlara adeta kan kusturuyordu. Mart 1922’de Çerkezköy’de üç adet kuvvetli çete kurulmuştu. Bunlardan birincisinin mevcudu yirmi iken ikincisinin mevcudu yirmi beşi ve Değirmenköy civarında dolaşıyordu. Üçüncüsü ise Vize taraflarında hareket edip mevcudu kırk kişi idi.¹⁴³⁴ Çeteler sadece sivilleri hedef almıyordu. 24 Şubat 1922’de İstanbul-Yunanistan sınırında devriye gezen 14 numaralı Türk karakol askerlerine Sarıköy çiftliğinden ateş açılmıştı. Karakol kumandanı devriyelere desteğe gitmiş ancak onlara da ateş ile karşılık verilmişti. Sabaha kadar devam eden gözetlemeden sonra çevrede yapılan incelemede ateş edenlerin devriyeleri pusuya düşürmek amacıyla kurulmuş komiteciler olduğu değerlendirilmişti.¹⁴³⁵ 1922 Mayıs ayında Sineklikli Apostol isminde bir Rum şaki 40 kişilik çetesiyle Saray’da bulunan Müslümanlara işkence yapıyordu.¹⁴³⁶ Aynı tarihlerde yerli Rumlardan oluşan bir başka çete Hayrabolu’ya bağlı Küçükkarakarl köyündeki Hacı Veli’nin hanesini basarak 50 Osmanlı lirası altınını, 3.000 drahmi değerindeki parasını gasp etmişlerdi. Kendisinin de iki

¹⁴³² “Mukaddesatımıza Tecavüz: Edirne’de Camilerimize Haç Diktiler”, **Anadolu’da Yenigün**, nr. 745-358, 7 Aralık 1921, s. 1; Haberin başlığının hemen altına Selimiye caminin fotoğrafı konulmuş, fotoğrafın altına da: “Yunanlılar tarafından bu defa pencerelerine salib rezk edildiği bildirilen bedbaht Edirne’mizin en mühim asar-ı mimariyesinden Sultan Selim Cam-i Şerifinden” yazılmıştır. Sekiz gün sonra yayımlanan başka bir nüshada bu olay bir kez daha doğrulanmış ve şu şekilde bir haber yayımlanmıştı: “Yunanlılar Edirne’deki camilerimize haç takarken, Bursa’daki mabetlerimize de Konstantin’in resimlerini asıyorlar...” “Camilerimize Kralın Resimlerini Asıyorlar”, **Anadolu’da Yenigün**, nr. 752-365, 15 Aralık 1921 Perşembe, s. 1.

¹⁴³³ Dahiliye Nezareti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen 6 Nisan 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2541-14*, Lef, 4; Dahiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen 17 Nisan 1922 tarihli tezkire, *BOA, HR.SYS. 2541-14*, Lef, 5.

¹⁴³⁴ Hatt-ı Fasil Komiserliği’nin 5 Mart 1922 tarih ve 2/231 numaralı rapor sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 59-95*, Lef, 3; Hatt-ı Fasil Komiserliği’nin 5 Mart 1922 tarih ve 2/231 numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS. 2541-12*, Lef, 10.

¹⁴³⁵ Hatt-ı Fasil Komiserliği’nin 5 Mart 1922 tarih ve 1/313 numaralı rapor sureti, *BOA, DH.EUM.AYŞ. 59-95*, Lef, 6.

¹⁴³⁶ “Sinekli Köy Vakası”, **Akşam**, nr. 1321, 26 Mayıs 1922 Cuma, s. 2.

kulağını keserek işkence yapmışlardı. Danişment köyü de çeteler tarafından basılmış köyün imamını ve ailesini alıp kıra götürüp, 8 Osmanlı altınını, 3.000 drahmisini almışlardı. Hayrabolu'nun Canhıdır köyü de basılmış, Haşim Ağa'nın çiftliği yakılmıştı. Bu çetelere Yunan hükûmeti yardım ediyor ya da sahip çıkıyordu.¹⁴³⁷

İşgalden sonra Tekirdağ'a bağlı bir kaza olan Silivri de Yunan zulmünden payına düşeni alıyordu. Yunan askerleri, 1921 yılı Mayıs ayı ortalarına doğru teravih namazı esnasında Piri Paşa Camine saldırmışlardı. Yine Yunanistan'ın istiklalinin yıldönümünde Türk mektepleri talebeleri zorla hükûmet konağı önüne getirilmiş, orada Rum çocuklarının tacizine maruz bırakılmışlardı.¹⁴³⁸

Yunan jandarmaları Mayıs 1922'de vergileri tahsil etmek için köylere gittiğinde ahaliye hakaret ediyor, onları dövüyordu. Zorla mallarını gasp ediyordu.¹⁴³⁹

Görüldüğü gibi Doğu Trakya'daki Yunan mezalimi artarak devam etmekteydi. İstanbul'a ulaşmak isteyen muhacir kabileleri yollarda imha ediliyordu. Trakya Cemiyeti bu durum karşısında İtilaf Devletleri temsilcilerine, Cemiyet-i Akvama ve Salib-i Ahmer'e bir muhtıra vermiş, Türk halkının Yunan zulmünden bir an evvel kurtulmasını temenni etmişti. Ayrıca bu mezalimi yapan Yunan memurları hakkında tahkikat yapılması istenmişti.¹⁴⁴⁰ Trakya Cemiyeti'nden başka Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti de Salib-i Ahmer (Kızıllaç) Cemiyeti nezdinde teşebbüste bulunmuştu. Onlar da, Yunan hükûmetine uluslararası bir Salib-i Ahmer heyeti ile bölgeye gidip tahkikat yapmak için izin istemiş ve fakat Yunanlılar bunu kabul etmemişti.¹⁴⁴¹

Bu süreçte, Doğu Trakya'da yapılan zulmün hem Yunan Parlamentosunda ve hem de TBMM'de görüşüldüğünü görmekteyiz. Nitekim, bu zulmün Yunan Parlamentosu'nda ortaya çıkarılmasını engellemek için Müslüman mebuslara müthiş derecede baskılar yapılıyordu. Özellikle emlak ve araziler sistematik biçimde

¹⁴³⁷ Hatt-ı Fasıll Komiserliği'nden 5 Haziran 1922 ve 49 mükerrer numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2541-14*, Lef, 7.

¹⁴³⁸ "Silivri'de Yunan Tazyikatı", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 633-253, 14 Haziran 1921 Salı, s. 2.

¹⁴³⁹ Hatt-ı Fasıll Komiserliği'nden 5 Haziran 1922 ve 49 mükerrer numaralı rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2541-14*, Lef, 7.

¹⁴⁴⁰ "Trakyalılar Yunan Zulmünü Protesto Etmişlerdir", *Anadolu'da Yenigün*, nr. 881-501, 28 Mayıs 1922 Pazar, s. 1.

¹⁴⁴¹ "Trakya'da Tahkikatı Kabul Etmiyorlar", *Tevhid-i Efkar*, nr. 3421, 13 Temmuz 1922 Perşembe, s. 1.

Türklerden alınıyor yerlerine Rumlar ikame ediliyordu. Bu suretle Rum nüfusun çoğunluğu ele geçirmesi hedefleniyordu.¹⁴⁴²

Aynı şekilde, Yunan mezalimi BMM'nin de gündemine gelmiş, Doğu Trakya'nın işgalinin ikinci senesinde Meclis'te bazı konuşmalar gerçekleşmişti. Bu kapsamda Edirne Mebusu Şeref ve Faik Beyler ile arkadaşlarının verdikleri taktir ile Trakya Cemiyeti'nin telgrafları okunmuştu. İlk önce söz alan Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, "Edirne'ye kavuşacağız" demişti. Hakkari Milletvekili Mazhar Müfit Bey de altı yüz senedir Türk olarak yaşayan güzel Edirne'de işgalden beri devam eden Yunan hunharlığından bahsederek kırk bin Türk evinin yakıldığını, yetmiş bin Türk'ün katl ve tehcir edildiğini, bin beş yüz Türk'ün de Atina ve adalardaki zindanlara gönderildiğini, Misak-ı Milli'yi teyit eden Türk'ün er geç bu felaketten Edirne'yi kurtaracağını, her ne sebeple olursa olsun İzmir, Bursa ve Edirne'nin Yunan'a mesire-gâh olamayacağını, muhakkak intikam alınacağını söyledi ve Trakya Cemiyetine münasip bir cevap verilmesini teklif etti. Daha sonra söz alan Şeref Bey ise nutkuna şu cümlelerle başlamıştı.¹⁴⁴³

"Ey Anadolu'nun şanlı evladı!.. İki bin seneden beri Türkün mülk-i meşru olan güzel Trakya'yı Kayı Türkü zabt ettikten sonra ey siz Anadolulular! Evvela Konya'dan bizi serhat bekçiliği yapmak üzere oraya gönderdiniz..."

Konuşmasına devam eden Şeref Bey, Yunan gibi şeni bir milletin orada hiçbir zaman barınamayacağını ve barındırılmayacağını söylemiş, akabinde Trakya Cemiyeti'nden gönderilen telgrafname ile halihazırda devam eden Yunan zulmünün protestosuna dair taktirlerin Hariciye Vekaletine gönderilmesini teklif etmişti. Şeref Bey'in teklifi kabul edilmişti.¹⁴⁴⁴

Doğu Trakya'daki zulümler ve işgal, Trakya'nın Yunanlılar tarafından zapt edilmesinin ikinci yılında sadece mecliste değil birçok yerde protesto edilmişti. Siverek, Mardin, Kastamonu, İzmit, Arac, Adapazarı, Ereğli, Beypazarı, Haymana, Sungurlu, Bolu, Mihallıçık ve daha birçok yerdeki Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri,

¹⁴⁴² "Trakyalılar Yunanlılar Hakkında Tahkikat İstediler", **Akşam**, nr. 1321, 25 Mayıs 1922 Perşembe, s. 1; "Trakyalılar Yunan Zulmünü Protesto Etmişlerdir", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 881-501, 28 Mayıs 1922 Pazar, s. 1; Haberin içerisine Gümölcine saat kulesinin fotoğrafı konulmuştu. Fotoğraf için bkz. **a.g.m**; Haberin neşredildiği gün aynı zamanda 1922 senesinin Ramazan Bayramının birinci günü idi. Nüşhaların birinde bayramın buruk geçtiği yazılmıştı: "Bu bayramda Edirnesiz, İstanbulsuz, İzmirsiz geldi, gidecek, Anadolu bu bayramı da güzel Türk diyarlarının hasretiyle idrak ediyor..." "Bayramınız Kutlu Olsun", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 881-501, 28 Mayıs 1922 Pazar, s. 1.

¹⁴⁴³ **Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC)**, Üçüncü İctima Senesi, 79. İctima, 21 Celse, 24 Temmuz 1922 Pazartesi, s. 489-492.

¹⁴⁴⁴ **TBMMZC**, Üçüncü İctima Senesi, 79. İctima, 21 Celse, 24 Temmuz 1922 Pazartesi, s. 489-492; "Meclis-i Milliye'de", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 928-551, 26 Temmuz 1922 Çarşamba, s. 2.

belediye başkanları, eşraf ve ahalinin ileri gelenleri tarafından protesto telgrafları gönderilmişti.¹⁴⁴⁵ İstanbul'da bulunan Trakyalılar da 26 Temmuz 1922'de Şehzadebaşı'nda bulunan Ferah Tiyatrosunda büyük bir toplantı düzenlemişti. Galip Bahtiyar Bey ve Şakir Bey'in konuşmalarından sonra işgal gününden beri devam eden mezalimler ilgili devletler nezdinde protesto edilmiş, hazırlanan protestonameler İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilciliklerine gönderilmişti. Toplantının ardından şehitler adına Beyazıt Camiinde mevlid-i şerif kıraat edilmişti.¹⁴⁴⁶

Ne var ki bu protestolar Yunanlılar nezdinde hiçbir şey ifade etmiyordu. Onlar, zulüm yapmaktan hiçbir zaman vazgeçmeyecekti. Anadolu'da ki her yenilgi ve kaybın acısını işgal altındaki zavallı Müslümanlardan çıkartıyorlardı. Büyük Taarruzu kaybettikten sonra da intikamını savunmasız Doğu Trakyalı Müslümanlardan almaya başladılar. Öyle ki, zulüm ve talanda sınır tanımıyorlardı. Mesela, Çorlu ve Tekirdağ'daki Müslüman mağazalarının kepenklerini kırdılar, dükkanlarını yağma ettiler. Çaldıkları eşyaları otomobillerle Edirne'ye götürdüler.¹⁴⁴⁷ Yunanlılar tıpkı Anadolu'da olduğu gibi her yeri yakıp yıkıyordu. Olanlar karşısında korkan Müslümanlar ya İstanbul'a ya da Bulgaristan'a sığınmaya başladılar.¹⁴⁴⁸ Şöyle ki; Saray kazasının Güngörmez köyünden beşi erkek diğerleri kadın ve çocuklardan oluşan yüz kişilik bir kabile İstanbul sınırındaki Istranca'ya sığınmıştı. Alınan ifadelerinde kendilerinin de dahil olmak üzere civardaki köylerin yakıldığını, erkeklerin katledildiğini, tutuklandığını, kadınlara da tecavüz edildiğini söylemişlerdi. Bu arada, Saray kazasına bağlı Büyük ve Küçük Manika ile Çorlu'ya bağlı Seymen köyleri de yakılan köyler arasında idi.¹⁴⁴⁹

Daha önce belirttiğimiz gibi Yunan hükûmeti Büyük Taarruz'dan sonra kontrolünü neredeyse tamamen kaybetmişti. Asayiş her yerde bozulmuştu. Seymen'de on dokuz Müslüman tutuklanmıştı. Bunlardan Hafız Naib Efendi

¹⁴⁴⁵ "Harici Haberler-Trakya Faciası ve Vatandaşlarda Mitingler", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 929-552, 27 Temmuz 1922 Perşembe, s. 2.

¹⁴⁴⁶ İstanbul'da ki Trakyalılar ve Facia-ı İşgal", **Anadolu'da Yenigün**, nr. 930-553, 28 Temmuz 1922 Cuma, s. 2; "Trakya ve İstanbul", **Anadolu**, nr. 2799-500, 1 Ağustos 1922 Salı, s. 2.

¹⁴⁴⁷ "Trakya'da Yunan Mezalimi Çoğaldı", **Tevhid-i Efkar**, nr. 3499-471, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 2; "Trakya'da Mezalim Tahammülfersa Bir Şekil Aldı", **Akşam**, nr. 1446, 2 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1.

¹⁴⁴⁸ "Trakya'da Müslümanların Çektiği", **Akşam**, nr. 1414, 31 Ağustos 1922 Perşembe, s. 3; "Müslümanlar Sofya'ya Kaçıyorlar", **Tevhid-i Efkar**, nr. 3499-471, 1 Ekim 1922 Pazar, s. 2; "Şarki Trakya'da Vaziyet", **Akşam**, nr. 1446, 2 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1.

¹⁴⁴⁹ Çatalca Jandarma Taburu Kumandanlığı'ndan telefonla alınan 30 Eylül 1922 tarihli rapor sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 2; Çatalca Mutasarrıflığı'ndan varid olan 25 Eylül 1922 tarih ve 3755/355 numaralı tahrirat sureti, *BOA, HR.SYS, 2617-2*, Lef, 12.

hanesinin girişine asılmış, Bakkal Necmettin kurşuna dizilmiş, Ali Ağa'nın altınları ve paraları gasp edilmişti. Haraççı çiftliğinde çalışan Tekirdağlı Rahim, Yakupluköyü civarında bulunan mangal köprüsünde katledilmişti.¹⁴⁵⁰ İnsanlara olduğu kadar doğaya da zarar veriyorlardı. Çerkezköy'ün kuzeyinde bulunan Çavuşluköy taraflarında büyük bir yangın zuhur etmişti. Çayırdere tarafında Yunanlılar tarafından kasten çıkarılan orman yangını rüzgârın da etkisi ile genişlemiş ve Çayırdere köyüne sıçramıştı.¹⁴⁵¹ Yangın büyük uğraşlara rağmen söndürülememiş Saray, Silivri ve Çatalca'nın ormanlarına doğru genişlemişti.¹⁴⁵²

Yunanlılar, Büyük Taarruzun hemen ardından Tekirdağ ve çevresindeki bir çok Müslümanı tutuklamaya başlamıştı.

Tablo 3.5: Büyük Taarruzdan sonra Çorlu ve Çerkezköy'de tutuklanan bazı isimler:

1	Çorlu'dan	Tüccar Mustafa Mazhar Efendi
2	“	Bakal Mehmed Ağa
3	“	Eski Müftü Vekili Müftü Kadri Efendi
4	“	Zahire Tüccarı Mustafa Efendi
5	“	Cemaat-i İslamiye Ketebesinden Yaşar
6	“	Mustafa oğlu Mehmed Yaşar
7	“	Recep Oğlu Süleyman
8	“	Değirmenci Musa
9	“	Zahire Tüccarı Bedri Efendi
10	“	Zahire Tüccarı Akif Efendi
11	“	Zahire Tüccarı Veli Efendi
12	“ Şeyh Sinan Mahallesinden	Mustafa Efendi
13	Çorlu'dan	Karapursaklı Şükrü
14	“	Faytoncu Mehmed
15	“	Faytoncu ahmed
16	“	Talıcacı Ahmed Efendinin mahdumu Galib Efendi
17	“	Ali Pehlivanın Çocuğu Hüseyin Efendi
18	Çerkezköy'den	Toğuş Oğlu Mustafa
19	“	Ali Ağanın Ahmed
20	“	Ali Ağanın Esad
21	“	Makinist Hakkı
22	---	Mukaddema bırakılıp tekrar alınmış-Emirzade biraderlerin Katibi Faik Bey
23	Çerkezköy'den	Emirzade biraderlerin Değirmen Katibi Osman Bey
24	“	Seloğlu Ali

¹⁴⁵⁰ “Trakya'da Mezalim Tahammülfersa Bir Şekil Aldı”, **Akşam**, nr. 1446, 2 Ekim 1922 Pazartesi, s. 1.

¹⁴⁵¹ Hatt-ı Fasil Civarında Tahşidat Yapıyorlar”, **Akşam**, nr. 1447, 3 Ekim 1922 Salı, s. 2.

¹⁴⁵² “Trakya'da Yunan Tahşidat ve Mezalimi”, **Tevhid-i Efkâr**, nr. 3502, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 2.

25	“	Mustafa Ağanın oğullarından Kazım ve İbrahim
26	“	Emrullah Efendi’nin Çocuğu 13-14 Yaşında Ali
27	Çorlu’dan	Çolak İsmail Efendinin oğlu
28		İdris oğlu Mehmed
29	Çorlu’dan	Muhtar Korfallı Mustafa
30	“	Hevace Hasan Efendi ve Mahdumu
31	“	Bakkal Edhem Efendi
32	“	Hacı Osman Damadı ve Kardeşi

Kaynak: BOA, HR.SYS. 2617-1, Lef, 53.

Büyük Taarruzdan sonra Doğu Trakya’da büyük bir güvenlik problemi olmuştu. Bir taraftan Rum çeteler diğer taraftan Çerkez çeteleri de bölgeyi kasıp kavuruyordu. 25/26 Eylül 1922’de Saray kazasına bağlı Sultanbahçe köyü Çerkez çeteleri ile Yunan askerleri tarafından basılmış, bütün ahali camilere doldurularak katledilmişti. 18 yaşındaki bir kıza ise tecavüz edildikten sonra memeleri kesilmiş ve şehit edilmişti.¹⁴⁵³ 27 Eylül’de Çerkezköy’den Hamza oğlu Mehmet, Silivri Berber Mehmet ve Nalbant Osman’ın kızları ile birlikte on iki genç kız dağa çıkarılmış ve kendilerinden haber alınamamıştı.¹⁴⁵⁴

Eylül sonlarına doğru Yunanlılar Kabaklı köyü ahalisinin 10 ile 80 yaşındaki erkeklerini köy meydanında toplayıp işkence yapmışlar, daha sonra bunları Çerkezköy’e oradan da Edirne’ye sevk etmişlerdi. Yine Küçük Manika köyünden 84 kişi Saray’a götürülmüştü. Bir gün sonra eşleri veya anneleri bunlara para vermek için Saray’a gelmiş ancak kimseyi bulamamışlardı. Köylerine geri dönen bu bayanların önu Yunan askerleri tarafından kesilmiş ve ırzlarına tecavüz edilmişti.¹⁴⁵⁵ Yunan zulümleri karşısında Ankara hükûmeti Ekim ayı başında İtilaf Devletleri Komiserlerine nota vererek protesto etmişti.¹⁴⁵⁶ Ancak; 31 Ekim’e gelindiğinde Tekirdağ, Çorlu ve Hayrabolu’da Rum çeteleri tarafından yağma edilmemiş köy neredeyse kalmamıştı.¹⁴⁵⁷

Yunanlıların Türkleri bizar eden bir eylemi de genç çocukları kaçırarak Yunanistan’a götürmeleri idi. Mudanya Mütarekesi’nden sonra Türk orduları Doğu Trakya’yı teslim almadan önce Tekirdağ’ın Işıklar köyünde Bakkallık yapan Papas

¹⁴⁵³ Sinekli Hudut Emniyet Müfettişliği’nden alınan 27 Eylül 1922 tarih ve 55 numaralı rapor sureti, BOA, HR.SYS. 2617-2, Lef, 13.

¹⁴⁵⁴ Çatalca Jandarma Taburu Kumandanlığı’ndan telefonla alınan 30 Eylül 1922 tarihli rapor sureti, BOA, HR.SYS. 2617-2, Lef, 2.

¹⁴⁵⁵ 2 Ekim 1922 tarihinde Hariciye Nezareti’ne gönderilen tezkire, BOA, HR.SYS. 2617-2, Lef, 19.

¹⁴⁵⁶ “Trakya Facia-ı Protestosu”, **Akşam**, nr. 1448, 4 Ekim 1922 Çarşamba, s. 1.

¹⁴⁵⁷ “Yunanlılar Lüleburgaz’da Neler Yapmıştı”, **Tevhid-i Efkar**, nr. 3529, 31 Ekim 1922 Salı, s. 3.

oğlu Yorgi isminde bir Rum, Müslümanların dağlara iltica etmesinden istifade ederek 14 yaşında Abbas isminde bir çocuğu da beraberinde götürmüştü. Ancak babası oğlunun akıbetinin peşine düşmüştü. Yunanistan'dan dönen sivil esirlerden onun Selanik'te Kapte Havre Sokağı 3 numaralı hanede ikamet eden Işıklar köylü Papas oğlu Yorgi'nin hanesinde bulunduğunu öğrenmişti. Bunun üzerine babası İsmail oğlu Ali, İstanbul'da bulunan Ankara Hariciye Vekaleti Murahhası Adnan Bey'e dilekçe göndererek yardım istemişti.¹⁴⁵⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekaleti Dersaadet Murahhaslığı Umur-ı Siyasiye Müdüriyeti ise 28 Ekim 1923'te Hilal-i Ahmer Cemiyetine bu durumu bildirerek Yunan Salib-i Ahmer Cemiyeti nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunulmasını ve çocuğun bir an önce kurtarılmasını istemişti.¹⁴⁵⁹

Yine Yunan idaresi döneminde Tekirdağ'ın Saray kazasına tabi Ayvacık köyü Muhtarı Mıstıkoğlu İsmail ve oğlu Arif, Seyit oğlu İsmail güya üzerlerinde silah taşıdıkları gerekçesiyle gözaltına alınmışlar ve yapılan mahkeme neticesinde beş sene hapis cezasına mahkum edilmişlerdi. Ancak yakınları onların Lozan Barış Antlaşması gereğince serbest bırakılmalarını istiyordu.¹⁴⁶⁰ Hariciye Vekaleti'de Hilal-i Ahmer Cemiyetine ve İstanbul Flenk Sefaretine bunların iade edilmesi işlemlerine başlanmasını belirten bir yazı göndermişti.¹⁴⁶¹

Tabiatıyla Doğu Trakya'da yaşanan/yaşatılan Yunan zulmü, Ankara hükümetinin temsilcileri tarafından kayıt altına alınmıştı. Nitekim Refet Paşa, Doğu Trakya'da Yunanlılar tarafından yapılan gasp ve mezalim hakkında düzenlediği cetveli 1923 yılı başında Ankara'ya göndermişti. Buna göre Tekirdağ'da: 27.963 adet altın, 778 adet mecdi gümüş, 438,788 evrak-ı nakdiye, 318.897 drahmi gasp edilmişti. 8 cami, 7 mektep, 220 hane, toplamda 235 mesken yakılmış yada tahrip edilmişti. 5.717 öküz arabası 1.650 at arabası, 40 adet sandala el konulmuştu. 2.370

¹⁴⁵⁸ Babanın dilekçesinin son cümlesi şöyleydi: “Yavrumun düşman altından halasına ve celbi ile memleketine sevkine ve bu babda lazım gelen teşebbüsatin icrasına inayet ve delalet buyrulmasını istida ve lüzum eylerim”, Bkz. Tekfurdağı'nda Kurnalı Caddesinde Basri Efendi nezdinde mukim Toğruk Karacamuratlı İsmail oğlu Ali tarafından 14 Ekim 1923 tarihinde İstanbul'da Ankara Hariciye Vekaleti Murahhası Adnan Bey'e gönderilen dilekçe, *BOA, HR.İM, 86-6*, Lef, 1.

¹⁴⁵⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekaleti Dersaadet Murahhaslığı Umur-ı Siyasiye Müdüriyeti'nden Hilal-i Ahmer Cemiyeti Riyaset-i Saniliğine gönderilen 28 Ekim 1923 tarihli tezkire, *BOA, HR.İM, 86-82*, Lef, 2.

¹⁴⁶⁰ Hariciye Vekaleti'nden Hariciye Vekaleti Dersaadet Murahhaslığına gönderilen 24 Ekim 1923 tarihli tezkire, *BOA, HR.İM, 87-5*, Lef, 1; Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekaleti'nden, Hariciye Vekaleti Dersaadet Murahhaslığına gönderilen 15 Kasım 1923 tarihli tezkire, Lef, 1.

¹⁴⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Hariciye Vekaleti Dersaadet Murahhaslığı Umur-ı Siyasiye Müdüriyeti'nden Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilen 27 Ekim 1923 tarihli tezkire, *BOA, HR.İM, 87-49*, *BOA, HR.İM, 88-69*.

manda, 11.365 öküz, 432 tosun, 7.316 karasığır İneği, 618 manda ineği, 1.946 beygir, 81 kısrak, 971 merkep, 195 ester, 52.456 koyun, 6.840 keçi, 50 kaz, 440 tavuk, 450 ördek olmak üzere toplamda 85.215 hayvan gasp edilmişti. Ayrıca 10 harman makinesi ile 4 tohum makinasına da el konulmuştu. Yunanlılar, Trakya'dan toplamda 498.428 kile hububat ve zehairi beraberinde götürmüş, neredeyse bir memleketi açlığa mahkum etmişlerdi. Tekirdağ'dan gasp edilen hububat miktarı şu şekilde idi: 51.988 kile buğday, 543 kile kızılca, 55.992 kile arpa, 4.920 kile mısır, 2.753 kile çavdar, 60 kile kuş yemi, 5.025 kile yulaf, 266 kile burçak. Bunun yanı sıra birçok meyve sebze de Yunanistan'a götürülmüştü. 4.810 kıyye tütün, 5.000 kıyye bostan, 6.000 kıyye üzüm, 1.575 kıyye soğan, 300 kıyye fasulye, 300 kıyye meyve, 300 kıyye saman olmak üzere toplamda 18.285 kıyye meyve sebze gasp edilmişti.¹⁴⁶² 24 Şubat 1923'te Tekfurdağı Cemaat-i İslamiye Reisi Mehmet Adil Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Hariciye Vekaletine gönderdiği zarfta¹⁴⁶³ Yunan askerleri ve çeteleri tarafından Tekfurdağı Cemaat-i İslamiyesine ait müesseselere ait yangın, tahrip ve gasp sonucu 55.850 Türk lirası maliyetinde zarar ve ziyan olduğunu gerekli işlemlere başlanmasını istemişti.¹⁴⁶⁴ Zarfın içinde Tekirdağ'ın tahliyesinden bir hafta önce Yunan askerleri ve çeteleri tarafından yakılan ve tahrip edilen beş adet mağazayı gösteren bir fotoğraf göndermişti.¹⁴⁶⁵

Tablo 3.6: Tekfurdağı Cemaat-i İslamiyesinin tasarrufunda olan ve tahliye esnasında Yunanlılar tarafından ika edilen zarar ve ziyana ait cetvel

Kıymeti Türk Lirası	Mutasarrıfı	Mevkii	Nevi	Kârgir veya Ahşap	Suret-i ihrak veya gasb ve tahribat	Mütecasirleri
40.000	Tekfurdağı Cemaat-i İslamiyesi	Hükûmet Konağı civarı	Fevkânî ve tahtânî 5 bab mağaza	Kârgir	Kundak vazı suretiyle kamilen ihrak	Düvel-i müttelife-i müttefike heyet-i tahkikeyesi hazır olmalarına rağmen hitam-ı tahliyeden bir hafta mukaddem Yunan askeri ve çeteleri
500	“	Şadırvan caddesi	Eski Cami-i Şerif	Ahşaptır	Yağma edilen halı	Esna-yı işgal ve tahliyede ikame

¹⁴⁶² Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi-Balkanlarda Yunan Mezalimi, C. I, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1995, s. 323-327.

¹⁴⁶³ Zarf İçin bkz. Ek-Şekil C.1, s. 349.

¹⁴⁶⁴ Tekirdağ Cemaat-i İslamiye Meclisi Reisi Mehmet Adil Bey tarafından Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Hariciye Vekaleti'ne gönderilen 24 Şubat 1923 tarihli dilekçe, BOA, HR.SYS, 2604-64, Lef, 1.

¹⁴⁶⁵ Eski Mebus Mehmet Adil tarafından Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Hariciye Vekaleti'ne gönderilen 24 Şubat 1923 tarihli dilekçe, BOA, HR.SYS, 2604-64, Lef, 2; Fotoğraf için bkz. Ek-Şekil C.2, s. 349.

					ve mobilya ve tahribat	edilen Yunan askeri ve Rum çeteleriyle aileleri
1.800	“	Sahilde	Rüstem Paşa Cami- i Şerifi	Kargir	“	Keza
500	“	Hükümet Konağı Caddesi	Orta Cami- i Şerifi	“	Keza	Keza
200	“	Kara Katip Mahallesi	Hasan Efendi Cami-i Şerifi	Ahşaptır	Keza	Keza
100	“	İskender Cavuş Mahallesi	Servili Mescid-i Şerifi	“	Keza	Keza
2.000	“	Tahsis Sokağı	Depo ittihaz edilen mağaza	“	?	Keza
500	“	İbrahim Bey Mahallesi	Halveti Dergahı	“	Tahribat	Keza
300	“	Kurnalı Caddesi	Nakşi Dergahı	“	Keza	Keza
400	“	Yunus Bey Mahallesi	Yunus Bey Mescid-i Şerifi	“	Keza	Keza
5.000	“	Sahilde	Kebir-i Mekteb-i İdadi	“	Keza	Keza
300	“	Hacı Yahya Mahallesi	Kız Mektebi Binası	“	Keza	Keza
150	“	Behram Reis Mahallesi	Behram Reis Mescid-i Şerifi	“	Keza	Keza
100	“	Bevvab Mehmed Bey Mahallesi	Bevvab Mehmed Bey Mescid-i Şerifi	“	Keza	“
200	“	Gazhane civarı	Halveti Dergahı	“	Keza	Keza
400	“	“	Server Ali Paşa Türbesiyle Şeyhin iskanına ait hane	“	Keza	Keza
3.000	“	Kurnalı Caddesi	24 bab kirahaneler i	“	Keza	Keza
400	“	Kömür Pazarı	Fethiye Mektebi	“	Keza	Keza
55.850	Yekun					

Kaynak: BOA, HR.SYS, 2604-64

Şurası bir gerçek ki Yunan zulmü Tekirdağlılarda büyük bir yara açmıştı. Şehrin Müslüman nüfusunun büyük bir kısmı Balkan Savaşları sonrasında bölgeye gelen muhacirlerden oluşuyordu. Yüzlerce yıllık vatanlarından koparılmış halk yeni yerlerinde aynı tecrübeleri yaşıyordu. Malları gasp ediliyor, kadınlarına, kızlarına tecavüz ediliyor, darp ediliyor, işkence ediliyor, tutuklanıyor ve öldürülüyordu. Kaçabilen kimseler İstanbul'a veya Bulgaristan'a sığınuyordu. Bir kısmı ise yurtlarında yaşamaya devam ederek birçok eza ve cefaya boyun eğiyordu. Büyük Taarruzun Türkler tarafından kazanılması ve Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması ile iki senedir Türklere yapmadıklarını bırakmayan Rumlar, aynı akıbeti uğrama endişesi ile adeta birbirlerini ezercesine Doğu Trakya'dan arkalarına bakmadan kaçmışlardı. O kaçışta bile yağma yapmaya, gasp etmeye ve cinayet işlemeye devam etmişlerdi. Rumlar, Doğu Trakya'yı terk ettiğinde, neredeyse her yer yakılmış ve yıkılmıştı. Geride acıları ve üzümleri ile başbaşa on binlerce insan kalmıştı.

SONUÇ

Marmara kıyılarında yer alan Tekirdağ oldukça eski bir tarihe sahiptir. Bu kadim şehir tarihte birçok işgal görmüştür. Birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Önemli bir konuma sahip bu yerleşim yeri İstanbul'un yakın komşusu olmanın hem avantajlarını hem de dezavantajlarını yaşamıştır.

Bilindiği üzere Mondros mütarekesinden sonra, Fransızlar 4 Kasım 1918'de Doğu Trakya demir yolunu işgal etmiştir. Bu işgal dönemi fazla uzun sürmemiş, işgalden yaklaşık iki buçuk ay sonra Ocak 1919 ortalarında Yunan taburları Doğu Trakya demir yolunun muhafazasını Fransızlardan devralmıştır. Yunan işgaliyle birlikte bölgede huzur bozulmuş ve Rumlar taşkınlıklarını arttırmış; Yunan taburlarından cesaret alan Rumlar çeteler kurmuş, Müslüman ahaliye karşı büyük bir zulme başlamışlardır.

Yunan işgalinin en büyük destekçisi, Rum Patrikhanesi ve Metropolitler idi. Bu yapılar, kurdukları çeteler ile Doğu Trakya'da büyük bir asayiş problemi meydana getirmişlerdir. Sözün özü, bu dönemde Metropolithaneler büyük bir nifak yuvası olmuştur.

Rumlara cesaret veren sadece bu saydıklarımızdan ibaret değildir. Yunanistan ve Rumların arkasındaki büyük güç İtilaf Devletleri idi. Bilhassa İngiltere, Tekirdağ üzerinde büyük bir baskı kurmuştur. İngiliz donanması Tekirdağ'a gelerek tehditler savurmuştur. Tekirdağ'ın Marmara kıyısında yer alması Edirne ve Kırklareli'ne göre şehri daha savunmasız ve yumuşak bir karın haline getirmiştir. Fransızlar da aynı İngilizler gibi gayrimüslim nüfusun koruyucusu rolünü üstlense de onlar Tekirdağ'a daha çok kendi askeri birliklerine yer bulabilmek amacı ile gelmiştir.

Bilinenin aksine, Tekirdağ ve bölgesi de İtalyanlar tarafından işgale uğramıştır. Oysa gizli anlaşmalarda Trakya İtalyanların nüfuz sahasında değildi. İtalyanların Tekirdağ'ı işgal tarihi İzmir'in Yunanlılara verildiği tarihe denk gelmesi bu işgalin emrivaki bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Çünkü İtalyanlar Paris Barış Konferansının kendisine verilmesini istediği İzmir'in Yunanistan'a verilmesine karşı Tekirdağ ve bölgelerine asker çıkartarak Yunanistan'ın istediği Trakya'da bir askeri pozisyon almıştır.

Osmanlı hükûmeti ise olanlar karşısında yetersiz kalmıştır. Asayişin gitgide bozulması üzerine farklı bir çare düşünülmüştür. Heyet-i Nasiha bölgedeki asayiş olaylarının önlenmesi konusunda herhangi bir etki gösterememiştir. Kaldı ki, Rumların heyete karşı gösterdikleri kayıtsızlık dikkat çekmektedir. Bölücü ve

ayrılıkçı emellerin peşinde koşan Rumların, böyle bir heyeti karşılamaya gitmemeleri son derece doğaldır. Nasihat heyetleri ile taraflar arasında sükûneti sağlama çabasına rağmen Rumeli heyeti geri döndüğünde İzmir çoktan Yunanistan'a verilmişti. Bu bile heyetlerin beyhude yere zaman harcadığını bize göstermektedir.

Seçimlerin yenilenmesi ile Tekirdağ son Osmanlı Mebusan Meclisine iki vekil göndermiştir. Ancak bu meclisin de ömrü çok uzun olmadığından Tekirdağlıların en üst makamdan kendilerini ifade etmeleri imkânsız hale gelmiştir. Üstelik seçilen bu vekiller Ankara'da açılan yeni meclise de gitmeyince Tekirdağ burada da temsil edilme kabiliyetinden yoksun kalmıştır. Her şeye rağmen Mustafa Kemal Paşa ve Ankara'nın Doğu Trakya politikasının bölgenin kurtarılmasından yana olması Doğu Trakya için büyük bir şans olmuştur.

Doğu Trakya Türkleri, mütarekeden sonra Trakya Paşaeli Cemiyetini kurmuştur. Cemiyet ilk başlarda Bulgaristan'ın Doğu Trakya üzerindeki tezlerini çürütmeye çabalamış, Yunan tehlikesini tam anlamı ile öngörememiştir. Ancak Yunan emel ve istekleri ortaya çıktıkça cemiyet savuma hattını değiştirmiştir. Cemiyetin yayın organı olan Trakya Paşaeli gazetesi her gün Doğu Trakya'nın Türklüğünü ispatlayacak birçok haber yayınlamıştır. Diğer taraftan da cemiyetin en büyük destekçisi I.Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'dir. Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu ise bu bakımdan zayıf kalmıştır.

Doğu Trakyalılar geçmişin tecrübelerine bakarak ve ülkenin içinde bulunduğu korkunç durumun farkında idi. O kadar ki sıranın kendilerine geldiğini anlayan Doğu Trakyalılar İzmir'in işgaline çok büyük tepki göstermişlerdir. Her kesimden protesto telgrafları gönderilmiştir. Büyük mitingler tertip edilmiştir. Benzer tepki İstanbul'un işgalinden önce ve sonra da gösterilmiştir. Görüldüğü gibi Doğu Trakya sakinleri, her iki şehir için çok hassas davranmışlar ve büyük tepkiler göstermişlerdir. Ancak bu telgrafların, protestoların ve mitinglerin işgali önlemede çok da başarılı olduğu söylenemez. Çünkü siyasi irade dahi ancak protesto ile karşılık veriyordu. Yine de tepkilerini vererek milli hassasiyetlerini göstermeleri büyük bir sorumluluk örneğidir.

Diğer taraftan da Venizelos'un Doğu Trakya'nın Rumluğunu ispatlamasına ve Yunanistan'a bağlanmasına yönelik Avrupa'da yürüttüğü diplomasi sonuçlarını vermiştir. Yüzyıllardır Türkleri Avrupa'dan çıkarmak için uğraşan batılı devletler ise bu fikirleri desteklemiş, Türklerin Avrupa'daki son toprak parçasını Yunanistan'a bırakmıştır. San-Remo Konferansı Doğu Trakya'yı Yunanistan'a vermiştir.

Bunun anlamı Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafında işgal edilmesidir. Daha İstanbul'un işgal edilmesinden sonra I. Kolordu derhal seferberlik ilan ederek Doğu Trakya'da bazı önlemler almıştır. Bu süreçte dikkat çeken bir husus, ilan edilen seferberliğe Tekirdağ halkının yeterince katılmamasıdır. Bunun en büyük sebebi İstanbul hükûmetinin kayıtsız şartsız teslimiyet politikalarıdır. Bölgeye gönderilen yayınlar Doğu Trakya'daki maneviyatın kırılmasına neden olmuştur. Aynı şekilde İstanbul hükûmetinin sadık bir neferi olan Mutasarrıf Firuzan Bey, bölgedeki her türlü milli girişimi baltalamış ve seferberliğe uymamıştır. Bu mutasarrıf Tekirdağ için bir felaket olmuştur. İkincisi, şehrin demografik yapısıdır. Çünkü Marmara kıyılarının büyük kısmı Tekirdağ sınırlarında yer alıyor ve bu kıyılarda daha ziyade gayrimüslim nüfus yaşıyordu. Bu iki temel sebep Tekirdağ'ı, Edirne ve Kırklareli'ne göre daha savunmasız ve güçsüz bırakmıştır. Yunanistan, büyük olasılıkla Tekirdağ'ın bu zafiyet içeren durumunu bildiği için denizden en büyük çıkartmayı Tekirdağ'a yapmıştır.

Trakya'da savunmanın çökmesinden sonra Bulgaristan'a geçen Trakyalılar burada tekrar örgütlenmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'dan gelen direktifle Trakya'da çeteler oluşturmuşlardır. Çünkü Yunan kuvvetlerinin Batı Trakya'da tutulması Ankara için son derece önemli idi.

Doğu Trakya, Yunan işgaline direnme konusunda gerekli dirayeti gösterememişti. Yıllardır süren savaş ve onun getirdiği yorgunluk bölge insanın direnme azmini zayıflatmıştı. Trakya'da mücadeleyi zayıflatın başka bir etmen de Balkan Savaşı'nda yaşanan vahşetler ve zulümlerdi. Daha açık bir ifade ile bölge insanın yakın geçmişinde cesaret verici bir itici gücün olmamasıydı. Tam tersine bu facia onların maneviyatını ve cesaretini kırmıştı.

Yunan işgali ile Tekirdağ'da asırlardır süren Türk hâkimiyeti sona ermiş ve Yunan işgal dönemi başlamıştır. Bu işgalin ilk sonucu, binlerce Müslüman'ın İstanbul'a göç etmesidir. Tabiatıyla bu göç karşısında İstanbul Muhacirin Müdüriyeti çaresiz kalmış ve çeşitli kurumların yardımları ile muhacirlere yardım edilmiştir. Gerçek şu ki, işgal ile Müslümanlar için oldukça zor günler başlamıştır. Yunanistan'ın buradaki amacı Doğu Trakya'daki Türk nüfusunu eritip yerine Kafkasya başta olmak üzere çeşitli yerlerden getirilen Rumları yerleştirmektir. Böylece Rum nüfus çoğunluğu ele geçirmiş olacaktı.

İşgalden sonra Tekirdağ'da hareketlilik oluşturan bir başka gelişme de Yunanistan seçimleridir. Seçimi Venizelos'un kazanmasına kesin gözü ile bakılırken muhalifler Doğu Trakya'nın seçime dâhil olmasını istememişlerdir. Ancak seçimi büyük bir çoğunlukla muhalifler kazanmıştır. Muhalifler her ne kadar barışı getireceklerini ileri sürerek seçimi kazansalarda Yunanistan'ın Doğu Trakya politikasında bir değişiklik olmamıştır. Sonuç olarak Doğu Trakya'dan 52 sandalyenin 20'sini Türkler kazanmıştır. Bu çok büyük bir oran olmakla beraber milletvekili sayısından demografik bazı çıkarımlar yapmak, eksik değerlendirmelere sebep olabilir. Çünkü Doğu Trakya'nın Yunanistan tarafından işgal edilmesi ile Müslüman nüfus yoğun bir şekilde İstanbul ve Bulgaristan'a göç etmeye başlamıştır. Kaldı ki Yunan idaresini kabul etmek istemeyen ve bu kapsamda seçime gitmeyen azımsanamayacak derecede Türk olduğu kabul edilirse Doğu Trakya'daki Türk varlığı daha iyi anlaşılacaktır.

Şurası bir gerçek ki, Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı işgal etmesi, Türkler için oldukça zorlu bir sürecin başlamasına sebep olmuştur. Her şeyden önce, günler geçtikçe Yunan zulmü artmış ve bunun sonucunda Doğu Trakya'nın bazı ileri gelenleri hapsedilirken bazıları da sürgüne gönderilmiştir. Bu arada, işbirlikçi Türkler ortaya çıkmıştır. Saray da işbirlikçi Türkler Yunan işgaline karşı direnmek isteyenleri tutuklayarak günlerce işkence etmişlerdir. Osman Niyazi Kaptan, Hafız Ahmet adlı kişiler Yunan propagandası yaparak adeta bir Yunanlı gibi birçok Türk'e iftiralar atarak ölümlerine sebep olmuşlardır. Hafız Ahmet, Kral Konstantin adına dualar icra ederken Selimiye camiinde Venizelos'un sıhhat ve selameti adına mevlit okutulmuştur. Mustafa Neyyir Bey yayınladığı Temin gazetesi ile fesat yuvasının merkezi olmuştur. Bunların varlığı Türklere yönelik zulmü daha da artırmıştır. Ancak onların unuttuğu bir hakikat vardı. İhanet edenler bir gün mutlaka cezasını çekiyordu. Kaldı ki Büyük Taarruzun ardından hepsi başına gelebilecek felaketleri hesap ederek kaçmışlardı.

Bütün bu gelişmeler, Yunanistan için Tekirdağ'ın ne kadar önemli bir şehir olduğunu ortaya koymuştur. Her şeyden önce Tekirdağ, bir ikmal merkezi olmuştur. Öyle ki, Batı Anadolu'ya sevk edilecek Yunan birlikleri trenlerle kolayca Tekirdağ sınırlarına getirilmiş Tekirdağ limanından gemilerle Anadolu'ya nakledilmiştir. Kısacası askeri sevkiyatın önemli bir merkezi konumuna ulaşmıştır.

Böylece, Yunanistan için oldukça önemli bir konuma gelen Tekirdağ, Yunanistan'ın İstanbul'a saldırma ihtimalinin doğduğu 1922 Temmuzunda bir kat

daha önem kazanmıştır. Yunanistan'dan ve Anadolu'dan getirilen takviye birlikler Tekirdağ'a getirilmiş ve buradan İstanbul sınırına sevk edilmiştir. Yunanistan'ın İstanbul'u almak için Tekirdağ'a yaptığı bu yığınak Anadolu'da büyük bir zafiyet doğurmuştur. İstanbul'u almak uğruna girdikleri bu askeri hata onların hem Anadolu'yu hem de Doğu Trakya'yı kaybetmelerine neden olmuştur.

Kabul edilmelidir ki, Doğu Trakya'nın kaderi, 30 Ağustos 1922'de Mustafa Kemal Paşa'nın komutasında Türk ordusunun Yunan Ordusu karşısında kazandığı büyük askeri zaferle değişmiştir. Bu zaferden sonra Mudanya'da mütareke görüşmelerine başlanmasına karar verilmiştir. Mütarekenin en önemli konusu şüphesiz Doğu Trakya idi. 3-11 Ekim 1922 tarihleri arasında yapılan görüşmeler sonunda Mudanya Mütarekesi imzalanmıştır. Bu mütareke ile Anadolu'daki Türk-Yunan savaşı resmen sona ererken yaklaşık bir aylık süre içinde Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı tahliyesine karar verilmiştir. Bu tahliye, 25 Kasım'da Edirne'nin kurtuluşuyla tamamlanmıştır.

Doğaldır ki, Türklerin Doğu Trakya'yı tekrar elde etmeleri Rum nüfusta büyük bir paniğe neden olmuştur. Zaten yoğun bir Rum nüfus barındıran Doğu Trakya'ya bir de Anadolu'dan gelen on binlerce mülteci Rum ve diğer unsurların da varlığı eklenince büyük bir insani kriz ortaya çıkmıştır. İki seneden beri Türklere yaptıkları zulmün kendilerine de yapılabilecek bir intikam alınmasından korkan Rumlar, Trakya'yı terk etmek için adeta birbirlerini ezmiştir. Ne tuhaftır ki iki senedir Rum vahşet ve aşırılıklarına susan Amerikan ve Kanada basını da adeta dile gelmiştir. Rumlar aciz ve mağdur gösterilmiş bir an önce bölgeye yardım gönderilmesi istenmiştir. Tekirdağ sahilinde mülteci sayısı yüz binlere ulaşmıştır. Açıkçası tam bir kaos hakimdi. Mütareke şartları gereğince bölgeye önce İtilaf Devleti askerleri gelmiştir. İngilizler, Tekirdağ merkezdeki durumu kontrol altına almakta zorlanmış şehre dışarıdan gelen akınları önlemek için yakın köylere tebligat yapıp Tekirdağ'a girişler bir süre ertelenmiştir. Çorlu ve Çerkezköy'e giren İtalyanlar ise Yunan askerleri ile çatışmış, birçok Yunan askeri tutuklanmıştır. Büyük Taarruzda dağılmış Yunan ordusu Yunanistan'da Eylül 1922 sonunda darbe yapmasına rağmen ordu içerisindeki disiplinsiz davranışları engelleyememiştir. Doğu Trakya'dan giderken son darbeyi vurmak isteyen birçok yağmacı grup ortaya çıkmıştır. Yunanistan resmi yollardan dahi Türklerin elindeki buğdayları gasp etmeye çalışmıştır. Amerikan basını ise hala beş bin Türk milliyetçisi askerin sivil kıyafetlerle Doğu Trakya'ya girdiğini ve çeteler kurduğunu söyleyerek tarafgir yayınlarına devam etmiştir.

Sonuç olarak Doğu Trakya'yı kurtarmak amacıyla Türk jandarmasının bölgeye gelmesi Müslüman Türk halkı arasından büyük heyecan ve mutluluk yaratmıştır. Öyle ki asker taşıyan trenler hemen her istasyonda durdurulmuş, nutuklar atılmış, şiirler okunmuş, nutuklar atılarak kurbanlar kesilmiştir. Bu şekilde ilerleyen trenler, 13 Kasım 1922'de İngilizlerin elinde bulunan Tekirdağ'ın merkezine ulaşmışlardır. Yol boyundaki halk gibi Tekirdağlılar da, askerin şehre girişini büyük bir coşkuyla karşılamıştır. Böylece, yaklaşık iki yıl kadar süren Tekirdağ'daki Yunan işgali sona ermiş, Ermeni ve bilhassa Rumların bölgeden gidişiyle Doğu Trakya'nın olduğu gibi Tekirdağ'ın da demografik yapısı değişmiş ve şehir tamamen Müslüman Türk olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

A. Arşivler

1- Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri¹⁴⁶⁶

a-) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, (BCA),

Kararlar Dairesi Başkanlığı (1920-1928)

Muamelat Genel Müdürlüğü

b-) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (BOA),

Bâb-1 Ali Evrak Odası (BEO)

Cevdet Dahiliye (C..DH)

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalem-i Evrakı (DH.EUM.AYŞ)

DH.EUM.AYŞ 2.Şb

DH.EUM.AYŞ 5.Şb

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Ecanib Kalem-i (DH.EUM.ECB)

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH.İ.UM.)

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri (DH.İ.UM.EK.)

Emniyet-i Umumiye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (BOA, DH.EUM.KLH)

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Evrak Odası Kalem-i Evrakı (DH.EUM.VRK)

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Muhasebe Kalem-i Evrakı (DH.EUM.MH):

Dâhiliye Nezareti Dâhiliye Kalem-i Mahsus Evrakı (DH.KMS)

Dahiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrüsefer Kalem-i (DH.EUM.SSM)

Dahiliye Nezareti Hukuk Evrakı (DH.H)

Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH.İD)

Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri
(DH.MB.HPS.M)

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalem-i (DH.MKT):

Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH. MUI)

Dahiliye Nezareti Muhasebe Kalem-i Belgeleri (DH.EUM.MH)

Dâhiliye Nezareti Umur Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Evrakı (DH.UMVM)

Dahiliye Nezareti Sicil-i Ahval Defterleri (DH.SAİDd)

¹⁴⁶⁶ Arşiv belgelerinin klasör ve dosya numaraları metin içinde gösterilmiştir.

Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR)
Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti (HR.UHM):
Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS)
Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR.İM)
Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR.HMŞ.İŞO)
Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO)
İrade Dahiliyesi (İ.DH)
İrade Dosya Usulu (İ.DUİT)
İrade Ticaret ve Nafia (İ.TNF)
İrade Taltifat (İ.TAL)
Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiye Kalemi (MF.İBT)
Maliye Nezareti Emlak-ı Emirriyye Müdüriyeti Evrakı (ML.EEM)
Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)
Paris Sefareti Belgeleri (HR.SFR.04..)
Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlık Evrakı (TFR.I.AS)
Rumeli Müfettişliği Selanik Evrakı (TFR.I.SL.)
Satın Alınan Hacı Adil Bey Evrakı (HSDHADB)
Şura-yı Devlet Belgeleri, (ŞD)
Yıldız Mütevenni Maruzat Evrakı (Y.MTV)

c-) Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE),¹⁴⁶⁷

d-) T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTEA),¹⁴⁶⁸

e-) İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşivi (İBBAKSA),¹⁴⁶⁹

¹⁴⁶⁷ Fon kodları metin içerisinde verilmiştir.

¹⁴⁶⁸ Kutu, Gömlek ve Belge numaraları metin içerisinde verilmiştir.

¹⁴⁶⁹ Sayısal arşiv numaraları metin içerisinde verilmiştir.

2-) Yayınlanmış Arşiv Belgeleri/Yayınlar

- _____ : Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, **Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri**, IV, Ankara 1991.
- _____ : T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi-Balkanlarda Yunan Mezalimi**, C, 1, Yay. Nr. 22, Ankara 1995.
- _____ : T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi, Anadolu'da Yunan Mezalimi**, C, II, Ankara, 1996
- _____ : T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, **Osmanlı Belgelerinde Ermeniler**, nr. 14, Ankara 1995. s. 210.
- _____ : T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz**, 6'ncı kısım, 2'nci kitap, C, 2, (1-31 Ağustos 1922) Ankara Genelkurmay Basımevi, 1995.
- _____ : T.C. Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, **Balkan Harbi (1912-1913)**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Yayınları, Ankara 1979.
- _____ : T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, C. 1, 3. Baskı, Ankara, 1999.
- _____ : T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi II, Batı Cephesi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, I. Kısım 2. Baskı, Ankara, 1994.
- _____ : T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1999, C. 2.

_____:	Milli Egemenlik Belgeleri , TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Daire Başkanlığı, TBMM Basımevi, 2015
_____:	Askeri Tarih Belgeleri Dergisi
_____:	Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

B. Resmi Yayınlar

1-) Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri (MMZC),

D: 3, Cilt: 3, İçt. Sen: 5, İnıkad: 11.

D: 3, Cilt: 1, İçt. Sen: 5, İnıkad: 24.

D: 3, Cilt: 1, İçt. Sen: 5, İnıkad: 25.

2-) Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC)

Üçüncü İctima Senesi, 79. İctima, 21 Celse.

3-) Salnameler

Edirne Vilayet Salnamesi C. 1; 7; 18; 20

C. Süreli Yayınlar

Türk Basını¹⁴⁷⁰

Ahali

Akşam

Alemdar

Anadolu

Anadolu'da Yenigün

Ati

Azim

Dersaadet

Hadisat

Hakimiyet-i Milliye

İkdam

İleri

¹⁴⁷⁰ Gazete numaraları metin içinde gösterilmiştir.

İstiklal
Muvakkit
Peyam-ı Sabah
Son Posta
Söz
Şafak
Takvim-i Vekayi
Tasvir-i Efkâr
Tevhid-i Efkar
Trakya Paşaeli
Vakit
Yeni Gazete
Yenigün
Yeni İnan
Yenişark

İtalyan Basını

L’Idea Nazionale
La Tribuna

Amerikan Basını

Berkeley Daily Gazette
Easton Free Press
Ellensburg Daily Record
Evening Tribune
Lawrence Daily Journal-World
Lewiston Evening Journal
Meriden Morning Record
Prescott Evening Courier
Prescott Journal Miner
Providence News
Schenectady Gazette
Spokane Daily Chronicle
St. Joseph News Press

The Bakersfield Californian
The Beaver Falls Tribune
The Bend Bulletin
The Bonham Daily Favorite
The Daily Times
The Deseret News
The Evening Independent
The Gazette Times
The Gettysburg Times
The Lewiston Morning Tribune
The Meriden Daily Journal
The Middletown News-Signal
The Nevada Daily Mail
The Newburgh Daily News
The Norwalk Hour
The Owosso Argus: Press
The Pittsburg Press
The Portsmouth Daily Times
The Reading Eagle
The Rochester Sentinel
The Spokesman:Review
The Telegraph-Herald

Kanada Basını

The Border Cities Star
The Calgary Daily Herald
Dawson Daily News
The Montreal Gazette
The Morning Leader
The Ottawa Evening Citizen
The Saskatoon Phoenix
The Toronto World
The Vancouver Sun

D. Hatıralar

- Atatürk, Kemal: **Nutuk 1919-1927**, Haz: Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- Aykut, Mehmet Şeref: **Trakya’da Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta’da Türkler**, Haz: Hasan Berke Dilan, Alfa Yayınları, İstanbul 2010.
- Hatemi, Nilüfer: **Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri**, Yapı Kredi Yayınları, C. 2, İstanbul 2002.
- Karabekir, Kazım: **Günlükler (1906-1948)**, Çev: Budak Kayabek, Haz: Yücel Demirel, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2020, C. I.
- Karabekir, Kazım: **İstiklal Harbimizin Esasları Paşanın Yakılan Kitabı**, Haz: Faruk Özerengin, Truva Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2019.

E. Araştırma Eserleri

Kitaplar

- Akandere-Osman-Hasan
Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Politikaları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011.
- Altınel, B. Cem: **Kuruluşunun 100. Yılında Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Yöneticilerinin Yaşam Öyküleri**, Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, Edirne 2018.
- Akşin, Sina: **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Son Meşrutiyet**, C. II, İşbankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul 2021.
- Andreasyan, Hrand Der: **Polonyalı Simeon’un Seyahatnamesi (1608-1619)**, Everest Yayınları, İstanbul 2013.
- Armaoğlu, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Kronik Kitap, 27. Baskı, İstanbul 2020.

- Ata, Feridun: **İşgal İstanbul’unda Tehcir Yargulamaları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3.Baskı, Ankara 2017.
- Ayışığı, Metin: **Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye’ye Gelen Amerikan Heyetleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- Ayışığı, Metin: **Mareşal Ahmet İzzet Paşa Askeri ve Siyasi Hayatı**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- Atalay, Bülent: **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi’nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.
- Başak, Tolga: **Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim-30 Kasım 1918)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Başer, Edip: **Mütareke’den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Bayur, Yusuf Hikmet: **Türk İnkılabı Tarihi**, C. II, Kısım: II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik: **Trakya’da Milli Mücadele**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. 1. Ankara 1992.
- Budak, Mustafa: **Misak-ı Milliden Lozan’a İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası**, Küre Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2014.
- Çankaya, Ali: **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları İle Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı) 1859-1968”**, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969.

- Çelebi, Mevlüt: **Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitapevi, İzmir 1992.
- Çelebi, Mevlüt: **Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2020.
- Çelebi, Mevlüt: **Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.
- Çelebi, Mevlüt: **İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi, (1919-1922) Greek Massacre In Anatolia On Italian Archives Documents (1919-1922)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.
- Çevik, Hikmet: **Tekirdağ Müzesine Doğru**, Tekirdağ Halkevi Yayınları: 3, Ekin Basımevi, İstanbul 1966,
- Çevik, Hikmet: **Tekirdağ Tarihi Araştırmaları**, İstanbul 1949.
- Danışmend, İsmail Hakkı: **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2011, C. 1.
- Demirel, Ahmet: **İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017.
- Develioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat-Eski ve Yeni Harflerle**, Haz: Aydın Sami Güneyçal, 11.Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları Ankara 1993.
- Doğruöz, V. Türkan: **Milli Mücadele Yıllarında Kırklareli (1918-1922)**, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021.
- Eldem, Vedat: **Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.
- Erdem, Nilüfer: **Yunan Tarihçiliği Gözüyle Yunan Harekâtı 1919-1923**, Derlem Yayınları, İstanbul 2010, s. 37.
- Erzen, Arif: **İlkçağ Tarihinde Trakya Başlangıçtan Roma Çağı'na Kadar**, Haz: Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1944,

- Eyyupoğlu, İsmail: **Mudanya Mütarekesi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.
- Goloğlu, Mahmut, **Milli Mücadele Tarihi-II Sivas Kongresi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2017.
- Gökbilgin, M. Tayyib: **Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisinin Açılmasına**, Kronik Kitap, 4. Baskı, İstanbul 2019.
- Görgülü, İsmet: **Büyük Taarruz**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992.
- Görgülü, İsmet: **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Gözübüyük-A. Şeref, Suna Kili, **Türk Anayasa Metinleri 1839-1980**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, nr. 96, Ankara 1982.
- Greene, Francis Vinton: **93 Harbi Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı**, Çev: Sebahattin Şenol-Muhammet Şeviker, İz Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Güner, Zekai: **Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998.
- Güneş, İhsan: **Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler, Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)**, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- Hammer: **Büyük Osmanlı Tarihi**, Haz: Mümin Çevik, Milliyet, C. 1.
- İğdemir, Uluğ: **Sivas Kongresi Tutanakları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara tarihsiz.
- Jorga, Nicola: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

- Kabacalı, Alpay: **Talat Paşa'nın Anıları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 19. Basım İstanbul 2024.
- Kamil, İbrahim: **Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Anadolu'da ve Trakya'da Milli Mücadele (1919-1922)**, Nobel Yayınları, Ankara 2020.
- Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, S. 16, C. 9.
- Meray, Seha L: **Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri, Sevr Antlaşması Mondros Bırakışması İlgili Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- Orhun, Fatma Çalik: **Salnameler ve Arşiv Vesikaları Işığında Keşan Tarihi**, Ankara 2021.
- Oy, Aydın: **Tekirdağ İli Yer Adları-1 Merkez İlçesinin Toponimisi**, Tekirdağ Halkevi Yayınları No: 1, Ekin Basımevi, İstanbul 1964.
- Özalp, Kazım: **Milli Mücadele'de 1919-1922**, C.I-II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2020.
- Özmen, Abidin: **Trakya**, İçişleri Bakanlığı Yayını, 1948.
- Öztuna, Yılmaz: **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994, C. 1.
- Satkın, Münir: **Tekirdağ Eski Ahşap Evleri**, Tek Ofset Matbaacılık, Tekirdağ, 1996.
- Selek, Sabahattin: **Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, Doğan Kitap, 1. Baskı İstanbul 2020.
- Serez, Mehmet: **Atatürk ve Milli Mücadelede Tekirdağ**, T.C. Tekirdağ Valiliği Yayınları, 2004.
- Serez, Mehmet: **Tekirdağ ve Çevresi Şehitlikleri**, 2009.
- Serez, Mehmet: **Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları**, Ankara 2007.
- Sonyel, Salahi R: **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika (Büyük Millet Meclisi'nin Açılışından Lozan Antlaşmasına Kadar)**

- II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2003
- Şarlak, Levent: **The Times Gazetesine Göre Balkan Savaşları**, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara 2020,
- Tanör, Bülent **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, Yapı Kredi Yayınları, 32. Baskı, İstanbul 2019.
- Tansel, Selahattin **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- Türkgeldi, Ali: **Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi**, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1948.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- Tezel, Yahya S.: **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, I. Basım İstanbul 2015.
- Yavuz, Bilge: **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşivleri Açısından 1919-1922**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, C. 1.
- _____ : **Cumhuriyetin 75. Yılında Tekirdağ'da Eğitim**, Tekirdağ Valiliği Yayını, 1998.
- _____ : **Cumhuriyetin 50. Yılında Tekirdağ**, 1973 İ-İ Yıllığı, TEM OFSET Matbaası, İstanbul Ekim 1973.

Makaleler

- AKIN, Veysi: “Cafer Tayyar Paşa'nın Esir Alınışı ve Esaret Hayatı”, **İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri**, 1995, S. I, s. 31-38.

- Aksoy, Volkan “Paris Barış Konferansı’nda İtalyanlar”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2020, C. 16, S. 32, s. 633-660.
- Ateş, Hacer : “Tekirdağ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, C. 40, İstanbul 2011, s. 359-362.
- Aydın, Mahir: “Elviye-i Selâse”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** C. 11, İstanbul 1955, s. 68.
- Balcı, Sezai: “Osmanlı Devletinde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 27, S. 44, s. 78-98.
- Budak, Mustafa: “Osmanlı Devleti’nin Paris Barış Konferansına Davet Edilmesi ve Muhtıralar Sunması ile İlgili Tartışmalar”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi**, C. 71, 2020, s. 445-472.
- Bozkurt, Abdurrahman: “Yunanistan’ın İstanbul’u İşgal Planı (1922)”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 2014, S. 18, s. 133-154.
- Bozkurt, Abdurrahman: “Trakya’nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan’a Devri” **Türkiyat Mecmuası**, Milli Mücadele Özel Sayısı: 29, 2019, s. 25-46.
- Çelik, Kemal: **Milli Mücadele’de Adana Havalisi (1918-1922)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.
- Çelikaş, Hasan Sabri: “Mekteb-i Sultani Müfredatındaki Ulûm- Diniye Derslerinin Niteliği,” **Sahn-ı Semandan Darülfünuna XIX Yüzyıl, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları**, 2021, s. 141-179.
- Çetin, Necati: “Resmi Belgelere Göre Tekirdağ’dan Çanakkale Harbinde Şehit olanların Kayıtları Üzerine Analitik İstatistiki İnceleme”, **100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşlarında Tekirdağ Sempozyumu**, Toprak Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 2015, s. 321-330.

- Çetin, Nurten: “1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 24, 2010, s. 149-175.
- Çevik, Zeki: “Batı Anadolu’da Kuva-yı Milliye Bir Aydın: “Hasan Basri (Çantay) Bey”, **Kuva-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Haziran 2010, s. 107-121.
- Çevik, Zeki: “Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Sayı 10, 2006, s.1-28.
- Darkot, Besim: “Tekirdağ”, **İslam Ansiklopedisi İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnoğrafya ve Biyografya Lügati**, Milli Eğitim Yayınları, C. 12/1, Eskişehir 2001, s. 133-135.
- Demirhan, Hasan: “Paris Barış Konferansında (1919) Yunanistan’ın Toprak Talepleri ve Batı Anadolu’nun İşgal Kararının Alınması”, **Asia Minor Studies**, 2019, C. 7, s. 201-219.
- Demirhan, Hasan: “Milli Mücadele Döneminde Doğu Trakya’da Bir Milli Müfreze”, **Humanitas Sosyal Bilimler Dergisi**, XII, 111-114.
- Efe, İsmail: “Mütareke Dönemi Asayiş Sorunları ve Çare Olarak Düşünülen Nasihat Heyetleri”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. VI, S. 1, Ocak 2016 s. 230-247.
- Ekin Ümit
- Kanal, Hümmet: “Tekfurdağı Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)”, **Humanitas**, C. 2, S, 4, s. 109-128.
- Engin, Vahdettin: “Rumeli Demiryolu”, **DİA**, C.XXXV, İstanbul 2008, s. 235-237.
- Erdem, Nilüfer: “Mondros Ateşkes Antlaşması’nın Yunan Basınındaki Yankıları”, **Mondros Mütarekesinin 100. Yılı: I. Dünya Savaşı’nın Sonu Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu,

- Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C. 2, Ankara 2019, s. 1171-1185.
- Erdem Nilüfer: “Albay Konstantinos Mazarakis Enian’ın Batı Trakya’yı Yunanistan’a Dahil Etmeye Yönelik Faaliyetlerine İlişkin 17 Şubat 1919 Tarihli Raporu”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 2013/1, C. 12, S. 23, s. 83-94.
- Eyicil, Ahmet: “30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi”, **Mondros Mütarekesinin 100. Yılı: I.Dünya Savaşının Sonu Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C. I, Ankara 2009, s. 27-49.
- Gültekin, Elif: Gazi Doğan, “Osmanlı Dönemi Belediye Tabipliği Uygulamasına Karamürsel Örneğinde Bir Bakış”, **Lokman Hekim Dergisi**, 2018, s. 218-223.
- Işım, Burçin: “Mütareke Sonrası Tekirdağ: Polis Hüseyin Efendi ve Bigalı Nefer Ali’nin Şehit Edilmesi Olayı”, **Milli Mücadele’nin Yerel Tarihi 1918-1923**, C. X, Ankara 2023, s. 359-374.
- Işım, Burçin: “Rumeli Heyet-i Nasihası’nın Raporu ve Edirne Valisi Salim Paşa’nın Cevabı”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S. 38, 2020.
- Işın, Mehmet Akif: “Tekirdağ’da Tarih Öncesi Yerleşmelerden Menekşe Çatağı ve Trak Tümülüsleri”, **Tekirdağ İli Değerleri Sempozyumu**, Tekirdağ 2010, s. 109-115.
- Karayaman Mehmet, “İzmir Valisi İzzet Bey’in Kaleminden İzmir’in İşgali” **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.6, S. 15, 2007, s. 3-18.
- Keleş, Zülâl: “İstiklal Savaşı’nda Trakya Bölgesi ve Başarısızlık Nedenleri (Ekim 1918-Temmuz 1920)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 19, S. 57, 2003, s. 1017-1042.

- Kııl, Machiel: “Yenişehir”, **Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi**, C. 43, s. 473-476.
- Körpe, Reyhan: “Büyük İskender’in Troas’ta İzlediğı Rota ve Granikos Savaşı”, **Çanakkale Araştırması Türk Yıllığı**, C. X, S. X. Çanakkale 2011, s. 95-108.
- Kübra Erhan: “İdari Coğrafya Açısından Bir İnceleme: Tekirdağ İli”, **Humanitas**, C. 8 S. 15, s. 154-174.
- Mehmet Okur: Milli Mücadele Döneminde Fener Rum Patrikhanesinin ve Metropolitlerin Pontus Rum Devleti Kuruluşuna Yönelik Girişimleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C. 8, S. 29, 2002, s. 101-116.
- Mert, Özgür: “İşgalden Kurtuluşa Doğı Trakya”, **Atatürk Yolu Dergisi**, C. 15, S. 58, Bahar 2016, s. 123-176.
- Özdemir, İslam: “Müttefik Denizaltılarının Tekirdağ Sahillerindeki Faaliyetleri ve Batırılan Gemiler”, **100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşlarında Tekirdağ Sempozyumu**, Toprak Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 2015, 331-350.
- Özdemir, Nuray: “Büyük Taarruz Öncesi Yunanistan’ın İstanbul’u İşgal Planı”, **Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslar arası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2012 Uşak, C. II, s. 863-881.
- Özkan, Kenan: “Yunan İşgali Sonrasında Doğı Trakya’dan Bulgaristan’a İltica Hareketi”, **Belleten, Türk Tarih Kurumu**, C. LXXXVI, S.CCCIX, s. 635-684.
- Öztaş, Sezai, Koçan, Şenol: “II. Balkan Savaşı’nda Doğı Trakya’nın Bulgar İşgalinden Kurtarılması”, C. XI, **Humanitas, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 273-297
- Saylan, Gürkan Fırat: “İstanbul’un Resmen İşgali”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, C. 11, S. 41, Ocak 2014, s. 17-39.

- Serez, Mehmet: “Atatürk ve Tekirdağ”, **Tekirdağ İli Değerleri Sempozyumu**, Tekirdağ 2010, s. 101-109.
- Tağmat, D. Çağla: “Yunan Belgelerinde Trakya’nın Yunanistan tarafından İşgali ve Cafer Tayyar”, **9 Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Amasya 2019, s. 333.
- Tuncel, Metin: “Tekirdağ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, C. 40, İstanbul 2011, s. 362-364.
- Turan, Mustafa: “İzmir’in İşgali Üzerine”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 12, S. 36, 1996, s. 739-753.
- Yalçın, Emrullah: “Yunanlıların Bitmeyen İdeali”: Megali İdea”, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 4, S. 7, 2017, s. 33-48.
- Yıldırım, Hatice: “Türk Basınına Göre Venizelos’un 1920 Seçimlerini Kaybetmesi ve Yankıları”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XX, S. 41, 509-539.
- Yiğit, Ali Ata: “Çanakkale Savaşları Dolayısıyla Tekirdağ ve Çevresinde Meydana Gelen Nüfus Hareketleri”, **100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşlarında Tekirdağ Sempozyumu**, Toprak Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 2015, s. 133-154.
- Zeyrek, Suat: “Kafkasya’dan Trakya’ya I. Kafkas Kolordu Komutanlığı ve XIV. Kolordu Komutanlığı”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S. 18, 2010, s. 113-131.

F.Tezler

- Akın, Sevgi: “Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556”, **T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2014.
- Ateş, Hacer: “Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI. XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi”, **T.C. İstanbul Üniversitesi**

- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2009.**
- Çavdar, Necati: “Son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa, On Dokuz Mayıs Üniversitesi”, **Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doktora Tezi**, Samsun 2010, s. 155.
- Çeltikçi, Orhan: “İtalyan İşgalinde Antalya (1919-1921)”, **T.C. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi**, Antalya 2014.
- Çevik, Akif: “Trakya Paşaeli Cemiyeti ve Lüleburgaz-Edirne Kongreleri”, **T.C Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Edirne 2015.
- Doğan, Cenk: “Tekirdağ Kent Merkezinde ki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları (XIX-XX. YY)”, **T.C. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi**, Çanakkale 2016.
- Erdem, Ş. Can: Sadrazam Damat Ferit Paşa, **Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi**, İstanbul 2002.
- Göktepe, Kaya: “Tekirdağ Sancağında Tarımsal Yapı (1840-1914)”, **T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi**, İstanbul 2012.
- Hacihanıfioğlu, Aylin, “Milli Mücadelenin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)”, **T.C İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2019.
- Işım, Burçin: “Milli Mücadele Döneminde Bulgaristan’da Çıkan Ahali Gazetesi (1920-1922)”, **T.C. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Kırklareli 2013.
- Özdemir, Mustafa Burak: “Osmanlı İmparatorluğu’nun Taksim Projesi: San-Remo Konferansı (18-26 Nisan 1920)”, **T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2018.

- Özdemir, Mehmet: “Refet Bele”, **T.C. Ankara Üniversitesi, İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi**, Ankara 1992.
- Özkan, Kenan: İmparatorluktan Ulus-Devlete Geçişte Göçlerin Rolü (1918-1923), **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Eskişehir 2020.
- Taşer, Pınar: “Mütareke Dönemi’nde Divan-ı Harbi Örfler (1918-1922)”, **Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir İstanbul.

EKLER

Tablolar

Tablo-A.1: Tekirdağ iskelesinde 1915 Temmuzunda batırılan kayıklar

Mutazarrın isim ve şöhreti	Hasarın vakıf ve yahut devlete ait mebani ve müessesattan olup olmadığı	Mutazarrın el-yevm ikamet eylediği mahal	Mahall-i Hasar	Nevî-i Hasar	Bedel-i Hasar	Gayr-i muharib efrattan olup vefatına sebebiyet verilen kimsenin muhtazaran hüviyeti	Hangi Hükümet kuva-yı askeriye ve mülkiyesi tarafından ika-i hasar olduğu	İsbat-ı müddeyi teyyiden ne gibi vesaikamalık bulunduğu
Hristo veled-i Panayot	.	Paşa Limanı	Tekfurdağı	Kayık	140 Lira	.	Düşman tahtelbahri tarafından	
Mavridi Yorgi	.	Kalmi	“	Kayık	50 Lira	.	“	
Dimitri Versali	.	Kalmi	“	Kayık ve hamule	500 Lira	.	“	
Veysel oğlu Mehmed	.	Bandırma	“	Kayık ve hamule	95 Lira	.	“	
					Şehr-i temmuz zarfında ve Tekfurdağı limanında vukubulan vukuat 31 Temmuz 1331 ¹⁴⁷¹ [13 Ağustos 1915]			

Kaynak: BOA, *Dahiliye Emniyet-i Umumiye Evrak Odası Kalemi Evrakı (DH.EUM.VRK)*, 25-40, (Edirne Vilayetinden Dahiliye Nezaretine gönderilen 5 Ağustos 1331 [18 Ağustos 1915] tarihli tezkire ve cetveli), Leff, 1-2.

Tablo-B.1: Trakya Paşaeli Gazetesi tarafından yayımlanan Trakya Nüfusu

Yerleşim Yeri İsmi	Adet	Müslüman	Rum
Edirne ve Köyleri Nüfusu	124	77.344	22.793
Uzunköprü ve Köyleri Nüfusu	79	45.705	7.525
Ortaköy ve Köyleri Nüfusu	96	18.247	13.250
Dimetoka ve Köyleri Nüfusu	68	27.124	19.192
Mustafapaşa ve Köyleri Nüfusu	57	13.582	5.661
Kırcaali ve Köyleri Nüfusu	109	44.910	00
Kırkkilise ve Köyleri Nüfusu	70	28.600	14.044
Lüleburgaz ve Köyleri Nüfusu	47	16.742	3.047
Vize ve Köyleri Nüfusu	63	19.424	4.175
Babaeski ve Köyleri Nüfusu	42	17.329	3.067
Ahtapoli ve Köyleri Nüfusu	19	1.643	6.603
Tırnova ve Köyleri Nüfusu	27	2.243	54
Midye ve Köyleri Nüfusu	7	7.888	5.131
Gelibolu ve Köyleri Nüfusu	28	11.048	15.939
Şarköy ve Köyleri Nüfusu	25	6.389	6.368
Keşan ve Köyleri Nüfusu	51	19.125	13.521
Mürefte ve Köyleri Nüfusu	15	3.570	17.754
Eceabad ve Köyleri Nüfusu	17	7.060	9.217
Dedeğaç ve Köyleri Nüfusu	57	10.618	7.376
Sofulu ve Köyleri Nüfusu	127	29.759	16.044
İnöz ve Köyleri Nüfusu	19	4.193	4.001

Tekfurdağı ve Köyleri Nüfusu	115	28.339	4.486
Çorlu ve Köyleri Nüfusu	56	15.280	3.071
Hayrabolu ve Köyleri Nüfusu	73	21.246	2.681
Malkara ve Köyleri Nüfusu	71	21.310	11.619
Gümülcine ve Köyleri Nüfusu	267	70.625	9.524
İskeçe ve Köyleri Nüfusu	93	26.398	6.534
Eğridere ve Köyleri Nüfusu	70	42.845	0
Darıdere ve Köyleri Nüfusu	76	23.099	0

Kaynak: “Türk Trakya – Rum Trakya”, **Trakya Paşaeli**, 10 Mart 1919 Pazartesi, nr.15, s. 1

Tablo C.1:Tekirdağın İşgali sırasında el konulan mektupların listesi

Sıra No	Para	Kuruş	Numro [numara]	Mahreci [çıktığı yer]	Mevrud [geldiği yer]	Mürseli [Gönderen]	Mürsel-i esami
Mürseleden Mektub [Gönderenden]							
1	-	230	488	Tekfurdağı	Çorlu	Mesude Hanım	Pakize Hanım
2	-	100	489	Tekfurdağı	Edirne	Ömer	Ahali/Salı/Hali Gazetesi Müdüriyetine
3	-	1000	490	Tekfurdağı	Der-i Aliyye	Timur Ali	Hasan Tahsin Efendi
4	-	150	491	Tekfurdağı	Der-i Aliyye	Hakkı Efendi	İbrahim Ethem Efendi
5	20	900	492	Tekfurdağı	Der-i Aliyye	Ahmed Nuri Bey Efendi	Dar-ül-eytam Müdüriyetine
6	-	250	493	Tekfurdağı	Edirne	Adile Hanım	Recep
Mevrudedden Mektub [Gelenden]							
7	-	500	203	Şarköy	Cisr-i Ergene	Adile Hanım	Kazım
8	-	140	199	Şarköy	Edirne	Adile Hanım	Müdafaa Gazetesi Müdüriyetine
9	-	500	194	Şarköy	Cisr-i Ergene	Adile Hanım	Tayyib
10	-	200	189	Şarköy	Edirne	Adile Hanım	Vilayet Matbaasına
bun11	-	3000	188	Şarköy	Edirne	Adile Hanım	Rasim
12	-	5000	187	Şarköy	Edirne	Adile Hanım	Rasim
13	-	5000	186	Şarköy	Edirne	Adile Hanım	Rasim
14	-	2000	195	Şarköy	İpsala	Adile Hanım	Nail
Mevrudedde Kıymetsiz Emanet							
15	-	-	96	Mürefte	Edirne	Divan-ı Umumiye	Divan-ı Umumiyesine
16	-	-	97	Mürefte	Edirne	Divan-ı Umumiye	Divan-ı Umumiyesine
Mürseleden Kıymetli Emanet							
17	-	4000	158	Tekfurdağı	Malkara	Divan-ı Umumiye	Divan-ı Umumiyesine
	20	22.970					

Kaynak: BOA,DH.İ.UM, 20-28, 14-33, H.10.11.1339, Leff, 3.

Tablo C.2: İşgalden sonra Tekirdağ'dan ayrılan bazı memurların listesi

No	Adı	Geldiği yer	Gittiği yer	Görev Yeri	Görevi
1	Havva Hanım	Tekirdağ	İstanbul	Ana Mektebi	Hademe
2	Hüseyin Bey	Tekirdağ	İstanbul	Hacı İlbey İnas Mektebi	Muallim
3	İhsan Efendi	Tekirdağ	İstanbul	Menba'ül İrfan Mektebi	Muallim
4	Ayşe Hanım	Tekirdağ	İstanbul	Kebir-i İnas Mektebi İbtidaisi	Muallim
5	Abdülgani Efendi	Malkara	İstanbul		Komiser Muavini
6	Ahmet Rıfat Efendi	Tekirdağ		Tekfurdağı Hapishanesi	Hapishane Müdürü
7	Emin Tevfik	Tekirdağ		Emval-i Metruke Tasfiye Dairesi Hesap Kitabeti	Memur
8	Fitnat Hanım	Tekirdağ	İstanbul	Ana Mektebi	Hademe
9	Havva Hanım	Tekirdağ	İstanbul	Ana Mektebi	Hademe
10	Bayram Hulusi Efendi	Malkara	İstanbul	Ana Mektebi	Gardiyan
11	Hüseyin Efendi	Tekirdağ	İstanbul	Zükur Mektebi	Muallim
12	(İsim yok)	Tekirdağ		Malkara İnas Mektebi	Muallime
13	Ayşe Hanım	Tekirdağ	İstanbul	İnas Marifet Mektebi	Muallime
14	Ahmet Hamdi	Tekirdağ	İstanbul	Liva Nafia Mühendisliği	Mühendis Muavini
15	(İsim Yok)	Tekirdağ	İstanbul	Nafia Kitabeti	
16	Ahmet Efendi	Tekirdağ	İstanbul		Polis
17	Ali Oğlu Mustafa Efendi	Tekirdağ	İstanbul	Tekfurdağ Hapishanesi	Gardiyan
18	Eyüp Sabri	Ferhadan lı Köyü	İstanbul	Ferhadanlı Köyü Mektebi	Muallim
19	Ali Rıza Efendi	Tekirdağ	İstanbul		Komiser Muavini

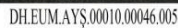
20	Ahmet Şevki Efendi	Tekirdağ	İstanbul/ Kartal		Komiser
21	Mehmet Efendi	Tekirdağ	İstanbul/Şi le		Polis
22	Sabri Efendi	Tekirdağ	İstanbul/Şi le		Polis
23	Raşit Efendi	Çorlu	İstanbul	Muhasebe-i Hususiye	Memur
24	Arif Dünder Efendi	Çorlu	İstanbul	Çorlu Zükur Mektebi	Muallim
25	Emin Efendi	Çorlu	İstanbul	Çorlu Zükur Mekteb-i İbtidaisi	Muallim
26	Agâh Efendi	Çorlu	İstanbul	Çorlu Mekteb-i İbtidasi	Başmuallim
27	Fatma Hanım	Çorlu	İstanbul	Çorlu İnas Mektebi	Muallim
28	Hatice Cafer Hanım	Çorlu	İstanbul	Çorlu İnas Mektebi	Başmuallime
29	Hamide Hanım	Çorlu	İstanbul	Çorlu İnas Mektebi	Muallim
30	Mustafa Said Efendi	Çorlu	İstanbul	Çorlu Kazası	Ziraat Muallimi
31	Hasan Efendi	Çorlu	İstanbul	Çorlu Kazası Zükur Mektebi	Muallim
32	Saliha Hanım	Çorlu	İstanbul	Çorlu İnas Mektebi	Bevvap (Kapıcı)
33	Fatma Nevzat Hanım	Çorlu	İstanbul	Çorlu Ana Mektebi	Muallime
34	Ahmet Sıtkı Efendi	Çorlu	İstanbul	Çorlu Çiftlik Mektebi	Başmuallim
35	Recep Efendi	Hayrabolu	İstanbul	Hayrabolu Mekteb-i İbtidaisi	Muallim
36	Hüsnü Efendi	Hayrabolu/Çerkez Müselle	İstanbul	Çerkez Müsellem Köyü	Muallim-i evvel

		m			
37	Osman Nuri Efendi	Hayrabolu	İstanbul	Hayrabolu Zükur Mektebi	Başmuallim
39	Osman Tevfik Efendi	Hayrabolu/Susuz Müsellim	İstanbul	Susuz Müsellim Mektebi	Muallim
40	Zehra Hanım	Hayrabolu	İstanbul	Hayrabolu İnas Mektebi	Hademe
41	Saliha Hanım	Hayrabolu	İstanbul	Hayrabolu İnas Mektebi	Muallime
42	İbrahim Efendi	Tekfurdağ	İstanbul/Şile		Komiser Muavini
43	Lütfü Efendi	Tekfurdağ	İstanbul/Şile		Polis
44	Servet Fikri Efendi	Malkara/Balabancık	İstanbul		Muallim
45	Mehmet Kemal Efendi	Malkara	İstanbul	Malkara İnas Mektebi	Muallim
46	Sabriye Hanım	Malkara	İstanbul	Malkara İnas Mektebi	Muallim
47	Süleyman Efendi	Malkara	İstanbul	Muhasebe-i Hususiye	Memur
48	Tasvir Hanım	Malkara	İstanbul	Malkara Kazası İnas Mektebi	Muallim
49	Nazif Efendi	Malkara	İstanbul		Polis
50	Ahmet Hulusi	Şarköy	İstanbul	Şarköy Kazası	Muallim-i Sani
51	Osman Naci Efendi	Şarköy	İstanbul	Muhasebe-i Hususiye	Memur
52	Ahmet Fehmi Efendi	Şarköy	İstanbul	Şarköy Kazası	Başmuallim

53	Fatma Zekiye Hanım	Şarköy	İstanbul	Şarköy Kazası	Muallim
54	Halil Vehbi Efendi	Şarköy/ Kızılcaterzi	İstanbul	Kızılcaterzi Köyü Mektebi	Muallim
55	Mehmet Nedim Efendi	Şarköy/ Kavak Karyesi	İstanbul	Kavak Köyü Mektebi	Muallim
56	Ali Efendi	Şarköy	İstanbul	Şarköy Kazası İptidai Mektebi	Hademe
57	Hüsnü Efendi	Şarköy	İstanbul	Şarköy Kazası	Muallim-i Sanisi
58	Osman Naci	Şarköy	İstanbul	Muhasebe-i Hususiye	Memur
59	Hüseyin Hüsnü	Şarköy	İstanbul	İbtidai Mektebi	Muallim-i Sani
60	Osman Efendi	Mürefte	İstanbul	Muhasebe-i Hususiye	Memur
61	Yusuf Efendi	Mürefte	İstanbul	Zükur Mektebi	Başmuallim
62	Ahmet Hami Efendi	Mürefte	İstanbul	Zükur Mektebi	Muallim
63	Sırrı Efendi	Mürefte/ Mürselli	İstanbul	Mürselli Köyü	Muallim
64	Bahriye Hanım	Mürefte	İstanbul	İnas Mektebi	Hademe
65	Meliha Bahriye Hanım	Mürefte	İstanbul	İnas Mektebi	Başmuallime
66	Hasan Sabri Efendi	Mürefte/ Milan	İstanbul	Milan Köyü İptidai Mektebi	Muallim
67	Ahmet Efendi	Mürefte	İstanbul	Zükur Mektebi	Hademe

Kaynak: BOA

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) *

BOA, DH.EUM.AYŞ, 10-46, Leff, 5.

İLAN

Evvelce hükûmet tarafından verilen emir mucibince:

Tekfurdağı

Çorlu

Muradlı

Hayrabolu

Malkara

Keşan

Uzunköprü

İpsala

İnöz

Ve mülhak köylerinde bulunan bütün asker olmayan (sivil) ahali kanunen gösterilen istisnaattan başka bir suretle ne kendi nezdlerinde ve ne de hanelerinde hiçbir nevi silah ve cephane bulunduramayacaktır. İş bu ilan teallik olunduğu tarihinden itibaren (beş) gün zarfında nezdinde silah ve cephanesi bulunan sivil ahali İtalyan kumandanlığına bil-müracaa silahını kayıt ettirmekle mükelleftir.

Osmanlı kuvve-i askeriyesi tarafından erai olunacak sivil ahali silah taşımına salahiyyatdar olup bunlar dahi yine İtalyan kumandanlığına bil-müracaa tahriri [kayıt] bir vesika-ı ahz eylemeye mecburdurlar.

İşbu beş günlük mühlet hitamında üzerlerini ve hanelerini Osmanlı Jandarmalarının refakatinde İtalyan askerleri tahriyatta [araştırma] bulunup evamir-i mezkûreye [adı geçen emirler] itaat olunup olunmadığı tahkik edecekler üzerlerinde ve hanelerinde İtalyan Kumandanlığınca musaddık [tasdik] olmayan silahlar hakkında şedid cezalar [şiddetli] tertip olunacaktır.

Kumandan

Binbaşı

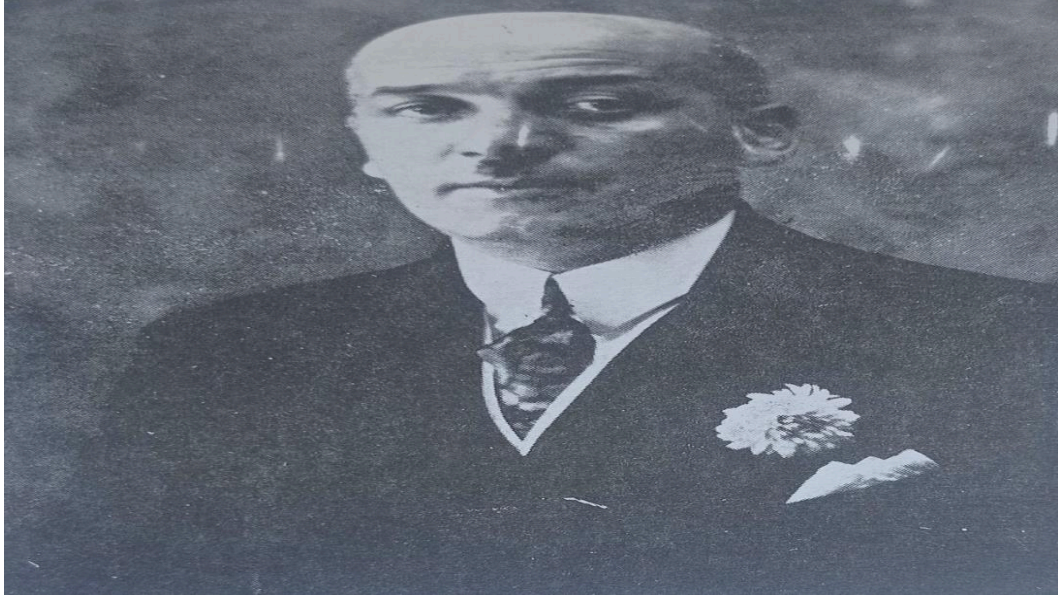
Galli¹⁴⁷³

Şekil A.2: Tekfurdağ İtalyan Kumandanlığının Osmanlıca ve İtalyanca İlanın Tercümesi

BOA, DH.EUM.AYŞ, 10-46, Leff, 5.

¹⁴⁷² Riyaset yanlışlıkla “ziyaset” olarak yazıldığı düşünülmektedir.

¹⁴⁷³ BOA, DH.EUM.AYŞ. 10-46, H.28.08.1337, Lef, 5.

Şekil A.3: Tekirdağ Mebusu Rahmi (Ertin) Beyin Fotoğrafi

Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Milli Mücadele, II.

Şekil A.4: Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey'in (Oturun) Bir Fotoğrafi

Torunu Ayhan Ertinden alınmıştır.

Şekil A.5: Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey'in (oturan soldan ikinci) Bir Fotoğrafi
Torunu Ayhan Ertinden alınmıştır.

Şekil A.6: Tekirdağ Mebusu Rahmi Bey'in (ortada sağdan ikinci) Bir Fotoğrafi
Torunu Ayhan Ertinden alınmıştır.

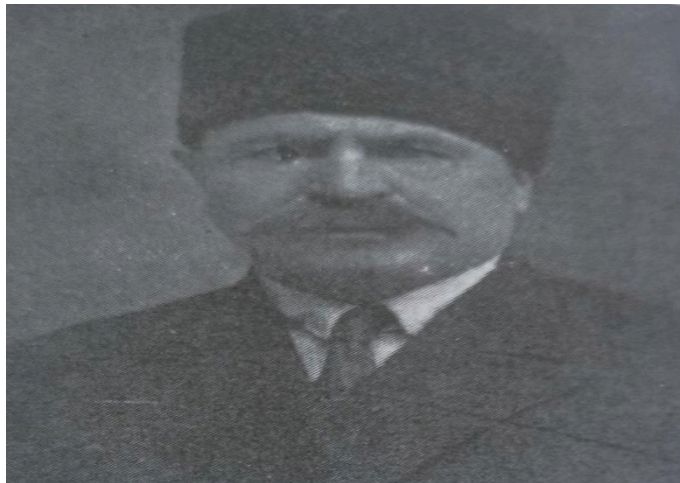
Şekil A.7: Tekirdağ Mebusu Süleyman Faik (Özkan) Bey'in Bir Fotoğrafi

Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Milli Mücadele, II.

Şekil B.1: Faik (Kaltakkıran) Bey'in Bir Fotoğrafi

Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Milli Mücadele, II.

Şekil B.2: Kasım (Yolageldili) Bey'in Bir Fotoğrafi

Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Milli Mücadele, II.

HR.SYS.02604.00064.003

Şekil C.1: Adil Bey Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen Zarf

HR.SYS.02604.00064.002

Şekil C.2: Adil Bey Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen Cemaat-i İslamiyye ait mağazaların fotoğrafı